

พระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย เปตวัตถุ

เล่มที่ ๒ ภาคที่ ๑

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. เขตอุปมาเปตวัตถุ

ว่าด้วยพระอรหันต์เปรียบเหมือนนา

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ความว่า
[๘๖] พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบด้วยนา ทายก
ทั้งหลายเปรียบด้วยชาวนา ไทยธรรมเปรียบด้วย
พืช ผลทนาย่อมเกิดแต่การบริจจาคไทยธรรมของ
ทายกแก่ปฤคิคาหก พืชนาและการหว่านพืชนั้น
ย่อมให้เกิดผลแก่เปรตทั้งหลายและทายก เปรต
ทั้งหลายย่อมบริโภคนั้น ทายกย่อมเจริญด้วย
บุญ ทายกทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรต
ทั้งหลาย ครั้นทำกรรมดีแล้วย่อมไปสวรรค์.

จบ เขตอุปมาวัตถุที่ ๑

ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

กถาเริ่มต้นปกรณ์

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระโลกนาถเจ้า
ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาคุณ ผู้บรรลุนิพพานแห่ง
สาครคือไฉยธรรม ผู้มีเทศนานัยอันละเอียด
ลึกซึ้งและวิจิตร.

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระธรรมเจ้า อัน
สูงสุดนั้น ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบูชาแล้ว
ซึ่งเป็นเครื่องนำสัตว์เพียบพร้อมด้วยวิชา และ
จรณะให้ออกจากโลก.

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระอริยสงฆ์ ผู้
เพียบพร้อมด้วยคุณมีศีลเป็นต้น ผู้ดำรงอยู่ใน
มรรคและผล ผู้เป็นบุญเขต อันยอดเยี่ยม.

ด้วยเดชแห่งบุญ อันเกิดจากการนมัสการ
พระรัตนตรัย ดังกล่าวมาแล้วนี้ ขอข้าพเจ้า จง
เป็นผู้มีอันตรายอันห้วงบุญนั้น กำจัดแล้วในที่
ทุกสถาน ก็เทศนาใด ของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย
ประกาศถึงกรรมที่ปรตทั้งหลาย กระทำไว้ใน

ชาติก่อน อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเป็นเปรต
โดยความต่างกันแห่งผลกรรมของเปรตเหล่านั้น
อันนำความสังเวชให้เกิดโดยพิเศษ ทำกรรมและ
ผลของกรรมให้ประจักษ์ เทศนานั้นมีเรื่องที่
ทราบกันดีแล้ว โดยชื่อว่า เปตวัตถุ ที่ท่านผู้แสวง
หาคุณอันยิ่งใหญ่ ได้สังคายนาไว้แล้ว ในขุททก-
นิกาย. ข้าพเจ้า จะยึดเอานัยแห่งอรรถกถาเก่า
ของเปตภูตุนั้นมาชี้แจงถึงเหตุในเรื่อนั้น ๆ
ให้แจ่มแจ้งโดยพิเศษ จักกระทำอรรถสังวรรณนา
อันงดงามบริสุทธิด้วยดี ไม่ปะปน มีอรรถและ
วินิจฉัยอันละเอียด ไม่ค้านกับลัทธิของพระมหา-
เถระผู้อยู่ในมหาวิหารตามกำลัง ขอสาธุชน
ทั้งหลายจงตั้งใจสดับ อรรถสังวรรณนานั้นของ
ข้าพเจ้า ผู้กล่าวอยู่โดยเคารพ เทอญ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เปตวัตถุ ได้แก่ กรรมอันเป็นเหตุให้
สัตว์นั้น ๆ มีบุตรแห่งเศรษฐีเป็นต้น เกิดเป็นเปรต. ก็พระปริยัติธรรม
อันเป็นไปโดยประกาศถึงกรรมนั้น มีอาทิว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย
เปรียบด้วยนา ท่านประสงค์เอา เปตวัตถุในที่นี้.

ถามว่า เปตภูตุนั้น ใครกล่าว กล่าวที่ไหน กล่าวเมื่อไร
และเพราะเหตุไรจึงกล่าว ? ข้าพเจ้าจะเฉลย : จริงอยู่เปตภูตุนี
เกิดด้วยเหตุ ๒ อย่าง คือ ด้วยเหตุที่เกิดขึ้นแห่งเรื่อง ๑ ด้วยอำนาจ

คำถามและคำตอบ ๑. ในสองอย่างนั้น ที่เกิดด้วยอตุปปัตติเหตุ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส นอกนั้น พระนารทเถระเป็นต้น เป็นผู้ถาม พวกเปรตนั้น ๆ เป็นผู้แก้. ก็เพราะเหตุที่เมื่อพระนารทเถระเป็นต้น กราบทูลถึงคำถามและคำตอบนั้น ๆ พระศาสดาจึงกระทำเรื่องนั้น ๆ ให้เป็นอตุปปัตติเหตุแล้ว แสดงธรรมแก่บริษัทพร้อมหน้ากัน. ฉะนั้น เปตภูตุนั้นทั้งหมด จึงเป็นอันชื่อว่า พระศาสดาตรัสทั้งนั้น. จริงอยู่ เมื่อพระศาสดาทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรพระทับอยู่ในที่นั้น ๆ มีกรุงราชคฤห์เป็นต้น เปตภูตุนั้น ๆ จึงขึ้นสู่เทศนา โดยกระทำความกรรมและผลของกรรม แห่งสัตว์ทั้งหลายให้ประจักษ์ ด้วยการถามและแก้ไขอตุปปัตติเหตุนี้ ๆ โดยมาก ดังนั้น ในที่นี้เทศนานี้ จึงเป็นการตอบโดยทั่วไป แห่งบททั้งหลายว่า เกน ภาสิตํ ดังนี้เป็นต้น เป็นอันดับแรก. แต่เมื่อว่า โดยไม่ทั่วไป เทศนานี้ จักมาในอรรถวรรณนาแห่งเรื่องนั้น ๆ นั้นแล.

ก็เปตภูตุนั้น นับเนื่องในสุตตันตปิฎก ในบรรดาปิฎก ๓ คือ วินยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก นับเนื่องในขุททกนิกาย ในบรรดานิกาย ๕ คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย สงเคราะห์เข้าในคาถา ในบรรดาศาสนาเมือง ๕ คือ สุตตะ เคนยยะ เวชยาภระณะ คาถา อุทาน อิติวุตตก ชาดก อพสุตธรรม และเวทลลสะ. สงเคราะห์เข้าในธรรมชั้นเล็กน้อย ในบรรดาธรรมชั้น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่พระอานนท์ผู้ธรรมภักตคาริก ได้บัญญัติญาณไว้อย่างนี้ว่า

ข้าพเจ้าเรียนเอาพระธรรมชั้นจกพุทธ--

สำนัก ๘๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นจกสำนักภิกษุ

๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่เป็นไปในหทัยของ

ข้าพเจ้า จึงมีจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น

ดังนี้.

ว่าโดย ภาณวาร มีเพียง ๔ ภาณวาร ว่าโดยวรรค สงเคราะห์

เป็น ๔ วรรคคือ อุททวรรค อุพพิวรรค จุฬวรรค และมหาวรรค.

ใน ๔ วรรคนั้น วรรคแรกมี ๑๒ เรื่อง วรรคที่ ๒ มี ๑๓ เรื่อง

วรรคที่ ๓ มี ๑๐ เรื่อง วรรคที่ ๔ มี ๑๖ เรื่อง รวมความว่า เมื่อ

ว่าโดยเรื่อง ประดับด้วยเรื่อง ๕๑ เรื่อง. ในบรรดาวรรคของเรื่องนั้น

อุททวรรคเป็นวรรคต้น. ในบรรดาเรื่อง มีเรื่องเขตตุปมเปรต

เป็นเรื่องต้น ภาณของเรื่องต้นนั้น มีคำว่า เขตตุปมา อรหันโต

เป็นต้นเป็นคาถาแรก.

อุรควรรคที่ ๑

อรรถกถาเขตตูปมาเปตวัตถุที่ ๑

ก็ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน
กถันตกนิวาปีวิหาร ใกล้กรุงราชคฤห์ จึงทรงปรารภเปรตบุตรเศรษฐี
คนหนึ่ง จึงตรัสเรื่องนั้นดังต่อไปนี้ :-

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ ได้มีเศรษฐีคนหนึ่ง เป็นคน
มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเครื่องปกรณแห่งทรัพย์ที่น่า
ปลื้มใจอย่างมากมาย สั่งสมทรัพย์ไว้เป็นจำนวนหลายโกฏิ. ได้มีบุตร
คนเดียว น่ารัก น่าชอบใจ. เมื่อบุตรนั้น รู้เดียงสา บิดามารดา
จึงพากันคิดอย่างนี้ว่า เมื่อบุตรของเราจ่ายทรัพย์ให้สิ้นเปลืองไป
วันละ ๑,๐๐๐ ทุกวัน แม้ถึงร้อยปี ทรัพย์ที่สั่งสมไว้นี้ ก็ไม่หมดสิ้นไป.
จะประโยชน์อะไร ด้วยการที่จะให้บุตรนี้ลำบากในการศึกษาศิลปะ
ขอให้บุตรนี้จึงมีความไม่ลำบากกายและจิต บริโภคโภคสมบัติ
ตามสบายเถิด ดังนี้แล้ว จึงไม่ให้บุตรศึกษาศิลปะ. ก็เมื่อบุตร
เจริญวัยแล้ว มารดาบิดาได้นำหญิงสาวแรกรุ่น ผู้สมบูรณ์ด้วยสกุล
รูปร่างความเป็นสาว ละความงาม ผู้เอบอ้อมด้วยกามคุณ บ่ายหน้า
ออกจากธรรมสังญญา. เขาอภิรมย์อยู่กับหญิงสาวนั้น ไม่ให้เกิดแม้
ความคิดถึงธรรม ไม่มีความเอื้อเฟื้อ ในสมณพราหมณ์และคนที่ควร
เคารพ ห้อมล้อมด้วยพวกนักร้อง กำหนด ยินดี ติดอยู่ในกามคุณ ๕

เป็นผู้มีดมณช้ไปด้วยโมหะ ให้เวลาผ่านไป เมื่อมารดาบิดา ถึงแก่กรรมลง ให้สิ่งที่ปรารถนาแก่ นักร้า นักร้อง เป็นต้น ผลาญทรัพย์ให้วอดวายไป ไม่นานเท่าไรนัก ก็สิ้นเนื้อประดาตัว (เที่ยว) ขอยืม (เงิน) เลี้ยงชีวิต ยืมหนี้ไม่ได้อีก ถูกพวกเจ้าหนี้ ทวงถาม ก็ต้องให้ที่นาที่สวนและเรือนเป็นต้น ของตนแก่พวกเจ้าหนี้เหล่านั้น ถือกระเบื้อง เทียวขอทานกิน พักอยู่ที่ศาลาคอนอนาถา ในพระนคร นั้นนั่นแล.

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พวกโจร มาประชุมกัน กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า นายผู้เจริญ ท่านจะมีประโยชน์อะไรด้วยการเป็นอยู่ลำบากอย่างนี้ ท่านยังเป็นหนุ่ม มีเรี่ยวแรงกำลังก็สมบูรณ์ เหตุไฉนท่านจึงอยู่เหมือนมีมือเท้าพิกล มาเถิด มาร่วมกับพวกเรา (เที่ยว) ปล้นทรัพย์พวกชาวบ้านแล้ว เป็นอยู่สบายดี. ชายคนนั้น พูกว่า เราไม่รู้วิธีทำโจรกรรม. พวกโจรตอบว่า พวกเราจะสอนให้เธอ ขอให้เธอจงเชื่อคำของพวกเราอย่างเดียว. ชายนั้นรับคำแล้ว ได้ไปกับพวกโจรเหล่านั้น. ลำดับนั้น พวกโจรเหล่านั้น ใช้ให้เขาถือฉ้อนใหญ่ ตัดช่องย่องขึ้นเรือน ให้เขายืนตรงที่ปากช่องแล้วสอนว่า ถ้าคนอื่นมาในที่นี้ เจ้าจงเอาไม้ฉ้อนน้ทุบผู้นั้นที่เดียวให้ตายเลย. เขาเป็นคนบอดเขลา ไม่รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ได้ยินอยู่แต่ในที่นั้น มองดูทางมาของคนเหล่านี้เช่นเดียว. ฝ่ายพวกโจร เข้าไปยังเรือนแล้ว ถือเอาสิ่งของที่ควรถือเอาไปด้วย พอพวกคนในเรือนรู้ตัวเท่านั้น ก็พากันหนีไปคนละทิศ คนละทาง.

พวกคนในเรือน ลูกขึ้น ต่างก็พากันวิ่งจับโดยเร็ว พร้อมกับ
ข้างโน้นข้างนี้ เห็นชายคนนั้น ยืนอยู่ตรงช่องประตู เข้าย คนร้าย
แล้วพากันจับไว้ เอาไม้ฆ้อนเป็นต้น ทูบมือและเท้าแล้ว กราบทูล
แสดงแต่พระราชาวา ขอเคชะ คนนี้เป็นโจร ข้าพระองค์จับได้ที่
ปากช่อง. พระราชาทรงมีพระบัญชาให้ผู้รักษาพระนครลงโทษ
ด้วยพระดำรัสว่า จงตัดศีรษะของผู้นี้. ผู้รักษาพระนคร รับสนอง
พระบรมราชโองการแล้ว จึงให้จับชายคนนั้นแล้ว ให้มัดไพล่หลัง
อย่างมั่นคง ให้ตระเวนเขา ผู้ถูกคล้องคอด้วยพวงมัลลสีแดงห่าง ๆ
มีศีรษะเปื้อนด้วยผงอิฐ ตามทางที่เขาแสดงด้วยกลอง ตีประจัน
โทษ จากทางรถบรรจบทางรถ จากทางสี่แพร่งบรรจบทางสี่แพร่ง
แล้ว ให้เขียนด้วยหวาย พลงนำไปยังสถานที่ประหารชีวิต.
ประชาชนพากันแตกตื่นว่า ในพระนครนี้ เขาจับโจรปล้นสะดมก็
คนนี้ได้.

ก็สมัยนั้นในพระนครนั้น มีหญิงงามเมือง คนหนึ่ง ชื่อว่า
สุลลสา ยืนอยู่ที่ปราสาทมองไปตามช่องทางต่าง เห็นชายคนนั้น
ถูกนำไปอย่างนั้น เธอเคยถูกชายผู้นั้นบำเรอมาในกาลก่อน จึง
เกิดความสงสารชายคนนั้นขึ้นว่า ชายคนนี้ เคยเสวยสมบัติเป็น
อันมาก ในพระนครนี้เอง บัดนี้ถึงความพินาศอควายถึงเพียงนี้
จึงส่งขนมต้ม ๔ ลูก และน้ำดื่มไปให้. และได้แจ้งให้ผู้รักษา
พระนครทราบว่ ขอเจ้านาย จงรอนถึงชายผู้นี้กินขนมต้มเหล่านี้
แล้วดื่มน้ำก่อน.

ครั้นในระหว่างนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ตรวจดูด้วย
ทิพยจักขุ เห็นชายคนนั้นจะถึงความวอดวาย ด้วยแรงกรุณาเตือนใจ
คิดว่า ชายคนนี้ ไม่เคยทำบุญ ทำแต่บาป เพราะฉะนั้น ชายผู้นี้
จักเกิดในนรก ครั้นพอเราไป เขาถวายขนมต้มและน้ำดื่มแล้ว
จักเกิดในภุมมเทพ โฉนหนอ เราจะพึงเป็นที่พึงของชายผู้นี้ ดังนี้
แล้วได้ไปปรากฏข้างหน้าของชายผู้นั้น ในขณะที่เขานำน้ำดื่ม
และขนมต้มเข้าไปให้. เขา ครั้นเห็นพระเถระก็มีจิตเลื่อมใส คิดว่า
เราผู้จะถูกคนเหล่านี้ฆ่าในบัดนี้เอง จะมีประโยชน์อะไร ด้วยขนมต้ม
ที่เราจะกินเข้าไป ก็ผลทานี้ จักเป็นเสบียงสำหรับคนไปสู่ปรโลก
จึงให้เขาถวายขนมต้มและน้ำดื่มแด่พระเถระ. เพื่อจะเจริญความ
เลื่อมใสของชายผู้นั้น เมื่อชายผู้นั้น กำลังดูอยู่นั้นแหละ พระเถระ
จึงนั่งในที่เช่นนั้น ฉันทขนมต้มและคัมน์้ำแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป.
ฝ่ายชายผู้นั้น จกเพชฌฆาตนำไปสู่ที่ประหาร แล้วให้ถึงการตัด
ศีรษะ ด้วยบุญที่เขาทำไว้ในพระมหาโมคคัลลานเถระ ผู้เป็น
บุญเขต อย่างยอดเยี่ยม แม้จะเป็นผู้ควรจะเกิดในเทวโลก ชั้นเยี่ยม
แต่เพราะเหตุที่เขามีจิตเศร้าหมองในเวลาใกล้จะตาย เพราะความ
เสนาหามุ่งถึงนางสุลสาว่า เราได้ไทยธรรมนี้ เพราะอาศัย
นางสุลสา ฉะนั้น เมื่อจะเกิดเป็นหมู่เทพชั้นต่ำ จึงเกิดเป็นรุกขเทวดา
ที่ต้นไทรใหญ่ มีร่มเงาอันสนิท อันเกิดแทบภูเขา.

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า "ได้ยินว่า ถ้าในปฐมวัย เขาจักได้
ชวนชวายในการดำรงวงศ์สกุลไซรั เขาจักเป็นผู้เลิศกว่าเศรษฐี

ทั้งหลาย ในพระนครนั้นนั่นเอง ถ้าชวนขวยในมัชฌิมวัย เขาก็
เป็นเศรษฐีวัยกลางคน ถ้าชวนขวยในปัจฉิมวัย เขาก็จักเป็น
เศรษฐีในวัยสุดท้าย. แต่ถ้าในปฐมวัยเขาก็จักได้บวชไฉริ์ เขาก็จัก
ได้เป็นพระอรหันต์. ถ้าบวชในมัชฌิมวัย เขาก็จักได้เป็นพระ-
สกทาคามี หรือพระอนาคามี. ถ้าบวชในปัจฉิมวัย เขาก็จักได้เป็น
พระโสดาบัน. แต่เพราะเขากลุกกลีด้วยบาปมิตร เขาจึงเป็น
นักเลงหญิง นักเลงสุรา ยินดีแต่ในทุจริต เป็นคนไม่เอื้อเฟื้อ
เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง ถึงความย่อยยับอย่างใหญ่หลวง โดยลำดับ."

ครั้นสมัยต่อมา เทพบุตรนั้นเห็นนางสุลสาไปสวน เกิด
กามราคะ เนมิตให้มืดแล้วนำนางไปยังภพของตน สำเร็จการอยู่
ร่วมกับนางสิ้น ๗ วัน และได้แนะนำตนแก่นาง. มารดาของนาง
เมื่อไม่เห็นนาง ร้องให้พลางวิ่งพล่านไปข้างโน้นข้างนี้. มหาชน
เห็นเข้าจึงกล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้ามหาโมคคัลลานะ เป็นผู้มฤทธิมาก
มีอานุภาพมาก จะพึงรู้คดีของนาง ท่านพึงเข้าไปหาท่านแล้ว
ไต่ถามเถิด. นางรับคำแล้วเข้าไปหาท่าน ถามความนั้น. พระเถระ
กล่าวว่า ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
ในพระเวฬุวันมหาวิหาร เธอจักเห็น ณ ที่สุดบริษัท. ลำดับนั้น
นางสุลสาได้กล่าวกะเทวบุตรนั้นว่า ข้อที่เราอยู่ในภพของท่าน
ไม่สมควร วันนี้ เป็นวันที่ ๗ มารดาของฉันเมื่อไม่เห็นฉัน ก็จัก
ถึงความรำไรโสภะสร้า คีละเทวดา ท่านจงพาฉันไปที่นั่นนั้นเถิด.
เทพบุตรพานางไปพักไว้ท้ายบริษัท ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า

กำลังทรงแสดงธรรมอยู่ในพระเวฬุวัน ได้ยินไม่ปรากฏตัว.

ลำดับนั้น มหาชนเห็นนางสุลสา แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า แม่สุลสา เธอไปไหนมาตลอดวันเท่านี้ มารดาของเธอ เมื่อไม่เห็นเธอ ก็ได้ถึงความรำไรโศกเศร้าเหมือนคนบ้า. นางจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่มหาชน และเมื่อมหาชนถามว่า อย่างไรบุญนั้นการทำความชวนชวาย แต่บาปเช่นนั้น ไม่ได้ทำกุศลได้เลย ยังเกิดเป็นเทพได้ นางสุลสากล่าวว่า เขาได้ถวายขนมต้มและน้ำคั้นที่เราให้ แก่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ด้วยบุญนั้น จึงได้เกิดเป็นเทพบุตร มหาชนได้กระทำดังนั้น จึงได้เกิดอัศจรรย์จิตไม่เคยมี จึงได้คิดว่า เขาได้กระทำบุญกรรมเมื่อน้อย ในพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ชื่อว่า เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยมของชาวโลก จึงนำสัตว์มาเกิดเป็นเทพบุตร ดังนี้แล้ว จึงได้เสวยปิติและโสมนัสอันโอฬาร ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเนื้อความนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ลำดับนั้น เพราะอตุลุปปัติเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงภยิตคาถาเหล่านี้ว่า :-

พระอรหันต์ทั้งหลาย เปรียบด้วยนา
ทายกทายิกาทั้งหลาย เปรียบด้วยชาวนา ไทย
ธรรมเปรียบด้วยพืช ผลทาน ย่อมเกิด แต่การ
บริจาคไทยธรรม ของทายกทายิกาผู้ให้แก่
ปฏิบัติหกรู้รับนั้น พืชนาและการหว่านพืชนี้
ย่อมให้เกิดผลแก่พวกเปรต และทายกทายิกา
ผู้ให้ เปรตทั้งหลาย ย่อมพากันบริโภคนั้น

ทายกทายิกาย่อมเจริญด้วยบุญ ทายกทายิกา
ทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรตทั้งหลาย
ครั้นทำกรรมดีแล้ว ย่อมไปสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เขตตูปมา ได้แก่ ชื่อว่า นา เพราะเป็นที่ด้านทานคือรักษา พืชที่ชดคือที่หวาน โดยทำภาวะ ให้ทำผลมาก ได้แก่ สถานที่เป็นที่งอก แห่งพืชมีข้าวสาลีเป็นต้น. พระอรหันต์ทั้งหลาย ชื่อว่า เขตตูปมา เพราะมีนาเป็นอุปมา อธิบาย ว่า เป็นเสมือนคันทนา. บทว่า อรหนุโต ได้แก่ ท่านผู้สิ้นอาสวะ ทั้งหลาย. จริงอยู่ ท่านผู้สิ้นอาสวะทั้งหลายเหล่านั้น ท่านเรียกว่า พระอรหันต์ เพราะกำจัดซึ่งกำแห่งกิเลสเป็นต้น และซึ่งกำแห่ง สังขารจักร เพราะเป็นผู้ไกลจากกิเลสเป็นต้นนั้นนั่นแล เพราะเป็นผู้ควรแก่ไทยธรรมมีปัจจัยเป็นต้น และเพราะไม่มีที่ลับในการ ทำบาป.

จริงอยู่ ในข้อนั้น สันดานของพระชีณาสพ เว้นจากโทษ มิโลกเป็นต้น ประกอบด้วยปัจจัยอื่นมีกาลเป็นต้น ในเมื่อเขาหวานพืช คือไทยธรรมที่ตกแต่งไว้ดีแล้ว ย่อมมีผลมากแก่ทายก เปรียบเหมือน นาเว้นจากโทษมีหญ้าเป็นต้น ประกอบด้วยปัจจัยอื่น มีฤดูและน้ำ เป็นต้น ในเมื่อหวานพืชที่เขาจัดแจงไว้ดี ย่อมมีผลมากแก่ชวานา ฉะนั้น. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เขตตูปมา อรหนุโต ดังนี้เป็นต้น. นี้เป็นนิเทศอย่างอุกฤษฏ์ เพราะไม่ปฏิเสธว่า แม้พระอริยบุคคลมีพระเสขะเป็นต้นว่า เป็นเขตของทายกนั้น.

บทว่า ทายกา ได้แก่ ผู้ให้ คือ ผู้บริจาค ปัจจัยมีจิวร เป็นต้น.

อธิบายว่า ผู้สละคือตักกิเลสมีโลภะ เป็นต้น ในสันดานของตน โดยการบริจาคปัจจัยมีจิวรเป็นต้นนั้น อีกอย่างหนึ่ง ผู้ชำระและ ผู้รักษา สันดานของตน จากกิเลสมีความโลภเป็นต้นนั้น. บทว่า **สุตถุปมา** ได้แก่ เสมือนชวานา. ชวานา ไถนาข้าวสาลี เป็นต้น เมื่อไม่ประมาท ด้วยกิจมีการหว่าน การไถน้ำเข้า การเปิดน้ำออก การปักดำ และการรักษา เป็นต้น ตามควรแก่เวลา ย่อมได้รับผล แห่งข้าวกล้า อันโอฬารและไพบูลย์ ฉันทใด แม้ทายกที่ฉันทนั้น เมื่อ ไม่ประมาทด้วยการบริจาคไทยธรรม และการปรนนิบัติในพระ- อรหันต์ทั้งหลาย ย่อมได้รับผลแห่งทานอันโอฬารและไพบูลย์. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ทายกและทายิกา เปรียบด้วยชวานา ดังนี้ เป็นต้น.

บทว่า **พีชุปมัม** **เทยฺยธมฺมัม** ท่านกล่าวด้วยลึงควิปลาส, อธิบายว่า ไทยธรรมเป็นเหมือนพีช. จริงอยู่ คำว่า **เทยฺยธมฺมัม** นี้ เป็นชื่อของวัตถุที่จะพึงให้ ๑๐ อย่าง มีข้าวและน้ำ เป็นต้น. บทว่า **เอตฺโต นิพฺพตฺตเต ผลํ** ความว่า ผลแห่งทาน ย่อมบังเกิด และเกิดขึ้น จากการบริจาคไทยธรรมของทายกแก่ปฎิภาหานั้น ละย่อมเป็นไป ด้วยอำนาจการสืบเนื่องตลอดกาลนาน.

ก็ในที่นี้ เพราะเหตุวัตถุมีข้าวและน้ำ เป็นต้น ที่จัดแต่งด้วย เจตนาเครื่องบริจาค ไม่ใช่ภาวะแห่งวัตถุนอกนี้ เพราะฉะนั้น ท่าน จึงจัดไทยธรรมด้วยศัพท์ว่า **พีชุปมัม** **เทยฺยธมฺมัม** ดังนี้. เพราะเหตุนี้

พึงเห็นเจตนาเครื่องบริจาคนั้น ซึ่งมีไทยธรรมวัตถุเป็นอารมณ์นั้นแหละ
ว่าเป็นพืช โดยอ้างถึงไทยธรรม. จริงอยู่ เจตนาเครื่องบริจาคนั้น
ให้สำเร็จผลต่างด้วยปฏิสนธิเป็นต้น และต่างด้วยอารมณ์อันเป็น
นิสสัยปัจจัย แห่งปฏิสนธิเป็นต้นนั้น ไม่ใช่ไทยธรรมแล.

บทว่า **เอตํ พืชํ กสฺสึ เขตฺตุตฺถํ** ได้แก่ พืชตามที่หว่านแล้ว
และนาตามที่กล่าวแล้ว. อธิบายว่า กสฺสึ กล่าวคือประโยชน์ในการ
หว่านพืชนั้น ในเวลานั้น. การหว่านทั้ง ๓ อย่างนั้น จำปรารถนา
เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า **เปตานิ ทายกสุตฺถ จ** เป็นต้น. ถ้าทายก
ให้ทานอุทิศให้เปรตทั้งหลาย. แก่พวกเปรต และทายก. ถ้าไม่ให้
ทานอุทิศให้พวกเปรต, อธิบายว่า พืชนั้น การหว่านนั้น และนา
ย่อมมีเพื่อความอุปการะแก่ทายกเท่านั้น. บัดนี้ เพื่อจะแสดงถึง
อุปการะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า **พวกเปรต ย่อมบริโภคนั้น ผู้ให้
ย่อมเจริญด้วยบุญ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตํ เปตา ปริณุชฺชนฺติ** ความว่า
เมื่อทายก ถวายทานอุทิศพวกเปรต เมื่อนา การหว่าน และพืช
ตามที่กล่าวแล้วสมบูรณ์ และมีการอนุโมทนา พวกเปรตย่อมบริโภคนั้น
ผลทานที่สำเร็จแก่เปรต บทว่า **ทาทา ปญฺเณน วฑฺฒติ** ความว่า
แต่ผู้ให้ ย่อมเจริญด้วยผลแห่งบุญมีโภคสมบัติเป็นต้น ในเทวดาและ
มนุษย์ อันมีบุญที่สำเร็จจากทานของตนเป็นนิमित. จริงอยู่ แม้ผล
แห่งบุญ ท่านก็เรียกว่า บุญ ในประโยชน์มีอาทิว่า ลูกก่อน ภิกษุ

ทั้งหลาย บุญนี้ ย่อมเจริญอย่างนี้ เพราะเหตุแห่งการสมาทาน
กุศลธรรม.

บทว่า อิธว กุสลํ กตฺวา ความว่า สังสมบุญอันสำเร็จ
ด้วยทาน ด้วยอำนาจการอุทิศแก่พวกเปรต ชื่อว่า กุศล เพราะ
อรรถว่า ไม่มีโทษและมีสุขเป็นผล ในอรรถภาพนี้เอง. บทว่า
เปเตจ ปฏิปุชฺช ความว่า ต้อนรับด้วยทานอุทิศเปรต ให้เปรต
เหล่านั้น พ้นจากทุกข์ที่เสวยอยู่. จริงอยู่ ทานที่ให้อุทิศเปรต เป็น
อันชื่อว่า บูชา เปรต เหล่านั้น. เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า
ก็การบูชา ที่พวกญาติ ทำแล้วแก่พวกเรา และว่า การบูชา อัน
ยิ่งใหญ่ ที่พวกญาติทำแล้ว แก่พวกเปรต. ด้วย จ ศัพท์ ในบทว่า
เปเตจ นี้ จัดเข้าในอานิสงฆ์แห่งทาน ที่เป็นปัจจุบัน มีอาทิอย่างนี้
ว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจ เป็นที่ถึงใจ เป็นที่ไว้วางใจ
เป็นผู้ยกย่อง เป็นผู้ที่ควรเคารพ และเป็นผู้อันวิญญูชนควรสรรเสริญ
ควรระบุดึง. บทว่า สกฺคณฺจ กมตฺถิฐานํ กมฺมํ กตฺวาน ภาทฺทกํ
ความว่า กระทำกัลยาณกรรม คือกุศลกรรม ย่อมก้าวถึง คือเข้าถึง
ด้วยอำนาจการเข้าถึงเทวโลก อันเป็นสถานที่เกิดของพวกเขา
ได้ทำบุญไว้ อันได้นามว่า สวรรค์ เพราะมีอารมณ์ดี ด้วยฐานะ
๑๐ ประการ มี อายุทิพย์ เป็นต้น.

ก็ในบทเหล่านี้ ท่านกล่าวว่า ทำกุศลแล้วกล่าวซ้ำว่า อัน
กระทำความดี พึงเห็นว่า เพื่อจะแสดงว่า แม้การบริจาคธรรม
เป็นทาน โดยการให้ส่วนบุญ เหมือนการบริจาคไทยธรรม จักเป็น

กุศลกรรมอันสำเร็จด้วยทานเหมือนกัน. ก็ในที่นี้ อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า พระอรหันต์ ท่านประสงค์เอาว่า เปต. คำนั้นเป็นเพียง
มติของเกจิอาจารย์เหล่านั้น เพราะที่มาว่าพระจิณาสพนั้น เป็น
เปตไม่มีเลย เพราะพระจิณาสพเหล่านั้น ไม่ประกอบภาวะ
มีพีชเป็นต้น เหมือนทาก และเพราะผู้เกิดในกำเนิดเปตมีภาวะ
มีพีชเป็นต้นประกอบไว้.

ในเวลาจบเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ตั้งตั้งแต่เทพบุตรและ
นางสุลสา ได้ตรัสรู้ธรรมแล้วแล.

จบ อรรถกถาเขตตูปมาเปตวัตรที่ ๑

๒. สุกรเปตวัตถุ

ว่าด้วยกายงามปากเหม็น

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๗] กายของท่านล้วนมีสีเหมือนทองคำ รัศมี
กายของท่าน สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ แต่หน้า
ของท่านเหมือนหน้าสุกร เมื่อก่อนท่านได้ทำ
กรรมอะไรไว้

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่พระนารทะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้
สำรวมกาย แต่ไม่ได้สำรวมวาจา เพราะเหตุนี้
รัศมีกายของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นกันที่ท่านเห็นอยู่
นั้น เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอก่ดาวกะท่าน สรีระ
ของข้าพเจ้าท่านเห็นเองแล้ว ขอท่านอย่าทำบาป
ด้วยปาก อย่าให้หน้าสุกรเกิดมีแก่ท่าน.

จบ สุกรเปตวัตถุ

อรรถกถาสุกรเปตวัตถุ ๒

เมื่อพระศาสดา ทรงอาศัยกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ใน
พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปวิหาร ทรงปรารภเปรตผู้มีหน้าเหมือน
สุกรตนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า กาโย เต สพุพโส วญฺโณ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระนามว่า กัสสปะ ได้มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สำรวมทางกาย
แต่ไม่สำรวมทางวาจา คำปรีชาภิกษุทั้งหลาย มรณภาพแล้ว
ไปบังเกิดในนรก ใหม่ในนรกนั้น สิ้นพุทธรูปหนึ่ง จุตจากนรก
นั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นเปรต ถูกความหิวกระหาย
ครอบงำ ด้วยเศษวิบากของกรรมนั้นนั่นแล ณ เจริงเขาคิชฌกูฏ
ใกล้กรุงราชคฤห์. ร่างของเปรตนั้นได้มีสีเหมือนทองคำ. แต่หน้า
ของเปรตนั้น เหมือนหน้าสุกร. ลำดับนั้น ท่านพระนารทะ อยู่ที่
เขาคิชฌกูฏ ชำระร่างกายแต่เช้าตรู่ ถือบาตรและจีวร กำลัง
เที่ยวบิณฑบาต ยังกรุงราชคฤห์ พบเปรตนั้นในระหว่างทาง
เมื่อจะถามถึงกรรมที่เปรตนั้นทำ จึงกล่าวคาถาว่า

กายของท่านล้วนมีสีดุจทองคำ รัศมีกาย
ของท่านสว่างไสวไปทุกทิศ แต่หน้าของท่าน
เหมือนหน้าสุกร เมื่อก่อนท่านได้ทำกรรมอะไร
ไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาย เต สพุพโส วมุโณ ความว่า
กายคือร่างของท่าน ล้วนมีสีดุจทองคำ คือ คล้ายทองคำที่สุกปลั่ง.
บทว่า สพุพา โธภาสเต ทิสา ความว่า รัศมีกายของเขาสว่างไสว
โชติช่วง ไปโดยรอบทั่วทุกทิศ. อีกอย่างหนึ่ง ในคำว่า บทว่า
โอภาสเต นี้ มีเหตุเป็นเครื่องหยั่งลงในภายในเป็นอรรถ ฟังเห็น
ความว่า กายของท่านล้วนมีสีดุจทองคำ สว่างไสว โชติช่วงไปทั่ว

ทุกทิศ. บทว่า มุขิ เต สุกรสุเสว ได้แก่ ก็หน้าของท่านเหมือนสุกร, อธิบายว่า หน้าของท่านเสมือนหน้าสุกร. ด้วยบทว่า ก็ กมมมกริ ปุเร ความว่า ท่านพระนารทะถามว่า เมื่อก่อน คือ ในอดีตชาติท่าน ได้ทำกรรมเช่นไรไว้.

ปรตนั้น ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่ท่านทำอย่างนี้ เมื่อ จะตอบด้วยคาถา จึงกล่าวว่ :-

ข้าแต่ท่านนารทะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้
สำรวมทางกาย แต่ไม่สำรวมทางวาจา เพราะ
เหตุ นั้น รัศมีกายของข้าพเจ้า จึงเป็นเช่นกับที่
ท่านเห็นอยู่นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กายเณ สณฺณโต อาสี ความว่า ข้าพเจ้าสำรวม ด้วยการสำรวมทางกาย คือ ได้เป็นผู้สำรวมด้วยดี ด้วยการสำรวมทางกายทวาร. บทว่า วาจายาสมสณฺณโต ความว่า แต่ข้าพเจ้าไม่ได้สำรวมทางวาจา คือ ได้เป็นประกอบด้วยการ ไม่สำรวมทางวาจา. บทว่า เตน ได้แก่ เพราะการสำรวมและการไม่สำรวมทั้งสองอย่างนั้น. บทว่า เม แปลว่า ของข้าพเจ้า. บทว่า เอตาทิส วณฺโณ ได้แก่ รัศมีกายของข้าพเจ้า จึงเป็นเช่นนี้ คือ เป็นเช่นกับที่ท่านเห็นประจักษ์อยู่นั้นแหละท่านนารทะ. มีวาจา ประกอบความว่า ข้าพเจ้า มีกาย มีทรวดทรงเหมือนมนุษย์ มีสีดูจ ทองคำ แต่มีหน้าเหมือนหน้าสุกร. ก็ วณฺณ ศัพท์ ในคานานี้ พึงเห็นว่า ใช้ในอรรถว่า ผิวพรรณ ละทรวดทรง.

เปรตถูกพระเถระถามอย่างนี้ ครั้นแก้คำถามนั้นแล้ว เมื่อจะทำความนั้นนั้นแหละให้เป็นเหตุแล้วตักเตือนพระเถระ จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านพระนารทะ เพราะเหตุนั้น

ข้าพเจ้าขอล่าวแก่ท่าน สรีระของข้าพเจ้า ท่าน

เห็นเองแล้ว ขอท่านอย่าได้ทำบาปด้วยปาก อย่า

ให้หน้าสุกรเกิดมีแก่ท่านเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตี แก้เป็น ตสุมา แปลว่า เพราะเหตุนี้. บทว่า คิยาหิ ตัดเป็น เต อหิ . เปรตเรียกพระเถระด้วยคำว่า นารทะ. บทว่า พุรุมิ แปลว่า ข้าพเจ้าจะบอก. บทว่า สามี แปลว่า ข้าพเจ้าเอง. ด้วยบทว่า อิหิ เปรตกล่าวหมายถึงร่างกายของตน. ก็ในคำนี้มีอธิบายดังนี้ ข้าแต่ท่านพระนารทะผู้เจริญ เพราะเหตุที่ร่างกายของข้าพเจ้านี้ ตั้งแต่ตกลงไปถึงกายท่อนล่าง มีทรวดทรงเหมือนมนุษย์ กายท่อนบน มีทรวดทรงเหมือนสุกรที่ท่านเห็นประจักษ์อยู่นั้นแหละ. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า จะขอล่าวเตือนท่าน. เพื่อจะเลียงคำถามว่า เธอกล่าวอย่างไร? เปรตจึงกล่าวว่า ขอท่านอย่าได้ทำบาปด้วยปาก อย่าให้หน้าสุกรเกิดมีแก่ท่านเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า มา เป็นนิบาตใช้ในอรรถปฏิเสธ. บทว่า มุขสา แปลว่า ด้วยปาก. ศัพท์ว่า โข ใช้ในอวธารณะห้ามเนื้อความอื่น, อธิบายว่า ท่านอย่าได้ทำ คือ จงอย่าทำกรรมชั่ว

ทางวาจาเลย. ด้วยบทว่า มา โข สุกรมุโข อหุ นี้ เปรตปฏิเสธ
เฉพาะเหตุ แม้โดยมุ่งถึงการปฏิเสธผลว่า หน้าสุกรเหมือนเรา
อย่าได้มีเลย ก็ถ้าว่าท่านเป็นคนปากกล้า พึงทำความชั่วด้วย
วาจาไซ้ร้ ท่านก็จะพึงเป็นผู้มีหน้าเหมือนสุกรโดยส่วนเดียว เพราะ
ฉะนั้นท่านอย่าทำความชั่วด้วยปากเลย

ลำดับนั้น ท่านพระนารทะ เทียบวิณฑบาตในกรุงราชคฤห์
กลับจากวิณฑบาตภายหลังอาหาร กราบทูลเนื้อความนั้น แต่
พระศาสดา ผู้ประทับนั่งท่ามกลางบริษัท ๔. พระศาสดา ตรัสว่า
นารทะเมื่อก่อนแล เราได้เคยเห็นสัตว์นั้นแล้ว เมื่อจะทรงประกาศ
โทษอันดำทรมโดยอาการเป็นอนnek ซึ่งอาศัยวิสุจริต และ
อานิสงส์อันเกี่ยวข้องกับวิสุจริต จึงทรงแสดงธรรม. เทศนานั้น
ได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้วแล.

จบ อรรถกถาสูตฺรเปตวัตถุที่ ๒

๓. ปุติมุขเปตวัตถุ

ว่าด้วยส้ารวมกายแต่ไม่ส้ารวมวาจา

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๘] ท่านมีผิวพรรณงามดังทิพย์ ยืนอยู่ใน

อากาศกลางหาว แต่ปากของท่านมีกลิ่นเหม็น

หมู่นอนพากันไซ้ชอนอยู่ เมื่อก่อนท่านทำกรรม

อะไรไว้.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นสมณะลามก มีวาจา

ชั่วช้ายิ่งนัก ผู้มักกำจัด (ส้ารวมกายเป็นปกติ)

ไม่ส้ารวมปาก อนึ่ง ผิวพรรณดังทอง ข้าพเจ้า

ได้แล้ว เพราะพรหมจรรย์นั้น แต่ปากของ

ข้าพเจ้าเหม็นเน่า เพราะกล่าววาจาส้อเสียด

ข้าแต่ท่านพระนารทะ รูปของข้าพเจ้านี้ ท่าน

เห็นเองแล้ว ท่านผู้ฉลาดผู้อนุเคราะห์ก็กล่าวไว้ว่า

ท่านอย่าพูดส้อเสียดและอย่าพูดมุสา ถ้าท่าน

ละคำส้อเสียดและคำมุสาแล้ว ส้ารวมวาจา ท่าน

จักเป็นเทพเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่น่าใคร่.

จบ ปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถาปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่เวฬุวันกลันทกนิวาปีวิหาร พระองค์ทรงปรารภเปรตผู้มีปากเน่า จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า นิพพิตฺถุ ภฺรติ วณฺณชาตุํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ ยังมีกุลบุตร ๒ คน บวชในพระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น สมบูรณ์ด้วยศีลและอาจารย์ มีความประพฤติขัดเกลา อยู่ด้วยความพร้อมเพรียงกัน ในอาวาสใกล้บ้าน ตำบลหนึ่ง. ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง มีอชยาศยชั่ว ชอบส่อเสียด เข้าไปยังสถานที่ที่อยู่ของภิกษุ ๒ รูปนั้น. พระเถระทำปฏิสันถาร กับเธอ ให้ที่พัก ในวันที่ ๒ จึงพาเธอเข้าไปยังบ้านเพื่อบิณฑบาต. พวกภิกษุเห็นท่านเหล่านั้นแล้ว ทำการนอบน้อมอย่างยิ่ง ใน พระเถระเหล่านั้น ได้ต้อนรับ ด้วยอาหารมีข้าวยาสุ และภัตเป็นต้น. เธอเข้าไปยังวิหารคิดว่า "โคจรคามนี้ ดีหนอ. และพวกภิกษุ ก็มี ศรัทธาเลื่อมใส ถวายบิณฑบาตแสนจะประณีต. กัวิหารนี้ สมบูรณ์ ด้วยร่มเงาและน้ำ เราสามารถจะอยู่ในที่นี้ได้สบาย แต่เมื่อ ภิกษุเหล่านี้ อยู่ในที่นี้เราก็จิกอยู่ไม่สบาย จิกอยู่เหมือนจะอยู่อย่าง อันเตวาสิก เอาเถอะ. เราจิกทำโดยที่ภิกษุเหล่านี้แตกจากกันแล้ว ไม่ได้อยู่ในที่นี้ต่อไป.

ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อพระมหาเถระให้โอวาทแก่ภิกษุทั้ง ๒ รูป แล้ว เข้าไปยังที่พักของตน ภิกษุมักส่อเสียด ยับยั้งอยู่ชั่วเวลาหนึ่ง

จึงเข้าไปหาพระมหาเถระ. ไหว้แล้ว และเมื่อพระเถระถามว่า
ทำไม คุณมาผิดกาลเวลา จึงตอบว่า ครับ ผมมีเรื่องที่จะพูดอยู่
อย่างหนึ่ง พระเถระจึงอนุญาตว่า เล่าไปซิคุณ จึงเรียนว่า ท่านครับ
พระเถระผู้เป็นสหายของท่านนั้น ต่อหน้า (ท่าน) แสดงตนเหมือน
เป็นมิตร พอลับหลังก็กล่าวให้ร้ายคล้ายศัตรู. ถูกพระเถระถามว่า
เขาพูดว่าอย่างไร จึงเรียนว่า ฟังนะครับ พระมหาเถระรูปนั้น
กล่าวโทษท่านว่า เป็นผู้โอ้อวด มีมายา หลอกหลวง เลี้ยงชีพด้วย
มิจฉาชีพ. พระเถระตอบว่า อย่าพูดอย่างนั้นซิคุณ, ภิกษุรูปนั้น
จักไม่ว่าเราถึงอย่างนั้น ตั้งแต่เวลาเป็นคฤหัสถ์มาแล้ว เธอรู้สภาวะ
ของเราว่า มีศีลเป็นที่รัก มีกัลยาณธรรม. ภิกษุนั้นกล่าวว่า ท่าน
ครับ ถ้าท่านคิดอย่างนั้น เพราะค่าที่ตนมีจิตบริสุทธิ์ ข้อนั้นเหมาะ
แก่ท่านทีเดียว แต่ผมก็ไม่มีเวรกับพระมหาเถระนั้น ทำไม ผมจึง
จะได้กล่าวคำที่พระมหาเถระไม่กล่าวว่า กล่าว ช่างเถอะ ท่านเอง
นั่นแหละ จักรู้ในเวลาต่อไป. ฝ่ายพระเถระเกิดสองอกสองใจ
เพราะค่าที่ตนเป็นปฤชชน เกิดมีความรังเกียจว่า เห็นที่จะเป็นอย่างนั้น
จึงได้คลายความไว้วางใจไปหน่อยหนึ่ง. ภิกษุนั้น เป็นคนพาล
ชั้นแรกอุยงพระมหาเถระแล้ว ไปอุยงพระเถระอีกรูปหนึ่ง โดย
นัยดังกล่าวแล้วนั้นแล. ลำดับนั้น พระเถระทั้งสองนั้น ในวันที่ ๒
ไม่ได้พูดกัน ต่างถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ถือ
บิณฑบาตมาฉันในที่พักของตนนั่นเอง แม้มাত্রว่าสามิจิกรรม
ก็ไม่ยอมทำ ตลอดวันนั้น อยู่ในที่นั้นนั่นแหละ และพอรাত্রีสว่าง

ไม่ยอมบอกกันและกันเลย ได้แยกกันไปสู่วิวที่ตามความสำราญ.

ก็ภิกษุผู้มั่งกรังเกียจ มีมโนรถเต็มเปี่ยม เข้าไปบิณฑบาต
ยังบ้าน พวกภิกษุเห็นเข้า พวกนั้นกล่าวว่า พระเถระทั้งหลาย
พากันไปไหนเสียครับ. ภิกษุนั้นกล่าวว่า พระเถระทั้งสองทะเลาะ
กันและกันตลอดคืนยังรุ่ง ถึงอาตมาจะเตือนว่า อย่าทะเลาะกันเลยครับ
จงสามัคคีกันไว้เถิด ขึ้นชื่อว่า การทะเลาะกันมีแต่จะนำความพินาศ
มาให้ ก่อให้เกิดความทุกข์ในอนาคต เป็นทางแห่งอกุศล แม้คน
สมัยก่อน ก็เคยพลาดจากประโยชน์ใหญ่ เพราะการทะเลาะกัน ดังนี้
เป็นต้น ก็ไม่เชื่อคำของอาตมา พากันหลีกไป. ลำดับนั้น พวกภิกษุ
จึงว่ากันว่า ขอพระเถระจงไปก่อนเถอะ แต่ท่านอย่ารำคาญอยู่ในที่นี้
แหละ เพื่ออนุเคราะห์พวกกระผม. ท่านรับคำแล้ว อยู่ในที่นั้นนั่นเอง
ต่อมา ๒-๓ วัน จึงคิดว่า เราผู้ภิกษุทั้งหลายผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม
ด้วยอยากเป็นเจ้าอาวาส เราชวนขวยแต่กรรมชั่วไว้มากหนอ จึง
ถูกความเดือดร้อนอย่างแรงกล้าเข้าครอบงำ เป็นไข้เพราะกำลัง
แห่งความเศร้าโศก ไม่นานนักก็มรณภาพ บังเกิดในอเวจีมหานรก.

ฝ่ายพระเถระผู้เป็นสหายกัน ๒ รูป เทียวจาริกไปในชนบท
มาพบกันในอาวาสแห่งหนึ่ง จึงปราศรัยกันและกัน จึงบอกคำของ
ที่ภิกษุนั้นพูดแก่กันและกัน รู้ว่าเรื่องนั้นไม่เป็นจริง จึงได้พร้อมกัน
กลับมายังอาวาสนั้นนั่นแล โดยลำดับ. พวกภิกษุเห็นพระเถระ
ทั้ง ๒ รูปแล้ว พากันปลื้มใจ เกิดความดีใจ อุบัติจากด้วยปัจจัย ๔.
ก็พระเถระทั้ง ๒ รูป เมื่ออยู่ในที่นั้นนั่นแหละ มีจิตเป็นสมาธิ เพราะ

ได้อาหารอันเป็นสัปปายะ เจริญวิปัสสนาแล้ว ไม่นานนักก็บรรลุนิพพาน
พระอรหันต์.

ภิกษุผู้มักส่อเสียด ใหม่ในนรกตลอดพุทธันดรหนึ่ง ใน
พุทธุปรบาทกาลนี้ เกิดเป็นเปรตปากเน่า ไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์.
กายของเขา ได้มีสีเหมือนทองคำ. แต่หนอนไต่ออกจากปาก พากัน
เจาะกินปากข้างโน้นข้างนี้. กลิ่นปากของเปรตนั้นเหม็นฟุ้งกระจาย
ไปทั่วอากาศตั้งไกล.

ลำดับนั้น ท่านนารทะ ขณะลงจากเขาคิชฌกูฏ พบเปรตนั้น
จึงถามถึงกรรมที่เธอกระทำไว้ ด้วยคาถานี้ว่า :-

ท่านมีผิวพรรณงามดังทิพย์ ยืนอยู่ใน

อากาศกลางหาว แต่ปากของท่านมีกลิ่นเหม็น

หมูหนอนพากันซ่อนไขอยู่ เมื่อก่อนท่านทำกรรม

อะไรไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทิพฺพํ** แปลว่า เป็นทิพย์ คือนับ
เนื่องจากอรรถภาพของเทวดา. แต่ในที่นี้ชื่อว่าทิพย์ เพราะเป็น
เหมือนของทิพย์. บทว่า **สุภํ** แปลว่า งาม, หรือ ความงาม. บทว่า
วณฺณชาตุํ ได้แก่ ผิวพรรณ. บทว่า **ชาเรติ** แปลว่า นำไป. บทว่า
เวหายถํ **ติฏฺฐติ** **อนฺตฺติเก** ได้แก่ ยืนอยู่ในกลางหาว ที่เข้าใจกันว่า
อากาศ. แต่อาจารย์บางพวกกล่าวปฐะว่า **วิหายถํ** **ติฏฺฐติ** **อนฺตฺติเก**
ดังนี้ แล้วกล่าวความของปฐะนั้น โดยคำที่เหลือว่า ท่านยืนอยู่
กลางหาว ทำอากาศให้สว่างไสวอยู่. บทว่า **ปฺปฺพิณฺนํ** แปลว่า มีกลิ่น

เหมือนทรากศพ อธิบายว่า มีกลิ่นเหม็น. ด้วยบทว่า ก็ กมฺมมกาสี
ปุพฺพุเพ นี้ พระเถระถามว่า "หมูหนอนชอนไซปาก ซึ่งมีกลิ่นเหม็น
อย่างยิ่งของเธอ, แต่กายของเธอมีสีเหมือนดังทองคำ ครึ่งก่อน
เธอได้ทำกรรมเช่นไร อันเป็นเหตุแห่งอิตตภาพเช่นนี้ไว้.

ปรตํนั้น ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่ตนทำอย่างนี้ เมื่อ
จะแก้ความนั้น จึงกล่าวกาลานี้ว่า :-

เมื่อก่อน ข้าพเจ้าเป็นสมณะลามก มีวาจา
ชั่วช้ายั้งนัก เป็นผู้มักก้าจัด ไม่สำรวมปาก อนึ่ง
ผิวพรรณดังทอง ข้าพเจ้าได้แล้ว เพราะพรหม-
จรรย์นั้น แต่ปากของข้าพเจ้าเหม็น เพราะกล่าว
วาจาต่อเสียด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมโณ อหิ ปาโป ได้แก่ เราได้เป็น
สมณะลามก คือเป็นภิกษุลามก. บทว่า อติทฺฐจฺวาโจ แปลว่า เป็น
ผู้มีคำพูดชั่วช้ายั้งนัก เป็นผู้กล่าวล่วงเกินผู้อื่น อธิบายว่า เป็นผู้
กล่าวก้าจัดคุณของคนอื่น. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า อติทฺฐจฺวาโจ
ก็มี, อธิบายว่า ผู้มีวาจาหยาบคายอย่างยิ่ง คือ ยินดีแต่วจิตุจจริต
มีการกล่าวเท็จและกล่าวต่อเสียด เป็นต้น. บทว่า ตปฺสฺสิโรโป
แปลว่า เป็นสมณะเทียม. บทว่า มุขสา ได้แก่ ด้วยปาก. บทว่า
ลทฺฐา ได้แก่ ได้เฉพาะแล้ว. จ อักษร เป็นสัมปิตถนัตถะ แปลว่า
อนึ่ง บทว่า เม แก่เป็น มยา แปลว่า อันเรา. บทว่า ตปฺสา ได้แก่
ด้วยพรหมจรรย์. บทว่า เปสฺสนฺนิเยน ได้แก่ ด้วยปิตุณฺวาจา. บทว่า

ปุตติ ได้แก่ มิกลีนเหม็นเน่า.

เปรตนั้น ครั้นบอกกรรมที่ตนได้ทำไว้อย่างนั้นแล้ว บัดนี้
เมื่อจะตักเตือนพระเถระ จึงกล่าวคาถาสุดท่ายว่า :-

ข้าแต่ท่านพระนารทะ รูปร่างของข้าพเจ้า
ท่านได้เห็นเองแล้ว ท่านผู้ฉลาดผู้อนุเคราะห์
กล่าวไว้ว่า ท่านอย่าพูดส่อเสียด และอย่าพูดมุสา
ตำรวมด้วยวาจาแล้ว ท่านจักได้เป็นเทพเจ้า ผู้
สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่น่าปรารถนา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตยิทิ แปลว่า รูปร่างของเรานี้ นั่น. บทว่า
อนุกรมฺปกา เย กุสลา วเทยฺยิ ความว่า ท่านผู้ฉลาดในข้อปฏิบัติ
อันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คือ ผู้ละเอียด มีพระพุทธรเจ้าเป็นต้น
ผู้มีการอนุเคราะห์เป็นปกติ คือ ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา กล่าว
คำอันใดไว้ อธิบายว่า เราจะกล่าวคำอันนั้นนั้นแล. บัดนี้ เปรตนั้น
เมื่อจะตักเตือน จึงกล่าวว่า ท่านอย่าพูดส่อเสียด และอย่าพูดมุสา
ตำรวมด้วยวาจาแล้ว ท่านจักได้เป็นเทพเจ้า ผู้สมบูรณ์ด้วยสิ่ง
ที่น่าปรารถนา ดังนี้.

คำนั้น มีอธิบายดังนี้ ท่านอย่าพูด คืออย่ากล่าว คำส่อเสียด
คือ คำขุยง ละคำเท็จ. ก็ถ้าท่านละมุสาวาท และปิสุณวาจาได้แล้ว
ตำรวมด้วยวาจา ท่านจักเป็นอันเขาบูชา หรือเป็นเทพองค์ใด
องค์หนึ่ง ผู้ได้ทิพยสมบัติ ที่โอฬารอันน่าใคร่ น่าปรารถนาแล้ว

ใครในทิพยสมบัตินั้น ก็อภิมรณอยู่ด้วยการบำเรออินทรีย์ ตาม
ความสบาย.

พระเถระได้ฟังดังนั้นแล้ว แต่นั้นจึงไปยังกรุงราชคฤห์ เทียว
บิณฑบาต กลับจากบิณฑบาตภายหลังอาหาร จึงกราบทูลความนั้น
แต่พระศาสดา. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัฐุปัตติเหตุ
แล้วแสดงธรรม. พระเทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้วแล.

อรรถกถาปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

๔. ปิฎฐุรียติลิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุคคลไม่ตระหนี่

[๘๕] บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ ควรทำเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่ง ก็ปรารถถึงบุรพเปตชน เทวดาผู้
สิงอยู่ในเรือน หรือท้าวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษา
โลก ผู้มียศ คือ ท้าวธตรฐ ๑ ท้าววิรูปหก ๑
ท้าววิรูปักษ์ ท้าวภูเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์แล้ว
พึงให้ทาน ท่านเหล่านั้นเป็นอันบุคคลได้บูชา
แล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล ความร้องให้ ความ
เศร้าโศก หรือความรำไห่อย่างอื่น ไม่ควรทำเลย
เพราะความร้องให้เป็นต้นนั้น ย่อมไม่เป็น
ประโยชน์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายคง
ตั้งอยู่ตามธรรมดาของตน ๆ อันทักษิณาทานนี้
ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ให้แล้ว ย่อม
สำเร็จประโยชน์แก่บุรพเปตชนโดยทันที ลิ่น
กาลนาน.

จบ ปิฎฐุรียติลิกเปตวัตถุที่ ๔

อรรถกถาปิฎกศีลิกเปตวัตถุที่ ๔

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร กรุง-
สาวัตถี ทรงปรารภทานของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี ได้ตรัสคำนี้
เริ่มต้นว่า **ยงฺกิญฺจารมฺมณฺ์ กตฺวา** ดังนี้ :-

ได้ยินว่า พี่เลี้ยงของเด็กหญิง ธิดาของลูกสาวท่าน
อนาถปิณฑิกคฤหบดี ได้ให้ตุ๊กตาแข่งด้วยสั่งว่า นี่ลูกสาวของเจ้า
เจ้าจงอุ้มมันไปเล่นเถอะ. เด็กหญิงนั้นเกิดความเข้าใจในตุ๊กตาแข่ง
นั้นว่า เป็นลูกสาว. ครั้นวันหนึ่ง เมื่อเธออุ้มตุ๊กตานั้นเล่น ตุ๊กตา
ตกแตก เพราะความเผลอ. แต่นั้นเด็กหญิงจึงร้องรำให้ ลูกสาว
เราตายแล้ว. เธอกำลังร้องไห้อยู่ คนในเรือนบางคน ก็ไม่สามารถ
จะชี้แจงให้เธอเข้าใจได้. ก็สมัยนั้น พระศาสดาประทับนั่งบน
ปัญญาตอาสน์ ในเรือนของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี. และท่าน
มหาเศรษฐี ก็ได้นั่งอยู่ ณ ที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า. หญิงพี่เลี้ยง
ได้พาเด็กหญิงนั้นไปหาท่านเศรษฐี. ท่านเศรษฐีเห็นเข้า จึงกล่าวว่า
เด็กหญิงนี้ร้องไห้ เพื่ออะไรกัน. พี่เลี้ยงได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ท่าน
เศรษฐีแล้ว. เศรษฐีได้ให้เด็กหญิงนั้น นั่งบนตักแล้วให้เข้าใจว่า
ฉันจะให้ทานอุทิศแก่ลูกของหนู ดังนี้แล้วจึงกราบทูลแต่พระศาสดา
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะให้ทาน อุทิศแก่
ตุ๊กตาแข่ง ซึ่งเป็นลูกสาวของหลานของข้าพระองค์, ขอพระองค์
พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป จงรับทานนั้นของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้
เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ด้วยคุณิภาพ.

ครั้นในวันที่สอง พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป
เสด็จไปยังเรือนของท่านเศรษฐี เสวยพระกระยาหารแล้ว เมื่อจะ
ทำอนุโมทนา จึงได้ภายิตพระคาถาเหล่านี้ว่า :-

บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ ควรทำเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ ปรารภถึงบุรพเปตชน เทวดาผู้สิง
อยู่ในเรือน หรือทำวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษาโลก
ผู้มียศ คือ ท้าว ๔๓๓ ๑ วิรุพหก ๑ วิรูปภัย ๑
และท้าวภูเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์แล้วพึงให้ทาน
ท่านเหล่านั้นเป็นผู้อันบุคคลบูชาแล้ว ทั้งทายก
ก็ไม่ไร้ผล ความรื่องให้ ความเศร้าโศกหรือความ
ร่ำไห้อย่างอื่น ไม่ควรทำเลย เพราะความรื่องให้
เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ล่งลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลาย คงตั้งอยู่ตามธรรมดาของตน ๆ
อันทักษิณาทานนี้ ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วใน
พระสงฆ์ให้แล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์ โดย
ฉับพลัน แก่บุรพเปตชนนั้น ลิ่นกาลนาน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยงฺกิญฺจารมฺมณฺญํ กตฺวา ความว่า
ปรารภ คือ อุทิศ เหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาเหตุมีเหตุที่เป็น
มงคลเป็นต้น. บทว่า ทชฺชา แปลว่า พึงให้. บทว่า อมจฺจรี ความว่า
ชื่อว่า อมัจจรี เพราะไม่มีความตระหนี่ อันมีลักษณะไม่อดทน
ต่อสมบัติของตนที่ทั่วไปกับผู้อื่น, อธิบายว่า ผู้มีปกติบริจาคน ทำ

มลทินแห่งจิตมีมีจรัลและโลภะเป็นต้น ให้ห่างไกลแล้ว ฟังให้ทาน.
บพว่า ปุพฺพเปเต จ อารพฺถ ได้แก่ อุทิสรรพเปตชน. มีวาจาประกอบ
ความว่า บพว่า วตฺถุเทวดา ปรารภเทวดาผู้สิงอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ
มีที่เรือนเป็นต้น. ด้วยคำว่า อถ วา นี้ ทรงแสดงว่า ปรารภเปตชน
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีเทวดาและมนุษย์เป็นต้น แม้เหล่าอื่นแล้ว ฟัง
ให้ทาน.

ในคำเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงเทพ
ผู้ปรากฏบางพวกในบรรดาเทพเหล่านั้นก่อน จึงตรัสว่า จตุตฺตารो จ
มหाराเช เมื่อจะระบุเทพเหล่านั้น โดยชื่ออีก จึงตรัสคำมีอาทิว่า
กุเวรี ดังนี้. บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า กุเวรี ได้แก่ ท้าวเวสสุวรรณ.
บพว่า ฐตฺตธฺมฺมจฺจ เป็นต้น เป็นชื่อของท้าวโลกบาลทั้ง ๓ ที่เหลือ.
บพว่า เต เจว ปุชิตา โหนฺติ ความว่า ก็ท้าวมหाराชเหล่านั้น และ
บรรพเปตชนและวตฺถุเทวดา เป็นผู้อันเข้านับถือ ด้วยการทำอุทิส.
บพว่า ทายกา จ อนิพฺผลา ความว่า และทายกผู้ให้ทาน ย่อมไม่ไร้ผล
เพราะเหตุเพียงการอุทิสแก่เปตชนเหล่าอื่น ทั้งเป็นผู้มีส่วนแห่ง
ผลทานของตนเหมือนกัน.

บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดงว่า การร้องไห้เป็นต้นนั้น ของเหล่านั้น
ร้องไห้ ร่ำไร เศร้าโศก เพราะญาติของตนตายไป ไม่มีประโยชน์
เป็นแต่เพียงทำตนให้เดือดร้อนเท่านั้น จึงตรัสคาถาว่า น หิ รุณฺณ วา
ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า รุณฺณ แปลว่า ร้องไห้
คือหลังน้ำตา. บาลีที่เหลือฟังนำมาเชื้อเข้าด้วยบพว่า น หิ กตพฺพิ .

บทว่า โสโก ได้แก่ ความเศร้าโศก คือ ความร่ำร้อนภายในใจ, อธิบายว่า ความหม่นไหม้ในภายใน. บทว่า ยา จณฺหา ปรีเทนา ได้แก่ ความพิโรธปรณอย่างอื่น จากการร้องไห้และความเศร้าโศกอย่างหนึ่ง ได้แก่ การบ่นเพื่อช่วยวาจามีอาทิว่า ลูกคนเดียวอยู่ไหน? อธิบายว่า แม้การบ่นเพื่อช่วยวาจานั้น ก็ไม่ควรทำ. วา ศัพท์ในบททั้งปวง เป็นวิกัปปัตถะ แปลว่า บ้าง, หรือ, ก็ดี, บทว่า น ตี เปตฺตฺส อตฺตยา ความว่า เหตุมีอาทิว่า การร้องไห้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การรำไรก็ดี ทั้งหมดนั้น ไม่มีประโยชน์ ไม่มีอุปการะแก่ผู้ละไปแล้ว คือ ผู้ตายไปแล้ว ฉะนั้น เหตุมีการร้องไห้เป็นต้นนั้น จึงไม่ควรทำ, อธิบายว่า แม้ถึงอย่างนั้น พวกญาติก็ไม่รู้เรื่องด้วยคงดำรงอยู่อย่างนั้น.

พระคาสดาครันทรงแสดงถึงเหตุแห่งทุกข์ธรรมมีการร้องไห้เป็นต้นอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงทักษิณาทิทยกปรารภบุรพเปตเป็นต้น แล้วถวายแต่พระสงฆ์ว่าเป็นสิ่งมีประโยชน์ จงตรัสคาถาว่า อยฺยจ โข ทกฺขิณา ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า อยฺย นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะแสดงถึงทานที่ทายกให้แล้วนั้น โดยประจักษ์จึงตรัสไว้. จ ศัพท์ เป็น พยติเรกัตถะ แปลว่า อัน. ด้วย จ ศัพท์นั้น ย่อมส่องอรรถอันพิเศษเฉพาะที่ กำลังจะกล่าววาทักขิณานี้ หาได้เป็นเหมือนเหตุมีการร้องไห้เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร ๆ ผู้ละไปแล้วไม่ อันทักษิณานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้จะไปแล้วนั้น ตลอดกาลนาน. ศัพท์ว่า

โฆ ใช้ในอรรถว่า อวธารณะ แปลว่า ห้ามเนื้อความอื่น. บทว่า
ทุกขิณา ได้แก่ ทาน. บทว่า สงฺฆมฺหิ สุปตฺติญฺจิตา ได้แก่ ตั้งไว้ดีแล้ว
ในพระสงฆ์ผู้เป็นบุญเขตอันขอดเยี่ยม. บทว่า ทิฆมรุตฺตํ หิตายสุต
ได้แก่ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เปรตนั้น ตลอดกาลนาน. บทว่า
จานโส อุกกุปฺปติ ได้แก่ ย่อมสำเร็จในขณะนั้นนั่นเอง. อธิบายว่า
ไม่ใช่ในกาลอื่น. จริงอยู่ นี่เป็นธรรมดาในข้อนี้ว่า หากเปรต
อนุโมทนาทาน ในเมื่อทายกถวายทานอุทิศเปรต เปรตก็จะหลุด
พ้นไปด้วยผลแห่งทานนั้น ในขณะนั้นนั่นเอง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงธรรมอย่างนี้แล้ว ทรง
กระทำให้มหาชนมีใจยินดียิ่งในทานที่อุทิศเปรตแล้ว เสด็จจาก
อาสนะ หลีกไป. วันรุ่งขึ้น ภริยาเศรษฐี และพวกญาติที่เหลือ
เมื่อคล้อยตามเศรษฐี จึงให้มหาทานเป็นไปประมาณ ๑ เดือน
ด้วยอาการอย่างนี้.

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
พระภาคเจ้า ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร ภิกษุ
ทั้งหลาย จึงไม่ไปเรือนของหม่อมฉัน ประมาณ ๑ เดือนแล้ว.
เมื่อพระศาสดา ตรัสบอกเหตุนั้นแล้ว ฝ่ายพระราชาเมื่อจะทรง
คล้อยตามเศรษฐี จึงให้มหาทานเป็นไปแก่ภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธาน. ชาวเมืองเห็นดังนั้น เมื่อจะอนุวัตรตาม
พระราชา จึงให้มหาทานเป็นไปประมาณ ๑ เดือน. ชาวเมืองให้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 36
มหาทาน ซึ่งมีผู้กตางเป็นเหตุเป็นไปตลอด ๒ เดือน ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปิฎกวิธีตสิกเปตวัตถุ ๔

๕. ตีโรฎาทาเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตให้พรแก่ผู้ให้ทานแล้วอุทิศให้ตน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะพระเจ้าพิมพิสารว่า :-

[๕๐] เปรตทั้งหลายพากันมา สู่เรือนของตน

แล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนที่ตรอก และทาง

๓ แพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บ้านประตู เมื่อข้าว

น้ำ ของกิน ของบริโภคเป็นอันมาก เขาเข้าไป

ตั้งไว้แล้ว แต่ญาติใดๆ ของเปรตเหล่านั้นระลึก

ไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชน

ผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด

ประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดูกทาน

ที่มหาบพิตรทรงถวายแล้วฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศ

ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จผลแก่ญาติทั้งหลายของ

เรา ขอชาติทั้งหลายของเราจงเป็นสุขเถิด ส่วน

เปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมนุมในที่นั้น

เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อมอนุโมทนาโดย

เคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งชาติเหล่าใด

ขอญาติของเราเหล่านั้นจงมีชีวิตอยู่ยืนนาน การ

บูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราทั้งหลาย

และญาติทั้งหลายผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปต

วิสัยนั้น ไม่มีกสิกรรม ไม่มีโครักรกรรม การ
ค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มี การซื้อการขายด้วยเงินก็
ไม่มี สัตว์ผู้ทำกาลจะไปในปิตวิสัยนั้นย่อม
ยังอัศภาพให้เป็นไปด้วยทานที่ญาติหรือมิตรให้
แล้วแต่มนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลงในที่ดอน
ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด ทานอันญาติหรือมิตร
ให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรต
ทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่เต็มแล้ว
ย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใด ทานอันญาติ
หรือมิตรให้แล้วแต่มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผล
แก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อ
หวนระลึกถึงอุปการะที่ท่านทำแล้วในกาลก่อน
ว่า คนโน้นให้สิ่งของแก่เรา คนโน้นได้ทำอุปการะ
แก่เรา ญาติ มิตรและสหายได้ให้สิ่งของแก่เรา
และได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้ พึงให้ทักษิณาแก่
เปรตทั้งหลาย ด้วยว่าความรื่องให้ก็ดี ความ
เสรำโศกก็ดี ความรำไร อย่างอื่นก็ดี ไม่ควรทำเลย
เพราะความรื่องให้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์
แก่เปรตทั้งหลาย ญาติทั้งหลายย่อมดำรงอยู่อย่าง
นั้น อันทักษิณานี้แลที่ให้แล้ว เข้าไปตั้งไว้ดีแล้ว
ในสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่เปรตนั้นโดย

ปล้น สิ้นกาลนาน ญาติธรรมมหาบพิตรได้แสดง
ให้ปรากฏแล้ว การบูชาอันยิ่งเพื่อโปรดทั้งหลาย
มหาบพิตรทรงทำแล้ว และกำลังกายมหาบพิตรได้
เป็นให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่
น้อยมหาบพิตรได้ทรงชวนขวายเป็นแล้ว.

จบ ตีโรกาทเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาตีโรกาทเปตวัตถุที่ ๕

พระศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ ทรงปรารภ
พวกเปรตเป็นอันมาก จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ตีโรกาทเขต
ติฏฐนติ ดังนี้.

ในข้อนั้น มีกถาพิศดารดังต่อไปนี้ :- ในกัปที่ ๕๒ แต่ภัททกัป
นี้ ได้มีนครหนึ่ง ชื่อว่า กาสี. พระราชาทรงประนามว่า ชัยเสน
ทรงครองราชสมบัติในพระนครนั้น. พระองค์ได้มีพระราชเทวี
ทรงพระนามว่า สิริมา. พระโพิธัสถ์นามว่า ศุสสะ บังเกิดใน
พระครรภ์ของพระนางแล้วตรัสรู้ พระสัมมาสัมโพธิญาณโดยลำดับ.
พระเจ้าชัยเสนเกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นว่า บุตรของเรา ออกมหา-
ภิเนษกรรมเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นของเรา พระธรรม
เป็นของเรา พระสงฆ์ก็เป็นของเรา ดังนี้แล้ว ทรงอุปัฏฐากด้วย
พระองค์เองทุก ๆ กาล ไม่ทรงให้โอกาสแก่ชนเหล่าอื่น.

พี่น้อง ๓ คน ผู้ต่างมารดากัน เป็นพระกนิษฐภคินี ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเขาคิดว่า ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมอุบัติเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล มิใช่เพื่อประโยชน์
เฉพาะบุคคลผู้เดียว และพระบิดาของพวกเราก็ไม่ยอมให้ออกาส
แก่ชนเหล่าอื่นเลย ทำอย่างไรหนอ พวกเราจะพึงได้อุปัฏฐาก
พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์. พี่น้องทั้ง ๓ พระองค์นั้นได้มี
ความคิดอย่างนี้ว่า เอาเถิด พวกเราจะทำอุบายสักอย่างหนึ่งให้ได้.
พี่น้อง ๓ พระองค์เหล่านั้น ได้สร้างสถานการณืชายแดน ประหนึ่ง
ว่า เกิดการปั่นป่วน. แต่นั้น พระราชาทรงสดับว่า แลบชายแดน
เกิดความปั่นป่วน จึงได้ส่งพระโอรสทั้ง ๓ พระองค์ไปปราบ
สงบจันตชนบท. พี่น้อง ๓ พระองค์เหล่านั้น ไปปราบให้ปัจจันตชนบท
สงบแล้วกลับมา. พระราชาทรงพอพระทัย ได้ประทานพรว่า
พวกลูกปรารถนาสิ่งใด ก็จงถือเองสิ่งนั้นเถิด. พี่น้องทั้ง ๓ พระองค์
นั้น กราบทูลว่า ข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปัฏฐากพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า. พระราชาตรัสว่า เว้นพระผู้มีพระภาคเจ้านี้เสีย เธอจง
เลือกเอาอย่างอื่นเถิด. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้นกราบทูลว่า พวก
ข้าพระองค์ไม่ต้องการสิ่งอื่น. พระราชาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น พวก
เธอจงกำหนดเวลามาแล้วถือเอาเถิด. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้นทูลขอ
ถึง ๓ ปี พระราชาไม่ทรงอนุญาต. พี่น้อง ๓ พระองค์กราบทูลว่า
ขอ ๖ ปี ๕ ปี ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี ๗ เดือน ๖ เดือน ๕ เดือน
๔ เดือน จนกระทั่งขอเพียง ๑ เดือน ด้วยประการฉะนี้. ในกาลนั้น

พระราชาก็ทรงอนุญาตว่า จงถือเอาเถิด.

พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปัฏฐาก
พระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด ๓ เดือน, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงรับการอยู่จำพรรษาตลอด ๓ เดือนนี้
แก่ข้าพระองค์เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับด้วยศุภกิริยา.
พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น จึงส่งลิจิตไปถึงนายเสมียนในชนบทของตนว่า
พวกเราพึงอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด ๓ เดือนนี้, ขอท่าน
จงจัดแจงสัมภาระสำหรับอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าทุกอย่าง
เริ่มตั้งแต่วันนี้ไป. นายเสมียนนั้น ได้จัดแจงทุกอย่างแล้ว ส่งลิจิต
ตอบไป. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น ต่างนุ่งผ้ากาสาเยะ พร้อมกับบุรุษ
๑,๐๐ คน ผู้ทำการขนขวาย ได้พากันอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า
และภิกษุสงฆ์โดยเคารพ นำไปยังชนบท มอบถวายวิหารให้อยู่
จำพรรษา.

บุตรคฤหบดีคนหนึ่ง ผู้เป็นกัณฑ์คาริกของพี่น้อง ๓ พระองค์
นั้น พร้อมด้วยภริยา เป็นผู้มั่งคั่ง มีความเลื่อมใส. เขาได้ถวาย
ทานวัตรแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประธานโดยเคารพ.
นายเสมียนในชนบท พาเขาไปพร้อมกับชาวชนบทประมาณ
๑๑,๐๐๐ คน ได้ให้ทานเป็นไปโดยเคารพทีเดียว. ในคนเหล่านั้น
ชาวชนบทบางพวก ได้เกิดขัดใจกันขึ้น. เขาเหล่านั้น จึงพากัน
ทำอันตรายแก่ทาน พากันกินไทยธรรมด้วยตนเอง และเอาไฟเผา

โรงครัว. ราชบุรุษผู้ปรารภมาแล้วก็พากันทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า นำพระผู้มีพระภาคเจ้าไว้เบื้องหน้า แล้วกลับมาหาบิดาตามเดิม. บรรดาท่านเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้ว ก็ปรินิพพาน. ส่วนราชบุตร เสมียนในชนบท และผู้เป็นภักทาคาริกพร้อมด้วยบริษัททำกาละแล้ว ไปบังเกิดในสวรรค์ตามลำดับ. เหล่าชนผู้ซัดใจกัน ก็พากันเกิดในนรก. เมื่อชนทั้ง ๒ พวกนั้น จากสวรรค์เข้าถึงสวรรค์ จากนรกเข้าถึงนรก ด้วยอาการอย่างนี้ ผ่านไป ๕๒ กัป.

ครั้นในภัททกัปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ คนผู้ซัดใจกันเหล่านั้น เกิดในพวกเปรต. ในกาลนั้น พวกมนุษย์พากันให้ทานอุทิศเพื่อประโยชน์แก่พวกเปรต ผู้เป็นญาติของตนว่า ขอทานที่ให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของพวกเราเถิด. เปรตเหล่านั้น ได้เสวยสมบัติ. ลำดับนั้น เปรตเหล่านี้ได้เห็นดังนั้น จึงเข้าไปเฝ้าพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้พวกข้าพระองค์จะพึงได้สมบัติเห็นปานนี้หรือไม่หนอ ? พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า บัดนี้ ท่านยังไม่ได้ แต่ในอนาคต จักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า โคตม ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักมีพระราชาทรงพระนามว่า พิมพิสาร, ใน ๕๒ กัปแต่ภัททกัปนี้ พระองค์ได้เป็นญาติของพวกท่าน พระองค์ได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปแล้วจักอุทิศแก่พวกท่าน. พวกท่านจักได้ในกาลนั้น. ได้ยินว่า เมื่อพระ-

กัศสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสแล้วอย่างนี้ พระดำรัสนั้น ได้เป็นเหมือนตรัสแก่พวกเปรตเหล่านั้นว่า จักได้ในวันพรุ่งนี้.

ครั้งพุทธันดรหนึ่งผ่านไป พระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ทรงอุบัติขึ้นแล้ว. ราชบุตรทั้ง ๓ แม่เหล่านั้น พร้อมด้วยบุรุษ ๑,๐๐๐ คน ชูติจากเทวโลกแล้ว เกิดในสกุลพราหมณ์ ในมคธรัฐ พวกกันบวชเป็นฤาษีตามลำดับ ได้เป็นชฎิล ๓ พี่น้อง ณ คยาสี่ประเทศ. นายเสมียนในชนบท ได้เป็นพระเจ้าพิมพิสาร กฤหบดีบุตร ผู้เป็นขุนคลัง ได้เป็นเศรษฐี ชื่อว่า วิสาขะ. ภริยาของกฤหบดีบุตรนั้น ได้เป็นธิดาของเศรษฐี นามว่าธรรมทินนา. ฝ่ายคนนอกนั้น บังเกิดเป็นบริวารของพระราชานั้นเอง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า แม่ของพวกเรา ก็ทรงอุบัติขึ้นในโลก ล่วงไป ๗ สัปดาหฺ์ ก็เสด็จมายังกรุงพาราณสีโดยลำดับ ทรงประกาศธรรมจักร ทรงแนะนำตั้งต้นแต่พระปัญจวัคคีย์ จนถึงชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน แล้วได้เสด็จไปยังกรุงราชคฤหฺ์. ก็ในบรรดาชนเหล่านั้น พระองค์ทรงให้พระเจ้าพิมพิสาร ผู้เข้าไปเฝ้าในวันนั้นนั่นเอง พร้อมกับพราหมณ์และกฤหบดีชาวอังคะและมคธะ ๑๑๐,๐๐๐ คน ให้ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผลแล้ว. ลำดับนั้น พระราชาทรงนิมนต์ด้วยภัตต์เพื่อเสวยพระกระยาหารในวันพรุ่งนี้ พระองค์ทรงรับแล้วในวันที่ ๒ อันท้าวสักกะจอมเทพผู้แปลงเพศเป็นมาณพน้อยนำเสด็จไป ชมเชยด้วยพระคาถามีอาทิอย่างนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงฝึกพระองค์

แล้ว พันวิเศษแล้ว มีวรรณะเพียงดั่งว่าลิมทอง

สิงคี พร้อมด้วยปฺราณชฎิล ผู้ฝึกตนแล้ว ผู้พัน

วิเศษแล้ว ได้เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ดังนี้.

จึงเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ ทรงรับมหาทานในพระ-
ราชนิเวศน์. ส่วนพวกเปรตเหล่านั้น ได้พากันยื่นล้อมด้วยหวังใจว่า
บัดนี้ พระราชาจักอุทิศทานแก่พวกเรา. บัดนี้พระราชาจักอุทิศ.

พระราชาทรงถวายทานแล้ว ทรงพระดำริเฉพาะสถานที่
ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึง
ประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ดังนี้ จึงไม่ได้อุทิศทานนั้นแก่ใคร ๆ.
พวกเปรตเมื่อไม่ได้ทานนั้น อย่างนั้น ก็สิ้นหวัง ในเวลากลางคืน
จึงพากันส่งเสียงร้องอันน่าสะพึงกลัวอย่างยิ่ง ใกล้พระราชนิเวศน์.
พระราชาทรงถึงความสังเวชอันน่าสะพึงกลัว น่าหวาดเสียว เมื่อ
ราตรีผ่านไปจึงได้กราบทูลแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระองค์
ได้สดับเสียงเห็นปานนี้, จักมีเหตุอะไรแก่ข้าพระองค์ พระเจ้าข้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อย่าทรงกลัวเลยมหาบพิตร จักไม่มี
ความชั่วช้าลามกอะไรแก่พระองค์ดอก อนึ่ง ญาติเก่าก่อนของ
พระองค์ที่เกิดในพวกเปรตก็มี, ญาติเหล่านั้น หวังจะพบเฉพาะ
พระองค์แต่ผู้เดียวถึงพุทธรันดรหนึ่ง ท่องเที่ยวไปด้วยหวังใจว่า
พระองค์ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าแล้ว จักอุทิศแก่พวกเราบ้าง
เพราะพระองค์ถวายทานเมื่อวันวานแล้ว มิได้อุทิศจึงพากันสิ้นหวัง

ส่งเสียงร้องเห็นปานนั้น. พระราชาตรัสถามว่า เมื่อหม่อมฉันถวายทานแม่ในบัดนี้ เปตเหล่านั้นจะพึงได้รับหรือ พระเจ้าข้า? พระศาสดาตรัสว่า ได้ มหาบพิตร. พระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดรับทานของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้, ข้าพระองค์จักอุทิศแก่พวกเปตเหล่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับนิมนต์ด้วยศุภกิริยา.

พระราชาเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ ทรงให้จัดแจงมหาทานแล้ว ให้กราบทูลกาลแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประทับนั่งบนอาสนะที่บรรจงจัดไว้. เปตเหล่านั้นไปด้วยหวังว่า วันนี้ พวกเราจะพึงได้อะไรเป็นแน่ ดังนี้ จึงได้พากันยืนอยู่ในที่ต่างๆ มีภายนอกฝาเรือนเป็นต้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงการทำโดยที่พวกเปตเหล่านั้นทั้งหมดมาปรากฏแก่พระราชา. พระราชาเมื่อจะทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก จึงอุทิสว่า ทานที่ข้าพเจ้าให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติเถิด. ในบัดคลนั้นเอง สระโบกขรณีอันคาระคายด้วยกลุ่มดอกกมลได้บังเกิดแก่พวกเปต. เปตเหล่านั้นพากันอาบและดื่มในสระโบกขรณีนั้น ได้สงบระงับความกระวนกระวาย ความลำบาก และความกระหาย ได้เป็นผู้มีสติตั้งทองคำ. พระราชา ถวายข้าวยาकुของเคี้ยว และของบริโภคน้ำแล้วทิสให้. ขณะนั้นนั่นเอง ข้าวยาकुของเคี้ยวและอาหารอันเป็นทิพย์ก็บังเกิดแก่เปตเหล่านั้น. เปตเหล่านั้นพากันบริโภคน้ำข้าวยาकुเป็นต้นนั้นแล้ว ก็ได้เป็นผู้มีอินทรีย์

กระปรีกระเปร่า. ลำดับนั้น พระองค์ได้ถวายผ้า, ที่นอน, และที่นั่ง แล้วอุทิศให้. เครื่องประดับมีชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้า ปราสาท เครื่องลาด และที่นอน เป็นต้น อันเป็นทิพย์ ได้บังเกิดแก่เปรตเหล่านั้น. และสมบัติของเปรตเหล่านั้นทั้งหมดนั้น ได้ปรากฏแก่พระราชา โดยประการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานไว้. พระราชาทรง ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงพวยพระทัยอิ่งนัก. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสวยพระกระยาหารแล้ว ทรงห้ามภัตแล้ว เพื่อจะ ทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้าพิมพิสาร จึงได้ตรัสติโรกฺุททเขตต์ว่า

เปรตทั้งหลายพากันมาเรือนของตน

แล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือน ที่ตรอก กำแพง และ ทางสามแพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บานประตู เมื่อ ข้าว น้ำ ของกิน ของบริโภคเพียงพอ เขาเข้าไป ตั้งไว้แล้ว แต่ญาติไร ๆ ของเปรตเหล่านั้นระลึก ไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชน ผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด ประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดูจทาน ที่มหายพิตรถวายแล้วฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จผล แก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายของเรา จงเป็นสุขเถิด ส่วน เปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมนุมในที่นั้น เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อมอนุโมทนาโดย

เคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด
ขอญาติของเราเหล่านั้น จงมีอายุยืนนาน การ
บูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้ว แก่เราทั้งหลาย
และญาติทั้งหลาย ผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปต
วิสัยนั้น กสิกรรมและโครักษกรรมไม่มี การ
ค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มีการซื้อการขายด้วยเงินตรา
ก็ไม่มีการซื้อสัตว์ทั้งหลายผู้ทำกาลละละไปแล้วในเปต
วิสัยนั้น ย่อมยังอรรถภาพให้เป็นไปด้วยทานที่
ทายกให้แล้ว จากมนุษย์โลกนี้ นำฝนอันตกลง
ในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด ทานอันญาติ
หรือมิตรให้แล้ว จากมนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จผล
แก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่
เต็มแล้วย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใด ทานอัน
ญาติหรือมิตรให้แล้ว แต่มนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จ
ผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน กุลบุตร
เมื่อหวนระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทำแล้วในกาล
ก่อนว่า คนโน้นได้ให้สิ่งของแก่เราแล้ว คนโน้น
ได้ทำอุปการคุณแก่เราแล้ว ญาติมิตรและสหาย
ได้ให้สิ่งของแก่เราและได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้
พึงให้ทักษิณาแก่เปรตทั้งหลาย ด้วยว่า การ
ร้องให้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การพิโรธไรก็ดี

ไม่ควรทำลาย เพราะการร้องให้เป็นต้นนั้น ไม่
เป็นไปเพื่อประโยชน์ แก่เปรตทั้งหลาย ญาติ
ทั้งหลายก็คงดำรงอยู่อย่างนั้น อันทักษิณานี้แล
ที่ให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ ย่อมสำเร็จเพื่อ
ประโยชน์แก่เปรตนั้นโดยพลัน สิ้นกาลนาน.
ญาติธรรม มหาบพิตร ได้แสดงให้ปรากฏแล้ว
การบูชาอันยิ่งเพื่อเปรตทั้งหลาย มหาบพิตรก็
ทรงกระทำแล้ว และพลังกายมหาบพิตรก็ได้เพิ่ม
ให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่น้อย
มหาบพิตรก็ได้ทรงชวนขวยแล้วแล.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ติโรกฺขุเทสุ ได้แก่ ที่ส่วนอื่น
ของฝา (เรือน). คำว่า ติฏฺฐนฺติ นี้ เป็นคำกำหนดการยื่น โดย
ปฏิเสธการนั่งเป็นต้น, อธิบายว่า ยืนอยู่ภายนอกประตูบ้าน กำแพง
และฝาเรือน. บทว่า สนฺธิสงฺฆาฏเกสุ จ ได้แก่ ที่ตรอก ๔ แพร่ง
และที่ทาง ๓ แพร่ง. บทว่า สนฺธิ ได้แก่ ตรอก ๔ แพร่ง. เรียก
ที่ต่อเรือน ที่ต่อฝา และที่ต่อหน้าต่างก็มี. บทว่า สิงฺฆาฏกา ได้แก่
ตรอก ๓ แพร่ง. บทว่า ทวารพาหาสุ ติฏฺฐนฺติ ได้แก่ ยืนพึงฝา
ประตูเมืองและประเรือน. บทว่า อาคนฺตุวาม สกฺ ฆริ ความว่า
เรือนของญาติในครั้งก่อนก็ดี เรือนที่ตนครอบครอง โดยความเป็น
เจ้าของก็ดี ชื่อว่าเรือนของตน เพราะเหตุที่พวกเปรตเหล่านั้น

มายังเรือนแม่ทั้งสองชนิดนั้น ด้วยความเข้าใจว่าเรือนของตน ฉะนั้น จึงตรัสว่า มายังเรือนของตน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแก่พระราชาถึงพวกเปรต เป็นอันมาก ผู้มีรูปแปลกไม่น่าดู ทั้งดูน่าสะพึงกลัวอย่างยิ่ง ผู้เสวย ผลของความริษยาและความตระหนี่ ผู้มายังพระราชนิเวศน์ของ พระเจ้าพิมพิสาร แม้นจะไม่เคยครอบครองอยู่ในกาลก่อน ด้วย สำคัญว่าเป็นเรือนของตน เพราะเป็นเรือนของญาติในกาลก่อน แล้ว ยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนเป็นคั่น ด้วยประการอย่างนี้ จึงตรัส ศาถาว่า **ติโรกูฑุเทศุ ติฏฐนฺติ** เมื่อจะทรงแสดงชื่อว่า กรรมที่ พวกเปรตเหล่านั้นทำเป็นของโหดร้าย จึงตรัสศาถาที่ ๒ ว่า **ปหุเต อนฺนปानมฺหิ** ดังนี้เป็นคั่น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปหุเต** แปลว่า ไม่น้อย คือ มาก, อธิบายว่า เพียงพอแก่ความต้องการ. จริงอยู่ แปลง พ อักษร เป็น ป อักษรก็ได้ เหมือนในประโยคที่มีอาทิว่า **ปหุ สนฺโต น ภราติ** สัปบุรุษเป็นจำนวนมาก ย่อมไม่เต็ม (ด้วยความรู้). ส่วนอาจารย์ บางพวกกล่าวว่า **พหุเต** ดังนี้. ถิ่นนั้น เป็นการกล่าวด้วยความเลินเล่อ. บทว่า **อนฺนปानมฺหิ** แปลว่า เมื่อข้าวและน้ำ. บทว่า **ขขฺชโภขฺเซ** แปลว่า เมื่อของเคี้ยวและของบริโภค. ด้วยคำนี้ ทรงแสดงอาหาร ทั้ง ๔ ชนิดคือ ของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว และของลิ้ม. บทว่า **อุปฏฺฐิตะ** แปลว่า เข้าไปตั้งไว้ คือ ตระเตรียมไว้, อธิบายว่า จัดแจงไว้. บทว่า **น เตสํ โภจิ สรติ สตุตฺตํ** ความว่า ใคร ๆ

จะเป็นมารดา บิดา บุตร หรือหลานก็ตาม ของสัตว์เหล่านั้น คือ ผู้เกิดในเปตวิสัยระลึกไม่ได้. ถามว่า เพราะเหตุไร? ตอบว่า เพราะกรรมเป็นปัจจัย, อธิบายว่า เพราะกรรมคือความตระหนี่ อันต่างโดยการไม่ให้และการปฏิเสธการให้เป็นต้น ที่ตนทำไว้ เป็นเหตุ. กรรมนั้นแหละ ทำให้พวกญาติเหล่านั้น ระลึกไม่ได้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงความไม่มีแม้แต่การ หวนระลึก ของพวกญาติเพราะผลกรรมของพวกเปรต ผู้หวังเฉพาะ ต่อพวกญาติ ในเมื่อข้าวและน้ำเป็นต้น แม้มีประมาณไม่น้อย ก็มีอยู่ อย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงสรรเสริญทานที่พระราชากวาย อุทิศพวกญาติผู้เกิดในเปตวิสัย จึงตรัสคาถาที่ ๓ ว่า **เอว ทนฺตติ ญาติินํ** ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เอว** เป็นคำอุปมา. บทว่า **เอว** นั้น เชื่อมความได้ ๒ ประการ คือ บรรดาญาติบางพวก แม้ที่ระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย ญาติบางพวกผู้นุเคราะห์ อย่างนั้น ก็ยอมให้แก่พวกญาติ และคือพวกญาติผู้นุเคราะห์ ย่อม ให้นำและข้าวอันสะอาด ประณีต อันสมควรตามกาลแก่ญาติทั้งหลาย เหมือนทานที่มอบพิตรถวายแล้วจะนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทนฺตติ** แปลว่า ย่อมให้ คือ อุทิศให้ มอบให้. บทว่า **ญาติินํ** ได้แก่ ชนผู้เกี่ยวเนื่องกัน ทางมารดาและบิดา. บทว่า **เอ** ได้แก่ ชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งมีบุตร เป็นต้น. บทว่า **โหนฺตติ** แปลว่า ย่อมเป็น. บทว่า **อนุกมฺปก** ได้แก่ ผู้ต้องการประโยชน์ คือ ผู้แสวงหาประโยชน์

เกือกูล. บทว่า สฺวจิ ได้แก่ บริสุทธี ชื่นใจ และประกอบด้วยธรรม.
บทว่า ปณฺธิตฺตํ ได้แก่ โอปาร. บทว่า. กาลน ได้แก่ โดยกาลอัน
เหมาะสมแก่การบริโภคของพระทักษิณขุบุคคลทั้งหลาย หรือโดย
กาลที่เปรตผู้เป็นญาติมาขึ้นอยู่ที่ภายนอกฝาเรือนเป็นต้น. บทว่า
กปฺปิยํ ได้แก่ ควร คือเหมาะสม ได้แก่ สมควรเพื่อการบริโภค.
ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย. บทว่า ปานโกชนํ แปลว่า น้ำ และข้าว.
ก็ในที่นี้โดยการแสดงอ้างถึงบทว่า ปานโกชนะ นั้น พระองค์ตรัส
ถึงไทยธรรมทุกอย่าง.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงประการอันเป็นเหตุ ชื่อว่าเป็นอันญาติ
ให้แล้วแก่เปรตเหล่านั้น จึงตรัสถึงกาลาเบื้องต้น ด้วยคาถาที่ ๔ ว่า
อิทํ โว ญาติินํ โหตุ สฺวจิตา โหนตุ ญาติโย ดังนี้เป็นต้น. กิ่งเบื้องต้น
แห่งคาถาที่ ๔ นั้น พึงเชื่อมกับกิ่งเบื้องต้นแห่งคาถาที่ ๓ ว่า :-

ญาติผู้นุเคราะห์ ย่อมให้แก่พวกญาติ
ด้วยเจตนาอุทิศอย่างนี้ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จ
แก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลาย จงได้รับ
ความสุขเถิด.

ด้วย เอวํ สัพพันนํ อันมีอาการเป็นอรรถว่า ญาติทั้งหลาย
ย่อมให้โดยประการอย่างนี้ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย
ไม่ให้โดยประการอื่น เป็นอันชื่อว่า กระทำการแสดงออกถึงอาการ
ที่จะพึงให้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อิทิ เป็นบทแสดงออกถึงไทยธรรม.

บทว่า โว เป็นเพียงนิบาต, เหมือน โว อักษร ในประโยคมีอาทิว่า
เยहि โว อริยา. บทว่า ฌาตีนิ โหตุ แปลว่า จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย
ผู้เกิดในเปตวิสัย. แต่บางอาจารย์กล่าวว่า โน ฌาตีนิ , อธิบายว่า
แก่ญาติทั้งหลาย ของพวกเรา. บทว่า สุธิตา โหนตุ ฌาตโย ความว่า
พวกญาติผู้เข้าถึงเปตวิสัยเหล่านั้น เมื่อเสวยผลนี้ คือ จงมีความสุข
ได้แก่ ได้รับความสุข.

เพราะเหตุที่กรรมอันบุคคลอื่นกระทำ แม้นในเมื่อพวกญาติ
กล่าวว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมไม่ให้ผล
แก่คนอื่น ก็สิ่งนั้นที่เขาให้อุทิสอนอย่างนั้น ล้วนเป็นปัจจัยแก่กุศลกรรม
แก่พวกเปรตผู้เป็นญาติ ฉะนั้น เมื่อจะทรงแสดงประการที่กุศลกรรม
อันบังเกิดผลแก่เปรตเหล่านั้นในที่นั้น คือ ในขณะนั้นนั่นเอง จึงตรัส
คำมีอาทิว่า เต จ ตตฺถ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เต ได้แก่ เปรตผู้เป็นญาติ.
บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในที่ที่พวกญาติให้ทาน. บทว่า สมากนฺตุวา
ได้แก่ เป็นผู้ประชุมกันในที่นั้น เพื่ออนุโมทนาว่า พวกญาติเหล่านี้
ของพวกเรา อุทิศทานเพื่อประโยชน์แก่พวกเรา. บทว่า ปหูเต
อนฺนปानมฺหิ ได้แก่ เมื่อสิ่งของนั้น ที่พวกญาติให้อุทิศตน. บทว่า
สกุจฺฉํ อนุโมทเร ความว่า เชื้อกรรมและผลของกรรม ไม่ละ
ความยำเกรง เป็นผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมบันเทิงใจ ย่อมเบิกบานใจ

เกิดปีติโสมนัสขึ้นว่า ขอทานของพวกเรานี้ จงเป็นไปเพื่อประโยชน์
สุขเกิด.

บทว่า จิริ ชีวนตุ ได้แก่ ขອງมีชีวิตยืนนาน คือมีอายุยืนนาน.
บทว่า โน ชาติ ได้แก่ ญาติทั้งหลายของพวกเรา. บทว่า เยถ์ เหตุ
ได้แก่ เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด คือ เพราะอาศัยญาติเหล่าใด.
บทว่า ลภามเส ความว่า ย่อมได้สมบัติเช่นนี้. จริงอยู่ บทนี้ เป็นบท
แสดงอาการที่พวกเปรตผู้แสวงสมบัติที่ได้ด้วยการอุทิศขมเขยพวก
ญาติของตน. จริงอยู่ ทักษิณาย่อมบังเกิดผลแก่พวกเปรตในขณะนั้น
ด้วยองค์ ๓ ประการคือ ด้วยตนอนุโมทนา ๑ ด้วยทายกอุทิศให้
ด้วยการถึงพร้อมด้วยพระทักษิไทยบุคคล ๑. ในองค์ทั้ง ๓ นั้น
ทายกเป็นเหตุพิเศษ. เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า เยถ์ เหตุ ลภามเส
ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า อมุหากญจ กตา ปุชา ความว่า การบูชา เป็นอันทายก
ผู้อุทิศให้อย่างนี้ว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายเกิด
กระทำแก่พวกเรา และทายกเหล่านั้น ก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ไร้ผล เพราะ
ให้ผลในสันดานเป็นที่บังเกิดแห่งกรรมอันสำเร็จด้วยการบริจาค
นั้นนั่นแล.

ก็ในข้อนี้มีผู้ท้วงถามว่า ก็เฉพาะพวกญาติผู้เข้าถึงเปตวิสัย
ย่อมได้เหตุสมบัติเท่านั้นหรือ หรือว่า คนอื่นก็ได้. ก็ในข้อนี้ พวกเรา
ไม่จำต้องกล่าว เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้แล้ว.

สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน (ทศกนิบาต
อังกุตรนิกาย) ว่า:-

ขานุสโสณีพราหมณ์ ทูลถามว่า "ท่านพระโคตมผู้เจริญ
พวกข้าพเจ้า ได้ नामว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมให้ทาน ย่อมทำบุญด้วย-
เชื่อว่า ทานนี้จึงสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติ-
สาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว จงบริโภคนานนี้. ท่านโคตมผู้เจริญ ทานนั้น
ย่อมสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วละหรือ ญาติสาโลหิต
ผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น ย่อมได้บริโภคนานนั้นละหรือ ? พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า คุณก่อน พราหมณ์ ทานนั้นย่อมสำเร็จใน
ฐานะอันควรแล ย่อมไม่สำเร็จในฐานะที่ไม่ควร.

ขานุสโสณี. ท่านโคตมผู้เจริญ ก็ฐานะที่ควรเป็นไฉน ฐานะ
ที่ไม่ควรเป็นไฉน ?

พระผู้มีพระภาคเจ้า คุณก่อนพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฎฐิ บุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตาย
เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงนรก เขาย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปในนรก
นั้น เขาตั้งอยู่ในนรกนั้น ด้วยอาหารของพวกสัตว์นรก คุณก่อน
พราหมณ์ นี้แลเป็นฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทาน
แก่ผู้สติด้อยอยู่เลย.

คุณก่อนพราหมณ์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ
เป็นมิจฉาทิฎฐิ. เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึง
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เขาย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปในกำเนิดสัตว์

ดิรัจฉานนั้น ตั้งอยู่ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนั้น ด้วยอาหารของ สัตว์ผู้เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน คู่ก่อนพรหมณ์. นี้แล ก็จัด เป็นฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทานแก่ผู้สติด้อยอยู่แล้ว.

คู่ก่อนพรหมณ์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจาก ปาณาติบาต ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกมนุษย์ ฯลฯ ย่อมเข้าถึง ความเป็นสหายของเทวดา เขาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในเทวโลก นั้น ย่อมตั้งอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วยอาหารของเทวดา คู่ก่อนพรหมณ์ แม้ก็เป็นฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทาน แก่ผู้สติด้อยอยู่แล้ว.

คู่ก่อนพรหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำปาณาติบาต ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขา ย่อมเข้าถึงเปตวิสัย เขาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในเปตวิสัยนั้น ย่อมตั้งอยู่ในเปตวิสัยนั้น ด้วยอาหารของเหล่าสัตว์ ผู้เกิดในเปตวิสัยนั้น ก็หรือว่าย่อมยังอัตภาพให้เป็นไป ในเปตวิสัยนั้น ย่อม ตั้งอยู่ในเปตวิสัยนั้น ด้วยปิตติทานมัย ที่พวกมิตร อำมาตย์ หรือ พวกญาติสาโลหิตของเขา เพิ่มให้จากมนุษย์โลกนี้, คู่ก่อนพรหมณ์ นี้แล เป็นฐานะอันสมควร อันเป็นที่เข้าไปสำเร็จแห่งทาน แก่ผู้ สติด้อยอยู่แล้ว.

ขานุสโสณิพรหมณ์. ท่านโคดมผู้เจริญ ก็ถ้าญาติสาโลหิต ผู้ละไปแล้วนั้น ย่อมไม่เข้าถึงฐานะอันสมควรนั้นไซ้ ใครเล่าจะ

บริโภคนานะอันสมควรนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า. คู่ก่อนพรหมณ์ พวกญาติสาโลหิต
ผู้ละไปแล้วแม่เหล่านี้นั้น ของเขาข้อมเข้าถึงฐานะอันสมควรนั้น
ญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้วเหล่านั้น ข้อมบริโภคนานะอันควรนั้น.

ชานุสโสณิพรหมณ์. ท่านโคดมผู้เจริญถ้าญาติสาโลหิต
ผู้ละไปแล้วนั้นนั่นแล ข้อมไม่เข้าถึงฐานะอันสมควรนั้นไซ้ ทั้ง
ญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้ว แม่เหล่านี้นั้นของเขาก็ข้อมไม่เข้าถึงฐานะ
อันควรนั้น ใครเล่า จะบริโภคนานะอันควรนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า. คู่ก่อนพรหมณ์ นั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่
โอกาสแล ที่จะพึงว่าจากญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้ว โดยกาลนาน
เช่นนี้. คู่ก่อนพรหมณ์ อนึ่ง ถึงทายกก็ข้อมเป็นผู้ไม่ไร้ผลแล.

บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดง ความไม่มีเหตุที่พวกผู้เกิดในปรต-
วิสัย จะได้รับสมบัติ มีกสิกรรมและโครักขกรรมเป็นต้น อย่างอื่น
ในปรตวิสัยนั้น และการยังอดภาพให้เป็นไป ด้วยทานที่พวกญาติ
ให้แล้วแต่มนุษย์โลกนี้ จึงตรัสคำมีอาทิว่า น หิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น หิ ตตุถ กสิ อตุถิ ความว่า
ในปรตวิสัยนั้น กสิกรรมที่พวกปรตจะอาศัยเลี้ยงชีพอย่างสบาย
ไม่มีเลย. บทว่า โครกฺเขตฺถ น วิชฺชติ ความว่า ในปรตวิสัยนั้น
ไม่ใช่จะไม่มีแต่กสิกรรมอย่างเดียวนั้น ถึงโครักขกรรม ที่
พวกปรตเหล่านั้น อาศัยเลี้ยงชีพอย่างสบายก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า
วณฺชิชา ตาทิสี นตุถิ ความว่า ถึงพาณิชย์กรรมอันเป็นเหตุให้

เปรตเหล่านั้น ได้รับสมบัติ ก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า หิริญเณน กยากยั ความว่า ในเปตวิสัยนั้น แม้การซื้อขายด้วยเงินตรา อันจะเป็นเหตุ ให้เปรตเหล่านั้น ได้รับสมบัติก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า อโธ ทินุเนน ยาเปนุติ เปตา กาลคตา ตหิ ความว่า อนึ่ง เปรตเหล่านั้น ย่อม เลียงชีพคือ ยังอัตตภาพให้เป็นไป ด้วยทานที่ญาติหรือมิตร อำมาตย์ ให้แล้ว จากมนุษยโลกนี้อย่างเดียว. บทว่า เปตา ได้แก่ เหล่าสัตว์ ผู้เกิดในเปตวิสัย. บทว่า กาลคตา ได้แก่ ผู้จะไปตามเวลาตาย ของตน. ปาฐะว่า กาลคตา ดังนี้ก็มี. ความว่า ผู้ทำกาละแล้ว คือ ผู้ตายไปแล้ว ได้แก่ ผู้ถึงมรณะ. บทว่า ตหิ ได้แก่ ในเปตวิสัยนั้น.

บัดนี้ เมื่อจะทรงประกาศความตามที่กล่าวแล้ว โดยอุปมา จึงตรัส ๒ คาถาว่า อุนนเม อุตกั จุญจัน ดังนี้ เป็นต้น. ความ ๒ คาถา นั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- ผนตกลลงในที่ดอน คือ ในประเทศที่ดอน ย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม คือ ย่อมไหลไปตามภูมิภาคที่ลุ่ม ฉนใด ทานที่พวกญาติให้จากมนุษยโลกนี้ ก็ฉนนันเหมือนกัน ย่อมสำเร็จ แก่พวกเปรต คือ ย่อมไม่พรากพ้นไปจากการเกิดผล. จริงอยู่ เปตโลก เป็นฐานะอันสมควร เพื่อการสำเร็จแห่งทานเหมือนที่ลุ่ม เป็นฐานะอันสมควรแก่การไหลไปแห่งน้ำ. สมจริงดังที่พระองค์ ตรัสไว้ว่า ก่อนพราหมณ์ นี้แหละ เป็นฐานะอันสมควร ซึ่งเป็นที่ สำเร็จแห่งทานของผู้สถิตอยู่. อนึ่งทานที่พวกมนุษย์ให้แล้วแต่ มนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่พวกเปรต โดยนัยดังกล่าวแล้วในก่อน เหมือนห้วงน้ำ คือแม่น้ำใหญ่ เต็มด้วยน้ำที่ไหลมาจากชอกเขา

ห้วงระแหง หนอง และบึงแล้ว ไหลบ่าไปเต็มสาครฉะนั้น.

เพราะเหตุที่ปรตทั้งหลายจากความหวังครอบงำว่า พวกเรา
จะได้อะไรอย่างจากที่นี่ แม้มายังเรือนของญาติก็ไม่อาจขอร้องว่า
ท่านทั้งหลายจงให้สิ่งชื่อนี้แก่พวกเรา ฉะนั้น เมื่อจะทรงแสดงว่า
กุลบุตรเมื่อหวนระลึกถึงวัตถุที่ระลึกเหล่านี้ของญาติเหล่านั้น
จึงพึงให้ทักษิณา จึงตรัสคาถาว่า **อทมิ เม** ดังนี้เป็นต้น

คำแห่งคานานันมีอธิบายดังนี้ กุลบุตรเมื่อหวนระลึกถึงสิ่งนี้
ทั้งหมดว่า คนโน้นให้ทรัพย์หรือธัญญาหารชื่อนี้แก่เรา คนโน้น
ถึงความพยายามด้วยตนเอง ได้กระทำกิจชื่อนี้แก่เรา คนโน้นชื่อว่า
เป็นญาติเพราะเกี่ยวพันทางฝ่ายมารดาหรือบิดาของเรา คนโน้น
ชื่อว่าเป็นมิตร เพราะสามารถรักษาด้วยอำนาจความเสนหา
คนโน้นชื่อว่าเป็นสหายเพื่อนเล่นเล่นด้วยกันของเรา จึงพึงให้
ทักษิณา คือพึงมอบให้ท่านแก่ปรตทั้งหลาย. บาลีว่า **ทักษิณา
ทชฺชา** ดังนี้ก็มี. แปลว่า พึงให้ทักษิณาแก่ปรตทั้งหลาย. ด้วย
บทว่า **ทักษิณา ทชฺชา** นั้น ท่านกล่าวอธิบายว่า กุลบุตรเมื่ออนุสรณ์
คือ หวนระลึกถึงอุปการะที่ญาติกระทำไว้ในกาลก่อน โดยนัย
มีอาทิว่า คนโน้นได้ให้เรา. จริงอยู่ บทว่า **อนุสรณ์** นี้ เป็นปฐมวิภक्ति
ใช้ในอรรถแห่งตติยวิภक्ति.

เมื่อจะทรงแสดงว่า กิส์ตัวเหล่าใดเป็นผู้มีทุกขธรรม มี
ความร้องไห้และความเศร้าโศกเป็นต้น เป็นเบื้องหน้า เพราะ

ความตายของญานินนั่นเอง คงดำรงอยู่ ไม่ให้อะไร ๆ แก่ญาติผู้
ล่วงลับไปแล้วนั้น ทุกขธรรมมีความร้องไห้และความเศร้าโศก
เป็นต้น นั้นของสัตว์เหล่านั้น เป็นเพียงทำตนให้เดือดร้อนอย่างเดียว
เท่านั้น ทุกขธรรมมีความร้องไห้สละความเศร้าโศกเป็นต้นนั้น
ย่อมไม่ยังประโยชน์อะไร ๆ ให้สำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย จึงตรัส
กาลว่า น หิ รุณฺณ วา ดังนี้ เพื่อจะทรงแสดงย้าถึงทักษิณาทิ
พระเจ้ามคธถวายว่ามีประโยชน์ จึงตรัสความของคำเหล่านั้นมี
อาทิว่า อยญจ โข ดังนี้ในภายหลัง.

เพราะเหตุที่พระราชามือทรงถวายทักษิณานี้ ชื่อว่าแสดง
ออกถึงญาติธรรม โดยกระทำกิจที่พวกญาติพึงกระทำแก่พวกญาติ
ให้ปรากฏแก่ชนเป็นอันมาก คือทรงกระทำการแสดงออกให้ปรากฏ
ว่า แม้ท่านทั้งหลายก็พึงบำเพ็ญญาติธรรมในญาติทั้งหลายให้
บริบูรณ์ ด้วยอาการอย่างนี้แหละ. อนึ่ง เมื่อพระองค์ทำให้พวกเปรต
เหล่านั้นได้รับทิพยสมบัติ ชื่อว่าทำการบูชาแก่เปรตทั้งหลายให้ยิ่ง,
เมื่อให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้สำราญด้วยข้าว
และน้ำเป็นต้น ชื่อว่าตามเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย, เมื่อทำ
จากเจตนาอันมีคุณมีการอนุเคราะห์เป็นต้น เป็นเครื่องประกอบ
ให้เกิด ชื่อว่าทรงชวนชวายุปัญหาประมาณมิได้ ฉะนั้น บัดนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงทำพระราชานี้ให้สำเร็จด้วยคุณ
ตามที่เป็นจริงเหล่านี้ จึงตรัสกาลาสุดท้ายว่า โส ญาติมฺโม
ดังนี้เป็นต้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ญาติธมฺโม** ได้แก่ การกระทำ
กิจที่พวกญาติพึงกระทำแก่พวกญาติ. บทว่า **อุพารา** แปลว่า
ให้แพร่หลาย กว้างขวาง. บทว่า **พล** ได้แก่ กำลังกาย. บทว่า
ปสฺสตี แปลว่า สังสมแล้ว. ก็ในคำเหล่านี้ ด้วยคำว่า **โส ญาติธมฺโม**
จ อัย นิทสฺสตีโต นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอ้างธรรมิกถา
กะพระราชา. จริงอยู่ การแสดงอ้างในที่นี้ หมายถึงการแสดง
ญาติธรรม. พระองค์ทรงชักชวนด้วยคำนี้ว่า และทรงกระทำ
การบูชาแก่พวกเปรตให้ยิ่ง. ก็การสรรเสริญในคำว่า **ยิ่ง** นี้ เป็น
การชักชวนให้ทำการบูชาบ่อย ๆ. ทรงให้อาจหาญด้วยคำนี้ว่า
และทรงเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย. จริงอยู่ ในที่นี้ การเพิ่ม
ให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย เป็นการให้อาจหาญโดยการเพิ่มอุตสาหกรรม
ในการเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้. ทรง
ให้ร่าเริงด้วยคำนี้ว่า พระองค์ชื่อว่าทรงชวนขวายนุญาหาประมาณ
มิได้. ในที่นี้ พึงทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ก็ในที่นี้ การระบุดังการ
ประสพบุญ ก็คือการทำให้ร่าเริง โดยการสรรเสริญคุณตาม
ความเป็นจริงของบุญนั้น.

ก็ในเวลาจบเทศนา ธรรมากิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐
ผู้มีใจสลดด้วยการพรรณานาโทษของการเกิดในเปตวิสัย ผู้เริ่ม
โดยอุบายอันแยบคาย. แม้ในวันที่ ๒ ก็ทรงแสดงติโรกฺขาทเทศนา
กัณฑ์นี้แหละ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ธรรมากิสมัย เช่นนั้น
นั้นแหละได้มีด้วยอาการอย่างนี้ ถึง ๗ วันแล.

จบ อรรถกถาติโรกฺขาทเปตวัตถุที่ ๕

๖. ปัญจปุตตขาทิกเปติวัตถุ

ว่าด้วยความหิวของนางเปรต

พระสังฆเถระถามว่า :-

[๕๑] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณเลวทราม มี
กลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป หมู่มแมลงวันพากันตอม
เกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอมาขึ้นอยู่ในที่นี้.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกติ
เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามกจึงต้อง
จากโลกนี้ไปสู่เขตโลก เวลาเช้าตลอดบุตร ๕ คน
เวลาเย็นอีก ๕ คน แล้วกินลูกเหล่านั้นหมด ถึง
บุตร ๑๐ คนเหล่านั้นก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิว
ของดิฉัน หัวใจของดิฉันเร่าร้อนอยู่เป็นนิจเพราะ
ความหิว ดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม ขอท่านจงดู
ดิฉันผู้ถึงความพินาศเช่นนี้เถิด.

พระเถระถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย
กาย วาจา ใจ หรือท่านกินเนื้อบุตรทั้งหลาย
เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า :-

เมื่อก่อน หญิงร่วมสามีของดิฉันคนหนึ่ง
มีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจประทุษร้าย ได้ทำ
ให้ครรภ์ตกไป เขามีครรภ์ ๒ เดือนเท่านั้น ไหล
ออกเป็นโลหิต ครั้งนั้น มารดาของเขาโกรธดิฉัน
เชิญพวกญาติมาประชุมซักถาม ให้ดิฉันทำการ
สวดและบูชาให้แล้ว ดิฉันได้กล่าวคำสวดและ
มุสาวาทอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำชั่วอย่างนี้ ขอให้
ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ฉันมีกายอันเปื้อนด้วยหนอง
และโลหิต กินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่ง
กรรม คือ การทำให้ครรภ์ตกและการพุดมูสา
ทั้งสองนั้น.

จบ ปัญจปุตตชาทิกเปตวิัตถุที่ ๖

อรรถกถาปัญจปุตตชาทิกเปตวิัตถุที่ ๖

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
ถึงนางเปตผู้เลี้ยงกินบุตร ๕ คน จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา
ทุพฺพณฺณรูปาติ** ดังนี้.

ได้ยินว่า มีภรรยาของกฏุมพิดคนหนึ่ง ในหมู่บ้านไม้ไผ่
แต่กรุงสาวัตถี เป็นหญิงหมั้น. พวกญาติของกฏุมพิดคนนั้น ได้พากัน
กล่าวคั่งนี้ว่า ภรรยาของเจ้าเป็นหมั้น พวกเราจะนำหญิงสาวคนอื่น
มาให้เจ้า. เพราะความสึเนหาในภรณยานั้น เขาจึงไม่ปรารถนา

(ภรรยาอื่น). ลำดับนั้น ภรรยาของกมุทพินัน ทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงกล่าวกะสามีอย่างนี้ว่า นาย ฉันเป็นหมัน ควรจะนำหญิงอื่นมา (เป็นภรรยา) วงศ์ตระกูลของท่านจะได้ไม่ขาดสูญ เธอเมื่อถูก ภรรยาบเร้าจะแต่งงานกะหญิงอื่น. ครั้นต่อมา นางได้ตั้งครรภ์. หญิงหมันมีความริษยาเป็นปกติ คิดว่า หญิงนี้ได้บุตรแล้ว จักเป็นใหญ่แก่เรื่อนี้ จึงหาอุบายให้ครรภ์ของนางตกไป จึงเกลี้ยกล่อม ปรีชาจิกคนหนึ่งด้วยข้าวและน้ำเป็นต้น ให้ทำครรภ์ของนาง ให้ตกไป นางเมื่อครรภ์ตกไปก็ให้แจ้งให้มารดาของตนทราบ มารดาให้ประชุมพวกญาติของตนแล้วแจ้งความนั้นให้ทราบ. ญาติ เหล่านั้นได้กล่าวกะหญิงหมันดังนี้ว่า เจ้าทำครรภ์ของหญิงนี้ ให้ตก หญิงหมันตอบว่า ฉันไม่ได้ทำให้ตก ก็จงสบถ. หญิงหมัน กล่าวเท็จทำการสบถว่า ถ้าฉันทำครรภ์ให้ตก ฉันก็จะพึงมีทุกติ เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ถูกความหิวกระหายครอบงำ ขอให้คลอดบุตร ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ครั้งละ ๕ คน แล้วกินเสีย ก็ยังไม่อิ่ม ขอให้ ฉันมีกลิ่นเหม็นเป็นนิจ และถูกแมลงวันไต่ตอม. ไม่นานนักนาง ก็ทำกาละบังเกิดเป็นนางเปรต มีรูปร่างจี๋หรืออยู่ไม่ไกลบ้านนั้น นั่นเอง.

ในกาลนั้น พระเถระ ๘ รูป ออกพรรษาในชนบท มายังกรุง สาวัตถิ เพื่อเฝ้าพระศาสดา จึงเข้าไปพักในราวป่าอันสมบูรณ์ ด้วยร่มเงาและน้ำ ไม่ไกลแต่บ้านนั้น. ลำดับนั้น นางเปรตนั้นได้

แสดงตนแก่พระเถระทั้งหลาย. ในพระเถระเหล่านั้น พระสังฆเถระ
ได้ซักถามนางเปรตนั้นด้วยคาถาว่า

เจ้าเปลือยกาย มีรูปพรรณซีเห่ สังกลิณ
เหม็นเน่าฟุ้ง แผลงวันจับเป็นกลุ่ม เจ้าเป็นใคร
มายืนอยู่ในที่นี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นคฺคา แปลว่า ผู้ไม่มีผ้า. บทว่า
ทุพฺพณฺณรูปาติ ความว่า เจ้าเป็นผู้มีรูปซีเห่ คือประกอบด้วย
รูปน่าเกลียดพิลึก. บทว่า ทุคฺคฺคฺชฺชา คือ มีกลิ่นไม่น่าปรารถนา.
บทว่า ปฺปฺติ วายสิ ได้แก่ มีกลิ่นเหมือนซากศพ เหม็นคลุ้งออกจากกาย.
บทว่า มกฺขิจาหิ ปฺริกฺขณฺมา ได้แก่ พวกแมลงวันหัวเขียวจับกลุ่มอยู่
โดยรอบ. บทว่า กา นฺหฺ ตฺวํ ติฏฺฐติ ความว่า เจ้าเป็นใคร มีรูปเห็น
ปานนี้ มายืนอยู่ที่นี้, อธิบายว่า เทียวไปข้างโน้นข้างนี้

ลำดับนั้น นางเปรตนั้นถูกพระมหาเถระถามอย่างนั้น เมื่อ
จะประกาศตน จะให้เหล่าสัตว์เกิดความสลด จึงได้กล่าว ๓ คาถาที่ว่า

ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกตเกิดใน
ยมโลก เพราะกระทำความชั่วไว้จึงต้องจากโลก
นี้ไปสู่เปตโลก. เวลาเข้าดิฉันตลอดบุตร ๕ คน
เวลาเย็นอีก ๕ คน แล้วกินลูกเหล่านั้นทั้งหมด
ถึงลูก ๑๐ คนเหล่านั้น ก็ไม่อาบันทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร่าร้อนหมกหมุ่น

เพราะความหิว คิฉันไม่ได้ค้ำน้ำที่ควรค้ำ ขอ

ท่านจงดูคิฉันผู้ถึงความอดตายเช่นนี้เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น นางเปรตเรียกพระเถระด้วยความ

เคารพว่า **ภทนต์**. บทว่า **ทูลคตา** แปลว่า ถึงทูลติ. บทว่า **ยมโลกิกา** ได้แก่ รู้แจ้งเปตโลกอันได้นามว่า ยมโลก โดยภาวะที่นับเนื่องในเปตโลกนั้น. บทว่า **อิโต คตา** ความว่า จากมนุษยโลกนี้แล้วไป คือเกิดยังเปตโลก.

บทว่า **กาเลน** ได้แก่ ในเวลารাত্রีสว่าง. จริงอยู่ บทว่า **กาเลน** นี้ เป็นตติยวิภัติใช้ในอรรถสัทตมวิภัติ. บทว่า **ปญจ ปุตฺตานิ** แปลว่า ซึ่งบุตร ๕ คน. จริงอยู่ บทว่า **ปุตฺตานิ** นี้ ท่านกล่าวด้วย **ลึงควิปลาศ**. บทว่า **สหาย ปญจ ปุณาปเร** ได้แก่ ตลอดบุตรอื่นอีกในเวลาเย็น. มีวาจาประกอบความว่า. **กินบุตรทั้ง ๕ คน**. บทว่า **วิชายิตฺวาน** ความว่า ตลอดบุตรวันละ ๑๐ คน. บทว่า **เตปี นา โหนฺติ เม อล** ความว่า บุตรทั้ง ๑๐ คนนั้น ไม่เพียงพอเพื่อบันเทาความหิวของเราสักวันหนึ่ง. ก็ในที่นี้ เพื่อสะดวกแก่กาธา ท่านจึงกล่าวให้เป็นที่ชะว่า **นา**. บทว่า **ปริทฺยหฺติ ฐฺมายฺติ ขุทฺาย หพฺย** **มม** ความว่า ส่วนแห่งหทัยของคิฉัน ผู้อันความหิวบีบคั้น ย่อมหม่นไหม้เดือดร้อน คือเร่าร้อนอยู่ทุกด้าน ด้วยไฟในท้อง. บทว่า **ปานีย** **น ลเก ปาตุ** ความว่า คิฉันถูกความกระหายครอบงำ เมื่อเที่ยวไปในที่นั้น ๆ ไม่ได้เพื่อจะค้ำน้ำ. บทว่า **ปสฺส มํ พฺยสนํ คต** ความว่า นางเปรตได้ประกาศทุกข์ที่ตนเสวย แก่พระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

ของท่านจงดูดิฉันถึงความวอดวายเช่นนี้ อันทั่วไปสละไม่ทั่วไป
แก่การเข้าถึงความเป็นปรตเกิด.

พระเถระได้ฟังดังนั้น เมื่อจะถามถึงกรรมที่นางปรตนั้น
กระทำ จึงกล่าวคาถาว่า

เมื่อก่อน เธอทำความชั่วอะไรไว้ด้วยกาย
วาจา และใจ หรือเธอกินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะ
วิบากแห่งกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทุกุกฺกฺ ได้แก่ ทุจริต. บทว่า
กิสฺสกมฺมวิปาเคน ได้แก่ ด้วยวิบากแห่งกรรมเช่นไร อธิบายว่า
ด้วยวิบากแห่งปาณาติบาต หรืออทินนาทานเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง.
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า เคน กมฺมวิปาเคน ด้วยวิบากแห่งกรรม
อะไร.

ลำดับนั้น นางปรตเมื่อจะประกาศกรรมที่ตนกระทำแก่
พระเถระ จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า

เมื่อก่อน หญิงร่วมฟัวของดิฉันคนหนึ่ง
มีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีจิตคิดประทุษร้าย
ได้การทำครรภ์ให้ตกไป เขามีครรภ์ ๒ เดือน
เท่านั้น ไหลออกเป็นโลหิต ในกาลนั้น มารดา
ของเขาโกรธดิฉัน เชิญพวกญาติมาประชุมซัก
ถาม ให้ดิฉันทำการสวด และขู่เชิญให้ดิฉันกลัว
ดิฉันนั้นได้กล่าวคำสวดและมุสาวาทอย่าง

ร้ายกาจว่า ถ้าดิฉันทำชั่วดั่งนั้น ขอให้ดิฉันกิน
เนื่อบุตรเถิด ดิฉันมีกายอันเปื้อนด้วยหนองและ
โลหิตกินเนื่อบุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรม
คือการทำให้ครรภ์ตกและการพุดมูสาวาททั้ง ๒
นั้น.

หญิงผู้ร่วมผัว ท่านเรียกว่า สปตี ในกาลนั้น. บทว่า
ตตสุสา ปาปํ อเจตยิ ได้แก่ ได้คิดถึงกรรมชั่วหยาบแก่หญิงร่วมผัว
นั้น. บทว่า ปทุฏฐมนสา แปลว่า มีจิตคิดประทุษร้าย หรือมีจิตชั่ว.
บทว่า เทวมาสิโก ได้แก่ เขาตั้งครรภ์เพียง ๒ เดือน ชื่อว่า
เทวมาสิกะ มีครรภ์ ๒ เดือน. บทว่า โลहितญฺเฒว ปคฺคฺมริ ความว่า
ครรภ์วิบัติไหลออกเป็นโลหิต. บทว่า ตตสุสา มาตา กุปีตา มยฺหํ
ธาคี สมานยิ ความว่า ในกาลนั้น มารดาของหญิงร่วมผัวนั้น
โกรธดิฉัน จึงประชุมพวกญาติของตน. ปาฐะว่า ตตสุสา ดังนี้ก็มี.
บทว่า ตตสุสา นั้น แยกบทเป็น ตโต อสุสา

บทว่า สปลิ แปลว่า การสาปแช่ง. บทว่า ปริภาสापยิ
ได้แก่ ขูให้กลัว. บทว่า สปลิ มุสาวาทิ อภาสิสฺ ความว่า เมื่อดิฉัน
แสดงถึงกรรมชั่วที่ตนทำนั้นแหละว่าไม่ได้ทำ กล่าวมุสาวาท
คือ คำที่ไม่เป็นจริง ได้แก่คำสบถว่า ถ้ากรรมชื่อนั้น ดิฉันได้ทำ
แล้ว ขอให้ดิฉันพึงเป็นเช่นนี้. บทว่า ปุตุตมฺงฺสาณิ ขาทามิ สเจ ตํ
ปกตํ มยา นี้ เป็นบทแสดงอาการที่กระทำสบถในเวลานั้น, อธิบาย
ว่า ถ้าดิฉันได้ทำความชั่ว คือ การทำครรภ์ให้ตกไปนั้น, ในอนาคต

คือในการที่ดิฉันเกิดในภพใหม่ ขอให้ดิฉันพึงกินเฉพาะเนื้อบุตร
ของดิฉันเท่านั้น. บทว่า ตสุส กมฺมสุส ได้แก่ ปาณาติบาตกรรม
ที่หญิงหมั้นนั้นกระทำ ด้วยการทำให้ครรภ์ตกไปนั้น. บทว่า
มฺสาวาทสุส จ ได้แก่ มฺสาวาทกรรมด้วย. บทว่า อุกฺขํ ได้แก่
ด้วยวิบากแห่งกรรมทั้ง ๒. จริงอยู่ บทว่า อุกฺขํ นี้ เป็นปฐมภักติ
ใช้ในอรรถดศยวิภักติ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า ปุพฺพ-
โลहितมกฺขิตา ความว่า ดิฉันเป็นอนหนองและเลือดด้วยอำนาจการ
ไหลออกและด้วยอำนาจการแตกออก เคี้ยวกินเนื้อบุตร.

นางเปรตนั้น ครั้นประกาศวิบากแห่งกรรมของตนอย่างนี้แล้ว
จึงได้กล่าวกะพระเถระทั้งหลายอย่างนี้อีกว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลาย
ผู้เจริญ ดิฉันเป็นภรรยาของกณฺฐมพิชชโณนั้นในบ้านนี้เอง เป็นหญิง
มีความริษยาเป็นปกติ กระทำกรรมชั่วจึงบังเกิดในกำเนิดเปรต
อย่างนี้. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดังดิฉันขอโอกาส ขอท่านทั้งหลาย
จงไปยังเรือนของกณฺฐมพิชชโณนั้นเถิด กณฺฐมพิชชโณจักถวายทานแก่ท่าน
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงให้เขาอุทิศทักษิณานั้นแก่ดิฉัน เมื่อเป็น
เช่นนี้ ดิฉันจะหลุดพ้นจากเปตโลกนี้. พระเถระทั้งหลายได้ฟัง
ดังนั้นแล้ว เมื่อจะอนุเคราะห์นางตั้งอยู่ในสภาวะการยกขึ้น เข้าไป
บิณฑบาตยังบ้านกณฺฐมพิชชโณ. กณฺฐมพิชชโณเห็นพระเถระทั้งหลายแล้วเกิด
ความเลื่อมใส ต้อนรับแล้วรับบาตร นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ เริ่ม
ให้ฉันด้วยอาหารอันประณีต. พระเถระทั้งหลายแจ้งเรื่องนั้นแก่
กณฺฐมพิชชโณ แล้วจึงให้เขาอุทิศทานนั้น แก่นางเปรตนั้น. ก็ขณะนั้น

นั่นเอง นางเปรดนั้นปราศจากทุกข์นั้นแล้วได้รับสมบัติอันยิ่ง
แสดงตนแก่กุ่มพีในเวลาราตรี. ลำดับนั้น พระเถระทั้งหลาย
ไปยังกรุงสาวัตถีโดยลำดับ กราบทูลความนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า.
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้พร้อมมูลกันอยู่
โดยยกเรื่องนั้นขึ้นเป็นอุบัติเหตุ. ในเวลาจบเทศนา มหาชนได้รับความ
ความสลดใจ เว้นขาดจากความริษยาและความตระหนี่. เทศนานั้น
ได้มีประโยชน์แก่มหาชนด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปัญจปุตตชาทกเปตวิตถุที่ ๖

๗. สัตตปุตตชาติกเปตวัตถุ

ว่าด้วยนางเปตเปลือยกายมีกลิ่นเหม็น

พระเถระถามหญิงเปตตนหนึ่งว่า

[๕๒] ท่านเปลือยกายมีผิวพรรณเลวทราม มี
กลิ่นเหม็นน่าฟังไป หมูแมลงวันพากันตอม
เกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอนายืนอยู่ที่นี้.

หญิงเปตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปต ถึงทุกคติ
เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามกจึงต้อง
จากโลกนั้นไปสู่เปตโลก เวลาเข้าตลอดบุตร ๗
คน เวลายืนอีก ๗ คน แล้วกินบุตรเหล่านั้นหมด
ทั้ง ๑๔ คนนั้น ก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร่าร้อนอยู่เป็นนิจ
เพราะความหิว ดิฉันเป็นดุจถูกเผาด้วยไฟในที่
อันร้อนยิ่ง ไม่ได้ประสบความเย็นเลย.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา
ใจ หรือท่านกินเนื้อบุตร เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันมีบุตร ๒ คน บุตร ๒ คน
นั้นกำลังหนุ่มแน่น ดิฉันเป็นผู้เข้าถึงกำลังคือบุตร
(ถือตัวว่ามีบุตร) จึงได้คูหมั้นสามีของตน ภาย
หลังสามีของดิฉันโกรธ จึงได้หาภรรยาใหม่
ก็ภรรยาใหม่นั้นมีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจ
ประทุษร้าย ได้ทำให้ครรภ์ตกไป ภรรยาใหม่มี
ครรภ์ ๓ เดือนเท่านั้น ตกเป็นโลหิตเน่า มารดา
ของเขาโกรธดิฉัน แล้วเชิญพวงญาติมาประชุม
ซักถาม ให้ดิฉันทำการสวดและบูชาเชิญดิฉันให้
กลับ ดิฉันได้กล่าวคำสวดและมุสาวาทอย่างแรง
ว่า ถ้าดิฉันทำชั่วอย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตร
เถิด ดิฉันมีกายเปื้อนหนองและโลหิต กินเนื้อ
บุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรมคือการทำ
ครรภ์ให้ตกไป และมุสาวาททั้งสองนั้น.

จบ สัตตปุตตชาทิกเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาสัตตปุตตชาทิกเปตวัตถุที่ ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
นางเปรตผู้กินบุตร ๗ คน จึงตรัสคำนี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา**
ทุพฺพณฺณรูปาถิ ดังนี้.

ได้ยินว่า อุบาสกคนหนึ่งในหมู่บ้านตำบลหนึ่งไม่ไกล
กรุงสาวัตถี ได้มีบุตร ๒ คน ตั้งอยู่ในปฐมวัย สมบูรณ์ด้วยรูปโฉม
ประกอบด้วยศีลและอาจารย์. มารดาของบุตรทั้ง ๒ นั้น คิดว่าเรา
เป็นผู้มีบุตร จึงคูหมีนสามีด้วยกำลังแห่งบุตร. สามีนั้นถูกภรรยา
คูหมีน มีใจเบื้อหน่าย จึงนำหญิงอื่นมาครอง. ไม่นานนัก หญิงนั้น
ก็ตั้งครรภ์. ลำดับนั้น ภรรยาหลวงเป็นหญิงมีความริษยาเป็นปกติ
เอาามิสไปล่อหมอกคนหนึ่ง ให้หมอนั้นทำกรรมของหญิงนั้นซึ่ง
ตั้งมา ๓ เดือน ให้ตก. ลำดับนั้น หญิงนั้นอันพวกญาติและพี่น้องชาย
ถามว่า เธอทำกรรมของนางนี้ให้ตกไปหรือ จงกล่าวมุสาวา
ไม่ได้ทำให้ตกไป คนเหล่านั้นไม่เชื่อจึงกล่าวว่า เธอจงสบถ แล้ว
ได้กระทำสบถว่า ขอให้ดิฉันคลอดบุตรทั้งเข้า ทั้งเย็น ครั้งละ ๘ คน
แล้วเคี้ยวกินเนื้อบุตร ขอให้ดิฉันมีกลิ่นเหม็น และแมลงวันจับกลุ่ม
อยู่เป็นนิจ.

ครั้นต่อมา นางทำกาละแล้วบังเกิดในกำเนิดเปรต ด้วยวิบาก
ของการทำกรรมให้ตกไป และพุดมูสานั้นนั่นแล จึงเคี้ยวกินเนื้อบุตร
โดยนัยดังกล่าวแล้ว เทียวไปในที่ไม่ไกลบ้านนั้นนั่นเอง. ก็สมัยนั้น
พระเถระหลายรูปออกพรรษาในหมู่บ้าน มายังกรุงสาวัตถีเพื่อ
เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พักแรมในส่วนหนึ่งไม่ไกลบ้านนั้น. ลำดับ
นั้น นางเปรตนั้นแสดงตนแก่พระเถระเหล่านั้น. พระมหาเถระ
ถามเธอด้วยคาถาว่า :-

เธอเปลือยกายมีผิวพรรณจึ่งเหรี มีตัวเฝ้า

ส่งกลิ่นฟุ้ง แผลงวันจับกลุ่ม เธอเป็นใครหนอ
มายืนอยู่ในที่นี้.

หญิงเปรตถูกพระเถระถามจึงได้ให้คำตอบด้วย ๓ คาถาว่า

ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรตถึงทุกติเกิดใน
ยมโลก เพราะทำกรรมชั่ว จึงต้องจากโลกนี้ไป
ยังเปตโลก เวลาเข้าตลอดบุตร ๗ คน เวลาเย็น
อีก ๗ คน. แล้วเคี้ยวกินบุตรเหล่านั้นหมด
ทั้ง ๑๔ คนนั้นก็ยังไม่อาจดับเทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร่าร้อนหม่นไหม้
อยู่เป็นนิตย์ เพราะความหิว ดิฉันเป็นดุจถูกไฟ
เผาอยู่กลางแดด ไม่ได้ประสบความเย็นเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุตี ได้แก่ ระงับทุกข์ อัน
เกิดแต่ความหิวกระหาย. บทว่า นาชิจจณามิ แปลว่า ไม่ได้รับ.
ด้วยบทว่า อคติทตฺตฺตว อาตเป นี้ มีวาจาประกอบความว่า เรา
เป็นเสมือนถูกไฟไหม้กลางแดดที่ร้อนจัด ย่อมไม่ได้รับความเย็น.

พระมหาเถระได้ฟังดังนั้น เมื่อจะถามถึงกรรมที่นางเปรต
นั้นกระทำ จึงกล่าวคาถาว่า :-

เธอทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา
ใจ หรือ เธอกินเนื้อบุตร เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ?

ลำดับนั้น นางเปรตเมื่อจะบอกถึงการที่ตนเกิดในเปตโลก และเหตุที่เกี่ยวข้องกับเนื้อบุตร จึงได้กล่าวคาถานี้ว่า :-

เมื่อก่อนดิฉัน มีบุตร ๒ คน บุตร ๒ คน
นั้น กำลังหนุ่มแน่น ดิฉันอาศัยกำลังคือบุตร จึง
ได้คู่มั่นสามีของตน ภายหลังสามีของดิฉันโกรธ
จึงได้หาภริยามาใหม่ และภริยาใหม่นั้นมีครรภ์
ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีจิตคิดประทุษร้าย ได้ทำให้
ครรภ์ตกไป ภริยาคนใหม่มีครรภ์ ๓ เดือนเท่านั้น
ตกเป็นโลหิตน้ำ มารดาของเขาโกรธแล้ว เชิญ
พวกญาติของดิฉันมาประชุมกัน ชักถามให้ดิฉัน
ทำการสวด และขู่เชิญดิฉันให้กลัว ดิฉันได้กล่าว
คำสวดและมุสาวาทอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำความ
ชั่วอย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ดิฉันมีกาย
เปื้อนหนองและเลือด กินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะ
วิบากแห่งกรรม คือการทำครรภ์ให้ตกไป และ
มุสาวาททั้ง ๒ นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุตุตพลูเปตา ได้แก่ อาศัยกำลัง
คือบุตร คือ ได้กำลังด้วยอำนาจบุตร. บทว่า อติมณฺญิสํ แปลว่า
คู่มั่นเกินไป. บทว่า ปุติโลหิตโก ปติ ได้แก่ ครรภ์ไหลออกเป็น
โลหิตน้ำ. คำที่เหลือทั้งหมด เป็นเสมือนคำที่เป็นลำดับมานั่นเอง.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวิัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 75
ในเรื่องนั้น มีพระเถระ ๘ รูป. แต่ในเรื่องนี้ มีพระเถระเป็นจำนวน
มาก. ในเรื่องนั้น มีบุตร ๕ คน แต่ในเรื่องนี้มีบุตร ๗ คน นี้แล
เป็นความแปลกกัน.

จบ อรรถกถาสัตตปุตตขาทกเปตวิัตถุที่ ๗

๘. โคนเปตวัตร

ว่าด้วยเกี่ยวหญ้าอ่อนให้โคตายกิน

กมุทปิเป็นบิดาถามสุชาตกุมารว่า

[๕๓] เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ จึงเกี่ยวหญ้าอ่อน
เขียวสดแล้วบังคับโคแก่อันเป็นสัตว์ตายแล้วว่า
จงกิน จงกิน อันโคตายแล้วย่อมไม่ลุกขึ้นกินหญ้า
และน้ำมิใช่หรือ เจ้าเป็นทั้งคนพาลทั้งมีปัญญา
ทราวม เหมือนคนอื่นที่มีปัญญาทราวมฉะนั้น.

สุชาตกุมารตอบว่า

โคตัวนี้ยังมีเท่าทั้ง ๔ มีศิระะ มีตัวพร้อม
ทั้งหาง นัยน์ตาก็มีอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้าคิดว่าโค
ตัวนี้พึงลุกขึ้นกินหญ้าสักวันหนึ่ง ส่วนมือ เท้า
กาย และศิระะของปู่ไม่ปรากฏ แต่คุณพ่อมา
ร้องให้ถึงกระดูกของปู่ที่บรรจุไว้ในสถูปดิน ไม่
เป็นคนโง่หรือ.

กมุทปิได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าวสรรเสริญสุชาตกุมารว่า

เจ้าดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หาย เหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
อันลาดด้วยน้ำมัน ฉะนั้นได้ถอนขึ้นแล้วหนอ ซึ่ง
ถูกรคือความโศก อันเลียบแล้วที่หทัยของบิดา

บิดาผู้มีลูกศรอันเจ้าถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็นสงบ
แล้ว คู่ก่อนมาณพ ต่อไปนี้บิดาจะไม่เศร้าโศก
จะไม่ร้องไห้ เพราะได้ฟังคำของเจ้า ชนเหล่าใด
ที่มีปัญญา มีความอนุเคราะห์ต่อมารดาบิดา ชน
เหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังมารดาบิดาให้หาย
จากความเศร้าโศก ฉะนั้น.

จบ โคณเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาโคณเปตวัตถุที่ ๘

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภกุกุมพี
คนหนึ่ง ผู้ที่บิดาตายไป จึงตรัสคำเริ่มต้นนี้ว่า ก็ นุ อุมมุตฺตฺรุโป
คังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี บิดาของกุกุมพีคนหนึ่งได้ตายไป.
เพราะบิดาตายไป เขาจึงเศร้าโศกร้อนรุ่มกลุ่มใจ เทียวร้องไห้
เหมือนคนบ้า ถามผู้ที่ตนพบเห็นว่า ท่านเห็นบิดาของฉันทบ้างไหม?
ใคร ๆ ไม่อาจจะบรรเทาความเศร้าโศกของเขาได้. แต่อุปนิสัย
แห่งโศดาปัตติผล ยังโพลงอยู่ในหทัยของเขา เหมือนประทีปที่
โพลงอยู่ในหม้อ.

ในเวลาเช้ามีด พระศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็น
อุปนิสัยแห่งโศดาปัตติผลของเธอ ทรงพระดำริว่า เราควรจะ
นำเหตุที่เป็นอดีตของกุกุมพีนี้มาแล้ว ระงับความเศร้าโศก ให้

โศดาปัตติผลแก่เธอ ดังนี้แล้ว วันรุ่งขึ้น จึงกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัตร ไม่ได้พาใครเป็นปัจฉาสมณะไป ไปยังประตูเรือน ของกฐุมพินัน. เขาได้ทราบว่ พระศาสดา เสด็จมา จึงต้อนรับ นิมนต์พระศาสดาให้เสด็จเข้าไปยังเรือน เมื่อพระศาสดา ประทับ นั่งบนอาสนะที่เขาบรรจงจัดไว้ ตนเองก็ถวายบังคมพระผู้มีพระ- ภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พระองค์ทรงทราบสถานที่ที่บิดาของข้าพระองค์ไปแล้ว หรือ ? ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะเขาว่า คุณก่อนุบาสก เธอ ถามถึงบิดาในอรรถภาพนี้หรือ หรือว่า ในอรรถภาพที่ล่วงไปแล้ว. เขาได้ฟังดังนั้น จึงคิดว่า ได้ยินว่า เรามีบิดามาก ดังนี้ จึงมีความ เสรีโสภณบาง ได้รับความเสรีโสภณเพียงปานกลาง. ลำดับนั้น พระศาสดา ตรัสธรรมกถา อันเป็นเครื่องบรรเทาความเสรีโสภณ แก่เขา ทรงทราบเขาว่าปราศจากความเสรีโสภณ มีจิตสมควร จึงให้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล ด้วยสามกัณฑ์กรรมเทศนาแล้ว ได้ เสด็จไปยังพระวิหาร.

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลาย สันทนากันในธรรมสภาว่า อาวุโส ท่านทั้งหลาย จงดูพุทธานุภาพเกิด อุบาสก ผู้เพียบพร้อม ด้วยความเสรีโสภณ และรำไรเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ยัง ทรงแนะนำในโศดาปัตติผล โดยขณะนั้นนั่นเองได้. พระศาสดา เสด็จไปในที่นั้น ประทับนั่งบนบรรพตอาสน์ที่เขาบรรจงจัดไว้ แล้ว จึงตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากัน

ด้วยเรื่องอะไรหนอ ? ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลความนั้น แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ ที่เรากำจัดความเศร้าโศกของ
กณุมพีนี้ออกไป แม้ถึงในกาลก่อน ก็ได้กำจัดออกไปเหมือนกัน
ดังนี้แล้ว อันภิกษุเหล่านั้น ทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี บิดาของกฤหบดีคนหนึ่ง ได้
ตายไป. เพราะบิดาตายไป เขาจึงเพียบพร้อมไปด้วยความเศร้าโศก
มีหน้าองไปด้วยน้ำตา นัยน์ตาแดง คร่ำครวญอยู่ เดินเวียนขวา
เชิงตะกอน. บุตรของเขาชื่อว่า สุชาตะ ยังเป็นเด็ก แต่เป็นคน
ฉลาดเฉียบแหลมสมบูรณ์ด้วยปัญญา จึงคิดหาอุบายเครื่องกำจัด
ความเศร้าโศกของบิดา วันหนึ่ง เห็นโคตัวหนึ่ง ตายภายนอกเมือง
แล้ว นำเอาหญ้าและน้ำมาวางไว้ข้างหน้าของโคที่ตายแล้วนั้น
พลางยืนกล่าวว่า เอาจกิน จงกินเสีย จงดื่ม จงดื่มเถิด. คนผ่านไป
ผ่านมาเห็นเข้าจึงกล่าวว่า สหายสุชาตะ ท่านเป็นบ้าไปแล้วหรือ
ที่ท่านน้อมนำหญ้าและน้ำไปให้โคที่ตายแล้ว เขาไม่ได้ได้ตอบ
อะไร ๆ พวกมนุษย์ จึงพากันไปหาบิดาของเขาแล้ว กล่าวว่า
บุตรของท่านเป็นบ้าไปแล้ว เอาหญ้าและน้ำให้โคที่ตายกิน.
ก็เพราะได้ฟังดังนั้น กณุมพีก่กลายเป็นความเศร้าโศก ที่เกิดขึ้นเพราะ
ปรารถถึงบิดา. เขาถึงความสลัดใจว่า ได้ยินว่า บุตรของเรากลายเป็น
คนบ้าไป จึงรีบไป พลางท้วงว่า นี่แน่ พ่อสุชาตะ เจ้าเป็น

ผู้ฉลาดเขียนแหลมสมบุรณ์ด้วยปัญญามีโชหรือ แต่เหตุไหน
เจ้าจึงเอาหญ้าและน้ำ ให้โคที่ตายกิน จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ จึงเกี่ยวหญ้าที่

เขียวสดแล้ว บังคับโคแก่ที่เป็นสัตว์ตายแล้วว่า

จงกิน จงกิน อันโคตายแล้ว ย่อมไม่ลุกขึ้นกิน

หญ้าและน้ำมีโชหรือ เจ้าเป็นทั้งคนพาล ทั้งเป็น

คนทรมานปัญญา เหมือนคนอื่นที่มีปัญญาทรมาน

ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ก็ นุ เป็นคำถาม. บทว่า
อุมมตฺตฺรโปว ได้แก่ เจ้าเป็นเหมือนสภาพคนบ้า คือ ถึงความ
ฟุ้งซ่านแห่งจิต. บทว่า ลายิตฺวา แปลว่า เกี่ยว. บทว่า หริตฺมฺ ติณฺ
แปลว่า หญ้าสด. บทว่า ลปฺสิ แปลว่า บังคับ. บทว่า คตฺสฺตฺตํ
ได้แก่ ปราศจากชีวิต. บทว่า ชรคฺคฺว แปลว่า โคแก่ที่หมดกำลัง.
บทว่า อนฺนฺน ปาเนน ได้แก่ หญ้าที่เขียวสด และน้ำดื่มที่ท่านให้.
บทว่า มโต โคโณ สมฺภูจฺเจ ได้แก่ โคที่ตายแล้ว หามีชีวิตลุกขึ้น
ได้ไม่. บทว่า ตฺวํ ลี พาลो จ ทฺวมฺเมโช ความว่า เจ้าชื่อว่าเป็นคนพาล
เพราะประกอบด้วยความเป็นคนพาล และชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาทรมาน
เพราะปัญญากล่าวคือ เมธาไม่มี. บทว่า ยถา ตณฺโณว ทฺวมฺมตี
ความว่า แม้คนอื่นที่ไร้ปัญญา ก็พึงบ่นเพื่อไปฉนใด ตัวเจ้าก็บ่นเพื่อ
ถึงสิ่งไร้ประโยชน์ ฉนนันฺ บทว่า ยถา ตํ เป็นเพียงนิบาต. อีก

อย่างหนึ่ง บทว่า **ทุมฺมติ** ความว่า เจ้าแม่เป็นผู้มีปัญญา ก็เงยหน้า
บนเพื่อ เหมือนคนบ้าอื่น ๆ.

สุชาตกุมาร ได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศความประสงค์
ของตนเพื่อให้บิดายินยอม จึงได้กล่าว ๒ คาถาว่า :-

โคตัวนี้ ยังมีเท้าทั้ง ๔ ข้าง มีศิรชะ มีตัว
พร้อมทั้งหาง นัยน์ตา ก็มียู่ตามเดิม ข้าพเจ้าคิด
ว่า โคตัวนี้ จะฟังลูกขึ้นกินหญ้าสักวันหนึ่ง ส่วน
มือ เท้า กาย และศิรชะ ของคุณปู่ ไม่ปรากฏ แต่
คุณพ่อมาร้องให้ถึงกระดูกของปู่ที่บรรจุไว้ใน
สถูปดิน จะไม่เป็นคนโง่ไปดอกหรือ.

ความแห่งคาถานั้นมีอธิบายดังต่อไปนี้ :-

โคตัวนี้มีเท้า ๔ ข้างนี้ มีศิรชะ มีกายพร้อมด้วยหาง เพราะ
เป็นไปกับด้วยหางและมีเนตรคือนัยน์ตา มีทรวดทรงไม่แตกสลาย
ยังทรงอยู่เหมือนก่อนแต่ตาย. บทว่า **อัย โคโณ สมฺมุตฺตเห** ความว่า
เพราะเหตุนี้ ผมจึงคิดว่า โคตัวนี้ จะฟังลูกขึ้น ก็จะมีขึ้นขึ้นได้เอง.
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า โคเห็นจะลุกขึ้นได้. เพราะเหตุนี้เรา
จึงเข้าใจว่า โคตัวนี้ฟังพุงกายให้ลุกขึ้นได้โดยพลัน อธิบายว่า
ข้าพเจ้ามีความเข้าใจอย่างนี้. สุชาตกุมาร กล่าวธรรมแก่บิดาว่า
ก็ มือ เท้า กาย ศิรชะ ของคุณปู่ของผมยอมไม่ปรากฏ แต่คุณพ่อ
ร้องให้ที่สถูปดิน ที่สร้างไว้บรรจุกระดูกของคุณปู่อย่างเดียว
เป็นผู้ทรมานปัญญา คือไม่มีปัญญา ตั้งร้อยเท้า พันเท้า ลังขาร

ทั้งหลายมีความแตกไปเป็นธรรมดา ย่อมแตกไป ผู้รู้แจ้งในข้อนั้น จะมีความรำไรไปทำไม.

บิดาของพระโพธิสัตว์ได้ฟังนั้นแล้ว จึงคิดว่า บุตรของเรา เป็นบัณฑิต ได้ทำกรรมนี้เพื่อให้เราเข้าใจ เมื่อจะสรรเสริญบุตร ว่า พ่อสุชาติ เอ๊ย เราได้รู้แล้วว่า สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็น ธรรมดา ตั้งแต่นี้ไป เราจะไม่เศร้าโศก ดันมีปัญญาอันชื่อว่า สามารถจัดการความเศร้าโศกเสียได้ ฟังเป็นเช่นกับเจ้านี้แหละ จึงได้กล่าว คาถาว่า:-

เจ้าดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ ที่
รดด้วยน้ำมัน ได้ถอนขึ้นแล้วหนอ ซึ่งลูกศรคือ
ความเศร้าโศก อันเสียบหทัยของบิดา บิดาผู้มี
ลูกศรอันถอนได้แล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว ดูก่อน
มาณพ ต่อไปนี้ บิดาจะไม่เศร้าโศก จะไม่ร้องไห้
เพราะฟังคำของเจ้า ชนเหล่าใดที่มีปัญญา มีความ
อนุเคราะห์ต่อมารดาบิดา ชนเหล่านั้น ย่อมทำ
อย่างนี้ ย่อมยังมารดาบิดาให้หายจากความเศร้า-
โศก เหมือนพ่อสุชาติทำให้บิดาหายเศร้าโศก
ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อาทิตตํ ได้แก่ อันไฟคือความ
เศร้าโศกติดทั่วแล้ว คือลูกโพลงแล้ว. บทว่า สนฺตุ แปลว่า มีอยู่.

บพว่า ปาวก แปลว่า ไฟ. บพว่า วารินา วิย โอลิณจํ แปลว่า เหมือน
เอาน้ำราด. บพว่า สพุพิ นิพฺพายเย ทริ ความว่า ให้ความกระวน
กระวายแห่งจิตของเราทั้งหมดดับ. บพว่า อพฺพหิ วัต แปลว่า
ถอนขึ้นแล้ว. บพว่า สลฺลํ ได้แก่ ลูกศรคือความโศก. บพว่า
หทยนิสฺสิตํ ได้แก่ เป็นดังลูกศรอันแทงหัวใจ. บพว่า โสภปรตฺตสฺส
ได้แก่ ถูกความโศกครอบงำ. บพว่า ปิตุโสภํ ได้แก่ ซึ่งความ
เศร้าโศกอันเกิดขึ้นปรารถบิดา. บพว่า อปาณฺุทิ แปลว่า ได้ขจัดแล้ว
บพว่า ทว สุตฺวาน มาณว ความว่า พ่อกุมาร เพราะได้ฟังคำของเจ้า
แล้ว แต่บัดนี้ พ่อจึงไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้. บพว่า สุขาโต ปิตริ ยถา
ความว่า สุขาคุมารนี้ให้บิดาของตนพ้นจากความโศก ฉันท
แม้ชนเหล่าอื่นก็ฉันทนั้น ผู้อนุเคราะห์มีความอนุเคราะห์เป็นปกติ
มีปัญญากระทำอย่างนั้น คือกระทำอุปการะแก่บิดาและชนเหล่าอื่น.

บิดาฟังคำของมาณพแล้ว เป็นผู้ปราศจากความโศก จึง
สนานศิโรษะ บริโภคอาหาร ประกอบการงาน ทำกาละแล้วได้เป็น
ผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศจะแก้ภิกษุเหล่านั้น. เมื่อจบ
สัจจะ ชนเป็นอันมากบรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น. ในกาลนั้น สุขาคุมาร
ได้เป็นพระโลกนาถในบัดนี้แล.

จบ อรรถกถาโคณเปตวัตถุที่ ๘

๕. มหาเปสการเปตวิัตถุ

ว่าด้วยเปรตกินมูลรูดเพราะค่าสามี

ภิกษุรูปหนึ่งถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า :-

[๕๔] หลึงเปรตนี้กินคูถ มูลรูด โลหิต และหนอง
นี้เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร หลึงเปรตนี้ เมื่อ
ก่อนได้ทำกรรมอะไรไว้จึงมีเลือดและหนองเป็น
ภักขาเป็นนิจ ผ้าทั้งหลายอันใหม่และงาม อ่อน
นุ่ม บริสุทธิ มีขนอ่อน อันท่านให้แล้วแก่หลึง
เปรตนี้ ย่อมกลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อนหลึง
เปรตนี้ได้ทำกรรมอะไรไว้หนอ.

เทพบุตรนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อน หลึงเปรตนี้
เป็นภรรยาของข้าพเจ้า มีความตระหนี่เหนียว
แน่น ไม่ให้ทาน นางได้ค่าและบริภาษข้าพเจ้า
ผู้กำลังให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายว่า จง
กินคูถ มูลรูด เลือด และหนองอันไม่สะอาดตลอด
กาลทุกเมื่อ คูถ มูลรูด เลือด และหนอง จงเป็น
อาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจงเป็นผ้า
ของท่าน นางนาเกิดในที่นี้จึงกินแต่คูถและมูลรูด
เป็นต้นตลอดกาลนาน เพราะประพฤติชั่วเช่นนี้.

จบ มหาเปสการเปตวิัตถุที่ ๕

อรรถกถาหาเปสการเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ นางเปตผู้เป็นช่างหูกคนหนึ่ง จึงตรัสคำนี้มีคำเริ่มต้นว่า **กุธญจ มุตฺตํ รุธิรญจ ปุพฺพํ** ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุประมาณ ๑๒ รูป เรียนพระกรรมฐาน ในสำนักพระศาสดา พิจารณาถึงสถานที่อันเหมาะสมแก่การอยู่ เมื่อจวนจะเข้าพรรษา เห็นราวป่าอันน่ารื่นรมย์ สมบูรณ์ด้วย ร่มเงาและน้ำแห่งหนึ่ง ละโคจรคามไม่ไกลนัก ไม่ไกลสักแต่ราวป่านั้น จึงอยู่ในที่นั้นราตรีหนึ่ง รุ่งขึ้นจึงเที่ยวไปบิณฑบาตยังบ้าน ช่างหูก ๑๑ คน อาศัยอยู่ในบ้านนั้น เห็นเหล่าภิกษุนั้น ๆ เกิดความ โสมนัส จึงนำมาซึ่งเรือนของตน ๆ เลี้ยงดูด้วยอาหารอันประณีต แล้วเรียนว่า ไปไหนกันขอรับ. ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า เราจักไป ในที่ที่เรามีความสุขสบาย. พวกช่างหูกพากันกล่าวว่า ท่านขอรับ ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น ขอพระคุณเจ้าจงอยู่ที่นี้แหละ ดังนี้แล้ว จึง ขอร้องให้อยู่จำพรรษา. ภิกษุทั้งหลายก็รับคำ. อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายได้พากันสร้างกระท่อมในป่าในที่นั้นแล้วมอบถวายแก่ ภิกษุเหล่านั้น. ภิกษุทั้งหลายจำพรรษาในที่นั้นแล้ว.

บรรดาช่างหูกเหล่านั้น ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า อุปัฏฐากภิกษุ ๒ รูป ด้วยปัจจัย ๔ โดยเคารพ นอกนั้นได้อุปัฏฐากภิกษุคนละรูป. ภรรยาของช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความตระหนี่ ไม่อุปัฏฐากภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ. ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้าเห็นดังนั้น จึงนำน้องสาวของภรณยานั้นนั้นแลมาแล้วมอบความเป็นใหญ่ในเรือนของตน. น้องสาวนั้นเป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส ประนินับติภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ ช่างหูกทั้งหมดนั้น ได้ถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษารูปละผืน. ในบรรดาภรณยานั้น ภรรยาของช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า ผู้มีความตระหนี่ มีจิตคิดประทุษร้าย คำบริภาษสามีของตนว่า ท่านคือข้าวและน้ำที่ท่านให้แก่สมณะศากยบุตรนั้น จงบังเกิดเป็นกูด มูตร เป็นหนอง และโลหิต แก่ท่านในปรโลก และผ้าสาฎกจงเป็นแผ่นเหล็กลูกโพลง

สมัยต่อมา บรรดาคนเหล่านั้น ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้าทำกาละแล้วบังเกิดเป็นรุกขเทวดาถึงพร้อมด้วยอานุภาพ ในดวงไฟไหม้ แต่ภรรยาผู้ตระหนี่ของเขา ทำกาละแล้วบังเกิดเป็นนางเปรต ในที่ไม่ไกลแต่ที่อยู่ของรุกขเทวดานั้นนั่นเอง นางเป็นคนเปลือย รุปร่างจีหเร่ ถูกความหิวกระหายครอบงำ ไปยังสำนักของภุมมเทพนั่นแล้วกล่าวว่า นาย ฉันไม่มีผ้า ถูกความหิวและความกระหายครอบงำอย่างเหลือเกินเที่ยวไป ท่านจงให้ผ้า ข้าว และน้ำ ก็ฉันเถิด.

ภุมมเทพจึงน้อมข้าวและน้ำอันเป็นทิพย์อย่างยิ่งเข้าไปให้นางเปรตนั้น กลายเป็นคูดและมูตร หนอง ละโลहित ผ้าสาฎกที่ให้ไป พอนางนุ่งห่ม ก็กลายเป็นแผ่นเหล็กลูกลุโชน นางเสวยทุกอย่างมหันต์ ทั้งฝ้านั้น คร่ำครวญเที่ยวไป.

ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งออกพรรษาแล้ว เดินไปเพื่อจะเฝ้า พระศาสดา ดำเนินไปถึงดงไฟไหม้ พร้อมกับที่เกวียนหมูใหญ่. ในราตรี พวกหมูเกวียนเดินทางไป เวลากลางวันเห็นประเทศ แห่งหนึ่งสมบูรณ์ด้วยร่มเงาอันสนิทและน้ำในป่า จึงปลดเกวียน แล้วพักอยู่ครู่หนึ่ง. ฝ่ายภิกษุหลีกไปหน่อยหนึ่ง เพราะใคร่ต่อ ความวิเวก ปุสังฆาภูติลงที่โคนไม้อันปิดบังด้วยพงป่า มีร่มเงาสนิท ต้นหนึ่งแล้วนอน มีร่างกายอ่อนเพลียเพราะเหน็ดเหนื่อยในการ เดินทางตอนกลางคืน จึงหลับไป. หมูเกวียนครั้นพักแล้วก็เดินทาง ต่อไป ภิกษุนั้นยังไม่ตื่น ครั้นเวลาเย็น เชอลุกขึ้นไม่เห็นพวกเกวียน เหล่านั้น จึงเดินผิดทางไปสายหนึ่ง ถึงที่อยู่ของเทวดานั้นโดยลำดับ. ลำดับนั้น เทพบุตรนั้นเหล่าภิกษุนั้นแล้ว แปลงเป็นรูปคนเข้าไปหา กระทำปฏิสันถาร นิมนต์ให้เข้าไปยังวิมานของตน ถวายเภสัช มียาทาทำเป็นต้น แล้วเข้าไปนั่งใกล้. ก็สมัยนั้น นางเปรตมา กล่าวว่า นาย ท่านจงให้ข้าว น้ำ และผ้าสาฎกแก่ฉันเถิด. เทพบุตร นั้นได้ให้ของเหล่านั้นแก่นางเปรตนั้น ก็ของเหล่านั้น พอนางเปรต รับ ก็กลายเป็นคูด มูตร หนอง เลือด และแผ่นเหล็ก อันลูกลุโชน

ที่เดียว. ภิกษุ นั้นเห็นดังนั้น เกิดความสลดใจ จึงสอบถามเทพบุตร
นั้นด้วย ๒ คาถาว่า

หญิงเปรตนี้กินอุท มูตร เลือด และหนอง
นี้เป็นวิบากของกรรมอะไร หญิงเปรตนี้ เมื่อ
ก่อนได้กระทำการอะไรไว้ จึงมีเลือดและ
หนองเป็นภักษาเป็นนิตย์. ผ้าไหมสวยงามอ่อน
นุ่ม บริสุทธิ มีขนอ่อนอันทำนุให้แก่หญิงเปรตนี้
ย่อมกลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อน หญิงเปรตนี้ได้
กระทำการอะไรไว้หนอ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิสุส อัย วิปาโก ความว่า นี่เป็น
วิบากแห่งกรรมอะไร ที่หญิงเปรตเสวยอยู่ในบัดนี้. บทว่า อัย นุ ก็
กมฺมกาสี นารี ความว่า เมื่อก่อนหญิงนี้ได้กระทำการอะไร
ไว้หนอ. บทว่า ยา สพุพทา โลหิตปฺพุพภกฺขา ความว่า หญิงนี้
ย่อมกินคือบริโภคเลือดและหนองเท่านั้น ตลอดกาลทีเดียว. บทว่า
นวานิ แปลว่า ใหม่ คือ ปรากฏในขณะนั่นเอง. บทว่า สุภานิ
แปลว่า งาม คือ น่าดู. บทว่า มุฑฺดานิ แปลว่า มีสัมผัสสบาย. บทว่า
สุทฺธานิ. แปลว่า มีวรรณะบริสุทธิ์. บทว่า โลมฺสถานิ แปลว่า
มีขนอ่อน คือมีสัมผัสสบาย, อธิบายว่า ดี. บทว่า ทินฺนฺวานิ มิสฺสา
กิตฺตา ภวฺนฺติ ความว่า เป็นเช่นกับหนามที่เรียงราย คือ เป็นเช่น

กับแผ่นโลหะ อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะว่า กิฎกกา ภวนุติ ดังนี้ก็มี
อธิบายว่า มีสีเหมือนตัวสัตว์กัคน.

เทพบุตรนั้นถูกภิกษุนั้นถามอย่างนี้ เมื่อจะประกาศกรรม
ที่นางเปรตทำในชาติก่อน จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนหญิงเปรตนี้ได้เป็น
ภรรยาของข้าพเจ้า ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่
เหนียวแน่น นางได้ดำและบริภาษข้าพเจ้าผู้
กำลังให้ทานแก่สมณะพราหมณ์ทั้งหลายว่า
จงกินคูถ มูตร เลือด และหนองอันไม่สะอาด
ตลอดกาลทุกเมื่อ คูถ มูตร เลือด และหนองนั้น
จงเป็นอาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจง
เป็นผ้าของท่าน นางนาเกิดในที่นี้ กินแต่คูถและ
มูตร เป็นต้นตลอดกาลนาน เพราะประพฤดิชั่ว
เช่นนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อทายิกา ได้แก่ มีปกติไม่ให้ทาน
แม้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ. บทว่า มจฺจฺริณี กทริยา ความว่า ชื่อว่ามี
ความตระหนี่ เพราะชั้นแรกมีมลทิน คือความตระหนี่เป็นสภาวะ
และชื่อว่ามีความตระหนี่เหนียวแน่น เพราะมีการเสพคั้นบ่อย ๆ
ซึ่งความตระหนี่นั้น. มีวาจาประกอบความว่า นางได้เป็นผู้มีความ
ตระหนี่ ด้วยความตระหนี่เหนียวแน่นนั้น. บัดนี้เทพบุตรเมื่อจะ

แสดงความที่นางเป็นผู้มีความตระหนี่นั้นนั่นแล จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
สามิ ททนต์ . บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อตาทิสฺส ได้แก่ ประพฤติ
วจีทุจริต เป็นต้นตามที่กล่าวแล้วเห็นปานนั้น. บทว่า อิชาคตา
ได้แก่ มายังเปตโลกนี้ คือเข้าถึงอัฐภาพแห่งเปรต. บทว่า
จิรคตตาย ขาทติ ได้แก่ เคี้ยวกินแต่คูถเท่านั้น ตลอดกาลนาน.
จริงอยู่ นางค่าโดยอาการใดผลก็เกิดโดยอาการนั้นเหมือนกัน
นางค่าจะจงผู้ใด จากผู้นั้นไป ก็ตกลงเบื่องบนตัวเหมือนอสนิบาต
ตกลงในที่สุด คือกระหม่อมในแผ่นดิน.

เทพบุตรนั้น ครั้นแสดงกรรมที่นางปรตกระทำไว้ในชาติก่อน
อย่างนี้แล้ว จึงได้กล่าวกะภิกษุอื่นอีกว่า ท่านขอรับ ก็อุบายอะไร ๆ
ที่จะทำให้นางปรตนี้พ้นจากเปตโลกมีอยู่หรือ. และเมื่อภิกษุนั้น
กล่าวว่ามิอยู่ จึงกล่าวว่า จงแสดงเถิด ขอรับ. ภิกษุกล่าวว่า ถ้า
ท่านถวายทานแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า และแก่พระอริยสงฆ์ หรือ
แก่ภิกษุรูปเดียวเท่านั้น แล้วอุทิศให้นางปรตนี้ ทั้งนางปรตนี้
ได้อนุโมทนาทานนั้น ด้วยอาการอย่างนี้ นางก็จะพ้นจากความทุกข์
นี้ไปได้. เทพบุตรได้ฟังดังนั้น จึงได้ถวายข้าวและน้ำอันประณีต
แก่ภิกษุนั้น แล้วให้ทักษิณานั้นอุทิศแก่นางปรตนั้น. ทันใดนั่นเอง
นางปรตนั้นมีใจอึมเิบ มีอินทรีย์กระปรี้กระเปร่า ได้เป็นผู้อุ้ม
ด้วยอาหารอันเป็นทิพย์ เทพบุตรนั้นได้ถวายคู่ผ้าทิพย์ในมือของ
ภิกษุนั้นอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วและอุทิศทักษิณานั้นแก่

นางเปรด ก็ในขณะนั้นนั่นเอง นางนุ่งผ้าทิพย์ ประดับเครื่องประดับอันเป็นทิพย์ พรั่งพร้อมด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทั้งปวง ได้เป็นผู้มีส่วนเปรียบด้วยนางเทพอัปสร. และภิกษุนั้นก็ได้ถึงกรุงสาวัตถีในวันนั่นเอง ด้วยฤทธิ์ของเทพบุตรนั้น เข้าไปยังพระเชตวันแล้ว เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้ว ได้ถวายคู่ผ้าสาฎกนั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้น. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ประชุมกันอยู่พร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชนแล.

จบ อรรถกถาหาเปสการเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. ขัลลาติยเปตวัตถุ

ว่าด้วยพ่อค้าให้ผ้าแก่นางเปรต

หัวหน้าพ่อค้าถามหญิงเปรตคนหนึ่งว่า

[๕๕] ท่านเป็นใครหนออยู่ในวิมานนี้ ไม่

ออกจากวิมานเลย ก่อนนางผู้เจริญ เจริญท่าน

ออกมาเถิด ข้าพเจ้าจะขอดูท่านผู้ยืนอยู่ข้างนอก.

นางเวมานิกเปรตฟังคำถามดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่า

ดิฉันเป็นหญิงเปลือยกาย มีแต่ผมปิดบังไว้

กระดากอายที่จะออกภายนอก ดิฉันได้ทำบุญ

ไว้น้อยนัก.

พ่อค้ากล่าวว่า

ดูก่อนนางผู้มีรูปงาม เอาเถอะ ข้าพเจ้า

จะให้ผ้าเนื้อดีแก่ท่าน เจริญท่านนุ่งผ้านี้ แล้วจง

ออกมาภายนอก เจริญออกมาภายนอกวิมานเถิด

ข้าพเจ้าจะขอดูท่านผู้ยืนอยู่ข้างนอก.

นางเวมานิกเปรตตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของดิฉันเอง ก็ไม่

สำเร็จแก่ดิฉัน ถ้าในหมู่ชนนี้มีอุบาสกผู้มีศรัทธา

เป็นสาวกของพระสัมมาสมพุทธเจ้า ขอท่านจง

ให้อุบาสกนั้นนุ่งห่มผ้าที่ท่านจะให้ดิฉัน แล้วอุทิศ

ส่วนกุศลให้ดิฉัน เมื่อท่านทำอย่างนั้น ดิฉันจึงจะ

ได้นุ่งห่มผ้านี้ตามปรารถนา ประสบความสุข

พ่อค้าทั้งหลายได้ฟังดังนี้แล้ว จึงให้อูบาสกนั้นอาบน้ำ

ดูบได้แล้วให้นุ่งห่มผ้า แล้วอุทิศส่วนกุศลให้นางเวมานิกเปรตนั้น

พระสังคีติกจารย์เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น ได้กล่าวคาถา

๓ คาถา ความว่า :-

ก็พ่อค้าเหล่านั้นยังอูบาสกนั้นให้อบน้ำ

ดูบได้ด้วยของหอม แล้วให้นุ่งห่มผ้า แล้วอุทิศ

ส่วนกุศลไปให้นางเวมานิกเปรตนั้น ในทันตา

เห็นนั่นเอง วิบากย่อมบังเกิดขึ้นแก่นางเวมานิก

เปรตนั้น โภชนะ เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ย่อม

บังเกิดขึ้น นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นาง

มีสิริระบิสุทธิ นุ่งห่มผ้าสะอาด งามดีกว่าผ้าที่

ทำจากแคว้นกาสี เเดินย้อมออกมาจากวิมาน

ประกาศว่า นี่เป็นผลแห่งทักษิณา.

พ่อค้าเหล่านั้นถามว่า

วิมานของท่านงดงาม มีรูปภาพวิจิตรดี

สว่างไสว ดูก่อนนางเทพธิดา พวกข้าพเจ้าถาม

แล้วขอท่านจงบอก นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร.

นางเทพธิดาตอบว่า

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีจิตเลื่อมใส
ได้ถวายแป้งข้าวอันเจ็ดด้วยน้ำมัน แก่ภิกษุเที่ยว
บิณฑบาต ผู้มีจิตซื่อตรง ดิฉันเสวยวิบากแห่ง
กุศลกรรมนั้นในวิมานนี้สิ้นกาลนาน ก็ผลบุญนั้น
เดี๋ยวนี้ยังเหลือนิดหน่อย พัน ๔ เดือนไปแล้ว
ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ จักไปตกนรกอันเร่าร้อน
สาหัส มี ๔ เหลี่ยม มี ๔ ประตู จำแนกเป็น
ห้อง ๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่น
เหล็ก พื้นนรคนั้นล้วนเป็นเหล็กแดง ลูกเป็น
เปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อน แผ่ไปตลอด
ร้อยโยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันจักต้อง
เสวยทุกข์เวทนาในนรคนั้นตลอดกาลนาน ก็การ
เสวยทุกข์เช่นนี้เป็นผลแห่งกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ดิฉันจึงเสรำโสกที่จะไปเกิดในนรคนั้น.

จบ ขัลลาติยเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาขัลลาติยเปตวัตถุที่ ๑๐

พระคาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
นางเปตขัลลาติยะตนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า กา อนุโต
วิมานสุมี ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี ยังมีหญิงผู้อาศัยรูป
เลี้ยงชีพคนหนึ่ง รูปร่างสวย น่าดู น่าชม ประกอบด้วยผิวพรรณ
อันงดงามยิ่งนัก มีกำแห่งผมที่น่ารื่นรมย์ใจ. จริงอยู่ ผมของนางดำ
ยาว ละเอียด อ่อนนุ่ม สนิท มีปลายตวัดขึ้นเกล้าเป็นสองแฉก
สยาย ห้อยย้อยลงจนถึงสายรัดเอว. คนหนุ่มเห็นความงามแห่ง
เส้นผมของนางนั้น โดยมากมีจิตปฏิพัทธ์ในนาง. ลำดับนั้น หญิง
๒-๓ คน ถูกความริษยาครอบงำ ทนต่อความงามของผมนางนั้น
ไม่ได้ จึงพากันปริกษา เอาสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ล่อหญิงคนใช้
ของนางนั่นเอง ให้หญิงคนใช้ให้ย้านเป็นเหตุทำเส้นผมของนาง
ให้หลุดร่วงไป. ได้ยินว่า หญิงคนใช้นั้น ประกอบยานั้นกับผง
สำหรับอาบน้ำ ในเวลานางไปอาบน้ำในแม่น้ำคงคา ก็ได้ให้แก่นาง.
นางเอาผงนั้นจุ่มที่รากผมแล้วดำลงไปใต้น้ำ. พอนางดำน้ำเท่านั้น
เส้นผมพร้อมทั้งรากผม ได้หลุดร่วงไป. และศีรษะของนางได้เป็น
เช่นกับกระโหลกน้ำเต้าขม. ลำดับนั้น นางหมดเส้นผมโดยประการ
ทั้งปวง เหมือนนกพิราบจกถอนขนหัว ฉะนั้น น่าเกลียดพิลึก
เพราะความละอาย จึงไม่อาจเข้าไปในเมือง เอาผ้าคลุมศีรษะ
สำเร็จการอยู่ในที่แห่งหนึ่งนอกเมือง พอ ๒-๓ วันผ่านไป นางหมด
ความละอาย กลับจากที่นั้นบีบเมสัสดา กระทบการค้ำน้ำมัน และ
ทำการค้าสุรา เลี้ยงชีพ. วันหนึ่ง เมื่อคน ๒-๓ คน เมาสุรา
หลับสนิท นางจึงลักเอาผ้าที่คนเหล่านั้นนุ่งไว้หลวม ๆ.

ภายหลังวันหนึ่ง นางเห็นพระจีณาสพเถระรูปหนึ่ง กำลัง
เที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใสจึงนำท่านไปยังเรือนของตน ให้นั่ง
บนอาสนะที่ตบแต่งไว้ ได้ถวายแป้งที่บีบในรางผสมกับน้ำมันงา.
เพื่อจะอนุเคราะห์นาง พระเถระจึงรับประเคนแป้งผสมน้ำมันงา
นั้นทันที. นางมีจิตเลื่อมใส ได้ยินกันรู้. และพระเถระนั้น เมื่อจะ
ทำนางให้มีจิตรำเริง จึงทำอนุโมทนาภาณแล้วหลีกไป. ก็ในเวลา
ที่อนุโมทนานั้นแหละ หญิงนั้น ได้ตั้งความปรารถนาว่า พระคุณเจ้า
ขอให้เส้นผมของดิฉันยาวละเอียด นุ่มสนิท ทั่วปลายเกิด.

กาลต่อมา นางถึงแก่กรรม เพราะผลของกรรมที่คละกัน
จึงเกิดเป็นหญิงอยู่โคดเคี้ยวในวิมานทอง ท่ามกลางมหาสมุทร.
เส้นผมของนางสำเร็จตามอาการที่เธอปรารถนานั้นแหละ. แต่
เพราะนางลักเอาผ้าของพวกมนุษย์ นางจึงได้เป็นหญิงเปลือย.
นางเกิดบ่อย ๆ ในวิมานทองนั้น เป็นหญิงเปลือยอยู่ตลอดพุทธจักร
หนึ่ง.

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา เสด็จอุบัติ
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรพ ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ พ่อค้าชาวกรุงสาวัตถี ๓๐๐ คน แล่นเรือไปสู่มหาสมุทร
มุ่งไปยังสุวรรณภูมิ. นาวาที่พวกพ่อค้านั้นขึ้นไป ถูกกำลังลม
พัดผันให้ปั่นป่วน จึงหมุนไปข้างโน้นข้างนี้ จนถึงประเทศที่นาง
เวมานิกเปรตนั้นอยู่. ลำดับนั้นนางเวมานิกเปรตนั้น จึงแสดงตนแก่

พวกพ่อค้ำนั้น พร้อมด้วยวิมาน. หัวหน้าพ่อค้ำเห็นดังนั้น เมื่อจะถาม
จึงกล่าวคาถาว่า :-

น้องสาวเป็นใครหนอ อยู่ในวิมานนี้ ไม่

ยอมออกจากวิมานเลยนี้ น้องสาว จงออกมาเถิด

น้อง พ่อยากจะเห็นน้องข้างนอก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กา นุ อนุโตวิมานสุมี ติฏฺฐนฺตี
ความว่า หัวหน้าพ่อค้ำถามว่า น้องอยู่ภายในวิมาน เป็นใครหนอ
เป็นหญิงมนุษย์ หรืออมมนุษย์. บทว่า นูปนิกุขมิ ความว่า น้อง
ไม่ยอมออกจากวิมานเลย. บทว่า อุนิกุขมสุสุ ภาทุเท ปสุสาม ตํ
พหิฏฺฐจิติ ความว่า น้อง พวกเราปรารถนาจะเห็นน้องออกมา
อยู่ข้างนอก เพราะฉะนั้น น้องจงออกจากวิมานเถิด. บาลีว่า
อุนิกุขมสุสุ ภาทุทุเต ดังนี้ก็มี อธิบายว่า ขอความเจริญจงมี
แก่น้องสาวเถิด.

ลำดับนั้น นางเวมานิกเปรตนั้น เมื่อจะประกาศ ตามที่ตน
ไม่อาจจะออกไปข้างนอกแก่พ่อค้ำนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ดิฉัน เป็นหญิงเปลือยกาย มีแต่ผมปิดบัง

ไว้ อีตอัถ ละอาย ที่จะออกไปข้างนอก ดิฉันได้

ทำบุญไว้ น้อยนัก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อญฺญิยามิ ความว่า ดิฉันเป็น
หญิงเปลือยกาย อีตอัถใจ ลำบากที่จะออกไปข้างนอก. บทว่า
หฺรยยามิ แปลว่า ละอาย. บทว่า เกสฺสมฺหิ ปฏิจฺจนฺนา ความว่า

ดิฉันมีเส้นผมปิดบังไว้ คือ มีผมคลุมร่างกาย. บทว่า **ปฺญณฺ** เม
อปฺปลกั กตฺ ความว่า ดิฉันทำกุศลกรรมไว้น้อย คือ เล็กน้อย อธิบายว่า
เพียงถวายเป็นผสมน้ำมันเท่านั้น.

ลำดับนั้น พ่อค้า ประสงค์จะให้ผ้าห่มของตนแก่นางเวมานิก
เปรตนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

แนะ น่องสาว คนสวย เอาเถอะ พี่จะให้
ผ้าห่มเนื้อดีแก่น้อง **เชิญ**น้องนุ่งผ้าผืนนี้แล้ว จง
ออกมาข้างนอก **เชิญ**ออกมาข้างนอกวิมานเถิด
น้อง พี่จะขอพบน้องข้างนอก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **หนุท** แปลว่าเชิญเถิด. บทว่า
อุตุตริย แปลว่า ผ้าคลุมกาย. อธิบายว่า ผ้าห่ม. บทว่า **ททามิ เต**
แปลว่า พี่จะให้แก่น้อง. บทว่า **อิทํ ทุสฺสํ นิवासย** ได้แก่ น้องจง
นุ่งผ้าห่มผืนนี้ของพี่เถิด. บทว่า **โสภणे** แปลว่า แนะน้องผู้มี
รูปร่างสวย.

ก็แล พ่อค้า ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำเอาผ้าห่มของตน
ไปให้แก่นาง. นางเวมานิกเปรต เมื่อจะแสดงความรักที่พ่อค้าผู้มอบ
ผ้าห่มให้เช่นนั้น เป็นการอนุเคราะห์แก่ตน และการที่พ่อค้าให้
ผ้าห่มอย่างนั้น สำเร็จประโยชน์ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ผ้านั้น ถึงพี่จะให้ที่มือของดิฉันเอง ด้วย
มือของพี่ ก็ไม่สำเร็จแก่น้องได้ดอก ถ้าในหมู่
มนุษย์นี้ มีอุบาสกผู้มีศรัทธา เป็นพระสาวกของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอพืงให้แก่อุบาสกนั้น
นุ่งห่มผ้าที่พืงจะให้แก่น้องแล้ว ค่อยอุทิศส่วนกุศล
ให้น้อง เมื่อพืงทำอย่างนั้น น้องก็จะได้นุ่งห่มผ้านี้
ตามปรารถนา ประสพความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า หตุเถน หตุเถ เต ทินฺนํ น มยุหํ
อุปฺกปฺปติ ความว่า คุณก่อน ท่านผู้บริสุทธิ ท่านที่พืงให้ในมือของน้อง
ย่อมไม่สำเร็จ คือ ย่อมไม่ผลัดผล ได้แก่ ไม่ควรเป็นเครื่องอุปโภค
แก่ดิฉัน. บทว่า เอเสตุอุปาสโก สทุโร ความว่า ผู้นี้ชื่อว่า อุบาสก
เพราะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และชื่อว่า ผู้มีศรัทธา เพราะ
ประกอบด้วยความเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม ย่อมอยู่ในที่นี้ คือ
ในหมู่ประชุมชนนี้. บทว่า เอตํ อจฺญาทียิตฺวาน มม ทกฺขิณฺมาทิสฺสา
ความว่า หัวหน้าพ่อค้า ให้อุบาสกนั้นนุ่งห่มผ้า ที่จะให้แก่เรา แล้ว
ให้ทักษิณานั้น คือ ปัดทานมัย อุทิศถึงฉัน. บทว่า ตถาหํ สุขิต
เหสุสิ ความว่า เมื่อท่านทำอย่างนั้น ดิฉันก็จะมีความสุข นุ่งห่ม
ผ้าทิพย์ จักได้รับความสุข.

พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้น จึงให้อุบาสกนั้นอาบน้ำลูบไล้แล้ว
ให้นุ่งผืนหนึ่งห่มผืนหนึ่ง. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะประกาศ
ข้อความนั้น จึงได้กล่าว ๓ คาถาว่า:-

ก็พ่อค้าเหล่านั้น ยังอุบาสกนั้นให้อาบน้ำ
ลูบไล้ด้วยของหอม แล้วให้นุ่งห่มผ้า อุทิศส่วน
กุศลไปให้นางเวมานิกเปรตนั้น ในทันตาเห็นนั้น

เอง วิกาย่อมเกิดขึ้นแก่นางเวมานิกเปรตนั้น
โภชนะเครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ย่อมเกิดขึ้น นี้
เป็นผลแห่งทักษิณา ในลำดับนั้น นางมีร่างกาย
บริสุทธิ นุ่งห่มผ้าอันสะอาด งามกว่าผ้าแคว้น
กาฬี เเดินย้อมออกมาจากวิมานประเทศว่า นี้เป็น
ผลแห่งทักษิณา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตํ ได้แก่ ยังอุบาสกนั้น. จ ศัพท์
เป็นเพียงนิบาต. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า เต ได้แก่ พ่อค้า
เหล่านั้น. บทว่า วิลิมเปตฺวาน ได้แก่ ได้ทำด้วยของหอมชนิดดีเลิศ.
บทว่า วตฺเตหจฺจาทิตฺวาน ความว่า ให้บริโภกโภชนะพร้อมทั้ง
กับข้าว อันสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แล้วให้นุ่งห่มผ้า คือ
ให้นุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง ได้แก่ ให้ผ้า ๒ ผืน. บทว่า ตสฺสา
ทกฺขิณมาทิสฺสุ ได้แก่ อุทิศส่วนบุญแก่นางเวมานิกเปรตนั้น.

บทว่า อนุ ในบทว่า สมณนฺนุทฺทิกฺกุเจ นี้ เป็นเพียงนิบาต,
อธิบายว่า ในทันใดที่ได้เห็นทักษิณานั้นนั่นแล. บทว่า วิปาโก
อุปปชฺชต ความว่า วิกาย คือผลแห่งทักษิณา ได้เกิดขึ้นแก่
นางเวมานิกเปรตนั้น. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า วิกายเป็นเช่นไร
นางเวมานิกเปรตจึงกล่าวว่า โภชนะเครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม เกิด
ขึ้นแล้ว. มีวาจาประกอบความว่า โภชนะอันเช่นกับโภชนะทิพย์
มีประการต่าง ๆ ผ้าอันเช่นกับผ้าทิพย์ ซึ่งรุ่งโรจน์ด้วยสีหลายหลาก
และน้ำดื่มมีหลายชนิด ผลเช่นนี้ย่อมเกิดเพราะทักษิณา.

บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังแก่การได้รับวัตถุมิโกชนะ ตามที่ได้กล่าวแล้ว. บทว่า สุทฐา ได้แก่ มีร่างกายสะอาด ด้วยการอาบน้ำ. บทว่า สุจิวนา ได้แก่ นุ่งห่มผ้าอันสะอาดดี. บทว่า กาลิกุตตมธารินี ได้แก่ นุ่งห่มผ้าชนิดดี แม้กว่าผ้าของชาวกาลิ. บทว่า หสนตี ความว่า หางเวมานิกเปรต พลงขี้มเข็มออกมาจาก วิมาน พร้อมการประกาศว่า คุณิ ท่านทั้งหลาย นี่เป็นผลพิเศษ แห่งทักษิณาทานของท่านเป็นอันดับแรก.

ลำดับนั้น พวกพ่อค้ำนั้น ได้เห็นผลบุญโดยประจักษ์ อย่างนี้ จึงเกิดอศรจรยจิต อย่างไม่เคยมีมาก่อน เกิดความเคารพ นับถือมาก ในอุบาสนั้น พากันการทำอัญชลีกรรมเข้าไปยัง ไกลอุบาสนั้น. ฝ่ายอุบาสก ให้พ่อค้ำเหล่านั้น เลื่อมใสในธรรมกถา โดยประมาณยิ่ง และให้ตั้งอยู่ในสระณะและศีล. พวกพ่อค้ำนั้น จึง ถาถามถึงกรรมที่นางเวมานิกเปรตนั้นกระทำไว้ ด้วยคานานี้ว่า :-

วิมานของท่านช่างงดงาม มีรูปภาพอัน

วิจิตรด้วยดี สว่างไสว ก่อนนางเทพธิดา อัน

พวกข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้ว ขอท่านจงบอก

เถิดว่า นี่เป็นผลของกรรมอะไร ?

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุจิตฺตรูป ได้แก่ มีรูปภาพอันวิจิตร ที่เขาจัดแจงไว้ด้วยดีแล้ว โดยเป็นรูปช้าง ม้า สตรี และบุรุษเป็นต้น และโดยมาลากรรมและลดกรรมเป็นต้น. บทว่า รุจิริ ได้แก่ นำ

รินรมย์ นำชมเชย. บทว่า กิสุส กम्मสุลิตฺถิ ผลิ ความว่า นี่เป็น
ผลของกรรมเช่นไร คือ เป็นผลของท่านมัย หรือของศีลมัย.

นางเทพธิดานั้น ถูกพวกพ่อค้ำนั้นถามอย่างนี้แล้ว เมื่อ
จะบอกผลกรรมทั้ง ๒ อย่างนั้นว่า นี่เป็นผลของกุศลกรรมนิดหน่อย
ที่ดิฉันกระทำไว้เป็นอันดับแรก แต่สำหรับอกุศลกรรม จักเป็นเช่นนี้
ในนรกต่อไป ดังนี้ จึงได้กล่าวคาถาทิ้งหลายว่า :-

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีจิตเลื่อมใส

ได้ถวายแข่งควั่นเจือด้วยน้ำมัน แก่ภิกษุผู้เที่ยว
บิณฑบาต มีจิตซื่อตรง ดิฉันได้เสวยวิบากแห่ง
กุศลกรรมนั้น ในวิมานนี้ สิ้นกาลนาน ก็ผลบุญ
นั้น เดียวนี้ ยังเหลืออยู่นิดหน่อย พัน ๔ เดือนไป
แล้ว ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ จักไปตกนรกอันร่า
ร้อนแสนสาหัส มี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู แบ่งเป็น
ห้องๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่น
เหล็ก พื้นแห่งนรกนั้น ล้วนแล้วด้วยเหล็กแดง
ลูกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อน เผอิไป
ตลอด ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันจัก
ต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกนั้น ตลอดกาลนาน
ก็การเสวยทุกข์เช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้นดิฉันจึงเศร้าโศกอย่างแรงกล้า ที่จะไปเกิด
ในนรกนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภิกขุโน จรمانสุส ได้แก่ แก่

ภิกษุผู้ทำลายกิเลสรูปหนึ่งกำลังเที่ยววิณฑชบาต. บทว่า โทณินิม-
มชฺชนํ ซึ่งแป็งค้ำมีน้ำมันซึมซาบอยู่. บทว่า อุชฺฐุตสุส ความว่า
ชื่อว่าถึงความเป็นผู้ซึ่งตรง เพราะไม่มีกิเลสเครื่องทำความคดโกง
แห่งจิต. บทว่า วิปฺปสฺสนฺเนน เจตฺสา ความว่า ผู้มีจิตเต็มใสดี
ด้วยการเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม.

ม อักษรในบทว่า ทิมฺมนุตรํ นี้กระทำการต่อบท, อธิบายว่า
ระยะกาลนาน คือตลอดกาลนาน. บทว่า ตลฺยจ ทานิ ปริตุตฺถํ ความว่า
ผลบุญ ๕ อย่าง บัดนี้ มีนิดหน่อย คือเหลืออยู่น้อย เพราะวิบาก
แห่งกรรมมีผลสุกงอม ไม่นานนักก็จากที่นี่ไป. ด้วยเหตุนี้ท่านจึง
กล่าวว่า พัน ๔ เดือนไปแล้ว ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ ดังนี้เป็นต้น.
นางเปรตชี้แจงว่า พันจาก ๔ เดือน คือ ในเดือนที่ ๕ ถัดจาก ๔ เดือน
ไป ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้. บทว่า เอกนฺตุกฺกํ ความว่า จักมีทุกข์
แสนสาหัส เพราะจะต้องรับผลที่ไม่น่าประารณาอย่างแสนสาหัส
นั้นแล. บทว่า โฆริ แปลว่า ร้ายแรง. บทว่า นิรยํ ความว่า นรก
อันได้นามว่า นิรยะ เพราะทำวิเคราะห์ว่า เป็นที่ไม่มีมีความเจริญ
คือความสุข. บทว่า ปปฺติสุสฺสํ ตัดเป็น ปปฺติสุสฺสํ อหํ ข้าพเจ้า
จักตกนรก. ก็ท่านกล่าวว่า จตุกฺกณฺณํ ดังนี้เป็นต้น เพื่อจะแสดง
นรคนั้นโดยสรุป เพราะท่านแสดงถึงอเวจิมหานรก ในคำว่า นิรย
นี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จตุกฺกณฺณํ แปลว่า ๔ เหลี่ยม. บทว่า
จตุทฺวารํ ได้แก่ ประกอบด้วยประตู ๔ ด้าน ใน ๔ ทิศ. บทว่า

วิภุตต์ แปลว่า จำแนกด้วยดี. บทว่า ภาคโส แปลว่า โดยจำแนก.
บทว่า มิต্ত์ แปลว่า เป็นห้องๆ บทว่า อโยปการปริยญต์ แปลว่า
ล้อมด้วยกำแพงที่ทำด้วยเหล็ก. บทว่า อยสา ปฏิญฺชติ แปลว่า
ครอบแผ่นดินเหล็กล้วนๆ.

บทว่า เตชสา ยูตา ได้แก่ มีเปลวไฟลูกโพลงอยู่ไม่ขาดระยะ
ด้วยไฟกองใหญ่ที่โพลงรอบด้าน. บทว่า สมฺมุตา โยชนสत् ได้แก่
แผ่ไปตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ในทุกทิศภายนอกโดยรอบอย่างนี้. บทว่า
สพฺพทา แปลว่า ตลอดกาลทุกเมื่อ. บทว่า ฝริตฺวา ติฏฺฐติ แปลว่า
ชิมชาบตั้งอยู่. บทว่า ตตฺถ โยค มหानรณํ. บทว่า เวทิสฺส
แปลว่า จักได้รับ คือจักได้เสวย. บทว่า ผลญจ ปาปกมฺมุสฺส
ความว่า การเสวยทุกข์เช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว ที่ฉันได้ทำไว้.

เมื่อนางเทพธิดานั้น ประกาศผลแห่งกรรมที่ตนได้ทำไว้
และภัยที่จะตกนรกในอนาคต อย่างนี้แล้ว อุบาสกนั้นมีความกรุณา
เตือนใจ ให้คิดว่า เอาเถอะเราจักเป็นที่พึ่งของนาง แล้วกล่าวว่า
ดูก่อนแม่เทพธิดา เธอสำเร็จความปรารถนาทุกอย่าง กลายเป็น
ผู้ประกอบด้วยสมบัติอันยิ่งใหญ่ ด้วยอำนาจทานของเราผู้เดียวเท่านั้น
แต่บัดนี้ เจ้าให้ทานแก่อุบาสกเหล่านี้แล้ว หวนระลึกถึงคุณแห่ง
พระศาสดา จักหลุดพ้นจากความเกิดในนรกได้. นางปรตานั้น มีใจ
ร้ายแรง ยินดีกล่าวว่า ดีละ แล้วให้อุบาสกเหล่านั้น อมหนาด้วยข้าว
และน้ำอันเป็นของทิพย์ ได้ให้ผ้าทิพย์ และแก้วหลากชนิด. นางได้
ถวายคู่ผ้าทิพย์ มุงพระผู้มีพระภาคเจ้า ในมือของอุบาสกเหล่านั้น

แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านเจริญ นางเวมานิกปรตคนหนึ่ง ขอฝาก
ไว้ด้วยเศียรเกล้าแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้แล้ว
จึงไปกรุงสาวัตถีแล้วส่งการถวายบังคมไปถึงพระคาสควาว่า ขอ
ท่านทั้งหลายจงถวายบังคมพระศาสดา ตามคำของเราเถิด. และ
ในวันนั้นนั่นเอง นางได้นำเอาเรือนั้นไปจอดยังท่าที่อุบาสกเหล่านั้น
ปรารธนา ด้วยอิทธิคุณาภาพของตน.

ลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านั้น ออกจากท่านั้นแล้ว ถึงกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ เข้าไปยังพระเชตวัน ถวายคู่ม้านั้นแด่พระศาสดา และ
ได้ให้พระองค์ทรงทราบถึงการฝากไว้ของนางแล้วกราบทูล
เรื่องนั้น ตั้งแต่ต้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาทรงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร
แก่บริษัทผู้พร้อมกันอยู่. พระธรรมเทศนานั้น ได้มีประโยชน์
แก่มหาชน. ก็ในวันที่ ๒ อุบาสกเหล่านั้น ได้ถวายมหาทาน แก่
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแล้ว อุทิศส่วนบุญให้แก่
นางปรตนั้น. และนางได้จุติจากเปตโลคนั้นแล้ว บังเกิดในวิมาน
ทอง ในภพชั้นดาวดึงส์ อันโชติช่วงไปด้วยรัตนะต่าง ๆ มีนางอัปสร
๑๐๐๐ นางเป็นบริวาร.

จบ อรรถกถาขัลลภาฎิยะเปตวิตถุที่ ๑๐

๑๑. นาคเปตวัตถุ

ว่าด้วยกรรมทำให้เป็นเทพและเป็นเปรต

สามเณรถามว่า :-

[๕๖] คนหนึ่งชี้ข้างเผือกไปข้างหน้า คนหนึ่ง
ชี้รถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตรไปท่ามกลาง นางสาว
น้อยขึ้นวอไปข้างหลัง เปล่งรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทั้ง ๑๐ ทิศ ส่วนท่านทั้งหลายมือถือหมอนเดิน
ร้องให้ มีหน้าชุ่มไปด้วยน้ำตา มีตัวเป็นแผลแตก
พัง ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบาปอะไรไว้ ท่าน
ทั้งหลายดื่มกินโลหิตของกันและกัน เพราะกรรม
อะไร.

เปรตทั้งสองได้ฟังสามเณรถามจึงตอบว่า :-

ผู้ใดชี้ข้างเผือกชาติกุญชรมี ๔ เท้าไปข้างหน้า
คนนั้นเป็นบุตรหัวปีของข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อ
เป็นมนุษย์เขาได้ถวายทานแก่สงฆ์ จึงได้รับความ
สุขบันเทิงใจ ผู้ใดชี้รถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตร ๔
ตัวแล่นเรียบไปท่ามกลาง ผู้นั้นเป็นบุตรคนกลาง
ของข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อเขาเป็นมนุษย์เป็นคนไม่
ตระหนี่ เป็นทานบดีรุ่งโรจน์อยู่ นารีที่มีปัญญา
ดวงตากลมงาม ดูจตนาเนื้อ ขึ้นวอนข้างหลัง ผู้นั้น

เป็นธิดาคณสูตท้าวของข้าพเจ้าทั้งสอง นางมีความสุขเบิกบานใจ เพราะส่วนแห่งทานกึ่งส่วน เมื่อก่อนเขาทั้งสามมีจิตเลื่อมใส ได้ให้ทานแก่ สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ส่วนข้าพเจ้าทั้งสองเป็นคนตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เขาทั้งสามนี้ถวายทานแล้ว บำรุงบำเรอด้วยกามคุณ อันเป็นทิพย์ ส่วนข้าพเจ้าทั้งสองชুবชิตอยู่ ดูงไม่้อที่เขาคัดทิ้ง ฉะนั้น.

สามเณรถามว่า :-

อะไรเป็นโทษนะของท่าน อะไรเป็นที่นอนของท่าน และท่านมีบาปกรรมอย่างยิ่ง ยังอัศภาพให้เป็นไปอย่างไร เมื่อโภคะเป็นอันมาก มีอยู่ไม่น้อย ท่านหน่ายสุข ได้รับแต่ทุกข์ในวันนี้.

เปรตทั้งสองตอบว่า :-

ข้าพเจ้าทั้งสองตีซึ่งกันและกัน แล้วกินหนองและเลือดของกันและกัน ได้ดื่มหนองและเลือดเป็นอันมาก ก็ยังไม่หายอยาก มีความหิวอยู่เป็นนิจ สัตว์ทั้งหลายไม่ให้ทาน ละไปแล้ว เกิดในยมโลก ย่อมร่ำไรอยู่ เหมือนข้าพเจ้าทั้งสอง ฉะนั้น สัตว์เหล่าใด ได้ประสบโภคะต่างๆ แล้ว ไม่ใช่สอยเอง ทั้งไม่ทำบุญ สัตว์เหล่านั้น

จักต้องหิวกระหายในปรโลก ภายหลังถูกความ
หิวแผดเผาไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ครั้นทำกรรม
ทั้งหลายมีผลเผ็ดร้อน มีทุกข์เป็นกำไรแล้ว ย่อม
ได้เสวยทุกข์ ก็บังเกิดทั้งหลายรู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกเป็นอย่างหนึ่ง รู้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายใน
มนุษยโลกนี้เป็นอย่างหนึ่ง รู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกและชีวิตมนุษย์เป็นอีกอย่างหนึ่ง จากสิ่ง
นอกนี้แล้ว พึงทำที่พึงของตน ชนเหล่าใดเป็นผู้
ฉลาดในธรรม มารู้ชดอย่างนี้ ชนเหล่านั้นย่อม
ไม่ประมาทในทาน เพราะได้ฟังคำของพระ-
อรหันต์ทั้งหลาย.

จบ นาคเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถานาคเปตวัตถุที่ ๑๑

เมื่อพระคาสดาประทับอยู่ในพระวิหารชื่อว่า เขตวัน ทรง
พระปรารภพราหมณ์เปรต ๒ ตน จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า ปุโรโต ว เสเตน ปเลติ หตุถินา ดังนี้.

ได้ยินว่า ท่านสังกัจจะ ผู้มีอายุได้ ๗ ขวบ บรรลุพระอรหัต
ในขณะที่จรดมีดโกนที่ปลายผมนั่นแล ดำรงอยู่ในภูมิสามเณร อยู่ใน
ราวป่าพร้อมกับภิกษุประมาณ ๓๐ รูป ห้ามความตายที่มาถึงแก่
ภิกษุเหล่านั้น จากมือของพวกโจร ๕๐๐ คน และฝึกโจรเหล่านั้น

แล้ว ให้บรรพชา ได้พาไปยังสำนักของพระศาสดา. พระศาสดา
ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น. ในเวลาจบพระธรรมเทศนา
ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้บรรลุพระอรหัต. ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะ มี
พรรษาครบ ได้อุปสมบทแล้ว พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป เหล่านี้
พากันไปยังกรุงพาราณสี อยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน. พวก
มนุษย์พากันไปหาพระเถระ ได้ฟังธรรมแล้ว มีจิตเลื่อมใส ได้
ถวายอาคันตุกทาน เป็นพวก ๆ ตามลำดับถนน. ในบรรดามนุษย์
เหล่านั้น มีอุบาสกคนหนึ่ง ได้ชักชวนพวกมนุษย์ในนิตยภัตร.
มนุษย์เหล่านั้น ได้เริ่มตั้งนิตยภัตตามกำลัง.

ก็สมัยนั้น ในกรุงพาราณสี มีพราหมณ์มีจักษุวิญญูคนหนึ่ง
ได้มีบุตรชาย ๒ คน บุตรหญิง ๑ คน. ในบุตรเหล่านี้ บุตรคนโต
ได้มีอุบาสกเป็นมิตร. อุบาสกนั้น พานบุตรคนโต (ของพราหมณ์)
นั้น ไปพาท่านสังกัจจะ. ท่านสังกัจจะแสดงธรรมแก่เธอ. เธอได้
เป็นผู้มีจิตอ่อน. ลำดับนั้น อุบาสกนั้นกล่าวกะเธอว่า เธอจงให้
นิตยภัตรแก่ภิกษุรูปหนึ่ง. บุตรพราหมณ์กล่าวว่า พวกเราผู้เป็น
พราหมณ์ไม่เคยประพฤติ นิตยภัตรทานแก่พระสมณผู้ศากยบุตร
เลย เพราะฉะนั้น เราจักไม่ยอมให้. อุบาสกกล่าวว่า ถึงเราท่าน
ก็จักไม่ให้ภัตรบ้างหรือ บุตรพราหมณ์กล่าวว่า ทำไม ฉันจักไม่ให้.
อุบาสกพูดว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งที่จะจะให้เรา เธอจงถวาย
แก่ภิกษุรูปหนึ่งเถิด. เขารับคำแล้ว ในวันที่ ๒ ได้ไปยังวิหาร
แต่เช้าตรู่ นิมนต์ภิกษุมารูปหนึ่งให้ฉันแล้ว.

เมื่อเวลาผ่านไปอย่างนี้ น้องชายและน้องสาวของเขา เห็น การปฏิบัติของภิกษุทั้งหลาย และได้ฟังธรรมแล้ว มีความเลื่อมใส ยิ่งในพระศาสนา และได้มีความยินดีในบุญกรรม. คนทั้ง ๓ คน เหล่านั้น เมื่อให้ทานตามกำลังทรัพย์อย่างนี้ ได้สักการะเคารพ นับถือบูชา สมณพราหมณ์ทั้งหลาย. ส่วนมารดาและบิดาของ พวกเรา เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มี ความเลื่อมใส ไม่เคารพในสมณ- พราหมณ์ ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่พอใจในการบำเพ็ญบุญ. พวกญาติจึงได้ ขอเด็กหญิงผู้เป็นธิดา แห่งมารดาบิดาเหล่านั้น มาเพื่อประโยชน์ แก่บุตรของลุง. ก็บุตรคนโตนั้น ฟังธรรมในสำนักของท่านสังกัจจะ แล้วเกิดความสังเวช บรรพชาแล้ว ไปยังเรือนของมารดาตน เพื่อฉันทเป็นนิตย์. มารดาปลอบใจเธอด้วยเด็กธิดาสาว ผู้เป็นมารดา ของพี่ชายตน. ด้วยเหตุนี้ เธอเป็นผู้คลุ้มใจจึงเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เรียนว่า ท่านครับ ผมจักสึก ขอท่านจงอนุญาตให้ผมสึกเถิด. พระอุปัชฌาย์ เห็นเธอผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย จึงกล่าวว่า พ่อ สามเณร รอสักเดือนก่อนเถอะ. พามเณรรับคำท่านแล้ว ผ่านไปได้ เดือนหนึ่ง จึงได้แจ้งให้ทราบอย่างนั้นเหมือนกัน. พระอุปัชฌาย์ ก็กล่าวซ้ำอีกว่า กิ่งเดือนเถิด. พอกิ่งเดือนผ่านไป เมื่อสามเณร กล่าวอย่างนั้น พระเถระก็กล่าวอีกว่า รอสัก ๗ วัน เถอะ. สามเณร รับคำแล้ว. ครั้นภายใน ๗ วันนั้น เรือนของน้ำหญิงสามเณร หลังพังไป ทรุคโทรม ฝาเรือนชำรุด ภูกลมพัดและฝนสาดเข้า ก็พังลง. ในคนเหล่านั้น ท่านพราหมณ์ พราหมณี ลูกชาย ๒ คน

ลูกหญิง ๑ คน ถูกเรือรบพังทับตายไปหมด. ในคนที่ตายไปเหล่านั้น
พราหมณ์ และนางพราหมณ์ บังเกิดในกำเนิดเปรต. ลูกชาย ๒ คน
ลูกหญิง ๑ คน บังเกิดในภุมมเทวดา. ในบุตรเหล่านั้น บุตรคนโต
เกิดมีช้างเป็นพาหนะ. บุตรคนเล็กเกิดมีรถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตร.
บุตรหญิงมีวาทองคำเป็นเครื่องแห่แหน. พราหมณ์และนาง
พราหมณ์ ถือเอาข้อนเหล็กชนิดใหญ่มาทุบกัน. ที่ที่ถูกทุบแล้ว
มาประมาณเท่าหม้อลูกใหญ่ ผุดขึ้นครู่เดียวเท่านั้น หัวฟีกี้แก่เต็มที
แล้วแตกผุพังไป. พราหมณ์สองผิวเมียนั้น ต่างช่วยกันฝ่าฝิของกัน
และกัน ถูกความโกรธครอบงำ ไร้ความกรุณาตะคอกด้วยวาจา
หยาบ พวกกันค้ำหนองและเลือด, และไม่ได้รับความอิม.

ลำดับนั้น สามเณร ถูกความกลัวมัจจุรุมจึงเข้าไปหา
พระอุปัชฌาย์ เรียนว่า ท่านครับ กระผมผ่านวันปฎิญญาณไป
แล้ว ผมจักกลับไปเรือน ขอท่านจงอนุญาตผมเถิด. ลำดับนั้น
พระอุปัชฌาย์กล่าวแก่เธอว่า เมื่อถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เวลาพระ-
อาทิตย์ตกดิน เธอจงมาเถิด. ดังนี้แล้ว ได้เดินไปหน่อยหนึ่งแล้ว
ยืนอยู่ด้านอิสิปตนวิหาร. ก็สมัยนั้น เทพบุตร ๒ องค์นั้น พร้อมด้วย
น้องสาว เดินผ่านไปทางนั้นนั่นแล เพื่อจะอวดอ้างสมาคมยักษ์.
ฝ่ายมารดาบิดาของพวกเขา ต่างก็ถือไม้ข่มอน พูควาจาหยาบ
รูปร่างดำ มีเส้นผมขรุขระรุงเคร้าหมองยาว เช่นกับต้นตาลที่ถูก
ไฟไหม้ มีหนองและโลหิตไหล มีตัวหดเหี่ยวเห็นเข้าน่าเกลียด
น่ากลัวพิลึก ติดตามพวกบุตรไป.

ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะสำแดงฤทธิ์โดยประการที่สามณเระ นั้นจะได้พบเห็นพวกเหล่านั้น ผู้กำลังเดินไปทั้งหมดแล้วกล่าวกะ สามณเระว่า เห็นไหม? พ่อสามณเระ พวกเหล่านี้กำลังเดินไป. สามณเระเรียนว่า เห็นขอรับ. ท่านสังกัจจะกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงสอบถามถึงกรรมที่พวกเหล่านี้ กระทำไว้เถิด. สามณเระ สอบถามพวกที่ไปด้วยยานช้างเป็นต้น ตามลำดับ. คนเหล่านั้น กล่าวว่า ท่านจงสอบถามพวกเปรตที่มาจากภายหลังเถิด. สามณเระ กล่าวกะเปรตเหล่านั้น ด้วยคาถาทิ้งหลายว่า :-

คนหนึ่งชี้ข้างเผือกไปข้างหน้า คนหนึ่ง
ชี้รถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตร ไปในท่ามกลาง
นางสาวน้อยขึ้นวอไปข้างหลัง เปลงรัศมีสว่าง
ไสวไปทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ ส่วนท่านทั้งหลาย มือถือ
หม้อเดินร้องไห้ มีใบหน้าพุ่มไปด้วยน้ำตา มีตัว
เป็นแผลแตกพัง ท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำกรรม
ชั่วอะไรไว้ ท่านทั้งหลายดื่มกินโลหิตของกัน
และกัน เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุโรโต ได้แก่ก่อนเขาทั้งหมด.
บทว่า เสตน แปลว่า ขาว. บทว่า ปเลติ แปลว่า เดินไป.
บทว่า มชฺฌณ ปน ได้แก่ ในระหว่างเทพบุตรผู้ขึ้นช้าง และเทพธิดา
ผู้ขึ้นวอ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า อสุตตริเรน ความว่า
ไปด้วยรถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตร. บทว่า นียติ แปลว่า นำไป.

บพว่า โธภาสยนุติ ทส สพฺพโส ทิสา ความว่า เปล่งรัศมีสว่าง
ไสวไปทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ โดยรอบ ด้วยรัศมีแห่งศรีระของตน และด้วย
รัศมีแห่งผ้าและเครื่องอาภรณ์เป็นต้น. บพว่า มุคฺครหตุตปาณิน
ได้แก่ ส่วนท่านทั้งหลายมีมือถือไม้ฆ้อน. ฝ่ามือนั้นแหละ แผลกออก
ไปกว่าศัพท์ว่า มือ เพราะได้โหวหารว่าฝ่ามือ ในกิจที่จะพึงทำ
พื้นดินให้ละเอียดเป็นต้น. บพว่า จินฺนปภินฺนคตฺตา ได้แก่ มีตัว
เป็นแผลแตกพังในที่นั้น ๆ ด้วยการใช้ไม้ฆ้อนทุบ. บพว่า ปิวาถ
แปลว่า ขอท่านทั้งหลาย จงค้มกินเกิด.

เปรดเหล่านั้น ถูสามเณร ตามอย่างนั้น จึงได้กล่าวตอบ
เรื่องนั้นทั้งหมด ด้วย ๔ คาถาว่า :-

ผู้ใดชี้ข้างเผือกชาติกุญชร มี ๔ เท้า ไป

ข้างหน้า คนนั้นเป็นบุตรหัวปีของข้าพเจ้าทั้ง ๒
เมื่อเป็นมนุษย์ เขาได้ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ จึง
ได้รับความสุข บันเทิงใจ ผู้ใดชี้รตเทียมด้วย
แม่ม้าอัสตร ๔ ม้า แล่นเรียบไปท่ามกลาง ผู้นั้น
เป็นบุตรคนกลาง ของข้าพเจ้าทั้ง ๒ เมื่อเขาเป็น
มนุษย์เขาเป็นคนไม่ตระหนี่ เป็นทานบดีรุ่งเรือง
อยู่ นารีใดที่มีปัญญา มีดวงตากลมงดงาม รุ่งเรือง
ดูจตาเนื้อ ขึ้นวอมาข้างหลัง นารีนั้นเป็นธิดาคน
สุดท้าย ของข้าพเจ้าทั้ง ๒ นางมีความสุขเบิก
บานใจ เพราะส่วนแห่งทานถึงส่วน เมื่อก่อนเขา

ทั้ง ๓ คน มีจิตเลื่อมใส ได้ให้ทานแก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลาย ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒ เป็นคน
ตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เขาทั้ง
๓ คนนี้ ถวายทานแล้วบำรุงบำเรอ ด้วยกามคุณ
อันเป็นทิพย์ ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒ ชูบชืดอยู่เหมือน
ไม้้อที่เขตัดทิ้งไว้ ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุโรโต ว โย คจฺจติ ความว่า
บรรดาคนที่เดินไปเหล่านี้ ผู้ที่เดินไปข้างหน้า. บทว่า โยโส
ปุโรโต คจฺจติ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า ผู้ที่ไปข้างหน้านั้น. บทว่า
กฺุณฺขเรน ได้แก่ ช้างอันได้นามว่า กุณฺขร เพราะอรรถว่า ยังพื้น
ปฐพี ก็แผ่ดินให้เจริญขึ้น หรือเพราะยินดี ก็เที่ยวไปในท้อง
ภูเขาที่สะสมด้วยหญ้าและเถาวัลย์เป็นต้น. บทว่า นาคเณ ได้แก่
ชื่อว่า นาค เพราะเป็นสัตว์ไม่ควรล่วงละเมิด ไม่ควรดูหมิ่น.
ด้วยช้างเชือกประเสริฐนั้น. บทว่า จตุกกฺเมน ได้แก่ มี ๔ เท้า.
บทว่า เซฏฺโง แปลว่า ผู้เกิดก่อน.

บทว่า จตุกฺภิ ได้แก่ ด้วยแม่ม้าอัสดร ๔ ม้า. บทว่า
สุวคฺคิเตน ได้แก่ ซึ่งมีการเล่นเรียบ คือ เล่นไปอย่างสวยงาม.
บทว่า นิคมนุทโลจนา ได้แก่ ผู้มีดวงตางามดุจดวงตาเนื้อ. บทว่า
ภากชฺุฒภากเณ ได้แก่ เพราะส่วนแห่งทานถึงส่วน คือ เพราะทาน
ถึงส่วนจากส่วนแห่งทานที่ตนได้แล้วเป็นเหตุ. บทว่า สุชี แปลว่า
ได้รับความสุข. จริงอยู่ คำว่า สุชี นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นลึงคิปลาต.

บทว่า **ปริภาสกา** แปลว่า ผู้ดำ. บทว่า **ปริจารยหุติ** ความว่า
ชนเหล่านั้น ย่อมยังอินทรีย์ของตนให้เที่ยวไป ในกามคุณอันเป็นทิพย์
ตามความสุข ทั้งข้างโน้น ข้างนี้, หรือ ยิ่งจนผู้เป็นบริวารให้ทำการ
บำเรอตน ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งบุญญาภพของตน.
บทว่า **มยลจ สุตตสาม นโฬว จินฺโน** ความว่า ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒
ชุบชิตอยู่เหมือนไม้้อที่เขาตัดทิ้ง คือ ที่เขาโยนไปกลางแดด ฉะนั้น
ได้แก่ เป็นผู้เหือดแห้ง แห้งผาก ด้วยความหิวกระหายและด้วยการ
ใช้ไม้ทำร้ายกัน.

เปรตเหล่านั้น ครั้นประกาศความชั่วของตนอย่างนี้แล้ว
จึงแจ้งว่า พวกเราเป็นลูกและงาของท่าน. สามเณรได้ฟังดังนั้นแล้ว
เกิดความสลดใจ เมื่อจะถามว่า ทำอย่างไรหนอ โภชนะจึงจะสำเร็จ
แก่พวกคนทำความชั่วเห็นปานนี้ได้ จึงกล่าวคาถานี้ว่า

อะไรเป็นโภชนะของท่าน อะไรเป็นที่

นอนของท่าน และท่านมีบาปกรรมเป็นอย่างยิ่ง
ยังอัศภาพให้เป็นไปอย่างไรได้ และโภคะเป็น
อันมากมีอยู่ไม่น้อย ท่านเบื่อหน่ายความสุข ได้
ประสบทุกข์ในวันนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กิ ตุมฺหากิ โภชนิ** ความว่า
สิ่งเช่นไร เป็นโภชนะของท่าน. บทว่า **กิ สยานิ** ความว่า สิ่งเช่นไร
เป็นที่นอนของท่าน. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า **กิ สยานา** ดังนี้ก็มี,
อธิบายว่า สิ่งเช่นไร เป็นที่นอนของท่าน คือ ท่านนอนในที่นอน

เช่นไร บทว่า กถญจ ยาเปถ ความว่า ท่านยังอัฏฐกาให้เป็นไป
ด้วยประการไร. บาลีว่า กถ โว ยาเปถ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า
ท่านยังอัฏฐกาให้เป็นไปด้วยอาการอย่างไร. บทว่า สุปาปชรมุโน
ได้แก่ ผู้มีบาปกรรม ด้วยดี คืออย่างยิ่ง. บทว่า ปหุตโภเกสุ
ความว่า เมื่อโภคะอันหาที่สุดมิได้ คืออย่างยิ่ง มีอยู่. บทว่า
อนปฺปเกสุ แปลว่า ไม่น้อย คือมาก. บทว่า สุขํ วิราชย ได้แก่
เบื้องหน้า คือไม่ยินดีความสุข เพราะไม่ทำบุญอันเป็นเหตุให้เกิด
ความสุข. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า สุขุสุต วิราเชน ก็มี. บทว่า
ทุกุชช ปตุตา ความว่า วันนี้คือบัดนี้ ท่านได้รับความทุกข์อัน
นับเนื่องในกำเนิดปรตนี้.

ปรตทั้งหลาย ถูกสามณेरถามอย่างนั้นแล้ว เมื่อจะแก้
ข้อความที่สามณेरถาม จึงได้ภยิตคาถา ๕ คาถาว่า :-

ข้าพเจ้าทั้งสอง ตีซึ่งกันและกันแล้ว กิน
หนองและเลือดของกันและกัน ได้ดื่มหนองและ
เลือดเป็นอันมาก ก็ยังไม่หายอยาก มีความหิว
อยู่เป็นนิตย์ สัตว์ทั้งหลายไม่ได้ให้ทาน ละไป
แล้ว เกิดในยมโลก ย่อมร่ำไรอยู่ เหมือนข้าพเจ้า
ทั้ง ๒ ฉะนั้น สัตว์เหล่าใดได้ประสพโภคะต่าง ๆ
แล้วไม่ใช่สอยเอง ไม่ทำบุญ สัตว์เหล่านั้น จัก
ต้องหิวกระหายในปรโลก ภายหลังถูกความหิว
แผดเผาไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ครั้นทำกรรมทั้ง

หลายมีผลเผ็ดร้อน เป็นทุกข์ เป็นกำไรแล้ว ย่อม
ได้เสวยทุกข์ บัณฑิตทั้งหลาย รู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกเป็นอย่างหนึ่ง รู้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายใน
มนุษยโลกนี้ เป็นอย่างหนึ่ง รู้ทรัพย์ ข้าวเปลือก
และชีวิตมนุษย์ เป็นอีกอย่างหนึ่ง จากสิ่งนอกนี้
แล้ว พึงทำที่พึงของตน ชนเหล่าใด เป็นผู้ฉลาด
ในธรรม พึงคำของพระอรหันต์ทั้งหลายแล้ว มา
รู้ชัดอย่างนี้ ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ไม่ประมาทใน
ทาน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ธาตา โหม ความว่า ข้าพเจ้า
ยังไม่หายอยาก คือ ยังไม่หายอิมหนา. บทว่า นจฺจาทิมฺหเส แปลว่า
ยังไม่อิมใจ, คือ ไม่ยังความพอใจให้เกิดขึ้น, อธิบายว่า พวกเรา
ไม่ได้คั่งหนองและเลือนั่นตามความพอใจของตน. บทว่า อิจฺเจว
แก็เป็น เอวเมว แปลว่า ฉะนั้นนั่นแล. บทว่า มจฺจา ปรีเทยฺนฺตุ
ความว่า พวกมนุษย์แม่เหล่าอื่น ผู้ทำบาปไว้ ย่อมรำพัน ย่อม
คร่ำครวญ เหมือนพวกเรา. บทว่า อทายกา ได้แก่ เป็นผู้ไม่ให้
เป็นปกติ คือเป็นผู้ตระหนี่. บทว่า ยมสฺส ธายิน ได้แก่ เป็นผู้
มีปกติตั้งอยู่ ในฐานะแห่งพระยายม อันเข้าใจกันว่า ยมโลก คือ
ในเปตวิสัย. บทว่า เย เต วิทิจฺจ อธิคฺคฺม โภเต ความว่า ชนเหล่านั้น
เหล่าใด ได้ประสบคือได้รับ โภคะต่างๆ อันเป็นความสุขพิเศษ
ในบัดนี้ และในต่อไป. บทว่า น กุณฺชเร นปี กโรนฺตุ ปุณฺณํ

ความว่า ย่อมไม่บริโภคน้ำ แม้ด้วยตนเองเหมือนพวกเรา เมื่อจะให้
แก่ชนเหล่าอื่น ก็ไม่ทำบุญอันสำเร็จด้วยทาน.

บทว่า **เต ขุปฏิปาสุปคตา ปรัตถ** ความว่า สัตว์เหล่านั้น
จะต้องถูกความหิวกระหายครอบงำ ในโลกหน้า คือ ในปรโลก
ได้แก่ในเปตวิสัย. บทว่า **จิริ ฌายเร ทยุหมานา** ความว่า ถูกไฟ
คือทุกข์ อันมีความหิวเป็นต้น เป็นเหตุ คือ ถูกไฟคือความเดือดร้อน
อันเป็นไปโดยนัยมีอาทิว่า พวกเราไม่ได้กระทำกุศลได้เลย ทำแต่
ความชั่ว ดังนี้ แผลเผาไหม้อยู่คือ ทอดลอนอยู่. บทว่า **อนุโณนติ
ทุกขํ กฏกปฺผลานิ** ความว่า คนเหล่านั้นครั้งทำบาปกรรม อันมีผล
ไม่น่าปรารถนาแล้ว ย่อมเสวยทุกข์ คือทุกข์อันเป็นไปในอบาย
ตลอดกาลนาน.

บทว่า **อิตุตฺริ** ความว่า ไม่ตั้งอยู่ตลอดกาลนาน คือ ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา. บทว่า **อิตุตฺริ อิธ ชีวิตํ** ความว่า
แม้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ในมนุษยโลกนี้ นิดหน่อย คือมีประมาณ
เล็กน้อย. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ผู้ใดเป็นอยู่
ได้นาน ผู้นั้นก็เป็นอยู่เพียง ๑๐๐ ปี หรือเกินไปเพียงเล็กน้อย.
บทว่า **อิตุตฺริ อิตุตฺรโต ฌตฺวา** ความว่า ใคร่ครวญด้วยปัญญาว่า
เครื่องอุปกรณ์มีทรัพย์และธัญญาหารเป็นต้น และชีวิตของมนุษย์
ทั้งหลาย มีนิดหน่อยคือ มีชั่วขณะ ได้แก่ไม่นาน. บทว่า **ทีปํ
กยิราถ ปณฺทิตอ** ความว่า บุรุษผู้มีปัญญา พึงทำเกาะคือที่พึ่ง
ของตนให้เป็นที่ตั้งอาศัย แห่งความสุขในปรโลก. บทว่า **เย เต เอวํ**

ปชานนฺติ ความว่า ชนเหล่านั้น เหล่าใด ย่อมรู้ตามความเป็นจริง
ว่า โภคะและชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เป็นของนิดหน่อย ชนเหล่านั้น
ย่อมไม่ประมาทในทานตลอดกาลทุกเมื่อ. บทว่า สุตฺวา อรหตฺ
วโจ ความว่า ได้ฟังคำของพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็ของพระ-
อริยเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น, อธิบายว่าเพราะฟัง. คำที่
เหลือ ปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

เปตฺตเหล่านั้น ถูกสามเณรถามแล้วอย่างนี้ จึงบอกความ
นั้นแล้ว ประกาศว่า พวกเราเป็นลูกและป่าของท่าน. สามเณรได้ฟัง
ดังนั้นแล้ว เกิดความสลดใจ บันเทาความกุ่มใจเสียได้ ชบศิระชะ
ลงที่แทบเท้าทั้ง ๒ ของพระอุปัชฌาย์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ข้อที่ท่านผู้อนุเคราะห์ อาศัยความเอ็นดูพึงกระทำนั้น
เป็นอันท่านกระทำแล้ว แก่กรรม กรรมจะรักษาไว้ โดยไม่ให้
ตกไปสู่ความพินาศเป็นอันมาก, บัดนี้ เราไม่มีความต้องการ
ด้วยการครองเรือน เราจักยินดียิ่งในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์.
ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะ ได้บอกกัมมัญฐานอันเหมาะสมแก่อัชฌาศัย
ของสามเณรนั้น. สามเณรนั้นห่มนุ่งประกอบพระกัมมัญฐาน ไม่นาน
นักก็บรรลุประอรหัต. ฝ่ายท่านสังกัจจะ ได้กราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระศาสดา ทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร แก่บริษัทผู้
พร้อมพร้อมแล้ว. พระเทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชนดังนี้แล.

จบ อรรถกถาเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. อรุณเปตวัตถุ

ว่าด้วยมาอย่างไรไปอย่างนั้น

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะบอกเหตุแห่งการไม่เสร้างโศก
จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาความว่า

[๕๗] บุตรของเรา ละสรีระอันคร่ำคร่าของตน
ไป เหมือนนกุลอกคราบฉะนั้น เมื่อสรีระแห่งบุตร
ของเรา ใช้สอยไม่ได้ ละไปแล้ว มีกาะอัน
กระทำแล้วอย่างนี้ บุตรของเราเมื่อญาติเฝ้าอยู่
ย่อมไม่รู้ถึงความร่ำไรของญาติทั้งหลาย
เพราะฉะนั้น เราจึงไม่เสร้างโศกถึงเขา คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

นางพราหมณ์กล่าวว่า

บุตรของดิฉัน ดิฉันไม่ได้เชิญมา ก็มาแล้ว
จากปรโลก ดิฉันไม่ได้อนุญาตให้ไป ก็ไปแล้ว
จากมนุษยโลกนี้ เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่างนั้น
ทำไมจะต้องไปร่ำไรในการไปจากโลกนี้ของเขา
เล่า บุตรของดิฉันเมื่อพวกญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่
รู้ถึงความร่ำไรของหมู่ญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉัน
จึงไม่ร้องให้ถึงบุตรนั้น คติอันใดของเขามีอยู่
เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

น้องสาวกล่าวว่า

ถ้าดิฉันร้องไห้ ก็จะเป็นผู้ชুবอม ผล
อะไรจะพึงมีแก่ดิฉันในการร้องไห้นั้น ความไม่
สบายใจก็จะพึงมีแก่ญาติและมิตรสหายทั้งหลาย
โดยยิ่ง พี่ชายของดิฉันอันญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้
รู้สึกถึงความร้ายของญาติทั้งหลาย เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงพี่ชายของดิฉันนั้น คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

ส่วนภรรยาของเขากล่าวว่า

ผู้ใดเศร้าโศกถึงคนที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้
นั้นก็เปรียบเหมือนทารกร้องไห้ถึงพระจันทร์
อันลอยอยู่ในอากาศฉะนั้น สามีของดิฉันอันญาติ
เฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้รู้สึกถึงความร้ายของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงเขา คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

ส่วนนางทาสีกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นเหล่ากอแห่งพรหม หม้อ
น้ำอันแตกแล้ว พึงประสานให้ติดอีกไม่ได้ ฉันทิ
ผู้ใดเศร้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็เปรียบ
เหมือนฉันทันนั้น นายของดิฉันอันพวกญาติเฝ้าอยู่
ย่อมไม่รู้รู้สึกถึงความร้ายของญาติทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงท่าน คติอันใด
ของท่านมีอยู่ ท่านได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

จบ อุทธเปตวัตรที่ ๑๒

อรรถกถาอุทธเปตวัตรที่ ๑๒

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตะวัน ทรงปรารภ
อุบาสกคนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า อูโรทว ตจฺ จิณฺณํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี บุตรของอุบาสกคนหนึ่ง ได้ถึง
แก่กรรมลง. เพราะเหตุที่บุตรตายลง อุบาสกนั้น จึงถึงความ
เศร้าโศกร่ำไร ออกไปข้างนอก ไม่อาจจะทำการงานอะไร ๆ ได้
จึงอยู่แต่ในเรือนเท่านั้น. ครั้นในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาเสด็จ
ออกจากพระมหากรุณาสมบัติ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ
ทรงเห็นอุบาสกนั้น ในเวลาเช้า ทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและ
จีวร ได้เสด็จไปยังเรือนของอุบาสกนั้นแล้ว ประทับยืนอยู่ที่ประตู.
ฝ่ายอุบาสก ทราบว่าพระศาสดาเสด็จมา จึงรีบลุกขึ้นไปต้อนรับ
แล้ว รับบาตรจากพระหัตถ์ แล้วให้เสด็จเข้าบ้าน ให้คนปูลาด
อาสนะถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งบนอาสนะที่เขา
ปูลาดไว้แล้ว ฝ่ายอุบาสกไหว้พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะอุบาสกนั้นว่า ดูก่อนอุบาสก
ทำไมจึงปรากฏดูเหมือนเศร้าโศกไป. อุบาสกกราบทูลว่า พระเจ้าข้า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า บุตรที่รักของข้าพระองค์ตายไป เพราะเหตุ นั้น ข้าพระองค์จึงเศร้าโศก. ถ้าดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงบันเทาความเศร้าโศกของเขา จึงตรัสอรุณชาคว่า :-

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในเมืองพาราณสี แคว้นกาฬิ ได้มีตระกูลพราหมณ์ ชื่อว่า ธรรมปาละ. ในตระกูลพราหมณ์นั้น มีคนเหล่านี้คือ พราหมณ์ พราหมณี บุตร ธิดา ลูกสะใภ้ และทาสี ทั้งหมดได้มีความยินดีในการเจริญมรณานุสสติ. บรรดาชนเหล่านั้น คนผู้ที่ จะออกไปจากเรือน จะให้โอวาทคนที่เหลือแล้ว ไม่หวังใยออกไป. ครั้นวันหนึ่ง พราหมณ์กับบุตรออกจากเรือนไปไถนา. บุตร สุมหญ้าไปไม้สละพินแห่ง ๆ อยู่. งูเห่าตัวหนึ่งในที่นั้น เลื้อยออกจากโพรงไม้ เพราะกลัวถูกเผาไฟจึงกัดบุตรคนนี้ของพราหมณ์. เขาสลบไปเพราะกำลังพิษล้มลงตรงนั้นเอง ตายแล้ว เกิดเป็นท้าวสักกเทวราช. พราหมณ์เห็นบุตรตายแล้ว จึงพูดกะบุรุษคนหนึ่ง ผู้เดินไปใกล้ที่ทำงานอย่างนี้ว่า สหายเอ๋ย ท่านจงไปเรือนของเรา แล้วบอกนางพราหมณ์อย่างนี้ว่า จงอาบน้ำ นุ่งผ้าขาว ถือเอาภัตและดอกไม้ของหอมเป็นต้น สำหรับคนผู้เดียวแล้วจงรีบมา. บุรุษนั้นไปที่เรือนนั้นแล้ว บอกให้ทราบอย่างนั้น. ฝ่ายชนในเรือนก็ได้ทำตาม. พราหมณ์ อาบน้ำ บริโภคอาหารแล้วลูบไล้ มีขนบริวารห้อมล้อม ยกร่างของบุตรขึ้นเชิงตะกอน จุดไฟเผาไม้เศร้าโศก ไม่เคืองคร้อน ได้ยินมนสิการถึงอนิจจสัญญา เหมือนเผาท่อนไม้.

ลำดับนั้น บุตรของพราหมณ์ บังเกิดเป็นท้าวสักกะ. และ
ท้าวสักกะนั้น ก็ได้เป็นพระโพธิสัตว์ของเราทั้งหลาย. พระองค์
ทรงพิจารณาชาติก่อนของพระองค์ และบุญที่ได้ทำไว้ เมื่อจะ
อนุเคราะห์บิดาและพวกญาติ จึงแปลงเพศเป็นพราหมณ์มาใน
ที่นั้น เห็นพวกญาติไม่ศรัทธา จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญเผวมฤค
จงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้าบ้าง ข้าพเจ้าหิวจริง. พราหมณ์กล่าวว่า
ไม่ชมฤค แต่เป็นมนุษย์นะพราหมณ์. ท้าวสักกะกล่าวว่า ผู้นี้
เป็นศัตรูของพวกท่านหรือไง. พราหมณ์กล่าวว่า ไม่ใช่ศัตรู
เขาเป็นบุตรรุ่นหนุ่ม มีคุณมาก เป็นโอรสเกิดในอก. ท้าวสักกะ
กล่าวว่า เมื่อบุตรรุ่นหนุ่มมีคุณเห็นปานนั้นตายไป ทำไมพวกท่าน
จึงไม่ศรัทธากันเล่า. พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่
ไม่ศรัทธา จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

บุตรของเรา ละสรีระอันคร่ำคร่าของตน
ไป เหมือนนูลอกคราบ เมื่อสรีระใช้สอยไม่ได้
ละไปแล้วทำกาละไปแล้วอย่างนี้ บุตรของเรา
เมื่อญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้ถึงความร่ำไรของพวกเขา
ญาติได้ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ศรัทธาถึงเขา.
คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อรุโโค ความว่า ชื่อว่า อรุคะ
เพราะไปด้วยอก. คำว่า อรุโค นี้ เป็นชื่อของงู. บทว่า ตจฺ ชินฺณ
ได้แก่ หนึ่งคือคราบของตน อันคร่ำคร่าคือเก่า เพราะความ

ทรุดโทรม. บทว่า หิตฺวา คจฺจติ สนฺตํ ความว่า งูลอกละทิ้ง
คราบเก่าของตนจากร่าง ในระหว่างต้นไม้ ในระหว่างไม้พิน
ในระหว่างโคนต้นไม้ หรือในระหว่างแผ่นดิน เหมือนคนถอดเสื้อ
แล้วไปตามความต้องการ จันใด สัตว์ผู้หมุนเวียนไปในสังสาร
ก็จันนั้นเหมือนกัน ละคร่างของตน คือสรีระของตน อันชื่อว่า
เป็นของคร่ำคร่า เพราะกรรมเก่าหมดสิ้นไป คือ ไปตามกรรม.
อธิบายว่า อุบัติ โดยภพใหม่. พรหมณ์เมื่อจะแสดงถึงร่างกาย
ของบุตรที่กำลังพากันเผาอยู่ จึงกล่าวว่า เอวํ ดังนี้ เป็นต้น. บทว่า
สรีเร นิพฺพโกเต ได้แก่ เมื่อร่างกายแม่ของตนเหล่านี้ ที่ใช้สอยไม่ได้
อย่างนี้ ก็ไม่เกิดประโยชน์ เหมือนร่างกายของบุตรนี้. บทว่า
เปเต ได้แก่ ปราศจาก อายุ ไออุ่น และวิญญาณ. บทว่า กาลกเต สติ
ได้แก่ ตายไปแล้ว. บทว่า ตสฺมา ความว่า เพราะร่างกายที่ถูกเผา
ย่อมไม่รู้สึกรถึงการร้องไห้ ทั้งความรู้ไรของพวกเขาดี เหมือน
บุตรของเรา ไม่รู้ความทุกข์ที่เกิดแต่การเผา เพราะปราศจาก
วิญญาณ ฉะนั้น เราทำบุตรคนนี้ของเราให้เป็นเหตุ จึงไม่ร้องไห้.
บทว่า คโต โส ตสฺส ยา คติ ความว่า หากว่า สัตว์ที่ตายไปแล้ว
ทั้งหลาย ไม่ขาดศูนย์ไซ้ร้ ถึงกระนั้น ผู้ตายพึงหวังคติใด ด้วย
อำนาจกรรมที่มีโอกาสได้กระทำไว้ เขาก็ไปสู่คตินั้น ถัดจาก
การจุติทีเดียว, อธิบายว่า เขาย่อมไม่หวัง การร้องไห้ หรือความ
ร่ำไร ของพวกเขาดีคนก่อน ๆ ทั้งการร้องไห้ของพวกเขาดีคน
ก่อน ๆ ก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร ๆ เสียโดยมาก.

เมื่อพราหมณ์ได้กล่าวถึงเหตุที่ตนไม่เสร์วโศก เมื่อได้
ประกาศถึงความฉลาดในมนสิการโดยปริยายอย่างนี้แล้ว ท้าวสักกะ
ผู้มาในรูปร่างพราหมณ์ จึงตรัสกะนางพราหมณีว่า แม่คุณ
ผู้ตายนั้น เป็นอะไรกับท่าน. พราหมณีกล่าวว่า นาย เขาเป็น
บุตรของฉัน ฉันบริหารกรรมมาถึง ๑๐ เดือน ให้ค้ำน้ำนม ประคบ
ประหมมือและเท้า จนเติบโต. ท้าวสักกะตรัสว่า ถ้าเมื่อเป็น
เช่นนี้ เริ่มแรกบิดา ไม่ร้องไห้ เพราะเขาเป็นผู้ชาย, แต่ธรรมดา
ว่ามารดา มีหทัยอ่อนโยน เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ร้องไห้เล่า.
นางได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

บุตรของดิฉัน ดิฉันไม่ได้เชิญมาก็มาจาก
ปรโลกนั้น ดิฉันไม่ได้อนุญาตให้ไป ก็ไปแล้ว
จากมนุษย์โลกนี้ เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่าง
นั้น ทำไมจะต้องไปรำไร ในการไปจากโลกนี้ของ
เขาเล่า. เขาถูกพวกญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้ลึก
ถึงความรำไร ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉัน
จึงไม่ร้องไห้ถึงเขา, คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็
ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนพฺภิตฺโต แปลว่า ไม่ได้เรียกมา
คือ ไม่ได้ร้องเรียกอย่างนี้ว่า เจ้าจงมาเป็นบุตรของเราเถิด. บทว่า
ตโต ได้แก่ จากปรโลกที่เขาเคยอยู่มาก่อน. บทว่า อคฺคา แปลว่า
มาแล้ว. บทว่า นานุญฺญาโต แปลว่า ไม่ได้อนุญาติ คือ พวกเรามีได้

ปล่อยไปอย่างนี้ว่า จงไปปรโลกเถิดพ่อ. บทว่า อโธ โยควา อธิโลกโธ แปลว่า จากโลกนี้. บทว่า คโธ แปลว่า ไปปราศแล้ว. บทว่า ยถาคโธ ได้แก่ มาแล้วโดยอาการใด, อธิบายว่า พวกเรา ไม่ได้เรียกก็มา. บทว่า ตถา คโธ ได้แก่ ไปแล้ว โดยอาการนั้น เหมือนกัน. พราหมณ์แสดงถึงกรรมที่บุตรนั้นกระทำว่า เขามา ด้วยกรรมของตนเองอย่างไร เขาก็ไปด้วยกรรมของตนเองอย่างนั้น. บทว่า ตตฺถ กา ปริเทวนา ความว่า ทำไมจะไปมัวรำไร เพราะ อาศัยความตายในการเวียนว่ายอยู่ในสังสาร ที่ไม่อยู่ในอำนาจ อย่างนี้เล่า. พราหมณ์แสดงว่า ความรำไรนั้น ไม่สมควร ผู้มีปัญญา ไม่พึงกระทำ.

ท้าวสักกะครั้งได้สดับคำของนางพราหมณ์อย่างนี้แล้ว จึงถามน้องสาวของเขาว่า แม่คุณ เขาเป็นอะไรกับเธอหรือ ? น้องสาวตอบว่า เขาเป็นพี่ชายของฉันจะนาย. ท้าวสักกะถามว่า แน่ะแม่ ชรามคาน้องสาว จะต้องรักพี่ชาย เพราะเหตุไร เธอจึงไม่รู้เรื่องให้เล่า. ฝ่ายนางเมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องให้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ถ้าดิฉันร้องให้ ก็จะไม่สบาย ผลอะไรจะ
พึงมีแก่ฉัน ในการร้องไห้นั้น ความไม่สบายใจ
ก็จะพึงมีแก่ญาติมิตรและสหายยิ่งขึ้น. พี่ชาย
ของดิฉันถูกเผาอยู่ ยังไม่รู้ถึงถึงความรำไรของ

พวกญาติเลย เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึง

เขา คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็ไปสู่คติอันนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สเจ โรเท กิสา อสุลั** ความว่า ถ้าเราจะฟังร้องให้ คือ เราก็จะชুবพอม มีร่างกายเหี่ยวแห้ง. บทว่า **ตตุล เม ก็ ผลั ลียา** ความว่า จะมีผลชื่อไร จะมีอานิสงส์ชื่อไร ในการร้องให้ ซึ่งมีการตายของพี่ชายฉันเป็นเหตุนั้น, อธิบายว่า พี่ชายของฉันก็จะไม่ฟังมา เพราะการร้องให้ฉันนั้น ทั้งเขาก็จะไม่ไปสู่สุคติ เพราะการร้องให้ฉันนั้น. บทว่า **ญาติมิตตสุหุชานัน** **ภิกขุโย โน อร์ตี ลียา** ความว่า ความไม่สบายใจ คือความลำบากเท่านั้น แม้ที่ยิ่งกว่าความทุกข์ในเพราะการตายของพี่ชาย จะฟังมีแก่ญาติ มิตร และสหาย ของพวกเรา เพราะความเศร้าโศกของดิฉัน.

ท้าวสักกะ ได้สดับคำของน้องสาวอย่างนั้นแล้ว จึงกล่าว กะภริยาของเขาว่า เธอเป็นอะไรกะเขา ? นางตอบว่า เขาเป็นสามีของดิฉันจ๊ะนาย. ท้าวสักกะตรัสว่า นางผู้เจริญ ธรรมดาสตรีย่อมมีความเสนาหาในสามี และหญิงหม้ายในสามีนั้น ย่อมเป็นคนไร้ที่พึ่ง เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องให้. ฝ่ายนาง เมื่อจะบอกเหตุที่ตนไม่ร้องให้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ผู้ใดเศร้าโศก ถึงคนที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้
นั้นก็เปรียบเหมือนทารก ร้องให้ถึงพระจันทร์
อันลอยอยู่ในอากาศ ฉะนั้น. สามีดิฉันถูกพวก

**ญาติเฝ้าอยู่ ยังไม่รู้ถึงถึงความร้ายของพวกเขาญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึงเขา คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาก็ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทารโก ได้แก่ เต็กอ่อน. บทว่า จนุท์ ได้แก่ ดวงจันทร์. บทว่า จจฺจนุตฺตํ ได้แก่ ลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า. บทว่า อนุโรทติ ความว่า ย่อมร้องให้ว่า จงจับลี้ล่อให้ฉันเถิด. บทว่า เอวํ สมฺปฺพหเมเวตํ ความว่า ผู้ใดย่อมเสว้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว คือ ตายไปแล้ว, ความเสว้าโศกของผู้นั้น ก็เปรียบเหมือนอย่างนั้น คือเห็นปานนั้น, อธิบายว่า เหมือนมีความต้องการจะจับพระจันทร์ ซึ่งลอยอยู่กลางอากาศ เพราะความอยากได้ในสิ่งที่ไม่ควรจะได้.

ท้าวสักกะครั้งฟังคำกริยาของเขานั้นแล้ว จึงถามทาสีว่า เธอเป็นอะไรกะเขา ทาสีตอบว่า เขาเป็นนายของดิฉันจะท้าวสักกะกล่าวว่า ถ้าเมื่อเป็นอย่างนั้น เธอคงจักถูกเขาไปขดีแล้วใช้ให้ทำงาน เพราะฉะนั้น เธอเห็นจะไม่ร้องให้ ด้วยคิดว่าเราพินดีแล้วจากเขา. นางทาสีกล่าวว่า นาย อย่าได้พูดอย่างนั้นกะดิฉันเลย ทั้งข้อนั้นก็สมควรแก่ดิฉัน, บุตรของเจ้านายดิฉันพร้อมด้วยขันติ เมตตา และความเอ็นดู เป็นอย่างยิ่ง ชอบกล่าวความถูกต้อง ได้เป็นเหมือนบุตรที่เติบโตในอก. ท้าวสักกะกล่าวว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องให้. ฝ่ายนางทาสีเมื่อจะบอกเหตุที่ตนไม่ร้องให้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เป็นเหล่ากอของพรหม หม้อ
น้ำที่แตกแล้ว จะพึงประสานให้ติดอีกไม่ได้
ฉันใด ผู้ใดเศร้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็
เปรียบเหมือนฉันนั้น นายของดิฉันถูกพวกญาติ
เผาอยู่ ก็ยังไม่รู้สึกถึงความร้ายของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึงท่าน คติอันใด
ของท่านมีอยู่ ท่านก็ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยถาปี พรหม อุกฤษโณ ภินโน
อปฺปฏิสนฺธโย ความว่า ก่อนพรหมณ์ หม้อน้ำที่แตกไปด้วย
การทุบด้วยไม้ฉ้อนเป็นต้น จะประสานให้ติดกันอีกไม่ได้ คือจะ
ให้เป็นปกติอย่างเดิมไม่ได้. คำที่เหลือในคาถานี้ มีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้แล้ว.

ท้าวสักกะ ครั้นได้ฟังถ้อยคำของตนเหล่านั้นแล้ว มีจิต
เสื่อมใส จึงตรัสว่า ท่านทั้งหลาย เจริญมรณัสสติชอบทีเดียว ตั้งแต่
นี้ไป ท่านทั้งหลาย ไม่มีกิจที่จะทำมีการไถนาเป็นต้น ดังนี้แล้ว
จึงทำเรือนของชนเหล่านั้น ให้เต็มด้วยรัตนะ ๘ ประการ โอวาทว่า
ท่านทั้งหลาย อย่าประมาทจงให้ท่าน รักษาศีล ทำอุโบสถกรรม
และบอกให้คนเหล่านั้นรู้จักพระองค์แล้ว เสด็จไปสู่ที่ของพระองค์
แล. แม้ชนเหล่านั้น มีพรหมณ์เป็นต้น ทำบุญมีทานเป็นต้น ดำรง
อยู่ชั่วอายุแล้ว บังเกิดในเทวโลก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำชาดกนี้มาแล้ว ทรงถอนลูกศร
คือความเศร้าโศกของอุบาสกนั้นแล้ว ทรงประกาศสั่งจะให้สูง ๆ
ขึ้น. ในเวลาจบสั่งจะ อุบาสก ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผลแล.

จบ อรรถกถาอุรคเปตวัตถุที่ ๑๒

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

รวมเรื่องในอุรควรรค คือ

๑. เขตตูปมาเปตวัตถุ
๒. สูกรเปตวัตถุ
๓. ปุติมุขเปตวัตถุ
๔. ปิฎฐฐีตลิกเปตวัตถุ
๕. ติโรกฺขาทเปตวัตถุ
๖. ปัญจปุตตขาทิกเปตวัตถุ
๗. สัตตปุตตขาทิกเปตวัตถุ
๘. โคณเปตวัตถุ
๙. มหาเปสการเปตวัตถุ
๑๐. ชัลลาตยเปตวัตถุ
๑๑. นาคเปตวัตถุ
๑๒. อุรคเปตวัตถุ.

จบ อุรควรรคที่ ๑

อุพพีวรรคที่ ๒

๑. สังสารโมจกเปตวัตถุ

ว่าด้วยไม่ทำบุญเกิดเป็นนางเปรต

ท่านพระสารีบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า

[๕๘] ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด

ชুবดม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ก่อนนางผู้

ชুবดมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครเล่ามายืนอยู่ใน
ที่นี่.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต เข้าถึง
ทุกตเกิดในยมโลก ได้ทำกรรมอันชั่วไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรด้วยกาย วาจา ใจ

เล่า ท่านจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก เพราะ

วิบากแห่งกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขนเหล่าใดเป็นบิดาก็ดี

มารดาที่ดี หรือแม่เป็นญาติ ผู้มีจิตเลื่อมใส พึง

ชักชวนดิฉันว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
ทั้งหลาย ชนผู้อนุเคราะห์แก่ดิฉันเช่นนั้น มิได้มี,
ตั้งแต่นี้ไป ดิฉันจึงเป็นเปรตเปลือยกาย ถูกความ
หิวและความกระหายเบียดเบียน เทียวไปเช่นนี้
ตลอด ๕๐๐ ปี นี่เป็นผลแห่งบาปกรรมของดิฉัน
ข้าแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้า ดิฉันมีจิตเลื่อมใสจะขอไหว้
ท่าน ข้าแต่ท่านผู้แก่ล้า มีอายุมาก ขอ
ท่านจงอนุเคราะห์แก่ดิฉันเถิด ขอท่านจงให้ท่าน
อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจงอุทิศกุศลมาให้ดิฉัน
บ้าง ขอท่านจงปลื้มดิฉันจากทุกคติด้วยเถิด.
ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีใจอนุเคราะห์ รับคำ
ของนางเปรตนั้นแล้ว จึงถวายเป็นคำหนึ่ง ผ้า
ประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง และน้ำดื่มขันหนึ่ง
แกกิริยารูปหนึ่งแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรต
นั้น พอท่านพระสารีบุตรเถระอุทิศส่วนบุญให้
ข้าว น้ำและเครื่องนุ่งห่ม ก็บังเกิดขึ้นทันที นี่เป็น
ผลแห่งทักษิณา ภายหลังนางเปรตนั้นมีร่างกาย
บริสุทธิ นุ่งห่มผ้าอันสะอาด มีค่ามากกว่าผ้า
แคว้นกาสิ มีวัดถาวรอันวิจิตรงดงาม เข้าไปหา
ท่านพระสารีบุตรเถระ.

พระสารีบุตรเถระถามว่า

ดูก่อนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อธิษฐานยอมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโศกะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่รัก
แห่งใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดู
ก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน
ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมี
อานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นเปรต พระคุณเจ้าเป็นมุนี
มีความกรุณาในโลก ได้เห็นดิฉันชুবอมเหลือ
ถูกความหิวแผดเผา เปลือยกาย มีหนังแตกเป็น
ริ้วรอย เสวยทุกขเวทนา ได้ถวายข้าวคำหนึ่ง ผ้า
ประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง น้ำดื่มขันหนึ่ง แก่
ภิกษุ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ดิฉัน ขอท่านจงดู
ผลแห่งข้าวคำหนึ่งที่พระเจ้าถวายแล้ว ดิฉัน
เป็นผู้ประกอบด้วยสิ่งที่น่าปรารถนา บริโภค
อาหารมีกับข้าวมีรสหลายอย่าง ตั้งพัน ๆ ปี ขอ
พระคุณเจ้าจงดูผลแห่งการถวายผ้าประมาณเท่า

ฝ่ามือ ที่ดิฉันได้รับนี้เถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ฝ่าในแวนแคว้นของพระเจ้าันนทราชมีประมาณ
เท่าใด ฝ่านุ่งผ้าห่มของดิฉันมีมากกว่านั้นอีก คือ
ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าฝ้าย ผ้าแม่เหล่านั้น
ทั้งกว้างทั้งยาว ทั้งมีค่ามาก ห้อยอยู่ในอากาศ
ดิฉันเลือกเอาแต่ผืนที่พอใจนุ่งห่ม ขอพระคุณเจ้า
จงดูผลแห่งการถวายน้ำดื่มชั้นหนึ่งซึ่งดิฉันได้รับ
อยู่นี้ สระโบกขรณี ๔ เหลี่ยมเล็ก อันบุญกรรม
สร้างให้ดีแล้ว มีน้ำใส มีท่าราบเรียบ มีน้ำเย็น
มีกลิ่นหอม หาสั่งเปรียบมิได้ ดารดาชไปด้วย
ดอกปทุมและดอกอุบล เต็มไปด้วยน้ำอันดารดาช
ไปด้วยเพชรบัว ดิฉันปราศจากภัย ย่อมรื่นรมย์
ชื่นชมบันเทิงใจ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันมา
เพื่อจะให้ว่าพระคุณเจ้าผู้เป็นมุณี ผู้มีความกรุณา
ในโลก.

จบ สังสารโมจกเปตวิตถุที่ ๑

อุพพีวรรคที่ ๒

อรรถกถาสังสารโมจกเปตวัตถุที่ ๑

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภ นางเปตตนหนึ่ง ในบ้านชื่อว่า อัญญกวดิ แคว้นมคธ จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา ทุพฺพณฺณรูปาติ** ดังนี้.

ได้ยินว่า ในแคว้นมคธ ได้มีหมู่บ้าน ๒ หมู่ คือ หมู่บ้าน อัญญกวดิ และหมู่บ้านทิมราชิ. ใน ๒ หมู่บ้านนั้น มีพวกคนมิจฉาทิฎฐิ. พวกสังสารโมจกะเป็นอันมากอยู่ประจำ. ก็ในอดีตกาล ในที่สุด ๕๐๐ ปี มีหญิงคนหนึ่ง บังเกิดในตระกูลสังสารโมจกะตระกูลหนึ่ง ในบ้านอัญญกวดินั้นแหละ ด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ ฆ่าแมลงชนิดตักแตนเป็นจำนวนมาก แล้วบังเกิดเป็นเปรต.

นางเสวยทุกข์มีความหิวกระหายเป็นต้น ถึง ๕๐๐ ปี เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบวร เสด็จเข้าไปอาศัยเมืองราชคฤห์ ประทับอยู่ในพระเวฬุวันโดยลำดับ นางกับมาเกิดในตระกูลสังสารโมจกะนั้นแล ตระกูลหนึ่ง ในหมู่บ้านอัญญกวดิ ในเวลาที่นางมีอายุ ๗-๘ ขวบ ได้สามารถเล่นรอกกับพวกเด็กหญิงอื่น ๆ ได้ ท่านพระสารีบุตรเถระ. อาศัยบ้านนั้นแหละ อยู่ในอรุณวิ-วิหาร วันหนึ่ง พร้อมด้วยภิกษุ ๑๒ รูป เดินเลยไปตามนางไกล้

ประตูบ้านนั้น. ในขณะนั้น เด็กหญิงชาวบ้านเป็นจำนวนมาก
ออกจากบ้านไปเล่นอยู่ใกล้ประตู มีใจเลื่อมใส จึงรีบมาไหว้
พระเถระและภิกษุเหล่านั้น ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ตามที่เห็น
มารดาบิดาปฏิบัติ. ส่วนหญิงคนนี้นั้น เป็นธิดาแห่งตระกูลที่ไม่มี
ศรัทธา ขาดความประพฤติก่อนคดี เพราะไม่ได้สั่งสมกุศลไว้
เสียนาน จึงไม่เอื้อเฟื้อ ยืนอยู่เหมือนคนไม่มีโชค. พระเถระเห็น
ความประพฤติก่อนกาลก่อนของนาง การที่นางมาเกิดในตระกูล
สังสารโมจกะในบัดนี้ และการที่นางสมควรแก่การเกิดในนรก
ต่อไป ทราบว่า ถ้าหญิงคนนี้ จักไหว้เราไซ้ จักไม่บังเกิดในนรก
แม้เมื่อเกิดเป็นเปรต จักได้สมบัติเพราะอาศัยเราเหมือนกัน ดังนี้
เป็นผู้มีปัญญาจรรณาคัดเตือน จึงกล่าวแก่เด็กหญิงเหล่านั้นว่า
พวกเจ้าไหว้ภิกษุทั้งหลาย แต่เด็กหญิงคนนี้ ยืนอยู่เหมือนคนไม่มี
โชค. ลำดับนั้น เด็กหญิงเหล่านั้น จึงพากันจับมือนางจูดคร่ำมา
ให้ไหว้เท้าพระเถระโดยพลการ.

สมัยต่อมา นางเจริญวัย บิดามารดาขอให้แก่กุมารคนหนึ่ง
ในตระกูลสังขารโมจกะ ในบ้านที่มราชิ พอครรรภ์แก่เต็มทีก็ตายไป
บังเกิดเป็นเปรต เปลือยกายรูปร่างน่าเกลียด ถูกความหิวกระหาย
ครอบงำ พบเห็นเข้า น่าเกลียดเป็นอย่างยิ่ง เทียวไปในตอน
กลางคืน แสดงตนแก่ท่านพระสารีบุตรเถระแล้ว ยืนอยู่ ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง.

พระเถระเห็นนางนั้น จึงถามด้วยคาถาว่า :-

ท่านเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชุบ
ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนางผู้ชูปหอม
มีแต่ชีโครง ท่านเป็นใครเล่า มายืนอยู่ในที่นี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ธมนิสนุตา ได้แก่ มีตัวสะพรั่ง
ไปด้วยหมู่แห่งเส้นเอ็น เพราะไม่มีเนื้อและเลือด. บทว่า อูปุผาสูลิเก
ได้แก่ มีชีโครงโผล่ขึ้นมา. บทว่า กิลิเก ผู้มีร่างกายผ่ายผอม.
เมื่อตอนแรกพระเถระกล่าวว่า กิสา แล้วกล่าวซ้ำว่า กิลิเก อีก
เพื่อจะแสดงว่า นางเป็นผู้ผอมอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้มีร่างกาย
เหลือเพียงกระดูกหนังและเส้นเอ็น. นางปรตได้ฟังดังนี้แล้ว
เมื่อจะประกาศตน จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นปรตเข้าถึง
ทุกติ เกิดในยมโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ จึง
จากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่ทำไว้ชื่อว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไร ด้วยกาย วาจา และ
ใจ ไว้เล่า เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึง
จากมนุษยโลกนี้ ไปสู่เปตโลกดังนี้.

เมื่อนางจะแสดงว่า ดิฉันไม่เคยให้ทานเลย เป็นคนตระหนี่
จึงเกิดในกำเนิดปรต เสวยทุกข์ขมขื่นถึงอย่างนี้ จึงได้กล่าว
๓ คาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าใดเป็นบิดา
กิติ มารดากิติ หรือว่าเป็นญาติกิติ มีจิตเลื่อมใส
จึงชักชวนดิฉันว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
คนผู้อนุเคราะห์แก่ดิฉันเช่นนั้น มิได้มี. ตั้งแต่
นี้ไป ดิฉันจึงเป็นเปรตเปลือยกาย มีความหิว
และความกระหายเบียดเบียน เทียวไปเช่นนี้ ถึง
๕๐๐ ปี นี้ เป็นผลแห่งบาปกรรมของดิฉัน. ข้าแต่
พระผู้เป็นเจ้า ดิฉันมีจิตเลื่อมใสจะขอไหว้ท่าน
ข้าแต่ท่านผู้แก่ล้าวกล้า มีอายุมาก ขอท่านจง
อนุเคราะห์แก่ดิฉันเถิด ขอท่านจงให้ท่านอย่างใด
อย่างหนึ่ง แล้วอุทิศกุศลมาให้ดิฉัน ขอท่านจง
ปล่อยดิฉันจากทุกข์ด้วยเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนุกรมุปลา ได้แก่ ผู้อนุเคราะห์
ด้วยประโยชน์อันจะเป็นไปในภพหน้า. นางเรียกพระเถระว่า
ท่านผู้เจริญ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า เย มํ นิโยเซยฺย
ความว่า ชนเหล่าใด จะเป็นมารดาบิดา หรือญาติก็ตาม เป็นผู้
มีจิตเลื่อมใสเช่นนี้ จะพึงชักจูงเราว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
เถิด, ชนผู้อนุเคราะห์เช่นนั้น ไม่ได้มีแก่ดิฉันเลย.

บทว่า อิติ อหิ วสุตตานิ ปญจ ยํ เอวรูปา วิจรามิ นคฺคา
นี้ นางเปรตนั้น หวนระลึกถึงอรรถภาพเปรตของตน โดยชาติที่ ๓
แต่ชาตินี้ จึงกล่าวด้วยความประสงค์ว่า แม้ขณะนี้ดิฉัน ก็เทียวไป

ถึง ๕๐๐ ปี อย่างนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยัม แปลว่า เพราะเหตุใด. มีวาจาประกอบความว่า ดิฉันเป็นเปรตเปลือยกาย เห็นปานนี้ เพราะไม่ได้ทำบุญมีทานเป็นต้นไว้ตั้งแต่นี้ไป ก็จะเที่ยวไปถึง ๕๐๐ ปี. บทว่า ตณฺหยา แปลว่า กัดกิน, อธิบายว่า เบียดเบียน.

บทว่า วนฺทามิ ตัม อยฺย ปสฺนุนฺจิตฺตา ความว่า ข้าแต่พระเจ้า เป็นเจ้า ดิฉันเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส ขอไหว้ท่าน. นางเปรตแสดงว่าบัดนี้ ดิฉันอาจจะทำบุญได้ ประมาณเท่านั้นแหละ. บทว่า อนุกมฺป มํ ความว่า ขอท่านจงอนุเคราะห์ คือ จงทำความเอ็นดู เฉพาะดิฉัน บทว่า ทตฺวา จ เม อาทิส ยัม หิ กิลฺยจิ ความว่า ขอท่านจงให้ไทยธรรมอะไร ๆ ก็ได้ แก่สมณพราหมณ์ แล้วจงอุทิศทักษิณานั้น แก่ดิฉันเถิด. นางเปรตกล่าวด้วยประสงค์ว่า เราจักพ้นจากกำเนิดเปรตนี้ ด้วยการให้ทักษิณานั้น. เพราะเหตุที่นั่นแหละ นางเปรตจึงกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงปลดเปลื้องดิฉันจากทุกคติเถิด

เมื่อนางเปรตกล่าวอ้อนวอนอย่างนั้น เพื่อจะแสดงประการที่พระเถระปฏิบัติ พระสังคีติกาจารย์ จึงกล่าวคาถา ๑ คาถาว่า :-

พระสารีบุตรผู้มีใจอนุเคราะห์ จึงรับคำ
ของนางแล้ว ถวายข้าว ๑ คำ และผ้าประมาณ
เท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง และน้ำดื่ม ๑ ขัน แก่ภิกษุรูป
หนึ่ง แล้วอุทิศทักษิณาไปให้นางเปรตนั้น. พอ
ท่านพระสารีบุตรอุทิศส่วนบุญให้ วิบากคือข้าว
นำและเครื่องนุ่งห่ม ก็เกิดทันที นี่เป็นผลแห่ง

ทักษิณา. ภายหลังนางเปรตนั้น มีร่างกายบริสุทธิ
นุ่งห่มผ้าอันสะอาด มีค่ามากยิ่งขึ้นกว่าผ้าแคว้นกาลิ
มีวิตถาภรณ์วิจิตรงดงาม เข้าไปทาท่านพระ-
สารีบุตรเถระ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภิกขุณฺโณ ได้แก่ ภิกขุรูปหนึ่ง.
จริงอยู่ คำว่า ภิกขุณฺโณ นี้ ท่านกล่าวโดยจนวิปลาต. อาจารย์บาง
พวกกล่าวว่า อาโลปี ภิกขุโน ทตุวา ถวายข้าว ๑ คำ แก่ภิกขุ
รูปหนึ่ง. บทว่า อาโลปี ได้แก่คำข้าว, อธิบายว่า โภชนะประมาณ
๑ คำ. บทว่า ปาณิมตฺตยจ โฉลกํ ความว่า ท่อนผ้าประมาณ
ฝ่ามือ ๑. บทว่า ถาลกฺขสฺส จ ปานีโย ความว่า น้ำประมาณเต็มขัน
ใบ ๑. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าว ในขัลลภาฎีเปตวัตถุแล.

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตร เห็นนางเปรตนั้น มีอินทรีย์
ผ่องใส มีผิวพรรณผุดผ่อง มีผ้าและอาภรณ์เครื่องประดับอันเป็น
ทิพย์ ส่องสว่างไปรอบด้าน ด้วยรัศมีของตน ผู้เข้าไปหาแล้ว
ยืนอยู่ ประสงค์จะให้นางเปรตนั้น ประกาศผลกรรม โดยประจักษ์
จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

ดูก่อน นางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม
ยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่ดูจ
ดาวประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะ
กรรมอะไร อธิษุณฺณผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมาน
นี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง

อันเป็นที่น่ารัก เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะกรรม
อะไร ? ดูก่อนเทพธิดา ผู้มีอานุภาพมาก เราขอ
ถามท่าน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้
หนึ่ง ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีอัน
สว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อภิกุณฺเฏน แปลว่า มีใจเอิบอาบ
ยิ่ง อธิบายว่า มีรูปงาม. บทว่า วณฺเณน ได้แก่ มีผิวพรรณ. บทว่า
โสภาสนฺติ ทิสฺวา สพฺพทา ได้แก่ โชติช่วงทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ คือ ทำให้
มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน. เมื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า เปรียบ
เหมือนอะไร ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า เหมือนดาวประกายพรึก
อธิบายว่า ท่านส่องทิศทั้งปวงให้สว่างไสวอยู่ เหมือนดาวอันได้
นามว่า โอสถี เพราะเป็นเครื่องทรงรัศมีอันหนาแน่นไว้ หรือ
เพราะเพิ่มให้กำลังแก่โอสถทั้งหลาย ทำให้มีแสงสว่างรอบด้าน
ตั้งอยู่ฉะนั้น.

ก็ ก็ ศัพท์ ในบทว่า เกณ นี้ ใช้ในคำถาม. ก็บทว่า เกณ นี้
เป็นตติยวิภคิตี ใช้ในอรรถแห่งเหตุ อธิบายว่า เพราะเหตุไร.
บทว่า เต แปลว่า ของท่าน. บทว่า เอตาทิสฺโส แปลว่า เช่นนี้,
ท่านกล่าวอธิบายว่า ตามที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้. บทว่า เกณ เต
อิชฺมิชฺฌตฺติ ความว่า ผลแห่งสุจริตที่ท่านได้ในบัดนี้ ย่อมสำเร็จคือ
ผลดีผล ในที่นี้เพราะบุญพิเศษอะไร. บทว่า อุปฺปชฺชนฺติ แปลว่า
บังเกิด. บทว่า โภคา ความว่า อุปกรณ์พิเศษแห่งทรัพย์ เครื่อง

ปลื้มใจมีผ้าและอาภรณ์เป็นต้น อันได้นามว่าโกกะ เพราะอรรกว่า
จะต้องใช้สอย. ด้วยบพว่า เย เกจิ นี้ ท่านพระสารีบุตรสงเคราะห์
เอาโกกะทุกอย่างโดยไม่เหลือ. เหมือนนิเทศที่รวบรวมเอาทั้งหมด
นี้ว่า สังขารทุกอย่าง ดังนี้เป็นต้น. บพว่า มนโส ปิยา ความที่ใจ
พึงรัก อธิบายเป็นที่ชอบใจ.

บพว่า ปุจฉามิ แปลว่า เราขอถาม อธิบายว่า อยากจะรู้.
บพว่า ตั ได้แก่ ตูว์ แปลว่า ซึ่งท่าน. บพว่า เทวิ ความว่า ชื่อว่า
เทพธิดา เพราะเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอานุภาพอันเป็นทิพย์.
ด้วยเหตุนี้ ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า ผู้มีอานุภาพมาก. บพว่า
มनुสสุตฺตา ได้แก่ เกิดในหมู่มนุษย์ คือ ได้ความเป็นมนุษย์.
คำว่า มनुสสุตฺตา นี้ ท่านกล่าวเพราะประสงค์ว่า โดยมากสัตว์
ผู้ดำรงอยู่ในอัทธภาพมนุษย์จึงทำบุญได้. กาลาเหล่านี้ มีความ
สังเขปเพียงเท่านี้. ส่วนความพิสดารพึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้ใน
อรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อปรมัตถทีปนี.

นางเปรตถูกพระเถระถามช้าอย่างนี้ เมื่อจะประกาศเหตุที่
ตนได้สมบัดนั้น จึงได้กล่าวคาถาที่เหลือว่า :-

เมื่อก่อนดิฉันเป็นเปรต พระคุณเจ้าเป็น
มุนีผู้มีความกรุณาในโลก ได้เห็นดิฉันชুবพอม
เหลืออง ถูกความหิวแผดเผา เปลือยกาย มีหนัง
แตก เป็นริ้วรอย เสวยทุกขเวทนา จึงได้ถวาย
ข้าวคำหนึ่ง ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือ ๑ ผืน น้ำดื่ม

๑ ชั้น แต่ภิกษุ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ดิฉัน ขอ
ท่านจงดูแลแห่งข้าวก่ำหนึ่ง ที่พระเจ้าอวย
แล้ว ดิฉันเป็นผู้ที่ได้รับสิ่งที่น่าปรารถนา บริโภค
อาหารมีกับข้าวมีรสหลายอย่าง ตั้งพัน ๆ ปี ขอ
พระคุณเจ้า จงดูแลแห่งการถวายผ้าประมาณเท่า
ฝ่ามือ ที่ดิฉันได้รับนี้เถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ผ้าในแวนแคว้นของพระเจ้านั้นนทรราช มีประมาณ
เท่าใด ฝ้านุ่งผ้าห่มของดิฉันมีมากกว่านั้นอีก คือ
ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าฝ้าย ผ้าแม่เหล่านั้น
ทั้งกว้าง ทั้งยาว ทั้งมีค่ามาก ห้อยอยู่ในอากาศ
ดิฉันเลือกเอาแต่ผืนที่พอใจมานุ่งห่ม ขอพระคุณ
เจ้าจงดูแลแห่งการถวายน้ำดื่ม ๑ ชั้น ซึ่งดิฉันได้
รับอยู่นี้ สระโบกขรณี ๔ เหลี่ยมเล็ก อัญมณีกรรม
สร้างให้ดีแล้ว มีน้ำใส มีท่าราบเรียบ น้ำเย็น มี
กลิ่นหอมหาสิ่งเปรียบมิได้ ดาระดาษไปด้วยดอก
ปทุมและดอกอูบล เต็มไปด้วยน้ำอันดาระดาษไป
ด้วยเกสรดอกบัว ดิฉันปราศจากภัย รื่นรมย์
ชื่นชม บันเทิงใจอยู่ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ดิฉันนาเพื่อจะไหว้พระคุณเจ้า ผู้เป็นมุณี มีความ
กรุณาในโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุปฺปนฺนทุกฺกิ** แปลว่า มีตัวเหลือง.

บทว่า **ฉาตํ** ได้แก่ ผู้หิวกระหาย คือถูกความหิวครอบงำ. บทว่า **สมฺปตฺติจฺจนฺวี** ได้แก่ ผู้มีผิวแห่งร่างกายแตกออกเป็นริ้ว. บทว่า **โลก** นี้ เป็นบทแสดงอารมณ์ของภรรยาที่กล่าวไว้ในบทว่า **การุณิโก** นี้. บทว่า **ตํ มํ** ได้แก่ ซึ่งดิฉันผู้เป็นเช่นนั้น คือ ดิฉัน ผู้ตั้งอยู่ในฐานะภรรยา โดยส่วนเดียว ตามนัยที่กล่าวไว้แล้ว. บทว่า **ทุกฺกตํ** แปลว่าถึงทุกคดี.

บทว่า **ภิกฺขุณฺโณ อาโลปี ทตฺวา** ดังนี้เป็นต้น เป็นเครื่องแสดงอาการที่พระเถระทำความภรรยาแก่ตน. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภตฺตํ** ได้แก่ ข้าวสุก, อธิบายว่า โภชนะอันเป็นทิพย์. บทว่า **วสุสฺสตํ ทส** ได้แก่ ร้อยปี ๑๐ ครั้ง อธิบายว่า ๑,๐๐๐ ปี. ก็คำนี้เป็นเหตุยวิภคติ ใช้ในอรรถแห่งอจินตสังโยคะ แปลว่า ตลอด. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **ภุญฺชามิ กามกามินี อนนฺตรสพฺพญฺชนํ** ความว่า ดิฉันประกอบด้วยสิ่งที่น่าต้องการ แม้อื่นๆ จึงบริโภคอาหารมีกับข้าวมีรสต่างๆ.

ด้วยคำว่า **โจพฺสฺส** นี้ นางเปรตแสดงเฉพาะบุญอันสำเร็จด้วยทาน ซึ่งมีผ้านั้นเป็นอารมณ์ โดยมุ่งเอาไทยธรรมเป็นหลัก. บทว่า **วิปากํ ปสฺส ยาทิสํ** ได้แก่ ขอท่านจงดูผลกล่าวคือวิบากของการถวายผ้าเป็นทานนั้นเถิด. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ผลนั้นเป็นเช่นไร นางเปรตจึงกล่าวคำว่า **ยวตา นนฺทราชสฺส** ดังนี้เป็นต้น.

ในค่านัน โคร ชื่อว่า นันทราชาของคณิน ได้ยินว่า ในอดีตกาล

ในหมู่มนุษย์ผู้มีอายุ ๑๐,๐๐๐ ปี มีกุมภีชาวเมืองพาราณสี คนหนึ่ง เทียวเดินเล่นในป่า ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ที่ในป่า. พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปนั้น กำลังทำจีวรอยู่ในป่านั้น เมื่อผ้าอนุวาดไม่พอ ก็เริ่มจะพับเก็บ. กุมภีนั้นเห็นดังนั้นจึง กล่าวว่า ท่านทำอะไรขอรับ แม้ท่านจะไม่พูดอะไร ๆ เพราะท่าน เป็นผู้มักน้อย ก็รู้ว่าทำผ้าจีวรไม่พอ จึงวางผ้าห่มของตน ที่ใกล้เท้าของพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วก็ไป. พระปัจเจกพุทธเจ้า ถือเอาผ้าอุตราสงค์นั้นมาใช้เป็นผ้าอนุวาดทำจีวรห่ม. ในเวลาสิ้นชีวิต กุมภีนั้น ตายไปเกิดในภพดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติอยู่ในภพดาวดึงส์นั้นตลอดชั่วอายุ จุตติจากภพดาวดึงส์นั้นไปบังเกิดในตระกูลอำมาตย์ บ้านหนึ่ง ในที่ประมาณ ๑ โยชน์ จากเมืองพาราณสี.

ในเวลาเขาเจริญวัย ได้มีการป่าวร้องงานนักขัตตฤกษ์ ในบ้านนั้น เขาพูดกะมารดาว่า คุณแม่ จงให้ผ้าสาฎกแก่ฉันบ้าง ฉันจักเล่นงานนักขัตตฤกษ์. มารดาได้นำเอาผ้าที่ซักไว้สะอาด ตีออกมาให้. เขาพูดว่า ผ้าผืนนี้ เนื้อหยาบจืดแม่. มารดาจึงได้นำผ้าอื่นมาให้, แม้ผ้าผืนนั้น เขาก็ปฏิเสธเสียอีก. ลำดับนั้น มารดาจึงกล่าวกะเขาว่า พ่อเอ๋ย พวกเราเกิดในเรือนที่ไม่มีบุญ จะได้ผ้าที่เนื้อละเอียดกว่านี้. เขากล่าวว่า ฉันจะไปยังที่ที่จะได้นะแม่. มารดากล่าวว่า ไปเถอะลูก แม่ปรารถนาจะให้เจ้าได้ราชสมบัติ ในเมืองพาราณสีในวันนี้แหละ. เขาได้รับพรแล้ว ไหว้

มารดา ทำปทัชฌิมแล้วกล่าวว่า ฉันไปดูแม่. แม่ก็พูดว่า ไปเถอะ ลูก. ได้ยินว่า มารดานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เขาจักไปไหน เขาก็จักนั่งอยู่ในเรือนนี้ หรือ เรือนนั้น. ส่วนเขาถูกนิยามแห่งบุญ ตักเตือนอยู่ จึงออกจากบ้านไปเมืองพาราณสีแล้ว นอนคลุ่มศิระษะ บนแผ่นศิลาอันเป็นมงคล. ก็วันนั้นเป็นวันที่พระเจ้าพาราณสี สวรรคตได้ ๗ วัน.

พวกอำมาตย์และปุโรหิต พากันถวายพระเพลิงพระบรมศพ ด้วย นั่งปรึกษากันที่พระลานหลวงว่า พระราชา มีพระราชธิดา ๑ พระองค์, แต่พระราชโอรสไม่มี, ราชสมบัติที่ไม่มีพระราชา ครอบครอง ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้, พวกเราจักปล่อยบุษยรถ (รถสี่ขา) ไป. มีสีเหมือนดอกโกมุตเทียมรถแล้ว วางเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ อย่าง มีเศวตฉัตรเป็นประธาน วางไว้ในรถนั้นแหละ แล้วปล่อยรถไป ให้ประโคมดนตรีตามมาข้างหลัง. รถออกจากประตูด้านทิศตะวันออก ได้มุ่งตรงไปยังพระราชอุทยาน. อำมาตย์บางพวก กล่าวว่า รถมุ่งหน้าไปทางอุทยาน เพราะความเคยชิน, พวกเรา จะให้กลับ. ปุโรหิตกล่าวค้านว่า อย่าให้กลับเลย. รถทำปทัชฌิม กุมารแล้ว ทำท่าจะขึ้นก็ได้หยุดเสีย. ปุโรหิต ดึงชายผ้าห่มออก ตรวจดูผ้าเท้าทั้ง ๒ ข้าง กล่าวว่า ทวีปนี้ จงยกไว้ กุมารนี้สมควร เพื่อจะครอบครองเอกราช ในทวีปใหญ่ทั้ง ๔ มีทวีปน้อย ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ดังนี้แล้ว จึงให้ประโคมดนตรีขึ้น ๓ ครั้งว่า จงประโคมดนตรี จงประโคมอีก.

ลำดับนั้น กุมารเปิดหน้าแลดูแล้วกล่าวว่า พ่อทั้งหลาย พวกท่านพากันมา ด้วยภาระงานอะไร. พวกอำมาตย์กล่าวว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ราชสมบัติถึงแก่ท่าน. กุมารถามว่า พระราชาของพวกท่านไปไหนเสียเล่า? พวกอำมาตย์กล่าวว่า ทิวังคตเสียแล้วนาย. กุมารถามว่า ล่วงไปกี่วันแล้ว? พวกอำมาตย์กล่าวว่า วันนี้เป็นวันที่ ๗. กุมารถามว่า พระราชาโอสร พระราชธิดา ไม่มีดอกหรือ? พวกอำมาตย์กล่าวว่า มีแต่พระราชธิดา พระราชโอสรไม่มี. กุมารกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น เราจักครอบครองราชสมบัติ. พวกอำมาตย์เหล่านั้น พากันทำมณฑปสำหรับอภิเษกในทันทีทันใด แล้วประดับพระราชธิดาด้วยเครื่องอสังการทั้งปวงแล้ว นำมายังพระราชอุทยาน ทำการอภิเษกกุมาร.

ลำดับนั้น พวกอำมาตย์ น้อมนำผ้ามีค่าแสนหนึ่ง เข้าไปถวายพระราชกุมารผู้อภิเษกแล้วนั้น. พระราชาพระองค์ใหม่นั้น ตรัสถามว่า นี้อะไรกันพ่อ? พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ผ้าสำหรับนุ่งพระเจ้าข้า. พระราชารับสั่งว่า ผ้าเนื้อหยาบมิใช่หรือ พ่อ. พวกอำมาตย์ทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ในบรรดากระบวนผ้าที่พวกมนุษย์ใช้สอยกัน ผ้าที่ละเอียดกว่านี้ไม่มี พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า พระราชาพระองค์เก่าของพวกท่าน ทรงนุ่งผ้าเห็นปานนี้หรือ? พวกอำมาตย์ทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่สมมุติเทพ. พระราชาตรัสว่า พระราชาของพวกท่านเห็นจะไม่มีบุญ พวกท่านจงนำเอาพระเต้าทองมา เราจักได้ผ้า. พวกอำมาตย์ จึงนำ

เอาพระเต้าทองมา. พระราชาเสด็จลุกขึ้นล้างพระหัตถ์ ด้วย
พระองค์ บ้วนพระโอษฐ์ แล้วเอาพระหัตถ์กอบน้ำ สาดไปทาง
ทิศตะวันออก. ในคราวนั้น ต้นกัลปพฤกษ์ ๘ ต้น ทำลาย
แผ่นดินหนาผุดขึ้น. ทรงกอบน้ำอีกแล้วสาดไปในทิศใต้ ทิศตะวันตก
ทิศเหนือ ทรงสาดไปทั้ง ๔ ทิศ อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ต้น
กัลปพฤกษ์ทิศละ ๘ ต้น ๘ ต้น รวมเป็น ๗๒ ต้น ผุดขึ้น
ทั่วทุกทิศ. บางอาจารย์กล่าวว่า ต้นกัลปพฤกษ์ผุดขึ้น ๖๔ ต้น
โดยแบ่งเป็นทิศละ ๑๖ ต้น. พระราชาทรงนุ่งผ้าทิพย์ผืนหนึ่ง
ห่มผืนหนึ่งแล้วตรัสว่า พวกท่านจงเที่ยวตีกลองปาวประกาศว่า
ในแคว้นแคว้นของพระเจ้าันทรราช พวกผู้หญิงที่กรอด้าย ไม่ต้อง
กรอด้าย ดังนี้แล้ว จึงให้ยกเสวตฉัตรขึ้น ทรงตกแต่งประดับ
ประดา เสด็จขึ้นคอช้างตัวประเสริฐ เข้าพระนคร ขึ้นสู่ปราสาท
แล้ว เสวยมหาสมบัติ.

เมื่อเวลาล่วงไปอย่างนี้ วันหนึ่ง พระเทวีเห็นสมบัติของ
พระราชาแล้ว ทรงแสดงอาการแห่งความกรุณาว่า พุทโธ
ท่านผู้มีตบะ และถูกข้อนถามว่า นี้อะไรกัน พระเทวี จึงทูลว่า
ข้าแต่สมมุติเทพ สมบัติของพระองค์ใหญ่ยิ่ง พระองค์ได้กระทำ
กรรมอันงามไว้ในอดีตกาล, บัดนี้ ไม่ทรงทำกุศลไว้เพื่อประโยชน์
แก่อนาคตกาล. พระราชาตรัสว่า เราจะให้แก่ใคร ไม่มีท่านผู้มีศีล.
พระเทวีกราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ชมพูทวีป ไม่ว่างเปล่า

จากพระอรหันต์ทั้งหลาย ขอพระองค์ทรงจักเตรียมทานไว้เท่านั้น
หม่อมฉันจักได้พระอรหันต์: ในวันรุ่งขึ้น พระราชาสั่งให้ตระเตรียม
ทานอันควรแก่ค่ามากไว้. พระเทวีทรงอธิษฐานว่า ถ้าในทิศนี้
มีพระอรหันต์ไซ้ร้ ขอฉันมารับภิกษาหารของดิฉันทั้งหลาย
ในที่นี้เกิด แล้วทรงนอนราบผินหน้าไปทางทิศเหนือ. เมื่อพระเทวี
นอนลงเท่านั้น บรรดาพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นพระ-
ราชโอรสของนางปทุมวดี ซึ่งอยู่ในป่าหิมพานต์ พระมหาปทุม-
ปัจเจกพุทธเจ้า ผู้เป็นพี่ชาย เรียกพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้น้องชาย
มาว่า ท่านผู้นิรทุกข์ พระเจ้านั้นทรงนิมนต์พวกท่าน ขอพวกท่าน
จงรับนิมนต์ของพระองค์เกิด. พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น รับ
นิมนต์แล้ว เหาะไปทันที แล้วลงที่ประตูด้านทิศเหนือ. พวกมนุษย์
กราบทูลแต่พระราชาว่า ข้าแต่สมมุติเทพ พระปัจเจกพุทธเจ้า
๕๐๐ องค์มาแล้ว. พระราชาพร้อมกับพระเทวีเสด็จมาไหว้ รับ
บาตรแล้วนิมนต์ให้พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ขึ้นยังปราสาท
ถวายนั่งแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น บนปราสาท ในเวลาเสร็จ
ภัตตกิจ พระราชาทรงหมอบที่ใกล้เท้าของพระสังฆเถระ พระเทวี
ทรงหมอบที่ใกล้เท้าของพระสังฆนวกะ ให้ทรงกระทำปฏิญญาว่า
พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักไม่ลำบากด้วยปัจจัย ข้าพเจ้าทั้งหลาย
จักไม่เสื่อมจากบุญ ขอท่านทั้งหลายจงให้ปฏิญญาแก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย เพื่อจะอยู่ในที่นี้ ดังนี้ แล้วให้สร้างสถานที่อยู่ในพระ-
ราชอุทยาน บำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ตลอดชั่วอายุ

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ประนิพพานแล้ว ให้เล่นสาธุกีฬา แล้ว ให้ทำการฌาปนกิจด้วยไม้หอมเป็นต้น แล้วให้เก็บธาตุบรรจุเป็นพระเจดีย์ เกิดความสังเวชว่า ความตายยังมีแก่ท่านผู้มีอานุภาพมาก แม้เห็นปานนี้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงคนเช่นพวกเราเล่า จึงทรงตั้งพระราชโอรสองค์ใหญ่ ไว้ในราชสมบัติ ส่วนพระองค์เองทรงผนวชเป็นคาส. ฝ่ายพระเทวีคิดว่า เมื่อพระราชาทรงผนวชแล้ว เราจักทำอะไร ดังนี้ จึงทรงผนวช. แม้ทั้ง ๒ พระองค์ก็อยู่ในพระราชอุทยาน ทำฌานให้บังเกิดแล้วยังอยู่ด้วยความสุขในฌาน ในเวลาสิ้นอายุ บังเกิดในพรหมโลก. ได้ยินว่า พระเจ้านันทราชัน ได้เป็นพระมหากัสสปเถระ พระสาวกผู้ใหญ่ แห่งพระศาสดา ของเราทั้งหลาย. พระอักรมเหสีของพระเจ้านันทราชัน ได้เป็นผู้ชื่อว่า กัททากาปิตานี.

ก็พระเจ้านันทราชันนี้ทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ด้วยพระองค์เอง ถึง ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงทำแวนแคว้นของพระองค์ทั้งหมดทีเดียว ให้เป็นเหมือนอุตตรกुरुทวีป ได้ให้ผ้าทิพย์แก่พวกมนุษย์ผู้มาถึงแล้ว ๆ. นางเปรตนั้นหมายเอาความสำเร็จผ้าทิพย์นี้ นั่น และความสำเร็จแห่งผ้าทั้งปวง จึงกล่าวว่า ยาวตา นนุทธราชสุต วิจิตสุมี ปฏิจจทา วัตถุเครื่องปกปิดในแวนแคว้นของพระเจ้านันทราชันมีประมาณเท่าไร. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิจิตสุมี แปลว่า ในแวนแคว้น. บทว่า ปฏิจจทา ได้แก่ ผ้าทั้งหลาย. จริงอยู่ ผ้าเหล่านั้น เขาเรียกว่า ปฏิจจทา เพราะเป็นเครื่องปกปิด.

บัดนี้ นางปรตนั้น เมื่อจะแสดงว่า บัดนี้ ความสำเร็จ

ของเราไปบุญล้นกว่าความสำเร็จของพระเจ้านันทราช จึงกล่าวคำ
มีอาทิว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผ้าและเครื่องปกปิดของเรา มากกว่า
ผ้าของพระเจ้านันทราชนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตโต
ความว่า ผ้าและเครื่องปกปิดของเรา ยังมากกว่าผ้าอันเป็นเครื่อง
หวงแหนของพระเจ้านันทราช บทว่า วตุถานจุฉาพนานิ ได้แก่
ผ้าสำหรับนุ่งและผ้าสำหรับห่ม. บทว่า โกเสยยกมุพลียานิ
ได้แก่ ผ้าไหมและผ้ากัมพล. บทว่า โขมกปุปาสิกานิ ได้แก่
ผ้าเปลือกไม้และผ้าอันสำเร็จด้วยฝ้าย.

บทว่า วิปูลา ได้แก่ กว้างทั้งส่วนยาวและส่วนกว้าง.
บทว่า มหคฺขมา ได้แก่ มากโดยมีค่ามาก คือ ควรแก่ค่ามาก.
บทว่า อากาเสวลมฺพเร ได้แก่ ห้อยไว้บนอากาศนั่นเอง. บทว่า
ยํ ยํ หิ มนโส ปิยํ มีวาจาประกอบความว่า เราถือเอาผ้าที่เรา
พอใจแล้วนุ่งและห่ม.

บทว่า ถาลกสุตฺต จ ปานียํ วิปากํ ปสฺส ยาทิสฺส ได้แก่
น้ำดื่มพอเต็มขันที่เขาให้ คือ ที่เขาอนุโมทนา. ก็นางปรตเมื่อ
จะแสดงว่า ท่านจงดูวิบากของน้ำดื่มนั้น เช่นใด คือมีมากเพียงใด
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า คมฺภีรํ จตุรสุตฺตา จ. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า คมฺภีรํ แปลว่า หยั่งไม่ถึง. บทว่า จตุรสุตฺตา แปลว่า มี
ทรวดทรง ๔ เหลี่ยม. บทว่า โปกฺขรณฺโณ ได้แก่ สระโบกขรณี.

บพว่า **สุนิมมิตา** ได้แก่ เนรมิตด้วยดีด้วยอานุภาพแห่งกรรม
นั่นเอง.

บพว่า **เสโตทกา** แปลว่า น้ำมีสีขาว. คือ เคลื่อนกล่นไปด้วย
ทรายขาว. บพว่า **สุปฺปติตฺตา** แปลว่า ท่างาม. บพว่า **สีตา**
ได้แก่ น้ำเย็น. บพว่า **อปฺปฏิกฺขณฺฐิยา** แปลว่า มีกลิ่นหอมระรื่น
เว้นจากกลิ่นปฏิกูล. บพว่า **วาริกฺขณฺชกฺขปุริตา** ความว่า เต็มไปด้วย
น้ำอันคารคาย ด้วยเกษรดอกบัวและบัวสายเป็นต้น.

บพว่า **สหิ** ตัดเป็น **สา อหิ** แปลว่า เรานั้น. บพว่า **รมามิ**
แปลว่า ประสบความยินดี. บพว่า **กีฬามิ** ได้แก่ บำเรออินทรีย์.
บพว่า **โมทามิ** ได้แก่ เป็นผู้บันเทิงด้วยโภกสมบัติ. บพว่า
อฏฺโฏทภยา แปลว่า ไม่เกิดภัยแม้แต่ที่ไหนๆ คือ เราเป็นผู้มีเสรี
อยู่อย่างเป็นสุข. บพว่า **ภนฺเต วนฺทิตุมาคตา** ความว่า ท่านผู้เจริญ
ดิฉันมา คือเข้ามาหาท่านผู้เป็นเหตุให้ได้ทิพยสมบัตินี้. ก็ในที่นี้
คำใดที่ข้าพเจ้าไม่ได้จำแนกไว้โดยอรรถ คำนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าว
ไว้แล้วในที่นั้นๆ แล.

เมื่อนางปรตกล่าวอย่างนั้น ท่านพระสารีบุตรแสดงความนั้น
โดยพิสดาร ในเมื่อพวกคนชาวบ้านทั้ง ๒ คือ บ้านอิฐฐกวดี และ
บ้านทิมราชิ ผู้มายังสำนักตน ให้พวกเขาสลตใจ ให้พ้นจาก
สงสารและกรรมชั่ว ให้ตั้งอยู่ในภาวะเป็นอุบาสก. เรื่องนั้นปรากฏ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวิัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 154

แล้วในหมู่ภิกษุ. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ
แล้วทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มี
ประโยชน์แก่มหาชนแล.

จบ อรรถกถาสังสารโมจกเปตวิัตถุที่ ๑

๒. สาริปุตตเถรมาตุเปตวิตถุ

ว่าด้วยนางเปตเคยเป็นมารดาพระสาริปุตฺร

พระสาริปุตฺรเถระถามนางเปตตนหนึ่งว่า

[๕๕] ดูก่อนนางเปตผู้พอมมีแต่ซีโครง ท่าน
เป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชูบพอม
มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใครหรือ
มายืนอยู่ในที่นี่.

นางเปตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นมารดาของท่าน ในชาติ
อื่น ๆ ดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย เพียงพร้อมไปด้วย
ความหิวและความกระหาย เมื่อถูกความหิว
ครอบงำแล้ว ย่อมกินน้ำลาย น้ำตก เสมหะอัน
เข่ามทั้งแล้ว และกินมันเหลวแห่งซากศพที่เขา
เผาอยู่ที่เชิงตะกอน กินโลหิตของหญิงทั้งหลาย
ที่คลอดบุตรและโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายที่ถูก
ตัดมือ เท้า และศีรษะ ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น
และข้อมือข้อเท้าเป็นต้นของชายหญิง กินหนอง
และเลือดแห่งปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มี
ที่พึง ไม่มีที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงของคนตาย

ซึ่งเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ลูกเอ๋ย ขอลูกจงให้ทานแล้ว
ทิศส่วนบุญมาให้แม่บ้าง โฉนหนอ แม่จึงจะพ้น
จากการกินหนองและเลือด.

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์
ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึงปรึกษากับท่านพระ-
โมคคัลลานเถระ ท่านพระอนรุทธะ และท่าน
พระกัปปินะ แล้วให้สร้างกุฏิ ๔ หลัง แล้วถวาย
กุฏิ ทั้งข้าวและน้ำแก่สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ อุทิศ
ส่วนกุศลไปให้มารดา ในทันใดนั้นเอง วิบาก คือ
ข้าว น้ำ และผ้าก็เกิดขึ้น นี่เป็นผลแห่งทักษิณา
ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่ม
ผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสิ ประดับด้วยรัต-
ถาวรณอันวิจิตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัล-
ลานเถระ.

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระจึงถามว่า

คุณอนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศติดอยู่ คุณดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่
พอใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร คุณ

ก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถาม
ท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง
ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร.

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ดิฉันเป็นมารดาของท่านพระ
สารีบุตรเถระ ในชาติอื่น ๆ เกิดในเปตวิสัย
เพียบพร้อมไปด้วยความหิวและความกระหาย
เมื่อถูกความหิวครอบงำแล้ว จึงกินน้ำลาย น้ำมูก
เสมหะอันเข่ามทิ้งไว้ และกินมันเหลวแห่งซาก
ศพ ที่เขาเผายอยู่บนเชิงตะกอน กินโลหิตของหญิง
ที่คลอดบุตร และโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายซึ่งถูก
ตัดมือ เท้า และศีรษะ ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น
ข้อมือและข้อเท้าของชายหญิง กินหนองและ
เลือดของปศุสัตว์และมนุษย์ ดิฉันไม่มีที่พึ่ง ไม่มี
ที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงของคนตาย ที่เขาทิ้งไว้
ในป่าช้า ดิฉันเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ บันเทิง
อยู่ เพราะทานของท่านพระสารีบุตร ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ดิฉันมาตรงนี้ เพื่อจะไหว้ท่านพระสารี-
บุตรผู้เป็นนักปราชญ์ มีความกรุณาในโลก.

จบ สาริปุตตเถรมาตุเปตวิตถุที่ ๒

อรรถกถาสาริปุตเถรมาตุเปติวัคคที่ ๒

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร
ทรงปรารภนางเปตผู้มารดาของท่านพระสาริปุตเถระ โดยชาติ
ที่ ๕ แต่ปัจจุบันชาตินี้ จึงตรัสกาลานี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา
ทฺทพฺพณฺณรูปาติ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านพระสาริปุต ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ท่านพระอนุรุทธะ และท่านพระกัปปินะ ได้อยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง
ไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์. ก็สมัยนั้นแล ในกรุงพาราณสี มีพราหมณ์
คนหนึ่ง เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เป็นคูบ่อที่ดื่มกิน
ของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วนิพก และยาก ได้ให้
สิ่งของมีข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็นต้น และเมื่อจะให้ ย่อมปฏิบัติ
ตามความพอใจทุกอย่าง ตามลำดับของการให้ มีน้ำล้างเท้า และ
ผ้าเช็ดเท้าเป็นต้น ตามเวลาและตามความเหมาะสมแก่คนผู้มาถึง
แล้ว ๆ. ในเวลาก่อนอาหารได้อังคาสภิกษุทั้งหลายด้วยข้าวและ
น้ำเป็นต้น โดยเคารพ. เธอเมื่อจะไปถิ่นอื่นจึงกล่าวภรรยาว่า.
นางผู้เจริญ เธออย่าได้ทำทานวิธีนี้ตามที่บัญญัติให้เสื่อมเสีย
จงหมั่นดำรงไว้โดยเคารพ. ภรรยารับคำแล้ว พอสามีหลีกไป
เท่านั้น ก็ตัดขาดวิธีที่บัญญัติไว้เพื่อภิกษุทั้งหลาย เป็นอันดับแรก
แต่เมื่อคนเดินทางเข้าไปเพื่ออยู่อาศัย ก็แสดงศาลาที่เก่าที่ทอดทิ้ง
ไว้หลังเรือนด้วยคำว่า พวกท่านจงอยู่ที่ศาลานี้. เมื่อคนเดินทาง

มาในทีนั้นเพื่อต้องการข้าวและน้ำเป็นต้น จึงกล่าวว่า จงกิน कुछ
คัมมุต คัมโลहित กินมันสมองของมารดาท่าน แล้วจึงระบุชื่อ
ของสิ่งที่ไม่สะอาด นำเกลียด แล้วถ่มน้ำลาย

สมัยต่อมา นางทำกาละแล้ว อันอานุภาพกรรมชดไป บังเกิด
ในกำเนิดเปรต สวยทุกข์อันเหมาะสมแก่จิตุจริตของตน หวน
ระลึกถึงความสัมพันธ์กันในชาติก่อน มีความประสงค์จะมายัง
สำนักของท่านพระสารีบุตร จึงถึงประตुวิหาร. เทวดาผู้สิงอยู่
ที่ประตुวิหารของท่านพระสารีบุตรนั้น ห้ามเข้าวิหาร. ได้ยินว่า
นางเปรตนั้นได้เคยเป็นมารดาของพระเถระ ในชาติที่ ๕ แต่ปัจจุบัน
ชาตินี้. เพราะฉะนั้น เธอจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดิฉันเป็นมารดาของ
พระผู้เป็นเจ้าสารีบุตรเถระ ในชาติที่ ๕ แต่ปัจจุบันชาติ ขอท่าน
จงให้ดิฉันเข้าประตู เพื่อเยี่ยมพระเถระ. เทวดาได้ฟังดังนั้นจึง
อนุญาตให้นางเข้าไป นางครั้นเข้าไปแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สุดที่
จงกรมแสดงตนแก่พระเถระ. พระเถระครั้นได้เห็นนางเปรตนั้น
เป็นผู้มีใจอันความกรุณาตักเตือน จึงถามด้วยถาคาว่า

ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด

ชুবผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนาง

ผู้ชুবผอม มีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครหรือ จึงมา

ยืนอยู่ในที่นี่.

นางเปรตนั้นถูกพระเถระถาม เมื่อจะให้คำตอบจึงได้กล่าว
ถาคา ๕ คาถา ความว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นมารดาของท่าน ในชาติ

อื่น ๆ ดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วย
ความหิว และความกระหาย เมื่อถูกความหิว
ครอบงำ ย่อมกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะ ที่เขาถ่ม
ทิ้ง และกินมันเหลวของซากศพ ที่เขาเผาที่เชิง
ตะกอน กินโลหิตของพวกหญิงที่คลอดบุตร และ
โลหิตของพวกนรุษที่ถูกตัดมือ เท้า และศีรษะ
ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น และข้อมือข้อเท้าเป็นต้น
ของชายหญิง กินหนองและเลือดของปศุสัตว์
และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีที่เร้น ไม่มีที่อยู่อาศัย
นอนบนเตียงของคนตายที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ถูก
เอี้ย ขอลูกจงให้ทานแล้วอุทิศส่วนบุญแก่เราบ้าง
ไหนหนอแม่จึงจะพ้นจากการกินหนองและเลือด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อหิ เต สกिया มาตา** ความว่า
เราเองเป็นมารดาของท่านโดยกำเนิด. ด้วยคำว่า **ปุพฺเพ อญฺญาสุ**
ชาติสุ นี้ ฟังเห็นว่า เราไม่ใช่จะเป็นมารดาแม้แต่ในชาตินี้ โดย
ที่แท้ในชาติก่อน คือ ในชาติอื่น ๆ เราก็ได้เป็นมารดาในชาติที่ ๕
แต่ชาติปัจจุบันนี้. บทว่า **อุปฺปนฺนา เปตฺติริสฺส** ความว่า เข้าถึง
เปตโลกโดยปฏิสนธิ. บทว่า **ขุปฺปิปาตสมฺปิตา** แปลว่า ถูกความหิว
และความกระหายครอบงำ อธิบายว่า ถูกความหิวและความกระหาย
ครอบงำอยู่ไม่ขาดระยะ.

บทว่า **ฉทุทิต** ได้แก่ เป็นคน อธิบายว่า อันเขาคายกแล้ว.
บทว่า **จิปีต** ได้แก่ มลทินที่ออกจากปากพร้อมกับอาหารที่เขาทิ้ง.
บทว่า **เขฬ** แปลว่า การถ่มน้ำลาย. บทว่า **สงฺฆาณิก** ได้แก่ มลทิน
ที่ไหลออกจากสมอง แล้วไหลออกทางจมูก. บทว่า **สิเลสุม** ได้แก่
เสมหะ. บทว่า **วสฺสจฺ ทฺยฺหฺมานาน** ได้แก่ น้ำมันเหลวของซากศพ
ที่ถูกเผาบนเชิงตะกอน. บทว่า **วิชาตฺตานฺจฺ. โลหิต** ได้แก่ โลหิต
ของหญิงผู้คลอด มลทินครรภ์ที่ท่นสงเคราะห์ด้วย จ ศัพท์. บทว่า
วณฺณาน ได้แก่ แผลที่เกิดขึ้นเอง. บทว่า **ย** เชื่อมด้วยบทว่า
ย โลหิต. บทว่า **ฆานสีสฺสจฺฉินฺนาน** ได้แก่ โลหิตใด ของผู้ถูกตัดจมูก
และถูกตัดศีรษะ. มีวาจาประกอบความว่า เรากินซึ่งโลหิตนั้น.
บทว่า **ฆานสีสฺสจฺฉินฺนาน** นี้ เป็นหัวข้อแห่งเทศนา ด้วยบทว่า
ฆานสีสฺสจฺฉินฺนาน นี้ พึงเห็นว่า เพราะเหตุที่โลหิต แม่ของคน
ที่ถูกตัดมือและเท้าเป็นต้น เราก็กินเหมือนกัน อนึ่งด้วยบทว่า **วณฺณาน**
นี้ พึงเห็นว่า ท่านสงเคราะห์เอาโลหิตของคนที่ถูกตัดมือและเท้า
เป็นต้นแม่เหล่านั้น. บทว่า **ขุทฺตปเรตฺตา** ได้แก่ เป็นผู้ถูกความหิว
ครอบงำ. ด้วยบทว่า **อิตฺถิปุริสฺสนิสฺสิต** นี้ ท่านแสดงว่าเราจะกิน
หนัง เนื้อ เอ็น และหนองเป็นต้น ที่อาศัยร่างกายของสตรีและ
บุรุษ และอย่างอื่นตามที่กล่าวแล้ว.

บทว่า **ปฺสฺสน** ได้แก่ แห่งแพะ โค และกระบือ เป็นต้น. บทว่า
อเลณฺนา แปลว่า ไม่มีที่พึง. บทว่า **อนคารา** แปลว่าไม่มีที่อยู่.
บทว่า **นิลฺมณฺจฺปฺรายนฺนา** ได้แก่ นอนบนเตียงที่สกปรก ที่เขาทิ้งไว้

ในป่าช้า. อีกอย่างหนึ่ง พื้นที่ป่าช้าที่มากไปด้วยเถาและถ่านเพลิง
ท่านประสงค์เอาว่า นิล, อธิบายว่า นอนทับพื้นที่ป่าช้านั้นนั่นแหละ
เหมือนนอนบนเตียง. บทว่า **อนฺวาทิสฺสึหิ เม** ความว่า ท่าน
จงให้ปิดตาทานอุทิส โดยประการที่ส่วนบุญที่ให้แล้วจะสำเร็จ
แก่เราได้. ทว่า **อปฺเปว นาม มุจฺเจยฺย** ปุพฺพโลหิตโกชนา ความว่า
โจนหนอ เราพึ่งพ้นจากชีวิตเปรต อันมีหนองและเลือดเป็นอาหาร
นั่นเพราะการอุทิสของท่าน.

ท่านพระสารีบุตรเถระ ได้สดับดังนั้นแล้ว ในวันที่สอง
จึงเรียกพระเถระ ๓ รูป มีท่านพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นต้นมา
พร้อมด้วยพระเถระเหล่านั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์
ได้ไปถึงพระราชานิวศน์ของพระเจ้าพิมพิสาร. พระราชาเห็น
พระเถระแล้ว จึงถามถึงเหตุแห่งการมาว่า ท่านขอรับ ท่านมา
ทำไม ? ท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงได้ทูลเรื่องนั้นแต่พระราชา
พระราชาตรัสว่า โยมรู้แล้ว แล้วจึงละพระเถระ รับสั่งให้เรียก
อำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ ทรงพระบัญชาว่า เธอจงสร้างกุฏิ ๔
หลังในที่นี้อันสมบูรณ์ด้วยร่มเงาและน้ำ อันวิจิตร ไม่ไกลแต่เมือง
และในภายในพระราชวัง ให้แบ่งเป็น ๓ ส่วน โดยที่มีความพิเศษ
เพียงพอแล้วให้รับกุฏิ ๔ หลัง. และพระองค์เองก็ได้เสด็จไปในที่นั้น
ได้ทรงกระทำพระราชกรณียกิจที่ควรทำ. เมื่อกุฏิสำเร็จแล้ว
จึงให้เตรียมพลีกรรมทั้งหมด เข้าไปตั้งข้าวน้ำและผ้าเป็นต้น
และเครื่องบริวารทุกอย่างที่สมควรแก่ภิกษุสงฆ์ที่มาจากทิศ

ทั้ง ๔ มี พระพุทธเจ้าเป็นประธาน แล้วมอบถวายสิ่งทั้งหมดนั้น
แต่ท่านพระสารีบุตรเถระ. ลำดับนั้น พระเถระ ได้ถวายสิ่งทั้งหมด
นั้น แต่ภิกษุสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
อุทิศแก่นางเปรตนั้น. นางเปรตนั้น ได้อุโมทนาส่วนบุญนั้นแล้ว
บังเกิดในเทวโลก เป็นผู้พร้อมด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทุกอย่าง
ในวันต่อมา ก็ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ใหว่แล้ว
ยืนอยู่. พระเถระสอบถามนางเปรตนั้น. นางเปรตนั้น ได้แจ้ง
เหตุที่ตนเข้าถึงความเป็นเปรต และเข้าถึงความเป็นเทวดาอีก.
ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า :-

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์
ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึงปรึกษากับท่านพระ-
มหาโมคคัลลานะเถระ ท่านพระอนุรุทธะและ
ท่านพระกัปปิณะ แล้วให้สร้างกุฎี ๔ หลัง ถวาย
กุฎีทั้งข้าวและน้ำแด่พระสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔
อุทิศส่วนกุศลไปให้แก่มารดา. ในทันใดนั้นเอง
วิบากคือ ข้าว น้ำ และผ้าก็เกิดขึ้น นี่เป็นผลแห่ง
ทักษิณา ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด
นุ่งห่มผ้าอันมีค่า ยิ่งกว่าผ้าแก้วนกาตี ประดับ
ด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาท่านพระมหา-
โมคคัลลานะเถระ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สงฺฆ จาคฺคฺทิสฺส อทา ความว่า
ได้ถวาย คือมอบถวาย แก่สงฆ์ ผู้มาแต่ทิศทั้ง ๔. คำที่เหลือมีนัย
ดังกล่าวแล้วนั้นแล.

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ถาถามนางเปรตนั้นว่า

ดูก่อน นางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทุกทิศ สถิตอยู่ ดุจดาว
ประกายพริ้ว. ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อริผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นที่
พอใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่าน เพราะกรรมอะไร.

ดูก่อน นางเทพธิดา ผู้มีอำนาจมาก
อาตมภาพขอถามท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำ
บุญอะไรไว้ อนึ่งท่านมีอำนาจรุ่งเรือง และมี
รัศมีกายสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญ
อะไร.

ลำดับนั้น นางเปรตจึงตอบโดยนัยมีอาทิว่า ดิฉัน เป็น
มารดาของท่านพระสารีบุตร. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.
ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระ ได้กราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอัฐุปัตติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้เข้าถึง
พร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาสารีบุตรเถรมาตุเปตวัตรที่ ๒

๓. มัตตาเปติวัตถุ

ว่าด้วยผู้ร้ายตายเป็นนางเปรต

นางติสสาถามหญิงเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๐๐] ดูก่อนนางเปรตผู้ชুবผอมมีแต่ซี่โครง ท่าน
เป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชুবผอม มี
ตัวสฟรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใคร มายืนอยู่
ในที่นี้.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ส่วนฉันชื่อมัตตา
เป็นหญิงร่วมสามีกับท่าน ได้ทำกรรมอันลามก
ไว้ จึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก

นางติสสาถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ หรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันเป็นหญิงดูร้ายและหยาบคาย มักหึง-
หวง มีความตระหนี่ เป็นคนโอ้อวด ได้กล่าววาจา
ชั่วกะท่าน จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก

นางตีสากเล่าว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้นฉันก็รู้
ว่า ท่านเป็นหญิงคู่ร้ายอย่างไร แต่อยากจะถาม
ท่านทุกอย่างหนึ่ง ท่านมีสรีระเปื้อนฝุ่นเพราะ
กรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ท่านกับฉันพากันอาบน้ำแล้ว นุ่งห่มผ้า
สะอาด ตบแต่งร่างกายแล้ว แต่ฉันแต่งร่างกาย
เรียบร้อยยิ่งกว่าท่าน เมื่อฉันแลดูท่านคุยอยู่กับ
สามี ลำดับนั้น ความริษยาและความโกรธได้เกิด
แก่ฉันเป็นอันมาก ทันใดนั้นฉันจึงกวาดเอาฝุ่น
โปรยลงรดท่าน ฉันมีสรีระเปื้อนด้วยฝุ่น เพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น.

นางตีสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้นฉันก็รู้
ว่า ท่านเอาฝุ่นโปรยใดฉัน แต่ฉันอยากจะถาม
ท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นหิดคันไปทั่วตัว
เพราะกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เราทั้งสองเป็นคนหยา ได้พากันไปป่า
ส่วนท่านหยามาได้ แต่ฉันนำเอาผลหมามูยมา

เมื่อท่านผลอ ฉันได้ไปรยหมามุ่ยลงบนที่นอน
ของท่าน ฉันเป็นหิดคันไปทั้งตัวเพราะวิบากแห่ง
กรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านไปรยผลหมามุ่ยลงบนที่นอนของฉัน แต่
ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้
เปลือยกายเพราะกรรมอะไร.

นางปรตนั้นตอบว่า

วันหนึ่ง ได้มีการประชุมพวกมิตรสหาย
และญาติทั้งหลาย ส่วนท่านได้รับเชิญ แต่ฉันซึ่ง
สามีกับท่านไม่มีใครเชิญ เมื่อท่านผลอฉันได้ลัก
ผ้าของท่านซ่อนเสีย ฉันเป็นผู้เปลือยกายเพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านได้ลักผ้าของฉันไปซ่อน แต่ฉันอยากจะ
ถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านมีกลิ่นกายเหม็นดัง
คูด เพราะกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันได้ลักของหอม ดอกไม้ และเครื่อง
ดูบไล่ อันมีค่ามากของท่านทิ้งลงในหลุมคูด บาบ
นั้นฉันได้ทำไว้แล้ว ฉันมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด
เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

นางตีสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า บาบนั้นท่านทำไว้แล้ว แต่ฉันอยากจะถาม
ท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นคนยากจนเพราะกรรม
อะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ทรัพย์สิ่งใดมีอยู่ในเรือน ทรัพย์นั้นของเรา
ทั้งสองมีเท่า ๆ กัน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ แต่ฉัน
ไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน ฉันเป็นคนยากจนเพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น ครั้นนั้น ท่านได้ว่ากล่าวตัก-
เตือนฉัน ห้ามไม่ให้ทำบาปกรรมว่า ท่านจะไม่ได้
สุคติ เพราะกรรมอันลามก.

นางตีสากล่าวว่า

ท่านไม่เชื่อถือเราและริษยาเรา ขอท่านจง
ดูวิบากแห่งกรรมอันลามกเช่นนี้ เมื่อก่อนนาง
ทาสีและเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายได้ดีแล้วในเรือน

ของท่าน แต่เดี๋ยวนี้ นางทาสีเหล่านั้นพากันห้อมล้อมคนอื่น โภคะทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ท่านแน่แท้ บัดนี้ กฎุมพีผู้เป็นบิดาของบุตรเรา ยังไปในตลาดอยู่ ท่านอย่าเพิ่งไปจากที่นี่เสียก่อน บางทีเขาจะให้อะไรแก่ท่านบ้าง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ฉันเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชูบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น การเปลือยกาย และมีรูปร่างน่าเกลียดเป็นต้นนี้ เป็นการยังความละอายของหญิงทั้งหลายให้กำเริบ ขออย่าให้กฎุมพีได้เห็นฉันเลย.

นางตีสากกล่าวว่า

ถ้าอย่างนั้น ฉันจะให้สิ่งไร หรือทำบุญอะไรให้แก่ท่าน ท่านจึงจะได้ความสุขสำเร็จ ความปรารถนาทั้งปวง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ขอท่านจงนิมนต์ภิกษุจากสงฆ์ ๔ รูป และจากบุคคล ๔ รูป รวมเป็น ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วนบุญให้ฉัน เมื่อทำอย่างนั้นฉันจึงจะได้ความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.

นางติสสารับคำแล้ว นิมนต์ภิกษุ ๘ รูป
ให้ฉันภัตตาหาร ให้ครองไตรจีวรแล้ว อุทิศส่วน
กุศลไปให้นางเปรต ข้าว น้ำ และเครื่องนุ่งห่มอัน
เป็นวิบาก ได้บังเกิดขึ้นในทันใดนั้นนั่นเอง นี่เป็น
ผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นนั่นเอง นางเปรตมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่า
ผ้าแว่นกาสี ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร
เข้าไปหานางติสสาผู้ร่วมสามี.

นางติสสาจึงถามว่า

ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก
ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาวประ-
กายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ อัฐผลย่อมสำเร็จ
แก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง อัน
เป็นที่พอใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร
ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ฉันขอถาม
ท่านเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง
ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางมัตตาเทพธิดาตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ฉันชื่อมัตตา เป็น
หญิงร่วมสามีกันกับท่าน ฉันได้ทำกรรมอันลามก

ไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก ฉันทนุโมทนาทาน
ที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน คุณพี่ ขอท่าน
พร้อมด้วยญาติทุกคนจงมีอายุยืนนานเถิด คุณพี่
ผู้สงาม ท่านจงประพฤติธรรมและให้ทานใน
โลกนี้แล้ว จะเข้าถึงฐานะอันไม่เศร้าโศก ปราศ-
จากธุลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่แห่งทำวสวัตติ
ท่านกำจัดมลทินคือความตระหนี่พร้อมด้วยราก
แล้ว อันใคร ๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึงโลก
สวรรค์.

จบ มัตตาเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถามัตตาเปตวัตถุที่ ๓

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปตชื่อว่า มัตตา จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
นคฺคา ทุพฺพณฺณรูปาสิ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี ได้มีกฤมพีผู้หนึ่ง เป็นคนมีศรัทธา
มีความเลื่อมใส. แต่ภริยาของเขา ไม่มีศรัทธา ไม่มีมีความเลื่อมใส
มักโกรธและเป็นหมั่น โดยชื่อมีชื่อว่า มัตตา. ลำดับนั้น กฤมพีนั้น
เพราะกลัววงศ์สกุลจะขาดศูนย์ จึงได้นำหญิงอื่นชื่อว่า ดิสสา
มาจากสกุลเสมอกัน. นางเป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส ทั้งเป็น
ที่รัก เป็นที่ชอบใจของสามี. ไม่นานนัก นางก็ตั้งครรภ์ โดยล่วงไป

๑๐ เดือน นางจึงคลอดบุตรคนหนึ่ง บุตรคนนั้นมีชื่อว่า ภูตะ.
นางเป็นแม่บ้าน อุปัฏฐากภิกษุ ๔ รูป โดยเคารพ, ส่วนหญิงหมั้น
ริษยานาง.

วันหนึ่ง หญิงทั้งสองคนนั้น สระผม ได้ยินผมเปียกอยู่แล้ว.
กณฺฐมปีมีความเสนาหาผูกพันในนางชื่อว่า ดิสสา ด้วยอำนาจคุณ
ความดี มีใจฟูขึ้น ได้ยินเจรจามากมาย กับนางดิสสานั้น. นางมัตตา
อดทนต่อเหตุการณ์นั้นไม่ได้ ถูกความริษยาครอบงำ จึงเอาหยาก-
เหยื่อที่กวาดสุ่มไว้ในเรือนมาโปรยลงบนกระหม่อมของนางดิสสา.
สมัยต่อมา นางมัตตา ทำกาลละแล้ว บังเกิดในกำเนิดเปรต เสวย
ทุกข์ ๕ ประการ เพราะพลังแห่งกรรมของตน. ก็ทุกข์นั้น จะรู้ได้
ตามพระบาลีนั้นเอง. ภายหลัง ณ วันหนึ่ง นางเปรตนั้น เมื่อการ
ก่อกรรมผ่านไป จึงแสดงตนแก่นางดิสสา ผู้กำลังอาบน้ำ อยู่
ด้านหลังเรือน. นางดิสสา เห็นนางนั้น จึงสอบถามด้วยคาถาว่า :-

**ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด
ชুবผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนาง
ผู้ชুবผอม มีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครมายืนอยู่ใน
ที่นี่.**

ฝ่ายนางเปรต ได้ให้คำตอบด้วยคาถาว่า :-

**เมื่อก่อน ฉันชื่อมัตตา ท่านชื่อดิสสา เป็น
หญิงร่วมสามีกับท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจาก
มนุษย์โลกนี้ไปยังเปตโลก.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหิ มตฺตา ตฺวํ ติสฺสา ความว่า
ดิฉันชื่อมัตตา, ท่านชื่อติสสา. บทว่า ปุเร แปลว่า ในอรรถภาพ
ก่อน. บทว่า เต ความว่า ดิฉันได้เป็นผู้ร่วมสามีกับท่าน. นางติสสา
จึงถามถึงกรรมที่เขาทำไว้ ด้วยคาถาอีกว่า :-

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปยังเปตโลก.

ฝ่ายนางปรตจึงบอกกรรมที่ท่านทำไว้ ด้วยคาถาอีกว่า :-

ดิฉันเป็นหญิงดูร้าย และหยาบช้า มัก
ริษยา ตระหนี่ โอ้อวด ได้กล่าววาจาชั่วกะท่าน
ไว้ จึงจากมนุษยโลกนี้ ไปยังเปตโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จณฺทึ แปลว่า ผู้มักโกรธ.
บทว่า ผรุสา แปลว่า ผู้มักกล่าวคำหยาบ. บทว่า อาสี แปลว่า
ได้เป็นแล้ว. บทว่า ตาหิ ตัดเป็น ตี อหิ . บทว่า ทูรุตุตี แปลว่า กล่าว
คำชั่ว คือ คำที่ไม่มีประโยชน์. เบื้องหน้าแต่จะไป หญิงทั้งสอง
คนนั้น ได้ประกาศคาถาว่าด้วยการกล่าวและการกล่าวโต้ตอบกัน
เท่านั้นว่า :-

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้น แม้นฉันก็รู้ว่าท่านเป็นคนดูร้ายอย่างไร
แต่อยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่งว่า ท่านมีสรีระเปื้อน
ฝุ่น เพราะกรรมอะไร.

- นางเปรด : ท่านกับฉันพากันอาบน้ำแล้ว นุ่งห่มผ้าสะอาด ดบแต่งร่างกายแล้ว แต่ฉันแต่งร่างกายเรียบร้อยยิ่งกว่าท่าน เมื่อฉันแลดูท่านคุยอยู่กับสามี ลำดับนั้น ความริษยาและความโกรธ ได้เกิดแก่ฉันเป็นอันมาก ทันใดนั้น ฉันจึงกวาดเอาฝุ่นโปรยรดท่าน ฉันมีร่างกายเปื้อนฝุ่น เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.
- ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านเอาโปรยโปรยใส่ฉัน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นหิดคันไปทั้งตัว เพราะกรรมอะไร
- นางเปรด : เราทั้งสอง เป็นคนหาษา ได้พากันไปป่า ส่วนท่านหาขามาได้ แต่ฉันนำเอาผลหมามูยมา เมื่อท่านผลอ ฉันได้โปรยหมามูยนั้นลงบนที่นอนของท่าน ฉันเป็นหิดคันไปทั้งตัว เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.
- ติสสา : เรื่องทั้งหมดเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านโปรยผลหมามูยลงบนที่นอนของฉัน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้เปลือยกาย เพราะกรรมอะไร
- นางเปรด : วันหนึ่งได้มีการประชุมพวกมิตรสหายและญาติ ส่วนท่านได้รับเชิญ แต่ฉันผู้ร่วมสามีกับท่าน ไม่มีใครเชิญ เมื่อท่านผลอ ฉันได้ลักผ้าของท่านไปซ่อนเสีย ฉันเป็นผู้เปลือยกาย เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้น เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านได้
ลักผ้าของฉันไปซ่อน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่าง
หนึ่ง ท่านมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด เพราะกรรมอะไร.

นางเปรด : ฉันได้ลักของหอม ดอกไม้ และเครื่องลูบไล้ อันมีค่า
มากของท่านไป ทิ้งลงในหลุมคูด บาปนั้นฉันได้ทำไว้
แล้ว ฉันมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด เพราะวิบากกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้น เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า บาปนั้น
ท่านทำไว้แล้ว แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง
ว่า ท่านเป็นคนยากจน เพราะกรรมอะไร

นางเปรด : ทรัพย์สิ่งใด มีอยู่ในเรือน ทรัพย์นั้น ของเราทั้งสอง
มีอยู่เท่า ๆ กัน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ แต่ฉันไม่ได้ทำที่พึง
แก้ตน ฉันเป็นคนยากจน เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น
ครั้งนั้น ท่านได้ว่ากล่าวตักเตือนฉัน ห้ามไม่ให้ทำ
กรรมชั่วว่า ท่านจักไม่ได้สุคติเพราะกรรมชั่ว.

ติสสา : ท่านไม่เชื่อถือเรา เพราะริษยาเรา ขอท่านจงดูวิบาก
แห่งกรรมชั่วเช่นนี้ เมื่อก่อนนางทาสี และเครื่อง
อาภรณ์ทั้งหลาย ได้มีแล้วในเรือนของท่าน แต่เดี๋ยวนี้
ทาสีเหล่านั้น พวกกันห้อมล้อมคนอื่น โภคะทั้งหลาย
ก็ไม่มีแก่ท่านแน่แท้ บัดนี้ภุมพิจูเป็นผู้เป็นบิดาของบุตร
เรา ยังไปตลาดอยู่ ท่านอย่าเพิ่งไปจากที่นี่เสียก่อน
บางที่เขาจะให้อะไรแก่ท่านบ้าง.

นางเปรด : ฉันเป็นผู้เปลือยกายมีรูปร่างน่าเกลียด ชุบพอม
สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น การเปลือยกายและมีรูปร่าง

น่าเกลียด เป็นต้นนี้ เป็นการทำความละอาย ของหญิง
ทั้งหลายให้กำเริบ ขออย่าให้ท่านกฏุมพีได้เห็นฉันเลย.

ติสสา : ถ้าอย่างนั้น ฉันจะให้สิ่งไรหรือทำบุญอะไร ให้แก่
ท่าน ท่านจึงจะได้ความสุขสำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวงได้.

นางเปรด : ขอท่านจงนิมนต์ภิกษุจากสงฆ์มา ๔ รูป จากบุคคล
๔ รูป รวมเป็น ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วน
บุญให้ฉัน เมื่อทำอย่างนั้น ฉันจึงจะได้ความสุข สำเร็จ
ความปรารถนาทั้งปวงได้. นางติสสารับคำแล้ว

นิมนต์ภิกษุ ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร ให้ครองไตรจีวร
แล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้นางเปรด ในทันตาเห็นนั้น
เอง วิบาก คือ ข้าว น้ำ และเครื่องนุ่งห่ม ได้เกิดขึ้น
นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นเอง นางเปรดมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้า
แคว้นกาสิ ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร เข้า
ไปหานางติสสา ผู้เป็นหญิงร่วมสามี.

ติสสา : คุณอนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่อง
สว่างไสวไปทุกทิศสถิตอยู่ คุณดาวประกายพริ้ว ท่าน
มีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร อธิฐผลสำเร็จ

แก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่ง
ทุกอย่าง เพราะกรรมอะไร คุณก่อน นางเทพธิดา ผู้มี
อานุภาพมาก ฉันขอลามท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์
ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และ
มีรัศมีอันสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

เทพธิดา : เมื่อก่อนฉันชื่อมัตตา ท่านชื่อ ดิศสา เป็นหญิงร่วม
สามีกับท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากมนุษย์โลกนี้
ไปยังเปตโลก.

ฉันอนุโมทนาทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน
คุณพี่ ขอท่านพร้อมด้วยญาติทุกคน จงมีอายุยืนนาน
คุณพี่ ผู้สงดงาม
ท่านจงประพฤติธรรมและให้ทานในโลกนี้แล้ว จัก
เข้าถึงฐานะอันไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี อันเป็นที่
อยู่แห่งท้าวสวัตตี ท่านกำจัดมลทินคือความตระหนี่
พร้อมทั้งราก อันใคร ๆ ตีเตียนไม่ได้ จะเข้าถึงโลก
สวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพฺพํ อหฺมปิ ชานามิ ยถา
ตฺวํ จณฺทิกา อหุ ความว่า คำที่ท่านกล่าว เราเป็นผู้ร้ายและ
มีวาจาหยาบทั้งหมดนั้น แม้ข้าพเจ้าก็รู้ว่าท่านเป็นผู้ร้าย มักโกรธ
มีวาจาหยาบ มักริษยา ตระหนี่ และโอ้อวด. บทว่า อณฺฺณญจ โข
ตํ ปุจฺฉามิ ความว่า บัดนี้ เราขอลามท่านสักอย่างหนึ่งอีก.

บพว่า เกนาธิ ปิ สุกฺกนฺธิตา ความว่า ท่านเป็นผู้เปื้อนด้วยหยากเขื้อ และฝุ่น เป็นผู้ม้ร่างกายเกลื้อนกลั่นโดยประการทั้งปวง เพราะกรรมอะไร.

บพว่า สีตํ นฺหตา ปรลว่า ท่านสระผมแล้ว. บพว่า อธิมตฺตํ แปรลว่า มีประมาณยิ่งกว่า. บพว่า สมลฺกตฺตรา แปรลว่า ประดับด้วยดี คือศิโย. บาลีว่า อธิมตฺตา ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เป็นผู้เมา คือ เป็นผู้เมาด้วยมานะอย่างยิ่ง คืออาศัยมานะ. บพว่า ตยา แปรลว่า อันนางผู้เจริญ. บพว่า สามิกน สมฺนุติ ความว่า ท่านกล่าวเจรจาปราศัยกับสามี.

บพว่า ขขฺขฺธิ กจฺจฺญา ความว่า ท่านถูกโรคหิดกัด คือ เบียดเบียน. บพว่า เกสขฺขฺหริ แปรลว่า ผู้หยา คือ ผู้นำโอสถมา. บพว่า อุกฺโย แปรลว่า ทั้งสองคน, อธิบายว่า ท่านกับเรา. บพว่า วนนฺตํ แปรลว่าสู่ป่า. บพว่า ตฺวณฺจ เกสขฺขฺมาหริ ความว่า ส่วนท่านหายาที่นำอุปการะมาแก้ตน ตามที่หมอบอกให้. บพว่า อหฺณจ กปิ กจฺจฺโน ความว่า แต่ฉันได้นำเอาผลหมามูย คือผลไม้ ที่มีผัสสะชั่วมาให้. อีกอย่างหนึ่ง ความว่า เครื่องเถาที่เป็นเอง ท่านเรียกว่า กปิ กจฺจฺโน เพราะฉะนั้น ฉฉันจึงนำเอาใบและผลของ เครื่องเถาที่เป็นเองมา. บพว่า เสยฺยํ ตฺยาหํ สโมกิริ ความว่า ฉฉันเอาผลและใบหมามูยไปรยรอบที่นอนท่าน.

บพว่า สหายานํ แปรลว่า มิตร. บพว่า สมโย แปรลว่า การประชุม. บพว่า ญาตีณํ ได้แก่ พวกพ้อง. บพว่า สมิติ แปรลว่า

การประชุม. บทว่า อามนุติตา ความว่า ท่านอันดิฉันเชิญโดย
การกระทำมงคล. บทว่า สตามินี ความว่า หญิงผู้ร่วมสามี คือ
ผู้ร่วมผิว. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า โน จ โขหิ ความว่า
ส่วนเราเรามีได้เชื้อเชิญเลย. บทว่า ทุสฺสํ ตฺยาคฺหิ ตัดเป็น ทุสฺสํ
เต อหิ . บทว่า อปานุที ได้แก่ ดิฉันได้ลัก คือ ได้ถือเอาโดยอาการ
ชะโมย.

บทว่า ปุจฺจณฺหิ ได้แก่ ใหม่เอี่ยม. หรือมีค่ามาก. บทว่า
อตาเรสี ได้แก่ ทิ้งไป. บทว่า กฺุณฺณฺธินึ ได้แก่ ผู้มีกลิ่นเหมือน
กลิ่นกุณฺณ คือ ฟุ้งไปด้วยกลิ่นอุจจาระ.

บทว่า ยํ เคเห วิชฺชเต ธนํ ความว่า เราทั้งสอง คือ ท่านและ
ฉัน มีทรัพย์ที่เกิดขึ้นในเรือนเสมอกัน คือ เท่ากันทีเดียว. บทว่า
สนฺนฺเตสุ แปลว่า มีอยู่. บทว่า ทิปิ ได้แก่ ที่พึง. ท่านกล่าวหมายเอา
บุญกรรม.

นางเปรตนั้นครั้งบอกเนื้อความที่นางตีสสาตามอย่างนี้แล้ว
เมื่อจะประกาศความผิดที่ตนไม่กระทำตามคำของนางตีสานั้น
ในกาลก่อนกระทำอีก จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ในเวลานั้นนั่นเอง
ท่านได้กล่าวสอนเรา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตเทว แปลว่า ในกาลนั้นนั่นแหละ
คือ ในเวลาที่เรากำลังอยู่ในอัทธภาพมนุษย์นั่นเอง. บาลีว่า ตเทว
ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า กรรมที่เกิดขึ้นในบัดนี้ ฉันทใด กรรมนั้นก็เป็
อย่างนั้นเหมือนกัน. นางเปรตแสดงอ้างถึงตนว่า มํ . บทว่า ตฺว

ได้แก่ ซึ่งนางติสสา. บทว่า อจ แปลว่า ได้กล่าวแล้ว. ก็เพื่อจะแสดงถึงอาการที่นางติสสากล่าว จึงได้กล่าวคำมีอาทิว่า ปาปกมฺมัมกรรมชฺว์. บาลีว่า ปาปกมฺมานิ ดังนี้ก็มี. นางปรตกล่าวว่า ท่านกระทำการชฺว์อย่างเดียว แต่ท่านไม่ได้สุคติด้วยดี เพราะกรรมชฺว์โดยที่แท้ ได้แต่สุคติเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านได้กล่าว คือโอวาทเราในกาลก่อน โดยอาการใด กรรมนั้นก็ย่อมมีโดยอาการนั้นเหมือนกัน.

นางติสสาได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงได้กล่าว ๓ คาถา โดยนัยมีอาทิว่า วามโต มํ ตฺวํ ปจฺเจติ ท่านไม่เชื่อถือเรา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วามโต มํ ตฺวํ ปจฺเจติ ความว่า ท่านเชื่อเรา โดยอาการผิดตรงกันข้าม คือ ท่านยึดถือเราแม้ผู้แสวงหาประโยชน์แก่ท่าน ก็ทำให้เป็นข้าศึก. บทว่า มํ อุตฺถยติ แปลว่า ท่านริษยาเรา คือ ทำความริษยาเรา. ด้วยบทว่า ปสฺส ปาปานิ กมฺมานิ วิปาโก โหติ ยาทีโส นี้ นางปรตแสดงว่า ท่านจงควิบากของกรรมชฺว์ที่ร้ายกาจมากนั้น โดยประจักษ์.

บทว่า เต อญฺเฐ ปริจาเรนฺติ ความว่า ทาสีในเรือนของท่าน และเครื่องอาภรณ์เหล่านี้ที่ท่านหวงแหนไว้ในกาลก่อน บัดนี้บำเรอคนอื่น คือ คนอื่นใช้สอย. จริงอยู่ บทว่า อิมํ นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นลึงควิปลาต. บทว่า น โภคา โหนฺติ สสุตฺตา ความว่า ธรรมดาว่าโภคะเหล่านี้ ไม่แน่นอน คือไม่ยั่งยืนเป็นของชั่วคราว

มีอันจะต้องละทิ้งไป อธิบายว่า เพราะฉะนั้น ไม่ควรทำความริษยา และความตระหนี่เป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่โลกะนั้น.

บทว่า อิทานิ ภูตสุส ปิตา ความว่า บัดนี้ ภูมพิผู้เป็นบิดา ของเจ้า ภูตผู้เป็นบุตรของเรา. บทว่า อาปณา ความว่า เขาจักมา คือจักกลับจากตลาดมายังเรือน. บทว่า อปุเปว เต ทเท กิณฺจิ ความว่า ภูมพิมาถึงเรือนแล้วคงจะให้ไทยธรรมบางอย่าง อันควร ที่จะให้แก่ท่านบ้าง. บทว่า มา สุ ตาว อิโต อคา ความว่า นางติสสา เมื่อจะอนุเคราะห์นางเปรตนั้นจึงกล่าวว่า อันดับแรก ท่านอย่าได้ ไปจากนี้ คือจากที่ดินหลังเรือนนี้.

นางเปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศอภัยของตน จึง กล่าวคาถามีอาทิว่า ดิฉันเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โกปีนเมตฺติ อิตฺถินิ ความว่า ความเป็น คนเปลือยกายและมีรูปร่างน่าเกลียดเป็นต้นนี้ เป็นของน่าละอาย คือ ควรจะปกปิดสำหรับหญิงทั้งหลาย เพราะเป็นอวัยวะจะต้อง ปกปิด. บทว่า มา มํ ภูตปีตาทุทฺส ความว่า นางเปรตละอายพลาง กล่าวว่ เพราะฉะนั้น ภูมพิผู้เป็นบิดาของเจ้าภูต อย่านำได้พบ ดิฉันเลย.

นางติสสา ครั้นได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความสงสารกล่าวคาถาว่า เอาเถอะ เราจะให้อะไรแก่ท่านสักอย่าง. บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า หนุท เป็นนิปาต ใช้ในอรรถว่า ตักเตือน. บทว่า ที วา ตฺยาคํ ทมฺมิ ความว่า เราจะให้อะไรแก่ท่าน คือ จะให้ผ้าหรือ

อาหาร. บทว่า **กี วา เตช โกรมห์** ความว่า เราจะทำอุปการะอะไร
แก่ท่านสักอย่าง ในที่นี้ คือในเวลานี้.

นางเปอตได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาว่า **จตุตทาโร ภิกขุ
สงฺฆโต** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จตุตทาโร ภิกขุ สงฺฆโต**
จตุตทาโร ปน บุคฺคเต ความว่า ท่านจงให้ภิกษุ ๘ รูป บริโภคม
ความพอใจ อย่างนี้คือ จากภิกษุสงฆ์ คือ จากสงฆ์ ๘ รูป จาก
บุคคล ๔ รูป ดังนี้แล้วอุทิส่วนบุญนั้นแก่เรา คือ จงให้ปีติทาน
แก่เราเถิด. บทว่า **ตทาหิ สุจิตา เหสุถิ** ความว่า ในเวลาที่ท่าน
อุทิส่วนบุญแก่เรา เราได้รับความสุข คือถึงความสุขแล้ว จัก
เป็นผู้สำเร็จสิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง.

นางคิสสา ครั้นได้ฟังดังนั้น จึงได้แจ้งความนั้น แก่สามี
ของตน ในวันที่ ๒ จึงให้ภิกษุ ๘ รูป นั้นแล้ว อุทิส่วนบุญแก่
นางเปอต, ทนใดนั่นเอง นางเปอตก็ได้รับทิพยสมบัติ จึงกลับไปหา
นางคิสสา. เพื่อจะแสดงความนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย
จึงได้ตั้ง ๓ คาถามีอาทิว่า นางรับคำแล้ว.

ฝ่ายนางคิสสา ได้สอบถามนางเปอตผู้เข้าไปยืนอยู่แล้ว
ด้วย ๓ คาถา มีอาทิว่า มีวรรณะงามยิ่งนัก. ฝ่ายนางเปอต จึงแจ้ง
เรื่องของตนด้วยคาถาว่า เราช้อมัตตา แล้วได้ให้อนูโมทนาแก่
นางคิสสา ด้วยคาถาเป็นต้นว่า ขอท่านจงมีอายุยืนเถิด ดังนี้แล้ว
ได้ให้โอวาท ด้วยคาถาว่า จงประพฤดิธรรมในโลกนี้ ดังนี้เป็นต้น.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตว ทินฺเนน** ได้แก่ ทานที่ท่านให้แล้ว.

บพว่า อโสกั วิรัชั ฐานั ความว่า ชื่อว่า อโสกะ เพราะไม่มีความ
เศร้าโศก อนึ่ง ฐานะอันเป็นทิพย์ ชื่อว่า วิรัชะ เพราะไม่มีธุลี คือ
เหงื่อไคล ทั้งหมดนั้น นางเทพธิดา กล่าวหมายเอาเทวโลก. บพว่า
อวารัลลั ได้แก่สถานที. บพว่า วสวัตตุนิ ได้แก่ เทพทั้งหลาย
ผู้แผ่อำนาจของตน โดยความเป็นอธิบดี อันเป็นทิพย์. บพว่า สมุลลั
ได้แก่ เป็นไปกับด้วยโลภะและโทสะ. จริงอยู่ โลภะและโทสะ ชื่อว่า
เป็นมูลของความตระหนี่. บพว่า อนินุทิตา ได้แก่ใคร ๆ ไม่ดิเสียน
คือ ควรสรรเสริญ. บพว่า สกคฺคฺมฺเปหิ ฐานั ความว่า จงดำรงฐานะ
อันเป็นทิพย์ อันได้นามว่า สักกะ เพราะเลิศด้วยดี ด้วยอารมณ์
ทั้งหลายมีรูป เป็นต้น, อธิบายว่า มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า.
คำที่เหลือ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

ลำดับนั้น นางคิสสา บอกเรื่องราวนั้นแก่กกุฎมพี. กกุฎมพี
จึงได้เรียนแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล แต่พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อติอุบายิตติเหตุ จึงทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
มหาชนได้ฟังธรรมนั้น กลับได้ความสลดใจ จึงกำจัดมลทินมีความ
ตระหนี่เป็นต้น เป็นผู้ยินดีในทานและศีลเป็นต้น มีสุคติเป็นที่ไป
ในเบื้องหน้า ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถามัตตาเปตวัตถุที่ ๑

๔. นันทาเปติวัตถุ

ว่าด้วยผู้ดูร้ายตายเป็นนางเปรต

นันทิเสนอุบาทถถามว่า

[๑๐๑] ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด
ตัวขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง เขี้ยวงอกออก
เหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่าท่านเป็นมนุษย์.

นางเปรตตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทิเสน เมื่อก่อน ฉันชื่อ
นันทา เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมอันลามก
ไว้จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจาใจ
เพราะวิบากแห่งกรรมอะไรท่านจึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนฉันเป็นหญิงดูร้าย หยาบคาย ไม่
เคารพท่าน พูดคำชั่วหยาบกะท่าน จึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนถามว่า

เอาละ เราจะให้ผ้านุ่งแก่ท่าน ขอท่านจง
นุ่งผ้านี้แล้วจงมา เราจักนำท่านไปเรือน ท่าน
ไปเรือแล้วจักได้ผ้า ข้าวและน้ำ ทั้งจักได้ชม
บุตรและลูกสะใภ้ของท่าน.

นางเปตนั้นตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือ
ของท่าน ก็ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉัน ขอ
ท่านจงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล
ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้อิ่มหน้าด้วยข้าว
และน้ำ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ฉัน เมื่อท่านทำ
อย่างนั้น ฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวง. เมื่อนันทิเสนอุบาสรับคำแล้ว ได้ให้
ท่านเป็นอันมาก คือ ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า เสนา-
สนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้าต่าง ๆ
และเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศ-
จากราคะ เป็นพหูสูตให้อิ่มหยกด้วยข้าวและน้ำ
แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้นางนันทา ข้าว น้ำ และ
เครื่องนุ่งห่มอันเป็นวิบาก ย่อมบังเกิดในทันตา
นั้นนั่นเอง นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะที่นั้น
เอง นางเปตนั้นมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่ม

ผ้าอันดีมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสิ ระดับด้วย
วัตถาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาสามี.

นันทิเสนอุบาทจึงถามว่า

ดูก่อนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัยสงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดวงดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้ อัฐผลย่อม
สำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง
อันเป็นที่พอใจ ย่อมเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร
ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก จันทขอลถาม
ท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร อนึ่ง
ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางนันทาเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทิเสน เชอก่อน จันทชื่อ
นันทาเป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วช้า จึง
จากมนุษย์โลกนี้ไปสู่เปตโลก จันอนุโมทนาทาน
ที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ดูก่อน
คฤหบดี ขอท่านพร้อมด้วยญาติทั้งปวงจงมีอายุ
ยืนนานเถิด ดูก่อนคฤหบดี ท่านประพฤดิธรรม
และให้ทานในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงดินฐานอันไม่
เศร้าโศก ปราศจากฐลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่ของ

ท้าวสวัตติ ท่านกำจัดมลทิน ก็ความตระหนี่
พร้อมด้วยรากแล้ว อันใคร ๆ ไม่ติเตียนได้ จัก
เข้าถึงโลกสวรรค์.

จบ นันทาเปตวิตถุที่ ๔

อรรถกถานันทาเปตวิตถุที่ ๔

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปรตชื่อว่า นันทา จึงตรัสคถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
กาฬี ทูพุกุณฺณรูปาสี ดังนี้.

ได้ยินว่า ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสวัตตินัก
ยังมีอุบาสกคนหนึ่ง ชื่อว่า นันทิเสน เป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส.
ส่วนภริยาของเขา ชื่อว่า นันทา ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส
เป็นคนตระหนี่ คุร้าย กล่าววาจาหยาบ ไม่เคารพยำเกรงสามี
คำบริภาษแม่ทัพ ด้วยวาจาว่าเป็นโจร. สมัยต่อมานางนันทานั้น
ทำกาละแล้ว ไปบังเกิดในกำเนิดเปรต แสดงตนในที่ไมไกลหมู่บ้าน
นั้นนั่นเอง. นันทิเสนอุบาสกเห็นนางนั้น จึงได้กล่าวคถาว่า :-

ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด ตัว

ขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง มีเขี้ยวงอกออก

เหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่า ท่านจะเป็นมนุษย์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาฬี แปลว่า มีสีดำ. จริงอยู่
วรรณะของนางเปรตนั้น เป็นเสมือนถ่านที่ถูกเผาแล้ว. บทว่า

ผรุสา ได้แก่ มีตัวขรุขระ. บทว่า ภีรุตฺตฺสนา แปลว่า น่าสะพึงกลัว คือ มีอาการน่ากลัว. บทว่า ภารุตฺตฺสนา ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า เห็นเข้าน่ากลัวอย่างหนัก คือ ไม่น่าดู เพราะมีผิวพรรณน่าเกลียด เป็นต้น. บทว่า ปิงฺคฺลา แปลว่า ผู้มีนัยน์ตาเหลือง. บทว่า กพารา ผู้มีเขี้ยวเหมือนหมู. บทว่า น ตํ มนุญฺยานิ มานุสฺสี ความว่า เราไม่สำคัญท่านว่าเป็นมนุษย์ แต่เราสำคัญท่านว่า เป็นนางเปรต. นางเปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศตนจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านนันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา
เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ ไปสู่เปตโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น. บทว่า อหํ นนฺทา นนฺทิสฺเสน ความว่า พี่นันทิเสนขา ดิฉันชื่อว่า นันทา. บทว่า ภริยา เต ปุเร อหุ ความว่า ในชาติก่อน ดิฉันได้เป็นภรรยาของพี่. เบื้องหน้าแต่จะไป อุบาสก นั้นจึงถามว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

ลำดับนั้นนางเปรต จึงได้ตอบกะนันทิเสนอุบาสกว่า

ดิฉัน เป็นหญิงคู่ร้าย มีวาจาหยาบคาย ไม่
เคารพพี่ กล่าวคำชั่วหยาบกะพี่ จึงจากมนุษยโลก
นี้ ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนอุบาสก จึงถามอีกว่า :-

เอาเถอะ เราจะให้ผ้าถุงแก่เจ้า เจ้าจงนุ่งผ้า
นี้ ครั้นนุ่งผ้านี้แล้ว จงมา ฉันจะนำเจ้าไปสู่เรือน
เข้าไปเรือนแล้ว จักได้ผ้า ข้าว และน้ำ ทั้งจักได้
ขมบุตรและลูกสะใภ้ของเธออีกด้วย.

ลำดับนั้น นางเปตจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถา แก่นันทิเสน
อุบาสกนั้นว่า :-

ผ้านั้น ถึงพี่จะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือ
ของพี่เอง ก็ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉันได้ ขอพี่
จงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ผู้
ปราศจากราคะ ผู้เป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าว
และน้ำ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ดิฉัน เมื่อท่านทำ
อย่างนั้น ดิฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวง.

ลำดับนั้น พระสังคีติกาจารย์ กล่าว ๔ คาถานี้ว่า :-

นันทิเสนอุบาสก รับคำแล้ว ได้ให้ทาน
เป็นอันมาก คือข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า และ
เสนาสนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้า
หลากชนิด เลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบูรณ์ด้วย
ศีล ปราศจากราคะเป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าว
และน้ำแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นางในทันตาเห็น

วิบาก คือข้าว เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ก็เกิดขึ้น
นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นางเปอตมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอย่างดี มีค่ายิ่ง
กว่าผ้าแคว้นกาสิ ประดับด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตร
เข้าไปหาสามี.

ต่อแต่นั้น เป็นคาถากล่าวโต้ตอบระหว่างอุบาสกกับนางเปอต
ว่า :-

ดูก่อน เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก
ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาวประกาย
พริ้ว ท่านมีวรรณะงดงามเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อริฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโศกะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่
พอใจ เกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูก่อน
เทพธิดา ผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน เมื่อ
เป็นมนุษย์ ท่านทำบุญอะไรด้วย ท่านมีอานุภาพ
รุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้
พินันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา
เป็นภริยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วช้า จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก ดิฉันได้อุหนุโมนา
ทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ก่อน
คลอดดี ขอท่านพร้อมด้วยชาติทั้งปวง จงมีอายุ

ยีนนานเถิด ดูก่อนคฤหบดี ท่านประพาศิธรรม
และให้ท่านในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงถิ่นฐานอันไม่
เศร้าโศก ปราศจากธุลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่
ของท้าวสวตตี กำจัดมลทินคือความตระหนี่
พร้อมทั้งราก ใคร ๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึง
โลกสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทานํ วิปุลมาภิริ ความว่า ท่าน
พึงยังมหาทานให้เป็นไป ในเขตแห่งพระทักษิณายบุคคล เหมือน
หว่านพืชคือไทยธรรม. คำที่เหลือ เหมือนเรื่องที่ถัดกันมานั้นแล.

นางเทพธิดานั้น ครั้นประกาศทิพยสมบัติของตน และเหตุแห่ง
ทิพยสมบัตินั้น แก่นันทิเสนอุบาสกอย่างนี้แล้ว จึงได้ไปยังสถานที่
อยู่ของตนตามเดิม. อุบาสกแจ้วเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุ
ทั้งหลาย จึงกราบทูล แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัฐุปปีตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่
บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน
ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถานันทาเปตวิัตถุที่ ๔

๕. มัญจกุกุณฑลิตเปตวัตถุ

พราหมณ์ถามว่า

[๑๐๒] ท่านตกแต่งร่างกาย ใส่อ่างน้ำเกสิยง ฯลฯ

(เหมือนในมัญจกุกุณฑลิตวิมานที่ ๕ สุนิกขิตตวรรค

ที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ มัญจกุกุณฑลิตเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถามัญจกุกุณฑลิตเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภมัญจกุกุณฑลิตเทพบุตร จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า อลงฺกโต
มัญจกุกุณฑลิตัง นี้. ข้อที่จะพึงกล่าวในเรื่องมัญจกุกุณฑลิตนั้น ท่านได้
กล่าวไว้แล้วในอรรถกถา มัญจกุกุณฑลิตวิมานวัตถุ ในอรรถกถา
วิมานวัตถุ ชื่อ ปรมัตถทีปนี เพราะฉะนั้น พึงทราบโดยนัยดังกล่าว
ไว้ในอรรถกถาวิมานวัตถุนั้นนั่นแหละ.

ก็ในที่นี้ เรื่องของมัญจกุกุณฑลิตนั้น ท่านยกขึ้นรวบรวมไว้ใน
บาลีวิมานวัตถุ เพราะมัญจกุกุณฑลิตเทพบุตรเป็นเทวดาในวิมานก็จริง
ถึงกระนั้น เพราะเหตุที่เทพบุตรนั้น เพื่อจะกำจัดความเศร้าโศกของ
อทินนบุพพะพราหมณ์ ผู้ไปป่าช้า เดินเวียนรอบป่าช้าร้องไห้

เพราะความเศร้าโศกถึงบุตร จึงแปลงรูปเทวดาของตน เป็นคน
มีร่างกายประพรมด้วยจันทน์เหลือง ประคองแขนทั้ง ๒ คร่ำครวญ
อยู่ แสดงตนโดยอาการที่ถูกทุกข์ครอบงำ เหมือนเปรต. แม้จะ
เป็นเปรตโดยอ้อม ก็ยอมได้ เพราะปราศจากอึดอัดทรมานมนุษย์ ดังนั้น
พึง เห็นว่า เรื่องของมัจจุรุษกุลลีนัน ท่านจึงยกขึ้นรวบรวมไว้ใน
บาลีเปตวัตถุ.

จบ อรรถกถามัจจุรุษกุลลีนันเปตวัตถุที่ ๕

๖. กัณห์เปตวัตถุ

ว่าด้วยความปรารถนากระต่ายจากดวงจันทร์

โรหิไณยอำมาตย์กราบทูลว่า

[๑๐๓] ข้าแต่พระองค์ผู้กัณห์โคตร ขอพระองค์
จงลุกขึ้นเถิด จะมัวบรรทมอยู่ทำไม จะมี
ประโยชน์อะไรแก่พระองค์ด้วยการบรรทม
อยู่เล่า ข้าแต่พระเกสวะ บัดนี้พระภาคาร่วมพระ
อุทรของพระองค์ ซึ่งเป็นคุณพระหทัยและนัยน์-
เนตรเบื้องขวาของพระองค์ มีลมกำเริบคลั่งเพื่อ
ถึงกระต่ายไปเสียแล้ว. พระเจ้าเกสวะ ได้ทรง
ฟังคำของโรหิไณยอำมาตย์แล้ว อันความเศร้า-
โศกถึงพระภาคาคือบง่า ก็รีบเสด็จลุกขึ้นทันที
จับพระหัตถ์ทั้งสองของฉกษัตริย์ไว้แน่นแล้ว
เมื่อจะทรงปราศรัย จึงตรัสพระคาถา มีความว่า
เหตุไรหนอ เธอจึงทำคุณเป็นคนบ้าเที่ยว
ไปทั่วนครทวารกะนี้ เพื่ออยู่ว่า กระต่าย ๆ เธอ
ปรารถนากระต่ายเช่นไร ฉันจักให้นายช่างทำ
กระต่ายทอง กระต่ายแก้วมณี กระต่ายโลหะ
กระต่ายรูปิยะ กระต่ายสังข์ กระต่ายหิน กระต่าย
แก้วประพาฬ ให้แก่เธอ หรือว่ากระต่ายอื่น ๆ

ที่เทียวหากินอยู่ในป่ามีอยู่ ฉันทักให้เขานำ
กระต่ายเหล่านั้นมาให้เธอ เธอปรารถนากระต่าย
เช่นไร.

ฉนฺทบัณฺฑิตกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ไม่ปรารถนากระต่ายที่อาศัย
แผ่นดิน ข้าพระองค์ปรารถนากระต่ายจากพระ-
จันทร ข้าแต่พระเจ้าเกษวะ ขอพระองค์ได้ทรง
พระกรุณา นำกระต่ายนั้นลงนาประทานแก่ข้า-
พระองค์เถิด.

พระเจ้าवासุเทพตรัสว่า

ดูก่อนพระญาติ เธอจักละชีวิตที่สดชื่น
ไปเสียเป็นแน่ เพราะเธอปรารถนากระต่ายจาก
ดวงจันทร์ ชื่อว่าปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

ฉนฺทบัณฺฑิตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้กัมโภคตร ถ้าพระองค์
ทรงพร้าสอนผู้อื่นฉันใด ขอให้พระองค์ทรงทราบ
ฉันนั้นเถิด เพราะเหตุไฉน พระองค์จงทรงพระ-
กรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวคตแล้ว แต่ก่อนมา
แม้จนวันนี้เล่า มนุษย์หรือมนุษย์ไม่พึงได้ตาม
ปรารถนาว่า บุตรของเราที่เกิดมาแล้วจงอย่าตาย
พระองค์จะทรงได้ราชโอรสที่ทิวคตแล้ว ซึ่งไม่

ควรรู้ได้แต่ที่ไหน ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโถศร
พระองค์ทรงกรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวงคตแล้ว
ไม่สามารถจะนำคืนมาด้วยมนต์ รากยา โอสถ
หรือทรัพย์ได้ แม้กษัตริย์ทั้งหลายมีแวนแคว้น
มาก มีทรัพย์มาก มีโศคะมาก มีทรัพย์และข้าว
เปลือกมาก จะไม่ทรงชราและไม่สวรรคต ไม่มี
เลย แม้กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สู้ทร คน
จัญทาล คนเทหยากเยื่อ จะไม่แก่และไม่ตาย
เพราะชาติของตน ก็ไม่มีเลย ชนเหล่าใด ร่าย
มนต์อันประกอบด้วยองค์ ๖ อันพราหมณ์คิดแล้ว
ชนเหล่านั้นจะไม่แก่และไม่ตายเพราะวิชาของ
ตน ก็ไม่มีเลย แม้พวกฤาษีเหล่าใดเป็นผู้สงบ
มีตนอันสำรวมแล้ว มีตบะ แม้พวกฤาษีผู้มีตบะ
เหล่านั้น ย่อมละร่างกายไปตามกาล พระอรหันต์
ทั้งหลายมีตนอันอบรมแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มี
อาสวะ ลี้นบุญและบาป ย่อมทอดทิ้งร่างกายนี้ไว้.

พระเจ้าวาสุเทพตรัสว่า

เชอด้บความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
ที่ราดด้วยน้ำมันฉะนั้น เชอบรรเทาความโศกถึง
บุตรของเราผู้ถูกความโศกครอบงำ ได้ถอนขึ้น

แล้วหนอซึ่งลูกศร คือ ความโศกอันเสียบแทง
แล้วที่หทัยของเรา เราเป็นผู้มีลูกศร คือ ความ
โศกอันถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็น สงบแล้ว เราจะ
ไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้ฟังคำของเธอ
ชนเหล่าใดผู้มีปัญญา ผู้อนุเคราะห์กันและกัน
ชนเหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังกันและกัน
ให้หายโศก เหมือนเจ้าชายฉกษัตริย์พระเจ้าชฎาให้
หายโศกฉะนั้น พวกอำมาตย์ผู้เป็นบริวาริกาของ
พระราชชาติ เป็นเช่นนี้ ย่อมแนะนำด้วยสุภาษิต
เหมือนเจ้าชายฉกษัตริย์พระเจ้าชฎาของตน
พระราชานั้นจะมีความโศกมาแต่ไหน.

จบ กัณห์เปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถากัณห์เปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภอุบาสกคนหนึ่งลูกตาย จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้น
ว่า อุกฺกุเจหิ กณฺห กิ เสติ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี ยังมีบุตรของอุบาสกคนหนึ่ง
ทำกาละแล้ว. อุบาสกนั้น เพียบพร้อมไปด้วยลูกศรคือ ความ
เศร้าโศก เพราะการตายของลูกนั้น ไม่อาบน้ำ ไม่กินข้าว ไม่
จัดแจงการงาน ไม่ไปยังที่อุปัฏฐากพระพุทธรเจ้า บ่นเพ้ออย่างเดียว

พลางกล่าวว่า พ่อ เป็นลูกที่รัก เจ้า ละทิ้งพ่อไปไหนเสียก่อน.
ในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นอุบาสย
แห่งโศคาปัตติผล ของอุบาสกนั้น รุ่งขึ้นแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์
เสด็จไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ทรงเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว
จึงทรงส่งภิกษุทั้งหลายไป ส่วนพระองค์มีพระอาณนทเถระเป็น
ปัจฉาสมณะ ได้เสด็จไปยังประตูเรือนของอุบาสกนั้น คนทั้งหลาย
จึงได้แจ้งแก่อุบาสกว่า พระศาสดาเสด็จมาถึงแล้ว. ลำดับนั้น
คนในเรือนของอุบาสกนั้น จึงพากันตบแต่งเสนาสนะที่ประตู
เรือน แล้วนิมนต์พระศาสดาให้ประทับนั่ง ประคองอุบาสกพาเข้า
ไปเฝ้าพระศาสดา. พระศาสดาทรงเห็นเธอนั่งอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง
จึงตรัสถามว่า อุบาสก ท่านเสียใจอะไรหรือ ? เมื่ออุบาสกกราบทูล
ให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า อุบาสก ไปราณกบัตติตทั้งหลาย ฟัง
ถ้อยคำของบัณฑิตทั้งหลายแล้ว ไม่เศร้าโศกถึงบุตรที่ตายไป
ดังนี้แล้ว อันอุบาสกนั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกรุงทวารวดี มีพระราชาน้องกัน ๑๐ คน
คือ พระเจ้าवासเทพ พลเทพ จันทเทพ สุริยเทพ อัคคิเทพ
วรุธเทพ อัชชุนเทพ ปัชชุนเทพ ฌญบัณฑิตเทพ และอังกรเทพ.
ในเจ้าเหล่านั้น โอรสผู้เป็นที่รักของवासเทพมหาราช ได้ทิวงคตลง.
เพราะเหตุนั้น พระราชา จึงถูกความเศร้าโศกครองงำ ทรงละ
พระราชกรณียกิจทุกอย่าง ยึดแม่แครงเดียว ทรงบรรทมบ่นเพื่อไป.
ในเวลานั้น ฌญบัณฑิตเทพ ทรงพระดำริว่า เว้นเราเสียคนอื่น

ใครเล่า ที่ชื่อว่า สามารถจะหลีกเลี่ยงความเศร้าโศกพี่ชายเรา
ย่อมไม่มี เราจะจัดความเศร้าโศกของพี่ชายเรได้ด้วยอุบาย.
ท่านฌกัณฐิต จึงแปลงเพศเป็นคนบ้า แหงนคูอากาศ เทียวไปทั่ว
พระนครพลางกล่าวว่า ท่านจงให้กระต่ายแก่เรา ท่านจงให้กระต่าย
แก่เราเถิด. ชาวพระนครทั้งสิ้น พากันแตกตื่นว่า ฌกัณฐิตเป็นบ้า
เสียแล้ว.

เวลานั้น อำมาตย์ชื่อว่า โรหิโณยไปเฝ้าพระเจ้าวาสุเทพ
เมื่อจะสั่งสนทนากับพระเจ้าวาสุเทพ จึงกล่าวคำนี้ว่า:-

**ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร ขอพระองค์
จงลุกขึ้นเถิด จักมีบรรทมอยู่ทำไม จะมีประ-
โยชน์อะไรแก่พระองค์ ด้วยการบรรทมอยู่เล่า
ข้าแต่พระเกษวะ บัดนี้ พระภาคาร่วมอุทรของ
พระองค์ผู้เป็นดุจพระทัย และนัยน์เนตรเบื้องขวา
ของพระองค์ มีลมกำเริบคลั่งเพื่อถึงกระต่าย.**

บรรดาบทเหล่านั้น อำมาตย์เรียกพระเจ้าวาสุเทพ โดย
พระโคตรว่า กัณหะ. บทว่า โโก อตุโธ สุปเนน เต ได้แก่ ความ
เจริญอะไร จะมีแก่พระองค์ด้วยการบรรทม. บทว่า สโก ภาตา
ได้แก่ พระภาคาร่วมอุทร. บทว่า หทยิ จกขุ จ ทกจิณฺหิ ความว่า
เสมือนกับดวงหทัย และพระเนตรเบื้องขวา. บทว่า ตสฺส วาตา
พลียนฺติ ความว่า ลมบ้าหมู เกิดแก่พระภาคาร่าไป มีกำลังแรง
กำเริบ ครอบงำ. บทว่า สสฺ ชปฺปติ ความว่า บ่นเพ้อว่า จงให้

กระต่ายแก่เราเกิด. ด้วยบทว่า เกสวะ ได้ยินว่า ฆฎบัณฑิตนั้น เขาเรียกว่า เกสวะ เพราะมีผมงาม เพราะเหตุนี้ เขาจึงเรียก พระองค์โดยพระนาม.

พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงเวลาที่พระเจ้าวาสุเทพ ได้ สดับคำของอำมาตย์นั้นแล้ว เสด็จลุกขึ้นจากที่บรรทม พระองค์ เป็นผู้ตรัสรู้อย่าง จึงตรัสภาวนีว่า :-

พระเจ้าเกสวะ ได้สดับคำของโรหิณะ-
อำมาตย์นั้นแล้ว ผู้ถูกความเศร้าโศกถึงพระภคินี
ครอบงำ ก็รีบเสด็จลุกขึ้นทันที.

พระราชา เสด็จลุกขึ้นแล้ว รีบลงจากปราสาท แล้วเสด็จไป
หาฆฎบัณฑิต จับมือทั้ง ๒ ของฆฎบัณฑิตไว้มั่น เมื่อจะเจรจากับ
ท่าน จึงกล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

เหตุไรหนอ เธอจึงทำตัวเหมือนคนบ้า
เที่ยวไปทั่วนครทวารกะนี้ บ่นเพ้อว่า กระต่าย
กระต่าย เธอปรารถนากระต่ายเช่นไร ฉันจะให้
นายช่างทำกระต่ายทองคำ กระต่ายแก้วมณี กระ
ต่ายโลหะ กระต่ายเงิน กระต่ายสังข์ กระต่าย
ลีลา กระต่ายแก้วประพาพ ให้แก่เธอ หรือกระ-
ต่ายอื่นที่เที่ยวหากินอยู่ในป่าก็มีอยู่ ฉันจะให้เขา
นำกระต่ายเหล่านั้นมาให้แก่เธอ เธอปรารถนา
กระต่ายเช่นไรเล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุมมตฺตฺรโปว แปลว่าเป็นเหมือนคนบ้า. บทว่า เกวลี แปลว่า ทั้งสิ้น. บทว่า ทวารกั ได้แก่เที่ยวไปตลอดทวารวดีนคร. บทว่า สโส สโสติ ลปติ ความว่า บ่นเพ้อว่า กระจ่าย กระจ่าย. บทว่า โสวณฺณมยิ แปลว่า สำเร็จด้วยทองคำ. บทว่า โลหมยิ แปลว่า สำเร็จด้วยโลหะทองแดง. บทว่า รูปฺปมยิ แปลว่า สำเร็จด้วยเงิน. ท่านปรารณาสິงใด ก็จงบอกมาเถอะ. เมื่อเป็นเช่นนั้นเธอเศร้าโศก เพราะอะไร. พระเจ้าวาสุเทพเชื้อเชิญ ฃกฺขบัณฺฑิตด้วยกระจ่ายว่า กระจ่ายแม่เหล่าอื่น ที่เที่ยวหากินอยู่ในป่าก็มีอยู่ในป่า เราจักนำกระจ่ายนั้นมาให้แก่เธอ เจ้า ผู้มีหน้าอันเจริญ เธอปรารณากะต่ายเช่นไร ก็จงบอกมาเถอะ ดังนี้ด้วยความประสงค์ว่า ฃกฺขบัณฺฑิต ต้องการกระจ่าย. ฃกฺขบัณฺฑิตได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าพระองค์ ไม่ปรารณากะต่ายที่อาศัย
อยู่บนแผ่นดิน ข้าพระองค์ปรารณากะต่ายจาก
ดวงจันทร์ ข้าแต่พระเจ้าเกษวะ ขอพระองค์โปรด
นำกระจ่ายนั้นมาประทานแก่ข้าพระองค์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอิหฺร แปลว่า โปรดให้นำลงมา. พระราชาครันทรสดับดังนั้นจึงถึงความโทมัสว่า พระภคดาของเราเป็นข้าเสียแล้ว โดยมีต้องสงสัย จึงตรัสคาถาว่า :-

ดูก่อน พระญาติ เธอจักละชีวิตอันสดชื่น

ไปเสียเป็นแน่ เพราะเธอปรารถนากระต่ายจาก

ดวงจันทร์ ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

พระเจ้ากษัตริย์ตรัสเรียกน้องชายว่า ญาติ ในพระคานานั้น.

ในพระคานานี้มีอธิบายดังนี้ว่า :- ญาติกันเป็นที่รักของเราผู้
ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เห็นจะละชีวิตอันน่ารื่นรมย์ยิ่ง
ของตนเสียเป็นแน่.

ฉณุปันจิตได้ฟังพระดำรัสของพระราชาก็ได้ยั้งเสียดใจ เมื่อ
จะแสดงความนี้ว่า ข้าแต่พี่ชาย พระองค์เมื่อรู้ว่า หม่อมฉันปรารถนา
กระต่ายจากดวงจันทร์ ครั้นไม่ได้กระต่ายนั้น จักสิ้นชีวิต เพราะ
เหตุไร พระองค์ไม่ได้โอรสที่ตายไปแล้วจึงเสรำโศกถึง จึงกล่าว
คาถาว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร ถ้าพระองค์
ทรงพร่ำสอนผู้อื่นอย่างที่ทรงทราบไซ้ เพราะ
เหตุไร แม้ทุกวันนี้พระองค์ก็ยังทรงเสรำโศก
ถึงบุตรที่ตายแล้ว ในกาลก่อนเล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอว เจ กณฺห ชานาติ ความว่า
ข้าแต่ท้าวกัณโศกหาราชผู้พี่ชาย ผิดว่า พระองค์ทรงทราบอย่างนี้ว่า
ชื่อว่า วัตถุที่ไม่พึงได้ ก็ไม่พึงปรารถนา. บทว่า ยถญฺญํ ความว่า
ท่านพอรู้อย่างนี้ อย่าได้กระทำโดยประการที่ท่านพร่ำสอนผู้อื่น.
บทว่า กสฺมา ปุเร มตํ ปุตุตฺ ความว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุไร

แม้ในวันนี้ ท่านก็ยังเสรำโศกถึงบุตรที่ตายไป ในที่สุด ๔ เดือน แต่เดือนนี้.

ฉนุบัณทิต ยืนอยู่ที่ระหว่างถนนอย่างนั้นแล ทูลว่า อันดับแรก หม่อมฉันปรารถนาสิ่งทีปรากฏอยู่อย่างนี้ ส่วนพระองค์เสรำโศก เพื่อต้องการสิ่งทีไม่ปรากฏ เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระราชา จึง กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

กัมมุษย์ หรืออมมุษย์ ไม่พึงได้ตาม

ปรารถนาว่า ขอบุตรของเราทีเกิดมาจงอย่าตาย

เลย พระองค์จะพึงได้โอรสทีทิวงคตแล้ว ทีไม่

ควรได้แต่ทีไหน. ข้าแต่พระองค์ผู้กัณหะโคตร

พระองค์ทรงกันแสงถึงโอรสทีทิวงคตแล้ว ซึ่ง

ไม่สามารถจะนำคินมาด้วยมนต์ รากยา โอสถ

หรือทรัพย์ได้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยี ความว่า ลูกอนพีชาย มนุษย์ หรือว่า เทวดา ไม่พึงได้ คือไม่อาจได้ตามทีพระองค์ปรารถนาว่า ของบุตรของเรา ผู้เกิดมาอย่างนี้แล้ว อย่าตายไปเลย. อธิบายว่า ที ความปรารถนานั้น ท่านจะได้แต่ทีไหน คือ ท่านอาจจะได้ด้วย เหตุไร เพราะเหตุทีขึ้นชื่อว่าสิ่งทีไม่ควรได้นี้ เป็นสิ่งทีไม่ควร จะได้.

บทว่า มนุตา แปลว่า ด้วยการประกอบมนต์. บทว่า

มุลเภสชชา แปลว่า ด้วยรากยา. บทว่า โอสเชหิ ได้แก่ โอสถ

นานาชนิด. บทว่า ชนเนน วา ได้แก่ แม้ด้วยทรัพย์นับได้ร้อยโกฏิ.
ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ดังนี้ว่า ใคร ๆ ไม่อาจจะนำโอรสผู้ละไป
แล้ว ที่พระองค์ทรงเศร้าโศกถึงนั้นมา ด้วยการประกอบมนต์เป็นต้น
อย่างนั้น.

ฉนุบัณฺฑิต เมื่อจะแสดงอีกว่า ข้าแต่พี่ชาย ขึ้นชื่อว่า ความ
ตายนี้ ใคร ๆ ไม่อาจจะห้ามได้ ด้วยทรัพย์ ด้วยชาติ ด้วยวิชา
ด้วยศีล หรือด้วยภาวณาได้ จึงแสดงกรรมแต่พระราชาด้วยคาถา
๕ คาถาว่า :-

กษัตริย์ทั้งหลาย แม้จะมีแวนแคว้น มี
ทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทรัพย์และธัญญาหาร
มาก จะไม่ทรงชรา จะไม่ทรงสวรรคต ไม่มีเลย.

กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สูทร คน
จัณฑาล และคนเทหยากเยื่อ และคนอื่น ๆ จะ
ไม่แก่ จะไม่ตาย เพราะชาติของตน ก็ไม่มีเลย
ชนเหล่าใด ร่ายมนต์อันประกอบด้วยองค์
๖ อันพราหมณ์คิดไว้แล้ว ชนเหล่านั้นและชน
เหล่าอื่นจะไม่แก่ และไม่ตาย เพราะวิชาของตน
ก็ไม่มีเลย.

แม้พวกฤาษีเหล่าใด เป็นผู้สงบ มีตน
ลำรวมแล้ว มีตปะ แม้พวกฤาษี ผู้มีตปะเหล่านั้น
ย่อมละร่างกายไปตามกาล

พระอรหันต์ทั้งหลาย มีตนอันอบรมแล้ว

ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ลี้นบุญและบาป ยัง
ทอดทิ้งร่างกายนี้ไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มหัทธนา ได้แก่ ชื่อว่า ผู้มีทรัพย์
มาก เพราะมีทรัพย์ที่ฝังไว้นั้นแหละมาก. บทว่า มหาโกลา ได้แก่
ประกอบด้วยโกลสมบัติมาก เช่นกับโกลสมบัติของเทพ. บทว่า
รฏฺฐวนฺโต แปลว่า มีแว่นแคว้นมาก. บทว่า ปหุตฺถนธณฺญาเส
ได้แก่ ผู้มีทรัพย์และธัญญาหาร หาที่สุดมิได้ โดยทรัพย์และธัญญา
หาร ซึ่งจะต้องใช้จ่ายเป็นประจำ ที่เก็บฝังไว้ เพื่อใช้ได้ถึง ๓ ปี
หรือ ๔ ปี บทว่า เตปิ โน อชรามรา ความว่า กษัตริย์มีพระเจ้า
มันธาตุ และพระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นต้น ผู้มีสมบัติมากถึงอย่างนั้น
จะเป็นผู้ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่มีเลย คือ ตั้งอยู่ใกล้ปากมรณะ โดยแท้
ทีเดียว.

บทว่า เอเต ได้แก่ กษัตริย์ตามที่กล่าวแล้ว เป็นต้น. บทว่า
อญฺเฐ ได้แก่ ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีอัมพภูมิมานพ เป็นต้น
ผู้เป็นอยู่อย่างนั้น. บทว่า ชาตียา ความว่า เป็นผู้ไม่แก่ ไม่ตาย
ไม่มีเลย เพราะชาติของตนเป็นเหตุ.

บทว่า มนฺตุ ได้แก่ เวท. บทว่า ปริวตฺเตนฺตุติ แปลว่า ย่อม
สาธยาย และย่อมบอก, อีกอย่างหนึ่ง บทว่า ปริวตฺเตนฺตุติ ได้แก่
ร้ายเวททำการบูชาเพลิง พร้อมพรำมนต์ไปด้วย. บทว่า ฉพฺงคฺ
ได้แก่ออกเสียงอ่านอุกัจจหวะ คล่อง และไพเราะ กับปะ ได้แก่

รู้จักแบบแผนทำกิจวิธีต่าง ๆ นิรุติ ได้แก่ รู้จักมูลศัพท์ และ
คำแปลศัพท์ ไวยากรณ์ ได้แก่ รู้จักตำราภาษา โชติศาสตร์ ได้แก่
รู้จักดาวฤกษ์ และผูกดวงชะตา ฉันทโวจิต ได้แก่ รู้จักคณะฉันท
และแต่งได้. บทว่า พรหมจินตติ ได้แก่ พรหมคิด คือกล่าวเพื่อ
ประโยชน์แก่พวกพรหมณ์. บทว่า วิชชชย ได้แก่ ผู้ประกอบด้วย
วิชาเสมือนพรหม, อธิบายว่า แม้ท่านเหล่านั้น จะไม่แก่ ไม่ตาย
ไม่มีเลย.

บทว่า อสโย ความว่า ชื่อว่าฤาษี เพราะอรรถว่า แสวงหา
พรตที่ประพฤติประจำ และพรตที่ประพฤติตามกาลกำหนดเป็นต้น
และปฏิภูมัตถุญา เป็นต้น. บทว่า สนุตา ได้แก่ สงบกายวาจา
เป็นสภาวะ. บทว่า สญุตตตตต ได้แก่ มีจิตสำรวม ด้วยการสำรวม
กิเลส มีรากะเป็นต้น. ชื่อว่า ตปัสสี เพราะมี ตปะ กล่าวคือ ทำกาย
ให้เร่าร้อน. อนึ่ง บทว่า ตปสฺสโน แปลว่า ผู้สำรวม. ด้วยคำว่า
ตปสฺสโน นั้น ท่านแสดงว่า เป็นผู้อาศัยตปะอย่างนั้น และเป็น
ผู้ปรารถนา เพื่อจะหลุดพ้นจากสรีระ ก็เป็นผู้สำรวม ย่อมละ
สรีระได้ทีเดียว. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อสโย ชื่อว่า อสยะ เพราะ
อรรถว่า แสวงหาอริสัสสิกขาเป็นต้น, ชื่อว่า ผู้สงบ เพราะเข้าไป
สงบบาปกรรม อันเป็นปฏิปักษ์ต่ออริสัสสิกขานั้น ก็เพื่อประโยชน์
แก่อริสัสสิกขานั้น. ชื่อว่า มีตนสำรวมแล้ว เพราะสำรวมจิตไว้
ในอารมณ์อันเดียวกัน ชื่อว่า ตปัสสี เพราะมีความเพียรเครื่อง
เผาบาป โดยประกอบความเพียรชอบ. บัณญัติพึงประกอบความว่า

ที่มีความเพียรเป็นเครื่องประกอบ ชื่อว่า ตปัสสี เพราะทำกิเลส
มีรากเป็นต้น ให้เราร้อน. บทว่า ภาวิตตตา ได้แก่ ผู้มีจิตอันอบรม
แล้ว ด้วยกัมมัฏฐานภาวนา อันมีสัจจะ ๔ เป็นอารมณ์.

เมื่อฃกบัตติตถกล่าวธรรมอย่างนี้ พระราชาได้ทรงสดับ
ดังนั้น เป็นปราศจากลูกศรคือความโศก มีใจเลื่อมใส เมื่อจะ
สรรเสริญฃกบัตติตถ จึงได้กล่าวคาถาที่เหลือว่า

เธอดับความกระวนกระวายทั้งปวงของ

เราผู้เราร้อนให้หายไป เหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
ที่ราดด้วยน้ำมัน ฉะนั้น เธอบรรเทาความโศก
ถึงบุตรของเรา ผู้ถูกความโศกครอบงำ ได้ถอน
ขึ้นแล้วหนอ ซึ่งถูกศรคือความโศกอันเสียบแทง
ที่ท่ายของเรา เราเป็นผู้มีลูกศรคือความโศก
อันถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว เราจะไม่
เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้ฟังคำของเธอ
ชนเหล่าใดผู้มีปัญญา ผู้อนุเคราะห์กันแลกัน
ชนเหล่านั้น ย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังกันและกัน
ให้หายโศก เหมือนเจ้าชายฃกบัตติตถทำพระ-
เชษฐา ให้หายโศก ฉะนั้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฃกฺโข เชฎฺฉิ ว ภาตริ ความว่า
เหมือนฃกบัตติตถ ทำพระเชษฐาของตน ผู้ถูกความเศร้าโศก เพราะ
บุตรตายไปครอบงำ ให้พ้นจากความเศร้าโศกเพราะบุตรนั้น ด้วย

ความที่ตนเป็นผู้ฉลาดในอุบาย และด้วยกรรมกถา ฉันทใด แม้ผู้อื่น
ผู้มีปัญญา มีความอนุเคราะห์ก็ฉันทนั้น ย่อมกระทำอุปการะแก่ญาติ
ทั้งหลาย.

บทว่า ยสุส เอตาทิสา โหนติ นี้ เป็นคาถาแห่งพระองค์
ผู้ตรัสรู้ยิ่ง. คำแห่งคาถานั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ ฃณฺฐบัตติต ย่อม
ไปตาม คือติดตาม พระเจ้าवासุเทพ ผู้อันความเศร้าโศก เพราะ
บุตรครอบงำ ด้วยคำอันเป็นสุภาษิต เพื่อกำจัดความเศร้าโศก
ด้วยประการใด คือ ด้วยเหตุใด. อามตย์ เป็นบัณฑิต ก็เช่นนั้น
อันผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงได้ ความเศร้าโศกของท่านจักมีแต่ที่ไหน
จะนี้แล. คาถาที่เหลือ มีอรรถดังกล่าวแล้ว ในหนหลังนั้นแล.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึง
ตรัสว่า อย่างนั้นอุบาสก โปราณบัณฑิตทั้งหลาย พึงถ้อยคำของ
บัณฑิตทั้งหลายแล้ว ขจัดความเศร้าโศกเพราะบุตรเสียได้ ดังนี้แล้ว
จงประกาศสัจจะประชุมชาดก. ในที่สุดสัจจะ อุบาสกดำรงอยู่
ในโสดาปัตติผลแล.

จบ อรรถกถากัณฺหเปตวัตถุที่ ๖

๗. ธนपालเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตหิว ๕๕ ปี

พวกพ่อค้าถามเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๐๔] ท่านเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด
ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง
แน่เพื่อนยาก ท่านเป็นใครหนอ.

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็น
เปรต ทุกข์ยาก เกิดอยู่ในยมโลก ได้ทำกรรมอัน
ลามกไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พวกพ่อค้าถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกายวาจาใจ
หรือ เพราะวิบากแห่งอะไร ท่านจึงจากโลกนี้ไป
สู่เปตโลก.

เปรตนั้นตอบว่า

มีพระนครของพระเจ้าทศัณราช ปราบ
นานว่า เอรักจะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐีอยู่
ในนครนั้น ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า ธนपाल-
เศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน ทองคำแก้ว-

มุกดา แก้วไพฑูรย์ ก็มีมากมายเหลือที่จะนับ
แม้ข้าพเจ้าจะมีทรัพย์มากมายถึงเพียงนั้น ก็ไม่รัก
ที่จะให้ทาน ปิดประตูบริโภคน้ำอาหารด้วยคิดว่า
พวกยากจนมาได้เป็นเรา ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็น
คนตระหนี่เหนียวแน่น ได้ดำ่ว่าพวกยาก และ
ห้ามปราชญ์มาชวนผู้ให้ทานทำบุญ เป็นต้น ด้วยคำ
ว่า ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการสำรวจจักมีแต่
ที่ไหน ได้ทำลายสระน้ำ บ่อน้ำที่เขาขุดไว้ สวน
ดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลา และสะพานในที่ดิน
ลำบาก ที่เขาปลูกสร้างให้พินาศ ข้าพเจ้านั้นไม่ได้
ทำความดีไว้เลย ทำแต่ความชั่วไว้ จูติจากชาติ
นั้นแล้ว บังเกิดในปิตติวิสัย เพียบพร้อมไปด้วย
ความหิวกระหายตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว
ข้าพเจ้ายังไม่ได้กินข้าวและน้ำเลยแม้แต่หยด การ
สงวนทรัพย์ คือ ไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ
ของสัตว์ทั้งหลาย ความฉิบหายก็คือการสงวน
ทรัพย์ ได้ยินว่าเปรตทั้งหลายรู้ว่า การสงวน
ทรัพย์คือการไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ
เมื่อก่อนข้าพเจ้าสงวนทรัพย์ไว้ เมื่อทรัพย์มีอยู่
เป็นอันมาก ไม่ให้ทาน เมื่อไปทรมรมมีอยู่ ไม่ทำ
ที่พึงแก่ตน ข้าพเจ้าได้รับผมแห่งกรรมของตน

จึงเดือดร้อนในภายหลัง พ้นจาก ๔ เดือนไปแล้ว
ข้าพเจ้าจักตาย จักไปตกรรอนแผ่นดินร้อนสาหัส
มี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกเป็นห้อง ๆ ล้อม
ด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของ
นรคนั้น ล้วนแล้วด้วยทองแดงลูกเป็นเปลวเพลิง
ประกอบด้วยความร้อน เผอิ้ไปตลอดร้อยโยชน์
โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกข-
เวทนาในนรคนั้นตลอดกาลนาน ก็การเสวย
ทุกขเวทนาเช่นนี้ เป็นผลแห่งกรรมอันชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเศร้าโศกที่จะไปเกิดในนรกรอัน
เร่าร้อนนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ทั้งหลายผู้มาประชุมกันในที่นี้ พวกท่านอย่าได้
ทำบาปกรรมในที่ไหน ๆ คือ ในที่แจ้งหรือที่ลับ
ถ้าพวกท่านจักกระทำ หรือกระทำบาปกรรมนั้น
ไว้ แม้พวกท่านจะเหาะหนีไปอยู่ที่ไหน ก็ย่อม
ไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลายจงเลี้ยงมารดา
จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล
เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะและพราหมณ์ ท่าน
ทั้งหลายจักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้
บุคคลจะอยู่ในอากาศ ในท่ามกลางมหาสมุทร

หรือเข้าไปสู่ช่องภูเขา จะพึงพ้นจากบาปกรรม
ไม่มี หรือบุคคลอยู่ในส่วนแห่งภาคพื้นใด พึงพ้น
จากบาปกรรม ส่วนแห่งภาคพื้นนั้นไม่มี.

จบ ธนपालเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาธนपालเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๗

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปรตชนบาล จงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคโค**
ทพพณฺณรูปติ.

ได้ยินว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติในนครเอรทังจะ-
ปัลณรัฐ ยังมีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อว่า ธนपालกะ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา
ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่ เป็นนัตถิกทัญญบุคคล กิริยา
ของเขาปรากฏตามพระบาลีนั้นแหละ. เขาทำกาละแล้วบังเกิด
เป็นเปรตในกัณดารทะเลทราย เขามีร่างกายประมาณเท่าลำต้นตาล
มีผิวหนังปูฉขึ้นหยาบ มีผมยุ่งเหยิง น่าสะพึงกลัว มีรูปพรรณ
น่าเกลียด มีรูปขี้เหร่พิลึก เห็นเขาน่าสะพึงกลัว เขาไม่ได้เมลิ็ดข้าว
หรือหยาดน้ำตลอด ๕๕ ปี มีคอ ริมฝีปาก และลิ้นแห้งผาก ถูกความ
หิวกระหายครอบงำ เทียวงุ่นง่านไปทางโน้นทางนี้.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้น
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรจบประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ พ่อค้าชาวกรุงสาวัตถีบรรทุกสินค้านำเต็ม ๕๐๐ เล่มเกวียน

ไปยังอุดรธาปชนบท ขายสินค้า แล้วเอาเกวียนบรรทุกสินค้า
ที่ได้กลับมา ในเวลาเย็น ถึงแม่น้ำแห่งสายหนึ่ง จึงปลดเกวียน
ไว้ในที่นั้น พักแรมอยู่ราตรีหนึ่ง ลำดับนั้น เปรตนั้นถูกความ
กระหายครอบงำมาเพื่อต้องการน้ำดื่ม ไม่ได้น้ำดื่มแม้สักหยาดเดียว
ในที่นั้น หมดหวัง ขาอ่อนล้มลง เหมือนตารากขาดจะนั้น. พวก
พ่อค้าเห็นดังนั้น จึงพากันถามด้วยคำถามนี้ว่า :-

ท่านเปลื้องกายมีรูปร่างน่าเกลียด ชุบผอม
สะพรังไปด้วยเส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง แน่
เพื่อนยาก ท่านเป็นใครกันหนอ.

ลำดับนั้นเปรตตอบว่า :-

ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตทุกข์ยาก
เกิดในยมโลก ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่
เปตโลก.

ครั้นอ้างตนดังนี้แล้ว ถูกพ่อค้าถามถึงกรรมที่เขาทำอีกว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกายวาจาและ
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร จึงจากโลกนี้ไป
ยังเปตโลก.

เมื่อจะแสดงประวัติของตน ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
เดิมแต่ที่ที่ตนเกิดในกาลก่อน และเมื่อจะให้โอวาทแก่พวกพ่อค้า
ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ความว่า :-

มีพระนครของพระเจ้าทศัณฐราช^๑ ปรากฏ

นามว่า เอรกัจฉะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐี

อยู่ในพระนครนั้น ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า

ชนปาลเศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน

ทองคำ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ ก็มีมากมาย

เหลือที่จะนับ แม้ข้าพเจ้า จะมีทรัพย์มากมายถึง

เพียงนั้น ก็ไม่รักที่จะให้ทาน ปิดประตูบริโภค

อาหาร ด้วยคิดว่า พวกยาก อย่าได้เห็นเรา

ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น

ได้ค่าพวกยากและห้ามปราชญ์มาหา ผู้ให้ทาน

ทำบุญเป็นต้น ด้วยคำว่า ผลแห่งทานไม่มี ผล

แห่งการสำรวมจักมีแต่ที่ไหน ได้ทำลายสระน้ำ

บ่อน้ำ ที่ขุดไว้ สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาน้ำ

และสะพานในที่เดินลำบาก ที่เขาปลูกสร้างให้

พินาศไป ข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำคุณงามความดีไว้

เลย ทำแต่กรรมชั่วไว้ จุตจากชาตินั้นแล้ว เกิด

ในเปตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วยความหิวกระหาย

ตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้กิน

ข้าวและน้ำเลย แม้แต่น้อย การสงวนทรัพย์ คือ

๑. ม. พระเจ้าปณณราช (ปณณานิ).

ไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ ของสัตว์
ทั้งหลาย ความฉิบหายก็คือ ความสงวนทรัพย์
ไฉนว่า เปเรตทั้งหลายรู้ว่า การสงวนทรัพย์ คือ
การไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ เมื่อก่อน
ข้าพเจ้าสงวนทรัพย์ไว้ เมื่อทรัพย์มีอยู่เป็นอัน
มาก ไม่ให้ทาน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ไม่ทำที่พึง
แก่ตน ข้าพเจ้าได้รับผลแห่งกรรมของตน จึง
เดือดร้อนในภายหลัง พ้นจาก ๔ เดือนไปแล้ว
ข้าพเจ้าจักตาย จักตกนรกอันเผ็ดร้อนสาหัส มี
๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกเป็นห้อง ๆ ล้อมด้วย
กำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรก
นั้น ล้วนแล้วด้วยทองแดง ลูกเป็นเปลวเพลิง
ประกอบด้วยความร้อน แผลไปตลอดร้อยโยชน์
โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกข-
เวทนา ในนรกนั้นตลอดกาลนาน การเสวย
ทุกขเวทนาเช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเศร้าโศกที่จะไปเกิดในนรกอัน
เร่าร้อนนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันในที่นี้ พวกท่านอย่าได้
ทำกรรมชั่ว ในที่ไหน ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่แจ้งหรือ

ที่ลับ ถ้าว่าพวกท่านจักกระทำ หรือกำลังทำกรรม
ชั่วนั้นไว้ แม้พวกท่านจะเหาะหนีไป ในที่ไหน ๆ
ก็ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลาย จงเลี้ยง
มารดา จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
ในตระกูล เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะ และพราหมณ์
ท่านทั้งหลาย จักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทสนุนาน ได้แก่ พระราชาของ
รัฐชื่อว่า ทสนนา ผู้มีชื่ออย่างนั้น บทว่า เอรกจุฉ ได้แก่ เป็นชื่อของ
พระนครนั้น. บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในนครนั้น. บทว่า ปุเร ได้แก่
ในกาลก่อน คือ ในอัทธภาพันเป็นอดีต. บทว่า ธนปาลโสติ ม วิทู
ความว่า พวกชนเรียกเราว่า ธนปาลเศรษฐี. เปตเมื่อจะแสดงว่า
ขึ้นชื่อว่า ทรัพย์เช่นนี้นั้น ย่อมติดตามเป็นประโยชน์แก่เรา ในกาล
นั้นนั้นแล จึงกล่าวคาถาว่า อสตี ดังนี้ เป็นต้น. มีโยชนาว่า
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อสตี สกฺกฺวหาณํ ความว่า ๒๐ ขาริกะ
เป็น ๑ วาหะ ที่ท่านเรียกว่า ๑ เกวียน ข้าพเจ้ามีเงินและกหาปณะ
๘๐ เล่มเกวียน. บทว่า ปหฺตุตฺ เม ชาตฺรูปึ เชื่อมความว่า แม้ทองคำ
ก็มีมากมาย คือ มีประมาณหลายหาบ.

บทว่า น เม ทาตุ ปิยํ อหุ ความว่า ข้าพเจ้า ไม่ได้มีความ
รักที่จะให้ท่าน. บทว่า มา มํ ยาจนกาทุตฺถุ ความว่า ปิดประตูเรือน
บริโศค ด้วยหวังว่า พวกยาจกอย่าได้เห็นเรา. บทว่า กทริโย
ได้แก่ มีความตระหนี่เหนียวแน่น. บทว่า ปริภาสโก ความว่า

เห็นเขาให้ทาน ก็ขูให้กลัว. บทว่า ทพฺพदानํ กโรหฺมฺทานํ เป็น
จัญญิวีภักตติ ลงในอรรถแห่งทุตติยาวิภักตติ, แปลว่า ผู้ให้ทาน ผู้ทำบุญ.
บทว่า พหุ ชน แปลว่า ซึ่งสัตว์เป็นอันมาก. ข้าพเจ้าห้ามคือ
ป้องกัน ชนเป็นอันมาก ผู้เป็นกลุ่มของตนผู้ให้ทาน หรือทำบุญ
จากบุญกรรม.

บทว่า วิปาโก นตุถิ ทานสฺส เป็นต้น เป็นบทแสดงเหตุการณ์
ห้ามในการให้ทาน เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิปาโก
นตุถิ ทานสฺส ท่านแสดงว่า ขึ้นชื่อว่า ผลแห่งการทำทานไม่มี
มีแต่บุญ บุญ อย่างเดียว ฉะนั้น ทรัพย์จึงพินาศไปถ้ายเดียว.
บทว่า ตํ ยมสฺส แปลว่า การสำรวจคิด. บทว่า กุโธ ผลิ ความว่า
ผลจะได้แต่ที่ไหน, อธิบายว่า การรักษาศีลไม่มีประโยชน์เลย
บทว่า อารามานิ ความว่า สวนดอกไม้และสวนผลไม้. บทว่า
ปปาโย ได้แก่ ศาลาน้ำ. บทว่า ทฺกุเค ได้แก่ สถานที่ที่ไปลำบาก
เพราะมีน้ำและมีโคลน. บทว่า สฺงกมฺหานิ ได้แก่ สะพาน. บทว่า
ตโต จุโต แปลว่า จุดจากมนุษย์โลกนั้น. บทว่า ปญฺจปญฺญาส
แปลว่า ๕๕ ปี. บทว่า ยโต กาลงฺกโต อหํ แก่เป็น ยถา กาลกโต อหํ
แปลว่า เหมือนข้าพเจ้าตายไปแล้ว คือตั้งแต่ข้าพเจ้าตายไป. บทว่า
นาภิชานามิ ความว่า ข้าเจ้าไม่รู้อะไร ไม่ว่าจะป็นข้าวหรือน้ำ
ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้.

บทว่า โย ตํ ยโม โส วินาโส ความว่า การสำรวจก็คือ
การไม่ให้อะไรแก่ใคร ๆ ด้วยอำนาจความโลภเป็นต้นนั้น ชื่อว่า

เป็นความพินาศของสัตว์เหล่านี้ เพราะเปรตที่เกิดในกำเนิดเปรต เป็นเหตุแห่งความวอดวายอย่างใหญ่หลวง. ด้วยคำว่า โย วินาโส โส อัมโม นี้ เปรตแสดงว่า ประโยชน์ตามที่กล่าวแล้ว เป็นประโยชน์ อย่างแน่นอน. หิ ศัพท์ในคำว่า เปตา หิ กิร ชานนุติ นี้ เป็นนิบาต ใช้ในอวธารณะ, กิร ศัพท์ เป็นนิบาต ใช้ใน อรุจิสูจันตละ. ได้ยินว่า พวกเปรตเท่านั้น จึงจะรู้ความนี้ว่า การสงวนคือ การไม่บริจาคไทยธรรม เป็นเหตุแห่งความพินาศ เพราะตนถูกความหิวกระหาย ครอบงำอยู่โดยเห็นได้ชัด ไม่ใช่พวกมนุษย์. ข้อนี้ ไม่สมควรเลย เพราะแม้พวกมนุษย์ก็ยังคงถูกความหิวกระหายเป็นต้น ครอบงำปรากฏอยู่เหมือนพวกเปรต. แต่พวกเปรตรู้เรื่องนั้นดีกว่า เพราะกรรมที่ตนทำไว้ในอภัพก่อนปรากฏชัด. ด้วยเหตุนี้ เปรตนั้นจึงกล่าวว่า ในชาติก่อน เราสงวนทรัพย์ดังนี้ เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อัมมิมุสสุ ความว่า แม้ตนเองก็ได้ กระทำการสงวน คือ การข่นและย่อจากบุญกิริยา มีการให้ทาน เป็นต้น. บทว่า พหุเก ธเน ได้แก่ เมื่อทรัพย์เป็นอันมากมีอยู่.

บทว่า ตัม แปลว่า เพราะเหตุนี้. บทว่า โว แปลว่า ท่านทั้งหลาย. บาลีที่เหลือว่า ภทฺทัง โว พิงฺงามาชฺเชมฺเขตฺตัม คำนวณกรรมอันเจริญ คือ กรรมดี ได้แก่ กรรมงาม จึงมีแก่พวกท่าน. บทว่า ยาวนุเตตฺตถ สมากตา มีอธิบายว่า พวกท่านมีประมาณเท่าใด คือ มีประมาณเพียงใด มาประชุมกันในที่นี้ ทั้งหมดนั้น จึงฟังคำของข้าพเจ้า. บทว่า อาวี ได้แก่ คำประกาศ โดยปรากฏแก่คน

เหล่าอื่น. บทว่า รโห ได้แก่ คำลึกลับ โดยเป็นคำไม่ปรากฏแก่ชน
เหล่าอื่น. อธิบายว่า ท่านทั้งหลาย อย่าทำ คือ อย่ากระทำ ซึ่ง
กรรมชั่วช้าลามก ได้แก่อกุศลกรรม ในที่แจ้ง ด้วยอำนาจกายปโยค
มีปาณาติปาตเป็นต้น และวจีปโยค มีมุสาวาทเป็นต้น หรือในที่ลับ
ด้วยอำนาจอกุศลกรรมมีอภิขมาเป็นต้น.

บทว่า สเจ ตํ ปาปํ กมฺมํ ความว่า ก็ถ้าพวกท่านจัก
การทำความชั่วนั้นในอนาคต หรือกำลังทำอยู่ในปัจจุบัน, ความ
หลุดพ้นจากทุกข์อันเป็นผลของกรรมชั่วนั้น ชื่อว่า ความหลุดพ้น
ด้วยอำนาจ ความเป็นมีอายุน้อย เป็นต้น ในอบาย ๔ มีนรกเป็นต้น
และในหมู่มนุษย์ ย่อมไม่มี. บทว่า อูปฺปจฺจาปี ปลายติ ความว่า
แม้เมื่อพวกท่านจะออกไปก็ตามที ก็พ้นไปไม่ได้เลย. บาลีว่า
อูปฺปจฺจํ ก็มี. อธิบายว่า เมื่อพวกท่าน แม้ตั้งใจคือแกล้ง หนีไปโดย
ประสงค์ว่า กรรมชั่ว จักติดตามพวกท่านผู้หนีไปทางโน้นทางนี้
ความพ้นจากกรรมชั่วนั้น ย่อมไม่มี แต่เมื่อความประชุมแห่งปัจจัย
อื่น มีคติและกาลเป็นต้น ยังมีอยู่ กรรมชั่วนั้น ยังให้ผลได้เหมือนกัน.
ก็ความนี้ พึงแสดงด้วยคานี้ว่า :-

บุคคลจะอยู่ในอากาศ ในท่ามกลาง

มหาสมุทร หรือเข้าไปสู่ช่องเขา จะพึงพ้นจาก
กรรมชั่วไม่มี หรือบุคคลอยู่ในส่วนแห่งภาคพื้น
ใด พึงพ้นจากกรรมชั่ว ส่วนแห่งภาคพื้นนั้นก็
ไม่มี.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มตฺเตยฺยา แปลว่า เกื้อกูลแก่
มารดา. บทว่า โหถ ความว่า ท่านจงกระทำอุปัฏฐากเป็นต้นแก่
มารดาบิดาเหล่านั้น. บทว่า เปตฺเตยฺยา ก็พึงทราบอย่างนั้น. บทว่า
ภูถ ฆฏฺฐาปจายิกา แปลว่า เป็นผู้กระทำการอบน้อมแก่ผู้ใหญ่
ในตระกูล. บทว่า สามณฺญา ได้แก่ เป็นผู้บูชาสมณะ. บทว่า
พฺรหฺมณฺญา ก็เหมือนกัน มีอธิบายว่า ผู้บูชาท่านผู้ลอยบาป ด้วย
บทว่า เอว สกฺกํ ทิมฺสฺสฺส นี มีอธิบายว่า ท่านทั้งหลาย กระทำบุญ
โดยนัยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้ว จักเข้าถึงเทวโลก. ก็ในเรื่องนี้ บทที่
ไม่ได้จำแนกไว้โดยอรรถ พึงทราบโดยนัยที่กล่าวไว้ในขัลลาภุญ-
เปตวัตถุเป็นต้นในหนหลัง.

พวกพานิชเหล่านั้น ได้สดับคำของเปรตทั้งหลาย เกิดความ
สังเวช เมื่อจะอนุเคราะห์เปรตนั้น จึงเอากาษณะตักน้ำดื่มมา ให้
เขานอนลงแล้ว กรอกเข้าทางปาก. แต่น้ำที่มหาชน ลาดลง
หลายครั้ง ก็ไม่ไหลลงสู่ลำคอ เพราะพลังแห่งกรรมชั่วของเปรต
นั้น. จักกำจัดความกระหายได้ที่ไหนเล่า. พ่อค้าเหล่านั้นจึงถาม
เปรตว่า ท่านได้ความโปร่งใจอะไรบ้างไหม ? เปรตนั้นตอบว่า
ถ้าหากที่ชนมีประมาณเพียงนี้ กรอกเข้าไปตลอดเวลาเพียงเท่านี้
แม้เพียงสักหยดเดียวก็ไม่เข้าไปในลำคอเรา กับไหลเข้าลำคอ
ของคนอื่นไปหมด, ความหฤศพันไปจากกำเนิดเปรตนี้ จงอย่ามีเลย.
ลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านั้น ได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความสังเวชยิ่งนัก
พากันกล่าวว่า ก็อุบายอะไร ๆ เพื่อระงับความกระหายมีบ้างไหม ?

เปรตตอบว่า เมื่อกรรมชั่วนี้สิ้นไป เมื่อพวกญาติถวายทานแต่
พระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต อุทิศทานให้แก่เรา,
เราก็จักพ้นจากความเป็นเปรตนี้ไปได้. พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้น
จึงพากันไปกรุงสาวัตถี เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลเรื่องนั้น
รับสรณคัมภ์และศีล ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประธาน ตลอด ๗ วัน แล้วอุทิศส่วนบุญแก่เปรตนั้น. พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ แล้วแสดง
ธรรมแก่บริษัททั้ง ๔. และมหาชนละมลทิน คือความตระหนี่ มี
โลภะเป็นต้น ได้เป็นผู้ยินดีในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาชนบาลเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๗

๘. จูฬเศรษฐีเปตวัตถุ

ว่าด้วยบรรพชิตตระหนี่เป็นเปรตเปลือยผอม

พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสถามจูฬเศรษฐีเปรตว่า :-

[๑๐๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบรรพชิต
เปลือยกายชুবผอม เพราะเหตุแห่งกรรมอะไร
ท่านจะไปที่ไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอก
การที่ท่านจะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่านด้วยความอุตสาหะ
ทั้งปวง.

จูฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า

เมื่อก่อนพระนครพาราณสีมีกิตติคุณเลื่อง
ลือไปไกล ข้าพระองค์เป็นคฤหบดีผู้มั่งคั่งอยู่ใน
พระนครนั้น แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่นไม่
เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจขังอยู่ในอามิส
ได้ถึงวิสัยแห่งพญายมเพราะความเป็นผู้ทุศีล
ข้าพระองค์ลำบากแล้วเพราะความหิวเสียดแทง
เพราะบาปกรรมเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระ-
องค์ปรารถนาอามิส จึงได้มาหาห่มุญฺหาติ มนุษย์
แม้เหล่าอื่นมีปกติไม่ให้ท่าน และไม่เชื่อว่า

แห่งทานมีอยู่ในโลกหน้า มนุษย์แม่เหล่านั้นจัก
เกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์ใหญ่ เหมือนข้าพระองค์
ฉะนั้น ธิดาของข้าพระองค์ป่นอยู่เนื่อง ๆ ว่า เรา
จักให้ทานอุทิศให้มารดา บิดา ลุง ป้า น้า อา
ปู่ ย่า ตา ยาย พวกพราหมณ์กำลังบริโภคนาน
อันธิดาของข้าพระองค์ตกแต่งแล้ว ข้าพระองค์
จะไปยังเมืองอันธกาวินนคร เพื่อบริโภคอาหาร
พระราชาราชจึงตรัสสั่งเขาว่า ถ้าท่านไปได้
เสวยผลทานนั้น พึงรีบกลับมาบอกเหตุที่มีจริง
แก่เรา เราพึงคำอันมีเหตุผลควรเชื่อถือได้แล้ว
จักทำการบูชาบ้าง จูฬเศรษฐีเปรตทุรับพระ-
ดำรัสแล้ว ได้ไปยังอันธกาวินนครนั้น แต่ไม่ได้
รับผลแห่งทานนั้นเพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่
บริโภคภัต เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณ
ภายหลังจูฬเศรษฐีเปรตกลับมาสู่นครราชคฤห์
อีก ได้ไปแสดงกายให้ปรากฏ เฉพาะพระพักตร์
ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่มน
พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้นกลับมาอีก
จึงตรัสถามว่า เราจะให้ทานอะไร ถ้าเหตุที่จะให้
ท่านอิ่มหน้าตลอดกาลมีอยู่ไซ้ร้ ขอท่านจงบอก
เหตุนั้นแก่เรา.

จูฬเศรษฐีปรตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาส
พระพุทธรเจ้าและพระสงฆ์ ด้วยข้าวและน้ำ และ
จงทรงถวายจีวร แล้วทรงอุทิศกุศลนั้นเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพระองค์ ด้วยการทรง
บำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้าตลอด
กาลนาน. ลำดับนั้น พระราชาเสด็จออกจาก
ปราสาททันที ทรงถวายทานอันประณีตยิ่งแก่
สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วทรงกราบ
ทูลเรื่องราวแต่พระตถาคต ทรงอุทิศส่วนกุศล
ให้จูฬเศรษฐีปรต

จูฬเศรษฐีปรตนั้นอันพระราชาทรงบูชา
แล้ว เป็นผู้งดงามยิ่งนัก ได้มาปรากฏเฉพาะ
พระพักตร์ของพระราชาผู้เป็นใหญ่กว่าชน แล้ว
กราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็นเทวดา มีฤทธิ์อย่าง
ยอดเยี่ยมแล้ว มนุษย์ทั้งหลายผู้มีฤทธิ์เสมอด้วย
ข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรดู
อานุภาพอันหาประมาณมิได้ของข้าพระองค์นี้เถิด
ซึ่งเกิดจากผลที่พระองค์ทรงถวายทานอันจะนับ
มิได้แก่สงฆ์ อุทิศส่วนพระราชกุศลให้แก่ข้า-
พระองค์ด้วยทรงอนุเคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้

เป็นเทพแห่งมนุษย์ ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์
ยังพระอริยสงฆ์ให้อิ่มหน้าด้วยไทยธรรมมีข้าว
และน้ำ และผ้าผ่อนเป็นต้นเป็นอันมาก จึงได้อิ่ม
หน้าแล้วเนือง ๆ บัดนี้ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว
ขอทูลลาพระองค์ไป.

จบ อุพเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาอุพเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่เวฬุวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภอุพเสฏฐิเปต ตรีศพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นคฺโค กิโธ
ปพฺพชิตฺติ ฆนฺเต ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงพาราณสี มีคฤหบดีผู้หนึ่ง เป็นคนไม่มี
ศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เอื้อเฟื้อ
ต่อการบำเพ็ญบุญ ได้นามว่า อุพเสฏฐิ. เขาทำกาละแล้ว บังเกิด
ในหมู่เปรต. ร่างกายของเขาปราศจากเนื้อและเลือด มีเพียงกระดูก
เส้นเอ็นสละหน้าง สิริษะโล้น ปราศจากผ้า. แต่ธิดาของเขา ชื่อว่า
อนุลา อยู่ในเรือนของสามี ในอันธกวินทนกร มีความประสงค์จะ
ให้พราหมณ์บริโภคอาหารอุทิศบิดา จึงจัดแจงเครื่องอุปกรณทาน
มีข้าวสารเป็นต้น. เปรตรู้ดังนั้น ไปในที่นั้นโดยอากาศ โดยความ
หวัง ถึงกรุงราชคฤห์. ก็สมัยนั้น พระเจ้าอชาตศัตรู ถูกพระเจ้า-
เทวทัตต์ส่งไป ให้ปลงพระชนมชีพพระบิดา ไม่เข้าถึงความหลับ

เพราะความเดือดร้อน และความฝันร้ายนั้น จึงขึ้นไปบนปราสาท
จงกรมอยู่ เห็นเปรตนั้น เหาะไปอยู่จึงถามด้วยคำถนัดว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบรรพชิต

เปลื้องกาย ชุบผอม เพราะเหตุแห่งกรรมอะไร

ท่านจะไปไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอก

กาลที่ท่านจะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้

ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่าน ด้วยความอุตสาหะ

ทุกอย่าง

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปพฺพชิต** ได้แก่ สมณะ. ได้ยินว่า
พระราชากล่าวกะเขาว่า ท่านเป็นบรรพชิตเปลื้องกายชุบผอม
เป็นต้น ด้วยความสำคัญว่า ผู้นี้เป็นสมณะเปลื้อง เพราะเขาเป็น
คนเปลื้องกายและเป็นคนศิระชะโล้น. บทว่า **กิสฺสเหตุ** แปลว่า
มีอะไรเป็นเหตุ. บทว่า **สพฺพเพน วิตุตฺติ ปฏิปาทย** ตูว่า ความว่า
เราจะมอบทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันเป็นเครื่องอุปกรณ์แห่งทรัพย์
เครื่องปลื้มใจ พร้อมด้วยโภคะทุกอย่าง หรือด้วยความอุตสาหะ
ทุกอย่าง ตามความเหมาะสมแก่อัธยาศัยของท่าน ไฉนหนอเรา
พึงสามารถเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้น ท่านจงบอกชื่อนั้นแก่เรา
คือ จงบอกเหตุแห่งการมาของท่านนั้นแก่เรา.

เปรตถูกพระราชาดมอย่างนี้แล้ว เมื่อจะบอกประวัติ
ของตน จึงได้กล่าวคาถา ๓ ถาคาว่า :-

เมื่อก่อนกรุงพาราณสี มีกิตติคุณเลื่องลือ

ไปไกล ข้าพระองค์เป็นคฤหบดี ผู้มั่งคั่งอยู่ใน
กรุงพาราณสีนั้น แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น
ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจขังอยู่ในอามิส
ได้ถึงวิสัยแห่งพญายม เพราะความเป็นผู้ทุศีล
ข้าพระองค์ลำบากแล้ว เพราะความหิวเสียดแทง
เพราะกรรมชั่วเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระ-
องค์ปรารถนาอามิส จึงได้มาหาหมูญญาติ มนุษย์
แม่เหล่านี มีปกติไม่ให้ทานและไม่เชื่อว่า ผล
แห่งทานมีอยู่ในโลกหน้า มนุษย์แม่เหล่านีจัก
เกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์ใหญ่ เหมือนข้าพระองค์
ฉะนั้น ธิดาของข้าพระองค์ บ่นอยู่เนื่อง ๆ ว่า
เราจักให้ทานอุทิศให้มารดา บิดา ลุง ป้า น้า
อา ปู่ ย่า ตา ยาย พวกพราหมณ์กำลังบริโภค
ทาน อันธิดาของข้าพระองค์ตบแต่งแล้ว ข้า-
พระองค์จะไปยังเมือง อันธกวินทนคร เพื่อ
บริโภคอาหาร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทูรณฺณฺจํ ได้แก่ เลื่องลือ ด้วย
อำนาจกิตติคุณไปไกลทีเดียว, อธิบายว่า ขจรไป คือปรากฏในที่
ทุกสถาน. บทว่า อทุมฺโภ แปลว่า เป็นคนมั่งคั่ง คือมีสมบัติมาก.
บทว่า ทีโณ แปลว่า มีจิตตระหนี่ คือมีอหิชาตัณหาในการไม่ให้. ด้วย

เหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า **อทตา** ผู้ไม่ให้. บทว่า **เกชิตมโน อามิสสุมี** ได้แก่ ผู้มีจิตข้องอยู่ คือ ถึงความติดอยู่ ในอามิสคือกาม. บทว่า **ทสุตีเลน ยมวิสยมุหิ ปตุโต** ความว่า ข้าพเจ้าได้ถึงวิสัยแห่งพญายม คือ เปตโลก ด้วยกรรมคือความเป็นผู้ทุจริตที่ตนได้ทำไว้.

บทว่า **โส สฺวจิกาย กิลมิโต** ความว่า ข้าพเจ้านั้น ลำบาก เพราะความหิว อันได้นามว่า สฺวจิกา เพราะเป็นเสมือนเข็ม เพราะ อรรถว่า เสียแหวง เสียคแทงอยู่ไม่ขาดระยะ. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า กิลมิโต ดังนี้ก็มี. บทว่า **เตหิ** ความว่า ด้วยบาปกรรม อันเป็น เหตุที่กล่าวแล้ว โดยนัยมีอาทิว่า **ทีโน** ดังนี้. จริงอยู่ เมื่อปรตนั้น ระลึกถึงกรรมชั่วนั้น โทมนัสอย่างยิ่ง เกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุนั้น ปรตจึงกล่าวอย่างนั้น. บทว่า **เตเนว** ได้แก่ เพราะความทุกข์ อันเกิดแต่ความหิวนั้นนั่นเอง. บทว่า **ถาตีสุ ยามิ** ความว่า ข้าพเจ้า จึงไป คือ ไปถึงที่ใกล้ของหมู่นุญาดิ. บทว่า **อานิสกิญฺจิกฺขเหตุ** ได้แก่ เพราะเหตุแห่งข้าพระองค์ปรารถนาอามิส อธิบายว่า ปรารถนา อามิสบางอย่าง. บทว่า **อทานสีลา น จ สทฺทหนฺติ ทานผล โหติ ปรมฺหิ โลก** ความว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติไม่ให้ทานฉันใด แม้ คนเหล่านี้ก็มีปกติไม่ให้ทานฉันนั้นเหมือนกัน และไม่เชื่อว่า ผล แห่งทาน จะมีในปรโลกอย่างแท้จริง, อธิบายว่า แม้พวกชนเหล่านั้น เป็นปรตเสวยทุกข์อย่างใหญ่หลวงเหมือนข้าพเจ้า.

บทว่า **ลปเต** แปลว่า ย่อมกล่าว. บทว่า **อภิกฺขณฺ** แปลว่า เนื่อง ๆ คือโดยส่วนมาก. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ปรตกล่าวว่า

กระไร เปรตจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักให้ท่านเพื่อมารดาบิดา ปู่ ย่า
ตา ยาย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปิตูนํ ได้แก่ มารดาและบิดา หรือ
อา และลุง. บทว่า ปิตามหานํ ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ละยาย. บทว่า
อุปกุขภูํ ได้แก่ จัดแจง. บทว่า ปริวิษยนฺติ แปลว่า ให้บริโภค.
บทว่า อนฺธกวินฺทํ ได้แก่ นครอันมีชื่อนั้น. บทว่า ภูตฺตํ ได้แก่
เพื่อบริโภค. เบื้องหน้าแต่นั้น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า :-

พระราชาริงตรัสสั่งเขาว่า ถ้าท่านไปได้
เสวยผลทานนั้น พึงรีบกลับมาบอก เหตุที่มีจริง
แก่เรา เราพึงกำอันมีเหตุผล ควรเชื่อถือได้แล้ว
จักทำการบูชาบ้าง จูพเศรษฐีเปรตทูลรับพระ-
คำรัสแล้ว ได้ไปยังอันธกวินทนครนั้น แต่ไม่ได้
รับผลแห่งทานนั้น เพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่
บริโภคภัตฺร เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณ
ภายหลังจูพเศรษฐีเปรต กลับมายังกรุงราชคฤห์
อีก ได้ไปแสดงกายให้ปรากฏ เฉพาะพระพักตร์
ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมูชน
พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้น กลับมาอีก
จึงตรัสถามว่า เราจะให้ท่านอะไร ถ้าเหตุที่จะให้
ท่านอิมหนาทตลอดกาลนานมีอยู่ไซ้ร ขอท่านจง
บอกเหตุนั้นแก่เรา

จูฬเศรษฐีปรตกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาส
พระพุทธรเจ้า และพระสงฆ์ด้วยข้าวและน้ำ และ
จงทรงถวายจีวรแล้ว จงอุทิศกุศลนั้น เพื่อ
ประโยชน์แก่กุลแก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงกร
บ่าเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้า ตลอด
กาลนาน ลำดับนั้นพระราชา เสด็จออกจาก
ปราสาททันที ทรงถวายทานอันประณีตยิ่งแก่
สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์แล้วทรงกราบ
ทูลเรื่องราว แต่พระตถาคต ทรงอุทิศส่วนกุศล
ให้แก่จูฬเศรษฐีปรต, จูฬเศรษฐีปรตนั้น อัน
พระราชาทรงบูชาแล้ว เป็นผู้ดงมยิงนัก ได้มา
ปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระราชา ผู้เป็นใหญ่
กว่าหมูชน แล้วกราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็น
เทวดา มีฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยมแล้ว มนุษย์ทั้งหลาย
ผู้มีฤทธิ์เสมอด้วยข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์
ทรงทอดพระเนตรดูอานุภาพอันหาประมาณมิได้
ของข้าพระองค์นี้เถิด ซึ่งเกิดจากผลที่พระองค์
ทรงถวายทาน อันจะนับมิได้แก่สงฆ์ อุทิศส่วน
พระราชกุศลให้แก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงอนุ-
เคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งมนุษย์

ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์ ยังพระอริยสงฆ์
ให้อิมหนา ด้วยไทยธรรมมีข้าวและน้ำ และ
ผ้าผ่อนเป็นต้น เป็นอันมาก จึงได้อิมหนาแล้ว
เนื่อง ๆ บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว จึง
ขอทูลลาพระองค์ไป.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตมโวจ ราชา ความว่า พระเจ้า-
อชาตศัตรูได้ตรัสสั่งเปรตนั้น ผู้ยืนกล่าวอยู่อย่างนั้น. บทว่า
อนุภิวาน ตมปิ ความว่า เสวยทานเมื่อนั้นที่ธิดาของท่านเข้าไป
ตั้งไว้. บทว่า เอยยาสิ แปลว่า ฟังมา. บทว่า กริสฺสึ แปลว่า จัก
กระทำ. บทว่า อาจิกฺข เม ตํ ยทิ อตุถิ เหตุ ความว่า ถ้าคำอะไร
มีเหตุที่ควรเชื่อได้จึงบอกเล่าแก่เรา. บทว่า สทฺธายิตฺตํ แปลว่า
ควรเชื่อได้. บทว่า เหตุวโจ. ได้แก่ คำที่ควรแก่เหตุ. อธิบายว่า
ท่านจงกล่าวคำที่มีเหตุว่า เมื่อบำเพ็ญทานในที่ชื่อโน้น โดยประการ
โน้น จะสำเร็จแก่เรา.

บทว่า ตถาติ วตุวา ความว่า จุฬเศรษฐีเปรตทูลรับพระ-
คำรัสแล้ว. บทว่า ตตุถ ได้แก่ ในที่เป็นที่อังกาสในอันธกวินทนคร
นั้น. บทว่า ภูณฺชิสฺสุ ภตุตฺตํ น จ ทกฺขิณารหา ความว่า พราหมณ์
ผู้ทุศีลบริโภคภัตตาหารแล้ว แต่ว่าพราหมณ์บริโภคนั้น เป็นผู้
ไม่ควรทักขิณา ไม่มีศีล. บทว่า ปุณาปรี ความว่า ภายหลัง
จุฬเศรษฐีเปรตกลับมายังกรุงราชคฤห์อีก.

บพว่า **กี ททามิ** ความว่า พระราชาตรัสถามเปรตนั้นว่า เราจักให้ทานเช่นไรแก่ท่าน. บพว่า **เยน ตูวั** ความว่า ท่านให้อิมหนาด้วยเหตุใด. บพว่า **จิตริ** แปลว่า ตลอดกาลนาน. บพว่า **ปิณิโต**. ความว่า ถ้าท่านอิมหนาดแล้วท่านจงบอกข้อนั้น.

บพว่า **ปริวิสิยาน** แปลว่า ให้บริโภก. จุพเสรษฐิเปรต เรียกพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ราชา. บพว่า **เม หิตาย** ได้แก่ เพื่อประโยชน์แก่กุลแก่ข้าพระองค์ คือ เพื่อให้ข้าพระองค์พ้นจากความเปปรต.

บพว่า **ตโต** แปลว่า เพราะเหตุนั้น คือ เพราะค่านั้น. อีกอย่างหนึ่ง บพว่า **ตโต** แปลว่า จากปราสาทนั้น. บพว่า **นิปติควา** แปลว่า ออกไปแล้ว. บพว่า **ตาวเท** ได้แก่ ในกาลนั้นเอง คือ ในเวลาอรุณขึ้น, อธิบายว่า พระราชาได้ถวายทานเฉพาะในเวลาก่อนภัตที่เปปรตกลับมาแสดงตนแก่พระราชา. บพว่า **สहतถา** แปลว่า ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์. บพว่า **อตุลลิ** แปลว่า ประมาณไม่ได้ คือ ประณีตยิ่ง. บพว่า **ทตุวา สงฺฆเม** ได้แก่ ถวายแก่สงฆ์. บพว่า **อาโรเจสิ ปกคิ ตถาคตตฺส** ความว่า พระราชากราบทูลเรื่องราวนี้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์เจริญ ทานนี้หม่อมฉันได้บำเพ็ญมุ่งหมายอุทิศเปปรตคนหนึ่ง. ก็แลครั้นกราบทูลแล้ว ทานนั้นก็สำเร็จแก่เปรตนั้น โดยประการนั้น และข้าพระองค์ถวายอุทิศส่วนบุญแก่เปรตนั้น ด้วยประการฉะนี้.

บทว่า โส ได้แก่ เปรตนั้น. บทว่า ปุชิตो ได้แก่ ผู้อัน

พระราชาทรงบูชาด้วยทักษิณาทิทรงทศให้. บทว่า อติวิย

โสภมาโน. แปลว่า เป็นผู้งดงามยิ่งนักด้วยอานุภาพของเทวดา.

บทว่า ปาตุโรหิ แปลว่า ปราภฏแล้ว คือ แสดงตนเฉพาะพระพักตร์

ของพระราชา. บทว่า ยกโฆหมตุมิ ความว่า ข้าพระองค์พ้นจาก

ความเป็นเปรตกลายเป็นเทวดา คือ ถึงความเป็นเทพ. บทว่า

น มยหฺมตฺติ สฺมา สทิสฺสา มานุสฺสา ความว่า มนุษย์ทั้งหลายผู้เสมอ

ด้วยอานุภาพสมบัติ หรือเสมือนโลกสมบัติของข้าพเจ้าไม่มี.

บทว่า ปฺลฺสฺทานุภาวํ อปริมิตํ มมยิทํ ความว่า จูฬเศรษฐีเปรต

กราบทูลแสดงสมบัติของตนแก่พระราชาโดยประจักษ์ว่า ขอ

พระองค์โปรดทอดพระเนตรดูอานุภาพแห่งเทวดาอันหาประมาณ

มิได้นี้ของข้าพระองค์เถิด. บทว่า ตยานุทฺติฏฺฐํ อตุลํ ทตฺวา สฺรฺจน

ความว่า ซึ่งพระองค์ถวายทานอันโอฬารหาสิ่งเปรียบปานมิได้

แต่พระอริยสงฆ์ แล้วทรงอุทิศด้วยความอนุเคราะห์ข้าพระองค์.

บทว่า สนฺตฺตฺตํ สตฺตํ สทา พหุหิ ความว่า ข้าพระองค์เมื่อให้

พระอริยสงฆ์อิมหนาคด้วยไทยธรรมเป็นอันมากมีข้าว น้ำ และผ้า

เป็นต้น ชื่อว่าให้อิมหนาคต่อกัน คือ ไม่ขาดระยะ แม้ในที่นั้น

ทุกเมื่อ คือทุกเวลา ตลอดชีวิต. บทว่า ยามิ อหํ สฺวจิตฺตํ มนุสฺสเทว

ความว่า จูฬเศรษฐีเปรตทูลถามพระราชาว่า ข้าแต่มหाराช

เป็นเทพของมนุษย์ เพราะฉะนั้น บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว

ขอกลับไปยังที่ตามทีปรารถนา.

เมื่อปรตมูลลากลับไปอย่างนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูตรัส
บอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
พระภาคเจ้าแล้วกราบทูลความนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอติอุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้ว มหาชนฟังธรรมนั้นแล้ว ละมลทินคือความตระหนี่ ได้เป็น
ผู้ยินดีในบุญมีทานเป็นต้นแล.

จบ อรรถกถาพุทธคุณวิปตวัตถุที่ ๘

๕. อังกรเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุญสำเร็จที่ฝ่ามือ

พราหมณ์พ่อค้าคนหนึ่ง เห็นของทิพย์ออกจากรูขเทวดา
จึงเกิดความโลภขึ้น ได้บอกแก่อังกรพาดิชาว่า :-

[๑๐๖] เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ ไปสู่แคว้น
กันโพชเพื่อประโยชน์สิ่งใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้
สิ่งที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไป
หรือจักจับเทพบุตรนี้ ข่มขืนเอาด้วยการวิงวอน
หรืออุ้มใส่ยานรีบนำไปสู่ทวารกะนครโดยเร็ว.

อังกรพาดิชาเมื่อจะห้ามพราหมณ์พ่อค้านั้น จึงได้กล่าว

คาถาความว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ริมเงาของต้นไม้ใด
ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น เพราะการ
ประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ่อค้ากล่าวว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ริมเงาของต้นไม้ใด
พึงตัดแม้ลำต้นของต้นไม้ นั้นได้ ถ้ามีความต้อง
การเช่นนั้น.

อังกูรพาทิชกล่าวว่่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
ไม่พึงทำลายแม่ไม้ของต้นไม้ นั้น เพราะการ
ประทุษร้ายต่อมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ่อค้ากล่าวว่่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
พึงถอนต้นไม้ นั้นพร้อมทั้งรากได้ ถ้าพึงประสงค์
เช่นนี้.

อังกูรพาทิชกล่าวว่่า :-

ก็บุรุษพึงพักอยู่ในเรือนของบุคคลใด
ตลอดราตรีหนึ่ง หรือพึงได้ขำน้ำในที่ใด ไม่ควร
คิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ ความเป็นผู้กตัญญู
สับุรุษสรรเสริญ บุคคลพึงพักอาศัยในเรือนของ
บุคคลใดแม้เพียงคืนหนึ่ง พึงได้รับบำรุงด้วยข้าว
และน้ำ ก็ไม่พึงคิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ
บุคคลผู้มีมืออันไม่เบียดเบียน ย่อมแผดเผาบุคคล
ผู้ประทุษร้ายมิตร ผู้ใดทำความดีไว้ในก่อน ภาย
หลังเบียดเบียนด้วยความชั่ว ผู้ นั้นชื่อว่า เป็นคน
อกตัญญู ย่อมไม่พบเห็นความเจริญทั้งหลาย
ผู้ใดประทุษร้ายต่ออนระผู้ไม่ประทุษร้าย
ผู้เป็นบุรุษบริสุทธไม่มีกิเลสเครื่องยึดวน บาป

ย่อมกลับมาถึงผู้นั้นซึ่งเป็นคนพาลแน่แท้ เหมือน
ธูลีละเอียดที่บุคคลชดไปทวนลมฉะนั้น.

เมื่อรุกขเทวดาได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดความโกรธต่อพราหมณ์
นั้น จึงกล่าวว่ :-

ไม่เคยมีเทวดาหรือมนุษย์หรืออิสรชนคนใด
จะมาข่มเหงเราได้โดยง่าย เราเป็นเทพเจ้าผู้มี
มหิทฺธิฤทธิอย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไปได้ไกลสม-
บูรณ์ด้วยรัตมีและกำลัง.

อังกูรพานิชจึงถามรุกขเทวดานั้นว่า :-

ฝ่ามือของท่านมีสีดังทองคำทั่วไป ทรงไว้
ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนาด้วยนิ้วทั้ง ๕ เป็น
ที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย วัตถุมีรสต่าง ๆ
ย่อมไหลออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
ท่านเป็นท้าวสักกะ.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่
ท้าวสักกปุรินททะ ดูก่อนอังกูระ ท่านจงทราบ
ว่าเราเป็นเปรต จูติจากโรรुวนครมาอยู่ที่ต้นไทรนี้.

อังกูรพานิชถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรुวนคร ท่านมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ผลบุญสำเร็จที่

ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์อะไร.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เมื่อก่อน เราเป็นช่างหูกอยู่ในโรจวนคร
เป็นคนกำพร้าเลี้ยงชีพด้วยความลำบากนัก เรา
ไม่มีอะไรจะให้ท่าน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือน
ของอสังกัสสรี ซึ่งเป็นคนมีศรัทธา เป็นทานา-
ธิบดี มีบุญอันทำแล้ว เป็นผู้ละอายต่อบาป พวก
ยากจนวิภิกขณามแลโคตรต่าง ๆ กัน ไปที่บ้าน
ของเรานั้น พวกเขามาถึงเรือนของอสังกัสสรี
กะเราว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย
พวกเราจะไปทางไหน ท่านเขาให้ที่ไหน เราถูก
พวกยากจนวิภิกขณถามแล้ว ได้ยกมือเบี่ยงขว้าง
บอกเรือนของอสังกัสสรีแก่ยากจนวิภิกขณเหล่านั้นว่า
ท่านทั้งหลายจงไปทางนี้ ความเจริญจัก
มีแก่ท่านทั้งหลาย ท่านเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะ
เหตุนี้ ฝ่ามือของเราจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็น
ที่ไหลออกแห่งวัตถุมิตรสรวอย ผลบุญย่อมสำเร็จ
ที่ฝ่ามือของเราเพราะพรหมจรรย์นั้น.

อังกูรพาดิชาถามว่า :-

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ท่านแก่ใคร ๆ ด้วย
หรือทั้งสองของตน เป็นแต่เพียงอนุโมทนาทาน

ของคนอื่น ยกมือขึ้นบอกทางให้ เพราะเหตุนั้น
ฝ่ามือของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออก
แห่งวัดอุมีรสอ้อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือ
ของท่านเพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังขเรศฐีผู้เลื่อมใสได้ให้ท่านด้วยมือทั้งสอง
ของตน ละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหน
หนอ.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสังข-
เรศฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีชานออก
จากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนักของท้าวเวสวัณ
ว่า อสังขเรศฐี ถึงความเป็นสหายแห่งท้าว-
สักกะ.

อังกูรพามีชกล่าววว่า :-

บุคคลควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตาม
สมควร ใครได้เห็นฝ่ามืออันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว
จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี่ถึงทวารกะนคร
แล้ว จักรับให้ทานอันจักนำความสุขมาให้เรา
แน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผัว เสนาสนะ ป่อน้ำ
สระน้ำ และสะพานในที่เดินยากเป็นทาน.

อังกูรพณิขถามว่า :-

เพราะเหตุไร นิ้วมือของท่านจึงงอหงิก
ปากของท่านจึงเบี้ยว และนัยน์ตาทะเล้นออก
ท่านได้ทำบาปกรรมอะไรไว้.

เปรตนั้นตอบว่า :-

เราอันคฤหบดีตั้งไว้ในกาให้ทาน ในโรง
ทานของคฤหบดี ผู้มีอังคีรศ ผู้มีศรัทธา เป็น
ฆราวาส ผู้ครอบครองเรือน เห็นยากผู้มีความ
ประสงค์ด้วยโภชนะ มาที่โรงทานนั้น ได้หลีก
ไปทำการบู้ปากอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง เพราะกรรม
นั้น นิ้วของเราจึงงอหงิก ปากของเราจึงเบี้ยว
นัยน์ตาทะเล้นออกมา เราได้ทำบาปกรรมนั้นไว้.

อังกูรพณิขถามว่า :-

แน่บุรุษเลวทราม การที่ท่านมีปากเบี้ยว
ตาทั้ง ๒ ทะเล้นเป็นการชอบแล้ว เพราะท่านได้
ทำการบู้ปากต่อทานของผู้อื่น ก็โฉน อสัยห-
เศรณฐีเมื่อจะให้ทาน จึงได้มอบข้าว น้ำ ของเคี้ยว
ผ้า และเสนาสนะ ให้ผู้อื่นจัดแจง ก็เราไปจาก
ที่นี้ถึงทวารกะนครแล้ว จักเริ่มให้ทานที่นำความ
สุขมาให้แก่เราแน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนา-
สนะ บ่อน้ำ สระน้ำ และสะพานทั้งหลายในที่เดิน

ลำบากให้เป็นทาน ก็อังกูรพาณิชลัับจากทะเล
ทรายไปถึงทวารกะนครแล้ว ได้เริ่มให้ทานอัน
นำความสุขมาให้ตน ได้ให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนา-
สนะ บ่อน้ำ สระน้ำ ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

ช่างกลบ ก้อคร้ว ขววมคธ พากันป่าว
ร้องในเรือนของอังกูรพาณิชนั้น ทั้งในเวลาเย็น
ทั้งในเวลาเช้าทุกเมื่อว่า ใครหิวจงมากินตาม
ชอบใจ ใครกระหายจงมาดื่มตามชอบใจ ใคร
จักนุ่งห่มผ้าจงนุ่งห่ม ใครต้องการพาหนะสำหรับ
เทียมรถ จงเทียมพาหนะในคู่แอกนี้ ใคร ต้องการ
ร่วมจงเอาร่วมไป ใครต้องการของหอม จงมาเอา
ของหอมไป ใครต้องการดอกไม้จงมาเอาดอกไม้
ไป ใครต้องการรองเท้า จงมาเอารองเท้าไป
มหาชนย่อมรู้เราว่า อังกระนอนเป็นสุข ดูก่อน
สินธุมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ เพราะไม่ได้เห็น
พวกยาจก มหาชนรู้เราว่า อังกระนอนเป็นสุข
ดูก่อนสินธุมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ ในเมื่อ
วณิพกมีน้อย.

สินธุมาณพได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาความว่า :-

ถ้าท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
และเป็นใหญ่กว่าโลกทั้งปวง พึงให้พรท่าน ท่าน

เมื่อจะเลือก ฟังเลือกเอาพรเช่นไร.

อังกุรพาณิชนกล่าวว่ :-

ถ้าทำว้สักกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
ฟังให้พรแก่เรา เราจะฟังขอพรว่า เมื่อเราลุกขึ้น
แต่เช้า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ขอภักษาหารอัน
เป็นทิพย์ และพวงจากผู้มีศีลฟังปรากฏ เมื่อ
เราให้อยู่ ไทยธรรมไม่ฟังหมดสิ้นไป ครั้นเราให้
ทานนั้นแล้ว ไม่ฟังเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อ
กำลังให้ฟังยังจิตให้เลื่อมใส ข้าพเจ้าฟังเลือก
เอาพรอย่างนี้กะทำว้สักกะ.

โศณกบรูชนกล่าวเตือนอังกุรพาณิชนว่ :-

บุคคลไม่ฟังให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจทั้ง
หมด แก่บุคคลอื่น ควรให้ทานและควรรักษา
ทรัพย์ไว้ เพราะว่ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่า
ทาน สกฐ์ทั้งหลายยอมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะการให้
ทานเกินประมาณไป บัณทิพย่อมไม่สรรเสริญ
การไม่ให้ทานและการให้เกินควร เพราะเหตุนั้น
แล ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน บุคคลผู้เป็น
ปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควรประพฤติโดยพอ
เหมาะ.

อังกุรพณิชกล่าวว่ :-

ดูก่อนชาวเราทั้งหลาย ดีหนอ เราพึงให้
ทานแล ด้วยว่าสัตบุรุษผู้สงบระงับพึงคบหาเรา
เราพึงยังความประสงค์ของวณิกทั้งปวงให้เต็ม
เลี้ยงดูให้อิ่มหนา เปรียบเหมือนฝนยังที่ลุ่ม
ทั้งหลายให้เต็มฉะนั้น สีหน้าของบุคคลโดยอ้อม
ส่องใส เพราะเห็นพวกยาก บุคคลนั้นครั้งให้
ทานแล้วมีใจเบิกบาน ชื่อนั้นเป็นความสุขของ
บุคคลผู้อยู่ครองเรือน หน้าของบุคคลโดยอ้อม
ส่องใสเพราะเห็นพวกยาก บุคคลนั้นครั้งให้
ทานแล้ว ย่อมปลาบปลื้มใจ นี้เป็นความถึงพร้อม
แห่งยัญ ก่อนแต่ให้ก็มีใจเบิกบาน เมื่อกำลังให้
ก็บังจิตให้ส่องใส ครั้งให้แล้ว ก็มีใจเบิกบาน
นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ.

พระสังคีติกาจารย์กล่าวคาถาทั้งหลายความว่ :-

ในเรือนของอังกุรพณิชผู้มั่งบุญ เขาให้
โภชนะแก่หมู่ชนวันละ ๖ หมื่นเล่มเกวียนเป็น
นิตย์ พ่อครัว ๓,๐๐๐ คน ประดับด้วยต่างหูอัน
วิจิตรด้วยมุกดาและแก้วมณี เป็นผู้ชวนชวายน
การให้ทาน พวกเข้เข้าไปอาศัยอังกุรพณิชเลี้ยง
ชีวิต มาณพ ๖ หมื่นคน ประดับด้วยต่างหูอัน

วิจิตรด้วย แก้วมุกดา และแก้วมณี ช่วยกันผ่า
พื้นสำหรับหุงอาหารในมหาทานของอังกูรพณิช
นั้น พวกนารี ๑๖,๐๐๐ คนประดับด้วยอสังการ
ทั้งปวง ช่วยกันบดเครื่องเทศสำหรับปรุงอาหาร
ในมหาทานของอังกูรพณิชนั้น นารีอีก ๑๖,๐๐๐
คน ประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง ถือทัพพี
เข้ายื่นคอยรับใช้ในมหาทานของอังกูรพณิชนั้น
อังกูรพณิชนั้น ได้ให้ของเป็นอันมากแก่มหาชน
โดยประการต่าง ๆ ได้ทำความยำเกรงด้วยความ
เคารพและด้วยมือของตนเองบ่อย ๆ ยังมหาทาน
ให้เป็นไปแล้วสิ้นเดือน สิ้นปีก็ สิ้นฤดูและปี
เป็นอันมาก ตลอดกาลนาน อังกูรพณิชได้ให้
ทานและทำการบูชาอย่างนี้ ตลอดกาลนาน ละ
ร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์ อินทก-
มาณพได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่พระอนุรุทธ-
เถระ ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์
เหมือนกัน แต่อินทกเทพบุตรรุ่งเรื่องยิ่งกว่า
อังกูรเทพบุตรโดยฐานะ ๑๐ อย่าง คือ รูป เสียง
กลิ่น รส โภภุญัพพะ อันนารีนรมย์ใจ อายุ
ยศ วรรณะ สุข และความเป็นใหญ่.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า :-

ก่อนอังคุระ มหาทานท่านได้ให้แล้วสิ้น

กาลนาน ท่านมาในสำนักของเรา ไฉนจึงนั่งอยู่
ไกลนั้ก.

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับ
อยู่ที่บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้อันปาริ-
ฉัตรตกพฤษ์ ณ ดาวดึงส์ ครั้งนั้น เทวดาในหมื่น
โลกธาตุ พากันมานั่งประหุ่มเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ซึ่งประทับบนยอดเขา เทวดาไร ๆ ไม่รู้งโรจน์
เกินกว่าพระสัมพุทธเจ้าด้วยรัศมี พระสัมพุทธ-
เจ้าเท่านั้น ย่อมรู้งโรจน์ล่องหนูเทวดาท้งปวง
ครั้งนั้น อังคุระเทพบุตรนี้ั่งอยู่ไกล ๑๒ โยชน์
จากที่พระพุทธเจ้าประทับ ส่วนอินทกเทพบุตร
นั่งในที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า รุ่งเรืองกว่าอัง
คุระเทพบุตร พระสัมพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็น
อังคุระเทพบุตรกับอินทกเทพบุตรแล้ว เมื่อจะ
ทรงประกาศทักษิไฉนบุคคล จึงได้ตรัสพระ-
พุทธพจน์นี้ความว่า ดูก่อนอังคุระเทพบุตร มหา-
ทานท่านให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาสู่สำนักของ
เรา ไฉนจึงนั่งอยู่ไกลนั้ก อังคุระเทพบุตร อัน
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้ว
ทรงตักเตือนแล้ว ได้กราบทูลว่า จะทรงประสงค์

อะไร ด้วยทานของข้าพระองค์นั้น อันว่างเปล่า
จากทักษิณบุญคุณ อินทเทพบุตรนี้ให้ทาน
นิดหน่อย รุ่งเรืองยิ่งกว่าข้าพระองค์ ดูกพระ-
จันทร์ในหมู่ดาวฉะนั้น.

อินทเทพบุตรทูลว่า

พืชแม้มากที่บุคคลหว่านแล้วในนาตอน
ผลย่อมไม่ไผ่บุญ ทั้งไม่ยังชานาให้ปลื้มใจ
ฉันใด ทานมากมายอันบุคคลเข้าไปตั้งไว้ใน
บุคคลผู้ทุศีล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่มีผล
ไผ่บุญ ทั้งไม่ยังทายกให้ปลาบปลื้ม พืชแม้น้อย
อันบุคคลหว่านแล้วในนาดี เมื่อฝนหลังสายน้ำ
โดยสม่ำเสมอ ผลย่อมยังชานาให้ปลาบปลื้มใจ
แม้ฉันใด ทานแม้น้อยอันบุคคลบริจาคแล้วใน
ท่านผู้มีศีล มีคุณความดี ผู้คงที่บุญย่อมมีผลมาก
ฉันนั้นเหมือนกัน ทานอันบุคคลให้แล้วในเขตใด
มีผลมาก ควรเลือกให้ในเขตนั้น ทายกเลือกให้
ทานแล้วย่อมไปสู่สวรรค์ ทานที่เลือกให้พระสุคต
ทรงสรรเสริญ ทักขิณบุญคุณเหล่าใดมีอยู่ใน
โลกนี้ ทานที่ทายกให้แล้วในทักขิณบุญคุณเหล่า
นั้น ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชที่หว่านแล้วในนาดี
ฉะนั้น.

จบ อังคุตตปิฎกที่ ๕

อรรถกถาอังกรเปตวัตถุที่ ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ อังกรเปต จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ยสฺส อตฺถาย คจฺฉาม. ก็ในที่นี้ ไม่มีอังกรเปตก็จริง แต่เพราะความประพฤติของอังกรเปตนั้นเกี่ยวเนื่องด้วยเปต ฉะนั้น ความประพฤติของอังกรเปตนั้น ท่านจึงกล่าวว่างกรเปตวัตถุ.

ในข้อนั้นมีสังเขปกถาดังต่อไปนี้ :- ยังมีกษัตริย์ ๑๑ พระองค์ คือ พระนางอัญชนเทวี และน้องชาย ๑๐ พระองค์ คือ วาสุเทพ พลเทพ จันทเทพ สุริยเทพ อัคคิเทพ วรุธเทพ อชฺชนะ ปิชฺชนะ ฃณฺฐบัณฑิต และอังการะ อาศัยกรรมของพระนางเทวคัพภา ผู้พระธิดาของพระเจ้ามหากังสะ ในอดีตอัญชนนคร ซึ่งพระเจ้ากังสะปกครองในอุตตราปถชนบท เพราะอาศัยเจ้าอุปสาครผู้โอรสของพระเจ้ามหาสาครผู้เป็นใหญ่ในอุตตรมรฺรชนบท บรรดา กษัตริย์เหล่านั้น กษัตริย์ผู้น้องชายมีवासุเทพเป็นต้น ใ้จักรปลงพระชนมชีพพระราชาราชทั้งหมด ๖๓,๐๐๐ นคร ท่วมพยุหวิป นับตั้งต้นแต่อดีตอัญชนนครจนถึงกรุงทวารวดีเป็นที่สุด แล้วประทับอยู่ในทวารวดีนคร แบ่งรัฐออกเป็น ๑๐ ส่วน แต่ไม่ได้นึกถึงพระนางอัญชนเทวี ผู้เป็นพระเชษฐภคินี แต่เมื่อระลึกขึ้นได้จึงกล่าวว่า เราจะแบ่งเป็น ๑๑ ส่วน เจ้าอังการะน้องชายคนสุดท้องของกษัตริย์เหล่านั้นกล่าวว่า ท่านจงแบ่งส่วนของหม่อมฉันให้แก่

พระเชษฐภคินีเกิด หม่อมฉันจะทำการค้าขายเลียงชีพ ท่านทั้งหลาย
จงสละสวยในชนบทของตน ๆ ให้แก่หม่อมฉัน กษัตริย์เหล่านั้น
รับพระคำรัสแล้วจึงเอาส่วนของเจ้าอังคะให้แก่พระเชษฐภคินี
พระราชาทิ้ง . พระองค์ประทับอยู่ในกรุงทวารวดี.

ส่วนอังคะประกอบการค้า บำเพ็ญมหาทานเป็นนิตยกาล
ก็อังคะนั้นมีทาสผู้หนึ่ง เป็นเจ้าหน้าที่คลังมุ่งหวังประโยชน์
ท่านอังคะชอบใจ ได้ขอกุลธิดาคนหนึ่งมาให้เขา เมื่อตั้งครรภ์
บุตรเท่านั้น เขาก็ตายไป เมื่อบุตรคนนั้นเกิดแล้ว ท่านอังคะได้อา
คำจ้างที่ได้ให้แก่บิดาของเขาให้แก่เขา ครั้นเมื่อเด็กนั้นเจริญวัย
จึงเกิดการวินิจฉัยขึ้นในราชสกุลว่า เขาเป็นทาสหรือไม่. พระนาง
อัญชนเทวีได้สดับดังนั้นจึงตรัสเปรียบเทียบโดยแม่โคนม แล้ว
ตรัสว่า แม่มุตรของมารดาผู้เป็นไท ก็ต้องเป็นไทเท่านั้น ดังนี้
แล้วจึงให้พ้นจากความเป็นทาสไป.

แต่เพราะความอาย เด็กจึงไม่อาจอยู่ในที่นั้นได้ จึงได้ไป
ยังโรรวนกร พธิดาของช่างหูกคนหนึ่งในนครไป เลียงชีพด้วย
การทอผ้า สมัยนั้น เขาได้เป็นมหาเศรษฐี ชื่อว่า อสัหะ ใน
โรรวนกร เขาได้ให้มหาทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คน
เดินทาง วนิพก และยากทั้งหลาย. ช่างหูกนั้นเกิดปีติและโสมนัส
เหยียดแขนขาออกชี้ให้ดูนิเวศน์ของอสัหเศรษฐีแก่ชนผู้ไม่รู้จัก
เรือนของเศรษฐีว่า ขอคนทั้งหลายจงไปในที่นั้นแล้วจะได้สิ่งที่
ควรได้. กรรมของเขามาแล้วในพระบาลีนั้นแล.

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้ว. บังเกิดเป็นภุมเทพยดาที่ต้นไทร
ต้นหนึ่งในมรุกมิ มือขวาของเขาได้ให้สิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง ก็ใน
โรรูนครนั้นนั่นเอง มีบุรุษคนหนึ่ง เป็นคนขวนขวายในทานของ
อัสยหเศรษฐี แต่ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นมิจฉาทิฎฐิ
ไม่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญบุญ ทำกาละแล้วบังเกิดเป็นเปรต ไม่
ไกลแต่ที่อยู่ของเทพบุตรนั้น. ก็กรรมที่เขาทำมาแล้วในพระบาลี
นั้นแล ฝ่ายอัสยหมหาเศรษฐีทำกาละแล้ว เข้าถึงความ เป็นสหาย
ของท้าวสักกเทวราชในภพดาวดึงส์.

ครั้นสมัยต่อมา เจ้าอังคุระบรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐
เล่ม และพราหมณ์คนหนึ่งบรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม
รวมความว่า ชนทั้ง ๒ คน บรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๑,๐๐๐ เล่ม เดินไป
ตามทางมรุกันดาร พวกมันหลงทาง เทียวอยู่ในที่นั้นนั่นเองหลายวัน
จนหมดหญ้า น้ำ และอาหาร เจ้าอังคุระให้ทูตม้าแสวงหาน้ำดื่ม
ทั้ง ๔ ทิศ. ลำดับนั้น เทพผู้มีมืออันให้สิ่งที่ต้องการองค์นั้น เห็นชน
เหล่านั้นได้รับความวอดวายอันนั้น จึงคิดถึงอุปการะที่เจ้าอังคุระ
ได้กระทำไว้แก่ตนในกาลก่อน จึงคิดว่าเอาเถอะ บัดนี้เราจักพึง
เป็นที่พึงของเจ้าอังคุระนี้ ดังนี้แล้วจึงได้ชี้ให้คู่ต้นไทรอันเป็นที่อยู่
ของตน. ได้ยินว่า ต้นไทรนั้น สมบูรณ์ด้วยกิ่งและค่าคบ มีใบทิบ
มีร่มเงาสนิท มีย่านหลายพันย่าน ว่าโดยความยาวกว้างและสูง
ประมาณ ๑ โยชน์. เจ้าอังคุระเห็นดังนั้นแล้ว เกิดความหรรษา
ว่าจริง ให้ตั้งข่ายภายในต้นไทรนั้น. เทวดา เขยิบหัตถ์ขวาของ

คนออก ให้คนทั้งหมดค้อมหน้าด้วยน้ำดื่มเป็นอันดับแรกก่อน ต่อ
แต่นั้น จึงได้ให้สิ่งที่เขาปรารถนาแก่เขา.

เมื่อมหาชนนั้น อิ่มหน้าตามความต้องการ ด้วยข้าวและน้ำ
เป็นต้นนานาชนิดอย่างนี้ ภายหลัง เมื่ออันตรายในหนทางสงบลง
พราหมณ์ผู้เป็นพ่อค้ำนั้น ใสใจโดยไม่แยบคาย คิดอย่างนี้ว่า เรา
จากนี้ไปยังแคว้นกัมโพชะแล้ว จักกระทำอะไร เพื่อให้ได้ทรัพย์.
แต่เราจะพาเทพนี้แหละไปด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นสู่ยาน
ไปยังนครของเราเอง ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว เมื่อจะบอกความนั้น
แก่เจ้าอังกุระ จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ไปสู่แคว้น
กัมโพชะ เพื่อประโยชน์ใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้สิ่ง
ที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไป.
หรือจักจับเทพบุตรนี้ ข่มขืนเอาด้วยการวิงวอน
หรือ อุ้มใส่ยาน นำไปสู่ทวารนครโดยเร็ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยส อุตถาย แปลว่า เพราะเหตุ
แห่งประโยชน์ใด. บทว่า กมฺโพชํ ได้แก่ แคว้นกัมโพชะ. บทว่า
ธนหารกา ได้แก่ ผู้หาทรัพย์ที่ได้มาด้วยการค้าขายสินค้า. บทว่า
กามทโท ได้แก่ ผู้ให้สิ่งที่ปรารถนาต้องการ. บทว่า ยกฺโข ได้แก่
เทพบุตร. บทว่า นยามเส ได้แก่ จักนำไป. บทว่า สาธุเกน แปลว่า
ด้วยการอ่อนน้อม. บทว่า ปสฺยห ได้แก่ ข่มขืนเอาตามอำเภอใจ.

บอกว่า ยานี้ ได้แก่ ยานอันนำมาซึ่งความสุขสบาย. บทว่า ทวารกัม
ได้แก่ทวารวคินคร. ซ้ออธิบาย ในหนหลัง มีดังต่อไปนี้ พวกเรา
ปรารถนาจะจากที่นี่ไปยังแคว้นกัมโพชะ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์
ที่จะพึงให้สำเร็จด้วยการไปนั้น ย่อมสำเร็จในที่นี้เอง. เพราะ
เทพบุตรนี้ เป็นผู้ให้สมบัติที่น่าใคร่ เพราะฉะนั้น เราจึงขออ่อนวอน
เทพบุตรนี้ แล้วอุ้มเทพบุตรนี้ ขึ้นสู่ยาน ตามอนุมัตติของเทพบุตร
นั้น หรือถ้าไม่ไปตามที่ตกลงกันไว้ จะข่มขีเอาตามพลการแล้ว
จับเทพบุตรนั้นมัดแขนไพล่หลังไว้ในยาน ออกจากที่นี่แล รีบไปยัง
ทวารวคินคร.

ฝ่ายเจ้าอังกุระ อันพราหมณ์พูดอย่างนี้แล้ว ตั้งอยู่ใน
สัปปริสธรรม เมื่อจะปฏิเสธคำจึงกล่าวคาถานี้ว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของตนไม่ได

ไม่ควรทักรานกึ่งของตนไม้นั้น เพราะการ

ประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ภณฺเษยฺย แปลว่า ไม่พึงตัด.
บทว่า มิตฺตทุพฺโภ ได้แก่ การประทุษร้ายมิตร คือ นำความพินาศ
ให้เกิดแก่มิตรเหล่านั้น. บทว่า ปาปโก ได้แก่ คนไม่ดี คือ คนมัก
ประทุษร้ายต่อมิตร. จริงอยู่ ต้นไม้ที่มีร่มเงาเยือกเย็นอันใด ย่อม
บันเทาความกระวนกระวาย ของคนผู้ถูกความร้อนแผดเผา ใคร ๆ
ไม่ควรคิดร้ายต่อต้นไม้้น. ก็จะช่วยกล่าวไปใยถึงหมู่มสัตว์เล่า.
ท่านแสดงว่า เทพบุตรนี้ เป็นสัตว์บุรุษ เป็นบุรพการีบุคคลผู้บันเทา

ทุกข์ ผู้มีอุปการะมากแก่เราทั้งหลาย เราไม่ควรคิดร้ายอะไร ๆ
ต่อเทพบุตรนั้น โดยที่แท้เทพบุตรนั้นเราควรบูชาทีเดียว

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น คิดว่า มูลเหตุของประโยชน์ เป็นเหตุ
กำจัดความคดโกง ดังนี้แล้ว อาศัยทางอันเป็นแบบแผน ตั้งอยู่
ในฝ่ายขัดแย้งต่อเจ้าอังคะระ จึงกล่าวคาถาว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด

พึงตัดแม่ลำต้นของต้นไม้ให้ได้ ถ้ามีความต้อง

การเช่นนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อตุโธ เจ ตาทีโส สียา ความว่า
ถ้าพึงมีความต้องการด้วยทัฬหกรรมเช่นนั้น, อธิบายว่า แม่
ลำต้นของต้นไม้นั้นก็ควรตัด จะป่วยกล่าวไปยถึงกิ่งเป็นต้นแล้ว.

เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว เจ้าอังคะระเมื่อจะประคอง
เฉพาะสัปปริสธรรม จึงกล่าวคาถานี้ว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด

ไม่พึงทำลายแม่ใบของต้นไม้ นั้น เพราะการ

ประทุษร้ายต่อมิตร เป็นความเลวทราม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ตสุส ปตุตฺติ ภินุเทยฺย ความว่า
ไม่พึงทำแม่เพียงใบใบหนึ่ง ของต้นไม้ นั้นให้ตกไป จะป่วยกล่าว
ไปย ถึงกิ่งเป็นต้นแล้ว.

พราหมณ์เมื่อจะประคองวาทะของตนแม่อีก จึงกล่าวคาถา
ว่า :-

**บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่นเงาของตนไม่ได้
ฟังถอนต้นไม้ที่พร้อมทั้งรากได้ ถ้าฟังประสงค์
เช่นนั้น.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมฺมมฺปิ ตํ อพฺพุเห ความว่า ฟังถอน คือฟังหรือขึ้นซึ่งต้นไม้ที่พร้อมทั้งราก คือ พร้อมด้วยราก ในที่นั้น.

เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว เจ้าอังคุระมีความประสงค์ จะทำแบบแผนนั้นให้ไว้ประโยชน์อีก จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถา เหล่านี้ว่า :-

กัณฺฐุชฺชํ พิงฺกํ อธิสฺสํ ในเรือของบุคคลใด

**ตลอดราตรีหนึ่ง หรือฟังได้ขำน้ำในทีใด ไม่ควร
มีจิตคิดร้ายต่อบุคคลนั้น. ความเป็นผู้กตัญญู อัน
สัตบุรุษทั้งหลาย สรรเสริญแล้ว บุคคลฟังพัก
อาศัย ในเรือของบุคคลใด แม้เพียงคืนเดียว
ฟังได้รับการบำรุงด้วยข้าวและน้ำ ไม่ควรมีจิต
คิดประทุษร้าย ต่อบุคคลนั้น บุคคลมีมือไม้
เบียดเบียน ย่อมแผดเผาบุคคลผู้ประทุษร้ายมิตร
บุคคลใด ทำความดีไว้ในปางก่อน ภายหลัง
เบียดเบียนด้วยความชั่ว ผู้นั้นชื่อว่า เป็นคน
อกตัญญู ย่อมไม่พบเห็นความเจริญทั้งหลาย.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยสุส แปลว่า ต่อบุคคลใด. บทว่า เอกระตุมิปิ ความว่า พึงอยู่อาศัยในเรือนอย่างเดียว แม้เพียงราตรีเดียว. บทว่า ยตุณฺหฺนปํ ปุริโส ลภถ ความว่า บุรุษบางคน พึงได้โภชนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นข้าวหรือน้ำ ในสำนักของผู้ใด. บทว่า น ตสุส ปาปี มนสาปี จินฺตเย ความว่า บุคคลไม่พึงมีจิตคิดร้ายต่อสิ่งที่ไม่ดี คือสิ่งที่ไร้ประโยชน์ต่อบุคคลนั้น ได้แก่เป็นผู้ไม่รักใคร่ จะป่วยกล่าวไปโง่ถึงกายและวาจาแล้ว. หากมีคำถามว่า ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะความเป็นผู้กตัญญู อันสัตบุรุษทั้งหลาย สรรเสริญแล้ว อธิบายว่า ขึ้นชื่อว่า ความเป็นผู้กตัญญู อันบุรุษผู้สูงสุด มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้ว.

บทว่า อุปฏฺฐิติ แปลว่า พึงให้เข้าไปนั่งใกล้ คือ พึงอุปัฏฐากด้วยข้าวและน้ำ เป็นต้นว่า ท่านจงรับสิ่งนี้ ท่านจงบริโภคลสิ่งนี้. บทว่า อทุพฺภปาณิ ได้แก่ ผู้มีมือไม่เบียดเบียน คือ ผู้สำรวมมือ. บทว่า ทหเต มิตฺตทุพฺภิ ความว่า ย่อมแผดเผา คือ ย่อมทำบุคคลผู้มักประทุษร้ายต่อมิตรนั้นให้พินาศ ว่าโดยอรรถ ชื่อว่า ย่อมแผดเผา ย่อมแผดเผาบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้อันคนอื่นกระทำความผิดในบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยอริยาศัยที่เป็นประโยชน์ ผู้ไม่ประทุษร้าย คือ นำมาซึ่งความพินาศแก่บุคคลนั้นนั่นแล. โดยไม่แปลกกัน. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า :-

ผู้ใด ประทุษร้ายต่อรชนผู้ไม่ประทุษ

ร้าย ผู้เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเครื่องยิววน
ความชั่วย่อกลับมาถึงผู้นั้น ซึ่งเป็นคนพาลแน่
แท้ เหมือนธูลิอันละเอียดที่บุคคลช้ดไปทวนลม
จะนั่น.

บทว่า โย ปุพฺเพ กตกลยาโณ ความว่า บุคคลใด มีความดี
อันบุคคลดีบางคน กระทำให้ คือ การทำอุปการะให้. บทว่า
ปจฺจ ปาเปเน หีสติ ความว่า ต่อมาภายหลัง เบียดเบียนบุคคลนั้น
ผู้กระทำอุปการะก่อน ด้วยกรรมชั่ว คือ กรรมไม่ดี ได้แก่ ด้วย
กรรมที่ไร้ประโยชน์. บทว่า อลฺลปาณิโหโต โปโส ความว่า ผู้มี
ฝ่ามืออันชุ่ม คือ ผู้มีฝ่ามืออันเปียก ได้แก่ มีฝ่ามืออันล้างสะอาดแล้ว
เป็นการทำอุปการะก่อน เพราะกระทำอุปการะ เบียดเบียนคือ
บีบคั้น โดยนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง อีกอย่างหนึ่ง ถูกเบียดเบียน
ด้วยการเบียดเบียนบุคคลผู้กระทำอุปการะก่อนนั้น ชื่อว่า ผู้มีฝ่ามือ
อันเปียกเบียดเบียน ได้แก่ คนอกตัญญู. บทว่า น โส ภทฺธานิ
ปสฺสตี ความว่า บุคคลนั้น คือ บุคคลตามที่กล่าวแล้ว ย่อมไม่เห็น
ย่อมไม่ประสบ คือ ย่อมไม่ได้ในโลกนี้ และในบัดนี้.

พราหมณ์นั้น ถูกเจ้าอังคะผู้ยกย่องสัพฺปฐิธรรม กล่าว
ข่มขู่อย่างนี้ ได้เป็นผู้หนึ่งเจียบ. ฝ่ายเทพบุตร ฟังคำและคำโต้ตอบ
ของตนทั้ง ๒ นั้น แม้จะโกรธต่อพราหมณ์ ก็คิดเสียวว่า ช่างเถอะ
ภายหลังเราจักรู้กรรมที่ควรทำแก่พราหมณ์ ผู้ประทุษร้ายนี้

เมื่อจะแสดงภาวะที่ตนอันใคร ๆ ข่มขู่มิได้ เป็นอันดับแรก จึงกล่าว
คาถาว่า :-

ไม่เคยมีเทวดา หรือมนุษย์ หรืออิสรชน

คนใด จะมาข่มขู่เราได้โดยง่าย เราเป็นเทพเจ้า

ผู้มีอิทธิฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไปได้ไกล

สมบูรณ์ด้วยรัศมีและกำลัง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เทเวน วา ได้แก่ จะเป็นเทพ
องค์ใด องค์หนึ่งก็ตามที. แม้ในบทว่า มนุสฺเสน วา นี้ ก็นัยนี้
เหมือนกัน. บทว่า อิสฺสริเยน วา ความว่า อันผู้เป็นใหญ่ในหมู่
เทพก็ดี อันผู้เป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์ก็ดี. ในความเป็นใหญ่ ๒ อย่างนั้น
ชื่อว่า ความเป็นใหญ่ในหมู่เทพ ได้แก่เทวฤทธิ์ ของท้าวจาตุมหาราช
ท้าวสักกะ และท้าวสุยามะ เป็นต้น, ชื่อว่า ความเป็นใหญ่ในหมู่
มนุษย์ได้แก่บุญฤทธิ์ของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นต้น. เพราะฉะนั้น
ท่านจึงสงเคราะห์เอาเทวดาและมนุษย์ผู้มีอำนาจมากด้วย
อิสรียศักดิ์. จริงอยู่ เทพแม้ผู้มีอำนาจมาก เมื่อไม่มีมนุษย์
ผู้อันผลแห่งบุญสนับสนุน ย่อมไม่อาจเพื่อจะครอบงำความวิบัติ
ในการประกอบความเพียร จะป่วยกล่าวไปใยถึงบุคคลนอกนี้
เล่า. ศัพท์ว่า หิ เป็นนิบาต ใช้ในอรรถว่า อดทนไม่ได้. บทว่า
น สุปฺปสฺยโห แปลว่า อันใคร ๆ กำจัดไม่ได้. บทว่า ยกุโฆหมสุมิ
ปรมิทุธิปตุโต ความว่า เพราะผลแห่งบุญของเราจึงเข้าถึง
ความเป็นเทพบุตร คือ เราเป็นเทพบุตรแท้ ๆ ไม่ใช่เทพบุตร

เทียม. โดยที่แท้ เรามีฤทธิ์อย่างยิ่ง คือ ประกอบด้วยฤทธิ์ของ
เทพบุตรอันสูงยิ่ง. บทว่า **ทุรุจโม** ได้แก่ สามารถ เพื่อจะไป
ยังที่ไกลโดยทันทีทันใด. ด้วยคำว่า **วณฺณพลุปนโน** นี้ เทพบุตร
แสดงเฉพาะภาวะที่ตนไม่ถูกใคร ๆ ข่มขู่ด้วยการประกอบมนต์
เป็นต้น ด้วยบททั้ง ๓ ว่า เข้าถึง คือประกอบด้วยรูปสมบัติและ
ด้วยพลังกาย. จริงอยู่ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยรูป เป็นผู้อันบุคคล
เหล่าอื่นนับถือมาก. เพราะอาศัยรูปสมบัติ จึงไม่ถูกวัตถุที่เป็น
ข้าศึกต่อกัน ুদ্ধคร่าไปได้เลย เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าว วรรณ-
สมบัติว่าเป็นเหตุที่ใคร ๆ ข่มขู่ไม่ได้.

เบื้องหน้าแต่ขึ้นไป อังคุระพ้อคำ และเทพบุตร ได้ทำถ้อยคำ
และการโต้ตอบกันว่า :-

ฝ่ามือของท่าน มีสีดังทองคำทั่วไป ทรง
ไว้ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนา ด้วยนิ้วทั้ง ๕
เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย วัตถุมีรส
ต่าง ๆ ย่อมไหลออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า ท่านเป็นท้าวสักกะ

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนบรรพ์ ไม่ใช่
ท้าวสักกะปรีนททะ ดูก่อนเจ้าอังคุระ ท่านจงทราบ
ว่า เราเป็นเปรต จูติจากโรรูนคร มาอยู่ที่ต้นไทร
นี้.

อังกฤษพอคำถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรูนคร ท่านมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ผลบุญสำเร็จ
ที่ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์อะไร

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เมื่อก่อนเราเป็นช่างหูก อยู่ในโรรูนคร
เป็นคนกำพร้า เลี้ยงชีพด้วยความลำบากนัก เรา
ไม่มีอะไรจะให้ท่าน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือน
ของอัสยหเศรษฐี ซึ่งเป็นคนศรัทธา เป็นทานบดี
มีบุญอันทำแล้ว เป็นผู้ละอายต่อบาป พวกยาก
วณิพก มีนามและโคตรต่าง ๆ กัน ไปบ้านของ
เรานั้น พวกเขากลมถึงเรือนของอัสยหเศรษฐีก็เรา
ว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย พวกเรา
จะไปทางไหน ท่านเขาให้กันที่ไหน เราถูกพวก
ยากวณิพกถามแล้ว ได้ยกมือเบี่ยงขวาชี้บอก
เรือนอัสยหเศรษฐีแก่ยากวณิพกเหล่านั้นว่า
ท่านทั้งหลาย จงไปทางนี้ ความเจริญจักมีแก่ท่าน
ทั้งหลาย ท่านเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะเหตุนั้น ฝ่ามือ
ของเรา จึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็นที่ไหลออก
แห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จ ที่ฝ่ามือ
ของเรา เพราะพรหมจรรย์นั้น.

อังกุระพ้อคำถามว่า :-

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ทานแก่ใคร ๆ ด้วย
มือทั้งสองของตน เป็นแต่เพียงอนุโมทนาทาน
ของคนอื่น ยกมือชี้บอกทางให้ เพราะเหตุนั้น
ฝ่ามือของท่าน จึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออก
แห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของ
ท่าน เพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังขเสรษฐีผู้เลื่อมใสได้ให้ทานด้วยมือทั้งสอง
ของตน ละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหน
หนอ.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสังข-
เสรษฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีชานออก
จากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนักของท้าวเวส-
วันว่า อสังขเสรษฐี ถึงความเป็นสหายแห่ง
ท้าวสักกะ

อังกุระพ้อค้ำกล่าววว่า :-

บุคคลควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตาม
สมควร ใครได้เห็นฝ่ามือ อันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว
จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี่ ถึงทวารกะนคร
แล้ว จักรีบให้ทานอันจักนำความสุขมาให้แก่เรา

แน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ ป้อนน้ำ
และสะพานในที่เกิดนไปไฉยัก เป็นทานดังนี้.

รวมเป็นคาถากล่าวและกล่าวโต้ตอบกัน มีอยู่ ๑๕ คาถา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปาณิ เต ได้แก่ ฝ่ามือขวาของท่าน.

บทว่า สพุทโธ วณฺโณ ได้แก่ มีวรรณะดุจทองคำทั้งหมด. บทว่า
ปลฺลจฺจโร ความว่า ชื่อว่า ปัญจธาระ เพราะมีการทรงไว้ซึ่ง
วัตถุอันบุคคลเหล่านี้ปรารถนาด้วยนิ้วทั้ง ๕. บทว่า มธฺสฺสโว
แปลว่า เป็นที่หลังออกซึ่งรสอันอร่อย. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า
นानารสํ ปคฺขมฺนฺติ ความว่า เป็นที่ไหลออกแห่งรสต่าง ๆ ต่าง
ด้วยรสมี รสหวาน รสขม และรสฝาด เป็นต้น. จริงอยู่ ท่านกล่าว
ไว้ว่า รสมีรสหวาน เป็นต้น ย่อมไหลออกจากมือ ที่หลังซึ่งของเคี้ยว
และของบริโภคนต่าง ๆ อันสมบุรณ์ด้วยรส มีรสหวาน เป็นต้น อัน
ให้ซึ่งความปรารถนาของเทพบุตร. บทว่า มณฺเฑหํ ตํ ปุริฺนฺทํ
ความว่า ข้าพเจ้า เข้าใจว่า ท่านเป็นท้าวสักกะ, อธิบายว่า ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า ท่าน เป็นท้าวสักกะเทวราช ผู้มีอานุภาพมากอย่างนี้

บทว่า นามฺหิ เทโว ความว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่เทพเจ้าที่ปรากฏ
มีท้าวเวสวัณ เป็นต้น. บทว่า น คนฺธพฺโพ ความว่า ทั้งไม่ใช่
ข้าพเจ้าเป็นคนธรรมดา. บทว่า นาปี สกฺโก ปุริฺนฺทโท ความว่า
ทั้งไม่ใช่ ข้าพเจ้า เป็นท้าวสักกะเทวราชอันใด นามว่า ปุริฺนฺททะ
เพราะได้เริ่มตั้งทาน ในอดีตภพก่อน คือในกาลก่อน. เพื่อจะ
หลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ท่านเป็นอะไร รุกขเทวดา จึงกล่าวคำมี

อาทิวา คุณก่อน อังกระท่านจงทราบวา เราเป็นเปรต, คุณก่อน อังกระ ท่านจงรู้ว่า ข้าพเจ้าตกอยู่ในหมู่เปรต คือ ท่านจงทรงจำ ข้าพเจ้าว่า เป็นเปรตผู้มีฤทธิ์มากคนหนึ่ง. บทว่า โรธวมุนหา อีชาคต ความว่า ข้าพเจ้า จูติจากโรธวนครแล้วมาในที่นี้ คือที่ต้นไทรนี้ ในทางทรายกันดารด้วยการอุปติ คือ บังเกิด ในที่นี้.

บทว่า ก็ สีโล ก็ สมาจาโร โรธวสุมี ปุเร ตฺว ความว่า เมื่อก่อนคือ ในอดีตภาพก่อน ท่านอยู่ที่โรธวนคร เป็นผู้มีปกติ อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร คือ ท่านสมาทานศีลเช่นไร ซึ่งมีลักษณะให้กลับจากบาป มีความประพฤติเช่นไร ด้วยการประพฤติ มีลักษณะบำเพ็ญบุญที่ให้เป็นที่ไปแล้ว อธิบายว่า ท่านเป็นผู้ประพฤติ เช่นไร ในการบำเพ็ญกุศลมีท่านเป็นต้น. บทว่า เกน เต พุรหุมจริเยน ปุณฺณํ ปาณิมุหิ อิชฺฌติB> ความว่า ผลบุญในฝ่ามือของท่านนี้ คือ เห็นปานนี้ ย่อมสำเร็จ คือ ย่อมผลิตผลในบัดนี้ เพราะความ ประพฤติประเสริฐเช่นไร ท่านจงบอกเรื่องนั้น. จริงอยู่ ผลบุญ ท่านประสงค์เอาว่า บุญในที่นี้ ด้วยการลบทเบื้องหลัง. จริงอยู่ ต่อแต่นั้นผลบุญนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า บุญ ในประโยค มีอาทิวา คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญนี้ ย่อมเจริญอย่างนี้ เพราะ เหตุแห่งการสมาทานกุศลธรรม.

บทว่า ตุนฺหาโย แปลว่า เราเป็นนายช่างหูก. บทว่า สุกิจฺจวุตฺติ ได้แก่ เป็นผู้เลี้ยงชีพโดยความลำบากนัก คือ เป็นผู้ เลี้ยงชีพโดยความลำบากอย่างยิ่ง. บทว่า กปฺโณ แปลว่า เป็นคน

กำพรวด อธิบายว่า เป็นคนยากไร้. บทว่า น เม วิชชติ ทาตเว
ความว่า เราไม่มีอะไร ที่ควรจะให้ เพื่อจะให้แก่สมณะพราหมณ์
ผู้เดินทาง, แต่เรามีความคิดที่จะให้ท่าน.

บทว่า นิเวสนํ แปลว่า เรือน, หรือ ศาลาพักทำกรงาน.
บทว่า อสยหุสฺส อุปนฺตฺติเก ได้แก่ โกลี่เรือนของมหาเศรษฐี
ชื่อว่า อสัยหะ. บทว่า สทฺธสฺส ความว่า ประกอบด้วยความเชื่อ
กรรมและผลแห่งกรรม. บทว่า ทานปติโน ความว่า เป็นผู้เป็นใหญ่
ในทาน ด้วยสมบัติเป็นเหตุบริจาคนิชาตระยะ และด้วยการครอบงำ
ความโลก. บทว่า กตฺปญฺญสฺส ได้แก่ ผู้มีสุจริตกรรมที่ทำไว้ใน
กาลก่อน. บทว่า ลขฺชิโน ได้แก่ ผู้มีความละเอียดรอบาปเป็นสภาพ.

บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในเรือนของเรานั้น. บทว่า ยาจกน
ยฺนฺติ ความว่า คนยากก ปรารถนาจะขออะไร ๆ กะอัสัยหเศรษฐี
จึงพากันมา. บทว่า นานาโคตฺตา ได้แก่ ผู้แสดงอ้างถึงโคตร
ต่าง ๆ. บทว่า วณฺิพฺพกา ได้แก่ พวกกวนิพก. ชนเหล่าใด เทียว
ประกาศถึงผลบุญเป็นต้นของทายก และความที่ตนมีความต้องการ
โดยมุ่งถึงเกียรติคุณเป็นต้น. บทว่า ตตฺถ ในบทว่า เต จ มํ ตตฺถ
ปฺจณฺฺติ นั้น เป็นเพียงนิบาต. คนยากกเป็นต้นเหล่านั้น พากัน
ถามถึงเรือนของอัสัยหเศรษฐีกะเรา. จริงอยู่ ท่านผู้คิดอักษร
ย่อมปรารถนากรรมทั้ง ๒ อย่าง ในฐานะเช่นนี้.

บทว่า กตฺถ คจฺฉาม ภทฺทํ โว กตฺถ ทานํ ปตฺติยติ เป็นบท
แสดงถึงอาการถามของยากกเหล่านั้น. จริงอยู่ ในที่นี้มีอธิบาย

ดังนี้ :- ขอความเจริญ จงมีแก่ท่านทั้งหลาย พวกเราได้ยินว่า
อสังขเศรษฐีขอมให้ท่าน ดังนี้ จึงพากันมา, เขาให้ท่านกันที่ไหน
หรือว่า เราจะไปทางไหน ผู้ที่ไปทางไหน สามารถจะได้ท่าน.
บทว่า **เตสาคัม ปุณฺณโร อคฺขามิ** ความว่า ถูกพวกคนเดินทางเหล่านั้น
ถามถึงฐานะที่จะได้อย่างนี้ จึงให้เกิดความकरวระขึ้นว่า เราเป็น
ผู้ไม่สามารถเพื่อจะให้อะไร ๆ แก่คนเช่นนี้ ในบัดนี้ได้ เพราะ
ไม่เคยทำบุญไว้ในปางก่อน แต่เราจะแสดงโรงทานแก่คนเหล่านี้
ให้เกิดปีติขึ้น ด้วยการบอกอุบายแห่งการได้ แม้ด้วยเหตุเพียง
เท่านั้น ก็จะประสบบุญเป็นอันมากได้ จึงเหยียดแขนขวาออกชี้
บอกเรือนอสังขเศรษฐีแก่คนเหล่านั้น. ด้วยเหตุ นั้น รุกขเทวดา
จึงกล่าวว่า ท่านจงประคองแขนขวา ดังนี้ เป็นต้น

บทว่า **เตน ปาณิ กามทโท** ความว่า ด้วยเหตุเพียงการ
อนุโมทนาทานที่คนอื่นทำแล้ว โดยการประกาศทานของคนอื่นนั้น
โดยเคารพ บัดนี้ ฝ่ามือของเราเป็นเสมือนต้นกัลปพฤกษ์ และเป็น
เหมือนต้นทิพยพฤกษ์ ให้สิ่งที่น่าใคร่ คือให้สิ่งที่ต้องการที่ปรารถนา
ชื่อว่าให้สิ่งที่น่าใคร่และน่าปรารถนา. ก็เพราะเหตุ นั้น ฝ่ามือ
ของท่านจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็นที่หลังไหลออกแห่งรสอันอร่อย
คือ เป็นที่สละออกซึ่งวัตถุที่น่าปรารถนา.

ศัพท์ว่า **กิริ** ในบทว่า **น กิริ ตฺวํ อทา ทานํ** นี้ เป็นนิบาต
ลงในอรรถแห่งอนุสสวนัตถะ. ได้ยินว่า ท่านไม่สละสิ่งของของตน
คือ ท่านไม่ได้ให้ท่านอะไร ๆ แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง หรือแก่สมณะ ด้วย

ฝ่ามือของคุณ คือ พร้อมด้วยมือของคุณ. บทว่า **ปรสฺส ทานํ**
อนุโมทนาโน ความว่า ท่านเมื่ออนุโมทนาทานของคนอื่น ที่คนอื่น
กระทำอย่างเดียวกันเท่านั้นอยู่ว่า โอ ทานเราให้เป็นไปแล้ว.

บทว่า **เตน ปาณิ กามทโท** ความว่า เพราะเหตุ ฝ่ามือ
ของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่อย่างนี้ อธิบายว่า โอ นำอสังกรย์จริง
หนอ คติ แห่งบุญทั้งหลาย.

บทว่า **โย โส ทานมทา ภนฺเต ปสฺนุโน สกปาณิกิ** นี้
รุกขเทวดาเรียกเทพบุตร ด้วยความเคารพว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังกเรศรฐี ผู้มีความเลื่อมใส ได้ให้ท่านด้วยฝ่ามือของคุณ อธิบาย
ว่า อันดับแรก ผลเช่นนี้คือ อานุภาพเช่นนี้ของท่าน ผู้อนุโมทนา
ทานที่บุคคลอื่นทำไว้แล้ว แต่อสังกเรศรฐีนั่น ได้ห้ามหาทาน
คือ เป็นผู้มีความเลื่อมใส ให้มหาทานเป็นไปในกาลนั้น ด้วยทรัพย์
หลายพัน. บทว่า **โส หิตฺวา มานุสฺสึ เทหิ** ความว่า ท่านละอรรถภาพ
มนุษย์ในที่นี้. บทว่า **กิ** ได้แก่ ทางทิศไหน. คัพท์ว่า **นุ** ในคำว่า
นุ โส นี้ เป็นเพียงนิบาต. บทว่า **ทิสตํ ลโต** แปลว่า ไปสู่ทิศ
คือที่. รุกขเทวดาถามถึงอภิสัมปรายภพของอสังกเรศรฐีว่า คติ
คือความสำเร็จของท่านศรฐีนั่นเป็นอย่างไร.

บทว่า **อสฺยหสาหิโน** ความว่า ชื่อว่า อสังกเรศรฐี เพราะ
อดกลั่นธุระของสัตว์บุรุษผู้จำแนกการบริจาคเป็นต้น ซึ่งคนเหล่าอื่น
ผู้มีความตระหนี่คือ ผู้อันความโลภครอบงำ ไม่สามารถเพื่อจะ
อดกลั่นได้. บทว่า **องฺคิรสฺสฺส** ผู้มีรัศมีชานออกจากตน. จริงอยู่

บพว่า รโธ เป็นชื่อของความโหดชั่ว. ได้ยินว่า ปีติและโสมนัส
อย่างยิ่ง ย่อมเกิดขึ้นแก่อสังขเรขณีนั่น เพราะเห็นพวกยาคก
กำลังเดินมา คือ สีน้าข่อมผงโส. รุกขเทวนั้น กล่าวอย่างนี้
เพราะทำให้ประจักษ์แก่ตน. บพว่า คติ อคติ วา ความว่า
หรือว่า คติของอสังขเรขณีนั่นว่า เขาจากโลกนี้แล้วไปสู่คติ
ชื่อโน้น เราไม่เข้าใจการมาว่าก็หรือว่า เขาจากที่นั่นแล้ว จักมา
ในที่นี้ในกาลชื่อโน้น, นี้ ไม่ใช่วิสัยของเรา. บพว่า สุตตญ เม
เวสฺสวณฺสฺส สนฺตึเก ความว่า แต่เราได้ฟังข้อนี้ มาในสำนักของ
ท้าวเวสวัณมหาราช ผู้ไปสู่ที่อุปัฏฐาก. บพว่า สกุกฺกุส
สพฺพยติ คโต อสฺยโห ความว่า อสังขเรขณีย์ ถึงความเป็นสหาย
ของท้าวสักกะจอมเทพ, อธิบายว่า บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์.

บพว่า อลเมว กาคู กฺลฺยาณํ ความว่า คุณงามความดี
อย่างใดอย่างหนึ่ง คือบุญกุศล สมควร คือ เหมาะสมที่จะต้องทำ
แท้ทีเดียว. ก็ในคุณงามความดีนั้น สิ่งที่ทำไปแก่คนทั้งปวง ควร
ทำดีกว่า เพื่อจะแสดงสิ่งนั้น อังคุระพ้อคำจึงกล่าววว่า ควรจะให้
ทานตามสมควร. ควรแท้ที่จะให้ทาน อันเหมาะสมแก่สมบัติและ
กำลังของตน. ท่านกล่าวเหตุในข้อนั้นไว้ว่า เห็นฝ่ามืออันให้สิ่ง
ที่น่าปรารถนา. เพราะเห็นมือนี้ที่เห็นว่า ให้สิ่งที่น่าปรารถนา
ด้วยเหตุมีการอนุโมทนาส่วนบุญที่คนอื่นทำแล้วเป็นเบื้องต้น และ
ด้วยเหตุเพียงการบอกหนทางเป็นที่เข้าไปสู่เรือนแห่งท่านทานบดี.

บทว่า โโก ปุณณํ น กริสฺสติ ความว่า ขึ้นชื่อว่า ใครเสมือนกับเรา
จักไม่ทำบุญอันเป็นที่พึงของตน.

อังกุระพามิข กรันแสดงความเอื้อเฟื้อในการบำเพ็ญบุญ
โดยไม่กำหนดแน่นอนอย่างนี้ บัดนี้ เมื่อจะแสดงกำหนดแน่นอน
ถึงการบำเพ็ญบุญนั้นในตน จึงกล่าวคาถา ๒ คาถา มีอาทิว่า
โส หิ ฆุน ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โส ได้แก่เรานั้น. ศัพท์ว่า หิ
เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งอวธารณะ. ศัพท์ว่า ฆุน เป็นนิบาตลงใน
อรรถว่าปริวิตก. บทว่า อโธ คนฺตุวา ความว่า เราไปจากภูมิแห่ง
เทวดานี้แล้ว. บทว่า อนุปฺปตฺวาน ทฺวารกํ ได้แก่ ถึงทวารวดินคร
โดยลำดับ. บทว่า ปฏฺฐปยิสฺสามิ แปลว่า จักให้เป็นไป.

เมื่ออังกุระพามิข กระทำปฏิญาณว่า เราจักให้ทานอย่างนี้
แล้ว เทพบุตรมีใจยินดี กล่าวว่า ท่านผู้บริสุทธิ ท่านเป็นผู้เสีย
สละ. จงให้ทานเถิด ส่วนเราจักทำหน้าที่เป็นสหายของท่าน ไทยธรรม
ของท่านจักไม่ถึงความหมดเปลืองด้วยประการใด เราจักกระทำ
โดยประการนั้น ดังนี้แล้ว จึงให้อังกุระพามิขนั้น อาจหาญในการ
บำเพ็ญทานแล้วกล่าวว่า ลูกก่อนพราหมณ์พามิข ได้ยินว่าท่าน
ปรารถนาจะนำคนเช่นเรา ไปด้วยผลการ ช่างไม่รู้จักประมาณ
ของตัว ดังนี้แล้ว จึงให้สินค้าของอังกุระพามิขนั้น อันตรธานไป
แล้ว จึงชู้ให้อังกุระพามิขนั้นแล้ว ด้วยอาการที่สะพึงกล่าวว่าเป็น
ยักษ์. ลำดับนั้น อังกุระพามิข จึงอ่อนวอนกะเทพบุตรนั้น โดย

ประการต่าง ๆ เมื่อจะให้พรหมณ์มาโทษ ให้เลื่อมใส จึงทำสินค้า
ทั้งหมดให้กลับเป็นปกติ เมื่อใกล้ค่ำ จึงละเทปูนตรไปอยู่ เห็น
เปรตคนหนึ่งเห็นเข้าน่ากลัวยิ่งนัก ในที่ไม่ไกลแห่งเทปูนตรนั้น
เมื่อจะถามถึงกรรมที่เปรตนั้นกระทำ จึงกล่าวคาถาว่า :-

เพราะเหตุไร นิ้วมือของท่านจึงงอหงิก
ปากของท่านจึงเบี้ยว และนัยน์ตาทะเล้นออก
ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กุณา แปลว่า งอหงิก คือ หงิกกลับ
ได้แก่ ไม่ตรง. บทว่า กุณลลิตตํ ได้แก่ เบี้ยว คือบิด โดยวิธีการ
แห่งปาก. บทว่า ปคุมฺหริ ได้แก่ ไม่สะอาด ไหลออกอยู่.

ลำดับนั้น เปรต ได้กล่าวคาถา ๓ คาถา แก่อังคุระพาณิชนั้นว่า :-

เราเป็นคฤหบดี ตั้งไว้ในกาลให้ท่าน ใน
โรงงานของท่านคฤหบดีผู้มีอังคีรส ผู้มีศรัทธา
เป็นฆราวาสครอบครองเรือน เห็นยากผู้มีความ
ประสงค์ด้วยโภชนะมาที่โรงงานนั้น ได้หลีกไป
ทำการบิณฑบาตอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง เพราะกรรมนั้น
นิ้วมือของเราจึงงอหงิก ปากของเราจึงเบี้ยว
แล้ว.

บรรดาเหล่านั้น ด้วยบทว่า อุงฺกิริสฺสฺส เป็นต้น เทพบุตร
ระบุงอัสยหฺสเรชฺฐี. บทว่า ฆรเมลิโน ได้แก่ คฤหัสถ์ผู้อยู่
ครองเรือน. บทว่า ทานวิสุสฺสฺสฺส ได้แก่ ในโรงงาน คือ ในที่
เป็นที่บริจาทาน. บทว่า ทาน อธิโกโต อหุ ความว่า เริ่มตั้ง
คือ ตั้งไว้ในการบริจาทไทยธรรม คือ ในการบำเพ็ญทาน.

บทว่า เอกมฺหุตํ อปฺกุกฺกมฺ ความว่า ผู้ชวนชวายนทาน
เห็นจากผู้ต้องการโภชนาหารเดินมา ได้หลีกไปจากโรงงานแล้ว
ยืนอยู่ที่เดิมนั่นเอง เกิดปีติและโสมนัส มีหน้าผ่องใส พึงให้
ทานด้วยมือของตน หรือใช้คนอื่นผู้สมควรให้ให้ แต่เราไม่ได้กระทำ
อย่างนั้น เห็นจากเดินมาแต่ไกลไม่แสดงตน หลีกไปอยู่ ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง. บทว่า อกาสิ กุณฺตี มุขํ ความว่า เราได้กระทำปากเบี้ยว
ปากขี้.

บทว่า เตน ความว่า เพราะในกาลนั้น เราถูกเจ้านายแต่งตั้ง
ไว้ในหน้าที่ให้ทาน เมื่อกาลทานปรากฏ เรามีความตระหนี่ครอบงำ
หลีกไปจากโรงงานทำแท้งอหิงก เมื่อควรจะให้ทานด้วยมือของตน
ไม่ได้ทำอย่างนั้น ทำมืออหิงก เมื่อควรจะมีหน้าผ่องใส ก็ทำ
หน้าเบี้ยว. เมื่อควรจะแลดูด้วยตาอันน่ารักก็ทำให้เกิดนัยน์ตาทะเล้น
ออกมา เพราะฉะนั้น เราจึงมีนิ้วมือ นิ้วแท้งอหิงก และปากเบี้ยว
สยิวผิตรูป อธิบายว่า นัยน์ตาทั้ง ๒ หลังน้ำตาออกมาไม่สะอาด
มีกลิ่นเหม็นน่าเกลียด. เพราะเหตุนี้ เปรตจึงกล่าวว่า :-

เพราะกรรมนั้น มือของเราจึงอหังก
ปากเบี้ยว นัยน์ตาทั้ง ๒ ของเรากลนออกมา
เพราะเราได้ทำกรรมชั่วนั้นไว้.

อังคุระพาณิขได้ฟังดังนั้น เมื่อจะดิเตียนเปรต จึงกล่าวคาถา
ว่า :-

แน่บุรุษเลวทราม การที่ท่านมีปากเบี้ยว
นัยน์ตาทั้ง ๒ กลนออกมา เป็นการชอบแล้ว
เพราะท่านได้กระทำการบุญปากต่อทานของผู้อื่น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รมฺเมน ได้แก่ ด้วยเหตุอันเหมาะสม
นั่นเอง. บทว่า เต แก่เป็น ตว แปลว่า ของท่าน. บทว่า กาปุริส
ได้แก่ บุรุษผู้เลวทราม. บทว่า ยํ แก่เป็น ยสุมา แปลว่า เพราะเหตุใด.
บทว่า ปรสฺส ทานสฺส ได้แก่ ในทานของคนอื่น. อีกอย่างหนึ่ง
บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน.

อังคุระพาณิขเมื่อจะดิเตียนทานบติเศรฐฐีนั้นอีก จึงกล่าว
คาถาว่า :-

ก็โฉน อสัทยเศรฐฐีเมื่อจะให้ทาน จึงได้
มอบข้าว น้ำ ของเคี้ยว ฝ้า และเสนาสนะ ให้
ผู้อื่นจัดแจง.

คำอันเป็นคาถานั้นมีอธิบายดังนี้ว่า บุรุษเมื่อจะให้ทาน
โฉนเล่าจึงมอบให้คนอื่นจัดแจงทานนั้น คือกระทำให้ประจักษ์แก่ตน
นั้นแหละ แล้วพึงให้ด้วยมือของตนเอง. อนึ่ง ตนเองพึงเป็นผู้

ชวนขวยในทานนั้น เมื่อว่าโดยประการอื่น พึงกำจัดโทษกรรม
ในฐานะอันไม่ควร และไม่พึงให้พระทักษิณบุคคลเสื่อมจากทาน.

อังกุระพานิชครั้งใดเทียบทานบติเศรษฐีอย่างนี้แล้ว เมื่อ
จะแสดงวิธีที่ตนจะพึงปฏิบัติ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ก็เราไปจากที่นี้ถึงทวารนครแล้ว จัก

เริ่มให้ทานอันนำความสุขมาให้เราแน่แท้ เรา

จักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ สระน้ำ และ

สะพานในที่เดินลำบากให้เป็นทาน.

คำนั้นมีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล. เพื่อจะแสดงข้อปฏิบัติ
ของอังกุระพานิช พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงได้ตั้ง คาถา
๔ คาถา ไว้ความว่า :-

ก็อังกุระพานิชนั้นกลับจากทะเลทรายนั้น

ไปถึงทวารนครแล้ว ได้เริ่มให้ทานอันนำความ

สุขมาให้ตน ได้ให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ

สระน้ำ ด้วยจิตอันเลื่อมใส. ช่างกลับก พอครัว

ขววมคธ พากันป่าวร้องในเรือนของอังกุระพานิช

นั้น ทั้งเช้า ทั้งเย็น ทุกเมื่อว่า ใครหิวจงมากิน

ตามชอบใจ ใครกระหายจงมาดื่มตามชอบใจ

ใครจักนุ่งห่มผ้า จงนุ่งห่มผ้า ใครต้องการพาหนะ

สำหรับเทียม จงเทียมพาหนะในคู่แอกนี้ ใคร

ต้องการร่มจงเอาร่มไป ใครต้องการของหอมจง

**เอาดอกไม้ไป ใครต้องการรองเท้าจงเอารองเท้า
ไป.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตโต ได้แก่ จากทะเลทราย.
บทว่า นิวตติตุวา แปลว่า กลับไปแล้ว. บทว่า อหุปุตฺวาน
ทวารกั แปลว่า ถึงทวารวคินคร. บทว่า ทานั ปฏฺฐปยี องฺกุโร
ความว่า อังกุระพานิชนั้น ผู้มีเรือนคลังทั้งสี่อันเทวบุตรให้บริบูรณ์
แล้ว เริ่มตั้งมหาทานอันเกื้อกูลแก่การเดินทางทุกอย่าง. บทว่า
ยิ ตุมสฺส สฺขาวหิ ความว่า เพราะให้เกิดความสุขแก่ตนทั้งในบัดนี้
และในอนาคต.

บทว่า โก ฉาโต อธิบายว่า ใครหิว จงมากินตามความชอบใจ
แม้ในบทที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน. บทว่า ตลิตโต แปลว่า ผู้กระหาย.
บทว่า ปรีทหิสฺสตี ความว่า จักนุ่งและจักห่ม. บทว่า สนฺตานิ
แปลว่า ถึงความสงบ. บทว่า โยคุคานิ ได้แก่ พาหนะคือรถ. บทว่า
อิโต โยเชนฺตุ วาหนั ความว่า จงถือเอาความพอใจจากพาหนะ
ที่เทียมด้วยคู่แอกนี้แล้วจงเทียมพาหนะ.

บทว่า โก ฉตฺติจฺจตี ความว่า ใครต้องการร่มอันต่างด้วย
ร่มสี่ลำแพนเป็นต้น. อธิบายว่า ผู้นั้นจงถือเอาไปเถิด. แม้ในบทที่
เหลือก็มีเช่นนี้เหมือนกัน. บทว่า คนฺธิ ได้แก่ ของหอมมีของหอม
อันประกอบด้วยชาติ ๔ เป็นต้น. บทว่า มาลั ได้แก่ ดอกไม้ที่
ร้อยและยังมีได้ร้อย. บทว่า อูปาหนั ได้แก่ รองเท้าอันต่างด้วย
รองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มสันเป็นต้น. ศัพท์ว่า สฺ ในคำว่า อิติสฺสุ

นี่ เป็นเพียงนิบาต. ความว่า ด้วยคำมีอาทิว่า ไครหิว ไครกระหาย
ด้วยประการฉะนี้ คือ อย่างนี้. บทว่า กปุปกา ได้แก่ ช่างกัลบก.
บทว่า สุกทา ได้แก่ พ่อครัว. บทว่า มาคธา ได้แก่ ชาวมคธ.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า สทา ความว่า ป่าวร้อง คือ โฆษณา
ในเรือนของอังกุระพานิชนั้นทั้งเช้าทั้งเย็นตลอดเวลา คือ ทุกวัน.

เมื่ออังกุระพานิชบำเพ็ญมหาทานอย่างนี้ เมื่อเวลาผ่านไป
โรงงานห้างเหินเจียบสังัดจากคนผู้ต้องการ เพราะเป็นผู้มีอำนาจแล้ว.
อังกุระพานิชเห็นดังนั้นจึงไม่พอใจ เพราะเป็นผู้มีอิทธิพลกว้าง
ขวางในการให้ทาน จึงเรียกมาถามชื่อว่า สินธกะผู้ขวนขวายใน
ทานของตนมาแล้วกล่าว ๒ คาถาว่า :-

มหาชนรู้เราว่า อังกุระนอนเป็นสุข คู่ก่อน

สินธกะ เรานอนเป็นทุกข์ เพราะไม่ได้เห็นพวก

ยาก มหาชนรู้เราว่า อังกุระนอนเป็นสุข ก่อน

สินธกะ เรานอนเป็นทุกข์ในเมื่อฉันทมีน้อย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุขํ สุขุติ องฺกุโร อิติ ชานาติ
มํ ชโน ความว่า มหาชน ยกย่องเราอย่างนี้ว่า พระเจ้าอังกุระ
เพียบพร้อมไปด้วยยศโภคะ เป็นทานบดี ย่อมบรรทมเป็นสุข
คือ เข้าถึงความนิทรานโดยความสุขทีเดียว ดินบรรทมก็เป็นสุข
ด้วยโภคสมบัติและทานสมบัติของพระองค์. บทว่า ทุกฺขํ สุขุปามิ
สินฺธก ความว่า คู่ก่อนสินธกะมาถาม ก็เราขอมนอนเป็นทุกข์
อย่างเดียว. เพื่อจะหลีกเลียงคำถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะ

เราไม่เห็นพวกยาจก, อธิบายว่า เพราะเหตุที่เรา ยังไม่เห็นพวก
ยาจกเป็นอันมาก ผู้จะรับไทยธรรม อันสมควรแก่อริยาสัยของเรา.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **อปฺปกะ สุ วณฺิพฺพกะ** ความว่า
เราหลับเป็นทุกข์ ในเมื่อวณฺิพฺพชนมีน้อยคือ ๒-๓ คน. ก็ศัพท์ว่า
สุ เป็นเพียงนิบาต, อธิบายว่า เมื่อวณฺิพฺพชนมีน้อย.

สินธกะมาณพ ได้ฟังดังนั้นแล้ว มีความประสงค์จะกระทำ
อํงฺกุระพาณิชนั้นให้น้อมไปในทานอันยิ่ง ให้ปรากฏจึงกล่าวคาถา
ว่า :-

**ถ้าท้าวสุกกะ เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
และเป็นใหญ่กว่าชาวโลกทั้งปวง พึงให้พรท่าน
ท่านเมื่อจะเลือก พึงเลือกเอาพรเช่นไร.**

คำอันเป็นคถานั้น มีอธิบายดังนี้ :- ท้าวสักกะ ผู้เป็นใหญ่
กว่าเทพชั้นดาวดึงส์ และกว่าชาวโลกทั้งมวล หากจะพึงให้พรท่าน
ว่าอํงฺกุระ ท่านจงขอพรอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ท่านตั้งใจไว้ ท่าน
เมื่อจะขอพร คือเมื่อปรารธนา พึงขอพรเช่นไร

ลำดับนั้นอํงฺกุระพาณิข เมื่อจะประกาศอริยาสัยของตน
ตามความเป็นจริง จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

**ถ้าท้าวสุกกะ ผู้เป็นใหญ่กว่าเทพชั้นดาว
ดึงส์ พึงให้พรแก่เราไซ้ เราจะพึงขอพรว่า เมื่อ
เราลุกขึ้นแต่เช้า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ขอ
ภัตตาหารอันเป็นทิพย์ และพวกยาจกผู้มีศีล พึง**

**ปรากฏ เมื่อเราให้อยู่ ไทยธรรมไม่พึงสิ้นไป ครั้น
เราให้ทานนั้นแล้ว ไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง
เมื่อกำลังให้อยู่ พึงยังจิตให้เลื่อมใส ข้าพเจ้าพึง
ขอพระกระทำวสุกจะอย่างนี้.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาลุญฺจิตฺตสฺส เม ลฺโถ ความว่า
เมื่อข้าพเจ้าลุกขึ้นในเวลาเช้า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความเพียร คือ
ความหมั่นด้วยอำนาจสามีจิกรรม มีการนอบน้อมและการปรนนิบัติ
เป็นต้น ต่อพระทักษิณบุคคฺลทั้งหลาย ผู้มีความต้องการ. บทว่า
สุริยฺยฺกฺคฺมณํ ปติ แปลว่า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้นไป. บทว่า ทิพฺพา
ภฺกฺขา ปาตุภเวยฺยํ ความว่า อาหารอันนับเนื่องในเทวโลก พึง
เกิดขึ้น. บทว่า ลีลวฺนฺโถ จ ยาจกา ความว่า และพวกยาจก
พึงเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม.

บทว่า ททฺโถ เม น จิเยถ ความว่า ก็เมื่อเราให้ทานแก่ผู้ที่
มาแล้วๆ ไทยธรรมย่อมไม่สิ้นไป คือ ไม่ถึงความหมดเปลือง.
บทว่า ทตุวา นานฺนฺปเตยฺยหิ ความว่า ก็เพราะเหตุนั้น เราให้ทาน
นั้นแล้ว เห็นคนบางคนไม่มีความเลื่อมใส จึงไม่เดือดร้อน ในภายหลัง.
บทว่า ททฺ จิตฺตํ ปสาเทยฺยํ ความว่า เมื่อเราให้อยู่ เราก็พึงทำจิต
ให้เลื่อมใส คือเราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสแล้วนั้นแหละ พึงให้ทาน. บทว่า
เอตฺถ สฺกํ วรํ วเร ความว่า เราพึงขอพระกระทำวสุกจะจอมเทพ
๕ อย่างนี้คือ ความสมบูรณ์ด้วยความไม่มีโรค ความสมบูรณ์ด้วย
ไทยธรรม ความสมบูรณ์ด้วยพระทักษิณบุคคฺล ความสมบูรณ์

ด้วยไทยธรรมหาประมาณมิได้ และความสมบูรณ์ด้วยทายก.
ก็ในพร ๕ ประการนี้ ด้วยคำว่า เมื่อเราลุกขึ้นแต่เช้า นี้ ชื่อว่า
ความสมบูรณ์ด้วยความไม่มีโรค, ด้วยคำว่า ภัตตาหารอันเป็นทิพย์
พึงปรากฏนี้ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยไทยธรรม ด้วยคำว่า และ
ยากพึงเป็นผู้มีศีลนี้ ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยทักษิโณชยบุคคล
ด้วยคำว่า เมื่อเราให้อยู่ ไทยธรรมไม่พึงสิ้นไป นี้ ชื่อว่า ความ
สมบูรณ์ด้วยไทยธรรมหาประมาณมิได้ ด้วยคำว่า ครั้นเราให้ทาน
แล้ว ไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อกำลังให้พึงทำจิตให้เลื่อมใส
นี้ ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยทายก รวมความว่า อังคุระพาณิช
ปรารถนาประโยชน์ ๕ ประการ โดยความเป็นพร. ก็ประโยชน์
๕ ประการนั้นแล พึงทราบว่ามีไว้เพียงเพื่อความยิ่งใหญ่แห่งบุญ
อันสำเร็จด้วยทานนั่นเอง.

เมื่ออังคุระพาณิช ประกาศอรรถาธิบายของตนอย่างนี้ ชาย
คนหนึ่ง ชื่อว่า โสนกะ ผู้มีความเชื่อชาญในนิติศาสตร์ นั่งอยู่ใน
ที่นั้น เป็นผู้ให้ทานเกินประมาณ มีความประสงค์จะตัดทานนั้น
จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

บุคคลไม่พึงให้ทรัพย์เครื่องปล้ำใจทั้ง

**หมด แก่บุคคลอื่น ควรให้ทาน และควรรักษา
ทรัพย์ไว้ เพราะวาทรัพย์เท่านั้น ประเสริฐกว่า
ทาน ตระกูลทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะการ
ให้ทานเกินประมาณไป บัณฑิตย่อมไม่สรรเสริญ**

**การไม่ให้ทาน และการให้ท่านเกินควร เพราะ
เหตุผลนั้นแล ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน
บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควร
ประพฤติ โดยพอเหมาะ.**

อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า สิ้นชกมาณพมีความประสงค์
จะทดลองอย่างนี้อีก จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ไม่พึงให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ
ทั้งหมด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพุพวิตตานิ ได้แก่ อุปกรณ์แก่
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจทั้งหมด ชนิดสวิตัญญาณกทรัพย์ และอวิตัญญาณก-
ทรัพย์ อธิบายว่า ทรัพย์. บทว่า ปเร แก่เป็น ประมุข แก่บุคคลอื่น,
อธิบายว่า ประมุข แก่คนอื่น. บทว่า น ปเวจฺเจ แปลว่า ไม่พึงให้
อธิบายว่า ไม่ควรทำการบริจาคทรัพย์ทั้งหมดไม่เหลืออะไรไว้
โดยคิดว่า เราได้พระทักษิโณชยบุคคล. บทว่า ททฺเยย ทานญจ
ความว่า ไม่ควรให้ นามธรรม โดยประการทั้งปวง คือ โดยที่แท้
ครั้นรู้ความเจริญและความเสื่อมของตนแล้ว พึงให้ท่านอันเหมาะสม
แก่สมบัติ. บทว่า ธนญจ รกฺเข ความว่า พึงรักษาทรัพย์ไว้
ด้วยอำนาจ การได้ทรัพย์ที่ยังไม่ได้ รักษาทรัพย์ที่ได้ไว้แล้ว และ
ควบคุมทรัพย์ที่รักษาไว้. อีกอย่างหนึ่ง เพราะท่านนั้นซึ่งมีทรัพย์
นั้นเป็นมูลเหตุ บุคคลพึงรักษาทรัพย์ตามวิธีที่กล่าวไว้ว่า :-

พึงใช้บริโภคส่วน ๑ พึงประกอบภารงาน

๒ ส่วน และพึงเก็บทรัพย์ส่วนที่ ๔ ไว้ในเมื่อ

อันตรายจักมี.

จริงอยู่ นักกฎหมายคิดว่า ฟังเสพทางทั้ง ๓ โดยทำทุก ๆ ส่วน ให้หมดจด. บทว่า ตสฺมา हि ความว่า ก็เมื่อจะรักษาทรัพย์ และ บำเพ็ญทาน ชื่อว่า ดำเนินไปตามทาน ซึ่งมีทรัพย์เป็นมูลเหตุ เพื่อประโยชน์แก่โลกทั้ง ๒ เพราะฉะนั้น ทรัพย์เท่านั้น จึงประเสริฐ คือ ดีกว่าทาน เพราะเหตุนั้น จึงอธิบายว่า ไม่พึงทำทานเกินควร. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ตระกูลทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะให้ทานเกินควร, อธิบายว่า เพราะไม่รู้ประมาณของทรัพย์ อาศัยทรัพย์นั้นให้ทาน ตระกูลจึงตั้งอยู่ไม่ได้ คือ เป็นไปไม่ได้ ได้แก่ ขาดศูนย์ไปเพราะประสงค์ในการให้เกินควร.

บัดนี้ โสณกะบุรุษ เมื่อจะตั้งประโยชน์เฉพาะที่วิญญูชน สรรเสริญ จึงกล่าวคาถาว่า บัณฑิตไม่สรรเสริญการไม่ให้ทาน และการให้ทานเกินควรเป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อทานมตีทานญจ ความว่า บัณฑิตทั้งหลาย คือผู้รู้ได้แก่ ผู้มีปัญญา ย่อมไม่สรรเสริญ ย่อมไม่ชมเชยการไม่ให้ ภิณฑาทัพที่หนึ่งก็ดี ข้าวสารหีบมือหนึ่งก็ดี โดยประการทั้งปวง และการให้เกินควร กล่าวคือการบริจาคเกินประมาณ. จริงอยู่ ผู้นั้น ย่อมเป็นผู้ เห็นห่างจากประโยชน์ ในสัมปรายภพเพราะไม่ให้ทานโดยประการ ทั้งปวง. ประเพณีในปัจจุบัน ย่อมไม่เป็นไป เพราะการให้ทาน เกินควร. บทว่า สเมน วตุเตยฺย ความว่า บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควรประพฤติด້วยุณอันเป็นสายกลาง อัน

มันคง เหมาะแก่ทางโลก เป็นไปสม่าเสมอ. ด้วยคำว่า ๘ ธรรมโม
ท่านแสดงว่า ความเป็นไปแห่งการให้และการไม่ให้ ตามที่กล่าว
แล้ว อันใด อันนั้นจักเป็นธรรมคือ เป็นทางที่นักปราชญ์ผู้สมบูรณ์
ด้วยปัญญา ผู้ฉลาดในนิตินัย ดำเนินไปแล้ว

อังกุระพาณิข ได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะเปลี่ยนแปลงความ
ประสงค์ของโสนกะบุรุษนั้น จึงประกาศวิธีที่ตนจะพึงปฏิบัติ
ด้วย ๔ คำว่า :-

ดูก่อนชาวเราทั้งหลาย เอ๋ย ดีหนอ เรา
พึงให้ทานแล ด้วยว่าสัตบุรุษ ผู้สงบระงับ พึง
คบหาเรา เราพึงยังความประสงค์ ของวณิพก
ทั้งปวงให้เต็ม เลี้ยงดูให้อิ่มหนา เปรียบเหมือน
ฝนที่ยังที่ลุ่มทั้งหลายให้เต็ม ฉะนั้น สีหน้าของ
บุคคลใด ย่อมผ่องใส เพราะเห็นพวกยาก
บุคคลนั้น ครั้นให้ทานแล้ว มีใจเบิกบาน ชื่อนั้น
เป็นความสุขของบุคคลผู้อยู่ครองเรือน สีหน้า
ของบุคคลใด ย่อมผ่องใส เพราะเห็นพวกยาก
บุคคลนั้น ครั้นให้ทานแล้ว ย่อมปลาบปลื้มใจ
นี่เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ ก่อนแต่ให้ก็มีใจ
เบิกบาน เมื่อกำลังให้ก็ยังจิตใจให้เลื่อมใส ครั้นให้
แล้วก็มีใจเบิกบาน นี่เป็นความถึงพร้อมแห่ง
ยัญ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อโห วัต แปลว่า ดีหนอ. บทว่า เร เป็นอาลปนะ. บทว่า อหเมว ทชฺชํ แก่เป็น อหํ ทชฺชเมว แปลว่า เราพึงให้ที่เดียว. จริงอยู่ ในข้อนี้มีความสังเขปดังต่อไปนี้ว่า ก่อนมาณพ ถ้าวา วาทะของผู้ฉลาดในนิติศาสตร์นี้ จงมีแก่ท่านว่า ทรัพย์เท่านั้นดีกว่าทาน ก็จริง ถึงอย่างนั้น เราก็พึงให้โดยแท้. บทว่า สหุโต จ มํ สปุริสา ภชเยยฺย ความว่า สัตบุรุษ คือ คนดีทั้งหลาย ผู้สงบ คือ ผู้มีกายสมาจาร วชิสมาจาร และ มโนสมาจารสงบ พึงคบ คือ พึงเข้าถึงเรา ในเพราะท่านนั้น. บทว่า เมโฆว นิหฺนนาณิ ปริปุรยฺหุโต ความว่า นำอสังขรย์จริง เราเมื่อยังความประสงค์ของวณิกทั้งปวงให้เต็ม ชื่อว่า พึงยังวณิกเหล่านั้น ให้เดือดร้อน เหมือนมหาเมฆ เมื่อยังฝนให้ตก ชื่อว่า ยังที่ลุ่ม คือที่ต่ำ ให้เต็มฉะนั้น.

บทว่า ยสุส ยาจนเก ทิสฺวา ความว่า เมื่อบุคคลใด คือ ผู้ครองเรือน เห็นขจากทั้งหลาย เกิดศรัทธาขึ้นว่า บุญเขต ปรากฏแก่เราหนอ เป็นอันดับแรก สีหน้าย่อมผ่องใส ครั้นให้ท่านแก่ขจากเหล่านั้น ตามสมบัติแล้ว ย่อมเบิกบานใจ คือ ย่อมมีใจอันปีติและ โสมนัสจับแล้ว. บทว่า ตํ ความว่า เป็นการเห็นขจากในกาลใด และเห็นขจากเหล่านั้นแล้ว จิตย่อมเลื่อมใส และครั้นให้ท่านตามสมควรแล้ว ย่อมเบิกบานใจ.

บทว่า เอสา ยลฺลยสุส สมฺปทา ความว่า นั้นเป็นความถึงพร้อม คือ ความบริบูรณ์ ได้แก่ ความสำเร็จแห่งอัญญ์.

บทว่า ปุพฺพเว นานา สุมโน ความว่า บุคคล ฟังเป็นผู้มีใจดี คือเกิดโสมนัส ตั้งแต่จัดแจงอุปกรณทาน ก่อนแต่บุญจนเจตนาว่า เราจักฝังขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามคนไปได้. บทว่า ททิจิตฺตํ ปสาทย ความว่า เมื่อให้ คือ เมื่อยังไทยธรรม ให้ตั้งอยู่ในมือของพระทักษิณายบุคคล ฟังยังจิตของตนให้เลื่อมใสว่า เราจะยึดถือเอาสิ่งที่เป็นสาระ จากทรัพย์อันหาสาระมิได้. บทว่า ทตา อตุตฺตมโน โหติ ความว่า ครั้นบริจาคไทยธรรม แก่พระทักษิณายบุคคลแล้ว ย่อมเป็นผู้มีใจดี คือ มีความเบิกบานใจ ได้แก่มิให้เกิดปีติและโสมนัสขึ้นว่า ขึ้นชื่อว่า ทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ดำเนินตามแล้ว, โอ ช่างดีจริงหนอ. บทว่า เอสา ยถุณฺณสุตฺต สมฺปทา ความว่า ความบริบูรณ์แห่งเจตนาทั้ง ๓ อันโสมนัสกำกับแล้ว ซึ่งไปตามความเชื่อกรรมและผลแห่งกรรมนี้คือ ปุพฺพเจตนา มุญจนเจตนา และอปฺรเจตนาใด นั้น เป็นสัมปทาแห่งยัญญ์ คือ ความถึงพร้อมแห่งทาน อธิบายว่า ไม่ใช่เป็นไปโดยประการอื่นจากสัมปทานี้.

อังกุระพาณิซ ครั้นประกาศวิธีปฏิบัติของตนอย่างนี้แล้ว เป็นผู้มัวอหิงสาในทานเจริญยิ่งขึ้น บำเพ็ญมหาทานทุก ๆ วัน ให้เป็นไปโดยประมาณยิ่ง. เพราะเหตุนั้น ในกาลนั้น เมื่อทำรัชชสมบัติทั้งปวงให้เป็นคู่จตุตถกาคอนแล้ว ให้มหาทานเป็นไป มนุษย์ทั้งหลายได้อุปกรณแห่งทานทั้งปวงแล้ว ละการงานของตน ๆ เทียวไปตามความสุข. เพราะเหตุนี้ เรือนคลัง ของพระราชาทันทีถึง จึงได้ต้องความสิ้นไป. ลำดับนั้น พระราชาทันทีถึง

จึงได้ส่งทูตไปถึงอังกระพาศิขว่า ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยทาน ความเจริญของพวกเราจึงได้พินาศไป. เรือนคลังทั้งหลาย จึงถึงความสิ้นไป พวกเราควรรู้เหตุอันสมควรในข้อนี้แล.

อังกระพาศิข ได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงไปยังทักขิณาปถชนบท ให้ช่วยกันสร้างโรงทานมากมาย ขนาดใหญ่ ในที่ไม่ไกลแต่ มหาสมุทร ในที่อยู่ของพวกทมิฬ เมื่อให้มหาทานเป็นไปอยู่ ดำรง อยู่จนสิ้นอายุ เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป จึงบังเกิดในภพชั้น ดาวดึงส์. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อแสดงสมบัติแห่งทาน และการเข้าถึงสวรรค์ของอังกระพาศิขนั้น จึงกล่าวคาถาทั้งหลาย ว่า :-

ในเรือนของอังกระพาศิข ผู้มั่งบุญ

โภชนะอันเขาให้แก่หมู่ชนวันละ ๖๐,๐๐๐ เล่ม
เกวียนเป็นนิตย์ พ่อครัว ๓,๐๐๐ คน ประดับด้วย
ต่างหูอันวิจิตร ด้วยมุกดาและแก้วมณี เป็นผู้
ชวนขวยในการให้ทาน พวกกันเข้าไปอาศัย
อังกระพาศิขเลี้ยงชีวิต, มาณพ ๖๐,๐๐๐ คน
ประดับด้วยต่างหูอันวิจิตรด้วยแก้วมุกดา และ
แก้วมณี ช่วยกันผ่าฟืน สำหรับหุงอาหาร ใน
มหาทานของอังกระพาศิขนั้น พวกนารี ๑๖,๐๐๐
คน ประดับด้วยอสังการทั้งปวง ช่วยกันบดเครื่อง
เทศ สำหรับปรุงอาหาร ในมหาทาน ของอังกระ

พาณิชนั้น นารีอีก ๑๖,๐๐๐ คน ประดับด้วย
เครื่องอสังการทั้งปวง ถือทัพพีข้าว ยืนคอยรับ
ใช้ในมหาทาน ของอङฺกุระพาณิชนั้น อङฺกุระ
พาณิชนั้น ได้ให้ของเป็นอันมาก แก่มหาชนโดย
ประการต่าง ๆ ได้ทำความเคารพและความยำ-
เกรง ในกษัตริย์ ด้วยมือของตนเองบ่อย ๆ ให้
ทานโดยประการต่าง ๆ สิ้นกาลนาน อङฺกุระ
พาณิช ยังมหาทานให้เป็นไปแล้ว สิ้นเดือน สิ้น
ปีก็ สิ้นฤดู และปีเป็นอันมาก ตลอดกาลนาน
อङฺกุระพาณิช ได้ให้ทานและทำการบูชาแล้ว
อย่างนี้ ตลอดกาลนาน ละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์.

มีวาจาประกอบความว่า บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สฏฺฐ**
วาทสฺสฺทานิ ความว่า ในเรือนของอङฺกุระพาณิช ผู้มุ่งบุญ คือ
ผู้มีอหิชาศัยในทาน ได้แก่ ผู้มีใจน้อมไปในทาน โภชนะอันเขาให้แก่
หมู่ชน วันละ ๖๐,๐๐๐ เล่มเกวียน คือ ๖๐,๐๐๐ เล่มเกวียนที่บรรทุก
ของหอม ข้าวสาลี เป็นต้น เป็นต้น.

บทว่า **ติสฺสฺสฺทานิ สฺฐา** หิ ความว่า พ่อครัว คือ คนทำครัว
ประมาณ ๓,๐๐๐ คน ก็แล พ่อครัวเหล่านั้น ท่านประสงค้เอาว่า
ผู้เป็นประธาน. ในบรรดาพ่อครัวเหล่านั้น บุคคลผู้กระทำตามคำ
ของพ่อครัวแต่ละคน ฟังทราบว่ามีมากมาย. บาลีว่า **ติสฺสฺสฺทานิ**

สตทาน์ ดังนี้ก็มี. บทว่า อามุตฺตมณฺเฑญฺฐตา ได้แก่ ผู้ทรงไว้ซึ่ง
ต่างหูอันวิจิตรด้วยแก้วมณีต่าง ๆ. ก็บทว่า อามุตฺตมณฺเฑญฺฐตา
นี้ เป็นเพียงอุทาหรณ์, พ่อครัวเหล่านั้น ได้มีเครื่องอาภรณ์ เช่น
แก้วมุกดา และสายรัดเอวที่ทำด้วยทองคำ เป็นต้น. บทว่า องฺคุริ
อุปชีวนฺติ ความว่า เข้าไปอาศัยอังกระพาณิช เลี้ยงชีพ, อธิบาย
ว่า ผู้มีชีวิตเนื่องด้วยอังกระพาณิชนั้น. บทว่า ทาเน ยถุสฺส
ปาวณา ความว่า เป็นผู้ชวนชวน คือ ถึงความชวนชวนในการ
ประกอบทานแห่งอัญญา อันรู้กันว่า การบูชาใหญ่. บทว่า กญฺฉิ
ผาเลนฺติ มาณวา ความว่า พวกมนุษย์หนุ่ม ๆ ผู้ประดับตกแต่ง
แล้ว ช่วยกันผ่าคือ ช่วยกันตัดฟัน เพื่อหุงต้มอาหารพิเศษมี
ของเดียวและของบริโภค เป็นต้น มีประการต่าง ๆ.

บทว่า วิธา ได้แก่ เครื่องเผ็ดร้อนสำหรับปรุงอาหาร ที่จะ
พึงจัดแจง. บทว่า ปิณฺฑเทนฺติ ได้แก่ ย่อมประกอบด้วยการบด.

บทว่า ทพฺพิคาหา แปลว่า ผู้ถือทัพพี. บทว่า อุปฺภุจฺจิตา
ความว่า เข้าไปยืนคอยรับใช้ ยังสถานที่รับใช้.

บทว่า พหฺนุ แปลว่า มาก คือ เพียงพอ. บทว่า พหฺนุ แปลว่า
มากมาย. บทว่า ปาธาติ แปลว่า ใต้ให้โดยประการทั้งหลาย.
บทว่า จิริ แปลว่า ตลอดกาลนาน. จริอยู่ เขาเกิดในหมู่มนุษย์
ผู้มีอายุ ๒๐,๐๐๐ ปี. และเมื่อเขาให้ทานเป็นอันมาก แก่ชนเป็น
อันมาก ตลอดกาลนาน เพื่อจะแสดงประการที่เขาให้ทานจึงกล่าวว่า
สกุจฺจญฺจ ดังนี้ เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สกุจฺจ

คือมีความเอื้อเพื่อ ได้แก่ ไม่ได้ทอดทิ้ง คือ ไม่ดูหมิ่น. บทว่า สหตุลา แปลว่า ด้วยมือของตน ไม่ใช่ถูกบังคับ. บทว่า จิตตีกตฺวา ความว่า กระทำ คือบูชาด้วยจิต อันประกอบด้วยความเคารพ และความนับถือมาก. บทว่า ปุณฺนปุณฺนํ ได้แก่โดยส่วนมาก คือไม่ใช่คราวเดียว. มีวาจาประกอบความว่า ไม่ได้กระทำ ๒-๓ วาระ ไปได้ให้ตั้งหลายวาระ.

บัดนี้ เพื่อจะประกาศการการทำบ่อย ๆ นั้นนั่นแล พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาว่า พหู มาเส จ ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พหู มาเส ได้แก่สิ้นหลายเดือนมี เดือน จิตตะ เป็นต้น. บทว่า ปกุเข ได้แก่ สิ้นปีกษ์เป็นอันมาก ต่างด้วย กัณห์ปีกษ์และสุกกปีกษ์. บทว่า อุตฺถ วุจฺจฺราณี ความว่า สิ้นฤดู และปีเป็นอันมาก เช่น วสันต์และกิมหันต์ เป็นต้น บทว่า อุตฺถ วุจฺจฺราณี นี้ เป็นทูลยวิภักติ ใช้ในอรรถอัจฉินตสังโยคะ. บทว่า ทิมฺมมฺหฺตรํ แปลว่า สิ้นระยะกาลนาน. ก็ในข้อนี้ เพื่อจะกล่าวถึงความที่ท่านเป็นไปตลอดกาลนานว่า ท่านได้ให้ตลอดกาลนาน แล้วจึงแสดงว่า ท่านนั้นเป็นไปไม่ขาดระยะทีเดียวอีก พึงเห็นว่า ท่านกล่าวว่า พหู มาเส ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า เอวํ แปลว่า โดยประการดังกล่าวแล้ว. บทว่า ทตฺวา ยจิตฺวา จ โดยเนื้อความก็เป็นบทเดียวกันนั่นแหละ, อธิบายว่า ได้ให้ด้วยอำนาจการบริจาคนิยธรรมบางอย่าง แก่พระทักษิณชนุคคลบางพวก และเมื่อให้ตามกำลังแก่ชนทั้งปวงผู้มีความต้องการ

โดยนัยดังกล่าวแล้วว่า ได้ให้สิ่งของเป็นอันมาก แก่ชนเป็นอันมาก
บูชาด้วยอำนาจการบูชาอย่างใหญ่. บทว่า โส หิตฺวา มานุสฺสํ
เทหิ ตาวตีสฺสูปโค อหุ ความว่า ในเวลาสิ้นอายุ อังกระพาณิชนั้น
ละอัฐภาพมนุษย์ไปบังเกิดเป็นเทพนิกาย ในภพชั้นดาวดึงส์
โดยการถือปฏิสนธิ.

เมื่ออังกระเทพบุตรนั้น บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เสวย
ทิพยสมบัติอย่างนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย
อินทกะมาณพ เมื่อท่านพระอนุรุทธเถระเที่ยวบิณฑบาต มีจิต
เลื่อมใส ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง. สมัยต่อมาเขาทำกาละแล้ว
บังเกิดเป็นเทพบุตร ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ในภพชั้นดาวดึงส์
ด้วยอานุภาพแห่งบุญอันเป็นเขต ไพโรจน์ล่งครอบงำอังกระ
เทพบุตร ด้วยฐานะ ๑๐ มีรูปเป็นต้น อันเป็นทิพย์. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า .

อินทกะมาณพ ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง
แก่พระอนุรุทธเถระ ละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้
ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ แต่อินทกะเทพบุตร
รุ่งเรืองยิ่งกว่าอังกระเทพบุตร โดยฐานะ ๑๐
อย่างคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันนำ
รู้ธรรมยี่สิบ อายุ ยศ วรรณะ สุขะ และความ
เป็นใหญ่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รูป ความว่าเป็นเหตุแห่งรูป คือ เป็นนิमितแห่งความเกิดขึ้นแห่งรูป. แม้ในบทว่า อายุยา แปลว่า ด้วยชีวิต. ก็ชีวิตของเทวดาทั้งหลาย ท่านกล่าวมีกำหนดเป็นประมาณมิใช่หรือ ? ท่านกล่าวจริง. แต่ชีวิตนั้นท่านกล่าวไว้โดยส่วนมาก. จริงอย่างนั้น เทวดาบางเหล่า ย่อมมีการตายในระหว่างที่เดียว เพราะความวิบัติแห่งความพยายามเป็นต้น. ส่วนอินทกเทพบุตร ยัง ๓ โกฎิ ๖ ล้านปีให้บริบูรณ์เท่านั้น. เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ย่อมไฟโรจน์ล่วงด้วยอายุ. บทว่า ยสสา ได้แก่ สมบูรณ์ด้วยบริวารใหญ่. บทว่า วณฺเณน ความว่า ด้วยความสมบูรณ์ด้วยทรวดทรง. แต่ความสมบูรณ์ด้วยวรรณาตุ ท่านกล่าวไว้ด้วยบทว่า รูป ดังนี้เอง. บทว่า อธิปฺจูเณน แปลว่า ด้วยความเป็นใหญ่.

เมื่ออังกูรเทพบุตร และอินทกเทพบุตร บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ทรงกระทำยมกปาฏิหาริณ โคนแห่งคันทามฤกษ์ ที่ประตูแห่งกรุงดาวดึงส์ ในวันอาสาฬหปุณณมี ในปีที ๗ แต่กาลตรัสรู้เสด็จไปยังภพชั้นดาวดึงส์ โดยอย่างก้าวไป ๓ ก้าวโดยลำดับ ทรงครอบงำความรู้เรื่องของเทพพรหมบริษัท ผู้ประชุมกันด้วยโลกธาตุ ณ บันฑุกมพลศิลาอาสน์ ที่ควงตันปารินัตตะกะ ด้วยรัศมีพระสรีระของพระองค์ เหมือนพระสุริโยทัยทอแสงอ่อน ๆ เหนือเขาขุคนธรรุ่งเรืองอยู่ณนั้น ประทับท้งแสดงอภิธรรม

ทอดพระเนตรเห็นอินทเทพบุตรผู้นั่งอยู่ในที่ไม่ไกล และอังกร-
เทพบุตรผู้นั่งอยู่ในระยะ ๑๒ โยชน์ เพื่อจะประกาศความสมบูรณ์
แห่งพระทักษิณบุคคล จึงตรัสพระคาถาว่า :-

ดูก่อนอังกระ มหาทานท่านได้ให้แล้ว
สิ้นกาลนาน ท่านมาในสำนักของเรา โฉนจึงนั่ง
อยู่ไกลนัก.

อังกรเทพบุตร ได้ฟังดังนั้นจึงทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า มหาทานอันข้าพระองค์บริจาคนไทยธรรมเป็นอันมาก
บำเพ็ญมาตลอดกาลนาน ก็ไม่ได้มีผลยิ่ง เพราะเว้นจากทักษิณย
สมบัติ เหมือนพืชที่หว่านลงในนาที่ไม่ดี ฉะนั้น แต่แม้การให้ภิกษา
ทัฬหีหนึ่งของอินทเทพบุตร สงมิมผลมากยิ่งนัก เพราะสมบูรณ์ด้วย
พระทักษิณบุคคล เหมือนพืชที่หว่านในนาดี. ฉะนั้น พระสังคีติ-
กาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดงความนั้น จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ
ประทับอยู่ที่บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้อัน
ปาริฉัตตกพลกษัณ ๓ ภพดาวดึงส์ ครั้งนั้น เทวดา
ในหมื่นโลกธาตุ พากันมานั่งประชุมกันเฝ้าพระ-
สัมพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่บนยอดเขา เทวดา
ไร ๆ ไม่รู้งโรจน์เกินกว่าพระสัมพุทธเจ้าด้วย
รัศมี พระสัมพุทธเจ้าเท่านั้นย่อมรู้งโรจน์ร่วง
เทวดาทั้งปวง ครั้งนั้น อังกรเทพบุตรนี้ั่งอยู่ไกล

๑๒ โยชน์ จากที่พระพุทธเจ้าประทับ ส่วน
อินทกเทพบุตรนั่งในที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า
รุ่งเร็วกว่าอังกูรเทพบุตร พระสัมพุทธเจ้าทอด
พระเนตรเห็นอังกูรเทพบุตรกับอินทกเทพบุตร
แล้ว เมื่อจะทรงประกาศทักษิณียบุคคล จึงได้
ตรัสพระพุทธพจน์นี้ความว่า ดูก่อนอังกูรเทพ-
บุตร มหาทานท่านให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาสู่
สำนักเรา ไฉนจึงนั่งอยู่ใกล้นัก. อังกูรเทพบุตร
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้ว
ทรงตั้งเตือนแล้ว ได้กราบทูลว่า จะประสงค์
อะไร ด้วยทานของข้าพระองค์นั้นอันว่างเปล่า
จากพระทักษิณียบุคคล อินทกเทพบุตรนี้นั้น
ให้ท่านนิคหน้อย รุ่งเรื่องยิ่งกว่าข้าพระองค์ ดู
พระจันทร์ในหมู่ดาว ฉะนั้น.

อังกูรเทพบุตรทูลว่า :-

พืชแม่มากที่บุคคลหว่านแล้วในนาดอน
ผลย่อมไม่ไพบูลย์ ทั้งไม่ยังชานาให้ปลื้มใจ
ฉันใด ทานมากมายอันบุคคลเข้าไปตั้งไว้ในบุคคล
ผู้ทุศีลก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่มีผลไพบูลย์
ทั้งไม่ยังทายกให้ปลื้มใจ พืชเม่น้อยอันบุคคล
หว่านแล้วในนาดี เมื่อฝนหลังสายน้ำโดยสม่ำเสมอ

เสมอ ผลย่อมยังชวานาให้ปลาปลื้มใจ แม้นันใด
ทานเมื่อน้อยอันบุคคลบริจาคนั้นท่านผู้มีศีล
ผู้มีคุณความดี ผู้คงที่ ย่อมมีผลมาก ฉะนั้น
เหมือนกัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ดาวตีสเส ได้แก่ ในภพดาวตีส.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า สิลายิ ปญทุกุมพเล ความว่า
ในคราวที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับอยู่ ณ บันทุกัมพล-
ศิลาอาสน์.

บทว่า ทสสุ โลกธาตฺตฺส สนฺนิปตฺตฺวาน เทวตา ความว่า
กามาจรเทวดา และพรหมเทวดาในหมื่นจักรวาล อันรู้กันว่า
ชาติเขต ได้พากันมาประชุมเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และเพื่อ
ฟังธรรม. ด้วยเหตุฉนั้น ท่านจึงกล่าวว่า บทว่า พากันมาเฝ้าพระ-
สัมพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่บนยอดเขา อธิบายว่า บนยอดเขาสิเนรุ.

บทว่า โยชนานิ ทส เทว จ อญฺกุโรยิ ตทา อหุ ความว่า
ในกาลนั้น คือในเวลาพร้อมพระพักตร์พระศาสดา อังคุรเทพบุตร
ผู้มีจิตตามที่กล่าวแล้วนี้ ได้อยู่ระยะไกล ๑๒ โยชน์ อธิบายว่า
ได้นั่งอยู่ในที่ระยะไกล ๑๒ โยชน์ แต่ที่ที่พระศาสดาประทับ.

บทว่า โจทิตฺต ภาวิตฺตเตน ความว่า ผู้อันพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้วด้วยอริยมรรคภาวนาที่ทรง
อบรมไว้อย่างยอดเยี่ยม ตักเตือนแล้ว. คาลามีอาทิวา จะประสงค์
อะไรด้วยทานของข้าพระองค์ ดังนี้ เป็นคาลาที่อังคุรเทพบุตร

ทูลแต่พระศาสดา โดยเป็นคำโต้ตอบ. บทว่า **ทกฺขิณฺเญยฺยน สฺสฺสฺสฺสฺสฺส** ความว่า เพราะในกาลนั้น ทานของข้าพระองค์ วาง เปล่า คือ เว้น จากพระทักขิไณยบุคคล ฉะนั้น อังคุรเทพบุตรจงกล่าวดูแคลน บุญทานของคนว่า จะประสงค์อะไรด้วยทานของข้าพระองค์นั้น.

บทว่า **ยฺกฺโข** ได้แก่ เทพบุตร. บทว่า **ทชฺชา** กล่าวว่า ให้แล้ว. บทว่า **อติโรจติ อมฺุเหหิ** ความว่า ย่อมรุ่งเรืองยิ่งนัก กว่าบุคคลผู้เช่นกับตน. อีกอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่า **หิ** เป็นเพียงนิบาต. อธิบายว่า ย่อมไพโรจน์รุ่ง คือ ครอบงำเรา. เพื่อจะหลีกเลี่ยง คำถามว่า เหมือนอะไร อังคุรเทพบุตรจงกล่าวว่า เหมือนพระจันทร์ ในหม่อมดาว.

บทว่า **อุชฺชฺชฺสฺส** ได้แก่ ในภูมิภาคอันแข็งยิ่งนัก. อาจารย์ บางพวกกล่าวว่า ในภูมิภาคอันสูง. บทว่า **โรปีติ** แปลว่า อันเขา หว่านแล้ว คือ หว่านหรือถอนแล้วปลูกอีก. บทว่า **นปี โตเสติ** แปลว่า ย่อมไม่ปลาบปล้ำใจ หรือไม่ยั้งความยินดีให้เกิด เพราะ มีผลน้อย. บทว่า **ตเถว** ความว่า พืชเป็นมากที่เขาหว่านไว้ใน นาดอน ย่อมไม่ไม่ผลไพบูลย์ คือไม่มีผลมาก ทั้งไม่ยั้งชavanja ให้ปลาบปล้ำใจฉันใด ทานแม้เป็นอันมากก็ฉันนั้น ที่บุคคลตั้งไว้ในบุคคลทุกคิด คือผู้เว้นจากคิด ย่อมไม่ไม่ผลไพบูลย์ คือไม่มีผลมาก ทั้งไม่ทำให้ทายกปลาบปล้ำใจ

สองคาถาว่า **ยถาปี ภทฺทเก** เป็นต้น พึงทราบบรรดโยชนา โดยปริยายตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว. ในบทเหล่านั้น บทว่า

สมมาธารี ปเวจฺจนฺเต ความว่า เมื่อฝนหลังสายน้ำโดยสม่ำเสมอ คือ เมื่อฝนตกทุกกึ่งเดือน ทุก ๑๐ วัน ทุก ๕ วัน. บทว่า คุณวณฺเตสุ ได้แก่ ในบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณมีมานเป็นต้น. บทว่า ตาทิสฺสุ ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยลักษณะแห่งผู้คงที่ในอิฏฐารมณฺ์เป็นต้น. บทว่า การิ ท่านกล่าวด้วยลึงควิปลาศ อธิบายว่า อุปการะ. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า อุปการะคืออะไร อังคุรเทพบุตรจึงกล่าวว่า คือ บุญ.

พระสังคีติกถาจารย์ได้ตั้งคำถามไว้ว่า :-

บุคคลถึงเลือกให้ทานในเขตที่ให้แล้ว

มีผลมาก ทายกทั้งหลายครั้งเลือกให้ทานแล้ว

ย่อมไปสวรรค์ การเลือกให้ทานพระสุคตทรง

สรรเสริญ พระทักษิณยบุคคลเหล่าใด มีอยู่ใน

ชีวโลกนี้ ทานที่ทายกให้แล้วในพระทักษิณย-

บุคคลเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชที่หว่าน

ไว้ในนาดี ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิเจยฺย แปลว่า ฟังเลือก คือ ฟังใคร่ครวญถึงบุญเขตด้วยปัญญา. คำที่เหลือในบททั้งปวงง่ายที่นั่นแล.

เรื่องอังคุรเปรตนี้ในพระศาสดาทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง โดยนัยมีอาทิว่า มหาทานอันท่านให้แล้วดังนี้ เพื่อจะทรงประกาศความสมบูรณ์ แห่งพระทักษิณยบุคคลข้างหน้าแก่เทวดาในหมื่น

จักรวาล ในภพดาวดึงส์ พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมในภพ
ดาวดึงส์นั้น ๓ เดือน ในวันมหาปวารณา ทรงแวดล้อมแล้วหมู่เทพ
เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เสด็จจากเทวโลกลงสู่สังกัสสนคร เสด็จถึงกรุง
สาวัตถีโดยลำดับ ประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร เพื่อจะทรง
ประกาศความสมบูรณ์แห่งพระทักษิณบุคคล ในท่ามกลาง
บริษัท ๔ จึงทรงแสดงโดยพิสดาร โดยนัยมีอาทิว่า เราไปเพื่อ
ประโยชน์แก่ผู้ใด. จึงยึดเอายอดเทศนา คือ จตุสัจจกถา. ในเวลา
จบเทศนา สัตว์หลายพันโกฏิเหล่านั้น ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว แล.

จบ อรรถกถาอังคุตตรเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. อุตตรมาตุเปติวัตถุ

ว่าด้วยลูกให้ทานไม่พอใจตายเป็นเปรต

[๑๐๗] นางเปรตมีผิวพรรณน่าเกลียดน่ากลัว มีผมยาวห้อยลงมาจดพื้นดิน คลุมตัวด้วยผม เข้าไปหาภิกษุอยู่ในที่พักกลางวัน นั่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ได้กล่าวกะภิกษุนั้นดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันตั้งแต่ตายมาจากมนุษยโลก ยังไม่ได้บริโภคข้าวหรือดื่มน้ำเลย ตลอดเวลา ๕๕ ปีแล้ว ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่ดิฉันผู้กระหายน้ำด้วยเถิด.

ภิกษุนั้นกล่าวว่า

แม่น้ำคงคามีน้ำเย็นใสสะอาด ไหลมาแต่เขาหิมพานต์ ท่านจงตักเอาน้ำจากแม่น้ำคงคานั้น ดื่มเถิด จะมาขอน้ำกะเราทำไม.

นางเปรตกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าดิฉันตักน้ำในแม่น้ำคงคานี้เองไซ้ น้ำนั้นย่อมกลับกลายเป็นเลือด ปรากฏแก่ดิฉัน เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงขอน้ำแก่ท่าน.

ภิกษุ^๑นั้นถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจหรือ น้ำในแม่น้ำคงคางจึงกลายเป็นเลือดปรากฏ
แก่ท่าน.

นางเปรต^๒นั้นกล่าวว่า :-

ดิฉันมีบุตรคนหนึ่งชื่ออุตตระ เป็นอุบาสก
มีศรัทธา เขาได้ถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง
และคิลานปัจจัย แก่สมณะทั้งหลายด้วยความไม่
พอใจของดิฉัน ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำ
แล้วดำเินว่า เจ้าอุตตระ เจ้าถวายจีวร บิณฑบาต
ที่นอน ที่นั่งและคิลานปัจจัย แก่สมณะทั้งหลาย
ด้วยความไม่พอใจของเรา^๓นั้น จึงกลายเป็นเลือด
ปรากฏแก่เจ้าในปรโลก เพราะวิบากแห่งกรรม
นั้น น้ำในแม่น้ำคงคางจึงกลายเป็นเลือดปรากฏ
แก่ดิฉัน.

จบ อุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาอุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

เรื่องนางเปรตผู้เป็นมารดาของนายอุตตระ^๔นี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า ทิวาวิหารลตฺ ภิกษุ . ในเรื่องนั้น มีการขยายความดัง
ต่อไปนี้ :- เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว เมื่อปฐมมหาสังคีติ

เป็นไปแล้ว ท่านพระมหากัจจายนะ พร้อมด้วยภิกษุ ๑๒ รูป อยู่ใน
ในราวป่าแห่งหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงโกสัมพี ก็สมัยนั้น อำมาตย์
คนหนึ่งของพระเจ้าอุเทน ได้ทำกาละแล้ว. ก็ในกาลก่อน อำมาตย์
นั้นได้เป็นผู้จัดตั้งการงานในพระนคร. ถ้าคัณนั้น พระราชาจึง
รับสั่งให้เรียกอุตรตมาณผู้เป็นบุตรของอำมาตย์นั้นมา แล้ว
ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่บิดาดำรงอยู่ว่า เจ้าจตุแลการงาน
ที่บิดาเจ้าจัดตั้งไว้.

อุตรตมาณพนั้น รับพระดำรัสแล้ว วันหนึ่ง ได้พานายช่าง
ไปป่า เพื่อต้องการไม้สำหรับซ่อมแซมพระนคร จึงเข้าไปยัง
ที่อยู่ของท่านพระมหากัจจายนะในที่นั้น เห็นพระเถระผู้ทรง
บังสุกุลจีวร นั่งเสียบอยู่ในที่นั้น. จึงเลื่อมใสในอิริยาบถ ได้กระทำ
ปฏิสันถารแล้ว นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง พระเถระแสดงธรรมแก่เธอ.
เธอศดับธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนไตร จึงตั้งอยู่ใน
สภาวะแล้วนิมนต์พระเถระด้วยคำว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่าน
พร้อมด้วยภิกษุทั้งหลายจงรับภัตตาหารเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้
โดยความอนุเคราะห์กระผมเถิด. พระเถระรับนิมนต์โดยคุณิภาพ.
เธอกลับจากที่นั้นแล้วไปยังนคร ได้บอกแก่อุบาสกเหล่าอื่นว่า
ข้าพเจ้าได้นิมนต์พระเถระเพื่อฉันภัตตาหารในวันพรุ่งนี้ ถึงท่าน
ทั้งหลายก็พึงมายังโรงทานของข้าพเจ้า.

ในวันที่ ๒ เวลาเช้าตรู่ เธอให้จัดขาทนียะ และโกชนียะ
อันประณีต แล้วให้แจ้งเวลา กระทำการต้อนรับพระเถระผู้มาพร้อม

กับภิกษุทั้งหลาย ไหว้แล้วมุ่งหน้าให้เข้าไปยังเรือน ลำดับนั้น
เมื่อพระเถระและภิกษุทั้งหลายนั่งบนอาสนะที่ลาดด้วยเครื่องลาด
อันเป็นกบปียะควรค่ามาก ทำการบูชาด้วยของหอม ดอกไม้ และรูป
ให้พระเถระและภิกษุเหล่านั้นอิมหันต์ด้วยข้าวน้ำอันประณีต เกิด
ความเลื่อมใสกระทำอัญชลีฟงอนุโมทนา เมื่อพระเถระกระทำ
อนุโมทนาภัตเสร็จแล้วไปอยู่ จึงถือบาตรตามส่ง ออกจากนคร
แล้วเมื่อจะกลับ วิงวอนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านทั้งหลายพึง
เข้ามายังเรือนของข้าพเจ้าเป็นนิตย์ รู้ว่าพระเถระรับแล้วจึงกลับ.
เธออุปัฏฐากพระเถระอยู่อย่างนี้ ตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ตั้งอยู่
ในโศดาปัตติผลแล้ว และได้สร้างวิหารถวาย ทั้งกระทำให้นญาติ
ของตนทั้งหมดเลื่อมใสในพระศาสนา.

ฝ่ายมารดาของเธอมีจิตอุกมลทินคือ ความตระหนี่กลุ่มรุ่ม จึง
ได้บริภาษอย่างนี้ว่า เมื่อเรายังต้องการ เจ้าให้สิ่งไรแก่พวกสมณะ
สิ่งนั้นจงสำเร็จเป็นโลหิตแก่เจ้าในปรโลก. แต่นางอนุญาตกำหาง
นกงูงำหนึ่งทำให้ในวันฉลองวิหาร นางทำกาละแล้วเกิดในกำเนิด
เปรต แต่เพราะนางอนุโมทนาทานด้วยกำหางนกงูง นางจึงมีผม
ดำสนิท มีปลายตัวขึ้น ละเอียด และยาว. ในคราวที่นางลงแม่น้ำ
คงคาด้วยคิดว่าจกค้ำน้ำนั้น แม่น้ำคงคาเต็มไปด้วยเลือด นางถูก
ความหิวกระหายครอบงำเที่ยวไปสิ้น ๕๕ ปี วันหนึ่ง ได้เห็น
พระกัณหาเรวตเถระนั่งพักกลางวัน ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา จึงเอา
ผมของตนปิดตัวเข้าไปหา ขอน้ำดื่ม ซึ่งท่านหมายกล่าวไว้ว่า :-

นางเปรมมีผิวพรรณนำเกลียดน่ากลัว

มีผมยาวห้อยลงมาจดพื้นดิน คลุมตัวด้วยผม เข้า

ไปหาภิกษุผู้อยู่ในที่พักกลางวัน. ซึ่งนั่งอยู่ริมฝั่ง

แม่น้ำคงคา ได้กล่าวกะภิกษุนี้ว่า.

กาลาทั้ง ๒ นี้พระสังคีติกาจารย์ได้ตั้งไว้ในเบื้องต้น ณ ที่นี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภีรุตสฺสนา แปลว่า เห็นเข้าน่ากลัว.

บาลีว่า รุทฺททสฺสนา ดังนี้ก็มี อธิบายว่า เห็นเข้าน่าเกลียดน่ากลัว.

บทว่า ยาวภูมวาลมฺพเร ได้แก่ มีผมห้อยช้อยลงมาถึงพื้นดิน. เมื่อก่อนกล่าวว่าภิกษุ ภายหลังกล่าวว่าสมณะ หมายถึงเฉพาะพระกัณหา-
เรวตเถระนั่นเอง.

กึ่งนางเปรมนั้นเข้าไปหาพระเถระแล้ว เมื่อจะขอน้ำดื่ม จึง
กล่าวคาถานี้ว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันตั้งแต่ตายจาก
มนุษย์โลกมา ยังไม่ได้บริโภคน้ำหรือดื่มน้ำเลย
ตลอดเวลา ๕๕ แล้ว ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่
ดิฉันผู้กระหายน้ำด้วยเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นาภิขานามิ ภตฺตึ วา ความว่า
ฉันไม่ได้บริโภคน้ำหรือดื่มน้ำเลย ในระยะกาลนานอย่างนี้
คือ ไม่ได้กินและไม่ได้ดื่ม. บทว่า ตลิตฺตา แปลว่า ระหาย. มีวาจา
ประกอบความว่า บทว่า ปานียาย ความว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่ดิฉันผู้เที่ยวไปเพื่อต้องการน้ำดื่ม.

เบื้องหน้าแต่เนี่ ฟิงทราบคาถาอันว่าด้วยคำและคำโต้ตอบของ
พระเถระ และของนางเปอต ดังต่อไปนี้

พระเถระกล่าวว่า :-

แม่น้ำคงคานี้มีน้ำเย็นใสสะอาด ไหลมา
จากภูเขาหิมพานต์ ท่านจงตักเอาน้ำจากแม่น้ำ
คงคานั้นดื่มเถิด จะมาขอน้ำดื่มกะเราทำไม.

นางเปอตกล่าวว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าดิฉันตักน้ำในแม่น้ำ
คงคานี้เองไซ้ น้ำนั้นย่อมกลับกลายเป็นโลหิต
ปรากฏแก่ดิฉัน เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงขอน้ำดื่ม
ของท่าน.

พระเถระถามว่า :-

ท่านได้กระทำการชั้วอะไรไว้ด้วยกาย
วาจา หรือใจ น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็น
โลหิตปรากฏแก่ท่าน.

นางเปอตตอบว่า :-

ดิฉันมีบุตรคนหนึ่งชื่ออุตตระ เป็นอุบาสก
มีศรัทธา เขาได้ถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง
และคิลานปัจจัย แก่พระสมณะทั้งหลาย ด้วย
ความไม่พอใจของดิฉัน ดิฉันถูกความตระหนี่
ครอบงำแล้ว ข้าเขาว่า เจ้าอุตตระ เจ้าถวาย

จิรว ภิณฑบาท ที่นอน ที่นั่ง และคิลานปัจฉัย
แก่สมณะทั้งหลาย ด้วยความไม่พอใจของเรานั้น
จงกลายเป็นเลือดปรากฏแก่เจ้าในปรโลก เพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็น
โลหิตปรากฏแก่ดิฉัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า หิมวันตโต ได้แก่ จากขุนเขา
ชื่อว่า หิมวันต์ เพราะมีหิมะมาก. บทว่า สนุทธิ แปลว่า ไหลไป.
บทว่า เอตุโต ได้แก่จากแม่น้ำคงคาใหญ่นี้. ด้วยบทว่า ก็ ท่าน
แสดงว่า ท่านขอน้ำดื่มกะเราทำไม ท่านจงลงสู่น้ำในแม่น้ำคงคา ดื่มเอา
ตามชอบใจเถิด.

บทว่า โลหิตี เม ปริวตฺตติ ความว่า น้ำเมื่อไหลไป ย่อมกลายเป็น
คือ แปรเป็นโลหิต เพราะผลแห่งกรรมชั่วของดิฉัน น้ำ พอนางเปรต
นั้นตักจิบ ก็กลายเป็นโลหิตไป.

บทว่า มยฺหิ อกามาย แปลว่า เมื่อดิฉันไม่ปรารถนา. บทว่า
ปเวจฺจติ แปลว่า ย่อมให้. บทว่า ปจฺจยฺย ได้แก่ คิลานปัจฉัย.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า เอตํ เป็นต้น ความว่า ด้วยวิบาก
แห่งกรรมชั่วที่ดิฉันทำไว้ ด้วยอำนาจการสาปแข่งว่า ก่อนอุตตระ
ปัจฉัยมีจิรวเป็นต้น ที่เจ้าให้แก่สมณะนี้ จงกลายเป็นโลหิตแก่เจ้า
ในปรโลก.

ลำดับนั้น ท่านพระเรวตะ ได้ถวายน้ำดื่มแก่ภิกษุสงฆ์ อุทิส
นางเปรตนั้น เทียวไปภิณฑบาท รับภัตต์แล้ว ได้ถวายแก่ภิกษุ

ทั้งหลาย ถือเอาผ้าบังสุกุล จากกองหยากเหื่อเป็นต้น ชักแล้วทำให้
เป็นฟูกและหมอน ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย, ด้วยเหตุนี้ นางเปรต
นั้น จึงได้ทิพยสมบัติ. นางไปยังสำนักพระเถระ แสดงทิพยสมบัติ
ที่ตนได้แก่พระเถระ พระเถระประกาศประวัตินั้นแก่บริษัท ๔ ผู้
มายังสำนักตน แล้วแสดงธรรมกถา ด้วยเหตุนี้ มหาชนจึงเกิด
ความสังเวช เป็นผู้ปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน ยินดี
ยิ่งในกุศลธรรม มีทานและศีลเป็นต้น. ก็เปตวัตถุนี้ พึงเห็นว่า
ท่านยกขึ้นสู่สังคายนา ในทุติยสังคีติ.

จบ อรรถกถาอุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

๑๑. สุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตอยากกลับไปมนุษยโลก

หญิงคนหนึ่งไปอยู่กับเวมานิกเปรตตลอด ๓๐๐ ปี เกิด
ความเบื่อหน่าย จึงกล่าวกะเวมานิกเปรตนั้นว่า

[๑๐๘]   เมื่อก่อน ฉันได้ถวายด้ายแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้าซึ่งเข้าไปขอลงเรือของฉัน วิบากแห่ง
การถวายด้ายนั้น ฉันจึงได้เสวยผลอันไพบูรณ์
อย่างนี้ ประการหนึ่ง ผ้ามากมายหลายโกฏิบังเกิด
แก่ฉัน วิมานของฉันเคลื่อนกล่นไปด้วยดอกไม้
นำรินรมย์ วิจิตรด้วยรูปภาพต่าง ๆ เพียบพร้อม
ไปด้วยเทพบุตรเทพธิดาผู้เป็นบริวาร ฉันเลือก
ใช้สอยนุ่งห่มตามชอบใจถึงเพียงนี้ สรรพวัตถุ
อันปลื้มใจมากมายก็ไม่หมดสิ้นไป ฉันได้รับ
ความสุขความสำราญในวิมานนี้ เพราะอาศัย
วิบากแห่งกรรมนั้น ฉันกลับไปสู่มนุษยโลกแล้ว
จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูกเจ้า ขอท่านจงนำ
ฉันไปสู่ถิ่นมนุษยเถิด.

เวมานิกเปรตนั้นกล่าวว่า

ท่านมาอยู่ในวิมานนี้ว่า ๓๐๐ ปี เป็นคน
แก่เฒ่าแล้ว จักไปอยู่ในมนุษยโลกทำไม อนึ่ง

ญาติของท่านตายไปหมดแล้ว ท่านไปจากเทว-
โลกนี้สู่มนุษย์โลกนั้นแล้ว จักกระทำอย่างไร.

หญิงนั้นกล่าวว่า

เมื่อฉันมาอยู่ในวิมานนี้ ๗ ปีได้เสวย
ทิพยสมบัติและความอิมหันต์แล้ว ฉันกลับไป
สู่อินมนุษย์แล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูก
เจ้า ขอท่านจงนำฉันไปส่งอินมนุษย์เถิด.

เวมานิกเปรตนั้น จับหญิงนั้นที่แขน นำ
กลับไปสู่บ้านที่นางเกิด แล้วพูดกะหญิงนั้นซึ่ง
กลับเป็นคนแก่ มีกำลังน้อยที่สุดว่า ท่านพึงบอก
ชนแม่อื่นที่มาสู่ที่นี่ว่า ท่านทั้งหลายจงทำบุญเถิด
ท่านทั้งหลายจะได้รับความสุข เราได้เห็นเปรต
ทั้งหลาย ผู้ไม่ได้ทำความดีไว้เดือคร่อนอยู่ ฉันใด
มนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้น ก็หมูสัตว์คือเทวดาและ
มนุษย์กระทำกรรมอันมีสุขเป็นวิบากแล้ว ย่อม
เป็นผู้ดำรงอยู่ในความสุข.

จบ สุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถาสุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

เรื่องสุตตเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อหิ ปุเร ปุพพิชิตสุต
ภิกขุโน ดังนี้. อุปบัติเหตุของเรื่องนั้นเป็นอย่างไร. ได้ยินว่า ใน

หมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสววัตถิ เมื่อพระศาสดา ยังไม่เสด็จอุบัติขึ้นนั้นแล นับขึ้นไป ๗๐๐ ปี ยังมีเด็กคนหนึ่ง อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง. เมื่อเธอเจริญวัยแล้ว มารดาของเธอ จึงไปขออนางกุลธิดาคนหนึ่ง มาจากตระกูลที่เสมอกัน เพื่อประโยชน์แก่บุตรนั้น. ก็ในวันวิวาหะนั้นเอง กุมารนั้น ไปอาบน้ำกับพวกสหาย ถูกงูกัดตายไป. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า งูยักษ์จับก็มี. เธอกระทำกุศลกรรมไว้เป็นอันมาก ด้วยการอุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้า บังเกิดเป็นวิมานเปรต เพราะคำที่ตนมีจิตปฏิบัติในเด็กหญิงนั้น. แต่เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก.

ลำดับนั้น เธอปรารถนาจะนำนางทาริกานั้นมายังวิมานของตน จึงคิดว่า ด้วยอุบายอะไรหนอ นางจึงจะอภิรมย์ในที่นี้กับเรา ให้เป็นกรรมที่จะต้องอำนาจผลในปัจจุบัน จึงพิจารณาถึงเหตุที่ให้ได้เสวยโภคสมบัติอันเป็นทิพย์นั้น เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า กำลังทำจิวิรกรรมอยู่ จึงแปลงรูปเป็นคน ไปไหว้แล้วกล่าวว่า ท่านขอรับ ท่านต้องการด้ายหรือ. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า เราจะทำจิวิรกรรมอุบาสก. เวมานิกเปรตนั้นจึงกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านจงเที่ยวขอด้าย ในที่ชื่อนั้น ดังนี้แล้วได้ชี้อันของนางทาริกานั้น. พระปัจเจกพุทธเจ้าได้ไปในที่นั้น ได้ยืนอยู่ที่ประตูเรือน. ลำดับนั้น นางเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ายืนอยู่ ในที่นั้น มีจิตเลื่อมใส รู้ว่า พระผู้เป็นเจ้าของเรามีความต้องการด้าย จึงได้ให้ด้ายกลุ่มหนึ่ง. ลำดับนั้น อม努ยนั้น ได้แปลง

เพศเป็นมนุษย์ ไปยังเรือนของนางทริกา อ่อนวอนมารดาของนาง แล้ว อยู่กับนาง ๒-๓ วัน เพื่อจะอนุเคราะห์มารดาของนาง จึงทำ ภาชนะทุกอย่างในเรือนนั้น ให้เต็มด้วยเงินและทอง แล้วเขียนชื่อไว้ ข้างบนภาชนะทั้งหมดนั้น มีอันให้รู้ว่านี่เป็นทรัพย์ที่เทวดาให้ ใคร ไม่ควรเอาไป ดังนี้ จึงได้พาเด็กหญิงนั้นไปยังวิมานตน. มารดาของนางได้ทรัพย์เป็นอันมาก ได้ให้แก่พวกญาติของตน แก่ คนกำพร้า และคนเดินทางเป็นต้น ส่วนตนเองบริโภคนแล้ว เมื่อจะ ทำกาลจะจึงแจ้งแก่ญาติทั้งหลายว่า ถ้ำธิดาของเรามาไซริ์ ท่านจง ให้ทรัพย์นี้แล้วได้ตายไป.

ครั้นกาลล่วงไป ๓๐๐ ปี แต่กาลนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ของพวกเรา เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันบรรพ รัทธ์อยู่ ณ กรุงสาวัตถี โดยลำดับ เมื่อหญิงนั้นอยู่ร่วมกับ อมนุษย์นั้น ความรำคาญก็เกิดขึ้น. นางเมื่อจะกล่าวกะอมนุษย์ นั้นว่า ดิละ พระลูกเจ้า ขอท่านจงนำดิฉันกลับไปสู่เรือนของตนเถิด ดังนี้แล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :-

เมื่อก่อนฉันได้ถวายด้ายแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้า ซึ่งได้เข้าไปขอถึงเรือนของดิฉัน วิบาก
ของการถวายด้ายนั้น ดิฉันจึงได้เสวยผลอัน
ไพบุลย์อย่างนี้ ประการหนึ่ง ผ้ามากมายหลาย
โกฏิ บังเกิดแก่ดิฉัน วิมานของฉันเกลื่อนกล่น
ไปด้วยดอกไม้ นารีธรรมย์ วิจิตรด้วยรูปภาพ

ต่าง ๆ เทียบพร้อมไปด้วยเทพบุตร เทพธิดา
ผู้เป็นบริวาร ฉันเลือกใช้สอยนุ่งห่มตามชอบใจ
ถึงเพียงนี้ สรรพวัตถุอันปลื้มใจมากมาย ก็ไม่
หมดสิ้นไป ฉันได้รับความสุขความสำราญใน
วิมานนี้ เพราะอาศัยวิบากแห่งกรรมนั้น ฉันกลับไป
ไปสู่มนุษยโลกแล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่
ลูกเจ้า ขอท่านจงนำฉันกลับไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปพฺพชิตตฺส ภิกฺขุโน นี้ ท่าน
กล่าวหมายเอาพระปัจเจกพุทธเจ้า. จริงอยู่ พระปัจเจกพุทธเจ้า
นั้น เมื่อว่าโดยปรมาตถ์ ย่อมควรที่จะกล่าวได้ว่า เป็นบรรพชิต
เพราะจับได้ คือละพลังแห่งกามจากสันดานของตนโดยเด็ดขาด และ
ควรกล่าวว่า ภิกษุ เพราะเป็นผู้ทำลายกิเลส. บทว่า สุตติํ ได้แก่
ด้ายอันสำเร็จด้วยฝ้าย. บทว่า อุปสงฺกมฺม ได้แก่ เข้ามายังเรือน
ของฉัน. บทว่า ยาจิตา ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า ขอด้วยการ
เที่ยวไปเพื่อภิกษา กล่าวคือ การประกอบด้วยกายวิญญูติ ที่กล่าว
ไว้อย่างนี้ว่า พระอรียเจ้าทั้งหลาย ย่อมยินดีเจาจง นี่เป็นการขอ
ของพระอรียเจ้าทั้งหลาย บทว่า ตตฺส ได้แก่ ถวายด้ายนั้น. บทว่า
วิปาโก วิปุลผลูปลพฺภติ ความว่า บัดนี้ได้ คือ เสวยผลอันไพบูรณ์
คือวิบากอันตั้งขึ้นอย่างใหญ่หลวง. บทว่า พหฺวกา แปลว่า มิใช่น้อย
บทว่า วตฺตฺโลกฺเณ ได้แก่ โภคิแห่งผ้า อธิบายว่า ผ้าหลายแสน
ประเภท.

บทว่า **อเนกจิตต์** ได้แก่ วิจิตรด้วยรูปภาพต่างๆ หรือ มีรูปภาพอันวิจิตรด้วยรัตนะ มีแก้วมุกดาและแก้วมณีเป็นต้น มากมาย. บทว่า **นรนาริเสวิต** ได้แก่ เพียบพร้อมไปด้วยเทพบุตรและเทพธิดาผู้เป็นบริวาร. บทว่า **สาห์ ภูณฺขามิ** ความว่า ฉะนั้น จะเลือกใช้สอยวิมานนั้น. บทว่า **ปารุปามิ** ความว่า ฉันจะนุ่งและห่มผ้าตามที่ปรารถนาต้องการ ในบรรดาผ้าหลายโกฏฐิ. บทว่า **ปหูตฺวิตฺตา** ความว่า สรรพวัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์แก่ทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย คือ มีทรัพย์มากก็มีโทษะมาก บทว่า **นจ ตาว จียติ** ความว่า สรรพวัตถุอันเป็นเครื่องปลื้มใจนั้น ย่อมไม่หมดสิ้นไป คือไม่ถึงความสิ้นไป ได้แก่ไม่ถึงความหมดเปลือง.

บทว่า **ตฺสฺเสว กมฺมฺสฺส วิปាកมฺนฺวฺยา** ความว่า ฉันได้รับความสุขอันเป็นวิบาก และความสำราญ กล่าวคือ ความอรร้อยอันน่าปรารถนา โดยความเป็นเหตุเป็นปัจจัย อาศัยบุญกรรมที่สำเร็จด้วยการให้ค้ำยนั้นนั่นเอง ในวิมานนี้. บทว่า **คฺนฺตฺวา ปฺนฺเทว มานุสฺส** ได้แก่ ฉันกลับไปสู่มนุษย์โลกอีกทีเดียว. บทว่า **ปฺลฺยฺณานิ** ความว่า ข้าพเจ้าทำบุญอันให้สำเร็จความสุขพิเศษแก่นั้น, ซึ่งเป็นเหตุให้คิดฉันได้สมบัตินี้. บทว่า **นยฺยุยฺปฺตฺต ม** ความว่า ข้าแต่ลูกเจ้า เจ้าจงนำ คือ จงพาฉันกลับไปสู่มนุษย์โลก.

อมมนุษย์นั้น ครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อไม่ปรารถนาจะไปด้วยความอนุเคราะห์ เพราะค่าที่ตนมีจิตปฏิบัติในนางนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านมาอยู่ในวิมานนี้กว่า ๗๐๐ ปี เป็น
คนแก่แต่แล้ว จักไปอยู่ในมนุษยโลกทำไม อนึ่ง
ญาติของท่าน ตายไปหมดแล้ว ท่านจากเทวโลก
นี้ไปสู่มนุษยโลกนั้นแล้ว จักกระทำอย่างไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตุต นี้ เป็นการแสดงไปถึง
การลบลวิรัตติ. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า สตุต นี้ เป็นปฐมมาวิรัตติ
ใช้ในอรรถบัญญัติวิรัตติ. บทว่า วสุสस्ता แปลว่า กว้าร้อยปี, อธิบายว่า
ท่านมาอยู่ในที่นี่ คือมาสู่วิมานนี้เลย ๗๐๐ ปี คือ ท่านอยู่ในที่นี่
๗๐๐ ปี. บทว่า ชิณฺณา จ วุฑฺฒา จ ตฺหี ภวิสฺสตี ความว่า
ท่านมีอัฐภาพอันอุตุและอาหารอันเป็นทิพย์ สนับสนุนอุปถัมภ์อยู่
ในวิมานนี้ ตั้งอยู่โดยอาการเป็นหนุ่มที่เดียว ตลอดกาลมีประมาณ
เท่านี้ ด้วยอำนาจแห่งกรรม. อนึ่งท่านไปจากเทวโลกนี้ จักเป็น
คนแก่เพราะชราแก่ตามวัย ในมนุษยโลกนั้น เพราะกรรมสิ้นไป
และเพราะอำนาจแห่งอุตุและอาหารของมนุษย์. เพื่อจะหลีกเลี่ยง
คำถามว่า จะทำอย่างไร ตอบว่า เพราะญาติของท่านทั้งหมดตาย
ไปหมดแล้ว อธิบายว่า แม้ญาติของท่านทั้งหมดนั้นแหละ ตายไป
หมดแล้ว เพราะกาลเวลาล่วงไปนาน เพราะฉะนั้น ท่านจากเทวโลก
นี้ ไปยังมนุษยโลกนั้น จักกระทำอย่างไร, อธิบายว่า ท่านจงยัง
อายุให้สิ้นไปในที่นี่ ไม่ให้เหลือเศษไว้ คือ จงอยู่ในที่นี่.

หญิงนั้น อันอมมนุษย์นั้นกล่าวแล้วอย่างนี้ เมื่อไม่เชื่อคำของ
อมมนุษย์นั้น จึงกล่าวคาถาอีกว่า :-

เมื่อฉันอยู่ในวิมานนี้ ๗ ปี เท่านั้น ได้เสวย
ทิพยสมบัติ และความสุขอิมหามาแล้ว ฉันกลับไป
ไปสู่ถิ่นมนุษย์แล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่
ลูกเจ้า ขอท่านจงนำฉันกลับไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตุเตว วสุธานี อิธาคตยา เม
ความว่า ข้าแต่ลูกเจ้า เมื่อฉันอยู่ในที่นี่ ชะรอยว่าล่วงไปถึง ๗ ปี
ทีเดียว, นางกำหนดกาลเวลาที่ล่วงไปเป็นอันมากไม่ได้ จึงได้กล่าว
อย่างนั้น เพราะค่าที่ตนเพียงพร้อมไปด้วยทิพยสมบัติ และสุขสมบัติ
ถึง ๗๐๐ ปี.

ก็วิมานปรตนั้น ถูกนางถามอย่างนี้แล้ว จึงปราศสอนเธอ
มีประการต่าง ๆ แล้วกล่าวว่า บัดนี้เธอ จักไม่อยู่ในที่นั้น เกิน
๗ วัน ทรัพย์ที่เราให้แม่ของเจ้าฝังไว้มีอยู่ เจ้าจงให้ทรัพย์นั้นแก่
สมณพราหมณ์ แล้วจงปรารถนาความอูบัติในที่นี้แหละ จึงจับแขน
นางวางไว้ที่กลางบ้าน กล่าวว่า เจ้าพึงโอวาท ชนแม่เหล่าอื่น
ผู้มาในที่นี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงทำบุญตามกำลังเถิด ดังนี้แล้วจึงไป.
ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า :-

เวมานิกปรตนั้น จับแขนหญิงนั้น นำกลับไป
ไปสู่บ้าน ที่นางเกิด แล้วพูดกะหญิงนั้น ซึ่งกลับไป
เป็นคนแก่ มีกำลังน้อยที่สุดว่า ท่านพึงบอกชน
แม่อื่นที่มายังที่นี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงทำบุญเถิด
ท่านทั้งหลาย จะได้รับความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โส ได้แก่ วิมานปรตนั้น. บทว่า ตี ได้แก่หญิงคนนั้น. บทว่า คเหตุวาน ปสยห พหาย ได้แก่ จับแขนหญิงนั้น เหมือนบังคับนำไป. บทว่า ปจฺจฺยานยิตฺวาน ได้แก่ นำกลับมายังบ้านที่นางเกิดเจริญเติบโต. บทว่า เถรี ได้แก่ เป็นคนแก่, อธิบายว่า คนแก่ คนเฒ่า. บทว่า สุทฺทพฺพลี ได้แก่ มีกำลังน้อยที่สุด. เพราะค่าที่ตนเป็นคนคร่ำคร่าเพราะชราตัวเอง. ได้ยินว่า พร้อมกับจะไปจากวิมานนั้นนั่นแล นางเป็นคนคร่ำคร่า แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัย. บทว่า วชฺเชติ แปลว่า ฟังกกล่าว. ก็เพื่อจะแสดงอาการแห่งคำที่จะฟังกกล่าว ท่านจึงกล่าวคำมีอาทิว่า อญฺญมฺปิ ชนํ คำนั้น มีอธิบายดังนี้ว่า :- แน่นางผู้เจริญ ถึงท่านก็ฟังทำบุญ แม้คนอื่นที่มาในที่นี้ เพื่อต้องการเยี่ยมบ้าน ท่านก็ฟังว่ากล่าวสั่งสอนว่า ท่านผู้มีหน้าผ่องใส ท่านจงฟังดูศิระะ และท่อนผ้าที่ถูกไฟไหม้ ก็จงทำบุญมีทานและศีลเป็นต้น และว่า เมื่อทำบุญแล้ว ท่านจะได้รับความสุข อันเป็นผลแห่งบุญนั้น โดยแท้จริงทีเดียว ไม่ควรทำความสงสัยในบุญนั้น.

ก็แล เมื่อวิมานปรตนั้นกล่าวอย่างนี้แล้วจึงไป หญิงนั้น ไปยังที่อยู่ของหมู่ญาติตน ให้ญาติเหล่านั้นรู้จักตนแล้ว จึงถือเอาทรัพย์ที่ญาติเหล่านั้นมอบให้ เมื่อจะให้ท่านแก่สมณะและพราหมณ์ จึงได้ให้โอวาทแก่ชนผู้มาแล้ว ๆ ผู้สำนักของตน จึงกล่าวสอนด้วยคาถาว่า :-

เราได้เห็นเปรตทั้งหลาย ผู้ไม่ได้ทำความดี
ไว้ เดือดร้อนอยู่จันใด มนุษย์ทั้งหลายก็จันนั้น
ก็หมุ่สัตว์คือเทวดาและมนุษย์ กระทำกรรมอัน
มีความสุขเป็นวิบากแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ใน
ความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อกเตน ได้แก่ ไม่บังเกิด คือ
คนไม่ได้สั่งสมไว้. บทว่า สาธุนา ได้แก่ มีกุศลกรรม. บทว่า
สาธุรานี้ เป็นศศิชาวิภักติ ใช้ในลักษณะแห่งอิตถัมภูตะ. บทว่า
วิหุลณนุติ แปลว่า ถึงความคับแค้น. บทว่า สุขเวทนียิ ได้แก่
บุญกรรมอันมีความสุขเป็นวิบาก. บทว่า สุขเข จิตา ได้แก่ดำรงอยู่ใน
ความสุข. บาติว่า สุขเขจิตา ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า เจริญยิ่ง คือ แผ่ไป
ด้วยความสุข. ก็ในข้อนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า เราเห็นพวกเปรต เหมือน
พวกมนุษย์ เดือดร้อนอยู่เพราะไม่ได้ทำกุศลไว้ ทำแต่อกุศล ถึง
ความคับแค้น ด้วยความหิวและกระหายเป็นต้น เสวยทุกข์อย่างมหันต์.
แต่เราได้เห็นหมุ่สัตว์ ผู้กระทำความอันเป็นเหตุอันวยความสุข
ผู้นับเนื่องในเทวดาและมนุษย์ ด้วยกุศลกรรมที่ตนทำไว้นั้น และ
อกุศลกรรมที่ตนไม่ได้กระทำไว้ ดำรงอยู่ในความสุข. บทว่า สุข
จิตา นี้ เป็นบทกล่าวบังถึงตน. เพราะฉะนั้น ท่านเมื่อเว้นความชั่ว
ให้ห่างไกลแล้ว จงประกอบบวชชวายในการบำเพ็ญบุญ.

หญิงนั้น เมื่อให้อิวาทอย่างนี้ ได้บำเพ็ญมหาทาน ตลอด
๗ วัน เพื่อสมณและพราหมณ์เป็นต้น ในวันที่ ๗ ตายไป บังเกิด

ในภพชั้นดาวดึงส์. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อตุลุปัตติเหตุแล้ว จึงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. แต่
เมื่อว่า. โดยความแปลกกัน พระองค์ทรงประกาศถึงความที่ทานที่
บำเพ็ญในพระปัจเจกพุทธเจ้า ว่า ผลมากมีอันสงฆ์มาก. มหาชน
ได้ฟังดังนั้นแล้ว เป็นผู้ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ยินดี
ยิ่งในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาสุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. กัณณมณฑาเปติวัตถุ

ว่าด้วยภรรยานอกใจตายไปเป็นเปรต

พระเจ้าพาราณสีศรีสถามนางเวมานิกเปรตว่า

[๑๐๕] สระโบกขรณีนี้มีน้ำใสสะอาด มีบันได
ทองคำ ลาดด้วยทรายทองคำ ในสระนั้นมีกลิ่น
หอมฟุ้งนารี نرمโยใจ ดาดดินไปด้วยหมูไม้ นานา
มีลมร่ำเพยมาพัดเอากลิ่นหอมต่างๆ มา ดารดาษ
ด้วยบัวต่าง ๆ กลื่อนกล่นด้วยบัวขาวมีกลิ่น
หอมเจริญใจ อันลมร่ำเพยพัดฟุ้งจร ระงมไป
ด้วยเสียงหงส์และนกกระเรียน นกจ๊กพรากรมาร่ำ
ร้องไพเราะจับใจ กลื่อนกล่นไปด้วยฝูงนก
ต่าง ๆ ส่งเสียงร้องอยู่อิงมี มีหมูรูกษชาติอันมี
ดอกและผลนานาพรรณ ไม่มีเมืองใดในมนุษย์
เหมือนเมืองของท่านนี้ ปราสาทเป็นอันมากของ
ท่าน ล้วนแล้วด้วยทองคำและเงิน รุ่งเรืองงาม
สง่าไปทั่วทั้ง ๔ ทิศโดยรอบ นางทาสี ๕๐๐ คอย
บำเรอท่านประดับด้วยกำไลทอง นุ่งห่มผ้าทองคำ
บัลลังก์ของท่านมีมาก ซึ่งสำเร็จด้วยทองคำและ
เงิน ปลูกด้วยหนังชะมดและผ้าโกเชาอันบุคคล
จัดแจงไว้แล้ว ท่านจะเข้านอนบนบัลลังก์ใด ก็

สำเร็จดังความปรารถนาทุกอย่าง เมื่อถึงเที่ยงคืน
ท่านถูกจากบัลลังก์นั้นลงไปสู่สวนใกล้สระโบก-
ขรณี ยืนอยู่ที่ฝั่งสระนั้นอันมีหญ้าเขียวอ่อน
งดงาม ลำดับนั้น สุนัขหูด้วนก็ขึ้นมาจากสระนั้น
กัศอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน เมื่อใด ท่านถูกสุนัข
กัดกินแล้วเหลือแต่กระดูก เมื่อนั้น ท่านจึงลงสู่
สระโบกขรณี ร่างกายก็กลับมีเหมือนเดิม ภาย
หลังจากเวลาลงสระโบกขรณี ท่านกลับมีอวัยวะ
น้อยใหญ่เต็มบริบูรณ์ งดงามดูน่ารัก นุ่มนวลแล้ว
มาสู่สำนักของเรา ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้
ด้วยกาย วาจา ใจ และเพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร สุนัขหูด้วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของ
ท่าน.

นางเวมานิกปรตกราบทูลว่า

มีคฤหบดีคนหนึ่ง เป็นอุบาสกผู้มีศรัทธา
อยู่ในเมืองกิมพิละ หม่อมฉันเป็นภรรยาของ
อุบาสกนั้น เป็นคนทุศีล ประพฤตินอกใจเขาเมื่อ
หม่อมฉันนอกใจเขาอย่างนั้น สามีหม่อมฉันจึง
พูดว่า การที่เธอประพฤตินอกใจฉันนั้นเป็นการ
ไม่เหมาะไม่สมควร และหม่อมฉันได้กล่าว
มุสาวาทสบถอย่างร้ายแรงว่า ฉันไม่ได้ประพฤติ

นอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ถ้าฉันประพฤตินอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ขอให้สุนัขหูด้วนตัวนี้กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของฉันเถิด วิบากแห่งกรรมอันลามก คือ การประพฤตินอกใจสามีและภรรยาทั้งสอง อันหม่อมฉันได้เสวยแล้วตลอด ๗๐๐ ปี เพราะกรรมอันลามกนั้น สุนัขหูด้วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของหม่อมฉัน ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์มีอุปการะแก่หม่อมฉันมา พระองค์เสด็จมาที่นี่ เพื่อประโยชน์แก่หม่อมฉัน หม่อมฉันพ้นดีแล้วจากสุนัขหูด้วน ไม่มีใครความโศก ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์ หม่อมฉันขอประนมอัญชลีวิงวอนว่า ขอพระองค์จงเสวยกามสุขอันเป็นทิพย์ รื่นรมย์อยู่กับหม่อมฉันเถิด.

พระราชชาติรสว่า

กามสุขอันเป็นทิพย์เราเสวยแล้ว และ รื่นรมย์แล้วกับท่าน ดูก่อนนางผู้ประกอบด้วย ความงาม เราขออ่อนวอนท่าน ขอท่านจงรีบนำฉันกลับเสียดเถิด.

จบ กัณณมุตตเปตวัตถุที่ ๑๒

อรรถกถากัณณมุตตเปตวัตถุที่ ๑๒

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงพระปรารภ
กัณณมุตตเปตต ตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า โสณฺณโสปานผลกา
ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า
กัสสปะ ในกิมิลนคร ยังมีอุบาสกคนหนึ่งเป็นพระโสดาบัน มี
ฉันทะร่วมกันกับอุบาสก ๕๐๐ คน เป็นผู้ชวนชวายเป็นบุญกรรม
มีการปลูกดอกไม้ สร้างสะพาน และสร้างที่จงกรม เป็นต้นอยู่
สร้างวิหารถวายพระสงฆ์ ได้ไปวิหารตามกาลเวลา พร้อมกับ
อุบาสกเหล่านั้น. ฝ่ายภริยาของอุบาสกเหล่านั้น เป็นอุบาสิกา
มีความพร้อมเพรียงกันและกัน ต่างถือดอกไม้ของหอมและเครื่อง
ลูบได้เป็นต้น ไปยังวิหารตามกาลเวลา ไปพักผ่อน ในสถาน
เป็นที่รื่นรมย์เป็นต้น ในระหว่างทาง.

ภายหลังวันหนึ่ง นักเลงหญิง ๒-๓ คน นั่งประชุมกันที่สภา
แห่งหนึ่ง เมื่ออุบาสิกาเหล่านั้น พวกกันไปพักผ่อนในที่นั้น เห็นรูป
สมบัติของอุบาสิกาเหล่านั้น มีจิตปฏิพัทธ์ รู้ว่า อุบาสิกาเหล่านั้น
ถึงพร้อมด้วยศีล อาจารย์และคุณธรรม จึงสนทนากันว่า ใครสามารถ
จะทำลายดี. ของอุบาสิกาแม่คนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสิกาเหล่านั้น
ได้. ในนักเลงเหล่านั้น นักเลงคนหนึ่ง กล่าวว่า เราสามารถ.
นักเลงเหล่านั้น ได้ทำความเสนียดจัญไรว่า พวกเราจะทำกรรม

อันเป็นเสนียดจัญไร ด้วยค่าจ้าง ๑,๐๐๐. เมื่อท่านทำได้ เราจะให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ แก่ท่าน เมื่อท่านทำไม่ได้ ท่านพึงให้ทรัพย์แก่เรา. เขาพยายามด้วยอุบายเป็นอนเก เมื่ออุบาสิกาเหล่านั้น มายังสภา จึงคิดพิณ ๗ สาย มีเสียงเปล่งออกไปเพราะเพราะพริ้ง ขับเพลงขับอันประกอบด้วยกามคุณ มีเสียงไพเราะทีเดียว ให้หญิงคนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสิกาเหล่านั้น ถึงศีลวิบัติ ด้วยเสียงเพลงขับ กระทำการล่วงเกิน ให้นักเลงเหล่านั้นพ่ายแพ้ไปด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๐. นักเลงเหล่านั้น พ่ายแพ้ไปด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๐ แล้วจึงบอกแก่สามีของนาง. สามีถามนางว่า บุรุษเหล่านั้นได้กล่าวโดยประการที่เธอเป็นอย่างนี้หรือ ? นางปฏิเสธว่า ฉันไม่รู้เรื่องเช่นนี้ เมื่อสามีไม่เชื่อ จึงแสดงสุนัขที่อยู่ใกล้ ได้ทำการสบถว่า ถ้าฉันทำกรรมชั่วเช่นนั้นไซ้ริ ขอสุนัขคำตัวหูขาดนี้ จงกัดฉัน ซึ่งเกิดในภพนั้น ๆ เกิด. ฝ่ายหญิง ๕๐๐ คน รู้ว่าหญิงนั้นประพฤตินอกใจ ถูกสามีท้วงว่าหญิงนี้ทำกรรมชั่วเช่นนี้ หรือว่าไม่ได้ทำ จึงกล่าวมุสาวา พวกเราไม่รู้กรรมเห็นปานนี้ จึงได้ทำสบถว่า ถ้าพวกฉันรู้ ขอให้พวกดิฉันพึงเป็นทาสหญิง ของหญิงนั้นแหละ ทุก ๆ ภพไปเกิด.

ลำดับนั้น หญิงผู้ประพฤตินอกใจนั้น มีหทัยถูกความเคียดรอนนั้นนั้นแลแผดเผา จึงชুবชิตไป ไม่นานนัก ก็ตายไป บังเกิดเป็นเวมานิกเปรตอยู่ที่ริมฝั่งสระกัณณมณฑาทแห่งหนึ่ง บรรดาสระใหญ่ ๗ สระ ที่ขุนเขาหิมวันต์. และรอบ ๆ วิมานของนาง ได้บังเกิดสระโบกขรณีขึ้นสระหนึ่ง อันประกอบด้วยการเสวยวิบากแห่ง

กรรมของนาง ส่วนหญิง ๕๐๐ คนที่เหลือ ทำกาลแล้ว บังเกิด
เป็นนางทาสีของหญิงนั้นนั่นแล ด้วยอำนาจกรรมที่ทำสบถไว้.
นางเสวยทิพย์สมบัติตลอดกลางวัน เพราะผลแห่งบุญกรรมที่ตน
ทำไว้ในกาลก่อนนั้น พอถึงเที่ยงคืนก็ถูกพลังแห่งกรรมชั่วตักเตือน
จึงลุกขึ้นจากที่นอน ไปยังฝั่งสระโบกขรณี. สุนัขคำตัวหนึ่ง
ประมาธเท่าลูกแพะ มีรูปร่างน่ากลัว หูขาด มีเขี้ยวโง้งยาวคมกริบ
มีนัยน์ตาเสมือนกงถ่านไม้ตะเคียนที่ถูกลโพงดีแล้ว มีลิ้นเหมือน
กลไกแห่งสายฟ้าที่แลบออกมาไม่ขาดระยะ มีเล็บโง้งคมกริบ
มีขนน่าเกลียดยาวแข็ง มาจากสระกัณณมูณฑะนั้น แล้วทำนาง
ผู้ไปในที่นั้น ให้ล้มลงที่ภาคพื้น เป็นเสมือนลูกความหิวจัดครอบงำ
ชุ่มม กัดกิน ให้เหลือเพียงร่างกระดูก แล้วคาบไปทิ้งที่สระโบก-
ขรณีแล้ว ก็หายไป. พร้อมกับที่สุนัขทิ้งในสระโบกขรณีนั่นนั่นแหละ
นางก็มีรูปเป็นปกติเดิมแล้ว ขึ้นสู่วิมาน นอนอยู่บนที่นอน. ฝ่าย
หญิงนอกนั้น เสวยทุกข์เป็นทาสของนางนั้นนั่นแล. พวกหญิงที่อยู่
ในที่นั้น ล่วงไป ๕๕๐ ปี ด้วยประการฉะนี้.

ลำดับนั้น หญิงเหล่านั้น เว้นจากนั้นเสีย อยู่เสวยทิพย์-
สมบัติ เกิดความเบื่อหน่าย. ยังมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลออกจากสระ
กัณณมูณฑะ ในบรรดาสระใหญ่ ๗ ธารนั้น ออกทางช่องบรรพต
แล้ว เข้าไปยังแม่น้ำคงคา. ก็ในที่ใกล้แต่สถานที่อยู่ของหญิง
เหล่านั้น ยังมีป่าไม้แทบหนึ่ง เป็นเช่นกับสวน อังคดงามประกอบ
ไปด้วยต้นมะม่วง ต้นขนุนและน้ำเต้าเป็นต้น ซึ่งมีผลเป็นทิพย์.

หญิงเหล่านั้น คิดพร้อมกันอย่างนี้ว่า เอาละ พวกเรา จักทิ้ง ผลมะม่วงเหล่านี้ลงในแม่น้ำนี้, ฝูโชน ชายบางคน เห็นผลไม้นี้เข้า เพราะความโลภในผลไม้ จะพึงมาในที่นี้บ้าง พวกเราจักอภิรมย์ กับชายนั้น. หญิงเหล่านั้น ได้กระทำเหมือนอย่างนั้น. ก็ผลมะม่วง ที่หญิงเหล่านั้น พากันโยนลงไปบางผล คาบสเก็บได้. บางผล พรานไพรเก็บเอาไป บางผลกาแยงเอาไป บางผลคล้อยอยู่ที่ริมฝั่ง ส่วนผลหนึ่ง ลอยไปตามกระแสน้ำ ในแม่น้ำคงคา ถึงกรุงพาราณสี โดยลำค้ำ.

ก็สมัยนั้น พระเจ้าพาราณสี ทรงสรองสนานในแม่น้ำคงคา ที่เขาล้อมไว้ด้วยตาข่ายโลหะ. ลำค้ำนั้น ผลไม้ที่ลอยไปตาม กระแสน้ำมาโดยลำค้ำ ติดอยู่ที่ตาข่ายโลหะ. พวกราชบุรุษ เห็นผลมะม่วงทิพย์ขนาดใหญ่ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส นั้นเข้า จึงนำเข้าไปถวายแก่พระราชชา. พระราชาทรงหยิบเอาส่วนหนึ่งของผลมะม่วงนั้น เพื่อจะทดลอง จึงพระราชทานให้แก่เพชรฆาต คนหนึ่งที่พระองค์ทรงตั้งไว้ในเรือนจำกิน. เขาเคี้ยวกินผลไม้ นั้น แล้วกล่าวว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ผลไม้เช่นนี้ ข้าพระองค์ไม่เคยเคี้ยว กินเลย ผลมะม่วงนี้ ชะรอยว่าจะเป็นของทิพย์. พระราชาได้พระราชทานอีกชิ้นหนึ่งแก่เพชรฆาตนั้น. เพชรฆาตเคี้ยวกินผลมะม่วง นั้นแล้ว ปรากฏจากหนังเหี่ยวสละผมหงอก มีรูปร่างน่าพึงใจ ได้ เป็นประหนึ่งตั้งอยู่ในวัยหนุ่ม. พระราชาทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงเกิดอัศจรรย์พระทัย ไม่เคยมี จึงเสวยผลมะม่วงนั้นบ้าง

ได้รับความวิเศษในพระวรกาย จึงตรัสถามพวกมนุษย์ว่า ผลมะม่วง
ทิพย์เห็นปานนี้ มีอยู่ที่ไหน ? พวกมนุษย์กราบทูลอย่างนี้ ได้ยินว่า
มีอยู่ที่ขุนเขาหิมพานต์ พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสว่า แก่ใคร
สามารถจะนำเอามะม่วงเหล่านั้นมาได้. พวกมนุษย์กราบทูลว่า
พรานไพร ย่อมรู้พระเจ้าข้า.

พระราชารับสั่งให้เรียกพวกพรานไพรมา จึงแจ้งเรื่องนั้น
ให้พวกพรานไพรทราบ ได้พระราชทานทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ
แก่พรานไพรผู้หนึ่ง ที่พวกพรานไพรเหล่านั้นสมมุติมอบถวายไป
จึงส่งพรานไพรคนนั้นไป ด้วยพระดำรัสว่า เจ้าจงไป จงรีบนำ
เอาผลมะม่วงนั้นมาให้เรา. พรานไพรนั้นได้ให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐
กหาปณะนั้น แก่บุตรและภริยา ถือเอาสะเบียง มุ่งหน้าไปสระ
กัณณมุนทะ ตรงกันข้ามกับแม่น้ำคงคา ล่วงเลยถิ่นมนุษย์ไป
พบดาบสองศี่หนึ่งที่ประเทศประมาณ ๖๐ โยชน์ ฝั่งในแต่ละสระ
กัณณมุนทะ เดินไปตามทางที่ดาบสนั้นบอกให้ พบดาบสอีกองค์หนึ่ง
ที่ประเทศประมาณ ๓๐ โยชน์ เดินไปตามทางที่ดาบสนั้นบอกให้
พบดาบสอีกองค์หนึ่ง ในที่ประมาณ ๑๕ โยชน์ จึงได้บอกเหตุ
ที่ตนมาแก่ดาบสนั้น. ดาบสพริ่าสอนเธอว่า ตั้งแต่นี้ไป เธอจะละ
แม่น้ำคงคาใหญ่สายนี้เสีย อาศัยแม่น้ำน้อยนี้ เดินทวนกระแสไป
ถือเอาน้ำในราตรี ในคราวที่ท่านเป็นช่องบรรพตแล้ว ฟิงเข้าไป.
ก็แม่น้ำสายนี้ ในเวลากลางคืน จะไม่ไหล. เพราะฉะนั้น แม่น้ำนั้น
จึงเหมาะก็การไปของท่าน. โดยล่องไป ๒-๓ โยชน์ ท่านก็จักเห็น

ผลมะม่วงเหล่านั้น. เขาได้ทำตามนั้นแล้ว พอพระอาทิตย์อุทัยขึ้น ได้ถึงสวนมะม่วง อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจยิ่งนัก เป็นภูมิภาคที่ โชติช่วงไปด้วยชายแห่งรัศมีของรัตนะต่าง ๆ งดงามไปด้วย ส่วนแห่งป่าที่มีผลมาก มีแมกไม้ มีสาขapakคลุมเป็นคจพพาน หมู่วิหกนนานชนิดก็ส่งเสียงร่าร้อง.

ลำดับนั้น พวกหญิงมนุษย์เหล่านั้น เห็นพรานไพร่นั้น เดินมาแต่ไกล จึงวิ่งเข้าไปด้วยหมายใจว่า คนนี้เป็นที่พึงของเรา คนนี้เป็นที่พึงของเรา. ก็พรานไพร่นั้น พอเห็นหญิงเหล่านั้นเข้า จึงตกใจกลัว ร้องหนีไป เพราะคนไม่ได้ทำบุญกรรมอันเหมาะสม ที่จะเสวยทิพยสมบัติในที่นั้น ร่วมกับหญิงเหล่านั้นได้ จึงไปถึง กรุงพาราณสี โดยลำดับแล้วกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระราชา. พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จึงเกิดความหวังเพื่อจะเห็นหญิง เหล่านั้น และ เพื่อจะบริโภคมะม่วงทั้งหลาย จึงให้พวกอำมาตย์ สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงผูกสอดกำธนู เหน็บพระขรรค์ โดยอ้างว่าจะไปล่าเนื้อ มีมนุษย์ ๒-๓ คน เป็นบริวาร เสด็จไปตามทางที่พรานไพร่นั้นนั้นแหละชี้แนะให้ จึงพักพวกมนุษย์ไว้ในที่ระยะ ๒-๓ โยชน์ จึงพาเฉพาะพรานไพร่ไปโดยลำดับ ให้พรานไพร่เมื่อนั้น กลับจากที่นั้น พอพระอาทิตย์อุทัย ก็เสด็จเข้าถึงสวนมะม่วง. ลำดับนั้น พวกหญิงเหล่านั้น เห็นเทพบุตรนั้น เหมือนเกิดในภพใหม่ จึงต้อนรับ รู้ว่าเขาเป็นพระราชา จึงเกิดความรัก และความนับถือมาก ให้อาบน้ำโดยเคารพ ให้ประดับตกแต่ง

ด้วยดี ด้วยผ้า เครื่องอลังการ ดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้
ยกขึ้นสู่วิมาน ให้บริโศภโกชนะอันเป็นทิพย์ มีรสเลิศต่าง ๆ แล้ว
ได้เข้าไปนั่งใกล้เขาตามสมควรแก่ความปรารถนา.

ครั้นล่วงไป ๑๕๐ ปี พระราชาเสด็จลุกขึ้น ในเวลาเที่ยงคืน
ประทับนั่งทอดพระเนตรเห็นนางเปรด ผู้ประพฤติกว้างเกินนั้น
กำลังเดินไปยังฝั่งสระโบกขรณี มีความประสงค์จะทอดลงดู จึง
ตามไป ด้วยคิดว่า เพราะเหตุไรหนอ หญิงนี้ จึงไปในเวลานี้.
ลำดับนั้น พระราชาเห็นนางผู้ไปในที่นั้น กำลังถูกสุนัขกัด เมื่อ
ไม่รู้ว่ นี้อะไรกันหนอ จึงทดลอง ๒-๓ วัน จึงคิดว่า สุนัขนี้
ชะรอยจะเป็นศัตรูแก่หญิงนี้ จึงพุ่งหลาวอันลับดีแล้ว ปลงเสียจาก
ชีวิต และโบยหญิงนั้นแล้ว ให้ลงยังสระโบกขรณี เห็นรูปที่ตน
ได้เห็นครั้งก่อนแล้ว จึงตรัสถามประวัติของนางนั้นด้วยคาถา
๑๒ คาถาว่า :-

สระโบกขรณีนี้ มีน้ำใสสะอาด มีบันได
ทองคำลาดด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระนั้น
มีกลิ่นหอมฟุ้งนารี نرمโยใจ ดาดดินไปด้วยหญ้าไม้
นานาชนิด มีกลิ่นต่างๆ หอมตลบไปด้วยลม
รำเพยพัดดารดาษด้วยบัวต่าง ๆ เกือบกล่น
ด้วยบัวขาว มีกลิ่นหอมเจริญใจ อันลมรำเพยพัด
ฟุ้งขจร เสียงระงมไปด้วยหงษ์และนกกะเรียน
นกจ๊กพรากรมารำร้องไพเราะจับใจ เกือบกล่น

ไปด้วยฝูงนกต่าง ๆ ส่งเสียงร้องอื้ออึง มีหมู่
รุกขชาติ อันมีดอกและผลนานาพรรณ ไม่มี
เมืองใด ในมนุษย์เหมือนเมืองของท่านนี้เลย
ปราสาทเป็นอันมากของท่าน ล้วนแล้วด้วย
ทองคำและเงิน รุ่งเรืองงามสง่าไปทั่วทั้ง ๔ ทิศ
โดยรอบ นางทาสี ๕๐๐ คน คอยบำเรอท่าน ประ
ดับด้วยกำไลทองคำ นุ่งห่มผ้าขลิบทองคำ บัลลังก์
ของท่านมีมาก ซึ่งสำเร็จด้วยทองคำและเงิน
ปูลาดด้วยหนังชะมด และผ้าโกเชาว์ อันบุคคล
จัดแจงไว้แล้ว ท่านจะเข้านอนบนบัลลังก์ใด ก็
สำเร็จดังความปรารถนาทุกอย่าง เมื่อถึงเที่ยงคืน
ท่านลุกจากบัลลังก์นั้นลงไปสู่สวนไถลัศจรรย์โบก-
ขรณี ยืนอยู่ที่ฝั่งสระนั้น อันมีหญ้าเขียวอ่อน
งดงาม ลำดับนั้น สุนัขหูด้วน ก็ขึ้นมาจากสระนั้น
กัดอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน เมื่อใดท่านถูกสุนัข
กัดกินแล้ว เหลือแต่กระดูก เมื่อนั้นท่านจึงลงสู่
สระโบกขรณี ร่างกายก็กลับเป็นเหมือนเดิม ภาย
หลังจากเวลาลงสระโบกขรณี ท่านกลัวมีอวัยวะ
น้อยใหญ่เต็มบริบูรณ์งดงาม คุณารัก นุ่งห่มแล้ว
มาสู่สำนักของเรา ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้
ด้วยกายวาจาใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร

สุนัขหูด่วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โสณฺณโสปานผลกา แปลว่า แผ่นกระดานบันได ล้วนแล้วด้วยทองคำ. บทว่า โสวณฺณวาลูกสนฺนตฺตา แปลว่า ลาดด้วยทรายทองคำโดยรอบ. บทว่า ตตฺถ ได้แก่ในสระ-
โบกขรณินั้น. บทว่า โสคนฺธิยา แปลว่ามีกลิ่นหอม. บทว่า วคฺคฺช แปลว่า คีน่าชอบใจ. บทว่า สฺวจิคนฺธา แปลว่า มีกลิ่นเป็นที่พอใจ.
บทว่า นานาคนฺธสมริตา ได้แก่ มีกลิ่นน่านรื่นรมย์ใจ หอมคลบ
ไปด้วยลมร่าเหยียด. บทว่า นานาปทุมสณฺจนฺนา ได้แก่ พื้นน้ำ
ดาบาชไปด้วยบัว ต่าง ๆ ชนิด. บทว่า ปุณฺทริกสโมตฺตา ได้แก่
กลิ่นกล่นไปด้วยบัวขาว. บทว่า สุรภี สมฺปวายนฺติ ความว่า
มีกลิ่นหอมน่านเจริญใจ ถูกลมร่าเหยียดฟุ้งจร. อธิบายว่า สระ-
โบกขรณินี้. บทว่า หิ สโกณฺจาภิรฺฐา แปลว่า เสียระงมไปด้วย
หงส์และนกกระเรียน.

บทว่า นานาทิชคณา กิณฺณา แปลว่า กลิ่นกล่นไปด้วย
ฝูงนกต่าง ๆ บทว่า นานาสรคณายฺตา แปลว่า ประกอบไปด้วย
หมุ่นกต่าง ๆ ส่งเสียงร้องไพเราะจับใจอยู่ยังมี. บทว่า นานาผลชฺรา
ความว่า มีรุกขชาติอันทรงดอกออกผลอยู่ทุกฤดูกาล. บทว่า
นานาปฺปฺผชฺรา วนา ความว่า ได้แก่ป่าที่มีหมู่ไม้ให้ผลัดดอกน่าน
รื่นรมย์ใจนานาชนิด. จริงอยู่ บทว่า วนา ท่านกล่าวด้วยลิงคฺวิปฺลลาส.

บทว่า น มนุสฺเสสุ อีทิสฺส นครี ความว่า ในมนุษย์โลก
ไม่มีนครใดที่จะเสมอเหมือนนครของท่านนี้ อธิบายว่า หาไม่ได้

ในมนุษยโลก. บทว่า **รูปิยามยา** แปลว่า ล้วนแล้วด้วยเงิน. บทว่า **ทททุลลมานา** แปลว่า รุ่งโรจน์อย่างยิ่ง. บทว่า **อาภนุติ** แปลว่า ย่อมงดงาม. บทว่า **สมนุตา จตุโร ทิสา** ความว่า ตลอดทั้ง ๔ ทิศ โดยรอบ

บทว่า **ยา เตมา** ตัดเป็น **ยา เต อีมา**. บทว่า **ปริจาริกา** ได้แก่ หญิงผู้ทำการขวนขวาย. บทว่า **ตา** ได้แก่ หญิงบำเรอ. บทว่า **กมุพุกายูธธา** แปลว่า ประดับด้วยกำไลทองคำ. บทว่า **กณฺจนาวพภูติตา** ได้แก่ มีผมและมือประดับด้วยดอกไม้ กรองทอง.

บทว่า **กถลิมิกสยฺจนฺนา** แปลว่า ลาดด้วยหนังชะมด. บทว่า **สขฺขา** แปลว่า อันบุคคลจัดแจงแล้ว คือ เหมาะสมที่จะนอน. บทว่า **โคณกสนฺนุตา** แปลว่า ลาดด้วยผ้าโกเชาว์มีขนยาว.

บทว่า **ยตุถ** คือ ในบัลลังก์ใด. บทว่า **วาสุปคตา** แปลว่า เข้าไปยังที่อยู่ อธิบายว่า นอน. บทว่า **สมฺปตฺตตายทุตฺตตาย** แปลว่า เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืน. บทว่า **ตโต** แปลว่า จากบัลลังก์.

บทว่า **โปกฺขรณฺนา** คือ ไกลัสระโบทกษณฺณี. บทว่า **หริเต** แปลว่า หล้าเขียวอ่อน. บทว่า **สพฺพเต** แปลว่า คารคายไปด้วย หล้าอ่อน. บทว่า **สุเก** แปลว่างดงาม. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **สุเก** เป็นคำร้องเรียกนางเปรต. มีวาจาประกอบความว่า คุณก่อนนางผู้งดงาม เจ้าจงไปยืนอยู่ที่ริมสระโบทกษณฺณีนั่น บนหล้าอันเขียวสดโดยรอบ.

บทว่า กณฺณมฺมุโห แปลว่า มีหูขาด คือมีหูด้วน. บทว่า
ขายิตา อาสิ ความว่า ท่านเป็นผู้อันสุนัขหูขาดกัดแล้ว. บทว่า
อฏฺฐิสฺขลิกา กตา แปลว่า กัดให้เหลือเพียงร่างกระดูก. บทว่า
ยถา ปุเร ได้แก่ เหมือนในกาลก่อนแต่เวลาที่สุนัขจะกัด.

บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังจากลงสู่สระโบริกขรณิ. บทว่า
องฺคปจฺจํที แปลว่า มีสรรพางค์กายครบถ้วน. บทว่า สุจารุ
แปลว่า นำรีนรมย์ใจด้วยดี. บทว่า ปิยทฺสุสนา แปลว่า นำชม.
บทว่า อายาสิ แปลว่า ย่อมมา.

นางเปรตนั้น ถูกพระราชอาศรัยถามแล้วอย่างนี้ เมื่อจะกล่าว
ประวัติของตนตั้งแต่ต้นแต่พระราชนั้น จึงกล่าวคาถา ๕ คาถาว่า :-

มีคฤหบดี คนหนึ่ง เป็นอุบาสก มีศรัทธา
อยู่ในเมืองกมิละ หม่อมฉันเป็นภริยาของอุบาสก
นั้น ประพตินิกอใจเขา เมื่อหม่อมฉันประพตินิกอ
ใจเขาอย่างนั้น สามีหม่อมฉันจึงคิดว่า การ
ที่เธอประพตินิกอฉันนั้น เป็นการไม่เหมาะ
ไม่สมควร และหม่อมฉันได้กล่าวมุสาวาทสพด
อย่างร้ายแรงว่า ฉันไม่ได้ประพตินิกอท่าน
ด้วยกายหรือด้วยใจ ถ้าฉันประพตินิกอท่าน
ด้วยกายหรือด้วยใจไซ้ ขอให้สุนัขหูด้วนตัวนี้
กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของฉันเถิด วิบากแห่ง
กรรมอันลามก คือการประพตินิกอสามี และ

มุสาวาททั้ง ๒ อันหม่อมฉันได้เสวยแล้วตลอด

๗๐๐ ปี เพราะกรรมอันชั่วนั้น สุนัขหูด่วนจึง

กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของหม่อมฉัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กิมิลาโย** ได้แก่ ในพระนครมีชื่อ
อย่างนั้น. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **อติจารินี** ความว่า จริงอยู่
ภริยาท่านเรียกว่ามีความประพฤตินอกใจ เพราะประพฤตินอกใจ
สามี เมื่อดิฉันประพฤตินอกใจ สามีหม่อมฉันนั้น จึงได้กล่าวคำนี้
กะหม่อมฉัน. บทว่า **เนตฺติ จฺนุณฺโณ** เป็นต้น เป็นการแสดงอาการที่
สามีกล่าวแล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เนตฺติ จฺนุณฺโณ** ความว่า
การประพฤตินอกใจนั้น เป็นการไม่สมควร. บทว่า **น ปติรูปี** เป็น
ไวพจน์ของบทว่า **เนตฺติ จฺนุณฺโณ** นั้นนั่นเอง บทว่า **ยํ** เป็นกิริยา
ปรามาส. บทว่า **อติจรสฺสึ** แปลว่าประพฤตินอกใจ อีกอย่างหนึ่ง
บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน, อธิบายว่า การที่ท่านประพฤตินอกใจ
เรานั้น เป็นการไม่เหมาะไม่ควร.

บทว่า **โฆริ** แปลว่าร้ายแรง. บทว่า **สปลิ** แปลว่า คำสาป. บทว่า
ภาสิสฺสึ แปลว่า ได้กล่าวแล้ว. บทว่า **สจฺจํ** ตัดเป็น **เสจ อหํ**. บทว่า **ตํ** ได้แก่
ตุวิ แปลว่าท่าน. บทว่า **ตสฺส กมฺมสฺส** ได้แก่ กรรมอันลามก คือกรรมแห่ง
บุคคลผู้ทุศีลนั้น. บทว่า **มุสาวาทสฺส จ** ได้แก่ พุคฺมุสาวาทว่า ฉันไม่ได้
ประพฤตินอกใจท่าน. บทว่า **อฺภยํ** ได้แก่ วิกฺขของกรรมทั้ง ๒. บทว่า
อนฺนุญฺจ ความว่า ที่หม่อมฉันเสวยอยู่. บทว่า **ยโต** จากกรรมชั่วใด.

ก็แฉนางเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เมื่อจะระบุอุปการะ
ที่พระราชทานแก่คนจึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ พระองค์มี

อุปการะแก่หม่อมฉันมาก พระองค์เสด็จมาใน
ที่นี่ เพื่อประโยชน์แก่หม่อมฉัน หม่อมฉันพินดี
แล้วจากสุนัขหูด้วน ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มี
ภัยแต่ที่ไหน ๆ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคม
พระองค์ หม่อมฉันขอประนมอัญชลีวิงวอนว่า
ขอพระองค์จงเสวยกามสุข อันเป็นทิพย์ รื่นรมย์
อยู่กับหม่อมฉันเถิด.

นางเปรตเรียกพระราชาด้วยคำว่า เทว ในคานานั้น. บทว่า
กณฺณมฺมุทฺตสฺส ได้แก่สุนัขหูด้วน. จริงอยู่ คำว่า กณฺณมฺมุทฺตสฺส นี้
เป็นฉัฏฐีวิกัตติ ใช้ในอรรถแห่งปัญจมีวิกัตติ. ลำดับนั้น พระราชา
ทรงมีพระทัยเมื่อนำด้วยการอยู่ในที่นั้น จึงประกาศอภัยยศ
ในการเสด็จไป. นางเปรตได้ฟังดังนั้น มีจิตปฏิบัติต่อพระราช
เมื่อจะวอนพระราชานี้ให้ประทับอยู่ในที่นั้นนั่นเอง จึงกล่าวคาถา
ว่า ตาหิ เทว นนฺสฺสามิ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์.

พระราชามีพระประสงค์จะเสด็จไปพระนคร โดยส่วนเดียว
เทียว เมื่อจะประกาศอภัยยศของพระองค์อีก จึงได้กล่าวคาถา
สุดท้ายว่า :-

กามสุขอันเป็นทิพย์ เราได้เสียแล้ว และ
รื่นรมย์แล้วกับท่าน ดูก่อนนางผู้ประกอบด้วย
ความงดงาม เราขออ้อนวอนต่อท่าน ขอท่าน
จงรับนำฉันกลับไปเสียเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตาหิ ตัดเป็น ตี อหิ . บทว่า
สุกฺเต แปลว่า ผู้ประกอบด้วยความงดงาม. บทว่า ปฏินยาหิ มํ
แปลว่า ขอเธองนำฉันกลับไปยังพระนครของฉันเถิด. คำที่เหลือ
ในบททั้งปวง ปรากฏชัดแล้วทั้งนั้น.

ลำดับนั้น นางเวมานิกเปรตนั้น ครั้นสดับพระดำรัสของ
พระราชาแล้ว เมื่อจะอดกลั้น ความพลัดพรากจากกันมิได้ มีหัวใจ
ว้าวุ่น เพราะอาดูรด้วยความเศร้าโศก มีร่างกายสิ้นห้วนไหว
ถึงจะอ้อนวอนด้วยอุบายมีประการต่าง ๆ เมื่อไม่อาจจะให้พระราชา
ประทับอยู่ในที่นั้นได้ จึงนำพระราชาพร้อมด้วยรัตนอันควรแก่
ค่ามาก เป็นจำนวนมาก ไปยังพระนคร ให้เสด็จขึ้นสู่ปราสาท
คร่ำครวญรำพรรณแล้ว จึงไปยังที่อยู่ของตนตามเดิม. ฝ่าย
พระราชา ครั้นเห็นดังนั้นแล้ว จึงเกิดความสลดพระทัย บำเพ็ญ
บุญกรรมมีทานเป็นต้น ได้เป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา เสด็จอุบัติขึ้น
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรบูรณ์อยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เทียวจาริกไปยัง
บรรพต เห็นหญิงนั้น พร้อมด้วยบริวาร จึงถามถึงกรรมที่นางทำไว้.

นางเล่าเรื่องทั้งหมดนั้น ตั้งแต่ต้นแก่พระเถระ. พระเถระแสดง
ธรรมแก่หญิงเหล่านั้น. พระเถระกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อติอุปัฏติเหตุแล้ว จึงทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
มหาชนได้ความสลดใจ งดจากความชั่ว บำเพ็ญบุญกรรมมีทาน
เป็นต้น ได้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถากัณณมุตตปิฎกที่ ๑๒

๑๓. อุพริเปติวัตถุ

ว่าด้วยพระราชพระนามว่าพรหมทัตต์มี ๘๖,๐๐๐ องค์

[๑๑๐] พระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่ ได้เสวย
ราชสมบัติในแคว้นปัญจาลราช เมื่อวันคืนล่วง
ไป ๆ พระองค์ก็เสด็จสวรรคต พระนางเจ้า
อุพริมหีสด็จไปยังพระเมรุมาศ แล้วทรง
กรรแสงอยู่ เมื่อพระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหม-
ทัตต์ กรรแสงว่า พรหมทัตต์ ๆ ก็ดาบสผู้เป็น
มุนีสมบุรณ์ด้วยจรญาณ ได้มาที่พระนาง
อุพริประทับอยู่นั้น ท่านได้ถามชนทั้งหลายที่มา
ประชุมกันในที่นั้นว่า นี่เป็นเมรุมาศของใคร มี
กลิ่นหอมต่าง ๆ ฟุ้งคลบไป หลึงนี้เป็นภรรยา
ของใคร เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่
ซึ่งเสด็จไปแล้วไกลจากโลกนี้ คร่ำครวญอยู่ว่า
พรหมทัตต์ ๆ ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่นั้น
กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นี่เป็นพระเมรุมาศ
ของพระเจ้าพรหมทัตต์ ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ นี่
เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัตต์ มีกลิ่น
หอมฟุ้งคลบไป หลึงนี้เป็นพระมเหสีของท้าวเธอ
เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์พระราชสวามี

ซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรงกรรมแสดงอยู่ว่า

พรหมทัต ๆ.

ดาบสจึงถามว่า

พระราชานี้พระนามว่าพรหมทัต ถูกเผา
ในปีช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์แล้ว บรรดาพระเจ้า
พรหมทัตเหล่านั้น พระนางทรงกรรมแสดงถึง
พระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน.

พระนางอุพพริตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใด
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าจุฬณี ทรงเป็นใหญ่
อยู่ในแคว้นปัญจาลราช ดินันศรัโศกถึงพระ-
ราชาพระองค์นั้น ผู้เป็นพระราชสวามี ทรงประ-
ทานสิ่งของที่น้ำใครทุกอย่าง.

ดาบสกล่าววว่า

พระราชาทูกระองค์ทรงพระนามว่า
พรหมทัตเหมือนกัน ทั้งหมดเป็นพระราชโอรส
ของพระเจ้าจุฬณี เป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาล-
ราช พระนางเป็นพระมเหสีของพระราชานี้
นั้นทั้งหมดโดยลำดับกันมา เหตุไรพระนางจึง
เว้นพระราชาก่อน ๆ มากกรรมแสดงถึงแต่
พระราชาก่อนแล้ว.

พระนางอุพริตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ดิฉันเกิดเป็นแต่หญิง
ตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ หรือเกิดเป็นบุรุษบ้าง
ท่านพูดถึงแต่การที่ดิฉันเป็นหญิงในสงสารเป็น
อันมาก.

ดาบสตอบว่า

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราว
ก็เกิดเป็นบุรุษ บางคราวก็เข้าถึงกำเนิดปสูสัตว์
ที่สุดแห่งอรรถภาพทั้งหลาย อันเป็นอดีต ย่อมไม่
ปรากฏอย่างนี้.

พระนางอุพริตรัสว่า

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของ
ดิฉัน ผู้เราร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับ
ไฟที่ราดน้ำมัน ฉะนั้น ท่านได้บรรเทาความโศก
ถึงพระสวามีองค์ดิฉันผู้ถูกความโศกครอบงำ
แล้วถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศรคือความโศกอัน
เสียบแทงที่หทัยของดิฉัน ข้าแต่ท่านผู้เป็นมุณี
ดิฉันเป็นผู้มีลูกศรคือ ความโศกอันท่านถอนขึ้น
ได้แล้ว เป็นผู้เย็นลงแล้ว ดิฉันจะไม่เศร้าโศก
ไม่ร้องไห้อีกเพราะได้ฟังคำของท่าน

พระนางอุพรี ฟังคำสุภาษิตของดาบส

ผู้เป็นสมณะนั้นแล้ว ถีบาตรและจีวรออกบวช
เป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้ว เจริญเมตตาจิต
เพื่อเข้าถึงพรหมโลก พระนางอุพรีนั้น เมื่อ
ท่องเที่ยวไปสู่น้ำหนึ่งจากบ้านหนึ่ง ผู้นิคมและ
ราชธานีทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคตที่บ้านอุรุเวลา
พระนางเพื่อหน่ายความเป็นหญิง เจริญเมตตาจิต
เพื่อบังเกิดในพรหมโลก จึงได้เป็นผู้เข้าถึง
พรหมโลก.

จบ อุพรีเปตวัตถุที่ ๑๓

อรรถกถาอุพรีเปตวัตถุที่ ๑๓

เรื่องนางอุพรีเปตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อหุ ราชา พุรุมมทตฺโต
ดังนี้. พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภอุบาสิกาคนหนึ่ง. เล่ากันมาว่า ในกรุงสาวัตถี ได้มีสามี
ของอุบาสิกาคนหนึ่งตายไป. อุบาสิกานั้นก็อาศรัยเพราะความทุกข์
ในการพลัดพรากจากสามี เสรีโสภณ เดินร้องไห้ไปยังป่าช้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเห็นอุปนิสสัยสมบัติแห่งโศคาปัตติผลของนาง
ทรงมีพระมนัสอันพระกรุณากระตุ้นเตือน จึงเสด็จไปยังเรือน
ของนาง ประทับนั่งบนบัณเฑาะฏอาสน์. อุบาสิกาเข้าไปเฝ้าพระ-

ศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง. ลำดับนั้น พระ-
ศาสดาตรัสกะนางว่า อุบาสิกา เธอเศร้าโศกไปทำไม. เมื่อนาง
ทูลว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันเศร้าโศก เพราะพลัดพราก
จากสามีสุดที่รัก ทรงมีพระประสงค์จะให้นางปราศจากความ
เศร้าโศก จึงได้นำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกปีตนครแคว้นปัญจาละ ได้มีพระราชา
พระนามว่า พรหมทัต พระองค์ทรงละการดูแลก่อกติ ทรงยินดี
ในการทำประโยชน์แก่ประชาชนในแคว้นแคว้นของพระองค์ ไม่
ทรงให้ราชธรรม ๑๐ ประการเสียหายครองราชสมบัติอยู่ บาง
คราวประสงค์จะทรงเสด็จว่า ในแคว้นแคว้นของพระองค์ มีใคร
พูดอะไรกันบ้าง จึงปลอมเป็นช่างหูก พระองค์เดียวไม่มีเพื่อน
เสด็จออกจากนคร เทียวไปจากบ้านถึงบ้าน จากชนบทถึงชนบท
ทรงเห็นแคว้นแคว้นทั่วไปไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่ เบียดเบียน (ทั้ง)
พวกคนตื่นตัวอยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูเรือน ทรงเกิดความโสมนัส
จึงเสด็จกลับมุ่งมายังพระนคร จึงเสด็จเข้าไปยังเรือนของหญิงหม้าย
ยากจนคนหนึ่ง ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง. นางเห็นพระองค์จึงกล่าวถามว่า
คุณก่อนเจ้า ท่านเป็นใครและมาจากไหน. พระราชาตรัสว่า นาง
ผู้เจริญ ฉันเป็นช่างหูก เทียวรับจ้างทำการทอผ้า ถ้าท่านมีกิจใน
การทอผ้า ท่านจงให้อาหารและค่าจ้าง ฉันจะทำงานให้แม่แก่ท่าน
หญิงหม้ายกล่าวว่า ฉันไม่มีงานหรือค่าจ้าง คุณก่อนเจ้า ท่านจง
ทำงานของคนอื่นเถิด. พระราชานั้น ประทับอยู่ที่นั่น ๒-๓ วัน

ทรงเห็นธิดาของนางเพียบพร้อมด้วยลักษณะของผู้มีบุญมีโชค
จึงตรัสถามราคาของนางว่า หญิงคนนี้ ใคร ๆ ทำการหวงแหนแล้ว
หรือยัง ถ้ายังไม่มีใคร ๆ หวงแหน ท่านจงให้เด็กหญิงคนนี้แก่เรา
เราสามารถทำอุบายเครื่องเลี้ยงชีพตามความสบายแก่พวกท่านได้
หญิงหม้ายนั้นรับคำ แล้วได้ถวายธิดานั้นแก่พระราชา.

พระราชา ทรงอยู่กันนางนั้น ๒-๓ วัน จึงพระราชทาน
ทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ แก่นางแล้วตรัสว่า เพียง ๒-๓ วันเท่านั้น
เราก็จักกลับ แน่ นางผู้เจริญ เจ้าอย่ากระสันไปเลย ดังนี้แล้ว
จึงเสด็จไปยังพระนครของพระองค์ ทรงรับสั่งให้สร้างหนทางใน
ระหว่าง พระนครกับบ้านนั้น ให้สรม่าเสมอให้ประดับแล้วเสด็จไป
ในที่นั้น ด้วยราชานุภาพอันใหญ่แล้ว ให้ตั้งนางทาริกานั้นไว้ ใน
กองกหาปณะ แล้วให้อาบด้วยหมอน้ำทองคำและหมอน้ำเงิน แล้ว
ให้ตั้งชื่อว่า อูพพรี แล้วทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี
และได้ประทานบ้านนั้น แก่พวกญาติของนาง ได้นางมายัง
พระนครด้วยราชานุภาพอันใหญ่ ทรงอภิรมย์กับนาง เสวยรัชชสุข
ตลอดพระชนมชีพ ในที่สุดแห่งอายุ ก็เสด็จสวรรคต. ก็เมื่อพระ-
ราชาสวรรคตแล้ว และทำการถวายพระเพลิงพระศพเสร็จแล้ว
พระนางอูพพรีมีหทัยเพียบพร้อมด้วยลูกศร คือความเศร้าโศก
เพราะพลัดพรากจากพระสวามี ไปยังป่าช้า บุชาด้วยสักการะ
มิของหอมและดอกไม้เป็นต้น อยู่หลายวัน ระบุถึงพระคุณของ

พระราชารำครวญรำพรรณอยู่ จนถึงความเป็นบ้า กระทำ
ประทักษิณป่าช้า.

ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ของเราทั้งหลาย เป็นพระ-
โพธิสัตว์ ทรงผนวชเป็นฤาษี บรรลุฌานและอภิญญา อยู่ใน
ราวป่าแห่งหนึ่ง ใกล้เคียง ขุนเขาคิมพานต์ ทอดพระเนตรเห็น
พระนางอุพพรี ผู้เพียบพร้อมไปด้วยลูกศร คือความเศร้าโศก
ด้วยทิพยจักขุ เสด็จเหาะมา ปราบกฎรูป ประทับยืนอยู่ในอากาศ
ตรัสถามพวกมนุษย์ผู้อยู่ในที่นั้นว่า นี่เป็นป่าช้าของใครกัน และ
หญิงนี้ คร่ำครวญรำพรรณอยู่ว่า พรหมทัต พรหมทัต เพื่อต้องการ
พรหมทัตคนไหน. พวกมนุษย์ได้ฟังดังนั้น พวกนั้นกล่าวว่า พระราชา
ของชาวปัญจาละ ทรงพระนามว่า พรหมทัต ท้าวเธอสวรรคต
ในเวลาสิ้นพระชนมายุ นี่เป็นป่าช้าของท้าวเธอ นี่เป็นอักรรมเหสี
ชื่อว่า อุพพรี ของพระองค์คร่ำครวญรำพรรณระบุนถึงพระนามของ
พระองค์ว่า พรหมทัต พรหมทัต. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะ
แสดงความนั้น จึงได้ตั้งคาถา ๖ คาถาว่า :-

พระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นใหญ่ เสดยราช-
สมบัติ ในแคว้นปัญจาละราช เมื่อวันคืนล่วงไป
พระองค์เสด็จสวรรคต พระนางเจ้าอุพพรีมเหสี
เสด็จไปยังพระเมรุมาศ แล้วทรงกรรแสงอยู่ เมื่อ
พระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ก็ทรงกรรแสง
ว่า พรหมทัต พรหมทัต ก็ดาบสผู้เป็นมุนี

สมบูรณ์ด้วยจรณญาณ ได้มาที่พระนางอุพพรี
ประทับอยู่นั้น ท่านได้ถามชนทั้งหลาย มาประ-
ชุมกันในที่นั้นว่า นี่เป็นพระเมรุมาศของใครกัน
มีกลิ่นหอมต่าง ๆ ฟุ้งตลบไป หลุ้งนี้เป็นภริยา
ของใครกัน ไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นใหญ่
ซึ่งเสด็จไปแล้ว ไกลจากโลกนี้ คร่ำครวญอยู่ว่า
พรหมทัต พรหมทัต ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่
นั้น กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นี่เป็นพระ-
เมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต ข้าแต่ท่านผู้ นิร-
ทุกข์ นี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต
มีกลิ่นหอมฟุ้งตลบไป หลุ้งนี้เป็นพระมเหสีของ
ท้าวเธอ เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นพระ-
ราชสวามี ซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรงกรร-
แสงอยู่ว่า พรหมทัต พรหมทัต.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ แปลว่า ได้มีแล้ว. บทว่า
ปญฺจาลานํ ได้แก่ชาวปัญจาลรัฐ หรือได้แก่ ปัญจาลรัฐนั่นเอง.
จริงอยู่ ชนบทแม้หนึ่งชนบท เขาแสดงออกด้วยคำเป็นอันมากกว่า
ปญฺจาลานํ ด้วยถ้อยคำอันคาดคั้น ด้วยอำนาจแห่งพระราชกุมาร
ชาวชนบท. บทว่า รตสโร ความว่า ได้เป็นเสมือนผู้ยิ่งใหญ่
ในรถ คือ รถคันใหญ่. บทว่า ตสฺส อาพาหนํ ได้แก่ สถานที่เป็น
ที่ถวายพระเพลิง พระสรีระของพระราชาพระองค์นั้น .

บพว่า อิติ ความว่า ชื่อว่าฤาษี เพราะอรรถว่า แสงหา
ซึ่งคุณมีมานเป็นต้น. บพว่า ตตถ ได้แก่ ในที่เป็นที่ประทับของ
พระนางอุพพรินัน คือ ในสุสาน บพว่า อาคจฺจึ แปลว่า ได้ไปแล้ว.
บพว่า สมฺปนฺนจฺรโณ ความว่า ผู้ถึงพร้อมคือ ผู้ประกอบด้วยคุณ
คือ จรณะ ๑๕ ประการ เหล่านี้คือ สีสัมปทา ความเป็นผู้คุ้มครอง
ทวาร ในอินทรีย์ทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ
ชาคริยานุโยค สัทธิกรรม ๗ ประการมีศรัทธาเป็นต้น และรูปา-
วจรณาน ๔ ประการ. บพว่า มุนิ ความว่า ชื่อว่ามุนิ เพราะรู้
คือ รู้ชัด ซึ่งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น. บพว่า โส จ ตตถ
อปฺจฺจิตฺต ความว่า พระคาบสนัน ได้สอบถามถึงคนผู้อยู่ในที่นั้น.
บพว่า เย ตตถ สฺว สมาคตา ได้แก่ เหล่าคนผู้มาประชุมกันที่ป่าช้า
นั้น. ศัพท์ว่า สฺว เป็นเพียงนิบาต. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า เย ตตถาสฺว
สมาคตา ดังนี้ก็มี. บพว่า อาสุ ความว่า ได้มีแล้ว.

บพว่า นานาคนฺธสมริตฺติ ความว่า มีกลิ่น นานาชนิด หอมฟุ้ง
อบอวลไปโดยรอบ. บพว่า อิตฺโต แปลว่า จากมนุษย์โลก. ด้วย
คำว่า พุรคตฺติ หญิงนี้กล่าวเพราะคำที่ตนไปสู่ปรโลก. บพว่า
พุรหฺมตฺตตฺตติ วทติ ความว่า พระนางร้องเรียกด้วยอำนาจ
ความรำพรรณ โดยระบุนถึงชื่ออย่างนี้ว่า พรหมทัต พรหมทัต.

บพว่า พุรหฺมตฺตตฺตสฺส ภทฺทหนฺเต พุรหฺมตฺตตฺตสฺส มาริส
อธิบายว่า ข้าแต่พระมหามุนีผู้มีกายและจิตปลอดโปร่ง ผู้ Nirvuddha
นี้เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต หญิงนี้ เป็นพระมเหสี

ของพระเจ้าพรหมทัตพระองค์นั้นนั่นเอง ขอความเจริญ จงมีแก่
ท่าน และจงมีแก่พระเจ้าพรหมทัตนั้น ประโยชน์สุขย่อมมีแก่พระ-
มเหสีเช่นนั้น ผู้สถิตอยู่ในปรโลก ด้วยความคิดถึงเนื่องนิศย์ถึงหิต
ประโยชน์.

ลำดับนั้น พระดาบสนั้น ครั้นสดับคำของคนเหล่านั้นแล้ว
ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์ จึงไปยังสำนักของพระนางอุพพิริ เพื่อ
จะบันเทาความเศร้าโศกของพระนางอุพพิริ จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

พระราชาทรงพระนามว่า พรหมทัต ฤๅ
เผาในป่าช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์แล้ว บรรดา
พระเจ้าพรหมทัตเหล่านั้น พระนางทรง
กรรแสงถึงพระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฉพาสีตีสหสุตทานิ ความว่า
นับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์ บทว่า พุรุมมุตตสุตทานิกา ได้แก่
มีชื่ออย่างนี้ว่า พรหมทัต. บทว่า เตสึ กมนุโสจสิ ความว่า พระนาง
ทรงพระกรรแสงถึงพระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน บรรดาพระเจ้า
พรหมทัตที่นับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์นั้น. ดาบสดามว่า พระนางเกิด
ความเศร้าโศก เพราะอาศัยพระเจ้าพรหมทัต พระองค์ไหนกัน.

ก็พระนางอุพพิริ ถูกถามนั้นถามแล้วอย่างนี้ เมื่อจะบอกถึง
พระเจ้าพรหมทัตที่ตนประสงค์ จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใด
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอุพพิริ ทรงเป็นใหญ่

อยู่ในแคว้นปัญจาละ ดิฉันเศร้าโศกถึงพระ-
ราชาพระองค์นั้น ผู้เป็นพระราชสวามี ทรงประ-
ทานสิ่งของที่นำปรารถนาทุกอย่าง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จูพนีปุตุโต ได้แก่พระโอรส
ของพระราชา ผู้ทรงพระนามอย่างนั้น. บทว่า สพุพกมทำ ได้แก่
ทรงประทานสิ่งทั้งปวงที่น่าต้องการนำปรารถนาแก่ดิฉัน, หรือ
ผู้ให้สิ่งที่สรรพสัตว์ต้องการ.

เมื่อพระนางอุพพรี กล่าวอย่างนี้แล้ว คาบสจึงกล่าว คาถา
๒ คาถาอีกกว่า :-

พระราชาทูกพระองค์ ทรงพระนามว่า
พรหมทัตเหมือนกันทั้งหมด ล้วนเป็นพระราช-
โอรสของพระเจ้าจูพนี เป็นใหญ่อยู่ในแคว้น
ปัญจาละ พระนางเป็นพระมเหสี ของพระ-
ราชาเหล่านั้นทั้งหมด โดยลำดับกันมา เพราะ
เหตุไร พระนางจึงเว้นพระราชา พระองค์ก่อน ๆ
เสีย มาทรงกรรมแสงถึงพระราชาราชองค์หลัง
เล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพุพเวาเหตุ ความว่า พระราชา
เหล่านั้นทั้งหมดนับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์ เป็นพระราชโอรสของ
พระเจ้าจูพนี พระนามว่า พรหมทัต ได้เป็นใหญ่ในแคว้นปัญจาละ.

ความพิเศษมีความเป็นพระราช เป็นต้นเหล่านี้ ไม่ได้มีแต่พระราชแม่พระองค์เดียว ในพระราชเหล่านั้น.

บทว่า มหะสิตุมการิ ความว่า ก็ท่านได้กระทำ ให้เป็นพระอัครมเหสี ของพระราชทั้งหมดนั้น โดยลำดับ อธิบายว่า ถึงโดยลำดับ ด้วยบทว่า กสุมา พระดาบสถามว่า ท่านเห็นพระราชพระองค์ก่อน ๆ ในบรรดาพระราชเหล่านี้ ผู้ไม่พิเศษ โดยคุณและโดยเป็นพระสวามี มาทรงกรรมแสงถึงพระราชพระองค์หลัง พระองค์เดียวเท่านั้น เป็นเพราะเหตุไร คือ ด้วยเหตุไร ?

พระนางอุพริ ได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดสลดพระทัย จึงกล่าวคาถากะดาบสอีกว่า :-

**ข้าแต่ท่านผู้วิรุทกข์ ดิฉันเกิดเป็นแต่หญิง
ตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ หรือจะเกิดเป็นชาย
บ้าง ท่านพูดถึงแต่กาลที่ดิฉันเป็นหญิง ในสงสาร
เป็นอันมาก.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อาตุเม คือ ในตน. บทว่า อิจฺฉิตฺตตาย แปลว่า เกิดเป็นผู้หญิง. บทว่า ทิฆรตฺตตาย แปลว่า ตลอดกาลนาน. จริงอยู่ ในข้อนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า เมื่อดิฉันเป็นผู้หญิง ก็คงเป็นหญิงอยู่ตลอดกาลเท่านั้น. หรือว่า จะเป็นผู้ชายได้บ้าง. บทว่า ยสุธา เม อิจฺฉิตฺตตาย ความว่า ข้าแต่ท่านพระมหามุนี ท่านพูดถึงคือกล่าวถึงแต่กาลที่ดิฉันเป็นหญิง เป็นมเหสี ในสงสารมากมายถึงเพียงนั้น. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า อาหุ เม อิจฺฉิตฺตตาย ดังนี้ก็มี.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า อา เป็นนิบาต ใช้ในอนุสรณ์ตะ.
บทว่า อาหุ เม ความว่า ดิฉันเอง ได้ระลึกถึง คือได้รู้ทั่วถึงข้อนี้.
มีวาจาประกอบความว่า เมื่อดิฉันเป็นหญิง ก็เกิดเป็นผู้หญิง
ดิฉันเกิดไป ๆ มา ๆ ตลอดกาลเพียงเท่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้
เพราะเหตุไร ? เพราะเมื่อดิฉันเป็นหญิง ท่านได้ทำดิฉันให้เป็น
มเหสีของพระราชาทูกระองค์โดยลำดับ ข้าแต่พระมหามุนี
ท่านได้กล่าวถึงฉันในสังสารเป็นอันมาก เพราะเหตุไร ?

พระดาบสครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงว่า การกำหนด
แน่นอนนี้ ไม่มีในสังสารว่า หญิงก็ต้องเป็นหญิง ชายก็ต้องเป็นชาย
อยู่นั่นเอง จึงกล่าวคาถาว่า :-

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราว
เกิดเป็นชาย บางคราวก็เกิดในกำเนิดปสุสัตว์
ที่สุดแห่งอรรถภาพทั้งหลายอันเป็นอดีต ย่อม
ไม่ปรากฏอย่างนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ อิตถิ อหุ ปุริโส ความว่า
บางคราวท่านก็เป็นหญิง บางคราวก็เป็นชาย จะเป็นหญิงหรือเป็น
ชายอย่างเดียวกันนั้น ก็หามิได้ โดยที่แท้เกิดในกำเนิดปสุสัตว์บ้าง
คือ บางคราวก็ไปสู่ภาวะปสุสัตว์บ้าง คือ บางคราวก็เกิดในกำเนิด
สัตว์ดิรัจฉานบ้าง. บทว่า เอวเมตํ อตีตानํ ปริยอนุโต น ทิสฺสติ
ความว่า ที่สุดแห่งอรรถภาพอันเป็นอดีต อันเกิดเป็นหญิง เป็นชาย
และเป็นสัตว์ดิรัจฉานเป็นต้น อย่างนี้ คือตามที่กล่าวแล้วนี้ ย่อม

ไม่ปรากฏ แก่ผู้เห็นด้วยญาณจักขุ คือ ด้วยความอดสาหะใหญ่
สำหรับพระองค์ คืออย่างเดียวกันเท่านั้น ก็หาไม่ได้ โดยที่แท้ที่สุดแห่ง
อัทธภาพ ของเหล่าสัตว์ผู้วนเวียนอยู่ในสงสารทั้งหมด ย่อมไม่ปรากฏ
คือรู้ไม่ได้ทีเดียว. ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า :-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้ไม่มีที่สุด
และเบื้องต้นอันใคร ๆ ไปตามอยู่รู้ไม่ได้ เบื้องต้น
และที่สุดของเหล่าสัตว์ ผู้มีวิขาเป็นเครื่อง
ปิดกั้น ผูกพันด้วยตัณหา เล่นไป ท่องเที่ยวไป
ย่อมไม่ปรากฏ.

พระมเหสี ได้ฟังธรรมที่พระดาบสนั้น เมื่อจะประกาศ
ความที่สงสารไม่มีที่สุด และความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน
แสดงไว้แล้วอย่างนี้ มีหทัยสลดในสงสาร และมีใจเลื่อมใสในธรรม
ปราศจากลูกศรคือความเศร้าโศก เมื่อจะประกาศความเลื่อมใส
และความปราศจากเศร้าโศกของตน จึงกล่าวคาถา ๓ คาถาว่า:-

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของ
ดิฉัน ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำ
ดับไฟที่ลาดด้วยน้ำมันฉะนั้น ท่านบันเทาความ
เศร้าโศก ถึงพระสวามีของดิฉัน ผู้ถูกความ
เศร้าโศกครอบงำแล้ว ถอนได้แล้วหนอ ซึ่งลูกศร
ความเศร้าโศก อันเสียดแทงที่หทัยของดิฉัน
ข้าแต่ท่านผู้เป็นพระมหามุนี ดิฉันเป็นผู้มีลูกศร

คือความเศร้าโศกอันถอนขึ้นได้แล้ว เป็นผู้เย็น
สงบ ดิ้นไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้
ฟังคำของท่าน.

ความของคานานัน ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง
นั่นแล.

บัดนี้ พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงข้อปฏิบัติของพระนาง
อุพพรี ผู้มีพระหทัยสลด จึงได้ตรัสพระคาถา ๔ พระคาถาว่า :-

พระนางอุพพรี ฟังคำสุภษิตของดาบส
เป็นสมณะนั้นแล้ว ถือบาตรและจีวรออกบวช
เป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้ว เจริญเมตตาจิต
เพื่อเข้าถึงพรหมโลก พระนางอุพพรีนั้น เมื่อ
ท่องเที่ยวไปสู่บ้านหนึ่งจากบ้านหนึ่ง สุนิคม
และราชธานีทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคต ที่บ้าน
อุรุเวลา พระนางเบื่อหน่ายความเป็นหญิง เจริญ
เมตตาจิต เพื่อบังเกิดในพรหมโลก จึงได้เป็นผู้
เข้าถึงพรหมโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตสฺส ได้แก่ ดาบสนั้น. บทว่า
สุภษิต ได้แก่ คำอันเป็นสุภษิต, อธิบายว่า ซึ่งธรรม, บทว่า
ปพฺพจิตฺตา สนฺตา ได้แก่ เข้าถึงบรรพชา หรือบวชแล้ว เป็นผู้
กายวาจาสงบ. ด้วยบทว่า เมตฺตจิตฺตํ พระนางอุพพรี กล่าวถึงจิต
ที่เกิดพร้อมด้วยเมตตา คือ ฌานที่มีเมตตาเป็นอารมณ์ โดยยก

จิตขึ้นเป็นประธาน. บทว่า พุรุมฺโกลุปตฺติยา ความว่า ก็และพระนางเมื่อเจริญเมตตาคิดนั้น ก็เจริญเพื่อเข้าถึงพรหมโลก ไม่ใช่เพื่อเป็นบาทแห่งวิปัสสนาเป็นต้น. จริงอยู่เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติ คาสสและปริพาชกเจริญธรรมมีพรหมวิหารเป็นต้น ก็เจริญเพียงเพื่อภวสมบัติเท่านั้น.

บทว่า คามา คามํ ได้แก่ จากบ้านหนึ่ง ไปบ้านหนึ่ง. บทว่า อภาเวตฺวา แปลว่า เจริญแล้ว คือ พอกพูนแล้ว. บางอาจารย์กล่าวว่า อภาเวตฺวา ก็มี. อ อักษร ของบทว่า อภาเวตฺวา ของอาจารย์บางพวกนั้น เป็นเพียงนิบาต. บทว่า อิตฺถิ จิตฺตํ วิราเชตฺวา ความว่า คลายความคิด คือ ความมีอหยาตย์ ได้แก่ ความพอใจในความเป็นหญิง คือ เป็นผู้มีจิตปราศจากความยินดี ในความเป็นหญิง. บทว่า พุรุมฺโกลุปคา ความว่า ได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก โดยการถือปฏิสนธิ. คำที่เหลือ ง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ได้ทรงกระทำความเส้าโศก ของอุบาสิกานั้น โดยจุดสังเขปเทศนาเบื้องต้น. ในเวลาจบสังเขป อุบาสิกานั้น ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผล. และเทศนา ได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอุพริเปตวัตถุที่ ๑๓

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

รวมเรื่องที่มีในอุพพีวรรคนี้ คือ

๑. สังสารโมจกเปตวัตถุ
๒. สารีปุตตเถรมาตุเปตวัตถุ
๓. มัตตาเปตวัตถุ
๔. นันทาเปตวัตถุ
๕. มัญจกณทลีเปตวัตถุ
๖. กัณหาเปตวัตถุ
๗. ชนपालเปตวัตถุ
๘. จุฬเสฏฐีเปตวัตถุ
๙. อังกรเปตวัตถุ
๑๐. อุตตรมาตุเปตวัตถุ
๑๑. สุตตเปตวัตถุ
๑๒. กรรมมุนาเปตวัตถุ
๑๓. อุพพีเปตวัตถุ.

จบ อุพพีวรรคที่ ๒

อุพพีวรรคที่ ๒

ประดับด้วยเรื่อง ๑๓ เรื่อง

จูฬวรรคที่ ๓

๑. อภิขมานเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตเปลือยมีร่างเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง

โกสิยมกาอำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ตามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๑]   ดูก่อนเปรต ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มี
    ร่างกายเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่ง
    ร่างกาย เดินไปในน้ำอันไม่ขาดสาย ในแม่น้ำ
    คงคานี้ ท่านจักไปไหน ที่อยู่ของท่านอยู่ที่ไหน.

เพื่อจะแสดงเนื้อความที่เปรตนั้นและโกสิยมหาอำมาตย์
กล่าวแล้ว พระสังคีติกาจารย์จึงกล่าวคาถาความว่า

    เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้าน
    จุนทัณฑิละ อันอยู่ในระหว่างแห่งวาสกคามกับ
    เมืองพาราณสี แต่บ้านนั้นอยู่ใกล้เมืองพาราณสี
    มหาอำมาตย์อันปรากฏชื่อว่าโกสิยะเป็นเปรต
    นั้นแล้ว ได้ให้ข้าวสัตตุดและคู่มือสี่เหลี่ยมแก่เปรต
    นั้น เมื่อเรือหยุดเดิน ได้ให้ข้าวสัตตุดและคู่มือแก่
    อุบาสก เมื่อคู่มืออันโกสิยะอำมาตย์ให้ช่างก็ลบก
    แล้ว ผ่านงูง่ามก็ปรากฏแก่เปรตทันที ภายหลัง
    เปรตนั้นงูง่ามดีแล้ว ทัดทรงดอกไม้ตบแต่ง

ร่างกายด้วยอาภรณ์ ทักขิณาย่อมเข้าไปสำเร็จ
แก่เปรตนั้น ผู้อยู่แล้วในที่นั้น เพราะฉะนั้น
บัณฑิตผู้มีปัญญา พึงให้ทักขิณาบ่อย ๆ เพื่อ
อนุเคราะห์แก่เปรตทั้งหลาย

เปรตเหล่าอื่น บางพวกนุ่งผ้าจีวรขาว
รุ่งริ่ง บางพวกนุ่งผมหูลึกไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่เพื่อ
หาอาหาร บางพวกวิ่งไปแค้นที่ไกลไม่ได้แล้ว
กลับมา บางพวกสลบแล้วเพราะความหิวกระ-
หาย นอนกลิ้งไปบนพื้นดิน บางพวกล้มลงที่
แผ่นดินในที่ตนวิ่งไปนั้น ร้องไห้รำไรว่า เมื่อก่อน
เราทั้งหลายไม่ได้ทำกุศลไว้ จึงได้ถูกไฟคือความ
หิวและความกระหายเผาอยู่ ดูถูกไฟเผาแล้ว
ในที่ร้อน เมื่อก่อน พวกเรามีกรรมอันลามก เป็น
หญิงแม่เรือนมารดาทารกในตระกูล เมื่อไทย
กรรมทั้งหลายมีอยู่ไม่กระทำที่พึงแก้ตน เออ
ก็ข้าวและน้ำมีมากแต่เราไม่กระทำการแจกจ่าย
ให้ทาน และไม่ได้อะไรในบรรพชิตทั้งหลาย
ผู้ปฏิบัติชอบ อยากทำแต่กรรมที่คนดีไม่พึงทำ
เป็นคนเกียจคร้านใคร่แต่ความสำราญและกินมาก
ให้แต่เพียงโภชนะก้อนหนึ่ง ด่าปฏิบัติหาผู้รับ
อาหาร เรือน พวกทาสีทาสและผ้าอาภรณ์ของ

เราเหล่านั้น ไม่สำเร็จประโยชน์แก่พวกเรา พวก
เขาไปบำเรอคนอื่นหมด เรามีแต่ส่วนแห่งทุกข์
เราจุติจากเปรตนี้แล้ว จักไปเกิดในตระกูลอัน
ต่ำช้าเลวทราม คือ ตระกูลจักสาน ตระกูลช่างรถ
ตระกูลนายพราน ตระกูลคนจับทาส ตระกูลคน
กำพร้า ตระกูลช่างกลบค นี่เป็นคติแห่งความ
ตระหนี่ ส่วนทายกทั้งหลายผู้มีกุศลอันทำไว้แล้ว
ในชาติก่อน ปราศจากความตระหนี่ ย่อมยัง
สวรรค์ให้บริบูรณ์ และย่อมยังนันทวันให้
สว่างไสวรื่นรมย์แล้วในเวชยันตปราสาทสำเร็จ
ความปรารถนา ครั้นจุติจากเทวโลกแล้ว ย่อม
เกิดในตระกูลสูง มีโภคะมาก คือในตระกูลแห่ง
บุคคลมีเรือนยอด และปราสาทราชมณเฑียร มี
บัลลังก์อันลาดแล้วด้วยผ้าโกเชาว์ มีเหล่าบุรุษ
และสตรีถือพัดอันประดับแล้วด้วยแววหางนกยูง
คอยพัดอยู่ ในเวลาเป็นทารกก็ทัดทรงดอกไม้
ตบแต่งร่างกาย หมู่ญาติและพี่เลี้ยงนางนมผลัด
กันน้อม ไม่ต้องลงสู่พื้น อันชนทั้งหลายผู้
ปรารถนาความสุข เข้าไปบำรุงอยู่ทั้งเช้าและเย็น
ตลอดชาติ ส่วนใหญ่แห่งเทวดาเหล่าไตรทศ
ชื่อนันทวัน อันเป็นสถานไม่เศร้าโศก นำ

รู้ نرمยนี้ ย่อมไม่มีแก่ชนทั้งหลายผู้ไม่ได้ทำบุญ
ไว้ ย่อมมีแต่เฉพาะเหล่าชนผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว
เท่านั้น ความสุขในโลกนี้และในปรโลก ย่อมไม่
มีแก่เหล่าชนผู้ไม่ทำบุญ ความสุขในโลกนี้และ
โลกหน้า ย่อมมีเฉพาะแก่เหล่าชนผู้ทำบุญไว้
ปรารถนาความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าไตร-
ทศเทพ พึ่งทำบุญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่าบุคคล
ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์
เพียบพร้อมไปด้วยโภคสมบัติ.

จบ อภิขมาณเปตวัตถุที่ ๑

จูปวรรคที่ ๓

อรรถกถาอภิขมาณเปตวัตถุที่ ๑

เมื่อพระศาสดาเสด็จประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร
ทรงปรารภปรตพราณคนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
อภิขมาณ เวริมุหิ ดังนี้.

ได้ยินว่าในกรุงพาราณสี ได้มีพราณคนหนึ่งอยู่ในบ้าน
ชื่อว่า จุนทัฏฐิลละ เลขาสกคาม ฝั่งแม่น้ำคงคาในด้านอีกทิศหนึ่ง
เขาล่าเนื้อในป่าอย่างเนื้อล่า ๆ กิน ที่เหลือเอาห่อใบไม้หามาเรื้อน
พวกเด็กเล็ก ๆ เห็นเขาที่ประตูบ้านจึงวิ่งเหยียดมือร้องขอว่า จง

ให้เนื้อฉัน จงให้เนื้อฉัน เขาได้ให้เนื้อแก่เด็กเหล่านั้นคนละน้อยๆ.
ภายหลังวันหนึ่ง พวกเด็กเห็นเขาที่ประตูบ้าน ผู้ไม่ได้เนื้อ ประดับ
ดอกราชพฤกษ์และหอบเอาไปบ้านเป็นจำนวนมาก จึงวิ่งเหยียด
มือร้องขอว่า จงให้เนื้อฉัน จงให้เนื้อฉัน เขาได้ให้ดอกนมแมว
แก่เด็กเหล่านั้นคนละดอก.

ครั้งสมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วบังเกิดในหมู่เปรต เป็นผู้
เปลือยกายมีรูปร่างเกลียด เห็นเข้าน้ำสะพรั่งแล้ว ไม่รู้จักข้าวและ
น้ำแม้แต่ในความฝัน ทัดทรงกำดอกราชพฤกษ์และดอกโกสุมบน
ศีรษะ คิดว่าเราจักได้อะไรๆ ในสำนักของพวกญาติในจุณทัตฐิตคาม
เมื่อน้ำในแม่น้ำคงคาไหลไม่ขาดสาย จึงเดินทวนกระแสเข้าไป. ก็
สมัยนั้น อำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ชื่อว่า โกลิยะ ปราบ
ปัจฉินครซึ่งกำเรียบเสิบสานให้สงบแล้วก็กลับมา จึงส่งพล
บริวารมีพลช้าง ละพลม้าเป็นต้นไปทางบก ส่วนตนเองมาทางเรือ
ตามกระแสแม่น้ำคงคา เห็นเปรตนั้นกำลังเดินไปอย่างนั้น เมื่อจะ
ถามจึงกล่าวคาถาว่า :-

ดูก่อนเปรต ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มี
ร่างกายเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่ง
ร่างกายเดินไปในน้ำที่ไหลไม่ขาดสายในแม่น้ำ
คงคา นี้ ท่านจักไปไหน ที่อยู่ของท่านอยู่ที่ไหน.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อภิขุชานเน ได้แก่ ไม่แยกกัน
คือ ยังติดกันโดยการย่างเท้า. บทว่า วาริมุหิ ลุงคาย ได้แก่ น้ำใน

แม่น้ำคงคา. บทว่า อิธ คือ ในที่นี้. บทว่า ปุพฺพทุชฺเชโตว ความว่า มีร่างกายข้างหน้ากึ่งหนึ่ง ไม่เหมือนเปรต คือเหมือนเทพบุตร ไม่นับเนื่องในกำเนิดเปรต. เพื่อจะเลียงคำถามว่า อย่างไร ? ท่านจึงกล่าวว่า เป็นผู้ตัดทรงดอกไม้ประดับประดา. อธิบายว่า ประดับประดาด้วยดอกไม้ คล้องไว้ที่ศีรษะ. บทว่า กสฺส วาโส ภวิสฺสตี ความว่า ที่อยู่ของท่าน อยู่ในบ้านไหน หรือในประเทศไหน ท่านจงบอกเรื่องนั้น.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงคำที่เปรตนั้นและโกถียอำมาตย์กล่าวในกาลใด พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวคาถาว่า :-

เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้าน
จุนท์ภูริละอันอยู่ในระหว่างवासคามกับกรุง
พาราณสี แต่บ้านนั้นอยู่ใกล้กรุงพาราณสี ก็
มหาอำมาตย์อันปรากฏชื่อว่า โกลิยะเห็นเปรต
นั้นแล้ว ได้ให้ข้าวสตฺถุและคูฝ้าสี่เหลืองแก่เปรต
นั้น เมื่อเรือหยุดเดินได้ให้ข้าวสตฺถุและคูฝ้าแก่
อุบาสกข้างกัลบก เมื่อคูฝ้าอันโกลิยะให้ข้าง
กัลบกแล้ว ฝ้านุ่งฝ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันที
ภายหลัง เปรตนั้นนุ่งห่มฝ้าดีแล้ว ตัดทรงดอกไม้
ตกแต่งร่างกายด้วยอาภรณ์ ทักขิณาย่อมสำเร็จ
แก่เปรตนั้นผู้อยู่ในที่นั้น เพราะฉะนั้น บัณฑิต

**ผู้มีปัญญาพึงให้ทักษิณบอย ๆ เพื่ออนุเคราะห์
แก่เปรตทั้งหลาย.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า. จุนทภูจิลิ ได้แก่ บ้านอันมีชื่อ
อย่างนั้น. บทว่า อนุตเร วาสกคามิ พาราณสี จ สนฺติเก ได้แก่
ในระหว่างวาสกคามและกรุงพาราณสี. จริงอยู่ บทว่า อนุตเร
वासกคามิ พาราณสี จ สนฺติเก นี้ เป็นเหตุยวิภक्ति ใช้ในอรรถแห่ง
ฉฺฐวิภक्ति เพราะประกอบด้วย อนุตรา ศัพท์. จริงอยู่ บ้านนั้น
อยู่ในที่ใกล้กรุงพาราณสีแล. ก็ในข้อนั้น มีอธิบายดังนี้ว่า ในระหว่าง
วาสกคามและกรุงพาราณสี ข้าพเจ้าจักไปบ้านชื่อว่า จุนทภูจิลิคาม
ไม่ไกลแต่กรุงพาราณสี.

บทว่า โกลิโย อิติ วิสุโต ได้แก่ มีชื่อปรากฏอย่างนี้ว่า
โกลิยะ. บทว่า สตุตุ ภตุตถจ ได้แก่ ข้าว และภัต. บทว่า
ปีตถจ ยถ อทา ความว่า ได้ให้ผู้ผ้าคู่หนึ่งสีเหลือง คือ สีเหมือน
ทองคำ. หากเมื่อเขาถามว่า ได้ให้เมื่อไร ? จึงกล่าวตอบว่า ได้ให้
เมื่อเรือหยุด. บทว่า กปฺปกสฺส อทาปิ มีวาจาประกอบความว่า
ได้หยุดเรือซึ่งกำลังแล่น ได้ให้แก่อุบาสกข้างกลับกคนหนึ่งในที่นั้น
เมื่อโกลิยอำมาตย์ให้ผู้ผ้านั้น. บทว่า ฐาเน คือ โดยทันที ได้แก่
ในขณะที่นั้นนั่นเอง. บทว่า เปตสฺส ทิสฺสธ ความว่า ได้ปรากฏใน
ร่างของเปรต คือ ฟ้านุ่งและผ้าห่มได้สำเร็จแก่เปรตนั้น. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ภายหลังเปรตนั้นนุ่งห่มดีแล้ว ทัดทรงดอกไม้
ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องอาภรณ์ อธิบายว่า นุ่งห่มผ้าดีแล้ว ประดับ

ประคองตกแต่งด้วยอาภรณ์คือดอกไม้. บทว่า **ฐาน จิตสูส เปตสูส อุกกปฺปต** ความว่า ก็เพราะทักษิณานั้นตั้งอยู่ในฐานะอันควรแก่ พระทักษิณยบุคคล ย่อมสำเร็จ คือ ได้ถึงการประกอบเป็นพิเศษ แก่เปรตนั้น. บทว่า **ตสุมา ทขุเชต เปตานิ อหุคมุปาย ปุนปฺปุนิ** ความว่า พึงให้ทักษิณาลดน้อยๆ เพื่ออนุเคราะห์เปรต คือ เพื่ออุทิศ เปรต.

ลำดับนั้น โกลิยมหาอำมาตย์นั้น เมื่อจะอนุเคราะห์เปรตนั้น จึงให้สำเร็จทานวิธีตามกระแสน้ำ เมื่อพระอาทิตย์อุทัยได้ถึง กรุงพาราณสี. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาจากอากาศ เพื่อ อนุเคราะห์เปรตเหล่านั้น ได้ประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ฝ่าย โกลิยมหาอำมาตย์ลงจากเรือแล้ว หารัชารำเรียง นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ขอพระองค์ ทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ เพื่ออนุเคราะห์ ข้าพระองค์. พระศาสดาทรงรับด้วยคุณนิภาพ. โกลิยมหาอำมาตย์ นั้นได้ทราบที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับแล้ว จึงให้สร้างสาขามณฑปใหญ่ในภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ในขณะนั้นนั่นเอง ให้ประดับ ประคองด้วยผ้าต่างชนิดอันวิจิตรด้วยสีย้อมต่าง ๆ ทั้งเบื้องบน และด้านข้าง ๆ ทั้ง ๔ ด้าน ได้ให้ปูอาสนะถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าในที่นั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งบนอาสนะที่ ตกแต่งไว้.

ลำดับนั้น มหาอำมาตย์นั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
บูชาด้วยสักการะมิของหอมและดอกไม้เป็นต้น ถวายบังคมแล้ว
นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลคำที่ตนกล่าวและคำโต้ตอบ
ของเปรตในหนหลัง แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระดำริว่า ขอสงฆ์จงมา. พร้อมกับที่พระองค์ทรงพระดำริ
นั้นแล ภิกษุสงฆ์อันพุทธานุกาภกระตุนเดือน จึงพากันแวดล้อม
พระธรรมราชา คุงฝูงหงส์ทองพากันแวดล้อมพญาหงส์เศรษฐ.
ในขณะนั้นนั่นเอง มหาชนพากันประชุมด้วยถ้อยคำ จักมีพระธรรม
เทศนาอันยิ่ง. มหาอำมาตย์เห็นด้วยดังนั้นมีจิตเลื่อมใส จึงอังกาส
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประธาน ให้อิมหน้าด้วยขาทนียะ
และโกชนียะอันประณีต. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระกระยาหาร
เสร็จแล้ว เพื่ออนุเคราะห์มหาชนจึงทรงอธิษฐานว่า ขอคนชาวบ้าน
ใกล้กรุงพาราณสีจงประชุมกันเถิด. ก็มหาชนทั้งหมดนั้นได้ประชุม
กันด้วยกำลังพระฤทธิ. และพระองค์ได้ทรงทำเปรตเป็นอันมาก
ให้ปรากฏแก่มหาอำมาตย์. บรรดาเปรตเหล่านั้น บางพวกนุ่งผ้า
ท่อนเก่าขาดวิน บางพวกเอาผมของตนเองปิดอวัยวะที่อาย
บางพวกเปลือยกายมีรูปเหมือนตอนเกิด ถูกความหิวกระหาย
ครอบงำ มีหนังหุ้มห่อไว้ มีร่างกายเพียงแต่กระดูก เทียวหมุนแคว้ง
ไปข้างโน้นข้างนี้ ปรากฏแก่มหาชนโดยประจักษ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรุ้งแต่งอิทธาภิสังขาร
คือบันดาลด้วยพระฤทธิ โดยประการที่เปรตเหล่านั้นประชุมพร้อม

กันประกาศความชั่วที่ตนทำแก่มหาชน. พระสังคีติกอาจารย์เมื่อจะแสดงเนื้อความนั้น จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

เปรตเหล่าอื่น บางพวกนุ่งผ้าซีริวขาด
รุ่งริ่ง บางพวกนุ่งผม หลีกไปยังทิศน้อยทิศใหญ่
เพื่อหาอาหาร บางพวกวิ่งไปแม่ในที่ไกล ไม่ได้
ก็กลับมา บางพวกสลบแล้ว เพราะความหิว
กระหาย นอนกลิ้งเกลือกบนพื้นดิน บางพวก
ล้มลงที่แผ่นดินในที่ที่คนวิ่งไปนั้น ร้องให้รำไร
ว่า เราทั้งหลายไม่ได้ทำกุศลไว้ในกาลก่อน จึง
ได้ถูกไฟคือ ความหิว ความกระหายเผาอยู่ ดู
ถูกไฟเผาในที่ร้อน เมื่อก่อนพวกเรามีกรรมอัน
ลามก เป็นหญิงแม่เรือนมารดาทารกในตระกูล
เมื่อไทยธรรมทั้งหลายมีอยู่ ไม่กระทำที่พึงแก้ตน.
เออ ก็ข้าวและน้ำมีมาก แต่เราไม่ทำการแจกจ่าย
ให้ทานและไม่ได้ให้อะไร ๆ ในบรรพชิตผู้
ปฏิบัติชอบ อยากทำแต่กรรมที่คนดีเขาไม่ทำ
เกียจคร้าน ใครแต่ความสำราญ และกินมาก
ให้แต่เพียงโภชนะก้อนหนึ่ง คำว่าปฏิบัติหาคผู้รับ
โภชนะ. เรือน ทาส ทาสี และเครื่องอาภรณ์ของ
เราเหล่านั้น ไม่สำเร็จประโยชน์แก่พวกเรา
พวกเขาไปบำเรอคนอื่นหมด พวกเรามีแต่ส่วน

ของความทุกข์ เราจุดจากเปรตนี้แล้วจักไปเกิด
ในตระกูลอันต่ำช้าเลวทราม คือ ตระกูลจักสาน
ตระกูลช่างรถ ตระกูลนายพราน ตระกูลคน
จันทาล ตระกูลคนกำพร้าว ตระกูลช่างกลบ
นี่เป็นคติของความตระหนี่. ส่วนทายกทั้งหลาย
ผู้ได้ทำกุศลไว้ในชาติก่อน ปราศจากความ
ตระหนี่ ย่อมทำสวรรค์ให้บริบูรณ์ และย่อมทำ
สวนนันทวันให้สว่างไสว รื่นรมย์อยู่เวชยันต-
ปราสาท สำเร็จความปรารถนาในสิ่งที่นาใคร
ครั้นจุดจากเทวโลกแล้ว ย่อมเกิดในตระกูลสูง
มีโภคะมาก คือ ในตระกูลคนมีเรือนยอด และ
ปราสาทราชมณเฑียร มีบัลลังก์ลาดด้วยผ้า
โกเชาว์ มีเหล่าบุรุษและสตรีถือพัดอันประดับ
ด้วยแฉวงนกกยูง คอยพัดอยู่. ในเวลาเป็นทารก
ก็ตัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกาย หมู่ญาติ พี่เลี้ยง
นางนมผลัดกันอุ้ม ไม่ต้องลงสู่พื้นดิน อันชน
ผู้ปรารถนาความสุขเข้าไปบำรุงอยู่ทั้งเช้าและ
เย็นตลอดชาติ. สวนใหญ่ของเทวดาเหล่าไตรทศ
ชื่อนันทวัน เป็นสถานที่ไม่เศร้าโศก นำ
รื่นรมย์นี้ ย่อมไม่มีแก่ชนผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ความ
สุขในโลกนี้และโลกหน้า ย่อมมีเฉพาะแต่คนผู้

**ทำบุญไว้ ผู้ปรารถนาความเป็นสหายแห่งเทวดา
เหล่าไตรทศ พึ่งทำบุญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่า
บุคคลผู้ทำบุญไว้ย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์
เพียบพร้อมด้วยโภคสมบัติ.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สาตุนุสนา** แปลว่า นุ่งผ้าจีวร
รุ่งเรือง. บทว่า **เอเก** แปลว่า บางพวก. บทว่า **เกสนิวาสนา** แปลว่า
เอาผมนั้นแหละปิดอวัยวะที่น่าอาย. บทว่า **ภตุตถย** **คจฺจนฺติ** ความว่า
หยุดอยู่เฉพาะที่ไหน ๆ ไม่ได้ ย่อมเดินไปเพื่อต้องการอาหารด้วย
หวังใจว่า ไฉนพวกเราไปจากนี้แล้ว จะพึ่งได้อะไร ๆ จะเป็นอาหาร
ที่เขาทิ้งก็ตาม อาเจียนก็ตาม กรรมมลทินเป็นต้นก็ตาม ในที่ใด
ที่หนึ่ง. บทว่า **ปุกฺกมฺนฺติ** **ทิสฺสตี** ความว่า. หลีกจากทิศไปสู่ทิศอื่นที่
มีระยะห่างหลายโยชน์.

บทว่า **ทฺฐเร** แปลว่า ในที่ไกลมาก. บทว่า **เอเก** ได้แก่ เปรต
บางพวก. บทว่า **ปฐาวิตฺวา** ได้แก่ วิ่งเข้าไปเพื่อต้องการอาหาร.
บทว่า **อลทฺฐาว** **นิวตฺตฺเร** ความว่า ครั้นไม่ได้ข้าวหรือน้ำดื่มอะไร ๆ
เลยก็พากันกลับ. บทว่า **ปมฺจฺจฺฉิตฺตา** ความว่า เกิดสลับเพราะความ
ทุกข์อันเกิดแต่ความหิวและความกระหายเป็นต้น. บทว่า **ภนฺตา**
แปลว่า กลิ้งเกลือกไป. บทว่า **ภฺมฺมึ** **ปฏิสฺสมฺภิตา** ความว่า เมื่อความ
สลับนั้นนั้นแลเกิดขึ้น ก็ชูบชิดล้มลงบนแผ่นดิน เหมือนบุคคลยื่น
ขว้างก้อนดินลงไปฉะนั้น

บทว่า **ตถ** คือในที่ที่ตนเดินไป. บทว่า **ภูมิมิ ปฏิสมุภิตา** ความว่า ล้มลงบนภาคพื้น เพราะไม่สามารถจะทรงตัวอยู่ได้ ด้วยความทุกข์อันเกิดแต่ความหิวเป็นต้น เหมือนตกไปในห้วงะนั้น. หรือว่าในที่ที่ไปนั้น เป็นผู้หมดหวังเพราะไม่ได้อาหารเป็นต้น ก็ล้มลงบนภาคพื้น เหมือนถูกใคร ๆ โบยตีตรงหน้า. บทว่า **ปฺพุเพ ออกตกลยาณา** แปลว่า ผู้ไม่ได้ทำคุณความดีอะไรไว้ในภพก่อน. บทว่า **อคุลิตพฺพุตฺตาว อาตเป** ความว่า ถูกไฟคือความหิวกระหายแผดเผา ย่อมเสวยทุกข์อย่างมหันต์ เหมือนถูกไฟเผาในที่ร้อนในฤดูแล้ง.

บทว่า **ปฺพุเพ** คือในอดีตภพ. บทว่า **ปาปชฺรมา** ได้แก่ ชื่อว่าผู้มีสภาวะอันลามก เพราะมีความริษยา และความตระหนี่เป็นต้น. บทว่า **ฆรณิ** ได้แก่ หญิงผู้เป็นแม่เรือน. บทว่า **กุลมาตโร** ได้แก่ ผู้เป็นมารดาของทารกในตระกูล หรือเป็นมารดาของบุรุษในตระกูล. บทว่า **ทีป** แปลว่าที่พึง อธิบายว่า บุญ. จริงอยู่บุญนั้นท่านเรียกว่า **ปติฏฺฐา** เพราะเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในสุคติ. บทว่า **นากมฺห** แปลว่า ไม่ทำไว้แล้ว.

บทว่า **ปชฺตุ** แปลว่า มาก. บทว่า **อนฺนปानมฺปิ** ได้แก่ ข้าวและน้ำ. ศัพท์ว่า **สุ** ในบทว่า **อปีสุสุ อวิกิริยติ** เป็นเพียงนิบาต. เอกก็ข้าวแลน้ำเราไม่ได้กระทำ คือ ทิ้งเสีย. บทว่า **สมฺมุคฺคเต** ได้แก่ เมื่อเราดำเนินชอบคือปฏิบัติชอบ. บทว่า **ปพฺพชิต** แปลว่า แก่นักบวช. จริงอยู่ บทว่า **ปพฺพชิต** นี้เป็นสัตตมีวิภคิ ใช้ในอรรถ จตุตถีวิภคิ. อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เมื่อบรรพชิตผู้ดำเนินชอบ

มีอยู่ คือ เมื่อได้บรรพชิต. บทว่า **น จ กิณฺจิ อทฺมฺหเส** ความว่า พวกเปรตผู้ถูกความเดือดร้อนครอบงำกล่าวว่า เราไม่ได้ให้ไทยธรรม แม้เพียงเล็กน้อย.

บทว่า **อภุมมกามา** ความว่า ชื่อว่า **อภุมมกามะ** เพราะปรารถนาอกุศลกรรมที่คนดีทั้งหลายไม่พึงกระทำ หรือชื่อว่า **ภุมมกามะ** เพราะปรารถนาอกุศลกรรมที่คนดีพึงทำ ชื่อว่า **อภุมมกามะ** เพราะไม่ปรารถนาอกุศลกรรม อธิบายว่า ไม่มีฉันทะในกุศลกรรม. บทว่า **อลสา** ได้แก่ เป็นคนเกียจคร้าน คือ ไม่มีความเพียรในการกระทำกุศล. บทว่า **สาทุกามา** ได้แก่ ปรารถนาสิ่งที่สำราญและอร่อย. บทว่า **มหคฺขสา** แปลว่า ผู้กินจุ. แม้ด้วยบททั้ง ๒ ท่านแสดงไว้ว่า ได้โภชนะที่ดีและอร่อยแล้วไม่ให้อะไร ๆ แก่ผู้ต้องการ บริโภคเองเท่านั้น. บทว่า **อาโลปปิณฺฑาทาโร** ได้แก่ ให้ก้อนข้าวแม้เพียงคำเดียว. บทว่า **ปฏิกฺคเห** ได้แก่ ผู้รับก้อนข้าว นั้น. บทว่า **ปริภาสิมฺหเส** ได้แก่ กล่าวกตจี อธิบายว่า คูหมั่นและเยี้ยหั่น.

บทว่า **เต ฆฺรา** มีอธิบายว่า ในกาลก่อน พวกเราได้กระทำความรักว่าเรือนของเรา เรือนเหล่านั้นตั้งอยู่ตามเดิม บัดนี้ สิ่งอะไร ๆ ก็ไม่สำเร็จแก่พวกเรา. แม้ในบทว่า **ตา จ ทาสีโย ตานวารณานิ โน** นี้ ก็นัยนี้เหมือนกัน. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **โน** แปลว่า ก็พวกเรา. บทว่า **เต** ได้แก่ มีเรือนเป็นต้นเหล่านั้น. บทว่า **อญฺเณ ปริจาเรณฺติ** ความว่า กระทำการประกอบให้พิเศษ

ด้วยการบริโภคเป็นต้น. บทว่า มยฺหิ ทุกฺขสุตฺต ภาสิโน ความว่า พวกเปรตกล่าวติเตียนตนว่า ก็เมื่อก่อน พวกเราชวนชวนแต่การเล่นอย่างเดียว ละทิ้งสมบัติไม่รู้ที่ทำให้สมบัตินั้นติดตัวไป แต่บัดนี้เราเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์อันเกิดแต่ความหิว และความกระหายเป็นต้น.

บัดนี้ เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลายจูดิจากกำเนิดปรตแล้ว แม้จะเกิดในมนุษย์ ก็เป็นคนมีชาติเลว มีความประพตติเหมือนคนกำพร้าที่เดียว ด้วยเศษแห่งวิบากกรรมนั้นนั่นแล เพราะฉะนั้นเพื่อจะแสดงความนั้น ท่านจึงกล่าว ๒ คาถาโดยนัยมีอาทิว่า เวณิ วา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เวณิ วา ได้แก่ เกิดในตระกูลช่างสาน อธิบายว่า เป็นช่างสานไม้ไผ่ ช่างสานไม้้อ. วา ศัพท์มีอรรถไม่แน่นอน. บทว่า อวญฺญา แปลว่า คูหมิ่น อธิบายว่า คูแคลน. บาลีว่า วมฺภนา ตัดพ้อ ดังนี้ก็มี อธิบายว่า ถูกผู้อื่นเบียดเบียน. บทว่า รกฺการิ ได้แก่ ช่างหนัง. บทว่า ทุกฺกุภิกฺกา ได้แก่ ผู้มักประทุษร้ายมิตร คือผู้เบียดเบียนมิตร. บทว่า จณฺฑาสิ แปลว่า เป็นคนชาติจัญฑาล. บทว่า กปฺภมา ได้แก่ วนิพก คือผู้ได้รับความสงสารอย่างยิ่ง. บทว่า กปฺปกา ได้แก่ เกิดในตระกูลช่างกัลบก ในบททั้งปวงมีวจาประกอบความว่า มีบ่อย ๆ อธิบายว่า ย่อมเกิดในตระกูลต่ำเหล่านี้แล้ว ๆ เล่า ๆ.

บทว่า เตสุ เตสุว ชายนฺติ ความว่า เกิดในปรตทั้งหลาย เพราะมลทิน คือความตระหนี่ จูดิจากปรตแล้วบังเกิดในตระกูล

คนกำพร้าแม่พวกอื่น มีตระกูลนายพราน และตระกูลคนเทหยากเขือ ซึ่งถูกตัดพ้อมาก และเชียวใจอย่างยั้งอันเป็นตระกูลต่ำ. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า นี่เป็นคติของตนตระหนี่ ดังนี้.

พระสังคีติกาจารย์ครั้งแสดงคติของสัตว์ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้
อย่างนี้ บัดนี้เพื่อจะแสดงคติของคนผู้ทำบุญไว้ จึงกล่าวคาถา
๗ คาถาว่า ก็ผู้ได้ทำคุณงามความดีไว้ในปางก่อน ดังนี้เป็นต้น.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สคฺคํ เต ปริปุเรนฺติ ความว่า ทายก
ทั้งหลายได้ทำคุณงามความดีไว้ในชาติก่อน ยินดียิ่งในบุญอัน
ว่าด้วยการให้ทาน ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ย่อมทำ
สวรรค์ คือ เทวโลกให้บริบูรณ์ ด้วยรูปสมบัติของตนและด้วย
บริวารสมบัติ. บทว่า อภาสนฺติ จ นนฺทนํ ความว่า ไม่ใช่ทำ
นันทวันให้บริบูรณ์อย่างเดียวเท่านั้น โดยที่แท้ ย่อมครอบงำ
นันทวันแม้สว่างไสว อยู่ตามสภาวะด้วยรัศมีแห่งต้นกัลปพฤกษ์
เป็นต้น และให้ว่างไสว โชติช่วงด้วยความโชติช่วงแห่งฟ้าและ
อาภรณ์ ละด้วยรัศมีแห่งร่างกายของตน.

บทว่า กามกามิโน ความว่า มีเครื่องใช้สอยตามปรารถนา
ในกามคุณตามที่ต้องการ. บทว่า อูจฺจากุเลสุ ได้แก่ ตระกูลสูง
มีตระกูลกษัตริย์เป็นต้น. บทว่า สโภเคสุ ได้แก่ มีสมบัติมาก.
บทว่า ตโต จุตา ความว่า ครั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้ว

บทว่า ภูฏาคาร จ ปาสาท ได้แก่ ในภูฏาคารและปราสาท.
บทว่า พีชิตฺตุคา ได้แก่ มีเรือนร่างที่ถูกเขาพัวอยู่. บทว่า

โมราหตุเถติ ได้แก่ ถือพัควิชณีประดับด้วยแหวนทอง. บทว่า
ยสสุถิโน อธิบายว่า มีบริวารรื่นรมย์อยู่.

บทว่า องกโต องกั กจฺจนฺติ ความว่า แม้ในเวลาเป็นทารก
พวกญาติและนางนมพากันกะเดียดไป อธิบายว่า ไม่ไปตามพื้นดิน.
บทว่า อุปติฏฺฐนฺติ แปลว่า คอยบำรุงอยู่. บทว่า สุเขถิโน ได้แก่
ผู้ปรารถนาความสุข อธิบายว่า คอยบำบัดทุกข์แม้มีประมานน้อยว่า
ความหนาวหรือความร้อนอย่าได้มี.

บทว่า นยิทํ กตปฺลฺยณานํ ความว่า สวนใหญ่ของเทวดา
ดาวดึงส์เหล่าไตรทศ ชื่อว่า นันทวัน ใกล้ป่าใหญ่นี้ ไม่มีความ
เศร้าโศก น่ารื่นรมย์ใจ ไม่มีแก่ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ อธิบายว่า ผู้ที่
ไม่ได้บุญไว้ไม่อาจได้.

ด้วยบทว่า อิธ นี้ ท่านกล่าวหมายเอาผู้ที่ได้ทำบุญไว้เป็น
พิเศษในมนุษยโลกนี้. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อิธ คือในปัจจุบัน.
บทว่า ปรตฺต คือ ในสัมปรายภพ.

บทว่า เตสํ ได้แก่ อันเทพทั้งหลายตามที่กล่าวแล้วนั้น.
บทว่า สหปุยกามานํ ได้แก่ ปรารถนาความเป็นสหาย. บทว่า
โภกสมฺมุจฺจโน ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยโภคะทั้งหลาย อธิบายว่า ผู้
เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ บันเทิงใจอยู่. คำที่เหลือ
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร ตามควร
แก่อัครยาक्ष์ของมหาชน ผู้ประชุมกันในที่นั้น มีโกถิยอำมาตย์เป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 364

ประมุข ผู้มีใจสลด ในเมื่อปรตเหล่านั้นประกาศถึงคดีของกรรม
ที่ตนทำไว้โดยทั่วไป และ คดีของบุญกรรมด้วยประการอย่างนี้.

ในเวลาจบเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้ตรัสรู้ธรรม ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอภิขมานเปตวัตถุที่ ๑

๒. สาธุวาทีเถรเปตวัตถุ

ว่าด้วยพระเถรทำทานอุทิศถึงเปรต

[๑๑๒] พระเถรชาวภูทกนครรูปหนึ่ง อยู่ที่
ภูเขาสาธุวาที มีนามว่า โปฏฐปาทะ เป็นสมณะ
ผู้มีอินทรีย์อันอบรมดีแล้ว มารดาบิดาและพี่ชาย
ของท่านเกิดในยมโลก เสวยทุกขเวทนา เพราะ
ทำกรรมลามก จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เปรต
เหล่านั้นถึงทุกติ มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากยิ่ง
นัก เปลือยกายชুবผอม มีความเกรงกลัวสะดุ้ง
หวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณไม่อาจแสดงตน
แก่พระเถรได้ เปรตผู้เป็นพี่ชายของท่านคนเดียว
เปลือยกายรีบไปนั่งคุกเข่าประนมมือแสดงตน
แต่พระเถร พระเถรไม่ใส่ใจถึง เป็นผู้นิ่งเดิน
เลยไป เปรตนั้นจึงบอกให้พระเถรรู้ว่า ข้าพเจ้า
พี่ชายของท่านไปสู่เปตโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
มารดาบิดาของท่านเกิดในยมโลกเสวยทุกข์
เพราะทำบาปกรรม จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก
เปรตผู้เป็นมารดาบิดาของท่านทั้งสองนั้น มีช่อง
ปากเท่ารูเข็ม ลำบากมาก เปลือยกาย ชুবผอม
มีความเกรงกลัวสะดุ้งหวาดเสียวมาก มีภาระงาน

ทารุณ ไม่อาจแสดงตนแก่ท่าน ขอท่านจงเป็น
ผู้มีความกรุณา อนุเคราะห์แก่มารดาบิดา จงให้
ท่านแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้พวกเรา พวกเรา
ผู้มีภาระงานอันทารุณ จักยังอัตภาพให้เป็นไปได้
เพราะท่านอันท่านให้แล้ว

พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เทียวไป
บิณฑบาตแล้ว กลับมาประชุมในที่เดียวกัน
เพราะเหตุแห่งภักติกิจ พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุ
ทั้งหมดนั้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภักตอาหารที่
ท่านได้แล้วแก่ผมเถิด ผมจักทำสังฆทานเพื่อ
อนุเคราะห์ญาติทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงมอบ
ถวายพระเถระ พระเถระนิมนต์สงฆ์ถวายสังฆ-
ทานแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดาบิดาและ
พี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่
ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายจงมีความ
สุขเถิด ในลำดับที่อุทิสให้นั่นเอง โภชนะอัน
ประณีต สมบูรณ์ มีแกงและกับหลายอย่าง เกิด
ขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น

ภายหลัง เปรตผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี
กำลัง มีความสุข ไปได้ไปแสดงตนแก่พระเถระ
แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โภชนะอันมาก

มายที่พวกข้าพเจ้าได้แล้ว แต่ขอท่านจงดูข้าพเจ้า
ทั้งหลายยังเป็นคนเปลือยกายอยู่ ขอท่านจง
พยายามให้ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ผ่านุ่งผ้าห่มด้วย
เถิด พระเถระเลือกเก็บผ้าจากกองหยากเยื่อเอา
มาทำจีวรแล้ว ถวายสงฆ์อันมาแล้วจากจาตุรทิศ
ครั้งถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดา
และพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอท่านจงสำเร็จ
แก่ญาติทั้งหลาย ขอพวกญาติของเราจงมีความ
สุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง ผ้าทั้งหลาย
ได้เกิดขึ้นแก่ปรตเหล่านั้น

ภายหลัง ปรตเหล่านั้นนุ่งห่มผ้าเรียบร้อย
แล้ว ได้มาแสดงตนแก่พระเถระกล่าวว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายมีผิวพรรณดี มีกำลัง
มีความสุข มีผ้านุ่งผ้าห่มมากกว่าผ้าที่มีในแคว้น
ของพระเจ้านันทราช ผ้านุ่งผ้าห่มทั้งหลายของ
พวกเรา ไพบูลย์และมีค่ามาก คือ ผ้าไหม ผ้า
ขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าป่าน ผ้าย้าย
แกมไหม ผ้าเหล่านั้นแขวนอยู่ในอากาศ ข้าพเจ้า
ทั้งหลายเลือกนุ่งห่มแต่ผืนที่พอใจ (แต่ว่าพวก
ข้าพเจ้ายังไม่มีบ้านเรือนอยู่) ขอท่านจงพยายาม
ให้พวกข้าพเจ้าได้บ้านเรือนเถิด พระเถระสร้าง

ภูมิจึงอันมุ่งด้วยไปไม้ แล้วได้ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่
จาตุรทิศ ครั้นแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดา
บิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลแห่งการ
ถวายกุณินี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวก
ญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการ
อุทิศนั่นเอง เรือนทั้งหลาย คือ ปราสาทและเรือน
อย่างอื่น ๆ อันบุญกรรมกำหนดแบ่งไว้เป็น
ส่วน ๆ เกิดขึ้นแล้วแก่ปรตเหล่านั้น เรือนของ
พวกเราในเปตโลกนี้ ไม่เหมือนกับเรือนใน
มนุษยโลก เรือนของพวกเราในเปตโลกนี้ งาม
รุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทั้ง ๘ ทิศ เหมือนเรือน
ในเทวโลก แต่พวกเรายังไม่มีน้ำดื่ม ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ขอท่านจงพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้น้ำ
ดื่มด้วยเถิด พระเถระจึงตักน้ำเต็มชรรณกรก แล้ว
ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่จาตุรทิศ ครั้นแล้วได้อุทิศ
ส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศ
เจตนาว่า ขอผลท่านนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของ
เรา ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ใน
ลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง น้ำดื่มคือสระโบกขรณี
กว้าง ๔ เหลี่ยม ลึก มีน้ำเย็น มีท่าราบเรียบ ดี
น้ำเย็นมีกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้ ดารดาษด้วย

กอบทุมและอุบล เต็มด้วยละอองเกษรบัวอันร่วง
บนวารี ได้เกิดขึ้น เปรตเหล่านั้นอาบและดื่มกิน
ในสระนั้นแล้ว ไปแสดงตนแก่พระเถระแล้ว
กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ น้ำดื่มของพวก
ข้าพเจ้ามากเพียงพอแล้ว บาปย่อมผลิตผลเป็น
ทุกข์แก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าพากันเที่ยวไป
ลำบากในภูมิภาคอันมีก้อนกรวดและหน่อหญ้าคา
ของท่านพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้ยานอย่างใด
อย่างหนึ่งเถิด พระเถระได้ร้องทำแล้ว ถวายสงฆ์
ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้นแล้วอุทิศส่วนกุศลให้
มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผล
ทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติ
ของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศ
นั้นเอง เปรตทั้งหลายได้พากันมาแสดงตนให้
ปรากฏด้วยรถ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
พวกข้าพเจ้าเป็นผู้อันท่านอนุเคราะห์แล้ว ด้วย
การให้ข้าว ฟ้านุ่งผ้าห่ม เรือน น้ำดื่ม และยาน
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงมาเพื่อจะไหว้
ท่านผู้เป็นมุนีมีความกรุณาในโลก.

จบ สานุวาสีเถรเปตวัตถุที่ ๒

อรรถกถาสานุวาทีเถรเปตวัตถุที่ ๒

เมื่อพระคาสคาประทับอยู่ ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรง
พระปรารภปรตผู้เป็นญาติ ของท่านพระसानุวาทีเถระ จึงตรัส
พระธรรมเทศนานี้มีคำเริ่มต้นว่า กุณฺหิณาคริโย เถโร ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี พระราชโอรส
ของพระราชาทรงพระนามกิตวะ ทรงกรีธาในพระราชอุทยาน
เมื่อเสด็จกลับทรงทอดพระเนตรเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า พระองค์
หนึ่งนามว่า สุเนตต์ กำลังเที่ยวบิณฑบาต ออกจากพระนคร เป็น
ผู้มาด้วยความเมา เพราะความเป็นใหญ่ มีจิตคิดประทุษร้ายว่า
สมณะโล้นนี้ ไม่กระทำอัญชลีอะไร ๆ แก่เรา เดินไป เสด็จลงจาก
คอกช้างแล้ว ถามว่า ท่านได้บิณฑบาตบ้างไหม? จึงรับบาตรจากมือ
แล้ว ทุ่มลงที่พื้นดินให้ตกไป. ลำดับนั้น พระราชโอรสนั้นมีความ
อาฆาตในฐานะอันไม่สมควร มีจิตคิดประทุษร้าย พระปัจเจก-
พุทธเจ้านั้น ผู้ไม่แสดงความวิการ เพราะท่านถึงความคงที่ ผู้
มีจิตผ่องใส อันตกแต่ง (ประกอบ) ด้วยโสมนัสเวทนา แผ่ไปด้วย
อำนาจกรุณา ตรวจดูอยู่ในที่ทุกสถาน จึงตรัสว่า ท่านไม่รู้จักเรา
ผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากิตวะดอกหรือ ท่านมองดูอยู่
จะทำอะไรเราได้ เมื่อไม่อาจจึงหลีกไป. ก็พอพระราชโอรสหลีกไป

เท่านั้น ก็เกิดความร่ำร้อนในร่างกายเป็นกำลัง เปรียบเหมือน ความร่ำร้อนแห่งไฟในนรก. เพราะวิบากกรรมนั้น พระราชโอรส นั้น จึงมีกายถูกความร้อนเป็นอันมากครองงำ ถูกทุกขเวทนา อย่างแรงกล้าเสียดแทง ทำกาละแล้ว บังเกิดในอเวจีมหานรก.

พระราชโอรสนั้น นอนหงาย นอนคว่ำ กลิ้งเกลือก พลิกขวา พลิกซ้าย โดยประการเป็นอันมากในที่นั้น ไหม้อยู่ ๘๔,๐๐๐ ปี จุติจาก อดีตกาลนั้นแล้ว เสวยทุกข์อันเกิดแต่ความหิวกระหาย ในหมู่เปรต ตลอดกาลนับประมาณมิได้ จุติจากอดีตกาลนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาท กาลนี้ บังเกิดในกัณฐกคาม ไกล์กณฺฑินคร, เขาเกิดญาณอันระลึก ชาติได้, เพราะเหตุนั้น เขาเมื่ออนุสรณ์ถึงทุกข์ที่ตนเคยเสวยใน กาลก่อน แม้เจริญวัยแล้ว ก็ไม่ยอมไปจับปลากับพวกหมู่ญาติ เพราะกลัวบาป. เมื่อพวกญาติเหล่านั้นพากันไป เขาก็แอบเสี้ย ไม่ปรารถนาจะฆ่าปลา และเขาก็ไปทำลายข้าว หรือจับปลาเป็น ๆ มาปล่อยในน้ำเสี้ย พวกญาติ เมื่อไม่ชอบใจการกระทำเช่นนั้นของ เขา จึงไล่เขาออกจากบ้าน. แต่เขามีพี่ชายอยู่คนหนึ่ง ซึ่งมีความ รักเขามาก.

สมัยนั้น ท่านพระอานนท์ อาศัณฺฑกณฺฑินคร อยู่ในसानุบรรพต. ลำดับนั้น บุตรชาวประมงนั้น ถูกพวกญาติทอดทิ้ง เทียวเร่ร้อน ไปทุกแห่งที่ถึงสถานที่แห่งนั้นแล้ว เข้าไปหาพระเถระในเวลาฉัน ภัตตาหาร พระเถระถามเธอแล้ว รู้ว่าเธอต้องการอาหาร จึงให้ ภัตตาหารแก่เธอ เธอบริโภคน้ำภัตตาหารเสร็จแล้ว รู้เรื่องนั้นแล้ว

รู้ถึงความเลื่อมใสในธรรมกถา จึงกล่าวว่า จักบวชใหม่คุณ ?
เธอเรียนถวายว่า จักบวช ขอรับ. พระเถระ ครั้นให้เธอบรรพชา
แล้ว พร้อมกับเธอ ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า. ลำดับนั้น พระ-
ศาสดา ตรัสกะพระเถระนั้นว่า อานนท์ เธอ พึงช่วยอนุเคราะห์
สามเณรนี้เถิด. แต่เพราะสามเณรไม่เคยกระทำกุศลไว้ เธอจึง
มีลาภน้อย. ลำดับนั้น พระศาสดาเมื่อจะทรงอนุเคราะห์เธอ จึง
แนะนำให้เธอตักน้ำดื่มให้เต็มหม้อ เพื่อให้ภิกษุบริโภคะ. อุบาสกและ
อุบาสิกาทั้งหลายเห็นดังนั้น จึงเริ่มตั้งนิตยภัตเป็นอันมากแก่เธอ.

สมัยต่อมา เธอได้อุปสมบทแล้ว บรรลุพระอรหัต เป็นพระเถระ
พร้อมกับภิกษุ ๑๒ รูป ได้อยู่ที่สานุบรรพต. ฝ่ายพวกญาติของ
เธอ ประมาณ ๕๐๐ คน มิได้ก่อสร้างกุศลกรรมไว้ สร้างแต่บาป
กรรมมีจรรย์ะเป็นต้น ทำกาละแล้ว บังเกิดในหมู่เปรต. ฝ่าย
มารดาบิดาของเขา ระลึกละอยู่ว่า ในกาลก่อนผู้นี้ ถูกพวกเราจับได้
ออกจากเรือน จึงไม่เข้าไปหาเธอ ส่งพี่ชายที่รักใคร่ชอบใจในเธอ
ไป. ในเวลาที่พระเถระเข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน เธอยืนเฝ้าขวา
ลงที่พื้นดิน กระทำอัญชลี แสดงตน ได้กล่าวคาถามีอาทิว่า มาตา
ปีตา จ เต ฆนุเต มารดา บิดา ของท่านขอรับ. เพื่อจะแสดงความ
เกี่ยวพันกันแห่งคาถา ๕ คาถาเบื้องต้น มีอาทิว่า กุณฺฑลินาคริโย
เถโร ดังนี้ พระธรรมสังคากาจารย์ จึงยกขึ้นตั้งไว้ว่า :-

พระเถระชาวกุณฺฑลินคร รูปหนึ่ง อยู่ที่
ขาสานุวาลี มีนามว่า โปฏฐปาทะ เป็นสมณะ

ผู้มีอินทรีย์ อ้นอบรมดีแล้ว มารดาบิดาและพี่ชาย
ของท่านเกิดในยมโลก เสวยทุกขเวทนา ทำ
กรรมอันลามก จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เปต
เหล่านั้นถึงทุกคติ มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบาก
ยิ่งนัก เปลือยกาย ชุบผอม มีความเกรงกลัวสูง
หวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณ ไม่อาจแสดงตน
แก่พระเถระได้ เปตผู้เป็นพี่ชายของท่านตน
เดียว เปลือยกายรีบไปนั่งคุกเข่า ประนมมือ
แสดงตนแก่พระเถระ พระเถระไม่ใส่ใจถึง เป็น
ผู้หนึ่งเดินเลยไป เปตนั้น จึงบอกให้พระเถระ
ว่า ข้าพเจ้าเป็นพี่ชายของท่าน ไปสู่เปตโลก
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มารดาบิดาของท่านเกิดใน
ยมโลก เสวยทุกขเวทนา เพราะทำบาปกรรมไว้
จึงจากโลกนี้ ไปสู่เปตโลก เปตผู้เป็นมารดา
บิดา ของท่านทั้ง ๒ นั้น มีช่องปากเท่ารูเข็ม
ลำบากมาก เปลือยกาย ชุบผอม มีความเกรงกลัว
สูงหวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณ. ไม่อาจ
แสดงตนแก่ท่านได้ ขอท่านจงเป็นผู้มีความกรุณา
อนุเคราะห์แก่มารดาบิดาเถิด จงให้ทาน แล้วอุทิศ
ส่วนกุศลไปให้พวกเรา พวกเราผู้มีการงานอัน
ทารุณ จักยังอรรถภาพให้เป็นไปได้ เพราะท่าน

อันท่านให้แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กฤษณาครีโย เถโร** ได้แก่พระเถระผู้เกิดเติบโตในนครมีชื่ออย่างนี้ บาลีว่า **กฤษณกโร เถโร** ดังนี้ก็มี บาลินั้น ความก็อย่างนี้. บทว่า **सानูวาสิเนวาสิโก** ได้แก่ผู้มีปกติอยู่ที่सानุบรรพต. บทว่า **โปฏฐปาโทติ นามน** ได้แก่ เขามีชื่อว่า โปฏฐปาทะ. บทว่า **สมโณ** แปลว่า เป็นผู้สงบบาป. บทว่า **ภาวิตินุทริโย** ความว่า ผู้อบรมสัทธินทรีย์เป็นต้นแล้ว ด้วยอริยมรรคภาวนา คือเป็นพระอรหันต์. บทว่า **ตสฺส** ได้แก่ พระसानูวาสิเถระนั้น. บทว่า **ทุกคตา** ได้แก่ ผู้ไปสู่ทุกคติ. บทว่า **สุจิกญฺญา** ได้แก่ผู้มีช่องปากเท่ารูเข็ม เพราะเป็นเส้าหมองตัวของเน่าเปื่อย คืออืดอืดอยู่ ได้แก่ ถูกความหิวกระหายอันได้นามว่า สุจิกา บีบคั้นแล้ว อาจารย์บางพวกกล่าวว่า **สุจิกญฺธา** ดังนี้ก็มี อธิบายว่า บีบช่องปาก เหมือนกับรูเข็ม. บทว่า **กิสนฺดา** ได้แก่ ผู้มีกายและจิตลำบาก. บทว่า **นคฺคิโน** ได้แก่ เป็นผู้มรูปร่างเปลือย คือไม่มีท่อนผ้า. บทว่า **กิสา** ได้แก่ ผู้มีร่างกายชুবดม เพราะมีร่างกายเหลือแต่เพียงหนังหุ้มกระดูก. บทว่า **อุตฺตสนฺดา** ได้แก่ ถึงความหวาดเสียว เพราะความเกรงกลัวว่า สมณะนี้เป็นบุตรของเรา. บทว่า **มหตฺตาสา** ได้แก่ เกิดมหาภัยขึ้น เพราะอาศัยกรรมที่ตนได้ทำไว้ในปางก่อน. บทว่า **น ทสฺเสนฺติ** ความว่า ไม่แสดงตน คือ ไม่ยอมเผชิญหน้ากัน. บทว่า **กูรฺริโน** แปลว่า ผู้มีกรงานทารุณ.

บทว่า **ตสฺส ภตา** ได้แก่ เปตผู้เป็นพี่ชายของसानุวาสีเถระ.
บทว่า **วิตฺติตฺวา** แปลว่า เป็นผู้รับข้มไปแล้ว, อธิบายว่า มีภัย
เกิดแต่ความสะดุ้ง เพราะเกรงกลัว. อีกอย่างหนึ่งบาลีว่า **วิตฺติตฺวา**
ดังนี้ก็มี อธิบายว่าเป็นผู้รับข้ม คือ ธิปไตย. บทว่า **เอกปฺเต** คือ
ในหนทางสำหรับเดินได้คนเดียว. บทว่า **เอกโก** คือ ไปคนเดียว ไม่มี
เพื่อน. บทว่า **จตุกฺกฺขุติโก ภวิตฺวาน** ความว่า ชื่อว่า **จตุกฺกฺขุติโก**
เพราะเสวยทุกขเวทนา คือ ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยองค์ ๔ อธิบาย
ว่า ใช้เข้าทั้ง ๒ มือทั้ง ๒ เป็นและยื่น (คลานไป) อธิบายว่า เป็น
อย่างนั้น. จริงอยู่ เปตนั้น ได้กระทำอย่างนั้นว่า การปกปิดอวัยวะ
อันยังหิริให้กำเริบ ข่อมมีแต่นี้. บทว่า **เถรสฺส ทสฺสยิตฺตมํ** ความว่า
อ้างคือ แสดงตนแก่พระเถระ.

บทว่า **อมฺนฺลิกฺตฺวา** ได้แก่ ไม่ทำไว้ในใจ คือ ไม่นึกถึง
อย่างนี้ว่า ผู้นี้ ชื่ออย่างนี้. บทว่า **โส จ** ได้แก่ เปตนั้น. บทว่า
ภตา เปตคฺโต อหิ มีวาจาประกอบความว่า เปตนั้น กล่าวอย่างนี้
ว่า เราเป็นพี่ชายในอัตภาพที่เป็นอดีต, บัดนี้ เราเป็นเปตมา
ในที่นี้ ดังนี้แล้วจึงให้พระเถระรับรู้.

ก็เพื่อจะแสดงประการที่จะให้พระเถระรับรู้ได้ จึงได้กล่าว
คาถา ๓ คาถา โดยนัยมีอาทิว่า **มาตา ปิตา จ** ดังนี้. บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า **มาตา ปิตา จ เต** แปลว่า มารดาและบิดาของท่าน.
บทว่า **อนุกมฺปสฺสุ** ความว่า จงอนุเคราะห์ คือจงทำความเอ็นดู.

บพว่า อนุวาทิสาทิ แปลว่า เจาะจง. บพว่า โน ได้แก่ พวกเรา.

บพว่า ตว ทินุเนน ได้แก่ ด้วยทานที่ท่านให้แล้ว.

พระเถระ ครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เพื่อจะแสดงข้อที่ปรตนั้น
ปฏิบัติ จงกล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เทียวไป

บิณฑบาตแล้ว กลับมาประชุมกันในที่เดียวกัน

เพราะเหตุแห่งภักติกิจ, พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุ
ทั้งหมดนั้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภักตอาหาร
ที่ท่านได้แล้วแก่กระผมเถิด กระผมจักทำสังฆ-
ทาน เพื่ออนุเคราะห์หมู่ญาติ ภิกษุเหล่านั้น จึง
มอบถวายพระเถระ พระเถระจึงนิมนต์สงฆ์
ถวายสังฆทานแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดา
บิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้ จง
สำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลาย
จงมีความสุขเถิด ในลำดับที่อุทิศให้นั่นเอง
โกชนะอันประณีต สมบูรณ์ มีแกงและกับหลาย
อย่าง เกิดขึ้นแก่ปรตเหล่านั้น ภายหลังปรตผู้
เป็นพี่ชาย มีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข ได้ไป
แสดงตนแก่พระเถระ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ โกชนะเป็นอันมาก ที่พวกข้าพเจ้าได้แล้ว
แต่ขอท่านจงดู ข้าพเจ้าทั้งหลาย ยังเป็นคนเปลือย

กายอยู่ ขอท่านจงพยายาม ให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ได้ผ้านุ่มนุ่มด้วยเถิด พระเถระเลือกเก็บผ้าจาก
กองหยากเหยื่อเอามาทำจีวรแล้ว ถวายสงฆ์อัน
มาจากจตุรทิศ ครั้นถวายแล้ว ได้อุทิส่วนกุศล
ให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิสเจตนาว่า ขอ
ท่านนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายเถิด ขอพวกญาติ
ของเรา จงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิส
นั่นเอง ผ้าทั้งหลายได้เกิดขึ้นแก่ปรตเหล่านั้น
ภายหลังปรตเหล่านั้น นุ่มนุ่มผ้าเรียบร้อย
แล้ว ได้มาแสดงตนแก่พระเถระ กล่าวว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มีผิวพรรณ
ดี มีกำลัง มีความสุข มีผ้านุ่ม ผ้าห่ม
มากกว่าผ้าที่มีในแคว้นของพระเจ้านั้นนทรราช ผ้า
นุ่มผ้าห่มทั้งหลาย ของพวกเราไปบุญและมียค่า
มาก คือ ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย
ผ้าป่าน ผ้าน้ายแกมไหม ผ้าเหล่านั้น แขนงอยู่ใน
ในอากาศ ข้าพเจ้าทั้งหลายเลือกนุ่มนุ่มแต่ผืนที่
พอใจ ขอท่านจงพยายาม ให้พวกข้าพเจ้าได้
บ้านเรือนเถิด พระเถระสร้างกุฏิ มุงด้วยใบไม้
แล้วได้ถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้นแล้วได้
อุทิส่วนกุศล ให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิส

เจตนาว่า ขอผลแต่งการถวายกุฎีนี้ จงสำเร็จแก่
พวกญาติของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุข
สุขเกิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เรือน
ทั้งหลาย คือ ปราสาทและเรือนอย่างอื่น ๆ อัน
บุญกรรมกำหนดแบ่งไว้เป็นส่วน ๆ เกิดขึ้นแล้ว
แก่ปรตเหล่านั้น เรือนของพวกเราในเขตโลกนี้
ไม่เหมือนกับเรือนในมนุษยโลก. เรือนของพวก
เราในเขตโลกนี้ งามรุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทั้ง
๘ ทิศ เหมือนเรือนในเทวโลก แต่พวกเรายังไม่
มีน้ำดื่ม ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงพยายาม
ให้พวกข้าพเจ้า ได้ดื่มด้วยเกิด พระเถระจึงตัก
น้ำเต็มธรรมกรก แล้วถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ
แล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดาบิดาและพี่ชาย
ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลท่านนี้ จงสำเร็จแก่พวก
ญาติของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุข
เกิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง น้ำดื่ม คือ
สระโบกขรณีกว้าง ๔ เหลี่ยม ลึกมีน้ำเย็น มีท่า
ราบเรียบดี น้ำเย็นกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้
คารคาสด้วยกอปทุมและอุบลเต็มด้วยละออง
เกสรบัว อันร่วงหล่นบนวาริ ได้เกิดขึ้น ปรต
เหล่านั้น อาบและดื่มกินในสระนั้นแล้ว ไปแสดง

ตนแก่พระเถระแล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
น้ำดื่มของพวกข้าพเจ้า มากเพียงพอแล้ว บาบ
ย่อมผลัดผลเป็นทุกข์แก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพ-
เจ้าพากันเที่ยวไปลำบากในภูมิภาค อันมีก้อน
กรวดและหน่อหญ้าคา ขอท่านพยายาม ให้พวก
ข้าพเจ้า ได้ยานอย่างใดอย่างหนึ่งเถิด พระเถระ
ได้รองเท้าแล้ว ถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้น
แล้วอุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วย
ทิศเจตนาว่า ขอผลทานนี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติ
ของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุขเถิด
ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เปเรตทั้งหลาย ได้
พากันมาแสดงตนให้ปรากฏด้วยรถแล้วกล่าวว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้า เป็นผู้อันท่าน
อนุเคราะห์แล้ว ด้วยการให้ข้าว ฝ้านุ่ง ฝ้าห่ม
เรือน น้ำดื่ม และ ยาน เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย จึงมาเพื่อจะไหว้ท่านผู้เป็นมุนี มีความ
กรุณาในโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เถโร จริตฺวา ปิณฺฑทาย ความว่า
พระเถระเที่ยวจาริกไปบิณฑบาต. บทว่า ภิกฺขุ อณฺเณ จ ทฺวาทส
ความว่า ภิกษุอยู่กับพระเถระและภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป ประชุม
ร่วมในที่เดียวกัน. หากมีคำถามสอดเข้ามาว่า เพราะเหตุไร ?

ตอบว่า เพราะส่วนพิเศษแห่งภตเป็นเหตุ. อธิบายว่า เพราะภตกิจ
เป็นเหตุ คือ เพราะการฉันเป็นเหตุ. บทว่า เต โดยภิกษุเหล่านั้น.
บทว่า ยถา ลพฺธิ แปลว่า ตามที่ได้. บทว่า ททาธ แปลว่า จงให้.

บทว่า นิยุยาทยีสฺส แปลว่า ได้ให้แล้ว. บทว่า สงฺฆํ นิมนฺตยิ
ความว่า นิมนต์ภิกษุ ๑๒ รูปนั้นแหละ เพื่อฉันภัตตอาหารนั้น โดย
สังฆุเทศ อุทิสสงฺฆํ. บทว่า อนฺวาทิสฺส ได้แก่ อุทิสให้. บรรดา
ญาติเหล่านั้น เพื่อจะแสดงญาติที่ตนเจาะจงเหล่านั้น จึงกล่าวคำ
ว่า ขอผลทานนี้จึงสำเร็จแก่มารดา บิดา และพี่ชาย ขอผลทานนี้จึง
สำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติจึงมีความสุขเกิด.

บทว่า สมฺนฺนฺตรานฺนุทฺติญฺเจ แปลว่า พร้อมกันการอุทิส
นั่นเอง. บทว่า โภชนํ อุปฺปชฺชธ ความว่า โภชนะย่อมเกิดแก่เปรต
เหล่านั้น. เพื่อจะเลี้ยงคำถามว่า โภชนะเช่นไร ? จึงกล่าวว่า
โภชนะอันสะอาด. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนฺนกรสพฺพญฺชนํ
ได้แก่ ประกอบด้วยกับข้าวมีรสต่าง ๆ หรือว่า มีรสหลายอย่าง
และมีกับข้าวหลายอย่าง. บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังแต่การได้โภชนะ.

บทว่า อุทฺทสฺสยิ ภาตา ความว่า เปรตผู้เป็นพี่ชาย แสดง
ตนแก่พระเถระ. บทว่า วณฺณวา พลฺวา สฺวปฺบิ ความว่า เพราะการได้
โภชนะนั้น ทันใดนั่นเอง เปรตนั้นสมบุรณ์ด้วยรูป สมบุรณ์ด้วย
กำลัง มีความสุขที่เดียว. บทว่า ปฺหุตฺติ โภชนํ ฆนฺเต ความว่า
ท่านผู้เจริญ โภชนะมากมาย คือมิใช่น้อย อันเราได้แล้ว เพราะ
อานุภาพทานของท่าน. บทว่า ปสฺส นคฺคามุหฺเส ความว่า ท่านจงดู

แต่พวกเราเป็นคนเปลือยกาย เพราะฉะนั้น ขอท่านจงบากบั่น
กระทำความพยายามอย่างนั้นเถิด ขอรับ. บทว่า ยถา วตุถิ ลภามเส
ความว่า ขอท่านทั้งหลายจงพยายามโดยประการ คือโดยความ
พยายามที่ข้าพเจ้าทั้งหมดพึงได้สำเร็จ.

บทว่า สขการกกุญฺหา ได้แก่ จากกองหยากเยื่อในที่นั้น ๆ.
บทว่า อุจฺจนิตฺวาน ได้แก่ ถือเอาโดยการแสวงหา. บทว่า นนฺตเก
ได้แก่ ท่อนผ้าที่เขาทิ้งมีชายขาด. ก็เพราะผ้าเหล่านั้น ชื่อว่า
เป็นผ้าท่อนเก่าขาดรุ่งริ่ง พระเถระเอาผ้าเหล่านั้นทำเป็นจีวรถวาย
สงฆ์ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ทำผ้าท่อนเก่าให้เป็นผืนผ้า
แล้วอุทิศสงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สขเม
จาทฺตฺตฺตฺส อท ความว่า ได้ถวายแก่สงฆ์ ผู้มาจากทิศทั้ง ๔.
ก็บทว่า สขเม จาทฺตฺตฺตฺส นี้ เป็นสัตตมิมิวิตฺตฺสในอรรถแห่ง
จตุตถิมิวิตฺตฺส.

บทว่า สฺวตฺตฺวสฺสโน แปลว่า เป็นนุ่งห่มผ้าดี. บทว่า
เธรสฺส ทสฺสยฺยิตฺตฺมํ ความว่า แสดงตน คืออ้างตน ได้แก่ปรากฏ
ตนแก่พระเถระ. ผ้าชื่อว่าปฏิจฺฉทาเพราะเป็นที่ปกปิด

บทว่า กุญฺจาการนิเวสนา ได้แก่ เรือนที่เป็นปราสาท และ
ที่อยู่อาศัยอื่นจากปราสาทนั้น. จริงอยู่ บทว่า กุญฺจาการนิเวสนา
นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นถึงควิปฺลาส. บทว่า วิภตฺตา ได้แก่ ที่เขาจัด
แบ่งโดยสันฐาน ๔ เหลี่ยมเท่ากัน ขาว และกลม. บทว่า ภาคโส
มิตฺตา แปลว่า กำหนดเป็นส่วน ๆ. บทว่า โน ได้แก่ ข้าพเจ้าทั้งหลาย

บทว่า อิธ ได้แก่ เปตโลกนี้. ศัพท์ว่า อปี ในบทว่า อปี ทิพฺเพสุ นี้ เป็นเพียงนิบาต อธิบายว่า ในเทวโลก.

บทว่า กรกั ได้แก่ ฆมกรก. บทว่า ปุเรตฺวา แปลว่า เต็มด้วยน้ำ. บทว่า วาริกฺขุชฺชปุริตา ได้แก่ เหมือนน้ำในที่นั้น ๆ คารคายเต็มด้วยเกสรปทุมและอูบล เป็นต้น บทว่า ผลนฺติ แปลว่า ย่อมบาน อธิบายว่า แดกออกที่สั้นเท่าและริม ๆ เท่า เป็นต้น.

บทว่า อาหิณฺฑมาณา ได้แก่ เทียวไปอยู่. บทว่า ขณฺชาม แปลว่า เขยกไป. บทว่า สกฺขเร กุสฺสณฺณเก ได้แก่ ในภูมิภาคอันมีก้อนกรวด และหน่อหญ้าคา อธิบายว่า เขียบลงที่ก้อนกรวดและหน่อหญ้าคา. บทว่า ยานั ได้แก่ ยานชนิดใดชนิดหนึ่ง มีรถและล้อเลื่อน เป็นต้น. บทว่า สิปาฏิกิ ได้แก่ รองเท้าชั้นเดียว.

ม อักษรในบทว่า รเณน มาคฺมุ นี้ ทำการเชื่อมบท คือ มาด้วยรถ. บทว่า อุกฺขิ แปลว่า ด้วยการให้ทั้ง ๒ คือ ด้วยการให้ยาน และด้วยการให้ปัจจัย ๔ มีภักตเป็นต้น จริงอยู่ ในการให้ ๒ อย่างนั้น แม้การให้เกสัช ท่านก็สงเคราะห์ด้วยการให้น้ำดื่ม คำที่เหลือง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล

พระเถระกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลูปัตติเหตุ จึงตรัสว่า เปรตเหล่านี้ ย่อมเสวยทุกข์อย่างใหญ่ในบัดนี้ ฉันทใด แม้ท่านก็ฉันทนั้น เป็นเปรตในอรรถภาพอันเป็นลำดับอันเป็นอดีต แต่อรรถภาพนี้ย่อมเสวยทุกข์ใหญ่ ดังนี้แล้ว อันพระเถระทูลอาราธนา จึงทรง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 383

แสดงเรื่องสุดตเปรดแล้วทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว
มหาชนได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว เกิดความสลดใจ ได้เป็นผู้ยินดีในบุญ
กรรมมีทานและศีลเป็นต้นแล.

จบ อรรถกถาสานุวาลีเถรเปตวัตถุที่ ๒

๓. รถการีเปติวัตถุ

ว่าด้วยอยากอยู่กับนางเปรตในสวนนันทวัน

มาณพคนหนึ่งถามนางเวมานิกเปรตตนหนึ่งว่า
[๑๑๓] ดูก่อนนางเทวีผู้มีอนุภาพมาก ท่านขึ้น
สู่วิมานมีเสาอันล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ งาม
ผุดผ่อง มีรูปภาพอันวิจิตรต่าง ๆ อยู่ในวิมานนั้น
ดูพระจันทร์ในวันเพ็ญงามโชติช่วงในท้องฟ้า
ฉะนั้น หนึ่ง รัศมีของท่านมีสีดังทองคำ ท่านมี
รูปร่างอันอุดมนำดูน่าชมยิ่งนัก นั่งอยู่แต่ผู้เดียว
บนบัลลังก์อันประเสริฐมีค่ามาก สามีของท่าน
ไม่มีหรือ ก็สระโบกขรณีของท่านเหล่านี้มีอยู่โดย
รอบ มีกอบัวต่าง ๆ เป็นอันมาก มีบัวขาวมาก
กลื่อนกล่นด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระโบก
ขรณีนั้น หาเปือกตมและจอกแหนมิได้ มีหงส์
นำดูน่าชมน่ารักนรมย์ใจเที่ยวแหวะเวียนไปในน้ำ
ทุกเมื่อ หงส์ทั้งปวงนั้นมีเสียงไพเราะพากันมา
ประชุมรำร้องอยู่ เสียงรำร้องแห่งหงส์ในสระ
โบกขรณีของท่าน มิได้ขาดเสียง ดูเสียงกลอง
ท่านมียศงามรุ่งเรือง ลงนั่งอยู่ในเรือ ท่านมี
ขนตาโค้งดำดี มีหน้ายิ้มแย้มพูดจากรักใคร่ มี

อวัยวะทั้งปวงงามรุ่งเรืองยิ่งนัก วิมานของท่าน
นี้ปราศจากละอองธุลี ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบ
เรียบ มีสวนนันทวันอันให้ที่เกิดความยินดีเพลิดเพลิน
เพลินเจริญใจ ดูก่อนนารีผู้มีรูปร่างนำดูน่าชม
เราปรารถนาเพื่อจะอยู่บันเทิงกับท่านในสวน
นันทวันของท่านนี้.

นางเวมานิกปรตกล่าวว่า

ท่านจงทำกรรมอันจะทำให้ท่านได้เสวยผล
ในวิมานของเรานี้ และจิตของท่านจงโน้มมาใน
วิมานนี้ด้วย ท่านทำกรรมอันบันเทิงในที่นี้แล้ว
จักได้อยู่ร่วมกับเราสมความประสงค์ มาณพนั้น
รับค่านางเวมานิกปรตนั้นแล้ว จึงได้ทำกรรม
อันเป็นกุศลอันส่งผลให้เกิดในวิมานนั้น ครั้น
แล้วได้เข้าถึงความเป็นสหายของนางเวมานิก
ปรตนั้น.

จบ รถการีเปตวิัตถุที่ ๓

จบ ภาณวารที่ ๒

อรรถกถารถการิปตวัตถุที่ ๓

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระนครสาวัตถี ทรง
ปรารภนางเปรตคนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า
เวปุริยถมฺภุ รุจิรี ปภุสฺสรํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระนามว่ากัสสปะ หญิงคนหนึ่งสมบูรณ์ด้วยศีลและอาจารย์
มีกัลยาณมิตรเป็นที่อิงอาศัย เลื่อมใสยิ่งในพระศาสนา ได้สร้าง
อवासไวกัณฑ์หนึ่ง นำคูยง มีฝา เสา บันได และพื้นภูมิอันวิจิตร
อันจำแนกไว้ด้วยดี นิมนต์ภิกษุทั้งหลายให้นั่งในอาวาสนั้น อังคาส
ด้วยอาหารอันประณีต แล้วมอบถวายแก่ภิกษุสงฆ์. สมัยต่อมา
นางทำกาละแล้ว เกิดเป็นนางวิมานเปรต อาศัยสระชื่อรถการะที่
ขุนเขาหิมพานต์ ด้วยอำนาจบาปกรรมอย่างหนึ่ง. ด้วยอำนาจบุญ
ที่นางถวายอवासแก่สงฆ์ วิมานอันล้วนด้วยรัตนะทุกอย่าง กว้าง
ขวาง โดยรอบนำเลื่อมใส นำรื่นรมย์ใจอย่างยิ่ง งดงามเสมือน
นันทวัน ณ สระโบกขรณี ย่อมเกิดขึ้นแก่นางและนางเองก็มี
ผิวพรรณดั่งทองคำ งดงามน่าชมน่าเลื่อมใส.

นางเว้นจากพวกบุรุษเสีย เสวยทิพยสมบัติอยู่ ณ ที่นั้น
เมื่อนางไม่มีบุรุษอยู่ในที่นั้นเป็นเวลานาน ก็เกิดความเบื่อหน่าย
ขึ้น นางรำคาญขึ้นแล้วคิดว่า อุบายนี้ใช้ได้ จึงทิ้งมะม่วงสุกอัน
เป็นทิพย์ลงในแม่น้ำ. คำทั้งหมดพึงทราบโดยนัยอันมาแล้วในเรื่อง

นางกรรมมุกขปรตนั้นแหละ. ก็ในเรื่องนี้ ยังมีมาณพคนหนึ่ง
ชาวกรุงพาราณสี เห็นผลมะม่วงผลหนึ่ง ในบรรดามะม่วงสุก
เหล่านั้น ในแม่น้ำคงคา จึงไปสู่วิวังของนางโดยทำนองนั้น นาง
เห็นดังนั้น จึงนำเขาไปยังที่อยู่อของตน การทำปฏิสันถารแล้วนั้น
เขาเห็นความสมบูรณ์ของสถานที่อยู่อของนางเมื่อจะถามจึงกล่าว
คาถาเหล่านี้ว่า

ดูก่อนนางเทวีผู้มีอนุภาพมา ท่านจันตุ

วิมานมีเสาเป็นวิหารแห่งแก้วไพฑูรย์ งามผุดผ่อง
มีรูปภาพอันวิจิตรต่าง ๆ อยู่ในวิมานนั้น ดูก
พระจันทร์เพ็ญลอยเด่นอยู่ในท้องฟ้า ฉะนั้น.
อนึ่ง รัศมีของท่านมีสีดังทองคำ ท่านมีรูปอัน
อุดม น่าดูน่าชมยิ่งนัก นั่งอยู่แต่ผู้เดียวบนบัลลังก์
อันประเสริฐ มีค่ามาก สามีของท่านไม่มีหรือ
ก็สระโบกขรณีของท่านเหล่านี้ มีอยู่โดยรอบ
มีบัวต่าง ๆ เป็นอันมาก มีบัวขาวมาก กลิ่น
กลั่นด้วยทรายทองโดยรอบ, ในสระโบกขรณีนั้น
หาเปือกตมและจอกแหนมิได้ มีหงส์นำดูน่าชม
นำรื่นรมย์ใจ เทียวแวะเวียนไปในน้ำทุกเมื่อ
หงส์ทั้งปวงนั้นมีเสียงไพเราะ พวกกันหาประชุม
รำร้องอยู่ เสียงรำร้องของหงส์ในสระโบกขรณี
ของท่านมิได้ขาดเสียง ดูกเสียงกลอง ท่านมียศ

งามรุ่งเรือง ลงนั่งอยู่ในเรือ ท่านมีลิ่วโก้งดำดี
มีหน้ายิ้มแย้ม พุดจ่านารักใคร่ มีอวัยวะทั้งปวง
งามรุ่งเรืองยิ่งนัก. วิมานนี้ปราศจากละอองธุลี
ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบเรียบ มีสวนนันทวันอัน
ให้เกิดความยินดี เพลิดเพลินเจริญใจ คู่ก่อน
นารีผู้มีร่าเริงน่าดูน่าชม เราปรารถนาเพื่อจะอยู่
บันเทิงกับท่าน ในสวนนันทวันของท่านนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตตุต โยควาในวิมานนั้น. บทว่า
อจฺจสิ ได้แก่ ท่านนั่งอยู่ในเวลาที่ปรารถนาแล้ว ๆ. มาณพเรชก
นางเปรตนั้นว่า เทวิ. บทว่า มหานุภาเว ได้แก่ ผู้ประกอบด้วย
อานุภาพทิพย์อันใหญ่. บทว่า ปถุทฺธิ ได้แก่ ทางไกลอันเป็น
ทางของตน อธิบายว่า ทางพื้นอากาศ. บทว่า ปณฺณรเสว จฺนุโ
ความว่า โชติช่วงอยู่ คู่พระจันทร์อันมีดวงบริบูรณ์ในวันเพ็ญ.

บทว่า วณฺโณ จ เต กนกสฺส สนฺนิโก ความว่า ก็ผิวพรรณ
ของท่านดูทองสิ่งดีอันสุกปลั่ง นารีนรมย์ใจยิ่งนัก. ด้วยเหตุนี้
มาณพจึงกล่าวว่ามีรูปอันอุดมน่าดูน่าชมยิ่งนัก. บทว่า อตุเล
ได้แก่ อันควรค่ามาก. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า อตุเล เป็นคำเรียก
เทวดา อธิบายว่ามีรูปไม่มีใครเหมือน. บทว่า นตฺถิ จ ตฺยฺห สามีโก
ความว่า ก็สามีของท่านไม่มีหรือ.

บทว่า ปทุตฺมมฺลฺยา ได้แก่ มีดอกไม้หลายชนิด มีดอกบัวเป็นต้น.
บทว่า สุวณฺณจฺจฺญเณหิ แปลว่า ด้วยทรายทอง. บทว่า สมฺนฺตโมตฺตคา

แปลว่า เกลื่อนกล่นโดยรอบ. บทว่า ตตุถ ได้แก่ ในสระโบกขรณี
ทั้งหลายนั้น. บทว่า ปงุโก ปณโก จ ความว่า ไม่มีเปือกตมหรือ
จอกแห่นในน้ำ.

บทว่า หิ สา จิเม ทสฺสนียา มโนรมา ความว่า หงส์เหล่านี้
ดูน่าเป็นสุข นำรื่นรมย์ใจ. บทว่า อนุปริยนฺติ ได้แก่ ท่องเที่ยวไป.
บทว่า สพฺพทา ได้แก่ ในทุกฤดูกาล. บทว่า สมยฺย แปลว่า ประชุม
กัน. บทว่า วคฺชฺช แปลว่า ไพเราะ. บทว่า อูปนทฺนฺติ แปลว่า
เพียรร้องอยู่. บทว่า พินฺทุสฺสรา ได้แก่ มีเสียงไม่แตกพร่า
คือ มีเสียงกลมกล่อม. บทว่า ทฺนฺทุภินิ ว โฆโส ความว่า เสียงร้อง
ของพวกหงส์ในสระโบกขรณีของท่าน ดูเสียงกลอง เพราะเป็น
เสียงไพเราะและกลมกล่อม.

บทว่า ททฺทลฺลมานา ได้แก่ รุ่งเรืองอย่างยิ่ง. บทว่า ยสฺสา
ได้แก่ ผู้มีเทพฤทธิ์. บทว่า นาวาย ได้แก่ ในเรือโกรณ. จริงอยู่
มาณพเห็นนางปรตนั่งอยู่บนบัลลังก์อันมีค่ามากในเรือทองคำ
กำลังเล่นกีฬาในน้ำ ณ สระโบกขรณีอันมีกอบปทุม จึงได้กล่าว
อย่างนั้น. บทว่า อวลมฺพ ความว่า ลงนั่งไม่อิงพนัก. คำว่า
ติฏฺฐติ นี้ เป็นคำห้ามการไป เพราะฐานะศัพท มีอันห้ามการไป
เป็นอรรถ. บาลีว่า นิสฺซฺขติ ดังนี้ก็มี พึงเห็นความแห่งบทว่า
นิสฺซฺขติ เป็น นิสฺซฺขติ นั้นเอง. บทว่า อาพารปฺมฺहे ได้แก่
มีจนตาดำ ขาว งอน. บทว่า หลิตฺเต แปลว่า มีหน้ายิ้มแย้มรำเริง
ยิ่งนัก. บทว่า ปิยฺ วเท แปลว่า พุดจាន่ารักใคร่. บทว่า

สพฺพกุคฺคฺยุถิ แปลว่า งามด้วยอวัยวะทั้งปวง คือ มีอวัยวะ
ทุกส่วนงดงาม. บทว่า วิโรจติ แปลว่า รุ่งเรืองยิ่งนัก.

บทว่า วิรัช หมายความว่า ปราศจากธุลี คือ ไม่มีโทษ. บทว่า
สเม จิตฺ ได้แก่ ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบเรียบ หรือตั้งอยู่ที่ภาคพื้น
อันเสมอ เพราะงดงามทั้ง ๔ ด้าน อธิบายว่า งามรอบด้าน. บทว่า
อุยฺยานวณฺตํ ได้แก่ ประกอบด้วยสวนนั้นทนวัน. บทว่า รตินนฺทิ-
วฑฺฒนํ หมายความว่า ชื่อว่ารตินันทิวฑฒนะ เพราะทำความยินดีและ
ความเพลิดเพลินใจให้เจริญ, อธิบายว่า ทำสุขและปิติให้เจริญ.
คำว่า นาริ เป็นคำร้องเรียกนางเปรตนั้น. บทว่า อโนมทฺสฺสเน
 ได้แก่ เห็นเข้าไม่น่าดีเตียน เพราะมีอวัยวะน้อยใหญ่บริบูรณ์.
บทว่า นนฺทเน ได้แก่ ผู้กระทำความบันเทิงใจ. บทว่า อิธ แปลว่า
ในสวนนั้นทนวันนี้ หรือในวิมานนี้. บทว่า โมทิตู มีวาจาประกอบ
ความว่า เราปรารถนาเพื่อจะอภิรมย์.

เมื่อมาณพนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว วิมานเปิดเทวดานั้นเมื่อ
จะให้คำตอบแก่มาณพนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านจงกระทำการอันจะให้ท่านได้

เสวยผลในวิมานของเรา นี้ และจิตของท่าน

จงน้อมมาในวิมานนี้ด้วย ท่านทำการอัน

บันเทิงในที่นี้แล้ว จักได้อยู่ร่วมกับเราสมความ

ประสงค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กโรหิ กมมํ อิธ เวทนีย ความว่า
ท่านจงทำ คือพึงได้ประสบกุศลธรรมอันแผ่ล้นผล คือ ให้ผลใน
ทิพยสถานนี้. บทว่า อิธ นิหิตํ ได้แก่ น้อมนำจิตเข้าไปในวิมานนี้,
บาลีว่า อิธ นิหุณฺ คังนี้ก็มี อธิบายว่า จิตของท่านจงน้อม โอน
เอื้อมไปในที่นี้. บทว่า มมํ แปลว่า ซึ่งเรา. บทว่า ลจฺจฺจติ
แปลว่า จักได้.

มาณพนั้นได้ฟังคำของนางวิมานเปรตนั้นแล้ว จากที่นั้น
ไปยังถิ่นมนุษย์ ตั้งจิตนั้นไว้ในที่นั้น การทำบุญกรรมอันเกิดแต่จิต
นั้น ไม่นานนัก กระทำกาลแล้วบังเกิดในวิมานนั้น เข้าถึงความ
เป็นสหทัยกับนางเปรตนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าว
คาถาสุดท้ายว่า :-

มาณพนั้นรับคำของนางเปรตนั้นแล้ว

**ได้กระทำความอันเป็นกุศลส่งผลให้เกิดในวิมาน
นั้น ครั้นแล้วได้เข้าถึงความเป็นสหทัยของนาง
เวมานิกเปรตนั้น.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาธุ เป็นนิบาตใช้ในอรรถ
สัมปฤจฉนัตถะ. บทว่า ตสุสา ได้แก่ นางเวมานิกเปรตนั้น. บทว่า
ปฐิสฺสุตฺตฺวา ได้แก่ รับคำของนางเวมานิกเปรตนั้น. บทว่า ตหิ
เวทนีย ได้แก่ กุศลกรรมอันมีผลเป็นสุขที่จะพึงได้รับกับนาง
เวมานิกเปรตนั้น ในวิมานนั้น. บทว่า สหพฺยตํ คือ ซึ่งความอยู่

ร่วมกัน. มีวาจาประกอบความว่า มาณพนั้นเข้าถึงความเป็น
สหายนางเวมานิกเปรตนั้น. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้น.

เมื่อคนเหล่านั้นเสวยทิพยสมบัติในวิมานนั้น ตลอดกาลนาน
อย่างนี้ เพราะสิ้นกรรม บุญจึงกระทำกาละ แต่หญิงเพราะบุญ
กรรมของตนถึงเขตสมบัติ จึงอยู่จนครบอายุในวิมานนั้น ตลอด
พุทธันดรหนึ่ง. ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันบรรพ ประทับอยู่ใน
พระเชตวันมหาวิหารโดยลำดับ วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
จาริกไปบนภูเขา เห็นวิมานและนางเวมานิกเปรตนั้น จึงถาม
ด้วยคาถามีอาทิว่า วิมานมีเสาแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์งดงามผุดผ่อง
และนางเวมานิกเปรตนั้นได้เล่าประวัติของคนทั้งหมดแก่ท่าน
พระมหาโมคคัลลานะ ตั้งแต่ต้น. พระเถระได้ฟังดังนั้นมายังกรุง
สาวัตถีกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
กระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท
ถึงพร้อมแล้ว มหาชนได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้เป็นผู้ยินดีในบุญธรรม
มีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถารถการีเปตวัตถุที่ ๓

๔. ภูตเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตทั้ง ๔

พระมหาโมคคัลลานะ ได้ถามบุพกรรมของเปรตทั้ง ๔ ด้วยคำถามนี้ ความว่า :-

[๑๑๔] ท่านทั้ง ๔ นี้ คนหนึ่งกอบเอาแกลบข้าว
สาธิตไฟลุกโชนไปรยใส่ศีรษะของตนเอง อีก
คนหนึ่งทุบศีรษะของตนด้วยก้อนเหล็ก ส่วน
คนที่เป็นหญิงเอาเล็บจิกหลังกินเนื้อและเลือดของ
ตนเอง ส่วนท่านกินคูถอันเป็นของไม่สะอาด ไม่
น่าปรารถนา นี่เป็นวิบากกรรมอะไร.

ภรรยาของพ่อค้าโกงตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ผู้นี้เป็นบุตรของดิฉัน ได้ดี
ศีรษะของฉันผู้เป็นมารดา ผู้นี้เป็นสามีของดิฉัน
เป็นพ่อค้าโกงข้าวเปลือกปนแกลบ ผู้นี้ถูกระงับ
ของดิฉัน ลักกินเนื้อแล้วกลับหลอกลวงด้วย
มุสาวาท ดิฉันเมื่อเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์โลก
เป็นหญิงแม่เรือน เป็นใหญ่กว่าสกุลทั้งปวง เมื่อ
สิ่งของมีอยู่ เหล่าจากขอกก็เก็บซ่อนเสีย ไม่ได้
ให้อะไรจากของที่มีอยู่ ปกปิดไว้ด้วยมุสาวาทว่า
ของนี้ไม่มีในเรือนของเรา ถ้าเราปกปิดของที่มีไว้

ขอคุณจงเป็นอาหารของเรา ภัตแห่งข้าวสาธิตอัน
มีกลิ่นหอม ย่อมกลีบกลายเป็นคุณเพราะวิบาก
แต่งกรรม คือ มุสาวาทของดิฉัน ก็กรรมทั้งหลาย
ไม่ไร้ผล กรรมนั้นย่อมไม่สาบสูญ เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงกินและดื่มแต่บุตร อันมีกลิ่นเหม็น
มีหนอน.

จบภุสเปตวัตถุที่ ๔

อรรถกถาภุสเปตวัตถุที่ ๔

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
เปรต ๔ คน จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ภุสานิ
เอโก สาลิ ปุณฺหาโร ดังนี้.

ได้ย่นว่า ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถี
มีพ่อค้าโก่งคนหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยขนสนากรรมมีการโก่งด้วยตราซัง
เป็นต้น. เขาถือเอาฟ่อนข้าวสาธิต เคล้าด้วยดินแดง ทำให้หนักกว่า
เดิม ปนกับข้าวสาธิตแดงแล้วขาย. บุตรของเขาโกรธว่า คุณพ่อ
ไม่ยอมให้เกียรติยกย่องมิตรสหายของเรา ผู้มาสู่เรือนเสียเลย
ได้ถือเอาเชือกหนัก ๒ เส้น ตีศีรษะมารดา. หญิงสะใภ้ของเขา
ลักกินเนื้อที่เก็บไว้สำหรับชนทั้งปวงแล้ว เมื่อถูกชนเหล่านั้น
ซักไซ้จึงให้คำสบถว่า ถ้าเรากินเนื้อนั้นจริง ก็ขอให้เราพึง
เนียนเนื้อสันหลังของตนแล้วกินทุก ๆ ภาวไปเถิด. ฝ่ายภริยาของเขา

เมื่อชนทั้งหลายพากันขออุปกรรมบางอย่าง ก็ตอบว่า ไม่มี เมื่อถูกชนเหล่านั้นรบเร้า จึงได้ทำสบถด้วยมุสาวาทว่า ถ้าเรากล่าวถึงสิ่งที่มีอยู่ว่าไม่มีไซ้ ขอให้เราพึงเป็นผู้มีคุณเป็นอาหาร ในที่ที่เกิดแล้วเถิด.

สมัยต่อมาชนทั้ง ๔ คนนั้น ทำกาลละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตในคงไฟใหม่ ในคน ๔ คนนั้น พ่อค้าโกง ใช้มือทั้งสองข้าง กอบเอาเมล็ดที่ลูกโพลงด้วยผลกรรมแล้ว เกรี้ยลงบนศีรษะของตนเอง เสวยทุกข์เป็นอันมาก, บุตรของเขาก็ใช้ก้อนเหล็กตีศีรษะตนเอง เสวยทุกข์ไม่ใช่น้อยเลย หญิงสะใภ้ของเขา ด้วยผลกรรม จึงใช้เล็บทั้งหลายที่ทั้งกว้างและยาวยิ่งนัก คมเป็นอย่างดี กรีดเนื้อแผ่นหลังของตนเองกิน เสวยทุกข์หาประมาณมิได้. พอภริยาของเขา น้อมนำข้าวสาลีที่มีกลิ่นหอมบริสุทธ์ดี ปราศจากต่างคำเข้าไปเท่านั้น ก็กลายเป็นคนคลั่ง กลืนกลืนด้วยหมู่หนอน นานาชนิด มีกลิ่นเหม็นและน่าเกลียดยิ่งนัก, ภริยานั้นเอามือทั้งสองข้างกอบคลุมนั้นกิน เสวยทุกข์อย่างมหันต์.

เมื่อชนทั้ง ๔ คนเหล่านั้น เกิดในหมู่เปรตเสวยทุกข์อย่างมหันต์ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ. เมื่อจาริกไปบนภูเขา วันหนึ่งไปถึงที่นั่น เห็นเปรตเหล่านั้น จึงถามถึงกรรมที่เปรตเหล่านั้น กระทำด้วยคาถานี้ว่า :-

ท่านทั้ง ๔ คนนี้ คนหนึ่งกอบเอาเมล็ด
ข้าวสารที่ไฟลุกโชน โปรยใส่ศีรษะตนเอง

อีกคนหนึ่งทูปศีรษะของตนด้วยก้อนเหล็ก ส่วน
คนที่เป็นหญิง เอาเล็บจิกหลังกินเนื้อและเลือด
ของตนเอง ส่วนท่านกินคูถอันเป็นของไม่สะอาด
ไม่น่าปรารถนา นี่เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภูษานี ได้แก่ ข้าวรีบ. บทว่า
เอโก แปลว่า ผู้หนึ่ง. บทว่า สาลี แปลว่า ข้าวสาลี. จริงอยู่
บทว่า สาลี นี้ เป็นทุติยาวิภัตติ ลงในอรรถแห่งฉฐวิภัตติ.
อธิบายว่า โปรยแกลบแห่งข้าวสาลี ที่ไฟลุกโชนลงบนศีรษะของตน.
บทว่า ปุณาปโร ตัดเป็น ปุน อปโร แปลว่า อีกคนหนึ่ง. จริงอยู่
ท่านกล่าวหมายถึงผู้ตัดศีรษะมารดาแล้วเอาหมอนเหล็กตีศีรษะ
ตนเองจนถึงศีรษะแตก. บทว่า สกมฺ สสโลหิตํ มีวาจาประกอบ
ความว่า ข้อมกินเนื้อหลัง และเลือดของตนเอง. บทว่า อกนฺตํ
แปลว่า ไม่น่าชอบใจ คือ น่าเกลียด. บทว่า กิสฺส อยฺ วิปาโก
ความว่า นี่เป็นผลแห่งบาปกรรมชนิดไหน ซึ่งพวกท่านเสวย ณ
บัดนี้.

เมื่อพระเถระถามถึงกรรมที่ชนเหล่านั้น กระทำอย่างนี้
ภริยาของพ่อค้าโกง เมื่อจะแจ้งถึงกรรมที่ชนทั้งหมดนั้นกระทำไว้
จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

เมื่อก่อน ผู้นี้เป็นบุตรของดิฉัน ได้ตีดิฉัน
เป็นมารดา ผู้นี้เป็นสามีของดิฉัน เป็นพ่อค้าโกง
ข้าวเปลือกปนแกลบ ผู้นี้เป็นลูกสะใภ้ของดิฉัน

ลักกินเนื้อแล้ว กลับหลอกลวงด้วยมุสาวาท
ดิฉันเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์โลก เป็นหญิง
แม่เรือน เป็นใหญ่แก่สกุลทั้งปวง เมื่อสิ่งของมี
อยู่ เหล่ายากขอแล้ว เก็บซ่อนไว้เสีย ไม่ได้ให้
อะไร ๆ จากของที่มีอยู่เลยปกปิดไว้ด้วยมุสาวาท
ว่า ของนี้ไม่มีในเรือนของเรา ถ้าเราปกปิดของ
ที่มีไว้ไซ้ ขอคุณจงเป็นอาหารของเรา ภัตตแห่ง
ข้าวสาลีอันมีกลิ่นหอม ย่อมกลับกลายเป็นคุณ
เพราะวิบากแห่งกรรม คือมุสาวาทของดิฉัน ก็
กรรมทั้งหลายไม่ไร้ผล กรรมนั้นย่อมไม่สาบ-
สูญ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงกินและดื่มแต่บุตรคุณ
อันมีกลิ่นเหม็น มีหนอน.

นางเปรตเมื่อจะแสดงถึงบุตรจึงได้กล่าวว่า อัย ในกาลนั้น.
บพว่า หีสติ แปลว่า ไซ้กำลังเบียดเบียน อธิบายว่า ไซ้ไม่ผ่อนตี.
บพว่า ภูฏาณิโฆ แปลว่า พ่อค้าเลวทราม อธิบายว่า ทำการค้าด้วย
การหลอกลวง. บพว่า มํ สานิ ขาทิตฺวา ความว่า กินเนื้อที่ทั่วไป
ก็คนเหล่านี้แล้ว หลอกลวงชนเหล่านั้น ด้วยมุสาวาทว่า เรา
ไม่ได้กิน.

บพว่า อการินี ได้แก่ หญิงแม่เจ้าเรือน. บพว่า สนฺเตสุ
ความว่า เมื่อเครื่องอุปกรณ์ที่ชนเหล่านี้ขอยังมีอยู่นั้นแล. บพว่า
ปริคูหามิ แปลว่า ปกปิด. จริงอยู่ คำว่า ปริคูหามิ นี้ ท่านกล่าว

ด้วยกาลวิปลาส. บทว่า มา จ กิญจิ อโธ อทำ ความว่า เราไม่ได้ ให้แม้เพียงสิ่งอะไร ๆ จากสิ่งอันเป็นของของเรานี้ แก่ชนเหล่าอื่น ผู้ต้องการ. บทว่า ฉาเทมิ ความว่า ปกปิดด้วยมธุสวาทว่า สิ่งนี้ ไม่มีอยู่ในเรือนของเรา.

บทว่า ลูถ เม ปริวตตติ ความว่า ข้าวสาละมีกลิ่นหอม ย่อมเปลี่ยนไป คือ แปรไปโดยความเป็นลูถ ด้วยอำนาจกรรม ของเรา. บทว่า อวณฺณานิ แปลว่า ไม่สวยเปล่า คือ ไม่ไร้ผล. บทว่า น หิ กมฺมํ วินิสฺสติ ความว่า กรรมตามที่ตนได้สั่งสมไว้ ยังไม่ให้ผล จะไม่สวยไปไหนเลย. บทว่า กิมนิ ได้แก่ มีหนอน คือ เกิดเป็นหมู่หนอนขึ้น. บทว่า มิพฺหํ แปลว่า ลูถ. คำที่เหลือ ง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง.

พระเถระ ครั้นสดับคำของนางเปรตนั้นอย่างนี้แล้ว จึงได้ กราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงการทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุแล้ว จึงทรงแสดงธรรม แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาสเปตวัตถุที่ ๔

๕. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยเด็กพูดจาหยาบเป็นบาปได้

เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าว
คาถา ๗ คาถาความว่า

[๑๑๕] พระญาณของพระสุคตศาสดานำอัศจรรย์

เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพยากรณ์บุคคลได้อย่าง

ถูกต้องว่า บุคคลบางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญ

น้อย คฤหบดีผู้นี้เมื่อยังเป็นเด็ก ถูกเขาทิ้งไว้ใน

ป่าช้า เป็นอยู่ได้ด้วยน้ำนมจากนิ้วมือตลอดราตรี

ยักษ์และภูตปีศาจ หรืองูเล็กงูใหญ่ ก็ไม่เบียด-

เบียนเด็กผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว แม้สุนัข

ทั้งหลายก็พากันมาเลียเท้าทั้งสองของเด็กนี้

ฝูงเหยี่ยวและสุนัขจิ้งจอก ก็พากันมาเดิน

เวียนรักษา ฝูงนกก็พากันมาคาบเอามลทิน

ครรรภ์ไปทิ้ง ส่วนฝูงกาพากันมานำเอาเนื้ตา

เด็กนี้ หรือใคร ๆ ที่จะทำเมถุนพรณผักกาด

ให้เป็นยามีได้มี และไม่ได้ถือเอาการประกอบ

ฤกษ์ยามทั้งไม่ได้เรียรายซึ่งข้าวเปลือกทั้งปวง
พระผู้มีพระภาคเจ้าอันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว
มีพระปัญญากว้างขวาง ได้ทอดพระเนตรเห็น
เด็กอันบุคคลนำมาทิ้งไว้ในป่าช้าในราตรี ผู้ถึง
แล้วซึ่งความทุกข์อย่างยิ่งเช่นนี้ เหมือนก้อน
แห่งเนยใสหว่านไหวอยู่ มีความสงสัยว่ารอดหรือไม่รอด
หรือไม่รอดหนอ เหลืออยู่แต่สักว่าชีวิต ครั้นแล้วได้
พยากรณ์ว่า เด็กคนนี้จะจักเป็นผู้มีตระกูลสูง มี
โภคสมบัติในพระนครนี้.

พวกอุบาสกผู้ยืนอยู่ในที่ใกล้พระศาสดาทูลถามว่า :-

อะไรเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา นี้
เป็นวิบากแห่งวัตรหรือพรหมจรรย์ที่เขาประพฤติ
แล้วเช่นไร เขาถึงความพินาศเช่นนี้แล้ว จักเสวย
ความสำเร็จเช่นนั้นเพราะกรรมอะไร.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า:-

เมื่อก่อน มหาชนทำการบูชาอย่างโอฬาร
แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เด็กนั้น
มิได้มีจิตเอื้อเฟื้อในการบูชา ได้กล่าววาจาหยาบ
กายอันมิใช่ของสัตบุรุษ ภายหลังเด็กนั้นอันมารดา
ตักเตือนให้กลับความวิตกอันลามกนั้นแล้ว กลับ
ได้ปีติและความเลื่อมใส ได้บำรุงพระตถาคต

ซึ่งประทับอยู่ ณ วิหารเซตวัน ด้วยข้าวยา
๗ วัน ชื่อนั้นเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา
นี้เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหมจรรย์ที่เขาประ-
พฤติแล้วนั้น เขาถึงความพินาศเช่นนั้นแล้ว จัก
ได้ความสำเร็จเช่นนั้น เขาตั้งอยู่ในมนุษยโลกนี้
สิ้นร้อยปี เป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณทั้งปวง
เมื่อตายไปจักเข้าถึงความเป็นสหายแห่งท้าว
वासวะ ในสัมปรายภพ.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๕

เรื่องแห่งกุมารเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อจุเจรรูปิ สุตตสฺส
ถาณํ ดังนี้. เรื่องนั้นมีอุปุบัติเหตุเป็นอย่างไร.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี อุบาสกและอุบาสิกาเป็นอันมาก
เป็นหมู่กันโดยธรรม สร้างมณฑปหลังใหญ่ไว้ในพระนคร ประดับ
มณฑปนั้นด้วยผ้าานาพรรณ นิมนต์พระศาสดาและพระภิกษุสงฆ์
มาแต่เขตรู้ ให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานนั่งบนอาสนะ
ที่ลาดด้วยเครื่องลาดอย่างดีควรแก่ค่ามาก บูชาด้วยสักการะมี
ของหอมและดอกไม้เป็นต้นแล้ว ให้มหาทานเป็นไป. บุรุษคนหนึ่ง
มีจิตถูกมลทินคือความตระหนี่กัสมุขุม พอเห็นดังนั้น ทนต่อสักการะ
นั้นไม่ได้ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งหมดนี้ ทั้งเสียที่กองหยากเหยื่อ

ยังจะดีกว่า กว่าที่จะถวายแก่สมณะโล้นเหล่านี้ ซึ่งหาดีมิได้
เลย. พวกอุบาสกอุบาสิกาได้ฟังดังนั้น เกิดความสลดใจพากันคิดว่า
การที่บุรุษนี้ชวนขวยสร้างกรรมชั่ว อันเป็นเหตุให้ผิดในภิกษุ
สงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานถึงอย่างนี้ จักว่าเป็นกรรมอันหนัก
หนอ ดังนี้แล้ว จึงได้บอกเรื่องนั้น แก่มารดาของเขาแล้วกล่าวว่า
ไป เธอจงไปขอขมาโทษพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์
สาวก. มารดารับคำแล้ว เมื่อจะบงุตรให้ยินยอม จึงเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า และเยี่ยมภิกษุสงฆ์ แสดงโทษที่บุตรกระทำ
ไว้ให้ขมาโทษแล้ว ได้กระทำการบูชา ด้วยการถวายข้าวยา
ตลอด ๗ วัน แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์. เพราะฉะนั้น
ไม่นานนักบุตรก็ทำกาละ บังเกิดในท้องของหญิงแพศยา. ผู้เลี้ยง
ชีพด้วยกรรมที่เศร้าหมอง. ก็พอบุตรเกิดขึ้นเท่านั้น มารดาเห็นว่า
เป็นเด็กชาย ก็ให้เขาไปทิ้งเสียที่ป่าช้า. บุตรนั้น อันพลังแห่งบุญของ
คนคุ้มครองรักษาไว้ในที่นั้น ไม่ถูกอะไร ๆ เบียดเบียน จึงกลับ
เป็นสุขเหมือนหลับที่ตักของมารดา. ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า
เทวดาพากันรับคุ้มครองรักษาบุตรนั้นไว้.

ครั้นเวลาใกล้รุ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากมหา-
กรุณาสมาบัติ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ทอดพระเนตร
เห็นเด็กนั้นที่ถูกทอดทิ้งไว้ที่ป่าช้า จึงได้เสด็จไปยังป่าช้า ในเวลา
พระอาทิตย์ขึ้น. มหาชนประชุมกันว่า พระศาสดาเสด็จมาในที่นี้
เห็นจะมีเหตุอะไรในที่นี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่บริษัทผู้

ประชุมกันแล้วว่า เด็กคนนี้ไม่มีใครรู้จัก บัดนี้ถูกทอดทิ้งไว้ในป่าช้า ไร้ที่พึ่งก็จริง ถึงอย่างนั้น เด็กนั้นก็จักได้รับสมบัติอันโอฬาร ในอนาคต ปัจจุบัน และอภิสมปรายภพแล้ว ถูกพวกมนุษย์เหล่านั้น ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติปางก่อน เด็กคนนี้ทำกรรมอะไรไว้ ดังนี้จึงทรงประกาศ กรรมที่เด็กกระทำไว้ และสมบัติที่เด็กพึงได้รับในอนาคต โดยนัยเป็นต้นว่า :-

หมู่ชนได้กระทำการบูชาอย่างโอฬาร

แก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แต่

จิตของเด็กนั้นก็กลับกลายเป็นอย่างอื่น จึงได้กล่าว

วาจาหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษดังนี้แล้ว

จึงแสดงธรรมอันเหมาะสมแก่อัธยาศัยของบริษัทที่พากันมาประชุมแล้ว จึงได้ตรัสพระธรรมเทศนาที่พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เองในเบื้องต้น. ในเวลาจบสัจจะ สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้ตรัสรู้ธรรม. ก็กฐัมพินคนหนึ่ง ผู้มีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ได้รับเด็กนั้นต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นบุตรของเรา. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระดำริว่า เด็กนี้ อำนวยกรรมมีประมาณเท่านี้รักษาไว้แล้ว และมหาชนพากันกระทำการอนุเคราะห์ ดังนี้แล้ว จึงเสด็จไปยังพระวิหาร.

สมัยต่อมา เมื่อกฐัมพินนั้น ทำกาลละแล้ว เธอก็ปกครองทรัพย์ที่กฐัมพินนั้นมอบให้เก็บรวมทรัพย์ไว้ ได้เป็นคฤหบดี มีสมบัติมากในพระนครนั่นเอง ได้เป็นผู้ยินดีในการให้ทานเป็นต้น. ภายหลัง

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า น้าอัศจรรย์
พระศาสดาเป็นผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย เด็กชื่อเมื่อนั้น ในกาลนั้น
เป็นคนอนาถา แต่บัดนี้เสวยสมบัติมาก และกระทำอย่างโอฬาร
พระศาสดา ทรงสดับดังนั้นแล้ว ทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุทั้งหลาย
มิใช่เธอจะมีสมบัติแต่เพียงเท่านั้น โดยที่แท้ ในเวลาสิ้นอายุ จัก
บังเกิด เป็นโอรสของท้าวสักกเทวราช ในภพชั้นดาวดึงส์ และจัก
ได้สมบัติอันเป็นทิพย์. ภิกษุทั้งหลายและมหาชน ได้ฟังดังนั้นแล้ว
คิดว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ผู้เห็นกาลไกล ทรง
สดับเหตุนั้นแล้ว เสด็จไป เมื่อเขาพอเกิดมาเท่านั้นก็ถูกทิ้งใน
ป่าช้าฝิบิย เสด็จไปในที่นั้น กระทำการสงเคราะห์เธอดังนี้แล้ว
จึงพากันชมเชยคุณพิเศษของพระศาสดา แล้วได้กราบทูลประวัติ
ของเด็กนั้นในอรรถภาพนั้น. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดง
ความนั้น จึงได้กล่าวคาถา ๖ คาถาว่า :-

พระญาณของพระสุคตศาสนาน้าอัศจรรย์

เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพยากรณ์บุคคลว่า บุคคล
บางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญน้อย. กุมารนี้ถูก
ทอดทิ้งในป่าช้าเป็นอยู่ได้ด้วยน้ำนมจากนิ้วมือ
ตลอดราตรี ยักษ์และภูตปีศาจ หรืองูเล็ก งูใหญ่
ก็ไม่เบียดเบียนเด็กผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว แม้
สุนัขทั้งหลายก็พากันมาเลียเลียเท้าทั้งสองของ
เด็กนี้ ผูงกาและสุนัขจิ้งจอกก็พากันมาเดินเวียน

รักษา ผุ่งนกกั้พากันมาคาบเอามลทินครรภไปทิ้ง
ส่วนฝูงกาพากันมาเอาขี้ตาไปทิ้ง มนุษย์และ
อมมนุษย์ใด ๆ มิได้จัดแจงรักษาเด็กนี้ หรือใคร ๆ
ที่จะทำเมถิดพรรณผัดกาดให้เป็นยามิได้มี และ
มิได้ถือเอาการประกอบอุกฤษยาม ทั้งมิได้เรีย-
รายซึ่งข้าวเปลือกทั้งปวง พระผู้มีพระภาคเจ้า
อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว มีพระปัญญา
กว้างขวาง ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กอันบุคคล
นำมาทิ้งไว้ในป่าช้าในราตรี ผู้ถึงซึ่งความทุกข์
อย่างยิ่งเช่นนี้ เหมือนก้อนเนยใสห้วนใหวอยู่
มีความสงสัยว่า รอดหรือไม่รอด เหลืออยู่แต่สัก
ว่าชีวิต ครั้นได้รับพยากรณ์ว่า เด็กนี้จักเป็นผู้มี
สกุลสูง มีโภคสมบัติในพระนครนี้

พวกอุบาสกผู้ยืนอยู่ในที่ใกล้พระศาสดาทูลถามว่า

อะไรเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา
นี้เป็นวิบากแห่งวัตรหรือพรหมจรรย์ ที่เขา
ประพฤติแล้วเช่นไร เขาถึงความพินาศเช่นนี้แล้ว
จักเสวยความสำเร็จเช่นนั้น เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อจฺเจรฺรูปิ ได้แก่ มีสภาวะนำ
อศจรรย์. บทว่า สุกฺตสฺส ญาณิ ได้แก่ พระญาณแห่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าอันไม่ทั่วไปกับสาวกอื่น ซึ่งท่านกล่าวหมายเอาพระ-

สัพพัญญุตญาณมีอาสยานุสยญาณเป็นต้นเท่านั้น. เพื่อจะเลียง
คำถามว่า พระญาณนี้นั้น ไม่เป็นวิสัยของพระสาวกอื่น เป็นอย่างไร
จึงกล่าวว่ พระศาสดาทรงพยากรณ์ตามชั้นของบุคคล. ด้วยคำนั้น
ท่านแสดงว่า ความที่พระญาณเป็นภวณะนำอัสจรรย ย่อมรู้ได้ด้วย
เทศนาของพระศาสดาเท่านั้น.

บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงพยากรณ์ พระองค์จึงตรัสว่า บุคคล
บางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญน้อย ดังนี้. ความแห่งคำนั้นมีอธิบาย
ดังนี้ว่า บุคคลบางพวกในโลกนี้ มีกุศลธรรมมาก เป็นผู้เสื่อมจาก
ชาติเป็นต้น ด้วยอำนาจอกุศลที่ตนได้แล้วเป็นปัจจัยก็มี บ้างพวกมี
มีบุญน้อยก็มี บางพวกมีบุญธรรมน้อยกว่าก็มี เป็นผู้รุ่งเรือง เพราะ-
ความเป็นบุญรุ่งเรืองมากด้วยเหตุมีเหตุตสมบัติเป็นต้น ก็มี.

บทว่า สิวลิกาย แปลว่า ในป่าช้า. บทว่า อวุกกุฏเสนุเห
ได้แก่ ด้วยน้ำนมอันไหลออกจากนิ้วมือ อธิบายว่า ด้วยน้ำนม
อันไหลออกจากนิ้วมือของเทวดา. บทว่า น ยกขภูตา น สรีสปา ว
ความว่า สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นปีศาจภูต ยักขภูต
หรือภูญน้อยที่เที่ยวไป หรือเดินไป ไม่พึงเบียดเบียน คือไม่พึง
ทำร้าย.

บทว่า ปลิหีสู ปาเท ความว่า เลี้ยเท่าทั้งสองด้วยลิ้นของตน.
บทว่า ธงกา แปลว่า พวกเหยี่ยว. บทว่า ปริวคตยนฺติ ความว่า
เที่ยวเวียนรักษาไป ๆ มา ๆ เพื่อให้รู้ว่าไม่มีโรคว่า ใคร ๆ อย่าพึง
เบียดเบียนกุนารนั้นเลย. บทว่า คพฺภาสยฺ แปลว่า มลทิลครรภ.

บพว่า **ปกุจฉิณณา** ได้แก่ ผุ่่งนกมิมิแ้ร้ง และเห็ยวเป็นต้น. บพว่า **หรณติ** แ่ลว่า ขจ้ดไป. บพว่า **อกุจิมูล** ได้แก่ จี้ต.

บพว่า **เกจิ** ได้แก่ พวกเป็นมมนุษย์ แต่อมมนุษย์จ้ดแงร้กษา. บพว่า **โอสธิ** ได้แก่ ขาอันบ้บัดโรคในกาลนั้น และกาลต่อไป. ด้วยบพว่า **สาสปรฐปน** วา ท่านแสดงว่า ผู้ที่จะทำยาด้วยเมล็ดพรณผ้กกาต เพื่อจะร้กษาเด็กผู้เรกเกิคนั้น ไม่มี. บพว่า **นตฺขตฺตโยคมฺปิ น อคฺคเหตุ** ความว่า ไม่มีคเอนแ่ด้วยการประกอบฤกษ์, อธิบายว่า ใคร ๆ ไม่กระทำกรรมเรกเกิให้แ่เธออย่างนี้ว่า เด็กนี้เกิในฤกษ์โน้น ดิถิโน้น ครัวโน้น. บพว่า **น สพฺพพรณฺณานิปี อากิริสุ** ความว่า เมื่อจะกระทำมงคล ไม่ได้กระทำข้วเปลือกมิข้วสาถิเป็นต้นอันเจือด้วยน้ำมันเมล็ดพรณผ้กกาตที่เขาประกอบให้เป็นยาแ่เด็กนั้น.

บพว่า **เอตาทิส** แ่ลว่า เห็นปานนั้น. บพว่า **อุตฺตมกิจฺจปฺตติ** ความว่า ด้รับความขากอย่างข้ง คือ ด้รับทุกข้อย่างข้ง. บพว่า **รตฺตาทต** ได้แก่ ที่เขาน้มาในราตริ. บพว่า **โนนิตปีณฺท วิย** ได้แก่ เสมือนกับก้อนเนยใส, ท่านกล่าวอย่างนั้น เพราะเป็นเพียงขิ้นเนื้อ. บพว่า **ปเวธมาน** ได้แก่ ส้นอยู่โดยภาวะที่มีกำลังน้อย. บพว่า **ล สย** ความว่า ชื่อว่ามีความสงสัย เพราะมีความสงสัยว่า เขาจะมีชีวิตอยู่หรือไม่หนอ. บพว่า **ชีวิตสาวสตี** ได้แก่ เหลืออยู่แต่เพียงชีวิตอย่างเด็ย เพราะไม่มีทรัพย์อันเป็นเหตุดำรงชีวิต.

บพว่า อคฺคกฺกุลิโก ภวิสฺสตี โภคโต จ ความว่า จักเป็นผู้
มีสกุลสูง คือ มีสกุลสูงสุดอันมีโกคะเป็นเหตุ คือด้วยอำนาจโกคะ.

คาถาว่า กิสฺส วตฺ เป็นต้นนี้ ฟังทราบว่ อุบาสกผู้อยู่ใน
สำนักของพระศาสดากราบทูลด้วยอำนาจคำถามถึงกรรมที่เขา
ทำไว้ และคาถานั้นแลอุบาสกผู้ประชุมกันอยู่ในป่าช้าได้กล่าวไว้
แล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บพว่า กิสฺส แปลว่า ฟังเป็นกรรมอะไร.
บพว่า วตฺ ได้แก่ การสมทานวัตร. บพว่า กิสฺส มีวาจาประกอบ
การเปลี่ยนวิภัติอีกว่า วัตรและพรหมจรรย์ที่เธอสั่งสมไว้ดีเช่นไร.
บพว่า เอตาทิสฺ ความว่า ชื่อว่าเห็นปานนั้น เพราะเกิดในท้อง
หญิงแพศยา ถูกทอดทิ้งในป่าช้า. บพว่า พุยฺสนฺ แปลว่า ความพินาศ.
บพว่า เอตาทิสฺ แปลว่า เห็นปานนั้น, อธิบายว่า มีประการดังกล่าว
แล้ว โดยนัยมีอาทิว่า เป็นอยู่ตลอดราตรีด้วยน้ำมันที่ไหลออกจาก
นิ้วมือ และโดยนัยมีอาทิว่า เด็กนี้จักมีสกุลสูงแห่งนครนี้. บพว่า
อิทฺธิ ได้แก่ เทวฤทธิ์ อธิบายว่า ทิพยสมบัติ.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ถูกอุบาสกเหล่านั้นทูลถามแล้ว
ได้ทรงพยากรณ์ในเวลานั้น โดยประการที่พระสังคีติกถาจารย์
ทั้งหลายเมื่อจะแสดงได้กล่าวคาถา ๔ คาถาว่า :-

มหาชนได้ทำการบูชาอย่างโอฬาร แก่
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เด็กนั้น
ได้มีจิตเอื้อเพื่อการบูชา ได้กล่าววาจาหยาบ-
คายอันมิใช่ของสัตบุรุษ ภายหลังเด็กนั้นอัน

มารดาตักเตือนให้กลับความวิตกอันลามกนั้น
แล้ว กลับได้ปีติและความเลื่อมใส ได้บำรุง
พระตถาคต ซึ่งประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร
ด้วยข้าวยาจ ๗ วัน ข้อนั้นเป็นวัตรเป็นพรหม-
จรรย์ของเขา นี้เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหม-
จรรย์ที่เขาประพฤติแล้วนั้น เขาถึงความพินาศ
เช่นนี้แล้ว จักได้ความสำเร็จเช่นนั้น เขาตั้งอยู่
ในมนุษยโลกนี้ ถึง ๑๐๐ ปี เป็นผู้ร่ำพร้อม
ด้วยกายคุณทั้งปวง เมื่อตายไปจักเข้าถึงความ
เป็นสหายแห่งท้าววสาละในสัมปรายภพ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ชนตา ได้แก่ หมู่ชน อธิบายว่า
คณะแห่งอุบาสก. บทว่า ตตฺร ได้แก่ ในการบูชา. บทว่า
อสุต ได้แก่ ของทารกนั้น. บทว่า จิตฺตสฺส หุ อณฺณตฺตํ ความว่า
ในภพก่อน จิตของเขามีภาวะเป็นอย่างอื่น คือ ไม่เอื้อเพื่อ ไม่เคารพ
ไม่มีปีติ. บทว่า อสพฺภํ ได้แก่ ได้กล่าววาจาหยาบอันไม่ควรที่จะฟัง
ในที่ประชุมแห่งสาวุธชน.

บทว่า โส ได้แก่ เด็กนั้น. บทว่า ตํ วิตกํ ได้แก่ วิตก
อันลามกนั้น. บทว่า ปวิโนทฺยิตฺวา ได้แก่ สงบระงับด้วยสัญญาดี
ที่มารดากระทำ. บทว่า ปีติ ปสาทํ ปฏฺฐิตฺวา ได้แก่ กลับได้ คือ
ทำปีติและความเลื่อมใสให้เกิด. บทว่า ผาคุยา อุปฏฺฐาติ ได้แก่ บำรุง
ด้วยการถวายข้าวยาจ. บทว่า สตฺตรตฺตํ แปลว่า ตลอด ๗ วัน.

บทว่า **ตสฺส วตฺ ตํ ปน พุรหฺมจริยํ** ความว่า ความเลื่อมใส และการให้แห่งจิตของตนซึ่งมีประการยังเรากล่าวในหนหลังนั้น เป็นวัตรและเป็นพรหมจรรย์ของบุคคลนี้ อธิบายว่า ไม่มีสิ่งไรอื่น.

บทว่า **จตุวาน** ความว่า ตั้งอยู่ในมนุษย์โลกนี้แหละจนสิ้นอายุ. บทว่า **อภิสฺมปรายํ** ได้แก่ ในภพใหม่. บทว่า **สหฺพุตํ** **คจฺจติ** **วสฺวสฺส** ได้แก่ จักเข้าถึงความเป็นสหาย โดยความเป็นบุตรแห่งท้าวสักกะจอมเทพ. ก็คำว่า **สหฺพุตํ** **คจฺจติ** **วสฺวสฺส** นี้ เป็นคำปัจจุบันกาล ใช้ในอรรถอันเป็นอนาคต. คำที่เหลือในบททั้งปวงง่ายทั้งนั้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถากุमारเปตวัตถุที่ ๕

๖. เสรีนเปตวัตถุ

ว่าด้วยคนตระหนี่ไปเกิดเป็นเปรต

อุบาสกคนหนึ่งถามนางเปรตเสรีนิน่า

[๑๖๖] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณน่าเกลียด ชุบ
ผอม สพรุ่งไปด้วยเส้นเอ็น ผอมยิ่งนักจนเห็น
แต่ซี่โครง ท่านเป็นใคร มายืนอยู่ที่นี้.

นางเปรตเสรีนินตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ตกทุกข์
เกิดในยมโลก ทำกรรมอันลามกไว้ จึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

อุบาสกถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจาก
โลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตเสรีนินตอบว่า

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่งอัน
หาโทษมิได้ มีอยู่ ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำ
จึงไม่สั่งสมบุญแม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรม
มีอยู่ ไม่ทำที่พึ่งแก่ตน ดิฉันหิวน้ำ เข้าไปใกล้
แม่น้ำ แม่น้ำกลับว่างเปล่าไป ในเวลาร้อน ดิฉัน

เข้าไปสู่ร่มไม้ ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดไป ทั้ง
ลมก็กลับกลายเป็นเปลวไฟเผาร่างกายของดิฉัน
พุ่งไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันควรจะเสวยทุกข์
มีความกระหายเป็นต้น ตามที่กล่าวมาแล้วนี้
และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้าทารุณกว่านั้น ท่านไป
ถึงหัตถินีนครแล้ว ขอช่วยบอกแก่มารดาของ
ดิฉันว่า เราเห็นธิดาของท่านตกทุกข์ เกิดใน
ยมโลก เขาจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เพราะทำบาป
กรรมชั่ว ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อน
ไว้ภายใต้เตียง ไม่ได้บอกใคร ๆ ขอมารดาของ
ดิฉันจงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้นั้น ให้ท่านบ้าง
เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ท่านแล้ว ขอจงอุทิศส่วน
บุญมาให้แก่ดิฉันบ้าง เมื่อนั้นจะมีความสุข สำเร็จ
ความประสงค์ทั้งปวง อุบาสกนั้นรับคำของ
นางเปตเสรีณีแล้วกลับไปสู่หัตถินีนคร บอก
แก่มารดาของนางว่า ข้าพเจ้าเห็นนางเสรีณีธิดา
ของท่าน เขาตกทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะได้ทำ
กรรมชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก นางได้สั่ง
ฉันในที่นั้นว่า ท่านไปถึงหัตถินีนครแล้ว จงบอก
แก่มารดาของดิฉันด้วยว่า ธิดาของท่านเราเห็น
แล้ว ตกทุกข์ เกิดอยู่ในยมโลก เพราะทำกรรม

ชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก ทรัพย์ของดิฉัน
มีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียงไม่ได้บอก
ใคร ๆ ขอมารดาของดิฉันจงถือเอาทรัพย์จากที่
ซ่อนนั้นมาให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้
ทานแล้วของอุทิศส่วนบุญไปให้เกิดดิฉัน เมื่อนั้น
ดิฉันจักมีความสุขสำเร็จความประสงค์ทั้งปวง
ก็มารดาของนางเปรตเสรินีนั่น ถือเอาทรัพย์ที่
นางเปรตเสรีนีส่อนไว้ให้ทาน ครั้นแล้ว
อุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรตเสรีนีนี นางเปรตเสรีนีนี
เป็นผู้มีความสุขแม้มารดาของนางก็เป็นอยู่สบาย.

จบ เสรีนเปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถาเสรีนเปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเสรีนเปต จึงได้ตรัสพระคาถามีคำเริ่มต้นว่า **นคคา
ทพฺพณฺณรูปาติ** ดังนี้.

ได้ยินว่าในหัตถินิบูรี ในแคว้นกุรุรัฐ มีหญิงคนหนึ่งชื่อว่า
เสรีนีนี ได้เป็นผู้อาศัยรูปเลี้ยงชีวิต. ก็ภิกษุทั้งหลายจากที่นั้น ๆ
ได้มาประชุมกันในหัตถินิบูรีนั้น เพื่อต้องการทำอุโบสถ. ได้มี
ภิกษุจำนวนมากมาประชุมกันอีก. มนุษย์ทั้งหลายเห็นดังนั้น
จึงจัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์ในการบำเพ็ญทานเป็นอันมาก มีเมล็ดงา

และข้าวสารเป็นต้น และมีเนยใส เนยข้น และน้ำผึ้งเป็นต้น บำเพ็ญ
มหาทาน. ก็สมัยนั้น นางคณิกาคนนั้นไม่มีศรัทธาไม่มีความเลื่อมใส
จิตถูกกลุ่มรุมด้วยมลทินคือความตระหนี่ แม้จะถูกพวกมนุษย์
เหล่านั้นให้กำลังใจว่า มาซิเธอ ก่อนอื่นจงอนุโมทนาทานนี้ ก็
ประกาศยืนยันความไม่เลื่อมใสแก่มนุษย์เหล่านั้นว่า จะประโยชน์
อะไรด้วยทานที่ให้แก่พวกสมณะโสด การบริจาคสิ่งของมีประมาณ
เล็กน้อย จักมีแต่ไหน.

สมัยต่อมา นางทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเปรต ที่หลังคู แห่ง
ปัจฉิมนครแห่งหนึ่ง. ลำดับนั้น อุบาสกชาวเมืองหัตถินบุรีคนหนึ่ง
ไปยังนครนั้นเพื่อการค้า ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ได้ไปยังหลังคู
ด้วยประโยชน์เช่นนั้น. นางเห็นเขาที่นั่น ก็จำได้เป็นคนเปลือย
มีร่างกายเหลือเพียงหนังหุ้มกระดูก เห็นเขาน่าสะพึงกลัวยิ่งนัก
ได้ยืนแสดงตนอยู่ในที่ไม่ไกล. อุบาสกนั้น เห็นนางนั้นกลัว ถาม
เป็นคาถาว่า :-

ท่านเปลือยกาย มีรูปพรรณน่าเกลียด ชูบ

ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนางผู้ชูบผอม

จนเห็นแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครหนอ มายืนอยู่ที่นี้.

ฝ่ายนางเปรต จึงประกาศตนแก่อุบาสกนั้นด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ตกทุกข์

ได้ยาก เกิดในยมโลก ทำกรรมอันลามกไว้ จึง

จากโลกนี้ ไปสู่เปตโลก.

นางอุกอุบาสกนั้น ถ้ามถึงกรรมที่ตนกระทำด้วยคาถาอีกว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา
และใจ หรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึง
จากโลกนี้ไปสู่เปตโลก

จึงบอกกรรมที่ตนกระทำไว้ และประโยชน์ที่เขาพึงกระทำ
ให้แก่ตนอีก ด้วยคาถา ๖ คาถานี้ว่า :-

ดิฉัน ได้ค้นหาทรัพย์มาได้ถึงมาสก ในที่
ที่ไม่มีใครหวงห้าม เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ดิฉันไม่
ได้กระทำที่พึงแก่ตนไว้ ดิฉันกระหายน้ำ เข้าไป
ยังแม่น้ำ แม่น้ำก็กลับว่างเปล่าไป ในเวลาร้อน
ดิฉันเข้าไปยังร่มไม้ ร่มไม้ก็กลับกลายเป็นแดดไป
ทั้งลมก็กลับกลายเป็นเปลวไฟไป เปร่าร้างของ
ดิฉันพุ่งไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันควรจะเสวย
ทุกขมีความกระหายเป็นต้น ตามที่ท่านกล่าว
แล้วนี้ และทุกขอย่างอื่นอันชั่วช้าทารุณกว่านั้น
ท่านไปถึงหัตถินีนครแล้ว ขอช่วยบอกแก่มารดา
ดิฉันว่า เราเห็นธิดาของท่านตกทุกข์ เกิดใน
ยมโลก เขาจากโลกนี้ไปยังเปตโลก เพราะทำ
บาปกรรมไว้ ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔๐๐,๐๐๐
ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียง ไม่ได้บอกแก่ใคร ๆ
ขอมารดาของดิฉัน จงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้

นั้นเกิด ให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ทาน
แล้ว ของจตุตถศีลส่วนบุญมาให้แก่ดิฉันบ้าง เมื่อนั้น
ดิฉันก็จะมีความสุข สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนาวณฺเฐสุ ติตฺถุเสสุ ความว่า
ในถิ่นที่เป็นท่าของแม่น้ำ และสระน้ำเป็นต้น ที่ใคร ๆ ไม่หวงห้าม
คือ ในที่ที่พวกมนุษย์อาบและทำกิจด้วยน้ำเช่นนั้น. บทว่า วิจินี
อฑฺฒมาสกํ ความว่า ดิฉันถูกความโลภครอบงำ ค้นหา คือแสวงหา
ได้ทรัพย์เพียงกึ่งมาสก ด้วยคิดว่า ไฉนหนอ เราพึงได้อะไร
สักอย่างหนึ่ง ในที่นี้ ที่พวกมนุษย์วางลิ้มไว้. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า
อนาวณฺเฐสุ ติตฺถุเสสุ ความว่า เมื่อสมณพราหมณ์ อันเป็นที่พึง
ของสัตว์ทั้งหลาย โดยความเป็นเหตุแห่งความบริสุทธิ์อันเนื่องด้วย
ความพยายามของปวงสัตว์ ซึ่งไม่มีใครหวงห้าม โดยการเข้าไปหา
มีอยู่. บทว่า วิจินี อฑฺฒมาสกํ ความว่า ดิฉันมีจิตถูกมลทินคือ
ความตระหนี่กั่มรุม จึงไม่ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ จึงเก็บทรัพย์
ไว้เป็นพิเศษกึ่งมาสก จึงไม่สั่งสมบุญไว้. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึง
กล่าวว่า เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ดิฉัน จึงไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน ดังนี้
เป็นต้น.

บทว่า ตลิตฺตา ได้แก่ ผู้กระหายแล้ว. บทว่า ริดฺดกา
ความว่า แม่น้ำที่กาพอจะพึงดื่มได้ ไหลไปอยู่ ก็กลับกลายเป็น
แม่น้ำว่างเปล่าจากน้ำ มีเพียงทราย เพราะกรรมชั่วของดิฉัน.

บพว่า **อุณฺหเส** ได้แก่ ในฤดูร้อน. บพว่า **อาตโป ปริวตฺตติ** ความว่า ที่ที่มีร่มเงา เมื่อดิฉันเข้าไป ก็กลับกลายเป็นแดดไป.

บพว่า **อฺคฺคิวนฺโณ** ได้แก่ มีสัมผัสเช่นกับไฟ. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า แผลเผาฟุ้งคลบไป ดังนี้เป็นต้น. นางเปรตเรียกอุบาสกนั้น ด้วยความเคารพว่า ภนฺเต ในบพว่า **เอตฺถจ ภนฺเต อรหามิ** นี้ อธิบายว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ดิฉัน สมควรเสวยทุกข์ อันเกิดแต่ความกระหาย เป็นต้น ตามที่กล่าวแล้วนี้ และทุกข์อย่างอื่น อันลามก ทารุณ กวำนั้น เพราะดิฉันได้กระทำความชั่ว อันเกิดแต่การกระทำนั้น. บพว่า **วชฺเชสิ** แปลว่า ฟังกกล่าว.

บพว่า **เอตฺถ นิภฺจิตฺตํ อนภฺจาทํ** ความว่า ดิฉันไม่ได้บอกว่า ทรัพย์มีประมาณเท่านี้ เก็บไว้ในที่นี่. บัดนี้ นางเปรตเมื่อจะแสดง ปริมาณของทรัพย์นั้น จึงกล่าวว่า ทรัพย์ ๕๐๐,๐๐๐ ดิฉันได้เก็บซ่อนไว้ภายใต้เตียง ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บพว่า **ปลฺลฺลฺกสฺส** ได้แก่มัลลึงก์อันเป็นที่นอนของตนในกาลก่อน. บพว่า **ตโต** ความว่า ขอมารดา จึงถือเอาทรัพย์ส่วนหนึ่ง จากทรัพย์ที่ดิฉันฝังไว้ แล้วจงให้ทานอุทิศถึงดิฉัน. บพว่า **ตสฺสา** ได้แก่มารดาของดิฉัน.

เมื่อนางเปรตนั้น กล่าวอย่างนี้ อุบาสกนั้นรับคำของนางนั้นแล้ว พิจารณากรณีขกิจของตนในที่นั้น จึงไปยังหัตถินนคร แจ้งเรื่องนั้นแก่มารดาของนาง. เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า :-

อุบาสกนั้น รับคำของนางเปรตนั้นแล้ว

กลับไปสู่หัตถินินคร บอกแก่มารดาของนางว่า
ข้าพเจ้าเห็นธิดาของท่าน เขาตกทุกข์ เกิดใน
ยมโลก เพราะได้กระทำความชั่วไว้ จึงจากโลก
นี้ ไปสู่เปตโลก นางได้สั่งฉันในที่นั้นว่า ท่าน
ไปถึงหัตถินินครแล้ว จงบอกแก่มารดาของดิฉัน
ด้วยว่า ธิดาของท่านเราเห็นแล้ว ตกทุกข์ เกิด
อยู่ในยมโลก เพราะทำความชั่วไว้ จึงจากโลก
นี้ไปสู่เปตโลก ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔๐๐,๐๐๐
ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียงไม่ได้บอกแก่ใคร ๆ
ขอมารดาของดิฉัน จงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้
นั้น มาให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ทานแล้ว
จงอุทิศส่วนบุญไปได้แก่ดิฉัน เมื่อนั้น ดิฉัน จัก
มีความสุข สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง ก็มารดา
ของนางเปรตนั้น ถือเอาทรัพย์ที่นางเปรตซ่อนไว้
นั้น มาให้ทาน ครั้นแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้
นางเปรต นางเปรตเป็นผู้มีความสุข แม้มารดา
ของนาง ก็เป็นอยู่สบาย.

คาถาเหล่านั้น รู้ได้ง่ายทีเดียว.

มารดาของนางได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์
อุทิศไปให้นาง. เพราะเหตุนี้ นางตั้งอยู่ในความสมบูรณ์ ด้วย

เครื่องอุปกรณ์ที่ได้มา แสดงคนแก่มารดา บอกเหตุนั้นให้ทราบ
มารดาแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอัฐุปัตติเหตุ จึงทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชนฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาเสรีนเปตวัตถุที่ ๖

๗. มิคลูทเพตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยนายพรานเนื้อใจหยาบตายไปเป็นเปรต

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๕] ท่านเป็นคนหนุ่มแน่น ห้อมล้อมด้วย

เทพบุตรและเทพธิดา รุ่งเรืองอยู่ด้วยกามคุณ อัน

ให้เกิดความกำหนัดยินดีในราตรี เสวยทุกข์ใน

กลางวัน ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ในชาติก่อน.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่

กรุงราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ มีภูเขาล้อมรอบ

(ปัญจคีรีนคร) เป็นผู้มีฝีมือเป็อนโลหิต เป็น

คนหยาบช้าทารุณมีใจประทุษร้ายในสัตว์เป็นอัน

มากผู้ไม่ได้กระทำความโกรธเคืองให้ ยินดีแต่

ในการเบียดเบียนสัตว์อื่น เป็นผู้ไม่สำรวมด้วย

กาย วาจา ใจ เป็นนิตย์ อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็น

สหายของกระผม เป็นคนใจดีมีศรัทธา ก็อุบาสก

คนนั้น เป็นคนเอ็นดูกระผม ห้ามกระผมอยู่

เนื่อง ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย พ่อเอ๋ย อย่าไป

ทุกติเลย ถ้าท่านปรารถนาความสุขในโลกหน้า

จงงดเว้นการฆ่าสัตว์ อันเป็นการไม่สำรวมเสีย
เถิด กระผมฟังคำของสหายผู้หวังดีมีความอนุ-
เคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว ไม่ทำตามคำสั่ง
สอนทั้งสิ้น เพราะกระผมเป็นคนไม่มีปัญญา
ยินดีในบาปตลาดกาลนาน สหายผู้มีปัญญาดีนั้น
แนะนำกระผมให้ตั้งอยู่ในความสำรวมด้วยความ
อนุเคราะห์ว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในกลางวัน ส่วน
กลางคืนจงงดเว้นเสีย กระผมจึงฆ่าสัตว์แต่
เฉพาะกลางวัน กลางคืนเป็นผู้สำรวมงดเว้น
เพราะฉะนั้นกลางคืนกระผมจึงได้รับความสุข
กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขรุมกัดกิน คือ
กลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่งกุศล-
กรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล
พากันห้อมล้อมกัดกินกระผมรอบด้าน ก็ชน
เหล่าใดผู้มีความเพียรเนื่อง ๆ บากบั่นมั่นใน
ศาสนาของพระสุตต กระผมเข้าใจว่า ชนเหล่า
นั้นจักได้บรรลุมตบตบอันปัจฉิมอะไร ๆ ประดุจ
ไม้ได้อย่างแน่นอน.

จบ ปฐมมิกลุตทเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาปฐมมิลกุตทกเปตวัตถุที่ ๗

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภมิลกุตทกเปต จิตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นรนาธิปฺรกุขโต ยฺวํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ ยังมีพรานคนหนึ่ง เทียวล่าเนื้อ เลี้ยงชีพตลอดคืนและวัน. พรานนั้น ได้มีอุบาสกคนหนึ่งเป็นมิตร. อุบาสกนั้น เมื่อไม่อาจจะให้นายพรานนั้น กลับจากความชั่วตลอดกาล ได้ จึงชักชวนในการบุญตอนราตรีว่า มาเถอะสหาย ท่านจง งดเว้นจากปาณาติบาต ในตอนกลางคืน. เฆงดเว้นในตอนกลางคืน กระทำปาณาติบาตในตอนกลางวันเท่านั้น.

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเวมานิกเปต ใกล้เคียง กรุงราชคฤห์ เสวยทุกข์อย่างใหญ่ ตลอดส่วนกลางวัน เพียบพร้อม พริ้งพร้อมบำเรอด้วยกามคุณ ๕ ในกลางวัน. ท่านนารทะเห็นดังนั้น จึงสอบถามด้วยคาถานี้ว่า :-

ท่านเป็นคนหนุ่มแน่น ห้อมล้อมด้วย
เทพบุตรและเทพธิดา รุ่งเรืองอยู่ด้วยกามคุณ
อันให้เกิดความกำหนัดยินดีในราตรี เสวยทุกข์
ในกลางวัน ท่านได้กระทำความอะไรไว้ใน
ชาติก่อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นรนาธิปุรกฺขโต ความว่า อัน
เทพบุตร เทพธิดา ผู้บำรุงบำเรอ พวกนั้นแวดล้อมเข้านั่งใกล้.
บทว่า ยูวา แปลว่า ยังหนุ่มแน่น. บทว่า รชนียะหิ แปลว่า อันเป็น
เหตุให้ใคร่ คือเป็นเหตุเกิดความกำหนัด. บทว่า กามกฺุณฺเหหิ
ได้แก่ด้วยส่วนแห่งกาม. บทว่า โสภติ อธิบายว่า ย่อมรุ่งเรือง
ด้วยความพร้อมพร้อมในกลางคืน. ด้วยเหตุนี้ ท่านนารทะจึงกล่าวว่า
เสวยทุกข์ในตอนกลางวัน ดังนี้ อธิบายว่า เสวยเหตุคือ ความ
คับแค้นมีประการต่าง ๆ ในตอนกลางวัน. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า
รชนึ ได้แก่ ในตอนกลางคืน. บทว่า เยหิ เป็นเพียงนิบาต. บทว่า
กิมกาลี ปุริมาย ชาตียา ความว่า ในชาติก่อนแต่ชาตินี้ ท่านได้
กระทำความอะไรอันเป็นทางให้เสวยสุขและทุกข์อย่างนี้ ขอท่าน
จงบอกกรรมนั้นเถิด.

เปตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกกรรมที่ตนกระทำไว้ จึงได้
กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :-

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง
ราชคฤห์อันนำรินรมย์มีภูเขาล้อมรอบ (เบญจ-
คีรีนคร) เป็นผู้มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต เป็นคน
หยาบช้า ทารุณ มีใจประทุษร้ายในสัตว์เป็นอัน
มาก ผู้ไม่ได้กระทำความโกรธเคือง ยินดีแต่ใน
การเบียดเบียนสัตว์อื่น เป็นผู้ไม่สำรวมด้วยกาย
วาจา ใจ เป็นนิตย์ อุบาสกคนหนึ่ง ผู้เป็นสหาย

ของกรรม เป็นคนมีใจดี มีศรัทธา ก็อุบาสก
คนนั้น เป็นคนเอ็นดูกรรม ห้ามกรรมอยู่
เนื่อง ๆ ว่า อย่าทำกรรมชั่วเลย พ่อเอ๋ย อย่าไป
ทุกข์เลย ถ้าท่านปรารถนาความสุขในโลกหน้า
จงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ อันเป็นการไม่สำรวม
เสียเถิด กรรมฟังคำของสหายผู้หวังดี มีความ
อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว ไม่ทำตามคำ
สั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกรรมเป็นคนไม่มีปัญญา
ยินดีแต่ในบาปตลอดกาลนาน สหายผู้มีปัญญาดี
นั้น แนะนำกรรมให้ตั้งอยู่ในความสำรวม ด้วย
ความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในตอนกลาง
วัน ส่วนกลางคืนจงงดเว้นเสีย กรรมจึงฆ่า
สัตว์ แต่เฉพาะกลางวัน กลางคืนเป็นผู้สำรวม
งดเว้น เพราะฉะนั้น กลางคืน กรรมจึงได้รับ
ความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขได้กัด
กิน คือกลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่ง
กุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือด
ดาล พากันห้อมล้อมกัดกินกรรมรอบด้าน ก็
ชนเหล่าใด ผู้มีความเพียรเนื่อง ๆ บากบั่นใน
ศาสนาของพระสุตเจ้า กรรมเข้าใจว่าชนเหล่า
นั้น จักได้บรรลุมตบตบอันปัจจัยอะไร ๆ ประ

แต่่งไม่ได้อย่างแน่นอน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ลุตฺโท** ได้แก่ ผู้ทารุณ. บทว่า **โลหิตปาณิ** ได้แก่ ผู้มีฝ่ามืออันเปื้อนเลือด ด้วยการฆ่าสัตว์เนื่องๆ. บทว่า **ทารุโณ** แปลว่า กล้าแข็ง อธิบายว่า เบียดเบียนตนเอง. บทว่า **อวิโรธกเรสุ** ได้แก่ ในเนื้อและนกเป็นต้น ผู้ไม่กระทำความโกรธด้วยอาการอะไร ๆ

บทว่า **อตี ยมา** แปลว่า ผู้ไม่สำรวม คือ เป็นผู้ทุศีล. บทว่า **สกลานุสาสส** ความว่า ซึ่งอนุศาสน์ทั้งปวง คือ การงดเว้นจากปาณาติบาตตลอดกาล บทว่า **จิรปาปาทโรโต** ได้แก่ ผู้ยินดียิ่งในบาปตลอดกาลนาน.

บทว่า **ตี ยเม** คือ ในสุจริต. บทว่า **นิเวสยิ** แปลว่า ตั้งอยู่แล้ว. คำว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในเวลากลางวัน ส่วนกลางคืน จงงดเว้นเสีย นี้ เป็นคำแสดงอาการแห่งความตั้งมั่น. ได้ยินว่า นายพรานนั้น ได้เป็นผู้ประกอบกรฆ่าสัตว์เนื่องๆ ในเวลากลางคืน ด้วยการดักบ่วง คือลูกศรเป็นต้น.

บทว่า **ทิวา ขชฺชามิ ทุกฺคโต** ความว่า บัดนี้ ฉันถึงทุกคติ เสวยทุกข์อย่างมหันต์ เกี่ยวกินในตอนกลางวัน. ได้ยินว่า ในตอนกลางวัน เขาได้เสวยผลอันพึงเห็นเสมอด้วยกรรม เพราะเขาให้สุนัขกัดเนื้อ ในส่วนกลางวัน สุนัขใหญ่ๆ วิ่งไป ทำสรีระให้เหลือเพียงร่างกระดูก แต่เมื่ออย่างเช้ากลางคืน ร่างกายนั้นจึงกลับเป็นปกติตามเดิม เสวยทิพยสมบัติ. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าววว่า :-

เพราะฉะนั้น กลางคืนกระผมจึงได้รับ

ความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขลุมกัดกิน

คือกลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่งกุศล

กรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล

พากันห้อมล้อมกัดกินกระผมรอบด้าน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปฎิหตา** ความว่า เป็นผู้มิจิต
เดือดดาล คือ เป็นเสมือนถูกความคับแค้นผูกพัน . บทว่า **สมนุตา**
ขาติตุ ได้แก่ วิ่งไป เพื่อกัดกินร่างกายของเรา โดยรอบด้าน.
ก็ข้อนี้ ท่านกล่าวหมายเอาเวลาที่พวกสุนัขเหล่านั้น เข้าไปใกล้
นำความกลัวมาให้แก่ตนเป็นอย่างยิ่ง ก็สุนัขเหล่านั้นวิ่งไปกระทำ
ร่างกายให้เหลือแต่เพียงกระดูกแล้วจึงไปเสีย.

ในคาถาสุดท้าวว่า **เย จ เต สตตานุโยคิโน** มีความสังเขป
ดังต่อไปนี้ **จีน** ชื่อว่า เรา ก็เป็นผู้งดเว้นจากเหตุเพียงการฆ่าสัตว์
เฉพาะในกลางคืน ยังได้เสวยทิพยสมบัติถึงเพียงนี้ ก็บรูษเหล่าใด
ผู้ชวนชวายยังยืนมั่นคง คือหมั่นประกอบเนื่อง คือทุกเวลา ใน
อธิศีลเป็นต้น ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคสุคตพุทธเจ้า
บรูษเหล่านั้น เป็นผู้มิจิต เห็นจะบรรลุมตธรรม อันได้นามว่า
อสังขตบท อันไม่เจือปน ด้วยโลกียสุขอย่างเดียวเท่านั้น คือ บรูษ
เหล่านั้น ย่อมไม่มีการห้ามอะไร ๆ ในการบรรลุมตบทนั้น.

เมื่อปรตนั้น กล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระจึงกราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระศาสดา. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปปีต-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 427

ติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท ผู้ถึงพร้อมแล้ว คำทั้งหมด
มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

จบ อรรถกถาปฐมมิกขุททกเปตวัตถุที่ ๗

๘. มิคลูททเปตวัตถุที่ ๒

ว่าด้วยกรรมให้พรานเนื้อเสวยทุกข์ในป่าช้า

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๘] ท่านรื่นรมย์อยู่ในเรือนยอดและปราสาท
บนบัลลังก์อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ด้วยดนตรี
เครื่อง ๕ อันบุคคลประโคมแล้ว ภายหลังเมื่อ
สิ้นราตรีพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท่านเข้าไปเสวยทุกข์
เป็นอันมากอยู่ในป่าช้า ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้
ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร
ท่านจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระทบเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง
ราชคฤห์อันนำรื่นรมย์ มีภูเขาล้อมรอบ (ปัญจ-
คีรีนคร) เป็นคนหยาบช้าทารุณ ไม่สำรวมกาย
วาจา ใจ อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็นสหายของกระทบ
เป็นคนใจดีมีศรัทธา มีภิกษุผู้คุ้นเคยของเขาเป็น
สาวกของพระโคตม ก็อุบาสกนั้นเอ็นดูกระทบ
ห้ามกระทบเนื้อ ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย
พ่อเอ๋ย อย่าไปทุกติเลย ถ้าสหายปรารถนาความ
สุขในโลกหน้า จงงดเว้นการฆ่าสัตว์อันเป็นการ

ไม่ตำราวมเสียดึง ฯลฯ (เหมือนเรื่องที่ ๗)

กระผมเข้าใจว่า คนเหล่านั้นจักได้บรรลุอมตบท

อันปัจจัยอะไร ๆ ประดังไม่ได้เป็นแน่.

จบ ทุติยมิกคหุตกเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาทุติยมิกคหุตกเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภมิกคหุตกเปตอีกตนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า
อฎฐาคาร จ ปาสาทะ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ มาณพ ชื่อว่ามาควิกะคนหนึ่ง แม้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติ ก็ละโภคสุข ออกเที่ยวล่าเนื้อ ตลอดทั้งคืนและวัน. อุบาสกคนหนึ่ง ผู้เป็นสหายของเธอ อาศัยความเอ็นดูจึงให้โอวาทว่า ดิละสหาย เธอจงเว้นจากปาณาติบาต เธออย่าได้มี เพื่อสิ่งอันมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานเลย. เธอ หาได้เอื้อเพื่อโอวาทนั้นไม่. ลำดับนั้น อุบาสกนั้น จึงขอร้อง พระชีมาสพเถระ. ซึ่งเป็นที่เจริญใจแห่งในรูปหนึ่งว่า ดิละ พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงแสดงธรรมแก่บุรุษชื่อนั้น โดยประการที่เธอ จะพึงงดเว้นจากปาณาติบาต.

ภายหลังวันหนึ่ง พระเถระนั้น เทียววิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ได้หยุดยืนที่ประตูเรือนของเธอ. มาควิกะนั้นเห็นท่านแล้ว เกิดมีความนับถือมาก ต้อนรับให้เข้าไปสู่เรือน ได้ตกแต่งอาสนะถวาย.

พระเถระนั่งบนอาสนะที่ตกแต่งไว้แล้ว. ฝ่ายมาณพนั้น ก็เข้าไปหา
พระเถระนั่งแล้ว. พระเถระ ประกาศโทษในปาณาติบาต และ
อาณิสสส์ ในการงดเว้นจากปาณาติบาตนั้น แก่เธอ. เธอ แม้ฟังดังนั้น
แล้ว ก็ไม่ปรารถนาจะงดเว้นจากปาณาติบาตนั้น. ลำดับนั้น
พระเถระจึงกล่าวกะเธอว่า คุณ ถ้า ไม่สามารถจะงดเว้น
โดยประการทั้งปวงได้ไซ้ อันดับแรก เธอก็จงงดเว้นแม้ในกลางคืน
เถอะ. เธอรับคำแล้วว่า จะงดเว้นในเวลากลางคืน แล้วจึงงดเว้น
จากปาณาติบาตนั้น. คำที่เหลือ เช่นกับเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นแล. ก็
ในบรรดาคาถาพระนารทเถระ ได้สอบถามเธอด้วยคาถา ๓ คาถา
ว่า :-

ท่านรินรมย์อยู่ในเรือนยอดและปราสาท

**บนบัลลังก์อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ด้วยดนตรี
เครื่อง ๕ อันบุคคลประโคมแล้ว ภายหลังเมื่อ
สิ้นราตรี พระอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท่านเข้าไปเสวย
ทุกข์เป็นอันมากอยู่ในป่าช้า ท่านทำกรรมชั่ว
อะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือเพราะวิบากแห่ง
กรรมอะไร ท่านจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้.**

ลำดับนั้น เปรตจึงบอกเนื้อความนั้นแก่ท่านด้วยคาถาว่า :-

เมื่อก่อนกระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง

**ราชคฤห์อันนำรินรมย์มีภูเขาส้อมรอบ (เบญจ
คีรีนคร) เป็นคนหยาบช้า ทารุณ ไม่ตำรวมกาย**

วาทา ใจ อุบาทสคนหนึ่งผู้เป็นสหายของผม เป็น
คนใจดี มีศรัทธา มีภิกษุผู้คุ้นเคยของเขาเป็น
สาวกของพระโคตม แม้อุบาทสนั้น เอ็นดูกระผม
ห้ามกระผมเนื่อง ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย พ่อ
เอ๋ย อย่าไปทุกคดีเลย ถ้าสหายปรารถนาความ
สุขในโลกหน้า จงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ อันเป็น
การไม่สำรวมเสียเถิด. กระผมฟังคำของสหาย
หวังดี มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว
ไม่ทำตามคำสั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกระผมเป็นคน
ไม่มีปัญญา ยินดียิ่งแล้วในบาปตลอดกาลนาน
สหายผู้มีปัญญาดีนั้น แนะนำกระผมให้ตั้งอยู่ใน
ความสำรวม ด้วยความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่าน
ฆ่าสัตว์ในเวลากลางวัน ส่วนกลางคืนจงงดเว้น
เสีย กระผมจึงฆ่าสัตว์แต่เฉพาะกลางวัน กลาง
คืนเป็นผู้สำรวมงดเว้น เพราะฉะนั้น กลางคืน
กระผมจึงได้รับความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์
ถูกสุนัขรุมกัดกิน คือ กลางคืนได้เสวยทิพย-
สมบัติ ด้วยผลแห่งกุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวัน
ฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล พากันห้อมล้อมกัดกิน
กระผมรอบด้าน ก็ชนเหล่าใด ผู้มีความเพียร
เนื่อง ๆ บากบั่นมั่นในพระศาสนาของพระสุคต-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 432

เจ้า กระผมเข้าใจว่า คนเหล่านั้น จักได้บรรลु
อมตบทอันปัจจัยอะไร ๆ ประดังไม่ได้อย่าง
แน่นอน.

เนื้อความแห่งคานานัน มีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังแล.

จบ อรรถกถาพุทธนิคมุตตบทเปตวัตถุที่ ๘

๕. ภูฏวินิจฉยิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตจิกกินเนื้อหลังของตนกิน

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๕]   ตัวท่านตัดทรงดอกไม้ ใส่ชฎา สวมกำไล
ทอง ครอบไว้ด้วยจุกฉันทน์ มีสีหน้าผ่องใส
งดงามดุจสีพระอาทิตย์อุทัยขึ้นมาในอากาศ
มีนางฟ้าหมื่นหนึ่งเป็นบริวารบำรุงบำเรอท่าน
นางฟ้าเหล่านั้นล้วนสวมกำไลทอง นุ่งห่มผ้าอัน
ขลิบด้วยทองคำ ท่านเป็นผู้มีอำนาจมาก มีรูป
เป็นที่ให้เกิดขนชูชันแก่ผู้พบเห็น แต่ท่านจิกเนื้อ
ที่หลังของตนกินเป็นอาหาร ท่านได้ทำกรรมชั่ว
อะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ท่านจึงจิกเนื้อหลังของตนเองกินเป็น
อาหาร.

เปรตนั้นตอบว่า

      กระผมได้ประพฤติทุจริตด้วยการส่อเสียด
      พูดเท็จและหลอกลวง เพื่อความฉิบหายแก่ตน
      ในมนุษยโลก กระผมไปแล้วบริษัทในมนุษย-
      โลกนั้น เมื่อเวลาควรจะพูดความจริงปรากฏแล้ว

ละเหตุละผลเสีย ประพฤติคล้อยตามอธรรม ผู้
ใดประพฤติทุจริตมีคำส่อเสียดเป็นต้น ผู้นั้นต้อง
จิกเนื้อหลังของตนกิน เหมือนกระผมจิกเนื้อ
หลังของตนกินในวันนี้ ฉะนั้น ข้าแต่พระนารทะ
ทุกข์ที่กระผมได้รับอยู่นี้ท่านได้เห็นเองแล้ว
ชนใดเป็นคนฉลาด มีความอนุเคราะห์ ชนเหล่า
นั้นพึงกล่าวตักเตือนว่า ท่านอย่าพูดส่อเสียด
อย่าพูดเท็จ อย่าเป็นผู้มีเนื้อหลังของตนเป็น
อาหารเลย.

จบ กุฏวินิจฉยิกเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถากุฏวินิจฉยิกเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน มหาวิหาร ทรง
ปรารภเปรตผู้วิจฉยโอง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า มาลี กิริฎี กายูรี
ดังนี้.

ในกาลนั้น พระเจ้าพิมพิสาร เข้าจำอุโบสถเดือนละ ๖ วัน
มนุษย์เป็นอันมากคล้อยตามท้าวเธอ จึงพากันเข้าจำอุโบสถ. พระ-
ราชาตรัสถาม พวกมนุษย์ผู้มายังสำนักของพระองค์ว่า พวกเธอ
เข้าจำอุโบสถหรือ หรือว่า ไม่เข้าจำ. ในบรรดามนุษย์เหล่านั้น
ผู้พิพากษาคัดสินความคนหนึ่ง เป็นผู้มิวาจาส่อเสียด เป็นผู้
หลอกลวง ผู้รับเอาสินบน ไม่อดกลั้นเพื่อจะกล่าวหา หม่อมฉัน

ไม่ได้เข้าจำอุโบสถ แต่กราบทูลว่า หม่อมฉัน เข้าจำอุโบสถ
พระเจ้าข้า. ลำดับนั้น สหายจึงกล่าวกะเธอ ผู้ออกจากที่ใกล้พระราช
สหายวันนี้ ท่านเข้าจำอุโบสถหรือ ? เขาตอบว่า สหายเอ๋ย
เพราะความกลัว ผมจึงกราบทูลอย่างนั้น ต่อพระพักตร์พระราช
แต่ผมไม่ได้เข้าจำอุโบสถ.

ลำดับนั้น สหายจึงกล่าวกะเธอว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น อันดับ
แรกเธอจงรักษาอุโบสถ กิ่งวัน ในวันนี้ เธอจงสมาทานองค์อุโบสถ
เถิด. เธอรับคำของสหายนั้นแล้วไปยังเรือน ไม่บริโภคเลย บ้วน
ปากอธิษฐานอุโบสถ เข้าจำอยู่ในกลางคืน ถูกความเสียดแทง
อันมีพลังมเป็นต้น เหตุซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากท้องว่าง เข้าตัดอายุ
สังขาร ถัดจากจุดก็ไปยังเกิดเป็นเวมานิกเปรต ในท้องภูเขา.
จริงอยู่ เขาได้วิมาน ซึ่งมีนางฟ้า ๑๐,๐๐๐ นาง เป็นบริวาร และ
ทิพยสมบัติเป็นอันมาก ด้วยเหตุเพียงการรักษาอุโบสถราตรีเดียว
แต่เพราะตนเป็นผู้พิพากษาโกง และพูดวาจาต่อเสียด ตนเอง
จึงจิกเนื้อหลังของตนเองกิน. ท่านพระนารทะ ลงจากเขาศิขณู
เห็นเธอเข้า จึงถามด้วยคาถา ๔ คาถาว่า :-

ตัวท่านตัดทรงดอกไม้ ใสชฎา สวมกำไล
ทองคำ ครอบไว้ด้วยจุมจินท์ มีหน้าผ่องใส
งดงาม ดุจสีพระอาทิตย์อุทัย มาบนอากาศ
มีนางฟ้า ๑๐,๐๐๐ นางเป็นบริวาร บำรุงบำเรอ
ท่านนางฟ้าเหล่านั้น ล้วนสวมกำไลทองคำ

นุ่งห่มผ้าอันขลิบด้วยทองคำ ท่านเป็นผู้มีอำนาจ
มาก มีรูปเป็นที่ให้ขนชูชัน แก่ผู้พบเห็น แต่ท่าน
จิกเนื้อที่หลังของตนกินเป็นอาหาร ท่านได้ทำ
กรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ เพราะ
วิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจิกเนื้อหลังของ
ตนเองกินเป็นอาหาร.

เปรตนั้นตอบว่า :-

กระผมได้ประพฤติทุจริตด้วยการส่อ
เสียด พุดเท็จ พLAG และล่อลวงเพื่อความฉิบหาย
แก่ตนในมนุษยโลก กระผมไปแล้วสู่บริษัทใน
มนุษยโลกนั้น เมื่อเวลาควรจะพูดความจริง
ปรากฏแล้ว ละเหตุผลเสีย ประพฤติคล้อยตาม
อธรรม ผู้ใด ประพฤติทุจริต มีคำส่อเสียด
เป็นต้น ผู้นั้นต้องจิกเนื้อหลัง ของตนกิน เหมือน
กระผมจิกเนื้อหลังของตนกินในวันนี้ ฉะนั้น
ข้าแต่พระนารทะ ทุกข์ที่กระผมได้รับอยู่นี้ ท่าน
ได้เห็นเองแล้ว ชนเหล่าใดเป็นคนฉลาด มีความ
อนุเคราะห์ ชนเหล่านั้นพึงกล่าวตักเตือนว่า ท่าน
อย่าพูดส่อเสียด อย่าพุดเท็จ อย่าเป็นผู้มีเนื้อหลัง
ของตนเป็นอาหารเลย.

ฝ่ายเปรตนั้น ได้ตอบความนั้น ด้วยคาถา ๓ คาถา แก่ท่าน
พระนารทะเถระนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มาลี ได้แก่ ผู้ตัดทรงดอกไม้
อธิบายว่า ผู้ประดับด้วยดอกไม้ทิพย์. บทว่า กิริฎี แปลว่า ผู้สวมใส่
ชฎา. บทว่า กายูรี แปลว่า ผู้สวมกำไลทองคำ อธิบายว่า
ผู้ประดับด้วยเครื่องประดับแขน. บทว่า คตุตา แปลว่า อวัยวะ
คือศีรษะ. บทว่า จนฺทนุสฺสทา แปลว่า ผู้ลูบไล้ด้วยจันทน์.
บทว่า สุริยวฏฺโณ ว โสภติ ความว่า ท่านเป็นผู้มีสีหน้าผ่องใส
ดุจพระสุริยอัยทอแสงอ่อน ๆ. บทว่า อธฺวณฺณิ ปภาสติ ดังนี้
ก็มี. บทว่า อธฺณิ ความว่า มีสีเสมอกับเทพผู้ไม่มีความหม่นหมอง
คือ เป็นแดนอันประเสริฐ.

บทว่า ปาริสชฺชา แปลว่า ผู้นับเนื่องในบริษัท อธิบายว่า
ผู้ปฏิญาณ. บทว่า ตูว แปลว่า ท่าน. บทว่า โลมหิ สนฺรูปวา
ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยรูป อันให้เกิดขนชูชันแก่ผู้พบเห็น. จริงอยู่
คำว่า โลมหิ สนฺรูปวา นี้ ท่านกล่าวไว้ เพราะความเป็นผู้พร้อม
ด้วยความเป็นผู้มีอานุภาพมาก. บทว่า อุกฺกจฺจ แปลว่า ตัด
อธิบายว่า เลื่อน.

บทว่า อจาริสฺส แปลว่า ได้เที่ยวไปแล้ว คือได้ดำเนินไปแล้ว.
บทว่า เปตฺตฺถมฺมุสฺสาวเทน แปลว่า ด้วยความเป็นผู้พูดต่อเสียด
และพูดคำเท็จ. บทว่า นิกตฺวณฺจนาย จ ได้แก่ ด้วยการพลาถ

และล่อลวง คือ ด้วยการล่อลวง โดยทำให้แปลกแก่ชนเหล่าอื่น
ด้วยแสดงของเทียม.

บทว่า **สัจจกาเล** คือ ในกาลอันสมควรเพื่อจะกล่าวคำสัตย์.
บทว่า **อคฤ** ได้แก่ ประโยชน์เกื้อกูล อันต่างด้วยประโยชน์ใน
ปัจจุบันเป็นต้น. บทว่า **ธมฺม** ได้แก่ เหตุ คือ สิ่งที่ควร. บทว่า
นิราคตฺวา ได้แก่ ทิ้ง คือ ละ. บทว่า **โส** ได้แก่ สัตว์ผู้ประพฤติ
วิจิตรจริตมีการพูดส่อเสียดเป็นต้น. คำที่เหลือทั้งหมด มีนัยดังกล่าว
แล้วในหนหลังนั่นแล.

จบ อรรถกถาฎีกาวิมลยิกเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. ชาตวิวัฒนเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตถูกรคน้ำแสบเดือนเนื้อด้วยกรรมอะไร

พระมหากัสสปเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า :-

[๑๒๐] ท่านยืนอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเน่าเหม็น
ฟุ้งไป และหมุ่นอนพากันบ่อนฟอนกินปากอัน
มีกลิ่นเหม็นเน่าของท่าน เมื่อก่อนท่านทำกรรม
อะไรไว้ เพราะการฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้น
นายนิรยบาลถือเอาศาตรามาเดือนปากของท่าน
เนื่อง ๆ รดท่านด้วยน้ำแสบแล้วเชือดเนื้อไป
พลาจ ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ
ความทุกข์อย่างนี้.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้รทุกข์ เมื่อก่อน กระผมเป็น
อิสรชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์อันนารีนรมย์ มีภูเข
ล้อมรอบ (ปัญจคีรีนคร) เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์
และข้าวเปลือกมากมาย แต่กระผมได้ห้ามปราม
ภรรยา ธิดา และลูกสะใภ้ของกระผม ซึ่งพากัน
นำพวงมาลา ดอกอุบลและเครื่องอุปโภคอันหาค่า
มิได้ ไปสู่สตุปเพื่อบูชา บานั้นกระผมได้ทำไว้

แล้ว จึงได้เสวยทุกขเวทนาเห็นประจักษ์
และจักษุห่มกัโหม้อยู่ในนรกอันหยาบช้าทารุณ
๘๖,๐๐๐ ปี เพราะติเตียนการบูชาพระสอุป ก็
เมื่อการบูชาและการฉลองพระสอุปของพระ-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมหาชนให้เป็นไป
อยู่ ชนเหล่าใดมาประกาศโทษแห่งการบูชา
พระสอุปนั้น เหมือนกระผม ชนเหล่านั้นพึงห่าง
เหินจากบุญ ขอท่านจง ชนทั้งหลายซึ่งตัดทรง
ดอกไม้ดับแต่งร่างกาย เหาะมาทางอากาศเหล่านี้
เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้มั่งคั่ง มียศเสวย
อยู่ซึ่งวิบากแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ชนทั้งหลาย
ผู้มีปัญญา ได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์นำขนพอง
สยองเกล้า อันไม่เคยมีนั้นแล้ว ย่อมทำการ
นอบน้อมวันทาพระมหามุนีนั้น กระผมไปจาก
เปตโลกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็นผู้ไม่
ประมาท ทำการบูชาพระสอุปเนื่อง ๆ เป็นแน่แท้.
จบ ชาติวิวัฒนเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาชาติวิวัฒนเปตวัตถุที่ ๑๐

เรื่องแห่งเปรตผู้ติเตียนพระชาตุนี มีคำเริ่มต้นว่า อนุตลกขสุมี
ติฏฺฐนุโต ดังนี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพาน ในระหว่างนางรัง
ทั้งคู่อัน สาถาโนทยาน แห่งมัลลกะศรัย อันเป็นที่เวะเวียน ใน
กรุงกุสินารา และทำการจำแนกพระธาตุพระเจ้าอชาตศัตรู ทรง
ถือเอาการส่วนพระธาตุที่พระองค์ได้ ทรงระลึกถึงพระพุทธคุณ
๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แล้วให้การบูชาอันโอฬารเป็นไป.

พวกมนุษย์ในที่นั้น นับไม่ได้ประมาณไม่ได้ พวกกันทำจิต
ให้เลื่อมใส ได้เข้าถึงสวรรค์. ก็บุรุษประมาณ ๘๖,๐๐๐ คน ในที่นั้น
มีจิตวิปลาส เพราะความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา และเพราะความเห็น
ผิดที่ตนให้เกิดตลอดกาลนาน ประทุษร้ายจิตของตนแม้ในฐานะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส แล้วเกิดในหมู่เปรต. ภรรยา ธิดา
ลูกสะใภ้ของกกุณพิน ผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์
นั้นนั่นเอง มีจิตเลื่อมใส พวกกันคิดว่า จักถวายบูชาพระธาตุ จึง
ถือเอาสักการะมิของหอมและดอกไม้เป็นต้น เริ่มไปยังที่บรรจุ
พระธาตุ. กกุณพินนั้นคิดว่า จะประโยชน์อะไรด้วยการบูชากระดูก
จึงดูหมิ่นพระธาตุเหล่านั้น พวกกันไปในการบูชาพระธาตุ. หญิงเหล่านั้น
ก็ไม่เชื่อคำของกกุณพินนั้น พวกกันไปในที่นั้น กระทำการบูชาพระธาตุ
มายังเรือนถูกโรคเช่นนั้นครอบงำ ไม่นานนักก็ทำกาละไปบังเกิด
ในเทวโลก. ส่วนกกุณพินนั้นถูกความโกรธครอบงำ ไม่นานนักทำ
กาละแล้ว ไปบังเกิดในหมู่เปรตเพราะบาปกรรมนั้น.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านมหากัสสปะปรุงแต่งอิทธาภิสังขาร
โดยประการที่พวกมนุษย์เห็นเปรตเหล่านั้น และเทวดาเหล่านั้น

ก็ครั้นกระทำอย่างนั้นแล้ว ยืนอยู่ที่ลานเจดีย์ ตามเปรตผู้ดีเขียน
พระธาตุนั้นด้วย ๓ คาถา เปรตนั้น ได้พยากรณ์แก่ท่านแล้ว.

พระเถระถามว่า :-

ท่านยืนอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป
และหมุ่นอนพากันป้อนฟอนกินปากอันมีกลิ่น
เหม็นหน้าของท่าน เมื่อก่อนทำอะไรไว้ เพราะ
การฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้น นายนิรยบาลคือ
เอาศาตรามาเฉือนปากของท่านเนื่อง ๆ รดท่าน
ด้วยน้ำแสบด้วยเช็ดเนื้อไปพลาง ท่านทำกรรม
ชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ เพราะวิบาก
แต่กรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบความทุกข์
อย่างนี้.

เปรตนั้นตอบว่า:-

ข้าแต่ท่านผู้วิรุทุกซ์ เมื่อก่อนกระผมเป็น
อิสรชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์อันนารีนรมย์มีภูเขา
ล้อมรอบ (เบญจคีรีนคร) เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์
และข้าวเปลือกมากมาย แต่กระผมได้ห้ามปราม
ภรรยา ธิดา และลูกสะใภ้ของกระผม ซึ่งพากัน
นำพวงมาลาดอกอบลและเครื่องอุปโภคอันหาค่า
มิได้ ไปสู่สตุปเพื่อบูชา บาปนั้นกระผมได้ทำไว้
แล้ว จึงได้เสวยทุกขเวทนาเห็นประจักษ์

และจกหมกไหม้อยู่ในนรกอันหยาบเข้าทารุณ
๘๖,๐๐๐ ปี เพราะติเตียนการบูชาพระสอุป
ก็เมื่อการบูชา และการฉลองพระสอุปของพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอันมหาชนให้เป็นไป
อยู่ ชนเหล่าใดมาประกาศโทษแห่งการบูชาพระ-
สอุปนั้น เหมือนกระผม ชนเหล่านั้น ฟังห่างเหิน
จากบุญของท่านจงดู ชนทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่ง
ตัดทรงดอกไม้ตบแต่งร่างกาย เหาะมาทางอากาศ
เหล่านั้น เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้มั่งคั่งมียศ
เสวยอยู่ ซึ่งวิบากแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ชน
ทั้งหลายผู้มีปัญญา ได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์
นำขนพองสยองเกล้า อันไม่เคยมีนั้นแล้ว ย่อม
ทำการนอบน้อม วันทาพระมหา牟尼นั้น กระผม
ไปจากเปตโลกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็น
ผู้ไม่ประมาท ทำการบูชาพระสอุปเนื่องนิตย์เป็น
แน่แท้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทุกคฺคฺชฺ ได้แก่ ผู้มีกลิ่นไม่น่า
ปรารถนา. อธิบายว่า มีกลิ่นเหมือนกลิ่นซากศพ. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป. บทว่า ตโต ความว่า
นอกเหนือจากกลิ่นเหม็นฟุ้งไปและถูกหมุ่นอนพาغبอนพอนกิน.

บพว่า สตุถิ คเหตุวาน โอกกนุตฺตติ ปุณฺปุณฺนิ ความว่า สัตว์
ทั้งหลายถูกกรรมตักเตือน จึงเอาศารทอันล้นคม ผ่านปากแผลนั้น
บ่อย ๆ. บพว่า ขาเรน ปริปุโผลิตฺวา โอกกนุตฺตติ ปุณฺปุณฺนิ ความว่า
ถูกรดด้วยน้ำแสบในที่ที่ถูกรดแล้วก็เช็ดเนื้อไปพลาง.

อิสฺสุโร ธนธณฺณสุตฺต สุปฺพุตฺตสุตฺต ความว่า เป็นใหญ่ คือ
เป็นเจ้าของทรัพย์และธัญญาหารมากมายยิ่ง อธิบายว่า เป็นคน
มั่งคั่งมีทรัพย์มาก.

บพว่า ตสฺสายิ เม ภริยา จ ธิตา จ สฺถิตา จ ความว่า ใน
อติภาพก่อน ผู้นี้เป็นภรรยา เป็นธิดา เป็นลูกสะใภ้ของกรรม
นั้น. เปตทกล่าวแสดงว่า หญิงเหล่านั้นเป็นเทวดาขึ้นอยู่ในอากาศ.
บพว่า ปจฺจคฺคฺฆิ แปลว่า ใหม่. บพว่า ฐปฺปี หรฺนฺตฺติโย วเรสิ
ความว่า ข้าพเจ้าดิเคียนพระธาตุห้ามหญิงเหล่านั้นผู้น้อมเข้าไป
เพื่อบูชาพระสฺฐป. ด้วยคำว่า ตํ ปาปี ปกฺคิ มยา นี้ เปตถึงความ
เดือดร้อน กล่าววว่า ความชั่วในการดิเคียนพระธาตุนั้น ข้าพเจ้า
ได้กระทำ คือประพฤดิอยู่เสมอ.

บพว่า จพาสิตฺตีสหฺสฺถานิ ได้แก่ ประมาณ ๘๖,๐๐๐ คน.
เปตทกล่าวร่วมเปตเหล่านั้นกับตนว่า มยฺ . แปลว่า พวกเรา. บพว่า
ปฺจฺจคฺคฺตเวทนา ได้แก่ ทุกขเวทนาที่กำลังครอบงำอยู่เป็นแผนก ๆ. ด้วย
บพว่า นิรฺเย เปตทกล่าวเปตวิสัยให้เหมือนกับบนรก เพราะมีทุกข์หนัก.

บพว่า เย จ โข ฐปฺปชยา วตฺตนฺเต อหโรโต มเห ความว่า เมื่อการ
ฉลอง การบูชา อุทิศสถูปของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น
ไปอยู่ ชนเหล่าใดประกาศอาทินพ คือ โทษ ในการบูชาพระสถูป
เหมือนข้าพเจ้า ท่านทั้งหลายพึงเลือกเฟ้นบุคคลเหล่านั้นจากบุญ
นั้น. เปรตประกาศความที่ตนเป็นผู้เสื่อมใหญ่ โดยอ้างผู้อื่นว่า
พึงยังบุคคลเห็นห่างจากบุญให้เกิด.

บพว่า อายนฺติโย แปลว่า ผู้มาทางอากาศ. บพว่า
มลาวิปากํ ได้แก่ วิปาก คือผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ที่ทำไว้
ในพระสถูป. บพว่า สมิทฺธา ได้แก่ สำเร็จด้วยทิพยสมบัติ.
บพว่า ตา ยสฺสฺสโน ได้แก่ หญิงเหล่านั้นมีบริวาร.

บพว่า ตยฺจ ทิสฺวาน ความว่า เห็นผลพิเศษอันโอฬารยิ่ง
อันน่าอัศจรรย์ไม่เคยมี ให้เกิดขนพองสยองเกล้า ของบุญอันเกิด
จากการบูชาอันนิคหน้อยยิ่งนักนั้น. บพว่า นโม กโรนฺติ สปฺปญฺญา
วนฺทฺหฺติ ตํ มหามฺณี ความว่า ข้าแต่ท่านกัสสปะผู้เจริญ หญิงเหล่านี้
ย่อมไหว้ย่อมอภิวาท อธิบายว่า กระทำการนอบน้อม และกระทำ
นมัสการท่านผู้เป็นบุญเขตอันสูงสุด.

ลำดับนั้น เปรตนั้นมีใจสลด เมื่อจะแสดงกรรมที่ตนพึง
การทำต่อไป อันควรแก่ความสลดใจ จึงกล่าวคาถาว่า โสหํ ฆฺน
ดํงนีเป็นต้น. คำนั้นมีอรรถง่ายทั้งนั้น.

ท่านพระมหากัปปะผู้อันปรตกล่าวอย่างนี้ จึงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอรรถุปปัตติเหตุ แสดงธรรมแก่บริษัท ผู้ถึงพร้อม
แล้ว.

จบ อรรถกถาชาตุวิวัณณเปตวัตถุที่ ๑๐

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

จูฬวรรคที่ ๓ ประดับด้วยเรื่อง ๑๒ เรื่อง

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้คือ

๑. อภิขมาณเปตวัตถุ ๒. สานุวาสีเถรเปตวัตถุ ๓. รถการี-
เปตวัตถุ ๔. เปตวัตถุ ๕. กุมารเปตวัตถุ ๖. เสรีนเปตวัตถุ
๗. มิคคุททกเปตวัตถุที่ ๑ ๘. มิคคุททกเปตวัตถุที่ ๒ ๙. ญญ-
วินิจจยิกเปตวัตถุ ๑๐. ชาตุวิวัณณเปตวัตถุ.

จบ จูฬวรรคที่ ๓

มหาวรรคที่ ๔

๑. อัมพลักขรเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตถูกเสียบอยู่ปลายหลาว

[๑๒๑] มีนครของชาววัชชีนครหนึ่งนามว่าเวสาลี
ในนครเวสาลีนั้น มีกษัตริย์ลิจฉวีทรงพระนามว่า
อัมพลักขระ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปรตตนหนึ่ง
ที่ภายนอกพระนคร มีพระประสงค์จะทรงทราบ
เหตุ จึงตรัสถามเปรตนั้นในที่นั้นนั่นเองว่า การ
นอน การนั่ง การเดินไปดิ้นมา การล้ม การค้ม
การเคี้ยว การนุ่งห่ม แม้หญิงบำเรอของบุคคล
ผู้ถูกเสียบไว้บนหลาวนี้ ย่อมไม่มี ชนเหล่าใด
ผู้เป็นญาติ เป็นมิตรสหาย เคยเป็น เคยฟังร่วม
กันมา เคยมีความเอ็นดูกรุณา ของบุคคลใด มีอยู่
ในกาลก่อน เดียวนี้ชนเหล่านั้นแม้จะเย็บเยียน
บุคคลนั้นก็ไม่ได้ บุรุษนี้มีตนอันญาติเป็นต้นสละ
แล้ว มิตรสหายย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ตกยาก พวก
มิตรสหายทราบว่ามีผู้ใดขาดแคลน ย่อมละทิ้งผู้นั้น
และเห็นใครมั่งคั่งบริบูรณ์ ก็พากันไปห้อมล้อม
คนที่มั่งคั่งด้วยสมบัติย่อมมีมิตรสหายมา ส่วน

บุคคลผู้เสื่อมจากทรัพย์สมบัติ เป็นผู้ผิดเคืองด้วย โภคะ ย่อมหามิตรสหายยาก (นี้เป็นธรรมดาของโลก) บุรุษผู้ถูกหลาวเสียบนี้ มีร่างกายเปื้อนด้วยเลือด ตัวทะลุเป็นช่อง ๆ ชีวิตของบุรุษนี้จักดับไปในวันนี้พຽงนี้ เหมือนหยาดน้ำค้างอันติดอยู่บนปลายหญ้า ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุไร ท่านจึงพูดกะบุรุษผู้ถึงความลำบากอย่างยิ่งนอนหงายอยู่บนหลาวไม้สะเดาเช่นนี้ว่า ดูก่อนบุรุษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

เปรตนั้นกราบทูลว่า:-

ข้าแต่พระราชา บุรุษนี้เป็นสาโลหิตของข้าพระองค์ ข้าพระองค์ระลึกชาติก่อนได้ ข้าพระองค์เห็นแล้วมีความกรุณาแก่เขาว่า ขออย่าให้บุรุษผู้เลวทรามนี้ไปตกนรกเลย ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี บุรุษผู้ทำกรรมชั่วนี้ จูติจากอัทธภาพนี้แล้วจักเข้าถึงนรกอันยัดเยียดไปด้วยสัตว์ผู้ทำบาปเป็นสถานร้ายกาจ มีความเร่าร้อนมาก เผ็ดร้อนให้เกิดความน่ากลัว หลาวนี้ประเสริฐกว่านรกนั้นตั้งหลายพันเท่า ขออย่าให้บุรุษนี้ไปตกนรกอันมีแต่ความทุกข์โดยส่วนเดียว เผ็ดร้อนให้เกิด

ความน่ากลัว มีความทุกข์ล้ำเชิงอย่างเดียว
บุรุษนี้ฟังคำของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว ประหนึ่ง
ว่าข้าพระองค์น้อมเข้าไปสู่ทุกข์ในนรกนั้น จะพึง
สละชีวิตของตนเสีย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์
จะไม่พูดในที่ใกล้เขา ด้วยหวังว่า ชีวิตของบุรุษ
นี้อย่าได้ดับไปเสียเพราะคำของข้าพระองค์เลย
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงพูดว่า ขอท่านจงมี
ชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เป็นของประเสริฐ.

เมื่อปรตแสดงความประสงค์ของตนอย่างนี้แล้ว พระราชา
ทรงขอโอกาสเพื่อจะตรัสถามความเป็นไปของปรตนั้นอีก จึงได้
ตรัสพระคาถานี้ความว่า :-

เรื่องของบุรุษนี้เรารู้แล้ว แต่เราปรารถนา
จะถามท่านถึงเรื่องอื่น ถ้าท่านให้โอกาสแก่เรา
เราจะขอถามท่าน และท่านไม่ควรโกรธเรา.

ปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าพระองค์ได้ให้ปฏิญาณไว้ในกาลนั้น
แน่นอนแล้ว การไม่บอกยอมมิแก่ผู้ไม่เลื่อมใส
บัดนี้ข้าพระองค์มีวาจาที่ควรเชื่อถือได้ แม้โดย
พระองค์จะไม่ทรงเลื่อมใส เพราะเหตุนั้น ขอเชิญ
พระองค์ตรัสถามข้าพระองค์ตามพระประสงค์

เถิด ข้าพระองค์จะกราบทูลตามที่สามารถจะ
กราบทูลได้.

เมื่อปรตให้โอกาสเช่นนั้นแล้ว พระเจ้าอัมพสักขระจึง
ตรัสถามว่า :-

เราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยจักขุ เราควรเชื่อ
สิ่งนั้นแม้ทั้งสิ้น ถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้วไม่เชื่อ ก็
ขอให้ลงโทษถอดยศเราเถิดยักษ์.

ปรตนั้นทูลว่า :-

ขอสัจปฏิญาณของพระองค์นี้จึงมีแก่
ข้าพระองค์ พระองค์ได้ทรงฟังธรรมที่ข้าพระองค์
กล่าวแล้ว จงทรงได้ความเลื่อมใส ข้าพระองค์มี
ความต้องการอย่างอื่น ไม่ได้มีจิตประทุษร้าย
ข้าพระองค์จะกราบทูลธรรมทั้งหมด ที่ข้าพระ-
องค์ได้สดับแล้วบ้าง หรือไม่สดับแล้วบ้าง แก่
พระองค์ ตามที่ข้าพระองค์รู้.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสว่า :-

ท่านจีมำขาวอันประดับประดาแล้ว เข้า
ไปยังสำนักของบรูษที่ถูกเสียบหลาว มำขาวตัวนี้
เป็นมำนำอัครรรย์ นำดูน่าชม นี้เป็นผลแห่งกรรม
อะไร.

เปรตนั้นกราดทูลว่า :-

ที่กลางเมืองเวสาลีนั้น มีหลุมที่หนทาง
ลึน ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใส เอาศิระชะโคศิระชะ
หนึ่งวางทอดที่หลุมให้เป็นสะพาน ข้าพระองค์
และบุคคลอื่นเหยียบบนศิระชะโคนั้นเดินไปได้
สะดวก มานี้เป็นม่านาอัศจรรย์ นำดูน่าชม นี้เป็น
ผลแห่งกรรมนั้น.

พระเจ้าอัมพลักษะตรัสถามว่า :-

ท่านมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ และมี
กลิ่นหอมฟุ้งไป ท่านได้สำเร็จฤทธิ์แห่งเทวดา
เป็นผู้มีอานุภาพมาก แต่ท่านเปลือยกาย นี้เป็น
ผลแห่งกรรมอะไร.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

เมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นคนไม่มักโกรธ
แต่มีใจเลื่อมใสเป็นนิตย์ พุดกับคนทั้งหลายด้วย
วา อ่อนหวาน ข้าพระองค์มีรัศมีทิพย์สว่างไสว
อยู่เนื่องนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น ข้าพระองค์
เห็นยศและชื่อเสียงของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรม
มีจิตเลื่อมใสกล่าวสรรเสริญ ข้าพระองค์มีกลิ่น
ทิพย์หอมฟุ้งไปเนื่องนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น
เมื่อพวกสหายของข้าพระองค์อาบน้ำที่ท่าหน้า ข้า-

พระองค์ลักเอาผ้าซ่อนไว้บนบก ไม่มีควม
ประสงค์จะลักขโมย และไม่มีจิตคิดประทุษร้าย
เพราะกรรมนั้นข้าพระองค์จึงเป็นคนเปลือยกาย
เป็นอยู่อย่างผิดเคือง.

พระเจ้าอัมพลักขระตรัสถามว่า :-

ผู้ใดทำบาปเล่น ๆ นักปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวว่า ผู้นั้นได้รับผลกรรมเช่นนี้ ส่วนผู้ใดตั้งใจ
ทำบาปจริง ๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวผลกรรม
ของผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

มนุษย์เหล่าใดมีความดำริชั่ว เป็นผู้เศร้า-
หมองด้วยกาย และวาจา เมื่อตายไป มนุษย์เหล่า .
นั้นย่อมเข้าถึงนรกในสัมปรายภพโดยไม่ต้อง
สงสัย ส่วนชนเหล่าอื่นปรารถนาสุคติยินดีถึง
ในทาน มีอิตถภาพอันสงเคราะห์แล้ว เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติในสัมปรายภพโดยไม่ต้องสงสัย.

เมื่อเปรตนั้น ชี้แจงจำแนกผลกรรมแต่โดยย่ออย่างนี้ พระ-
ราชาไม่ทรงเชื่อ จึงตรัสถามเปรตนั้นว่า :-

เราจะพึงรู้เรื่องนั้นได้อย่างไรว่า นี่เป็นผล
แห่งกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเราจะพึงเห็น

อย่างไร จึงจะเชื่อถือได้ หรือแม้ใครจะฟังทำ
ให้เราเชื่อถือเรื่องนั้นได้.

ปรตนั้นกราบทูลว่า :-

พระองค์ได้ทรงเป็นแล้วและได้ทรงสดับ
มาแล้ว ก็จงทรงเชื่อเถิดว่า นี่เป็นผลแห่งกรรมดี
และกรรมชั่ว เมื่อมีกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสอง
ก็พึงมีสัตว์ไปสู่สุคติและทุกคติ ถ้าสัตว์ทั้งหลาย
ในมนุษยโลกนี้ ไม่พึงทำกรรมดีและกรรมชั่ว
สัตว์ผู้ไปสู่สุคติ ทุกคติ อันเลว และประณีต
ก็ไม่มีในมนุษยโลกนี้ แต่เพราะสัตว์ทั้งหลาย
ในมนุษยโลกทำกรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น
จึงไปสู่สุคติ ทุกคติ เลวบ้าง ประณีตบ้าง นัก
ปราชญ์ทั้งหลายกล่าววิบากแห่งกรรมทั้งสองนั้น
ว่า เป็นที่ตั้งแห่งการเสวยสุขและทุกข์ เทวดา
ย่อมพากันห้อมล้อมพวกรชนผู้ได้เสวยผลอันเป็น
สุข คนพาลผู้ไม่เห็นบาปและทั้งสอง ย่อม
เดือดร้อน กรรมที่ข้าพระองค์เองทำไว้ในชาติ
ก่อน ซึ่งจะเป็นเหตุให้ได้เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น
ในบัดนี้ มิได้มีแก่ข้าพระองค์ และบุคคลผู้ให้
ผ่านุ่งผ้าห่ม ที่นอนที่นั่ง ข้าวและน้ำ แก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลายแล้วพึงอุทิศส่วนบุญมาให้

ข้าพระองค์มิได้มี เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึง

เป็นคนเปลือยกาย มีความเป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า :-

ดูก่อนยักษ์ เหตุอะไร ๆ ที่จะให้ท่านได้

เครื่องนุ่มห่มพึงมีอยู่หรือ ถ้าเหตุที่ควรเชื่อพอจะ

พึงเป็นเหตุ ได้มีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้นแก่เรา.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ในเมืองเวสาลีนี้ มีภิกษุรูปหนึ่งนามว่า

กัปปิตกะเป็นผู้ได้ฌาน มีศีลบริสุทธิ เป็นพระ-

อรหันต์ผู้หลุดพ้น มีอินทรีอันคุ้มครองแล้ว

ดำรงในพระปาติโมกข์ เยือกเย็น บรรลุผลอัน

สูงสุด มีวาจาสะอาดสวย รู้ความประสงค์ของ

ผู้ขอว่าง่าย มีหน้าเบิกบาน เป็นผู้มาดีไปดี พุดจา

โต้ตอบดี เป็นเนื้อนาบุญของโลก มีปกติอยู่ด้วย

เมตตา เป็นทักษิณบุคคลของเทวดาและมนุษย์

สงบระงับ กำจัดมิถจนาวิตกได้ ไม่มีทุกข์ ไม่มี

ตัณหา หลุดพ้นแล้ว ปราศจากลูกศร ไม่ถือเรา

ถือเขา ไม่คคกายวาจาใจ ไม่มีอุปธิ สันนิเสสเป็น

เครื่องเน้นซ้ำทั้งปวง ได้บรรลุวิชา ๓ มีความรุ่ง

เรือง ไม่มีชื่อเสียงปรากฏ เพราะความเป็นผู้มี

คุณวิเศษอันปกปิดไว้ แม้ใคร ๆ เป็นก็ไม่รู้ว่า

เป็นคนดีในหมู่นักบวชชิวี้ เขาพากันเรียกท่าน
ว่ามุนี รู้กันว่าท่านเป็นผู้ประเสริฐ หนักแน่น ไม่
หวั่นไหว มีธรรมอันดีงาม เทียวไปในโลก ถ้า
พระองค์ทรงถวายผ้าคู่หนึ่งหรือสองคู่แก่ภิกษุนั้น
แล้วทรงอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์ เมื่อ
พระองค์ทรงถวายแล้ว และท่านรับผ้านั้นแล้ว
พระองค์ก็จะทรงเห็นข้าพระองค์นุ่งห่มผ้าเรียบ
ร้อย.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า :-

บัดนี้ สมณะนั้นอยู่ที่ประเทศไหน เราจัก
ไปพบท่านที่ไหน ใครจะพึงแก้ไขความสงสัย
สนทนาคำ อันเป็นเสี้ยนหนามแห่งความเห็นของเรา
ได้ในวันนี้.

เปรัตนันกราบทูลว่า :-

ท่านอยู่ที่เมืองกปินัจฉนา มีหมู่เทวดาเป็น
อันมากห้อมล้อม เป็นผู้มีนามจริงแท้ และเป็น
ผู้ไม่ประมาท แสดงธรรมีกถาอยู่ในหมู่ของตน.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสว่า :-

เราจักไปทำตามที่ท่านสั่งเดี๋ยวนี้ จักให้
สมณะนั้นนุ่งห่มผ้า ขอท่านจงดูผ้าเหล่านั้น อัน

สมณะนั้นรับประเคนแล้ว และเราจักคอยดูท่าน
นุ่งห่มผ้าเป็นอันดี.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระเจ้าลิจฉวี ข้าพระองค์ขอประ-
ทานพระวโรกาส ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้าไปหา
บรรพชิตในเวลาไม่ควร การเสด็จเข้าไปหา
บรรพชิตในเวลาไม่ควรนี้ ไม่เป็นธรรมเนียมที่ดี
ของพระองค์ ก็เมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปหาใน
เวลาสมควร ก็จักทรงเห็นภิกษุที่นั่งอยู่ในที่
สงัดในที่นั่นเอง

เพื่อจะแสดงความเห็น พระสังคีตกาจารย์ได้กล่าวคาถา
ทั้งหลายว่า :-

พระเจ้าลิจฉวีตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็
แวดล้อมด้วยหมู่ข้าราชการ เสด็จไป
ในครานั้น ครั้นเสด็จเข้าไปยังนครนั้นแล้ว จึง
เสด็จเข้าไปยังที่ประทับในนิเวศน์ของพระองค์
ทรงกระทำกิจของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ทรงสรง
สถาน และทรงค้ำน้ำแล้วได้เวลาอันควร จึงทรง
เลือกผ้า ๘ คู่จากหีบ รับสั่งให้หมู่ข้าราชการ
ถือไป พระราชาครั้นเสด็จเข้าไปในประเทศนั้น
แล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นสมณะรูปหนึ่งผู้มีจิต

สงพระงับกลับจากที่โคจร เป็นผู้เยือกเย็นนั่งอยู่
ที่โคนต้นไม้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามสมณะนั้นถึง
ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย การอยู่สำราญและตรัส
บอกนามของพระองค์ให้ทราบ ว่า ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ดิฉันเป็นกษัตริย์ลิจฉวีอยู่ในเมืองเวสาลี
ชาวลิจฉวีเรียกดิฉันว่าอัมพสักขระ ขอท่านจง
รับผ้า ๘ คู่นี้ของดิฉัน ดิฉันขอถวายท่าน ดิฉัน
มาในที่นี้ด้วยความประสงค์เพียงเท่านี้ ดิฉันมี
ความปลื้มใจนัก.

พระเถระทูลถามว่า :-

สมณพราหมณ์ทั้งหลาย พวกกันละเววัน
พระราชนิเวศน์ของมหาบพิตรแต่ที่ไกลทีเดียว
เพราะในพระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร บาตร
ย่อมแตก แม้ตั้งมาฎีก์ถูกเขานึก เมื่อก่อนสมณะ
ทั้งหลายมีศีรษะห้อยลง ตกลงไปจากเคียงท่า
มหาบพิตรได้เบียดเบียนบรรพชิตเช่นนี้ สมณะ
ทั้งหลายเคยถูกมหาบพิตรทำการเบียดเบียนแล้ว
มหาบพิตรไม่เคยพระราชทานแม้แต่ น้ำมันสัก
หยดหนึ่งเลย ไม่ตรัสบอกทางให้คนหลงทาง ชิง
เอาไม้เท้าจากมือคนตาบอดเสียเอง มหาบพิตร
เป็นคนตระหนี่ ไม่ตำรวมเช่นนี้ แต่บัดนี้ เพราะ

เหตุอะไร มหาบพิตรทรงเห็นผลอะไร จึงทรง
จำแนกแจกจ่ายกับอาตมภาพทั้งหลายเล่า.

พระราชชาติว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันขอรับผิด ดิฉันได้
เบียดเบียนสมณะทั้งหลาย ดังคำที่ท่านพูด ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ดิฉันมีความประสงค์จะล้อเล่น ไม่ได้
มีจิตประทุษร้าย แต่กรรมอันชั่วช้านั้นดิฉันทำ
แล้ว เด็กหนุ่มเปลือยกาย มีโกศน้อย ได้สั่งสม
บาปเพื่อจะล้อเล่น จึงต้องเสวยทุกข์ ก็ทุกข์อะไร
เล่าที่เป็นทุกข์กว่าความเปลือยกาย ย่อมมีแก่
เปรตนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเห็นเหตุอันน่า
สังเวชและเศร้าหมองนั้นแล้วจึงให้ท่าน เพราะ
เหตุนั้นเป็นปัจจัย ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่นี้ ทักขิณา
ที่ดิฉันถวายนี้ จงสำเร็จผลแก่เปรตนั้น

พระเถระทูลว่า เพราะการให้ท่าน นัก
ปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้วโดย
มากแน่แท้ และพระองค์ผู้ให้จงอย่ามีความหมด
เปลืองเป็นธรรมดา อาตมภาพจะรับผ้า ๘ คู่ของ
มหาบพิตร ขอทักขิณาทานเหล่านี้ จงสำเร็จผล
แก่เปรตนั้น.

ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวีทรงชำระพระ-
หัตถ์และพระบาทแล้ว ทรงถวายผ้า ๘ คู่แก่
พระเถระ พอพระเถระรับประเคนผ้าเหล่านั้น
แล้ว พระราชาทรงเห็นเปรตนุ่งห่มผ้าเรียบร้อย
ดูไปด้วยจันทร์แดง มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง
ประดับประดา นุ่งผ้าดี ชี้อาชาไนย มีบริวาร
ห้อมล้อม สำเร็จมหิทธิฤทธิ์ของเทวดา ครั้นทรง
เห็นเช่นนั้นแล้ว ทรงปลื้มพระทัย เกิดปีติปรา-
โมทย์ มีพระทัยร่าเริงเบิกบาน พระเจ้าลิจฉวีได้
ทรงเห็นกรรมและวิบากแห่งกรรม แจ่มแจ้งด้วย
ด้วยพระมองตัวเองแล้ว จึงเสด็จเข้าไปใกล้ แล้ว
ตรัสกะเปรตนั้นว่า เราจักให้ท่านแก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลาย เราควรให้ท่านทุกสิ่งทุกอย่าง
ที่มีอยู่ ดูก่อนเปรต ท่านมีอุปการะแก่เรามาก.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี ก็พระองค์ได้พระ-
ราชทานเพื่อข้าพระองค์ส่วนหนึ่ง แต่การพระ-
ราชทานนั้นมิได้ไร้ผล ข้าพระองค์เป็นเทวดา
ทำความเป็นสหายกับพระองค์ผู้เป็นมนุษย์.

พระราชดำรัสว่า :-

ท่านเป็นคต เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว
เป็นมิตร และเป็นเทวดาของเรา ลูกอ่อนเปรต เรา
ขอทำอัญชลีท่าน ปรารถนาเพื่อจะเห็นท่านแม่
อีก.

เปรตกราบทูลว่า :-

ถ้าพระองค์จักเป็นผู้ไม่มีศรัทธา มีความ
ตระหนี่ มีจิตไม่เลื่อมใส พระองค์จักไม่เห็น
ข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็จักไม่เห็นไม่ได้
เจรจาจะพระองค์อีก ถ้าพระองค์จะทรงเคารพ
ธรรม ทรงยินดีในการบริจาคทาน ทรงสงเคราะห์
ทรงเป็นดั่งบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ด้วยอาการอย่างนี้ พระองค์ก็จักได้ทรงเห็นข้า-
พระองค์ และข้าพระองค์ก็จักได้เห็นได้เจรจาจะ
พระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปล่อยนุรุษนี้จาก
หลาวโดยเร็วเถิด เพราะการปล่อยนุรุษนี้ เรา
ทั้งสองจักได้เป็นสหายกัน ข้าพระองค์เข้าใจว่า
เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกันและกัน เพราะเหตุ
แห่งนุรุษถูกหลาวเสียบ ก็นุรุษถูกหลาวเสียบนี้
อันพระองค์ทรงริบปล่อยแล้ว พึงเป็นผู้ประพฤติ
ธรรมโดยเคารพ พึงพ้นจากนรกนั้นแน่นอน พึง

พ้นจากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา พระองค์
เสด็จเข้าไปหากับปีศาจแล้ว ทรงจำแนกทาน
กับท่าน ในเวลาที่ควรจงเสด็จเข้าไปหาแล้วตรัส
ถามด้วยพระองค์เอง ท่านจักกราบทูลเนื้อความ
นั้นแก่พระองค์ ก็พระองค์ทรงประสงค์บุญ มี
จิตไม่ประทุษร้ายก็เชิญเสด็จเข้าไปหากิณุนั้นเถิด
ท่านจักแสดงธรรมทั้งปวงที่ทรงสดับแล้ว และยัง
ไม่ได้ทรงสดับ แก่พระองค์ตามความรู้เห็น
พระองค์ได้ทรงฟังธรรมนั้นแล้ว จักทรงเห็น
สุคติ.

พระเจ้ารหัศ ทรงเจรจาทำความเป็นสหาย
กับเทวดานั้นแล้วเสด็จไป ส่วนเปรตนั้นได้กล่าว
กะบริษัทแห่งกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายพร้อมกับ
บุตรของตน ซึ่งนั่งประชุมกันอยู่ว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย ขอจงฟังคำอย่างหนึ่งของเรา เราจัก
เลือกพร จักได้ประโยชน์ บุรุษที่ถูกเสียบหลาว
มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้งไว้แล้ว ถูก
หลาวร้อยจะตายหรือไม่ตาย ประมาณ ๒๐ ราตรี
เท่านั้น เดียวนี้ เราจักปล่อยเขาตามความชอบใจ
ของเรา ขอหม่อมท่านจงอนุญาต จงรีบปล่อยบุรุษ
นั้น และบุรุษอื่นที่พระราชารับสั่งให้ลงอาชญา

โดยเร็วเถิด ใครพึงบอกท่านผู้ทำกรรมอย่างนั้น
ท่านรู้อย่างไร จึงทำอย่างนั้น หมู่ท่านยอม
อนุญาตตามชอบใจ พระเจ้าลิจฉวีเสด็จเข้าไปสู่
ประเทศนั้นแล้ว รีบปล่อยบุรุษที่ถูกเสียบหลาว
โดยเร็วและได้ตรัสกะบุรุษนั้นว่า อย่ากลัวเลย
เพื่อนและรับสั่งให้หมอพยาบาล แล้วเสด็จเข้า
ไปหากัปปีตกภิกษุ แล้วทรงถวายนานกับท่าน
ในเวลาอันควร มีพระประสงค์จะทรงทราบเหตุ
จึงเสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสถามด้วยพระองค์เอง
ว่า บุรุษผู้ถูกเสียบหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มี
อาชญาอันตั้งไว้แล้ว ถูกหลาวร้อยจะตายหรือ
ไม่ตายประมาณ ๒๐ ราตรีเท่านี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
เดี๋ยวนี้ ดิฉันปล่อยเขาไปแล้ว เขาไปบอกปรต
นั้น เหตุอะไร ๆ ที่จะไม่ต้องไปสู่นรกนั้น พึง
หรือหนอ ถ้ามีขอท่านโปรดแก้ดิฉัน ดิฉันรอฟัง
เหตุที่ควรเชื่อถือจากท่าน.

กัปปีตกภิกษุทูลว่า :-

ความพินาศแห่งกรรมเหล่านั้นย่อมไม่มี
ความพินาศในโลกนี้เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้แจ้ง
ถ้าเขาพึงเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรม
ทั้งหลายโดยเคารพตลอดคืนและวัน เขาพึงพ้น

จากนรกนั้นได้แก่ กรรมอันเว้นจากการให้ผล
พึงมี.

พระราชชาติรสว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญผู้มีปัญญากว้างขวาง
ประโยชน์ของบุรุษผู้นี้ ดิฉันรู้ทั่วถึงแล้ว บัดนี้
ขอท่านอนุเคราะห์ดิฉันบ้าง ขอท่านได้กล่าวตัด-
เดือนพร่ำสอนดิฉัน โดยวิธีที่ดิฉันจะไม่พึงไปสู่
นรกด้วยเถิด.

กัปปิตถกภิกษุทูลว่า

วันนี้ ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใส
ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ เป็น
สรณะ จงทรงสักขาบท อย่าให้ขาดและต่าง
พร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ไม่ทรง
พูดเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์ และทรงสมาทาน
อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอัน
ประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จงทรงพระ-
ราชทานจีวร ภัณฑาต ที่นอน ที่นั่ง คีลาน-
ปัจจัย ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้าเสนาสนะ
ในภิกษุผู้มีจิตซื่อตรงทั้งหลาย บุญย่อมเจริญ
ทุกเมื่อ ทรงอังกาสภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วย

ศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้โอ้มหน้าด้วย
ข้าวและน้ำ บุญย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ เมื่อบุคคล
เป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรมโดยเคารพ
ตลอดคืนและวันอย่างนี้ พึงพ้นจากนรกนั้น
กรรมที่เว้นจากการให้ผลพึงมี.

พระราชดำรัสว่า :-

วันนี้ ดิฉันมีจิตเลื่อมใส ขอถึงพระพุทธ-
เจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอ
สมาทานสิกขาบท ๕ ไม่ให้ขาดและต่างพร้อย
ของงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ยินดีด้วย
ภรรยาของตน ไม่กล่าวเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา และจัก
สมาทานอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ ๘
ประการ อันประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเสนาสนะ
จักถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอนที่นั่ง คิลานปัจจัย
ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะ
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจาก
ราคะ เป็นพหูสูต จักไม่กำหนด ยินดีแต่ใน
ศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระเจ้าลิขณวิทรงพระนามว่าอัมพลักขระ
ได้เป็นอุบาสกคนหนึ่งในเมืองเวสาลี ทรงมี
ศรัทธามีพระอุทัยอ่อนโยน ทรงทำอุปการะแก่

ภิกษุ ทรงบำรุงสงฆ์ด้วยความเคารพ ในกาลนั้น
บุรุษผู้ถูกเสียบหลาว หายโรค เป็นสุขสบายดี
ได้เข้าถึงบรรพชา แม้ชนทั้งสองอาศัยกับปีติภ-
กษุผู้ประเสริฐ ได้บรรลุสามัญผล การคบหา
สัปบุรุษเช่นนี้ย่อมมีผลมากตั้งร้อย แก้วัญญชน
ผู้รู้แจ้ง บุรุษผู้ถูกเสียบหลาวได้บรรลุผลอัน
ยอดเยี่ยม ส่วนพระเจ้าอัมพสักขระได้บรรลุ
โสดาปัตติผล.

จบ อัมพสักขระเปตวัตถุที่ ๑

มหาวรรคที่ ๔

อรรถกถาอัมพสักขระเปตวัตถุที่ ๑

เรื่องอัมพสักขระเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า เวสาลี นาม นครตูลิ
วชฺชินฺ ตังนึ. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร เจ้าลิจฉวีนามว่า อัมพสักขระ
เป็นมิจลาทิฎฐิ เป็นนัตถิกวาทะ ครองราชย์ในเมืองเวสาลี.

ก็สมัยนั้น ในพระนครเวสาลี มีเปือกตมอยู่ในที่ใกล้ร้าน
ตลาดของพ่อค้าคนหนึ่ง. ชนเป็นอันมากในที่นั้น โดคข้ามไปลำบาก
บางคนเปื้อนโคลน. พ่อค้านั้นเห็นดังนั้น จึงคิดว่า คนเหล่านี้อย่า

เหยียบเปือกตม จึงให้นำกระดูกศิระโคอันมีส่วนเปรียบด้วย
สี่สังข์ปราศจากกลิ่นเหม็น มาวางทอดไว้. ก็ตามปกติ เขาเป็นคน
มีศีลไม่มักโกรธ มีวาจาอ่อนหวาน และระบุดังคุณตามความเป็น
จริงของคนเหล่าอื่น.

วันนั้น เมื่อสหายของตนอาบน้ำ ไม่แลดูด้วยความเลินเล่อ
เขาจึงซ่อนผ้าถุงไว้ด้วยความประสงค์จะล้อเล่น ทำให้เขาลำบาก
เสียก่อนจึงได้ให้ไป. ก็หลานของเขาโมยภัณฑะมาจากเรือน
ของคนอื่น แล้วทิ้งไว้ที่ร้านของเขานั้นเอง. เจ้าของภัณฑะเมื่อ
ตรวจดู จึงแสดงหลานของเขาและตัวเขาพร้อมทั้งภัณฑะแก่พระราช.
พระราชสั่งบังคับว่า พวกท่านจงตัดศิระผู้นี้ ส่วนหลานของเขา
จงเสียบหลาวไว้. พวกราชบุรุษได้กระทำดังนั้น. เขาทำกาละ
แล้วเกิดในภูมิเทพ ได้เฉพาะม้าอาชาไนยทิพ มีสีขาว มีความเร็ว
ทันใจ เพราะเอาศิระโคทำสะพาน และเพราะการกล่าวสรรเสริญ
คุณของผู้มีคุณ กลิ่นทิพจึงพุ่งออกจากกายของเขา แต่เขาได้เป็น
ผู้เปลือยกาย เพราะเก็บผ้าสาฎกซ่อนไว้ เขาตรวจดูกรรมที่ตน
ทำไว้ในกาลก่อน เห็นหลานของตนถูกเสียบหลาวโดยทำนองนั้น
ถูกความกรุนากระตุ้นเตือน จึงขึ้นมามีฝีเท้าเร็วทันใจ ในเวลา
เที่ยงคืน ก็ถึงสถานที่ที่หลานนั้นถูกเสียบไว้บนหลาว จึงยืนอยู่
ในที่ไม่ว่าง กล่าวทุกวัน ๆ ว่า จงมีชีวิตอยู่เถอะ พ่อเจริญ ชีวิต
เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

ก็สมัยนั้น พระเจ้าอัมพลักกระเสด็จบนคอช้างเชือกประเสริฐ
เสด็จเลียบพระนคร ทรงเห็นหญิงคนหนึ่งเปิดหน้าต่างในเรือน
หลังหนึ่งผู้กำลังดูสมบัติของพระราชา ทรงมีจิตปฏิพัทธ์ จึงให้
สัญญาแก่บุรุษผู้นั้นอยู่หลังอาสนะว่า ท่านจงใคร่ครวญเรือนนี้และ
หญิงนี้ ดังนี้แล้วเสด็จเข้าพระนิเวศน์ของพระองค์โดยลำดับ ส่ง
บุรุษนั้นไป โดยให้รู้ว่า ไปเถอะพนาย เธอจงรู้ว่า หญิงนั้นมีสามี
หรือไม่. เขาไป รู้ว่าหญิงนั้นมีสามีแล้ว จึงกราบทูลแด่พระราชา.
พระราชาก็เมื่อทรงคิดถึงอุบายที่จะครอบครองหญิงนั้น จึงรับสั่งให้
เรียกสามีของนางมา แล้วตรัสว่า มาเถอะ พนาย เธอจงอุปฐากเรา.
เขาแม้จะไม่ปรารถนาที่รับอุปฐากพระราชา เพราะกลัวว่า
เมื่อเราไม่กระทำตามพระคำรัสของพระองค์ พระราชาก็จะลง
ราชทัณฑ์ จึงไปอุปฐากพระราชาททุกวัน ๆ. ฝ่ายพระราชาก็ได้
ประทานบำเหน็จรางวัลแก่เธอ โดยล่องไป ๒-๓ วัน ก็ได้
ตรัสกะเธอผู้มาซึ่งที่บำรุงแต่เช้าตรู่ อย่างนี้ว่า ไปเถอะ พนาย
ในที่โน้น มีสระโบกขรณีลูกหนึ่ง เธอจงนำดินสีอรุณ และดอก
อุบลแดง จากพระโบกขรณินั้นมา ถ้าเธอไม่มาภายในวันนี้ ชีวิต
ของเธอจะหาไม่. ก็เมื่อเขาไปแล้ว จึงตรัสกะคนผู้รักษาประตูว่า
วันนี้ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ทันอัสดงคต เธอจงปิดประตูทุกค่าน.
ก็สระโบกขรณินั้นอยู่ในที่สุด ๓๐๐ โยชน์ แต่กรุงเวสาลี
อนึ่ง บุรุษนั้นถูกมรณภัยคุกคาม จึงถึงสระโบกขรณินั้นแต่เช้า
ทีเดียว เพราะกำลังเร็วของลม เพราะได้สดับตรับฟังมาก่อนว่า

สระโบกขรณินั้น อมนุษย์หวงแหน เพราะความกลัว เขาจึงเดิน
เวียนไปรอบ ๆ ด้วยคิดว่า ในที่นี้ จะมีอันตรายอะไร ๆ หรือไม่หนอ.
อมนุษย์ผู้รักษาสระโบกขรณินั้นเห็นเขาแล้ว เกิดความกรุณา แปลง
เป็นมนุษย์เข้าไปหาแล้วกล่าวว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านมาที่นี่เพื่อ
ประโยชน์อะไร เขาก็ได้เล่าเรื่องนั้นให้อมนุษย์นั้นฟัง. อมนุษย์นั้น
จึงกล่าวว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจงถือเอาตามต้องการเถิด
ดังนี้แล้วจึงแสดงรูปทิวของตนแล้วหายไป.

เขาถือเอาดินสีอรุณและดอกอุบลแดงในสระโบกขรณินั้น
ถึงประตูพระนครในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคตเลย. ผู้รักษา
ประตูเห็นเขาแล้ว เมื่อเขาร้องบอกอยู่นั้นแหละ ก็ปิดประตูเสีย.
เมื่อประตูถูกปิด เขาเข้าไปไม่ได้ เห็นบุรุษอยู่บนหลาวใกล้ประตู
จึงได้กระทำให้เป็นสักขีพยานว่า คนเหล่านี้ เมื่อเรามาถึงในเมื่อ
พระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต ร้องขออยู่นั้นเอง ก็ปิดประตูเสีย ถึง
ท่านก็จงรู้เถิดว่า เรามาทันเวลา เราไม่มีโทษ. บุรุษผู้อยู่บนหลาว
ได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวว่า เราถูกร้อยหลาว เขาจะฆ่า บ่ายหน้าไปหา
ความตาย จะเป็นพยานให้ท่านได้อย่างไร. ก็ในที่นี้ เปรตคนหนึ่ง
มีฤทธิ์มากจกมาที่ใกล้เรา ท่านจงทำปรตนั้นเป็นพยานเถิด. บุรุษ
นั้นถามว่า เราจะเห็นเปรตผู้มีฤทธิ์มากคนนั้นได้อย่างไร. บุรุษ
ผู้อยู่บนหลาวกล่าวว่า ท่านจงรอรออยู่ที่นี้แหละ ท่านจักเห็นด้วย
ตนเอง. เขายืนอยู่ที่นั่น เห็นเปรตนั้นมาในมัชฌิมยาม จึงได้
ทำให้เป็นพยาน. ก็เมื่อราตรีสว่าง เมื่อพระราชาดร้สว่า ท่าน

ลวงอาญาของเรา เพราะฉะนั้น เราจะลงราชทัณฑ์แก่ท่าน บุรุษ
นั้นจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ไม่ได้ลวงอาญาของ
พระองค์ ข้าพระองค์มาในที่นี้ ในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต
เลย พระราชาตรัสถามว่า ในข้อนั้น ใครเป็นพยานให้เธอ. บุรุษ
นั้น จึงอ้างถึงเปรตเปลือย ผู้มายังสำนักของบุรุษผู้ถูกหลาวร้อย
นั้นว่า เป็นพยาน เมื่อพระราชาตรัสถามว่า ข้อนั้นเราจะเชื่อได้
อย่างไร จึงทูลว่า วันนี้ ในเวลารাত্রี พระองค์จึงส่งบุรุษผู้ควร
เธอได้ไปกับข้าพระองค์. พระราชาได้สดับดังนั้น จึงเสด็จไปใน
ที่นั้นพร้อมกับบุรุษนั้นด้วยพระองค์เอง แล้วประทับยืนอยู่ และ
เมื่อเปรตมาในที่นั้นกล่าวว่า จงเป็นอยู่เถิด ผู้เจริญ ชีวิตเท่านั้น
ประเสริฐกว่า จึงทรงสอบถามเปรตนั้นด้วยคาถา ๕ คาถา โดยนัย
มีอาทิว่า การนอน การนั่ง ไม่มีแก่ผู้นี้ ดังนี้. ก็ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
เพื่อจะแสดงความสัมพันธ์แห่งคาถาเหล่านั้น พระสังคีติกถาจารย์
จึงได้ตั้งคาถาว่า เวสาลี นาม นครคุติ วชฺชินิ ความว่า :-

มินครชาววชฺชินครหนึ่ง นานว่าเวสาลี

ในนครเวสาลีนั้น มีกษัตริย์ลิจฉวีพระนามว่า
อัมพลกษระ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปรตคนหนึ่ง
ที่ภายนอกพระนคร มีพระประสงค์จะทรงทราบ
เหตุ จึงตรัสถามเปรตนั้นในที่นั้นนั่นเองว่า การ
นอน การนั่ง การเดินไปเดินมา การลิ้ม การดื่ม
การเคี้ยว การนุ่งห่ม แม้หญิงบำเรอของคนผู้ถูก

เสียบไว้บนหลาวนี้ ย่อมไม่มีชนเหล่าใดผู้เป็น
ญาติ เป็นมิตรสหาย เคยเห็นเคยฟังร่วมกันมา
เคยมีความเอ็นดูกรุณา ของบุคคลใดมีอยู่ในกาล
ก่อน เดียวนี้คนเหล่านั้น แม้จะเย็บเยียนบุคคล
นั้นก็ไม่ได้ บุรุษนี้มีตนอันญาติเป็นต้นสละแล้ว
มิตรสหาย ย่อมไม่มีแก่คนผู้ตักยาก พวกมิตร-
สหายทราบ ว่า ผู้ใดขาดแคลน ย่อมละทิ้งผู้นั้น
และเห็นใครมั่งคั่งบริบูรณ์ก็พากันไปห้อมล้อม
คนที่มั่งคั่งด้วยสมบัติ ย่อมมีมิตรสหายมาก ส่วน
บุคคลผู้เสื่อมจากทรัพย์สมบัติ เป็นผู้ผิดเคือง
ด้วยโภคะ ย่อมหามิตรสหายยาก นี่เป็นธรรมดา
ของโลก บุรุษผู้ถูกหลาวเสียบนี้ มีร่างกายเปื้อน
เลือด ตัวทะลุเป็นช่อง ๆ ชีวิตของบุรุษนี้จักดับ
ไปในวันนี้ พรุ่งนี้ เหมือนหยาดน้ำค้างอันติดอยู่
บนปลายหญ้าคา ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะ
เหตุไร ท่านจึงพูดกะบุรุษผู้ถึงความลำบากอย่าง
ยิ่ง นอนหงายบนหลาวไม้สะอาดเช่นนี้ว่า ดูก่อน
บุรุษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิต
อยู่เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตตุถ ได้แก่ ในเมืองเวสาลีนั้น.

บทว่า นครสุส พาหิรี ได้แก่ มีอยู่ในภายนอกพระนคร คือ เกิด

เป็นไป เกี่ยวพันกันในภายนอกแห่งนครเวสาลีนั่นเอง. บทว่า
ตตุเถว คือ ในที่ที่ตนเห็นเปรตนั้นนั่นแล บทว่า ตัม โยค ตัม เปติ
แปลว่า ซึ่งเปรตนั้น. บทว่า การณตฺถิโก ได้แก่ เป็นผู้มีความต้องการ
ด้วยเหตุเพื่อผลดังกล่าวว่า จงมีชีวิตอยู่เถิด ท่านผู้เจริญ การมี
ชีวิตอยู่นั้นแหละ ประเสริฐ.

บทว่า เสยฺยา นิสฺซฺชา นยิมสฺส อตฺถิ ความว่า การนอนมี
การเหยียดหลังเป็นลักษณะ และการนั่งมีการนั่งคู้บัลลังก์เป็น
ลักษณะ ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ถูกหลาวเสียบนี้ได้. บทว่า อภิกฺกโม
นตฺถิ ปฏิกฺกโม จ ความว่า การไปมีการก้าวไปข้างหน้า แม้เพียง
เล็กน้อย ก็ไม่มีแก่บุคคลนี้. บทว่า ปริจาริกา สปิ ความว่า แม้หญิง
ผู้บำรุงบำเรออินทรีซึ่งมีลักษณะเช่น การกิน การดื่ม การเคี้ยว
การนุ่งผ้า และการใช้สอย เป็นต้น แม้นั้น ก็ไม่มีแก่บุคคลนี้.
อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า ปริหรณา สปิ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า แม้
หญิงผู้บริหารอินทรีซึ่งสามารถแห่งการบริโภคมีของกิน เป็นต้น
ก็ไม่มีแก่ผู้นี้ เพราะเป็นผู้ปราศจากชีวิต, อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า ปริจารณา สปิ ดังนี้ก็มี.

บทว่า ทิฏฺฐสฺสตา สุหฺชฺชา อนุกมฺปกา ยสฺส อเหตุํ ปุพฺเพ
ความว่า ผู้ที่มีคนเป็นสหายเคยเห็นกันมา และไม่เคยเห็นกันมา
เป็นมิตร มีความเอ็นดู ได้มีในกาลก่อน. บทว่า ทฏฺฐมฺปิ ความว่า
บุคคลเหล่านั้น แม้จะเยี่ยมก็ไม่ได้ คือ การอยู่ร่วมกัน จักมีแต่ที่ไหน.

บทว่า **วิราชิตคุโต** ได้แก่ ผู้มีสภาวะ อันญาติเป็นต้นสละแล้ว.

บทว่า **ชเนน เตน** ได้แก่ อันชนมีชนผู้เป็นญาติเป็นต้นนั้น.

บทว่า **น โอภุคตตตสฺส ภวนฺติ มิตฺตา** ความว่า ขึ้นชื่อว่า มิตร ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ปราศจากวิญญานไปแล้ว คือผู้ตายไปแล้ว เพราะผู้นั้นผ่านพ้นจากกิจที่มิตรจะพึงกระทำต่อมิตร. บทว่า **ชหนฺติ มิตฺตา วิกลํ วิทฺตฺวา** ความว่า ผู้ที่ตายแล้ว จงยกไว้ก่อน. พวกมิตร พอทราบบุรุษแม้ยังมีชีวิตอยู่ แต่ขาดแคลนโภคสมบัติ ก็ละทิ้งเขาเสียด้วยคิดว่า สิ่งอะไร ๆ ที่ควรถือเอาได้จากบุรุษนี้ ย่อมไม่มีเลย. บทว่า **อตุลฺลจฺจ ทิสฺวา ปริวารยฺนฺติ** ความว่า เห็นทรัพย์ที่เป็นประโยชน์ซึ่งเป็นของของผู้นั้นแล้ว กล่าววาจาที่น่ารัก เห็นแก่หน้า พวกกันแวดล้อมผู้มั่งคั่งด้วยโภคสมบัตินั้น. บทว่า **พหุ มิตฺตา อุภุคตตตสฺส โหนฺติ** ความว่า บุคคลผู้มีความสำเร็จ มีสภาพมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ย่อมมีมิตรมากมายนี้ เป็นสภาพทางโลก.

บทว่า **นิหิณฺตุโต สพฺพโลกฺเห** ได้แก่ บุคคลผู้มีตนเสื่อม จากวัตถุอันเป็นเครื่องอุปโภคและบริโภคทั้งหมด. บทว่า **กิจฺจโน** ได้แก่ เป็นผู้ตกทุกข์. บทว่า **สมฺมุภฺจฺจโต** ได้แก่ ผู้มีร่างกาย เปื้อนด้วยเลือด. บทว่า **สมฺปฺริภินฺนคฺตโต** ได้แก่ ผู้มีตัวถูกหลาวเสียบ ในภายใน. บทว่า **อุสุสาวพินฺทฺว ปฺลิมฺปฺมานิ** ได้แก่ เสมือน หยาดน้ำค้างที่ติดอยู่บนปลายหญ้า. บทว่า **อชฺช สุเว** ความว่า

ชีวิตของบุรุษนี้จักดับสูญในวันนี้ หรือ ในวันพรุ่งนี้ ต่อแต่นั้นไป ก็เป็นไปไม่ได้.

บพว่า อุตตาสิต์ ได้แก่ ถูกหลาวร้อย คือ เสียบไว้. บพว่า ปุจฉิมนุทสฺส สฺสฺส ได้แก่ บนหลาวที่เขาทำด้วยท่อนไม้สะเดา. บพว่า เกน วณฺณน แปลว่า ด้วยเหตุไร. บพว่า ชีว โภ ชีวิตเมว เสฺยโย ความว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด. ถามว่า เพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะท่านถูกหลาวเสียบ ยังมีชีวิตอยู่ในที่นี้ ก็ยังประเสริฐกว่า คือดีกว่าชีวิตของบุคคลผู้จตุจากโลกนี้ ตั้งร้อยเท่าพันเท่า.

เปรตนั้นถูกพระราชานั้นตรัสถามแล้วอย่างนี้ เมื่อจะประกาศความประสงค์ของตน จึงกล่าวคาถา ๔ คาถาว่า :-

ข้าแต่พระราชชา บรุษนี้ เป็นสาโลหิตของ
ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ระลึกถึงชาติก่อน ข้า-
พระองค์เห็นแล้ว มีความกรุณาแก่เขาว่า ขออย่า
ให้บุรุษผู้เลวทรามนี้ไปตกนรกเลย ข้าแต่กษัตริย์
ลิจฉวี บุรุษผู้ทำกรรมชั่วนี้ จตุจากอัทภพนี้แล้ว
จักเข้าถึงนรก อันยัดเยียดไปด้วยสัตว์ผู้ทำบาป
เป็นสถานที่ร้ายกาจ มีความเร่าร้อนมาก เผ็ดร้อน
ให้เกิดความน่ากลัว หลาวนี้ประเสริฐกว่านรก
นั้นตั้งหลายพันเท่า ขออย่าให้บุรุษนี้ไปตกนรก
อันมีแต่ความทุกข์โดยส่วนเดียว เผ็ดร้อน ให้

เกิดความน่ากลัว มีความทุกข์กล้าแข็งอย่างเดียว
บุรุษนี้ ฟังคำของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว ประหนึ่ง
ว่า ข้าพระองค์น้อมเข้าไปสู่ทุกข์ในนรกนั้น จะ
พึงสละชีวิตของตนเสีย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์
จึงไม่พูดในที่ใกล้เขา ด้วยหวังว่า ชีวิตของบุรุษ
นี้อ่าจะได้ดับไปเสีย เพราะคำของข้าพระองค์เลย
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงพูดว่า ขอท่านจงมี
ชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เป็นของประเสริฐ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาลโหิต ได้แก่ มีโลหิตเสมอกัน
คือ เชื่อมกันโดยกำเนิด, อธิบายว่า เป็นญาติกัน. บทว่า บุริมาย
ชาติยา คือในอดีตภพก่อน. บทว่า มา ปาปธมฺโม นริยํ ปตํยํ
มีวาจาประกอบความว่า ข้าพระองค์ได้เห็นผู้นี้แล้ว ได้มีความ
กรุณาว่า ขออย่าให้บุรุษผู้มีธรรมอันเลวทรามนี้ ตกนรกเลย คือ
อย่าได้เข้าถึงนรกเลย.

บทว่า สตุตฺตสฺสํ ความว่า หนาแน่นด้วยสัตว์ผู้ทำกรรมชั่ว
อีกอย่างหนึ่ง หนาแน่นด้วยเหตุอันหยาบช้า มีการจองจำ ๕ อย่าง
เป็นต้น ๗ อย่าง เหล่านี้คือ การจองจำ ๕ อย่าง คือ เทโลหะร้อน ๆ
เข้าไปในปาก ให้ขึ้นภูเขาอันเต็มด้วยถ่านเพลิง ใส่เข้าไปในหม้อเหล็ก
ให้เข้าไปยังป่าอันพร้อมด้วยดาบ ให้ลงไปในชลาลัยในนรก โยนทิ้ง
ลงไปในมหานรก. อธิบายว่า ก่อสังสมจนมาก ๆ ขึ้นไป. บทว่า
มหากิตาปี ได้แก่ ทุกข์ใหญ่ หรือความเร่าร้อนอันเกิดแต่กองไฟ

ใหญ่. บทว่า กฏุกิ แปลว่า ไม่น่าปรารถนา. บทว่า ฌยานกิ แปลว่า ให้เกิดความกลัว.

บทว่า อนเนกภาเตน คุณณ ได้แก่ ด้วยอนิสงส์ หลายส่วน. บทว่า อยเมว สูโล นิริเยน เตน ความว่า หลาวนี้แหละ ประเสริฐกว่านรก อันเป็นที่เกิดของบุรุษนี้นั้น. จริงอยู่ บทว่า นิริเยน นี้ เป็นคติยวิภคิ ใช้ในอรรถแห่งปัญจมีวิภคิ. บทว่า เอกนคตัพพิ ความว่า มีความทุกข์อันแรงกล้าโดยส่วนเดียวแท้ คือ เป็นทุกข์ใหญ่ อย่างแน่นอน.

บทว่า อินลฺยจฺ สุตฺวา วจันฺ มเมโส ความว่า บุรุษนี้ ฟังถ้อยคำของเรานี้ ที่กล่าวโดยนัยมีอาทิว่า อิโต จูโต เคลื่อนจากอัทธานี้แล้ว เป็นต้น เป็นผู้เข้าถึงทุกข์ เป็นเหมือนเข้าถึงทุกข์ในนรก ตามคำของเรา บทว่า วิหเหยฺย ปาณิ ความว่า ฟังสละชีวิตของตน. บทว่า ตสฺมา แปลว่า เพราะเหตุนั้น. บทว่า มา เม กโต อธิบายว่า เราไม่ได้พูดคำนี้ ในที่ใกล้แห่งบุรุษนี้ว่า ขอชีวิตของบุรุษนี้ จงอย่าดับพร้อมกับเราเลย. โดยที่แท้ เราพูดเพียงเท่านั้นว่า จงมีชีวิตอยู่เถอะท่านผู้เจริญ เพราะชีวิตนั้นแหละ ประเสริฐ.

เมื่อปรตประกาศความประสงค์ของตนอย่างนี้ พระราชาเมื่อทรงให้โอกาสเพื่อจะถามประวัติของปรตนั้นอีก จึงตรัสคาถานี้ว่า :-

เรื่องของบุรุษนี้ เรารู้แล้ว แต่เราปรารถนา
จะถามท่านถึงเรื่องอื่น ถ้าท่านให้โอกาสแก่เรา

เราจะขอลามท่าน และท่านไม่ควรโกรธเรา

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าพระองค์ ได้ให้ปฏิญญาไว้ในกาลนั้น

แน่นอนแล้ว การไม่บอกยอมมีแก่ผู้ไม่เลื่อมใส

บัดนี้ ข้าพระองค์มีวาจาที่ควรเชื่อถือได้ แม้โดย

พระองค์จะไม่ทรงเลื่อมใส เพราะเหตุนั้น ขอ

เชิญพระองค์ ตรัสถามข้าพระองค์ ตามพระ

ประสงค์เถิด ข้าพระองค์จะกราบทูลตามที่

สามารถจะกราบทูลได้.

นี่เป็นพระคาถาตรัสและคาถาโต้ตอบระหว่างพระราชากับเปรต.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อญฺญโต แปลว่า อันข้าพเจ้า
รู้แล้ว. บทว่า อิจฺฉามเส แปลว่า ข้าพระองค์ ย่อมปรารถนา.

บทว่า โน แปลว่า แก่พวกเรา. บทว่า น จ กุชฺฌิตพฺพํ ความว่า
ไม่ควรทำความโกรธว่า คนเหล่านี้ ได้ถามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

บทว่า อทฺธา แปลว่า โดยส่วนเดียว. บทว่า ปฏฺญญา เม
ความว่า เมื่อว่าโดยความรู้ เราได้ปฏิญญา คือให้โอกาสว่า ท่าน
จงถาม. บทว่า ตทา อหุ คือ ได้มีในกาลนั้น คือในการเห็นครั้งแรก.
บทว่า นาจิกฺขณา อปฺปสนฺนสฺส โหติ ความว่า ไม่ได้พูดแก่ผู้ที่
ไม่เลื่อมใส. จริงอยู่ ผู้เลื่อมใสเท่านั้นยอมกล่าวอะไร ๆ แก่ผู้
เลื่อมใส แต่ในเวลานั้น ท่านไม่มีความเลื่อมใสในเรา และเราก็ไม่มี
ความเลื่อมใสในท่าน เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่มีความปรารถนา.

ที่จะกล่าวปฎิญา. แต่บัดนี้ ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาท่าน มีวาจา
ที่จะให้ท่านพอเชื่อถือได้ เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ชื่อว่า
มีวาจาพอเชื่อถือได้. บทว่า **ปุณฺณสตฺถุ มํ กามํ ยถา วิสฺสุหิ** ความว่า
ขอพระองค์จงซักถามเรื่องตามที่พระองค์ทรงปรารถนาจะข้า-
พระองค์เถิด. แต่ข้าพระองค์จักกราบทูลตามสมควรแก่กำลัง
ความรู้ของตน โดยประการที่ข้าพระองค์สามารถจะกราบทูลได้.

เมื่อแปรตให้โอกาสแก่การถามอย่างนี้ พระราชา จึงตรัส
คาถาว่า :-

**เราเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยจักขุ เราควร
เชื่อสิ่งนั้น แม้ทั้งสิ้น ถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้วไม่เชื่อ
ขอให้ลงโทษ ถอดยศเราเถิด.**

คำแห่งคาถานั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- เราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ด้วยจักขุ เราควรเชื่อสิ่งนั้นแม้ทั้งหมด โดยประการนั้นนั่นแล
ก็แลถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้ว ไม่เชื่อ ดูก่อนเทพยดาของท่านจงลง
นินยสกรรม และนินคหกรรมแก่เราเถิด. อีกอย่างหนึ่งบทว่า
ยิ กิณฺจหิ จกฺขุณา ปสฺสูสฺสามิ ความว่า เราจักเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ด้วยจักขุ เพราะไม่เป็นอารมณ์แห่งจักขุจึงไม่เห็น. บทว่า **สนฺหุพฺมุปี
ตาหิ อภิสทฺทหฺเขยฺยิ** ความว่า เราควรเชื่อสิ่งที่ท่านได้เห็น ได้ยิน
หรือสิ่งอื่น. อธิบายว่า จริงอยู่ เรามีความเชื่อเช่นนั้น ในท่าน.
ส่วนเนื้อความเห็บทหลัง ก็มีอรรถตามที่กล่าวแล้วนั้นแล.

เปรตได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวคาถาว่า :-

ขอสัจปณฺฑญา ของพระองค์นี้ จงมีแก่ข้า-
พระองค์ พระองค์ได้ฟังธรรมที่ข้าพระองค์กล่าวแล้ว
จงทรงได้ความเลื่อมใส ข้าพระองค์มีความต้องการ
อย่างอื่น ไม่มีจิตคิดประทุษร้ายข้าพระองค์ จัก
กราบทูลธรรมทั้งหมดที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว
บ้าง หรือไม่ได้สดับแล้วบ้าง แก่พระองค์ตามที่
ข้าพระองค์รู้.

เบื้องหน้าแต่นั้น พระราชาและเปรตทั้งสองนั้น จึงมีคาถา
เป็นเครื่องตรัสโต้ตอบกันดังนี้ว่า :-

พระเจ้าอัมพสัทกขระตรัสว่า :-

ท่านขี้ม้านั้นประดับประดาแล้วเข้าไปยัง
สำนักของบรูษที่ถูกเสียบหลาว ม้าขาวตัวนี้เป็น
ม้านำอัสจรรยฺ์ นำดู นำชมนี้ เป็นผลแห่งกรรม
อะไร

เปรตกราบทูลว่า :-

ที่กลางเมืองเวสาลีนั้น มีหลุมที่หนทาง
ลึน ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใส เอาศิระชะโค ศิระชะ
หนึ่งวางทอดที่หลุมให้เป็นสะพาน ข้าพระองค์
และบุคคลอื่น เขยิบบนศิระชะโคนั้น เดินไป

ได้สะดวก มานี้เป็นม้าน้ำอัศจรรย์ น่าดู น่าชม
นี้เป็นผลแห่งกรรมนั่นเอง

พระเจ้าสักขะตรีศถามว่า :-

ท่านมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ และมี
กลิ่นหอมฟุ้งไป ท่านได้สำเร็จฤทธิ์แห่งเทวดา เป็น
ผู้มีอำนาจมาก แต่เป็นคนเปลือยกาย นี่เป็นผล
แห่งกรรมอะไร.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

เมื่อก่อนข้าพระองค์เป็นคนไม่มักโกรธ
ทั้งมีจิตเลื่อมใสอยู่เป็นนิตย์ พุดกับคนทั้งหลาย
ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์มีรัศมีเป็นทิพย์
สว่างไสวอยู่เนื่องนิตย์ นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น
ข้าพระองค์เห็นยศและชื่อเสียงของบุคคลผู้ตั้งอยู่
ในธรรม มีจิตเลื่อมใสกล่าวสรรเสริญ ข้าพระ-
องค์มีกลิ่นทิพย์หอมฟุ้งไปเนื่องนิตย์ นี่เป็นผล
แห่งกรรมนั้น เมื่อพวกสหายของข้าพระองค์
อาบน้ำที่ท่าน้ำ ข้าพระองค์ลักเอาผ้าซ่อนไว้บน
บก ไม่มีความประสงค์จะลักขโมย และไม่มีจิต
คิดประทุษร้าย เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์ จึง
เป็นคนเปลือยกาย เป็นอยู่อย่างผิดเคือง.

พระเจ้าอัมพตักขระตริสถามว่า :-

ผู้ใดทำบาปเล่น ๆ นักปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวว่า ผู้นั้นได้รับผลกรรมเช่นนี้ ส่วนผู้ใดตั้งใจ
ทำบาปจริง ๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวผลกรรม.
ของผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร ?

ปรตกราบทูลว่า :-

มนุษย์เหล่าใด มีความดำริชั่วร้าย เป็น
ผู้เศร้าหมองด้วยกายและวาจา เพราะกายแตก
ตายไป มนุษย์เหล่านั้น ย่อมเข้าถึงนรกใน
สัมปรายภพ โดยไม่ต้องสงสัย ส่วนชนเหล่าอื่น
ปรารถนาสุคติ ยินดียิ่งในทาน มีอศภาพอัน
สงเคราะห์แล้ว เพราะกายแตกตายไป ย่อมเข้า
ถึงสุคติในสัมปรายภพ โดยไม่ต้องสงสัย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สจฺจปฺปฺปฏิญฺญา** ตว เมสา โหตุ
ความว่า ขอความปฏิญญาของท่านนี้ จงเป็นความสัจสำหรับ
ข้าพระองค์ว่า ข้าพเจ้าพึงเชื่อสิ่งนั้นทั้งหมด. บทว่า **สุตฺวาน**
ชฺฌมํ ลภ **สุปฺปฺสาทํ** ความว่า ท่านฟังคำที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว จง
ได้ความเลื่อมใส เป็นอันดี. บทว่า **อญฺญตฺถิโก** ได้แก่ ข้าพระองค์
ไม่มีความประสงค์จะรู้. บทว่า **ยถา ปชานํ** ได้แก่ ตามที่คนอื่นรู้อยู่
อธิบายว่า ตามที่พระองค์รู้แล้วหรือว่า ตามที่ข้าพระองค์รู้แล้ว.

บทว่า **กิสฺเสตํ กมฺมสฺส อโย วิปาโก** ความว่า นั้นเป็นผลแห่งกรรมอะไร คือ นี่เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร. อีกอย่างหนึ่งบทว่า **เอตํ** เป็นเพียงนิบาต ก็อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า เป็นผลของกรรมอะไรของท่าน.

บทว่า **จิกฺขุขลฺลมคฺค** แปลว่า ในทางมีโคลน. บทว่า **นรฺกํ** ได้แก่ บ่อ. บทว่า **เอกาหิ** ตัดเป็น **เอกํ อหิ**. บทว่า **นรฺกสฺมี นิกฺขิปี** ความว่า เราทอดศิริยะโค ๑ ศิริยะ ในบ่อที่มีโคลนโดยประการที่ผู้เดินจะไม่เหยียบเปือกตม. บทว่า **ตสฺส** ได้แก่ เอาศิริยะโคทำเป็นสะพานนั้น.

บทว่า **ธมฺเม จิตานํ** ได้แก่ ผู้ประพฤติเป็นธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ. บทว่า **มนฺุเตมิ** ได้แก่ กล่าว คือ ระบุถึง. บทว่า **จิกฺขุขลฺลโก** ได้แก่ ประสงค์จะหัวเราะเล่น. บทว่า **โน จ ปทฺฐจฺจิตฺโต** ได้แก่ ไม่มีจิตคิดประทุษร้ายเจ้าของผ้า อธิบายว่า ไม่มีความประสงค์จะถัก ทั้งไม่ประสงค์จะทำให้เสียหาย.

บทว่า **อกิพฺมาน** ได้แก่ ไม่ประสงค์ คือ มีจิตคิดประทุษร้ายเพราะความโลภเป็นต้น. บทว่า **กิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากมาหุ** ความว่า บัณฑิตทั้งหลายกล่าววิบากทุกข์อันเผ็ดร้อนของกรรมชั่วนั้น คือที่ทำไว้อย่างนั้นไว้เพียงไร.

บทว่า **ทฺฐสฺสกุปฺปมฺนา** ได้แก่ ผู้มีวิตกทางใจอันประทุษร้ายด้วยอำนาจความดำริในกามเป็นต้น, ด้วยคำว่า **ทฺฐสฺสกุปฺปมฺนา** นั้น ท่านกล่าวถึงมโนทุจริต. บทว่า **กาเยน วาจาย จ สฺงกิลิฏฺฐา**

ได้แก่ มีความเศร้าหมองด้วยกายและวาจา ด้วยอำนาจปาณาติบาต เป็นต้น. บทว่า อสมานา ได้แก่ หวัง คือ ปรรณนา.

เมื่อเปรตแสดงจำแนกกรรมและผลแห่งกรรมโดยสังเขป
อย่างนี้แล้ว พระราชาไม่ทรงเชื่อเช่นนั้น จึงตรัสคาถาว่า :-

เราจะพึงรู้เรื่องนั้นได้อย่างไรว่า นี่เป็น
ผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเราจะพึงเห็น
อย่างไร จึงจะเชื่อถือได้ หรือแม้ใครจะพึงทำ
ให้เราเชื่อถือเรื่องนั้นได้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตํ กิณฺติ ชาเนยฺยมหํ อเวจฺจ
ความว่า เราจะพึงเชื่อโดยไม่มีผู้อื่นเป็นปัจจัย ถึงวิบากของกรรมดี
และกรรมชั่วที่เธอกล่าวจำแนกไว้โดยนัยมีอาทิว่า ต้นมีความ
ดำริชั่วย่อมเศร้าหมองด้วยกายและวาจา และโดยนัยมีอาทิว่า
ก็คนเหล่าอื่นย่อมปรารถนาสุคติ ดังนี้มันได้อย่างไร คือโดยเหตุไร.
บทว่า ก็ วาหํ ทิสฺวา อภิสทฺทฺหะยฺยํ ความว่า เราเห็นอย่างไร
อันเป็นตัวอย่างที่ประจักษ์จะพึงเชื่อได้. บทว่า โก วาปี มํ
สทฺทฺหาเปยฺย มํ ความว่า หรือใครเป็นวิญญูชน คือ เป็นบัณฑิต
จะพึงให้เราเชื่อเช่นนั้น ท่านจงแนะนำบุคคลนั้น.

เปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศเรื่องนั้นแก่พระราชานั้น
โดยเหตุ จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

พระองค์ได้ทรงเห็นแล้วและได้สดับแล้ว ก็
จงเชื่อเถิดว่า นี่เป็นผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว

เมื่อมีกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสอง ก็พึงมีสัตว์
ไปสู่สุคติและทุกคติ ถ้าสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลก
นี้ ไม่พึงทำกรรมดีและกรรมชั่ว สัตว์ผู้ไปสู่
สุคติ ทุกคติ อันเลวและประณีต ก็ไม่มีในมนุษย
โลกนี้ แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลก ทำ
กรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น จึงไปสู่สุคติ ทุกคติ
เลวบ้าง ประณีตบ้าง นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าว
วิบากแห่งกรรมทั้งสองนั้นว่า เป็นที่ตั้งแห่งการ
เสวยสุขและทุกข์ เทวดาย่อมพากันห้อมล้อม
พวกชนผู้ได้เสวยผลอันเป็นสุข คนพาลผู้ไม่เห็น
บาปและบุญทั้งสอง ย่อมเดือดร้อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทิสฺวา จ แปลว่า ทั้งได้ทรงเห็น
โดยประจักษ์. บทว่า สุตฺวา ได้แก่ ทรงสดับธรรมแล้วทรงรู้ คือ
ทรงรู้ตามซึ่งนัยตามแนวแห่งธรรมนั้น. บทว่า กลฺยาณปาปสุต
ความว่า จงทรงเชื่อเถิดว่า สุขนี้เป็นวิบากแห่งกุศลกรรม และ
ทุกข์นี้เป็นวิบากแห่งอกุศลกรรม. บทว่า อุกฺเข อสนฺเต ความว่า
เมื่อกรรมทั้งสอง คือ กรรมดีและกรรมชั่วมีอยู่. บทว่า ลฺยา นุ
สตุตา สุกตา ทุกฺคตา वा ความว่า เนื้อความดังนี้ว่า สัตว์เหล่านี้
ไปสุคติหรือทุกคติ หรือว่า เป็นผู้มั่งคั่งในสุคติหรือเป็นผู้เข็ญใจ
ในทุกคติ ดังนี้ จะพึงมีอยู่หรือ คือจะพึงเกิดได้อย่างไร.

บัดนี้ เปรตจะประกาศเนื้อความตามที่กล่าวแล้วโดยพิสด

แยกกัน และโดยคล้อยตามกัน ด้วยคาถา ๒ คาถาว่า โน เจตถ
กมฺมานิ และ ยสฺมา จ กมฺมานิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
หิเนา ปณฺธิตา ได้แก่ ผู้เลวและหยิ่งโดยตระกูล รูปร่าง ความไม่มีโรค
และบริวาร เป็นต้น.

บทว่า ทฺวยชฺช กมฺมานิ วิปากมาหุ ความว่า สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมกล่าวคือแสดงวิปากแห่งสุจริต และทุจริตแห่งกรรมทั้งสองอย่าง
ในวันนี้ คือ ในบัดนี้. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ชื่อนั้น คืออะไร ?
จึงกล่าวว่า การเสวยสุขและทุกข์ อธิบายว่า ควรจะเสวยอิฏฐารมณฺ์
และอนิฏฐารมณฺ์. บทว่า ตา เทวตาโย ปริจารยฺหฺนฺติ ความว่า เหล่าชน
ผู้ได้รับวิปากอันอันวยสุขโดยส่วนเดียว ย่อมเป็นเทพดาใน
เทวโลก เปี่ยมด้วยทิพยสุขบำเรออินทรีย์ทั้งหลาย. บทว่า ปจฺเจนฺตฺติ
พาลา ทฺวยตํ อปสฺสฺสินฺ ความว่า ชนเหล่าใดเป็นคนพาลไม่เห็น
คือไม่เชื่อกรรมและผลแห่งกรรมทั้งสอง ชนเหล่านั้นเป็นผู้ชวนขาย
ในบาป เมื่อเสวยวิปากอันอันวยความทุกข์ให้ ย่อมใหม่ คือ ย่อม
ได้รับทุกข์ เพราะกรรมในนรก เป็นต้น.

เปรตหมายเอาการย้อนถามว่า ก็ท่านเชื่อกรรมและผล
แห่งกรรมอย่างนี้ เพราะเหตุไร จึงเสวยทุกข์เห็นปานนี้ จึงกล่าว
คาถาว่า :-

กรรมที่ข้าพระองค์ทำไว้ในชาติก่อน ซึ่ง
เป็นเหตุให้ได้เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ในบัดนี้ มิได้

มีแก่ข้าพระองค์ และบุคคลผู้จะให้ผ้าห่ม ผ้าห่ม
ที่นอน ที่นั่ง ข้าว และน้ำแก้วนมพร้าวมณ
ทั้งหลาย แล้วอุทิศส่วนบุญมาให้แก่ข้าพระองค์
มิได้มี เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ปล่อย
กาย มีความเป็นผู้ฝืดเคือง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น มตฺถิ กมฺมานิ สยฺม กตานิ ความว่า
เพราะเหตุที่บุญกรรมอันตนเองกระทำไว้ในกาลก่อน อันเป็นเหตุ
ให้ได้รับเครื่องนุ่งห่มเป็นต้นในบัดนี้ ไม่ได้มีปรากฏแก่ข้าพระองค์.
บทว่า ทตฺวาปี เม นตฺถิ โย อาทิเสยฺย ความว่า ผู้ใดพึงให้ท่านแก
นมพร้าวมณแล้วพึงอุทิศส่วนบุญแก่ข้าพระองค์ว่า ขอบุญนี้จง
ถึงแก่เปรตนั้น ผู้นั้นย่อมไม่มี. บทว่า เตนมฺหิ นคฺโค กสิรา จ
วุตฺติ ความว่า เพราะเหตุทั้งสองนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้เปลื้องกาย
ไม่มีผ้าในบัดนี้ ทั้งมีความเป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระราชาทรงสดับดังนั้นแล้ว เมื่อหวังจะให้เปรตนั้นได้
เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ดูก่อนยักษ์ เหตุอะไร ๆ ที่จะให้ท่านได้
เครื่องนุ่งห่มพึงมีอยู่หรือ ถ้าเหตุที่ควรเชื่อ พอ
จะพึงเป็นเหตุได้มีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้น
แก่เรา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เยน ความว่า เหตุอะไร ๆ อัน
เป็นเหตุให้ท่านได้เครื่องนุ่งห่ม พึงมีอยู่หรือหนอแล. บทว่า ยทตฺถิ

ตัดเป็น ยทิ อตุลิตี แปลว่า ถ้ามีอยู่.

ถ้าคัมภีร์นั้น เปรตเมื่อจะทูลบอกเหตุนี้แก่พระราชาก็ได้
กล่าวคาถาว่า :-

ในนครเวสาลีนี้ ยังมีภิกษุรูปหนึ่ง นามว่า
กัปปิตกะ เป็นผู้ใฝ่ธรรม มีศีลบริสุทธิ์ เป็นพระ-
อรหันต์ผู้หลุดพ้น มีอินทรีอันคุ้มครองแล้ว
ดำรงอยู่ในพระป่าติโลภะ เยือกเย็น บรรลุผลอัน
สูงสุด มีวาจาน่าคบเป็นสหาย รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ ว่าง่าย มีหน้าเบิกบาน เป็นผู้มาดีไปดี
พูดจาโต้ตอบดี เป็นเนื้อนาบุญของโลก มีปกติ
อยู่ด้วยเมตตา เป็นทักษิณบุคคลของเทวดา
และมนุษย์ สงบระงับ กำจัดมิถนาค ไม่มีทุกข์
ไม่มีตัณหา หลุดพ้นแล้ว ปราศจากลูกศร ไม่
ถือเราถือเขา ไม่คดกาย วาจา ใจ ไม่มีอุปธิ
สิ้นกิเลสเครื่องเนิ่นช้าทั้งปวง ได้บรรลุวิชา ๓
มีความรุ่งเรือง ไม่มีชื่อเสียงปรากฏ เพราะเป็น
ผู้มีคุณวิเศษอันปกปิดไว้ แม้ใคร ๆ เห็นก็ไม่รู้
ว่าเป็นคนดี ในหมู่ชนชาววัชชี เขาพากันเรียก
ท่านว่า มุนี รู้กันว่าท่านเป็นผู้ประเสริฐ นัก
แน่นไม่หวั่นไหว มีธรรมอันดีงาม เทียบไปใน
โลก ถ้าพระองค์ทรงถวายผ้าคู่หนึ่งหรือสองคู่

แก่ภิกษุหนึ่ง แล้วทรงอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์
เมื่อพระองค์ทรงถวายแล้ว และท่านรับฟ้านั้น
แล้ว พระองค์ก็จะทรงเห็นข้าพระองค์ผู้มุ่งห่ม
เรียบร้อย.

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า กบปิตโก นาม เปตกล่าว
หมายเอาพระอุปัชฌายะของท่านพระอุบาลีเถระภายในชฎิล ๑,๐๐๐
องค์. บทว่า อิธ ได้แก่ ในที่ใกล้นครเวสาลีนี้. บทว่า ฉายี ได้แก่
ผู้ได้มาน ด้วยมานอันสัมปยุตต์ด้วยอรหัตตผล. บทว่า สติภูโต ได้แก่
ผู้ถึงความเยือกเย็น ด้วยการเข้าไปสงบความกระวนกระวาย
และความเร่าร้อนแห่งกิเลสทั้งปวง. บทว่า อุตมทิฏฐิปโต
ได้แก่ ผู้บรรลุสัมมาทิฏฐิอันเป็นผลสูงสุด คือ อรหัตตผล.

บทว่า สจฺจโธ แปลว่า ผู้มีวาจาอ่อนหวาน. บทว่า สุวโจ
แปลว่า ผู้ว่างาย. บทว่า สุวาคโม แปลว่า ผู้มาดีไป. บทว่า
สุปฺปฏิมุตฺตโก แปลว่า ผู้มีวาจาหลุดพ้นด้วยดี อธิบายว่า ผู้มีปกติ
กล่าวหลุดพ้น. บทว่า อรณฺวิหริ แปลว่า ผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา-
วิหารธรรม.

บทว่า สนฺโต แปลว่า ผู้สงบกิเลส บทว่า วิฐฺโม ได้แก่
ปราศจากควัน คือ มิจฉาวิตก. บทว่า อนีโฆ แปลว่า ผู้ไม่มีทุกข์.
บทว่า นิราโส แปลว่า ผู้ไม่มีตัณหา. บทว่า มุตฺโต แปลว่า
ผู้หลุดพ้นจากภพทั้งปวง. บทว่า วิสฺสุโธ แปลว่า ผู้ปราศจาก
ถูกศรมีราคะเป็นต้น. บทว่า อมโฆ แปลว่า ผู้ปราศจากการถือ

ว่าเราว่าเขา. บทว่า อวรุโณ ได้แก่ ผู้ปราศจากการคด มีคดกาย
เป็นต้น. บทว่า นิรุปธิ แปลว่า ผู้ละอุปธิมีกิเลสเครื่องปรุงแต่ง
เป็นต้น. บทว่า สพุพปลยจซิโณ แปลว่า ผู้สิ้นกรรมเครื่องเน้นซ้ำ
มีต้นหาเป็นต้น. บทว่า ชุตินา ได้แก่ รุ่งเรืองด้วยญาณอัน
ยอดเยี่ยม. บทว่า อปฺปยุตฺวาโต ได้แก่ ชื่อว่าผู้ไม่ปรากฏเพราะ
เป็นผู้มักน้อยอย่างยิ่ง และเพราะเป็นผู้ปกปิดคุณ.

บทว่า ทิสฺวาปี น จ สุชาโน ความว่า แม้เห็นโดยความ
ลึกซึ้ง ก็ไม่เข้าใจได้ดีว่า มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญา
อย่างนี้. บทว่า ชานนฺตติ ตํ ยถุขญฺจตา อเนชฺ ความว่า ก็ท่านผู้
ประเสริฐ ย่อมรู้จักท่านผู้หนักแน่น คือผู้ปราศจากต้นหาว่า
เป็นพระอรหันต์. บทว่า กลฺยาณธมฺมํ ได้แก่ ผู้มีคุณมีศีลดีงาม
เป็นต้น.

บทว่า ตสฺส โยควา แก่ท่านพระกปิตกมหาเถระนั้น.
บทว่า เอกยฺคํ ได้แก่ คู่ผ้าคู่หนึ่ง. บทว่า ทฺว วา ได้แก่ หรือว่า
คู่ผ้าสองคู่. บทว่า มมุทฺทิสฺตฺวาน ได้แก่ อุทิศเข้าพระองค์. บทว่า
ปฏิกุคฺคิตานิ จ ตานิ อสฺส ความว่า และคู่ผ้าเหล่านั้นพึงเป็นของ
อันพระเถระนั้นรับแล้ว. บทว่า สนนฺทฺรทฺสฺสํ ได้แก่ ผู้ทำการ
นุ่งห่มผ้าอธิบายว่า ได้ผ้าแล้ว คือนุ่งห่มผ้าแล้ว.

ลำดับนั้น พระราชาจึงตรัสถามถึงที่อยู่ของพระเถระว่า :-

บัดนี้ พระสมณะนั้นอยู่ประเทศไหน เรา
จักไปพบท่านได้ที่ไหน ใครจักพึงแก้ไขความ

สงสัยสนเท่ห์อันเป็นเลี่ยนหนามแห่งความเห็น
ของเราได้ในวันนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กสุมิ ปเทเส แปลว่า ในประเทศ
ไหนด. บทว่า โย มชฺช ตัดเป็น โย อชฺช, ม อักษรทำการเชื่อมบท.
ลำดับนั้น เปเรตจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านอยู่ที่เมือง กปินัจจนา มีหมู่เทวดา
เป็นอันมากห้อมล้อม เป็นผู้มีนามจริงแท้ และเป็น
ไม่ประมาท แสดงธรรมมีกถาอยู่ในหมู่ของตน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กปินัจจนาย ได้แก่ ในประเทศ
อันได้ไวยาหารว่า กปินัจจนา เพราะเป็นที่พื่อนรำของพวกลิง. บทว่า
สจฺจนามิ ได้แก่ ผู้มีนามตามเป็นจริง คือผู้มีนามไม่ผิดแผกด้วย
คุณนามมีอาทิว่า ผู้ได้ฌาน มีศีลบริสุทธิ์ เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้
หลุดพ้น.

เมื่อเปเรตกล่าวอย่างนั้น พระราชามีพระประสงค์จะเสด็จไป
ยังสำนักของพระเถระในขณะนั้นทีเดียว จึงตรัสคาถาว่า :-

เราจักไปทำทานที่ท่านสั่งนั้นเดี๋ยวนี้ จัก
ให้พระสมณะนั้นครองผ้า ขอท่านจงดูคูผ้า
เหล่านั้นอันพระสมณะนั้นรับประเคนแล้ว และ
เราจักคอยดูท่านนุ่งห่มผู้เป็นอันดี.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กสฺสามิ แปลว่า จักกระทำ.

ลำดับนั้น เปรตเมื่อจะแสดงว่า พระเถระยอมแสดงธรรม
แก่เทพดาทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เวลานี้ ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปหา
จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่พระเจ้าลิจฉวี ข้าพระองค์ขอ

ประทานพระวโรกาส ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้า

หาบรรพชิตในเวลาไม่ควร การเสด็จเข้าไปหา

บรรพชิตในเวลาไม่ควรนี้ ไม่เป็นธรรมเนียม

ที่ดีของกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย ก็เมื่อพระองค์

เสด็จเข้าไปหาในเวลาอันสมควร ก็จักทรงเห็น

ภิกษุที่นั่งอยู่ในที่สงัด ในที่นั้นเอง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาธุ เป็นนิบาตใช้ในอรรถว่า
ทูลขอร้อง. บทว่า โว ลิจฉวี เนส ธมฺโม ความว่า ข้าแต่พระเจ้า
ลิจฉวี การเสด็จเข้าไปหาบรรพชิตในเวลาอันไม่สมควรนี้ ไม่เป็น
ธรรมเนียมของพระองค์ผู้เป็นพระราชา. บทว่า ตตุเถว คือใน
ที่นั้นนั่นเอง.

เมื่อเปรตกล่าวอย่างนี้ พระราชาทรงรับคำแล้ว เสด็จไป
พระราชนิเวศน์ของพระองค์ ให้คนถือคู่มือ ๘ คู่ ในเวลาอันสมควร
อีก แล้วเข้าไปหาพระเถระ ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ทรงกระทำปฏิสันถารแล้วตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงรับคู่มือ
๘ คู่นี้. พระเถระได้ฟังดังนั้น เพื่อจะสั่งสนทนาด้วย จึงทูลว่า ข้าแต่
มหาบพิตร เมื่อก่อนพระองค์ไม่ทรงบำเพ็ญทาน มีแต่จะเบียดเบียน

สมณพราหมณ์เท่านั้น มีพระประสงค์จะถวายผ้าอันประณีต
อย่างไรได้. พระราชาครั้นทรงสดับดังนั้นแล้ว เมื่อจะตรัสบอกเหตุ
แก่ท่าน จึงได้ตรัสบอกถึงการที่ปรตมา และเรื่องที่ปรตกับ
พระองค์กล่าว แก่พระเถระ จึงได้ถวายผ้าแล้วอุทิศปรต. ด้วย
เหตุนี้ ปรตจึงนุ่งห่มผ้าอันเป็นทิพย์ ประดับตกแต่ง ขึ้นมา
ได้ปรากฏข้างหน้าพระเถระและพระราชา. พระราชาครั้นทรงเห็น
ดังนั้นแล้ว ทรงพอพระทัย เมื่อบานพระหฤทัย เกิดปีติโสมนัส
ตรัสว่า เราเห็นผลแห่งกรรมโดยประจักษ์หนอ บัดนี้ เราจักไม่
กระทำความชั่ว จักกระทำแต่บุญเท่านั้น ดังนี้แล้ว ได้ทรงการทำ
สักขีพยานกับปรตนั้น. และปรตนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระเจ้า
ลิจฉวี ตั้งแต่วันนี้ ถ้าพระองค์ละอธรรม ประพฤติธรรมไซ้
เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพระองค์จักเป็นสักขีพยานแก่พระองค์ และ
ข้าพระองค์จักมายังสำนักของพระองค์ และขอพระองค์จงให้นุรุษ
ผู้ที่ถูกหลาวเสียบ หลุดจากหลาวโดยเร็ว เมื่อเป็นเช่นนี้ นุรุษนั้น
ก็จักรอดชีวิต ประพฤติธรรมพ้นจากทุกข์ และพระองค์จงเข้าไป
หาพระเถระตามกาลอันควร ฟังธรรม บำเพ็ญบุญดังนี้แล้วก็ไป.

ลำดับนั้นพระราชาไหว้พระเถระแล้ว เข้าไปยังพระนคร
รีบให้ประชุมบริษัทธิลฉวี ให้คนเหล่านั้นอนุญาต ให้นุรุษนั้น
พ้นจากหลาว รับสั่งพวกพยาบาลว่า จงทำนุรุษนี้ ให้หายโรค.
ก็แล ครั้นเข้าไปหาพระเถระแล้ว จึงตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ผู้ที่ทำกรรมอันเป็นเหตุไปสู่นรกแล้ว ดำรงอยู่ จะพึงพ้นจากนรก

หรือไม่หนอ. พระเถระทูลว่า ฟังพินได้ มหาบพิตร ถ้าผู้นั้นทำบุญ ให้มากก็พินได้ จึงให้พระราชาดั่งอยู่ในสรวงและศีล. พระราชา ดั่งอยู่ในสรวงและศีลนั้นแล้ว ดั่งอยู่ในโอวาทของพระเถระ. ได้ เป็นพระโสดาบัน. ฝ่ายบุรุษผู้ถูกหลาวเสียบเป็นผู้หายโรค เกิด ความสังเวช บวชในหมู่ภิกษุ ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตต์. พระสังฆติติกายทั้งหลาย เมื่อจะแสดงเรื่องนั้น จึงได้กล่าวคาถา ดังต่อไปนี้ :-

พระเจ้าลิจฉวีตร้อย่างนั้นแล้ว ก็แหว
ล้อมไปด้วยหมู่ข้าราชการบริพาร เสด็จไปใน
พระนครนั้น ครั้นเสด็จเข้าไปยังพระนครนั้นแล้ว
จึงเสด็จเข้าไปยังที่ประทับ ในนิเวศน์ของ
พระองค์ ทรงกระทำกิจของคฤหบดีทั้งหลาย
ทรงสร้างสวนและทรงค้ำน้ำแล้ว ได้เวลาอัน
สมควร จึงทรงเลือกผ้า ๘ คู่จากหีบ รับสั่งให้
หมู่ข้าราชการบริพารถือไป พระราชาครั้นเสด็จเข้า
ไปในประเทศนั้นแล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็น
สมณะรูปหนึ่ง ผู้มีจิตสงบระงับกลับจากที่
โคจร เป็นผู้เยือกเย็น นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ ครั้น
ได้ตรัสถามสมณะนั้น ถึงความเป็นผู้มีอาพาธ
น้อย การอยู่สำราญ และตรัสบอกนามของ
พระองค์ให้ทรงทราบ ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉัน

เป็นกษัตริย์ลิจฉวี อยู่ในเมืองเวสาลี ชาวลิจฉวี
เรียกดิฉันว่า อัมพลักขระ ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่
นี้ ของดิฉัน ดิฉันขอถวายท่าน ดิฉันมาในที่นี้
ด้วยความประสงค์เพียงเท่านี้ ดิฉันมีความ
ปลาบปลื้มใจนัก.

พระเถระทูลถามว่า :-

สมณะพราหมณ์ทั้งหลาย พวกนั้นละเว้น
พระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร แต่ที่ไกลทีเดียว
เพราะพระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร บาตรย่อม
แตก แม้สังฆาภิกขุก็ถูกเขานึกทำลาย เมื่อก่อน
สมณะทั้งหลาย มีศีรษะห้อยลง ตกลงไปจาก
เชิงเท้า มหาบพิตรได้เบียดเบียนบรรพชิต
เช่นนี้ สมณะทั้งหลายเคยถูกมหาบพิตร ทำการ
เบียดเบียนแล้ว มหาบพิตร ไม่เคยพระราชทาน
แม้แต่น้ำมัน สักหยดหนึ่งเลย ไม่ตรัสบอกทาง
ให้คนหลงทาง จึงเอาไม้เท้าจากมือคนตาบอด
เสียเอง มหาบพิตรเป็นคนตระหนี่ ไม่สำรวม
เช่นนี้ แต่บัดนี้ เพราะเหตุอะไร มหาบพิตร ทรง
เป็นผลอะไร จึงทรงจำแนกแจกจ่ายกับอาตมภาพ
ทั้งหลายเล่า.

พระราชชาติว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันขอรับผิด ดิฉัน
ได้เบียดเบียนสมณะทั้งหลาย ดังคำที่ท่านพูด
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉัน มีความประสงค์จะล้อเล่น
ไม่มีจิตคิดประทุษร้าย แต่กรรมอันชั่วช้านี้
ดิฉันทำแล้ว เด็กหนุ่มเปลือยกาย มีโรคะน้อย
ได้สั่งสมบาป เพื่อจะล้อเล่น จึงต้องเสวยทุกข์
ก็ทุกข์อะไรเล่าที่เป็นทุกข์แก่ความเปลือยกาย
ย่อมมีแก่เปรตนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเห็น
เหตุอันน่าสังเวชและเศร้าหมองนั้นแล้ว จึงให้
ทาน เพราะเหตุนั้นเป็นปัจจัย ขอท่านจงรับผ้า
๘ คู่นี้ ทักขิณาทิดิฉันถวายนี้ จงสำเร็จผลแก่
เปรตนั้น.

พระเถระทูลว่า :-

เพราะการให้ทาน นักปราชญ์ทั้งหลายมี
พระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญไว้โดยมากแท้
และเมื่อพระองค์ถวายทานวัตถุ จงอย่ามีความ
หมดเปลืองไปเป็นธรรมดา อาตมาพร้าผ้า ๘ คู่
ของมหาบพิตร ขอทักขิณาทานเหล่านี้ จงสำเร็จ
ผลแก่เปรตนั้น ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวี ทรง
ชำระพระหัตถ์ และพระบาทแล้ว ทรงถวายผ้า

๘ คู่ แก่พระเถระ พอพระเถระรับประเคนผ้า
เหล่านั้นแล้ว พระราชาทรงเห็นเปรต นุ่งห่มผ้า
เรียบร้อย ลูบไล้ด้วยจุกจันท์แดง มีผิวพรรณ
เปล่งปลั่งประดับประดา นุ่งผ้าดี จี๊มีอาชาไนย
มีบริวารห้อมล้อม สำเร็จมหิทธิฤทธิ์ของเทวดา
ครั้นทรงเห็นเช่นนั้นแล้ว ทรงปล้ำพระหฤทัย
เกิดปีติปราโมทย์ มีพระหฤทัยร่าเริง เบิกบาน
พระเจ้าลิจฉวีได้ทรงเห็นกรรมและวิบากแห่ง
กรรม แจ่มประจักษ์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึง
เสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสกะเปรตนั้นว่า เราจัก
ให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย เราควรให้ทาน
ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ ลูกก่อนเปรต ท่านมี
อุปการะแก่เรามาก.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี ก็พระองค์ได้พระ-
ราชทานแก่ข้าพระองค์ส่วนหนึ่ง แต่การพระ-
ราชทานนั้น มิได้ไร้ผล ข้าพระองค์เป็นเทวดา
จักทำความเป็นสหายกับพระองค์ผู้เป็นมนุษย์.

พระราชตรัสว่า :-

ท่านเป็นคฤ เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว
เป็นมิตรและเป็นเทวดาของเรา ลูกก่อนเปรต

เราขอทำอัญชลีท่าน ประรณาเพื่อจะเห็นท่าน
แม่อีก.

ปรตกราบทูลว่า :-

ถ้าพระองค์จักเป็นผู้ไม่มีศรัทธา มีความ
ตระหนี่ มีจิตไม่เลื่อมใส พระองค์จักไม่เห็นข้า-
พระองค์และข้าพระองค์ก็จักไม่เห็น ไม่ได้
เจรจากับพระองค์อีก ถ้าพระองค์จักทรงเคารพ
ธรรม ทรงยินดีในการบริจาคทาน ทรงสงเคราะห์
ทรงเป็นดั่งบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ด้วยอาการอย่างนี้ พระองค์จักได้ทรงเห็น
ข้าพระองค์ และข้าพระองค์ จักได้เห็น ได้เจรจา
กับพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปล่อยบรูชนี้
จากหลาวโดยเร็วเถิด เพราะการปล่อยบรูชนี้
เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกัน ข้าพระองค์เข้าใจ
ว่า เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกันและกัน เพราะ
เหตุแห่งบรูษผู้ถูกหลาวเสียบ ก็บรูษผู้ถูกหลาว
เสียบนี้ อันพระองค์ทรงรีบปล่อยแล้ว ถึงเป็นผู้
ประพฤติธรรมโดยเคารพ พึงพ้นจากนรกนั้น
แน่นอน พึงพ้นจากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา
พระองค์เสด็จเข้าไปหากับปิตกภิกษุแล้ว ทรง
จำแนกทานกะท่าน ในเวลาที่สมควร จงเสด็จ

เข้าไปหาแล้ว ตรัสถามด้วยพระองค์เอง ท่าน
จงกราบทูลเนื้อความนั้น แก่พระองค์ ก็พระองค์
ทรงพระประสงค์บุญ มีจิตไม่ประทุษร้าย ก็เชิญ
เสด็จเข้าไปหาภิกษุนั้นเถิด ท่านจักแสดงธรรม
ทั้งปวง ที่ทรงสดับแล้ว และยังไม่ได้ทรงสดับ
แก่พระองค์ ตามความรู้เห็น พระองค์ได้ทรงฟัง
ธรรมนั้นแล้ว จักทรงเห็นสุคติ.

พระเจ้ารหัศ ทรงเจรจาทำความเป็นสหาย
กับเทวดานั้นแล้ว เสด็จไป ส่วนเปรตนั้น ได้
กล่าวกะบริษัทแห่งกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย พร้อม
กับบุตรของตน ซึ่งนั่งประชุมกันอยู่ว่า ท่าน
ผู้เจริญทั้งหลาย ขอจงฟังคำอย่างหนึ่งของเรา
เราจักเลือกพร จักได้ประโยชน์ บุรุษที่จักเสียบ
ด้วยหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้ง
ไว้แล้ว ถูกหลาวรื้อยจะตายหรือไม่ตาย ประมาณ
๒๐ ราตรีเท่านั้น เดียวนี้ เราจักปล่อยเขาตาม
ความชอบใจของเรา ขอหม่อมท่านจงอนุญาต จง
รีบปล่อยบุรุษนั้นและบุรุษอื่นที่พระราชารับสั่ง
ให้ลงอาชญา โดยเร็วเถิด ใครฟังบอกท่าน ผู้
ทำกรรมอย่างนั้น ท่านรู้อย่างไร จึงทำอย่างนั้น
หม่อมท่านยอมอนุญาตตามชอบใจ พระเจ้าลิจฉวี

เสด็จเข้าไปสู่ประเทศนั้นแล้ว รีบปล่อยบุรุษที่
ถูกเสียบด้วยหลาว โดยเร็ว และได้ตรัสกะบุรุษ
นั้นว่า อย่ากลัวเลยเพื่อน และรับสั่งให้หมอ
พยาบาล แล้วเสด็จไปหากบิณฑกิกขุแล้ว ทรง
ถวายนานกับท่านในเวลาอันสมควร มีพระ
ประสงค์จะทรงทราบเหตุ จึงเสด็จเข้าไปใกล้
แล้วตรัสถามด้วยพระองค์เองว่า บุรุษผู้ถูกเสียบ
ด้วยหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้ง
ไว้แล้ว ถูกหลาวร้อย จักตายหรือไม่ตาย ประ-
มาณ ๒๐ ราตรีเท่านั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เดียวนี้
ดิฉันปล่อยเขาไปแล้ว เขาไปบอกปรตนั้น เหตุ
อะไร ๆ ที่จะไม่ต้องไปสู่นรกนั้น พึงมีหรือหนอ
ถ้ามีขอท่านโปรดบอกแก่ดิฉัน ดิฉันรอฟังเหตุ
ที่ควรเชื่อถือจากท่าน.

กบิณฑกิกขุทูลว่า :-

ความพินาศแห่งกรรมเหล่านั้น ย่อมไม่มี
ความพินาศในโลกนี้ เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้แจ้ง
ถ้าเขาพึงเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรม
ทั้งหลาย โดยเคารพตลอดคืนและวัน เขาพึงพ้น
จากนรกนั้นได้แน่ กรรมอันเว้นจากการให้ผล
พึงมี.

พระราชชาติรสว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผู้มีปัญญากว้างขวาง
ประโยชน์ของบุรุษนี้ ดิฉันรู้ทั่วถึงแล้ว บัดนี้
ขอท่านอนุเคราะห์ดิฉันบ้าง ขอท่านได้กล่าว
ตักเตือนพร่ำสอนดิฉัน โดยวิธีที่ดิฉัน จะไม่พึง
ไปสู่รอกด้วยเถิด.

กัปปิตถกถิกษุทูลว่า :-

วันนี้ ขอมหาบพิตร จงมีพระหทัยเลื่อมใส
ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็น
สรณะ จงทรงสักขาบท อย่าให้ขาดและต่าง-
พร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ไม่ทรง
พูดเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์ และทรงสมาทาน
อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอัน
ประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จงทรงพระ-
ราชทานจีวร บิณฑบาต ที่นอนและที่นั่ง คิลาน-
ปัจจัย ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของกิน ผ้า เสนาสนะ
ในภิกษุผู้มีจิตซื่อตรงทั้งหลาย บุญย่อมเจริญทุก
เมื่อ ทรงอภิสกถิกษุทั้งหลาย ผู้สมบุรณ์ด้วยศีล
ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้โอ้มหน้า ด้วยข้าว
และน้ำ บุญย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ เมื่อบุคคลเป็นผู้

ไม่ประมาท ประพฤติธรรมโดยเคารพ ตลอดคืน
และวันอย่างนี้ พึงพ้นจากนรกนั้น กรรมที่เว้น
จากการให้ผลพึงมี.

พระราชชาติว่า :-

วันนี้ ดิฉันมีจิตเลื่อมใส ขอลี้ภัยพระ-
พุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ
ขอสมทานสิกขาบท ๕ ประการ ไม่ให้ขาด
ไม่ให้ต่างพร้อย ของดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ถัก-
ทอ ฝ้าย ยินดีด้วยภรรยาของตน ไม่กล่าวคำเท็จ
ไม่ดื่มน้ำเมา และจักสมทานอุโบสถศีล อัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐเป็น
กุศล มีสุขเป็นกำไร จักถวายจีวร บิณฑบาต
ที่นอน ที่นั่ง คิลานปัจจัย ข้าวน้ำ ของเคี้ยว
ของกิน ผ้าและเสนาสนะ แก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้
สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต
จักไม่กำหนด ยินดีแล้วในศาสนา ของพระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย. พระเจ้าลิจฉวี ทรงพระนาม
ว่า อัมพสักขระ ได้เป็นอุบาสกคนหนึ่ง ในเมือง
เวสาลี ทรงมีศรัทธา มีพระหทัยอ่อนโยน ทรง
ทำอุปการะแก่ภิกษุ ทรงบำรุงสงฆ์ โดยความ
เคารพ ในกาลนั้น บุรุษผู้ถูกเสียบด้วยหลาว

หายโรค เป็นสุขสบายดี เข้าถึงบรรพชา แม้น
ทั้งสองอาศัยกับปีตกภิกษุผู้ประเสริฐ ได้บรรลุ
สามัญญผล การคบหาลับบुरुชเช่นนี้ ย่อมมีผล
มากตั้งร้อย แก้วัญญชนผู้รู้แจ้ง บुरुชผู้ถูกเสียบ
ด้วยหลาว ได้บรรลุผลอันยอดเยี่ยม ส่วนพระเจ้า
อัมพสักขระ ได้บรรลุโสดาปัตติผล.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วาสูปคจฺจิตฺต แปลว่า เข้าไปยัง
ที่ประทับ. บทว่า คิหิกิจฺจานิ ได้แก่ กิจแห่งขุมทรัพย์ที่ผู้ครองเรือน
พึงกระทำ. บทว่า วิเจยฺย ได้แก่ พึงเลือกถือเอาผ้าดี ๆ. บทว่า
ปฏิกุกฺกนฺตํ แปลว่า กลับจากบิณฑบาต. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า
กลับจากโจจร. บทว่า อโวจ ความว่า ได้ตรัสคำมีอาทิว่า ท่าน
ผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเจ้าลิจฉวีในเมืองเวสาลี.

บทว่า วิทาลยฺนฺติ แปลว่า ย่อมฉีกทำลาย. บทว่า
ปาตฺถุราริกานิ ได้แก่ จากเขียง คือเท้า. บทว่า ปาตยฺนฺติ แปลว่า
ย่อมตกลง.

บทว่า ทิณฺณ แปลว่า แม้ด้วยปลายหญ้า. บทว่า มุพฺพหฺสฺส
มคฺคฺคฺมฺปิ น ปาวทาติ ความว่า พระองค์ไม่ได้บอกแม่ทางแก่คน
หลงทางว่า ด้วยคิดว่า บुरुชนีจึงวนเวียนไปทางโน้นทางนี้ ด้วยอาการ
อย่างนี้. จริงอยู่ พระราชานี้เป็นผู้มักล้อเล่น. บทว่า สยมาทียาติ
ความว่า ตนเองชิงเอาไม้เท้าจากมือของคนตาบอด. บทว่า ตํ วิภาคํ
กโรติ ความว่า ทรงแบ่งส่วนหนึ่งจากวัตถุที่ตนบริโภคนำไป.

ด้วยบทว่า ปจเจมิ ภนฺเต ยํ ตวํ วเทสิ นี้ พระราชาทรง
แสดงว่า ท่านผู้เจริญ ดิฉันรู้เฉพาะคำที่ท่านกล่าวโดยนัยมีอาทิว่า
บาตรแตก สิ่งนั้นทั้งหมดนั้นแหละ ดิฉันทำและให้ผู้อื่นทำ. บทว่า
เอตมปิ ได้แก่ สิ่งนี้ดิฉันแม้ทำก็โดยประสงค์จะล้อเล่น.

บทว่า จิฑุทา แปลว่า ด้วยการล้อเล่น. บทว่า ปสวิตฺวา
แปลว่า ก่อแล้ว. บทว่า เวเทติ แปลว่า ย่อมเสวย. บทว่า
อสมตฺตโภกิ แปลว่า ผู้มีโภคะไม่บริบูรณ์. เพื่อจะแสดงว่าเปรต
เป็นผู้มีโภคะไม่บริบูรณ์นั้นแหละ จึงตรัสว่า เด็กหนุ่ม เป็นต้น.
บทว่า นกฺคณียสฺส แปลว่า เป็นคนเปลือย. บทว่า ก็ สฺส ตโต
ทุกฺขตฺตสฺส โหติ ความว่า ก็ทุกข์อะไรเล่าที่เป็นทุกข์กว่าความ
เป็นคนเปลือยของเปรตนั้น. บทว่า ยกฺขสฺสติมา คจฺจนฺตุ ทกฺขิณาโย
ความว่า ขอทักขิณา คือผ้าที่ดิฉันให้นี้ จงสำเร็จแก่เปรต.

บทว่า พหุธา ปสฺสตุํ ความว่า อันบัณฑิตทั้งหลายมีพระ-
พุทธเจ้าเป็นต้น พรรณนาไว้โดยประการมากมาย. บทว่า
อกฺขยธมฺมตฺถุ แปลว่า ขอทานวัตถุนี้ จงอย่าสิ้นไปเป็นธรรมดา.
บทว่า อางมยิตฺวา ได้แก่ บ้วนปากก่อนล้างมือและล้างเท้า.

บทว่า จนฺทนสารลิตฺตํ แปลว่า ลูบไล้ด้วยแก่นจันทน์. บทว่า
อุพารวณฺณํ แปลว่า มีรูปอันประเสริฐ. บทว่า ปวาริตํ แปลว่า
แวดล้อมด้วยบริวารผู้มีความประพฤติคล้อยตาม. บทว่า ยกฺข-
มหิทฺธิปตฺตํ ได้แก่ ผู้มีขกฤทธิ คือเทพฤทธิใหญ่. บทว่า ตเมนนโวจ
ตัดเป็น ตเมนํ อโวจ ได้ตรัสคำนี้นั้น.

ด้วยบทว่า เอกเทส อทาสี ท่านกล่าวหมายถึงการให้ผ้า อันเป็นส่วนหนึ่งในบรรดาปัจจัย ๔. บทว่า สกฺขี ได้แก่ ความ เป็นพยาน.

บทว่า มมาสิ ตัดเป็น เม อาสิ. บทว่า เทวตา เม มีวาจา ประกอบความว่า ท่านได้เป็นเทวดาของเรา.

บทว่า วิปฺปฏิปนฺนจิตฺโต ได้แก่ มีจิตดำเนินตามมิจฉาทิฎฐิ อธิบายว่า ผู้ละปฏิปทาอันชอบธรรม แล้วดำเนินปฏิปทาอันไม่ ชอบธรรม. บทว่า ยโตนิทานิ ได้แก่ มีสิ่งใดเป็นนิमित คือ มาซึ่ง สำนักของผู้ใดเป็นเหตุ.

บทว่า ตํ วิภจิตฺวา แปลว่า ทำการจำแนกทาน. บทว่า สยฺ มุเขนฺนฺปิสนฺนฺช ปุจฺจ ความว่า ท่านจงอย่าส่งคนอื่นไป จงเข้าไปนั่งถามเฉพาะหน้าเลย.

บทว่า สนฺนินฺนินฺนํ แปลว่า นั่งประชุมกัน. บทว่า ลภิสฺสามิ อตุลฺลํ ความว่า เราจักได้ประโยชน์แม้ที่เราปรารถนา. บทว่า ปณฺหิตทณฺโฑ แปลว่า ได้ตั้งอาญาในตัวไว้. บทว่า อนุสฺตฺตฺรโป ได้แก่ มีสภาวะเกี่ยวข้องกับในราชา. บทว่า วิสฺตฺริตฺตฺมิตฺตฺตา ความว่า ล่วงไปประมาณ ๒๐ ราตรี. บทว่า ตาหํ ตัดเป็น ตํ อหํ . บทว่า ยถามตี แปลว่า ตามความชอบใจของเรา.

บทว่า เอตฺถจฺจ อถฺถญฺจ ความว่า บุรุษนี้ที่ถูกเสียบหลาว และบุรุษอื่นที่ถูกลงราชอาณาจักร. บทว่า ลหุํ ปมฺมุญฺจ แปลว่า ปลดปล่อย โดยเร็ว. บทว่า โภ ตํ วเทถ ตถา กโรนฺหติ ความว่า ใครใน

แคว้นวัชชีนี้พึงบอกผู้ทำกรรมอันชอบธรรมนั้นว่า จงอย่าปล่อย
อธิบายว่า ถึงใคร ๆ ก็ไม่ได้เพื่อจะกล่าวอย่างนั้น.

บทว่า **ติกิจจนานนฺจ** ได้แก่ ผู้เยียวยา.

บทว่า **ยกฺขสุส วโจ** ได้แก่ คำของเปรต, ท่านแสดงว่า
ท่านผู้เจริญ ดิฉันได้กระทำอย่างนั้น ตามคำของเปรตนั้น.

บทว่า **ธมฺมานิ** ได้แก่ ธรรมคือบุญอันสามารถครอบงำ
กรรมชั่วที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน บทว่า **กมฺมํ ลียา อญฺญตฺร**
เวทนียํ ได้แก่ กรรมที่อำนาจผลให้เกิดในกรรมชั่วนั้น ชื่อว่า เป็น
อโหสิกรรม ส่วนกรรมที่อำนาจผลให้เกิดในภพต่อ ๆ ไป ย่อม
เป็นผลที่จะพึงเสวยในภพอื่น คือ ภพต่อ ๆ ไป ในเมื่อยังเป็นไป
ในสังสารวัฏ.

บทว่า **อิมญฺจ** พระเถระกล่าวเพราะกระทำอธิบายว่า คำ
ที่ตนกล่าว โกล้หรือประจักษ์แก่สิกขานั้น. บทว่า **อริยํ อฏฺฐงฺคว-**
เรณฺุเปตํ ความว่า อุโบสถศีลอันสูงสุดอันเข้าถึง คือประกอบด้วย
องค์ ๘ มีเจตนาอันงดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น ชื่อว่าประเสริฐ
เพราะอรรถว่าบริสุทธิ์. บทว่า **กุสลํ** ได้แก่ ไม่มีโทษ. บทว่า
สุขุทฺทริยํ แปลว่ามีสุขเป็นผล.

บทว่า **สทา ปุญฺญํ ปวตฺตติ** ความว่า เมื่อบุคคลทำบุญ
คราวเดียวแล้วไม่อิมใจว่า พอละด้วยบุญเพียงเท่านี้ แล้วจึงบำเพ็ญ
สุจริตต่อ ๆ ไป บุญของเขา ย่อมเจริญยิ่งตลอดกาล หรือเมื่อเขา

บำเพ็ญสุจริตต่อ ๆ มา ผลบุญ คือ บุญย่อมเจริญ คือ เต็มเปี่ยม
ยิ่ง ๆ ขึ้น.

เมื่อพระเถระกล่าวอย่างนี้ พระราชามีพระหทัยสะดุ้งจาก
ทุกข์ ในอบาย มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และบุญธรรม
เจริญยิ่ง ต่อแต่นั้น จึงสมათาน สรณะและศีล จึงตรัสคำมีอาทิว่า
ดิฉัน ขอถึงพระพุทธเจ้า ว่าเป็นสรณะในวันนี้แหละ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เอตาทิส** ได้แก่ มีรูปตามที่กล่าว
แล้วนี้. บทว่า **เวสาลี อญุตโร อุปาสโก** ความว่า เป็นอุบาสก
คนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสกหลายพันคนในเมืองเวสาลี. บทว่า **สทุโธ**
เป็นต้น ท่านกล่าวเพื่อแสดงเวลาที่พระเจ้าอัมพตักขระนั้น เป็น
โดยประการอื่นจากภาวะที่มีมาก่อน เพราะอาศัยกัลยาณมิตร. จริ่งอยู่
ในกาลก่อน พระเจ้าอัมพตักขระนั้น เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นคน
หยาบช้า คำภิกษุทั้งหลาย และไม่ใช่อุปัชฌาย์ของสงฆ์ แต่บัดนี้
เป็นผู้มีศรัทธาอ่อนโยน และอุปัชฌาย์ภิกษุสงฆ์ในกาลนั้น โดย
เคารพ. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **การกโร** ได้แก่ผู้กระทำอุปการะ.

บทว่า **อุภิปิ** ได้แก่ คนทั้ง ๒ คน คือ บุษย์ผู้ถูกหลาวเสียบ
และพระราช. บทว่า **สามัญญผลานิ อหุณฺค** ได้แก่ ผู้บรรลु
สามัญญผลตามสมควร. เพื่อจะแสดงตามสมควร. ท่านจึงกล่าวคำนี้
ไว้ว่า บุษย์ผู้ถูกหลาวเสียบ ได้บรรลุพระอรหัตตผล ส่วนพระเจ้า
อัมพตักขระ ได้บรรลุผลน้อยกว่า. ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วย

บพว่า ผล กนิฏฐ์ ท่านกล่าวหมายถึงโศคาปัตติผล แต่ในที่นี้ เมื่อ
ว่าโดยอรรถ คำที่ท่านไม่ได้จำแนกไว้ รู้ได้ง่ายทีเดียว.

ท่านพระกัปปิตก ได้ไปถึงกรุงสาวัตถี เพื่อถวายบังคม
พระศาสดา จึงได้กราบทูลความที่พระราชา เปรต และคน กล่าว
แล้วอย่างนี้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดา ทรงกระทำ
เรื่องนั้น ให้เป็นอัฐูปัตติเหตุ แล้วแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึง
พร้อมแล้ว เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอัมพสักรเปตวัตรที่ ๑

๒. เสรีสกเปตวัตถุ

[๑๒๒] ขอท่านทั้งหลายจงฟังคำเจรจาของเทวดา และ
พวกพ่อค้า ฯลฯ

(ฟังดูในเรื่องที่ ๑๐ แห่งสุตติกจิตตวรรคที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ เสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

อรรถกถาสเสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

เรื่องเสรีสกเปตนี้ มีคำเริ่มต้น สุโณถ ยกุขสุส วาณิชามณฺจ
คังนี้. เพราะเหตุที่เรื่องนั้น ไม่พิเศษไปกว่าเรื่องเสรีสกวิมาน
ฉะนั้น คำที่ควรจะกล่าวในอรรถูปัตติเหตุ และในคานานั้น พระ-
อรรถกถาจารย์ ได้กล่าวไว้แล้วในอรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อ
ปรมัตถทีปนี ฉะนั้น ฟังทราบโดยนัยที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในอรรถกถา
วิมานวัตถุนี้แล.

จบ อรรถกถาสเสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

๓. นันทกเปตวัตถุ

ว่าด้วยขัดขวางการให้ทานไปเกิดเป็นเปรต

[๑๒๓] มีพระราชอาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ว่าปิงคละเป็นใหญ่ในสุรภูมิจักรประเทศ เสด็จไป
เฝ้าเจ้าพระโมริยะแล้ว กลับมาสู่สุรภูมิจักรประเทศ
เสด็จมาถึงที่มีเปือกตม ในเวลาเที่ยงซึ่งเป็น
เวลาร้อน ทอดพระเนตรเห็นทางอันรื่นรมย์ เป็น
ทางที่เปรตเนรมิตไว้ จึงตรัสบอกนายสารถิว่า
ทางนี้น่ารื่นรมย์ เป็นทางปลอดภัย มีความสวัสดิ
ไม่มีอุปัทวันตราย ดูก่อนนายสารถิ ท่านจงตรง
ไปทางนี้แหละ เมื่อเราไปโดยทางนี้ จักถึงเขต
เมืองสุรภูมิจักรเร็วทีเดียว พระเจ้าสุรภูมิจักรได้เสด็จไป
โดยทางนั้น พร้อมด้วยจตุรงคเสนา บุรุษคนหนึ่ง
สะดุ้งตกใจกลัว ได้กราบทูลพระเจ้าสุรภูมิจักรว่า
พวกเราเดินทางผิด เป็นทางนำกลัวขนพอง
สยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่
ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิดเสียแล้ว
พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมมนุษย์
กลิ่นอมมนุษย์ฟุ้งไป ข้าพระองค์ได้ยินเสียงอัน
พิลึกน่าสะพรั่งกลัว พระเจ้าสุรภูมิจักรทรงสะดุ้ง

พระทัย ตรัสกะนายสารเถีว่า พวกเราเดินทางผิด
เสียแล้ว เป็นทางนำกลัวชนพองสยองเกล้า
เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่ข้างหลังไม่
ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด พวกเราเห็นจะเดิน
มาใกล้สำนักพวกอมมนุษย์ กลิ่นอมมนุษย์ย้อมฟุ้ง
ไป เราได้ยินเสียงอันน่าสะทึงกลัว แล้วเสด็จ
ขึ้นสู่คอกช้าง ทอดพระเนตรไปในทิศทั้ง ๔ ได้
ทรงเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง มีร่มเงาชิดสนิทดี เขียว
ชุ่มดูจสีเมฆ มีสีและสัณฐานคล้ายเมฆ จึงรับสั่ง
กะนายสารเถีว่า ป่าใหญ่เขียวชุ่มดูจสีเมฆ มีสี
และสัณฐานคล้ายเมฆปรากฏอยู่นั้นใช่ไผ่ไหม.

นายสารเถีกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระมหาราชา นั้นเป็นต้นไทร มี
ร่มเงาชิดสนิทดี เขียวชุ่ม มีสีและสัณฐาน
คล้ายเมฆ.

พระเจ้าสุริยวงศ์เสด็จเข้าไปจนถึงต้นไทร
ใหญ่ที่ปรากฏอยู่ แล้วเสด็จลงจากคอกช้าง เสด็จ
เข้าไปสู่ต้นไทร ประทับนั่งที่โคนต้น พร้อมด้วย
หมู่อำมาตย์ราชบริพาร ได้ทอดพระเนตรเห็น
ชันน้ำมีน้ำเต็ม และขนมหันหวานอร่อย บุรุษ
มีเพศดังเทวดา ประดับด้วยสรรพากรณ์ เข้าไป

ฝ่าพระเจ้าสุริยวงศ์แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระ-
มหาราช พระองค์เสด็จมาดีแล้ว และพระองค์
ไม่ได้เสด็จมาร้าย ข้าแต่พระองค์ผู้กำจัดศัตรู
เชิญพระองค์เสวยน้ำและขนมเถิด พระเจ้าข้า.

พระเจ้าสุริยวงศ์พร้อมด้วยอำมาตย์และข้า-
ราชบริพาร พากันดื่มน้ำและกินขนมแล้ว จึง
ถามว่า ท่านเป็นเทพ เป็นคนธรรมดา หรือเป็น
ท้าวสักกปริณทนะ พวกเราไม่รู้จักท่าน จึงจะ
ขอถาม พวกเราพึงรู้จักท่านอย่างไร.

นันทกเปรตกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระองค์ไม่ใช่
เทวดา ไม่ใช่คนธรรมดา ไม่ใช่ท้าวสักกปริณทนะ
ข้าพระองค์เป็นเปรต จากประเทศสุริยวงศ์มาอยู่
ที่นี่.

พระราชชาติร้ถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในประเทศสุริยวงศ์ มีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ท่านมีอานุภาพ
อย่างไร เพราะพรหมจรรย์อะไร.

นันทกเปรตตอบว่า :-

ข้าแต่พระมหาราชผู้กำจัดศัตรู ผู้ผดุงรัฐ
ให้เจริญ ขอพระองค์ อำมาตย์ราชบริพารและ

บุโรหิต จงสดับฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
เมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นบุรุษอยู่ในเมืองสุรภูฏ
เป็นคนใจบาป เป็นมิฉฉาภิภูฏ เป็นคนทุศีล
ตระหนี่ บริภาษสมพราหมณ์ทั้งหลาย ห้าม
ปราชญ์มาสนทนาซึ่งพากันทำบุญให้ทาน ทำอันตราย
แก่หมู่ชนเหล่าอื่นผู้กำลังให้ทาน ได้ห้ามว่า
ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการสำรวมจักมีที่ไหน
ใคร ๆ ผู้ชื่อว่าเป็นอาจารย์ไม่มี ใครจักฝึกฝน
บุคคลผู้ไม่เคยฝึกฝนแล้วเล่า สัตว์ทั้งหลายเป็น
สัตว์เสมอกันทั้งสิ้น การเคารพอ่อนน้อมต่อ
ผู้เจริญในตระกูล จักมีแต่ที่ไหน กำลังหรือความ
เพียรไม่มี ความพากเพียรของบุรุษจักมีแต่ที่ไหน
ผลทานไม่มี ทานและศีลไม่ทำบุคคลผู้มีเวรให้
หมดจดได้ สัตว์ย่อมได้ของที่ควรได้ สัตว์เมื่อ
จะได้สุขหรือทุกข์ ย่อมได้สุขหรือทุกข์อันเกิด
แต่ที่น้อมมาเอง มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย
ไม่มี โลกอื่นจากโลกนี้ก็ไม่มี ทานอันบุคคลให้
แล้วย่อมไม่มีผล พลักรรมไม่มีผล แม้ทานอัน
บุคคลตั้งไว้ดีแล้วก็ไม่มีผล บุรุษใดมาบุรุษอื่น
และตัดศีรษะบุรุษอื่น จะจัดว่าบุรุษนั้นทำลาย
ชีวิตของผู้อื่นหาได้ไม่ ไม่มีใครฆ่าใด เป็นแต่

สาคราย่อมเข้าไปในระหว่างอันเป็นช่องกาย

๗ ช่องเท่านั้น ชีพของสัตว์ทั้งหลายไม่ขาดสูญ
ไม่แตกทำลาย บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราว
กลมเหมือนงบน้ำอ้อย บางคราวสูงตั้ง ๕๐๐
โยชน์ ใครเล่าสามารถตัดชีพให้ขาดได้ เหมือน
หลอดด้ายอันบุคคลชาติไปแล้ว. หลอดด้ายนั้น
อันด้ายคลายอยู่ ย่อมกลิ้งไปได้ ฉนใด ชีพนั้น
ก็ฉนนั้น ย่อมแหวกหนีไปจากร่างได้ บุคคลผู้
ออกจากบ้านนี้ไปเข้าบ้านอื่น ฉนใด ชีพนั้นก็
ออกจากร่างนี้แล้วไปเข้าร่างอื่น ฉนนั้นเหมือน
กัน บุคคลออกจากเรือนหลังนี้แล้วไปเข้าเรือน
หลังอื่น ฉนใด แม้ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้ว
เข้าไปอาศัยร่างอื่นฉนนั้นเหมือนกัน เมื่อสิ้น
กำหนด ๘ ล้าน ๔ แสนมหากัป สัตว์ทั้งหลายทั้ง
ที่เป็นพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิต จักยังสงสารให้
สิ้นไป แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เอง สุขทุกข์
เหมือนตักดวงไฟได้ด้วยทะนานและกะเช้า พระ-
ชินเจ้าย่อมรู้ทั่วถึงสุขทุกข์ทั้งปวง สัตว์นอกนี้
ล้วนเป็นผู้ลุ่มหลง เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์มี
ความเห็นอย่างนี้จึงได้เป็นคนหลง ถูกโมหะ
ครอบงำ เป็นมิถิฉนทิวชิ ทุศีล ตระหนี่ บริภาษ

สมณพราหมณ์ภายใน ๖ เดือน ข้าพระองค์จัก
ทำกาลกิริยา จักตกไปนรกอันเผ็ดร้อน ร้ายกาจ
โดยส่วนเดียว นรคนั้นมี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู
จำแนกออกเป็นส่วน ๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก
ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นนรคนั้นเป็นเหล็กแดง
ลูกเป็นเปลวเพลิงโชติช่วง เผอิปร้อยโยชน์โดย
รอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ล่วงไปแสนปี ในกาลนั้น
ข้าพระองค์จึงจะได้ยินเสียงในนรคนั้นว่า แนะ
เพื่อนยาก เมื่อพวกเราไหม้อยู่ในนรกนี้ กาล
ประมาณแสนปีล่วงไปแล้ว ข้าแต่พระมหาราชา
แสนโกฏิปีเป็นกำหนดอายุของสัตว์ผู้หมกไหม้
อยู่ในนรก ชนทั้งหลายเป็นมิจฉาทิภูฏี เป็นคน
ทุศีล ตีเตียนพระอริยเจ้า ย่อมหมกไหม้อยู่ใน
นรกแสนโกฏิปี ข้าพระองค์จักเสวยทุกขเวทนา
อยู่ในนรคนั้นตลอดกาลนาน นี่เป็นผลแห่งกรรม
ชั่วขอข้าพระองค์ เพราะฉะนั้นข้าพระองค์จึง
เสรำโศกนัก ข้าแต่พระมหาราชาผู้กำจัดศัตรู
เป็นที่เจริญใจของชาวแคว้นแคว้น ขอพระองค์
จงทรงสดับคำของข้าพระองค์ ขอความเจริญจงมี
แต่พระองค์ ธิดาของข้าพระองค์ชื่ออุตตรา ทำ
แต่กรรมดี ยินดีแล้วในนิจศีลและอุโบสถศีล

ยินดีในทานจำแนกแจกทาน รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ มีปกติทำไมให้
ขาดในลิกขา เป็นสะเก็ดอยู่ในตระกูลอื่น เป็น
อุบาสิกาของพระศากยมุณีสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้
ทรงศิริ ข้าแต่พระมหाराชา ขอความเจริญจง
มีแต่พระองค์ นางอุตตราได้เห็นภิกษุผู้สมบูรณ์
ด้วยศีล เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน มีจักขุอันทอด
ลงแล้ว มีสติ คู้มครองทวาร ตำรวมดีแล้ว เทียว
ไปตามลำดับตรอก เข้าไปสู่บ้านนั้น นางได้ถวายน้ำ
ขันหนึ่งและขนมมีรสหวานอร่อย แล้วอุทิศ
ส่วนกุศลให้ข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอผลทานที่ดิฉันถวายนี จงพลันสำเร็จแก่บิดา
ของดิฉันที่ตายไปแล้วเกิด ในทันใดนั้น ผลแห่ง
ทานก็บังเกิดมีแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์มีความ
ประสงค์สำเร็จได้ดังความปรารถนา บริโภค
ความสุขเหมือนดังท้าวเวสวัณมหาราช ข้าแต่
พระมหाराชาผู้กำจัดศัตรู เป็นที่เจริญใจของ
ชาวแคว้นแคว้น ขอพระองค์จงทรงสดับคำของ
ข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าอันบัณฑิตกล่าวว่า เป็น
ผู้เลิศแห่งโลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอพระองค์
พร้อมทั้งพระโอรสและพระอัคมรเหสี จงถึง

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นสรณะเถิด คนทั้ง
หลายย่อมบรรลุมตบพทด้วยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ขอพระองค์พร้อมด้วยพระโอรส
และพระอัครมเหสี จงถึงมรรคมืองค์ ๘ และ
อมตบพเป็นสรณะเถิด พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติ
อยู่ในมรรค ๔ จำพวก และผู้ต้องอยู่ในผล ๔
จำพวก นี้เป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชื่อตรง ประกอบ
ด้วยปัญญาและศีล ขอพระองค์พร้อมทั้งพระ-
โอรสและพระอัครมเหสี จงถึงพระสงฆ์นั้นเป็น
สรณะเถิด ขอพระองค์จงรีบงดเว้นจากการฆ่า
สัตว์ ลักทรัพย์ ทรงแยิบตีด้วยพระมเหสีของ
พระองค์ ไม่ตรัสเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์เถิด.

พระราชชาติว่า :-

ดูก่อนเทวดา ท่านเป็นผู้ปรารถนาความ
เจริญแก่เรา ปรารถนาประโยชน์แก่เรา
เราจักทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของ
เรา เราจักเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและ
พระสงฆ์อันยอดเยี่ยมกว่าเทวดาและมนุษย์ว่า
เป็นสรณะ เราจะรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลัก
ทรัพย์ จะยับยั้งด้วยภรรยาของตน จะไม่พูดเท็จ
ไม่ดื่มน้ำเมา เราจะคลายความเห็นอันชั่วช้า

เหมือนโปรยเกลบลอยไปในลมอันแรง เหมือน
ทิ้งหญ้าและใบไม้ลอยไปในแม่น้ำมีกระแสอัน
เชี่ยว จักเป็นผู้ยินดีในพระพุทธศาสนา พระเจ้า
สุริยครันทรังนี้แล้ว ทรงงดเว้นจากความเห็นอัน
ชั่วช้า ทรงนอบน้อมต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว
เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง บ่ายพระพักตร์ไปทาง
ทิศตะวันออก กลับคืนสู่พระนคร.

จบ นันทกเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถานันทกเปตวัตถุที่ ๓

เรื่องนันทกเปตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า ราชา ปิงคโลก นาม
ดังนี้. การอุปบัติขึ้นของเรื่องนั้น เป็นอย่างไร ?

นับแต่พระศาสดาปรินิพพาน ล่วงไปได้ ๒๐๐ ปี ในสุริยวิสัย
ได้มีพระราชพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ปิงคละ. เสนาบดี
ของพระราชานั้น ชื่อว่า นันทกะ เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความผิดแปลก
เที่ยวยกย่องการถือผิด ๆ โดยนัยมีอาทิว่า ทานที่ท่ายกถวายแล้ว
ไม่มีผล ดังนี้. ธิดาของนายนันทกะนั้น เป็นอุบาสิกา ชื่อว่า อุตตรา
เขาได้ยกให้แต่งงานในตระกูลที่เสมอกัน. ฝ่ายนันทกเสนาบดี
ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเวมานิกเปต ที่ต้นไทรใหญ่ ในดงไฟไหม้.
เมื่อนันทกเสนาบดีนั้น ทำกาละแล้ว นางอุตตรา ได้ถวายหมอน้ำดื่ม
เต็มด้วยน้ำหอมสะอาดและเยือกเย็น และขันอันเต็มด้วยขนม เพียบ

พร้อมด้วยสีกลินและรส ที่ปรุงด้วยขนมกุมมาส แต่พระจินาสพะ
เถระรูปหนึ่ง แล้วอุทิสว่า ขอทกนิมานี้จึงสำเร็จแก่บิดาของเรา
เถิด. น้ำคัมอันเป็นทิพย์ และขนมอันหาประมาณมิได้ ปรากฏแก่
เปรตนั้น เพราะทานนั้น. เขาเห็นดังนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า เราทำ
กรรมอันลามกหนอ ที่ให้มหาชนถือเอาผิด ๆ โดยนัยมีอาทิว่า
ทานที่ทายกถวายแล้ว ย่อมไม่มีผล ดังนี้ ก็บัดนี้ พระเจ้าปิงคละ
เสด็จไปโอวาทแก่พระเจ้าธรรมาโศก, พระองค์ประทานโอวาท
แล้ว จักเสด็จกลับมา เอาเถอะ เราจักบันเทานัตถิกทิกุฐิ. ไม่นานนัก
พระเจ้าปิงคละ ได้ให้โอวาทแก่พระเจ้าธรรมาโศก เมื่อจะเสด็จ
กลับ จึงทรงดำเนินไปทางนั้น.

ลำดับนั้น เปรตนั้น นิรมิตรหนทางนั้น ให้บายหน้าไปยัง
ที่อยู่ของตน. ในเวลาเที่ยงตรง พระราชา เสด็จไปตามทางนั้น.
เมื่อพระองค์เสด็จไป หนทางข้างหน้าปรากฏอยู่ แต่หนทางข้างหลัง
ไม่ปรากฏแก่พระองค์. บุรุษผู้ไปหลังเขาทั้งหมด เห็นทางหายไป
จึงกลัว ร้องลั่น วิ่งไปกราบทูลแต่พระราชา, พระราชาทรงสดับ
ดังนั้น จึงตกพระหทัย มีพระหทัยสลด ประทับอยู่บทคอช้าง ตรวจสอบ
ทิศทั้ง ๔ เห็นดินไทรอันเป็นที่อยู่ของเปรต จึงได้เสด็จบายพระพักตร์
ไปยังดินไทรนั้น พร้อมด้วยจตุรงคินีเสนา. ครั้นพระราชาเสด็จ
ถึงที่นั้น โดยลำดับ เปรตประคืบด้วยอาการทั้งปวง เข้าไปเฝ้า
พระราชา กระทำปฏิสันถาร ได้ถวายขนมและน้ำคัม. พระราชา
พร้อมด้วยข้าราชการ ทรงสงสนาน เสวยขนมแล้วคัมน้ำ ระวัง

ความเหน็ดเหนื่อยในหนทาง จึงตรัสถามเปรตโดยนัยมีอาทิว่า
ท่านเป็นเทวดา หรือเป็นคนธรรมดา. เปรตได้กราบทูลเรื่องของตน
ตั้งแต่ต้น จึงปลดปล่อยพระราชา จากความเป็นมิถิชาทิฎฐิ ให้
ดำรงอยู่ในสภาวะและศีล. เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น พระสังคีติกาจารย์
ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

ยังมีพระราชาทรงองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ว่า ปิงคล ได้เป็นใหญ่ในสุรัฐประเทศ เสด็จ
ไปเฝ้าพระโอมริยะแล้ว กลับมายังสุรัฐประเทศ
เสด็จมาถึงที่มีเปือกตม ในเวลาเที่ยง ซึ่งเป็น
เวลาร้อน ได้ทอดพระเนตรเห็นทางอันน่ารื่นรมย์
เป็นทางที่เปรตนิรมิตรไว้ จึงตรัสบอกนายสารถิ
ว่า ทางนี้น่ารื่นรมย์ เป็นทางปลอดภัย มีความ
สวัสดิ ไม่มีอุปัทวันตราย ดูก่อน นายสารถิ ท่าน
จงตรงไปทางนี้แหละ เมื่อเราไปโดยทางนี้ จัก
ถึงเขตเมืองสุรัฐเร็วทีเดียว พระเจ้าสุรัฐ
ได้เสด็จไปโดยทางนั้น พร้อมด้วยจตุรงคเสนา
บุรุษคนหนึ่งสะดุ้งตกใจกลัว ได้กราบทูลพระเจ้า
สุรัฐว่า พวกเราเดินทางผิด เป็นทางนำกลัว
ขนพองสยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้าง
หน้า แต่ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด
เสียแล้ว พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวก

อมมนุษย์ กลืนอมมนุษย์ฟุ้งไป ข้าพระองค์ได้ยิน
เสียงอันพิลึกน่าสะพึงกลัว พระเจ้าสุริยวงศา ทรง
เสด็จพระหทัย ตรัสกะนายสารถีว่า พวกเรา
เดินทางผิดเสียแล้ว เป็นทางนรกแล้ว ขนพอง
สยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะหน้า แต่
ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด พวกเรา
เห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมมนุษย์ กลืน
อมมนุษย์ย้อมฟุ้งไป เราได้ยินเสียงน่าสะพึงกลัว
แล้วเสด็จขึ้นสู่คอช้าง ทอดพระเนตรไปในทิศ
ทั้ง ๔ ได้ทรงเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง มีร่มเงา
สนิทดี เขียวชะอุ่มดูดีเมฆ มีสีและลักษณะ
คล้ายเมฆ จึงรับสั่งกะนายสารถีว่า ป่าใหญ่เขียว
ชะอุ่มดูดีเมฆ มีสีและลักษณะคล้ายเมฆปรากฏ
อยู่นั้นใช่ไหม ?

นายสารถีกราบทูลว่า :-

ข้าแต่มหाराช นั้นเป็นต้นไทร มีร่มเงา
สนิทดี เขียวชะอุ่ม มีสีและลักษณะคล้ายเมฆ
พระเจ้าสุริยวงศา เสด็จเข้าไปจนถึงต้นไทรใหญ่ที่
ปรากฏอยู่แล้ว เสด็จลงจากคอช้าง เข้าไป
ต้นไทร ประทับนั่งที่โคนต้น พร้อมด้วยหมู่
อำมาตย์ราชบริพาร ได้ทอดพระเนตรเห็นขันน้ำ

มีน้ำเต็ม และขนมอันหวานอร่อย บุรุษมีเพศดัง
เทวดา ประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง เข้าไปเฝ้า
พระเจ้าสุริยวงศ์ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่มหाराช
พระองค์ เสด็จมาดีแล้วและพระองค์ไม่ได้เสด็จ
มาร้าย ข้าแต่พระองค์ ผู้กำจัดศัตรู เจริญพระองค์
เสวยน้ำและขนมเถิดพระเจ้าข้า พระเจ้าสุริย
พร้อมด้วยอำมาตย์และข้าราชการบริพาร พวกกันคิม
น้ำและขนมแล้ว จึงถามว่า ท่านเป็นเทพ เป็น
คนธรรมดา หรือเป็นท้าวสักกะปุรินททะ พวกเรา
ไม่รู้จักท่าน จักขอลาม พวกเราจะพึงรู้จักท่าน
ได้อย่างไร ?

นันทกเปรตกราบทูลว่า :-

ข้าแต่มหाराชเจ้า ข้าพระองค์ไม่ใช่
เทวดา ไม่ใช่คนธรรมดา ไม่ใช่ท้าวสักกะปุรินททะ
ข้าพระองค์เป็นเปรต จากประเทศสุริย มาอยู่
ที่นี่.

พระราชชาติตรัสถามว่า :-

เมื่อก่อนท่านอยู่ในประเทศสุริยมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ท่านมีอานุภาพ
อย่างไร เพราะพรหมจรรย์อย่างไร ?

นันทกปรตตอบว่า :-

ข้าแต่มหาราชเจ้า ผู้กำจัดหมู่มัถร ผู้ผดุง
รัฐให้เจริญ ขอพระองค์ อำนวยราชบริพาธ และ
พราหมณ์บุโรหิต จงสดับฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้
ประเสริฐ เมื่อก่อนข้าพระองค์เป็นบุรุษอยู่ใน
เมืองสุรัฐ เป็นคนใจบาป เป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็น
คนทุศีล เป็นคนตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์
ทั้งหลาย ห้ามปรามมหาชน ซึ่งพากันทำบุญให้
ทาน ทำอन्नรายแก่หมู่ชนเหล่าอื่น ผู้กำลังให้
ทาน ได้ห้ามว่า ผลแห่งทาน ไม่มี ผลแห่งการ
ถาวร จักมีแต่ที่ไหน ใคร ๆ ผู้ชื่อว่า เป็น
อาจารย์ไม่มี ใครจักฝึกฝนบุคคล ผู้ไม่เคยฝึกฝน
แล้วได้เล่า สัตว์ทั้งหลายเป็นสัตว์เสมอกันทั้งสิ้น
การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล จักมี
แต่ที่ไหน กำลังหรือความเพียรไม่มี ความพาก-
เพียรของบุรุษ จักมีแต่ที่ไหน ผลแห่งทานไม่มี
ทานและศีล ไม่ทำบุคคลผู้มีเวรให้หมดจดได้
สัตว์ย่อมได้ของที่ควรได้ สัตว์เมื่อจะได้สุข
หรือทุกข์ ย่อมได้สุขหรือทุกข์ อันเกิดแต่ที่น้อม
มาเอง มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย ไม่มี โลก
อื่นจากโลกนี้ ก็ไม่มี ทานอันบุคคลให้แล้ว

ย่อมไม่มีผล พลิกกรรมไม่มีผล แม้นานอันบุคคล
ตั้งไว้ดีแล้ว ก็ไม่มีผล บุรุษใด ชำบุรุษอื่น และ
ตัดศีรษะบุรุษอื่น จะจัดว่าบุรุษนั้นทำลายชีวิต
ของผู้อื่น หาได้ไม่ ไม่มีใครฆ่าใคร เป็นแต่ศัตรา
ย่อมเข้าไปในระหว่างช่องกาย ๗ ช่องเท่านั้น
ชีพของสัตว์ทั้งหลายไม่ขาดสูญ ไม่แตกทำลาย
บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราวกลมเหมือนงอบ
น้ำอ้อย บางคราวสูงตั้ง ๕๐๐ โยชน์ ใครเล่า
สามารถตัดชีพให้ขาดได้ เหมือนหลอดค้ำยัน
บุคคลซัดไปแล้วหลอดค้ำยันนั้น อันค้ำยันคลาอยู่
ย่อมกลิ้งไปได้ ฉันทใด ชีพนั้น ก็ฉันทนั้น ย่อม
แหวกหนีไปจากร่างได้ บุคคลผู้ออกไปจากบ้านนี้
ไปเข้าบ้านอื่นฉันทใด ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้ว
ไปเข้าร่างอื่นฉันทนั้นเหมือนกัน บุคคลออกจาก
เรือนหลังนี้ แล้วไปเข้าเรือนหลังอื่นฉันทใด แม้
ชีพนั้น ก็ออกจากร่างนี้แล้ว ไปเข้าร่างอื่นฉันทนั้น
เหมือนกัน เมื่อสิ้นกำหนด ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหาปี
สัตว์ทั้งหลาย ทั้งที่เป็นพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิต
จักยังสงสารให้สิ้นไปแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์
ได้เอง สุขและทุกข์เหมือนดักดวงได้ ด้วย
ทะนานและกระเช้า พระชินเจ้า ย่อมรู้ทั่วถึง

สุขทุกข์ทั้งปวง สัตว์นอกนี้ ล้วนเป็นผู้ลุ่มหลง
เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ จึง
ได้เป็นคนหลง ถูกโมหะครอบงำ เป็นมิจฉาทิฏฐิ
ทุศีล ตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ ภายใน
๖ เดือน ข้าพระองค์จักทำกาลกิริยา จักตกไป
ในนรกอันเผ็ดร้อน ร้ายกาจ โดยส่วนเดียว นรก
นั้นมี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตุ จำแนกออกเป็นส่วน ๆ
ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้น
นรคนั้น เป็นเหล็กแดง ลูกเป็นเปลวเพลิงโชติช่วง
แผ่ไป ๑๐๐ โยชน์ โดยรอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ล่วงไป
แสน ในกาลนั้นข้าพระองค์จึงได้ยินเสียงใน
นรคนั้นว่า แนะ เพื่อนยาก เมื่อพวกเราไหม้อยู่
ในนรกนี้ กาลประมาณแสนปีล่วงไปแล้ว ข้าแต่
มหाराชเจ้า แสนโกฏิปีเป็นกำหนดอายุของสัตว์
ผู้หมกไหม้อยู่ในนรก คนทั้งหลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ
เป็นคนทุศีล ตีเตียนพระอริยเจ้า ย่อมหมกไหม้
อยู่ในนรก แสนโกฏิปี ข้าพระองค์จักเสวย
ทุกขเวทนาอยู่ในนรคนั้น ตลอดกาลนานนี้ เป็น
ผลแห่งกรรมชั่วของข้าพระองค์ เพราะฉะนั้น
ข้าพระองค์ จึงเศร้าโศกนัก ข้าแต่มหाराชเจ้า
กำจัดศัตรูเป็นที่ที่เจริญใจของชาวแวนแคว้น

ขอพระองค์จงทรงสดับคำของข้าพระองค์ ขอ
ความเจริญจงมีแก่พระองค์ ธิดาของข้าพระองค์
ชื่อ อุตตรา ทำแต่ความดี ยินดีแล้วในนิจศีล
และอุโบสถศีล ยินดีในทาน และการจำแนกทาน
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่
ปกติทำให้ไม่ให้อาตมาในสิกขา เป็นลูกสะใภ้ใน
ตระกูลอื่น เป็นอุบาสิกาของพระมหาศากยมุณี
สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงศิริ ข้าแต่มหाराชเจ้า
ขอความเจริญจงมีแก่พระองค์ นางอุตตราได้
เห็นภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เข้าไปบิณฑบาตใน
บ้าน มีจักขุทอดลงแล้ว มีสติคุ้มครองทวาร
ตำรวมดีแล้ว เทียวไปตามลำดับตรอก เข้าไป
สู่บ้านนั้น นางได้ถวายน้ำขันหนึ่ง และขนมมี
รสหวาน อร่อยแล้ว อุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์
ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอผลทานที่ดิฉันถวายนี้
จงพลันสำเร็จแก่ธิดาของดิฉัน ที่ตายไปแล้วเถอะ
ในทันใดนั้น ผลแห่งทานก็บังเกิด แก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์มีความประสงค์ สำเร็จได้ดังความ
ปรารถนา บริโภคความสุข เหมือนดังท้าวเวส-
วัฒนมหाराช ข้าแต่มหाराชเจ้า ผู้กำจัดศัตรู
เป็นที่เจริญใจของชาวแคว้นแคว้น ขอพระองค์

จงทรงสดับคำของข้าพระองค์

พระพุทธเจ้าอันบัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศ
แห่งโลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอพระองค์พร้อมด้วย
พระโอรสและพระอัครมเหสี จงถึงพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้นเป็นสรณะเถิด ชนทั้งหลายย่อม
บรรลุมตะ ด้วยมรรคมืองค์ ๘ ขอพระองค์
พร้อมด้วยพระโอรส และพระอัครมเหสี จงถึง
มรรคมืองค์ ๘ และอมตะบท ว่าเป็นสรณะเถิด
พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติอยู่ในมรรค ๔ จำพวก
ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวก นี้เป็นพระสงฆ์ผู้
ปฏิบัติ ชื่อตรง ประกอบด้วยปัญญาและศีล ขอ
พระองค์พร้อมด้วยพระโอรสและพระอัคร-
มเหสี จงถึงพระสงฆ์นั้นเป็นสรณะเถิด ขอ
พระองค์จงรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ได้ตรัส
คำเท็จ ไม่ทรงคิมน้ำจันท์เถิด.

พระราชชาติรัสว่า :-

ดูก่อนเทวดา ท่านเป็นผู้ปรารถนาความ
เจริญแก่เรา ปรารถนาประโยชน์แก่เรา
เราจักทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของเรา
เราจักเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์

อันยอดเยี่ยม กว่าเทวดาและมนุษย์ว่าเป็นสรวง
เราจะรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และ
ยินดีด้วยพระมเหสีของตน จะไม่พูดเท็จ จะไม่
ดื่มน้ำเมา เราจะคลายความเห็นอันชั่วช้า เหมือน
ไปรยเกลบอันล่อยไปตามลนอันแรง เหมือน
ทั้งหญ้าและใบไม้ ลอยไปในแม่น้ำ มีกระแสอัน
เชี่ยว จักเป็นผู้ยินดีในพระพุทธศาสนา พระเจ้า-
สุริยวงศ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงงดเว้นจากความ
เห็นอันชั่วช้า ทรงนอบน้อมต่อพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ป้าย
พระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก กลับคืนสู่
พระนคร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ราชา ปิงคโลก นาม สุรภูจัน
อธิปติ อหุ ความว่า ได้มีพระราชอาพระองค์หนึ่ง เป็นอิสระแห่ง
สุริยประเทศ ปรากฏพระนามว่า ปิงคละ เพราะมีจักขุเหลือง.
ด้วยบทว่า โมรียานัม ท่านกล่าวหมายถึงพระเจ้าโมริยธรรมาโศก.
บทว่า สุรภูจัน ปุนราคมา ความว่า ได้เสด็จกลับมาตามทางเป็นที่
ไปยังสุริยประเทศ มุ่งที่อยู่แห่งสุริยประเทศ. บทว่า ปงกั
ได้แก่ ภูมิภาคอันอ่อนนุ่ม. บทว่า วณฺณุปถัม ได้แก่ หนทางมีทราย
ที่ปรตนิรมิตรไว้.

บทว่า เขโม แปลว่า ปลอดภัย. บทว่า โสวตฺถิโก แปลว่า นำมาซึ่งความสวัสดิ. บทว่า สิว แปลว่า ไม่มีอุปัทวันตราย
บทว่า สุรฎฺฐานํ สนฺติเก อิตฺ ใต้แก่ พวกเราเมื่อไปตามหนทาง
เส้นนี้ จักถึงที่ใกล้เมืองสุรฎฐที่เดียว.

บทว่า สุรฎฺโจ ใต้แก่ ผู้เป็นใหญ่ในสุรฎฐประเทศ. บทว่า
อุพฺพิศฺสุโร ใต้แก่ ผู้มีความสะดุ้งเป็นสภาวะ. บทว่า ภิสํ ใต้แก่
เกิดความกลัวขึ้น. บทว่า โลมหํ สนํ ใต้แก่ เกิดขนพองสยองเกล้า
เพราะเป็นหนทางน่ากลัว.

บทว่า ยมปุริสฺสนํ สนฺติเก ใต้แก่ อยู่ในที่ใกล้พวกเปรต.
บทว่า อมานุโส วายติ คนฺโฆ ความว่า กลิ่นตัวของพวกเปรต
ย้อมฟุ้งไป. บทว่า โฆโส สฺยุยติ ทารุโณ ความว่า ข้าพระองค์
ได้ยืมเสียงอันพิลึกน่าสะพึงกลัวของเหล่าสัตว์ ผู้กระทำเหตุใน
นรกโดยเฉพาะ.

บทว่า ปาทปี ใต้แก่ ต้นไม้อันมีชื่อว่า ปาทปะ เพราะเป็น
ที่ค้ำน้ำทางลำต้นเช่นกับราก. บทว่า ฉายาสมฺปนฺนํ แปลว่า
มีร่มเงาสนิท. บทว่า นิลพฺภวณฺณสทิสํ ใต้แก่. มีสีเขียวชอุ่ม ดัง
สีเมฆ. บทว่า เมฆวณฺณสิรินิภํ ใต้แก่ ปรากฏมีสีและสัณฐาน
คล้ายเมฆ.

บทว่า ปุริ ปานียสรกํ ใต้แก่ ภาชนะน้ำดื่มอันเต็มด้วยน้ำดื่ม.
บทว่า ปุเว ใต้แก่ ของเคี้ยว. บทว่า วิตุเต ความว่า นายสารถิ

ได้เห็นขนมที่วางไว้เต็มจันนั้น ๆ อันให้เกิดความปลื้มใจ มีรสอร่อย เป็นที่พอใจ.

ศัพท์ **อโธ** ในบทว่า **อโธ เต อทฺราคตํ** นี้ เป็นเพียงนิบาตหรือว่า บทว่า **อโธ** ใช้ในอรรถแห่งอวชาธนะ, อธิบายว่า พวกเราได้รับความประสงค์ว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า พระองค์เสด็จมาดี มีไช้เสด็จมาร้าย โดยที่แท้ พระองค์เสด็จมาดีทีเดียว. บทว่า **อรินฺทม** ได้แก่ ผู้มักกำจัดข้าศึก.

บทว่า **อนจฺจา ปาริสชฺชา** มีวาจาประกอบความว่า พวกอำมาตย์และปุโรหิตจงฟังคำ และพราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิตของท่านจงฟังคำนั้นเถิด

บทว่า **สุรณฺฐสมิ อหิ** แก่เป็น **สุรณฺฐเทส อหิ** เรา...ในสุรฐประเทศ. นายสารถิ เรียกพระราชาว่า เทวะ. บทว่า **มิจฺฉาทิฏฺฐ** แปลว่า ผู้เห็นผิดแปลกด้วยนตถิกทิกฺขุ. บทว่า **ทฺสุสฺสีโล** ได้แก่ ผู้ไม่มีศีล. บทว่า **กทริโย** แปลว่า ผู้มีความตระหนี่เหนียวแน่น. บทว่า **ปรีภาสโก** ได้แก่ ผู้ด่าสมณพราหมณ์.

บทว่า **วารยิสฺสํ** แปลว่า ได้ห้ามแล้ว. บทว่า **อนฺตรายกโร อหิ** มีวาจาประกอบความว่าเรา เป็นผู้กระทำอันตราย ต่อชนผู้กำลังให้ทาน ผู้ทำอุปกฺระ และเราห้ามปรามชนเป็นอันมาก จากบุญอันสำเร็จด้วยทานของชนเหล่านั้น ผู้กำลังให้ทาน.

บทว่า **วิปาโก นตฺถิ ทานสฺส** เป็นต้น เป็นบทแสดงอาการที่เราห้ามแล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า **วิปาโก นตฺถิ ทานสฺส**

พระองค์ทรงห้ามวิบากว่า เมื่อบุคคลนั้นให้ทานอยู่ วิบาก คือผล
ที่จะพึงได้รับต่อไป ย่อมไม่มี. บทว่า **ธัมมสุส กุโต ผล** ความว่า
ก็ผลแห่งศีล จักมีแต่ที่ไหน, อธิบายว่า ผลแห่งศีลนั้นย่อมไม่มี
โดยประการทั้งปวง. บทว่า **นตฺถิ อจฺริโย นาม** ความว่า ใคร ๆ
ผู้ชื่อว่าเป็นอาจารย์ ผู้ให้ศึกษาอาจารย์และสมาจาระ ย่อมไม่มี,
อธิบายว่า ก็ว่าโดยภาวะที่เดียว สัตว์ทั้งหลาย ผู้ฝึกตนแล้ว หรือ
ยังไม่ได้ฝึกตน ย่อมมีได้. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่ ใคร จักฝึก
ผู้ที่ยังไม่ได้ฝึก ดังนี้

บทว่า **สมตุลฺยานิ ญฺทานิ** ความว่า สัตว์เหล่านี้ ทั้งหมด
เป็นผู้เสมอกันและกัน, อธิบายว่า ผู้มีความประพฤดิอ่อนน้อมต่อ
ผู้ใหญ่ จักมีแต่ที่ไหน คือ ขึ้นชื่อว่า บุญอันเป็นเหตุให้ประพฤดิ
อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ย่อมไม่มี. บทว่า **นตฺถิ ผล** ความว่า สัตว์
ทั้งหลาย ผู้ดำรงอยู่ในกำลังของตนอันใดกระทำความเพียร ย่อม
บรรลุสมบัติทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ความเป็นผู้เลิศด้วยความสวยงาม
ในหมู่มนุษย์ จนถึงความเป็นพระอรหันต์ พระองค์ย่อมห้ามกำลัง
แห่งความเพียรนั้น. บทว่า **วิริยํ วา นตฺถิ กุโต อญฺฺธานโปริสํ** นี้
ท่านกล่าวได้ด้วยอำนาจการปฏิเสธวาทะที่เป็นไปแล้วอย่างนี้ว่า
นี้เป็นไปด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ
หาไม่ได้. บทว่า **นตฺถิ ทานผลํ นาม** ความว่า ขึ้นชื่อว่า ผลแห่งทาน
อะไร ย่อมไม่มี อธิบายว่า การบริจาคไทยธรรมย่อมไร้ผล.
ที่เดียว เหมือนเงาที่เขาวางไว้. บทว่า **เวรินํ** ในบทว่า
ณ วิโสเชติ เวรินํ ความว่า ย่อมไม่ทำบุคคลผู้

มีเวร คือ ผู้ทำบาปไว้ ด้วยอำนาจเวรและด้วยอำนาจกุศลธรรม
มีปาณาติบาตเป็นต้น ให้หมดจดจากวัตรมีทานและศีลเป็นต้น, คือ
แม้ในบางคราว ก็ไม่ทำให้หมดจดได้. บทว่า **วิปาโก นตุติ ทานสุส**
เป็นต้น เป็นบทแสดงอาการที่ตนห้ามคนเหล่าอื่น จากทานเป็นต้น
ในกาลก่อน แต่บทว่า ชื่อว่า ผลแห่งทานย่อมไม่มีเป็นต้น ฟังเห็นว่า
เป็นบทแสดงการยึดมั่นผิด ๆ แห่งตน. บทว่า **สพฺุเชยฺย** แปลว่า
ฟังได้. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ฟังได้อย่างไร ? ท่านจึงตอบว่า
อันเกิดแต่สิ่งที่น้อมมาเอง อย่างแน่นอน. อธิบายว่า สัตว์นี้ เมื่อ
ได้รับความสุขหรือความทุกข์ ย่อมได้ด้วยอำนาจความแปรปรวน
ไปอย่างแน่นอนทีเดียว ไม่ใช่เพราะกรรมที่ตนทำไว้เลย และ
ไม่ใช่เพราะ พระอิศวร นิรมิตรขึ้นเลย. ด้วยบทว่า **นตุติ มาตา ปิตา**
ภاتا ท่านกล่าวหมายถึงความไม่มีผลแห่งการปฏิบัติชอบ และการ
ปฏิบัติผิดในมารดาเป็นต้น. บทว่า **โลโก นตุติ อิตฺ ปรี** ความว่า
ชื่อว่า ปรโลกไร ๆ จากอิธโลกนี้ ย่อมไม่มี, อธิบายว่า สัตว์ย่อม
ขาดสูญไปในที่นั้น ๆ นั้นเอง. บทว่า **นินฺนํ** ได้แก่ มหาทาน. บทว่า
หุตํ ได้แก่ สักการะเพื่อแขก, ท่านหมายถึงความไม่มีผลทั้งสองนั้น
จึงห้ามว่า **นตุติ**. บทว่า **สุนิหิตํ** แปลว่า ตั้งไว้ดีแล้ว. บทว่า
น วิชฺชติ ความว่า ชนทั้งหลาย ย่อมกล่าวการให้ทานแก่สมณ-
พราหมณ์ว่าเป็นขุมทรัพย์ อันเป็นเครื่องติดตามนั้น ย่อมไม่มี,
อธิบายว่า ทานที่ให้แก่สมณพราหมณ์นั้น เป็นเพียงวัตถุแห่งคำพูด
เท่านั้น.

บพว่า น โภจิ กณฺหิ หนติ ความว่า บุรุษใด ฟังมาบุรุษอื่น คือ ฟังตัดศีรษะของบุรุษอื่น ในข้อนั้น เมื่อว่าโดยปรมัตถ์ ใคร ๆ ย่อมไม่ฆ่าใคร ๆ ได้ คือ ย่อมเป็นเสมือนผู้ฆ่า เพราะตัดกายของ สัตว์ทั้งหลาย. เพื่อจะเลียงคำถามว่า การประหารด้วยศัสตรา เป็นอย่างไร ท่านจึงตอบว่า ใช้ศัสตราเข้าไปในระหว่าง อันเป็น ช่องกาย ๗ ช่อง, อธิบายว่า สอดศัสตราเข้าไป ในระหว่างคือ ในช่อง อันเป็นช่องของกาย ๗ ช่อง มีปลฐวิเป็นต้น เพราะฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเป็นเหมือนถูกศัสตรา มีดาบเป็นต้น. สับฟัน แต่แม่กาย ที่เหลือ ย่อมไม่ขาดไป เพราะมีสภาวะเที่ยง เหมือนมีชีวิตะ ฉะนั้น.

บพว่า อจุเชชฺชาเภชฺโซ หิ ชีโว ความว่า ชีพของเหล่าสัตว์นี้ ไม่พึงถูกตัด ไม่พึงถูกทำลายด้วยศัสตราเป็นต้น เพราะมีสภาวะเที่ยง. บพว่า อฏฺฐํ โส กุพฺปริมณฺฑโล ความว่า ก็ชีพนั้น บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราวกลมเหมือนงบน้ำอ้อย. บพว่า โยชนานํ สติ ปญฺญ ความว่า ชีพนั้นถึงภาวะล้วน สูงประมาณได้ ๕๐๐ โยชน์. ด้วย บพว่า โภ ชีโว เณตฺตุมรหติ นี้ ท่านกล่าวว่า ใครเล่าควรเพื่อจะ ตัดชีพอันเที่ยงแท้ คือ ไม่มีพิการ ด้วยศัสตราเป็นต้น. คือ ชีพนั้น ใคร ๆ ไม่ควรให้กำเริบ.

บพว่า สุตฺตคฺคฺเช ได้แก่ หลอดค้ำย ที่เขาม้วนทำไว้. บพว่า จิตฺเต ได้แก่ ชัดไป ด้วยอำนาจไม่ได้คลายออก. บพว่า นิพฺเพเนนฺตํ ปลายติ ความว่า หลอดค้ำยอันค้ำยค้ำยอยู่ ที่เขาชัดไปบนภูเขา หรือบนต้นไม้ ย่อมตกลงไปได้ คือ แต่เมื่อค้ำยหมด ก็ไปไม่ได้.

บพว่า เอวเมว ความว่า หลอดด้ายนั้น อันด้ายคลี่คลายอยู่ จึง
กลิ้งไปได้ เมื่อสิ้นด้ายยอมไปไม่ได้ ฉันใด ชีพนั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน
เมื่อคลี่คลายหลอดคือภาวะของสัตว์ ย่อมหนีไปได้ คือ ย่อมเป็น
ไปได้ ตลอดเวลาที่กล่าวได้ว่าสิ้นกำหนด ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหากัป
พ้นจากนั้นหาเป็นไปไม่ได้ไม่.

บพว่า เอวเมว จ โส ชีโว ความว่า คนบางคนออกจากบ้าน
อันเป็นที่อยู่ของตนแล้วเข้าไปยังบ้านอื่น จากบ้านนั้น ด้วยกรณียะ
บางอย่างฉันใด ชีพนั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน ออกจากร่างนี้แล้ว ก็
เข้าไปสู่ร่างอื่นอีก ด้วยอำนาจกำหนดกาล. บพว่า โพนุที ได้แก่
ร่างกาย.

บพว่า จุลลาลีติ แปลว่า ๘๔. บพว่า มหากัปปิโน ได้แก่
มหากัป. ในมหากัปปีนั้น อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า เมื่อเทวดา
ผู้วิเศษ นำหยาดน้ำด้วยปลายหญาภา ครั้ง ละหยาดทุกๆ ร้อยปี
จากสระใหญ่ มีสระอโนดาตเป็นต้น ออกไป ด้วยความบากบั่นอันนี้
เมื่อสระนั้นแห้งไปถึง ๘ ครั้ง ชื่อว่า เป็นมหากัปอันหนึ่ง จึง
กล่าวว่า ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหากัปนี้ เป็นประมาณแห่งสงสาร.

บพว่า เย พาลา เย จ ปณฺธิตา ความว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็น
อันธพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิตทั้งหมดนั้น. บพว่า ลี สารี เขปยิตฺวาน
ความว่า ยังสงสาร อันกำหนดด้วยกาล ตามที่กล่าวแล้วให้สิ้นไป
ด้วยอำนาจการเกิดซ้ำไป. บพว่า ทุกฺขสุสนฺติ กริสฺสุเร ความว่า
จักระทำความสิ้นสุดแห่งวัฏฏทุกข์. สงสารนั้น มีการกำหนดว่า

ทั้งบัณฑิต ก็ไม่สามารถจะชำระตนให้หมดจดในระหว่างได้ ถัด
จากนั้นถึงพวกชนพาล ก็เป็นไปไม่ได้เลย.

บทว่า มิตานิ สุขทุกขานิ โทณหิ ปิฎเกหิ จ ความว่า ชื่อว่า
สุขทุกข์ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นเหมือนนับด้วยทะนาน ด้วยตะกร้า
ได้แก่ ด้วยภาชนะเป็นเครื่องนับ และสุขทุกข์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ
เกิดแต่การน้อมไปอย่างแน่นอน เป็นอันปริมาณได้โดยเฉพาะ เพราะ
ปริมาณได้โดยกำหนดตามกาลที่กล่าวแล้วนั้นแหละ. พระชินเจ้า
ย่อมทราบเรื่องนี้นั้นทั้งหมด คือ ท่านดำรงอยู่ชินภูมิย่อมรู้ชัด
อย่างเดียว เพราะก้าวล่วงสงสารได้ ส่วนหมู่มสัตว์นอกนั้น ผู้ลุ่มหลง
ย่อมวนเวียนอยู่ในสงสาร.

บทว่า เอวํ ทิฎฺฐิ ปุเร อาสี ความว่า เมื่อก่อนข้าพระองค์
ได้เป็นนัตถิกทิฎฐิบุคคล ตามที่กล่าวแล้ว. บทว่า สมฺมุพฺโพ
โมหปารุโต ได้แก่ เป็นคนหลงเพราะสัมโมหะ อันเป็นเหตุแห่ง
ทิฎฐิตามที่กล่าวแล้ว อธิบายว่า ก็คนถูกโมหะอันเกิดพร้อมด้วย
ทิฎฐินั้นครอบงำ คือเป็นดุจพืชแห่งหญ้าคาที่ปิดบังไว้.

นันทกปรตครันแสดงบาปกรรมที่ตนทำด้วยอำนาจความ
เห็นชั่วอันเกิดขึ้นแก่ตนในกาลก่อนอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะ
แสดงผลแห่งบาปกรรมนั้นที่ตนจะต้องเสวยในอนาคต จึงกล่าวคำ
มีอาทิว่า ภายใน ๖ เดือนเราจักตาย ดังนี้

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วสุตฺตานิ สตสฺสสุตฺตานิ ได้แก่
แสนปี, บาลีที่เหลือว่า อติกุกมิตฺวา แปลว่า ล่วง บัณฑิตพึงนำมา

เชื่อมเข้า. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า วสุธานี สตสหสุธานี นี้ เป็น
ปฐมาวิภคิ ใช้ในอรรถสัจตมวิภคิ, อธิบายว่า เมื่อแสนปีล่วงไปแล้ว.
บทว่า โฆโส สุธยติ ตาวเท ความว่า ในขณะที่เวลามีประมาณ
เท่านี้ล่วงไปนั้นแหละ เราได้ยินเสียงในนรกนั้น อย่างนี้ว่า คุณก่อน
ท่านผู้ Nirvāṇa ทั้งหลาย เวลาของพวกท่านผู้ใหม่อยู่ในนรกนี้ ล่วง
ไปประมาณหนึ่งแสนปี. บทว่า ลกุโฆ เอโส มหาราช สตภาค-
วสุโกฏิโย ความว่า ข้าแต่มหาราช ๑๐๐ ส่วนโกฏิปี จัดเป็น
กำหนด คือเป็นเขตกำหนดอายุของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ใหม่อยู่ในนรก.
ท่านกล่าวคำอธิบายนี้ไว้ว่า ๑๐ ทสกะ เป็น ๑๐๐,๑๐ ร้อย เป็น
๑,๐๐๐ สิพพัน ๑๐ หน เป็น ๑๐๐,๐๐๐, ร้อยแสน เป็น ๑ โกฏิ,
แสนโกฏิปีด้วยอำนาจโกฏิเหล่านั้น จัดเป็นหนึ่งร้อยโกฏิปี. ก็ร้อย
โกฏิปีนั้นแล พึงทราบด้วยการคำนวณปีเฉพาะสัตว์นรก ไม่ใช่
สำหรับมนุษย์หรือเทวดา. แสนโกฏิปีเป็นอันมากเช่นนี้ เป็นอายุ
ของสัตว์นรกด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ชนผู้ใหม่อยู่ในนรก
สิ้นแสนโกฏิปี ดังนี้. สัตว์ทั้งหลายผู้ใหม่อยู่ในนรกเช่นนี้ เพราะ
กรรมเช่นใด เพื่อจะแสดงบาปกรรมเช่นนั้นโดยคำลงท้าย ท่าน
จึงกล่าวว่า เป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นคนทุศีล และเป็นผู้กล่าวร้ายพระอริยะ
ดังนี้. บทว่า เวทิสฺสึ แปลว่า จักได้เสวยแล้ว.

นันทกปรตครันแสดงผลแห่งความชั่วที่ตนจะพึงเสวย
ในอนาคตอย่างนี้แล้ว บัดนี้ ประสงค์จะทูลเรื่องที่พระราชชาติรส
ถามว่า ท่านมีอานุภาพอย่างนี้เพราะพรหมจรรย์อะไร ดังนี้แล้ว

จะให้พระราชานั้นดำรงอยู่ในสรวงและศีล จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
ข้าแต่มหาธา ขอพระองค์โปรดทรงสดับ. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า สีเลสุโปสเถ รตา ได้แก่ ยินดีแล้วในนิจศีลและอุโบสถศีล.
บทว่า อทา แปลว่า ได้ให้แล้ว. บทว่า ตัม ฆมมัม ได้แก่ มรรคมี
องค์ ๘ และอมตบทนั้น.

พระราชานันโปรดชักชวนให้สมาทานศีลและสรวงอย่างนี้
แล้ว มีพระทัยเลื่อมใส เบื้องต้นจึงระบุถึงอุปการะที่ปรตนั้น
กระทำแก่พระองค์ เมื่อจะตั้งอยู่ในสรวงเป็นต้น จึงกล่าวคาถา
๓ คาถามีอาทิว่า ผู้ปรารถนาความเจริญ ดังนี้ เมื่อจะทรงประกาศ
ถึงความที่ทรงละทักขิวัชวที่พระองค์ยึดถือในกาลก่อน จึงตรัส
คาถาว่า เราโปรย(แกลบในที่ลมแรง) เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอสุณามิ มหาวเต ความว่า
คุณก่อนเทวดา เราจะโปรยคือขจัดทักขิวัชวนั้น ณ ที่ลมคือธรรมเทศนา
ของท่าน เหมือนโปรยแกลบไปที่ลมแรงซึ่งกำลังพัดอยู่. บทว่า
นทียา วา สีฆคามิยา อธิบายว่า หรือว่าเราจะลอยทักขิวัชวเหมือน
ลอยหญ้า ไม้ ใบไม้ และสะเก็ด ลงในแม่น้ำใหญ่ที่มีกระแสอันเชี่ยว.
บทว่า วมามิ ปาปิกิ ทักขิวัชว ความว่า เราจะละทิ้งทักขิวัชวที่อยู่ในใจ
ของเรา. พระราชากล่าวเหตุในข้อนั้นว่า ยินดีแล้วในพระศาสนา
ดังนี้. มีวาจาประกอบความว่า เพราะเหตุที่เรายินดี คือ ยินดียิ่ง
ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย อันนำอมตะ
มาโดยส่วนเดียว ฉะนั้น เราจะคายพิษคือทักขิวัชวนั้น.

กาลาสุดท่ายว่า อิทธิ วตุวาน ดังนี้ พระสังคีติกจารย์
ทั้งหลายได้ตั้งไว้แล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปาโมกุโจ ได้แก่
บ่ายหน้าไปทางทิศตะวันออก. บทว่า รถมารูหิ ความว่า พระราชา
เสด็จขึ้นสู่ราชรถของพระองค์อันเป็นรถพระที่นั่งเสด็จ ครั้นเสด็จ
ขึ้นแล้วได้ถึงพระนครของพระองค์ในวันนั้นนั่นเอง ด้วยอนุภาพ
ของเทวดา แล้วเสด็จเข้าพระราชวัง. สมัยต่อมาท้าวเธอตรัสบอก
เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่พระเถระ
ทั้งหลาย. พระเถระทั้งหลายจึงยกขึ้นสู่สังคายนาในตติยสังคีติ.

จบ อรรถกถานันทกเปตวัตถุที่ ๓

๔. เรวดีเปตวัตถุ

[๑๒๔] บุรุษคนใช้ของพระยายมราช จะจับ

นางเรวดีโยนลงไปในอุสสทนรก จึงได้กล่าวว่

แน่แม่เรวดีผู้มีกรรมอันแสนจะชั่วช้า จงลุก

ขึ้น ฯลฯ

(ฟังดูในเรื่องที่ ๒ แห่งมหารัตนวรรคที่ ๕ ในวิมานวัตถุ)

จบ เรวดีเปตวัตถุที่ ๔

อรรถกถาเรวดีเปตวัตถุที่ ๔

เรื่องนางเรวดีปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อัญเจहि เรวเต สุปาปชมเม
ดังนี้. เพราะเหตุที่เรื่องนั้นไม่มีพิเศษไปกว่า เรวดีวิมานวัตถุ เพราะ
ฉะนั้น คำใดที่ควรกล่าวในอรรถกถาปิดติเหตุ และในคานานั้น คำนั้น
พึงทราบโดยนัยดังกล่าวในอรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อปรมัตถทีปนี
นั่นแหละ. ก็เรื่องนี้แม้พระสังคีติกจารย์จะยกขึ้นสู่สังคายนา
ในบาลีวิมานวัตถุ ด้วยอำนาจนันทิยเทพบุตร ก็พึงทราบว่ายกขึ้น
สู่สังคายนา แม้ในบาลีเปตวัตถุว่า เรวดีเปตวัตถุ ด้วยอำนาจ
คานาที่เนื่องด้วยนางเรวดี.

จบ อรรถกถาเรวดีเปตวัตถุที่ ๔

๕. อัจฉุเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตมีไร้อ้อยแต่กินอ้อยไม่ได้

เปรตตนหนึ่งถามพระมหาโมคคัลลานเถระว่า :-

[๑๒๕] ไร้อ้อยใหญ่นี้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า เป็นผล
บุญไม่น้อย แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ากินอ้อยนั้นไม่ได้ ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่ง
กรรมอะไร ข้าพเจ้าย่อมเดือดร้อน จะกัดกิน
พยายามตะเกียกตะกายเพื่อจะบริโภคน้อย
ก็ไม่สมหวัง กำลังก็สิ้นลง บ่นเพื่อนัก นี่เป็น
ผลแห่งกรรมอะไร หนึ่ง ข้าพเจ้าถูกความหิวและ
ความกระหายเบียดเบียน แล้วหมนลัมไปที่
แผ่นดิน กลิ้งเกลือกไปมา ดูปลาตีนนอนอยู่ใน
ที่ร้อน เมื่อข้าพเจ้าร้องให้อยู่สัตว์ทั้งหลายย่อม
พากันมากินน้ำตาของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร
ข้าพเจ้าเป็นผู้หิวกระหายลำบาก ดิ้นรนไป
ย่อมไม่ประสบความสำเร็จที่น่ายินดี ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนั้นกะท่าน
ข้าพเจ้าจะพึงบริโภคอ้อยได้อย่างไร.

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า

เมื่อชาติก่อน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำ
กรรมไว้ด้วยตนเอง เราจะบอกเนื้อความนั้นกะ
ท่าน ขอท่านจงฟังแล้วจำเนื้อความข้อนั้นไว้
ท่านเดินกีดกินอ้อยไป และมีบุรุษคนหนึ่งเดิน
ตามหลังท่านไป เขาหวังจะกินอ้อย จึงบอกแก่
ท่าน ท่านก็มีได้พูดอะไร ๆ แก่เขา ท่านไม่พูด
เขาจึงได้วิ่งวอนว่า ขอท่านฟังให้อ้อยเถิด ท่าน
ได้ให้อ้อยแก่บุรุษนั้นโดยข้างหลัง นี่เป็นผลแห่ง
กรรมนั้น เชิญท่านฟังไปถือเอาอ้อยข้างหลังซิ
ครั้งถือเอาได้แล้ว จงกินให้อิมหนาเถิด เพราะ
เหตุนั้นแหละ ท่านจักเป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิง
ใจ เปเรตนั้นได้ไปถือเอาโดยข้างหลัง ครั้งแล้ว
จึงได้กินอ้อยนั้นจนอิมหนา เพราะเหตุนั้นแล
เปเรตนั้นได้เป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิงใจ.

จบ อุกกุเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาอุกกุเปตวัตถุที่ ๕

เรื่องอุกกุเปเรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อิทั มม อุกกุฉวน มหนุต
ดังนี้ เหตุเกิดของเรื่องนั้น เป็นอย่างไร ?

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร
บุรุษคนหนึ่งมัดลำอ้อย เดินกัดอ้อยลำหนึ่งไป. ลำคับนั้น อุบาสก
คนหนึ่งเป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม พร้อมด้วยเด็กอ่อนเดินไปข้าง
หลัง ๆ. เด็กเห็นอ้อยแล้วร้องไห้ว่า จงให้, อุบาสกเห็นเด็กร้องไห้
เมื่อจะสงเคราะห์บุรุษนั้น จึงได้เจรจากับบุรุษนั้น ส่วนบุรุษนั้น
ไม่เจรจาอะไร ๆ กับอุบาสกนั้น ไม่ให้แม้ท่อนอ้อยแก่เด็ก อุบาสก
จึงแสดงเด็กนั้นแล้วกล่าวว่า เด็กนี้ร้องไห้หนัก ท่านจงให้ท่อนอ้อย
แก่เด็กนี้ท่อนหนึ่ง บุรุษนั้นได้ฟังดังนั้น อดทนไม่ได้ เกิดขัดเคือง
จิต จึงขว้างลำอ้อยลำหนึ่งไปข้างหลังโดยไม่เอื้อเฟื้อ

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วบังเกิดในหมู่เปรต ด้วยอำนาจ
ความโลภที่ครอบงำอยู่นาน. ชื่อว่าพลแห่งกรรมนั้น ย่อมเห็น สมกับ
กรรมของตน เพราะเหตุนั้น จึงเกิดเป็นไร้อ้อยใหญ่แน่นทึบไปด้วย
อ้อย ประมาณเท่าท่อนสากมีสีเหมือนดอกอัญชัน เต็มสถานที่
ประมาณ ๘ กรีส. พอเขาเข้าไปจะถือเอาอ้อย เพราะอยากจะกิน
อ้อยก็ตีเขา เพราะเหตุนั้นเขาจึงสลบล้มลง.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เข้าไปบิณฑบาต
ยังกรุงราชคฤห์ ได้เห็นเปรตนั้นในระหว่างทาง เปรตนั้นเห็น
พระเถระแล้วจึงถามถึงกรรมที่ตนทำ. คาถาคำถามและคำตอบ
ที่เปรตและพระเถระกล่าว ความว่า :-

ไร้อ้อยใหญ่นี้บังเกิดแก่ข้าพเจ้า เป็นผล
บุญไม่น้อย แต่บัดนี้ ข้าพเจ้าจะกินอ้อยนั้นไม่ได้

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผล

แห่งกรรมอะไร. ข้าพเจ้าย่อมเดือดร้อนถูกใบอ้อย

บาด พยายามตะเกียกตะกาย เพื่อจะบริโภคลัก
หน้อยก็ไม่ได้สมหวัง. กำลังก็สิ้นลง บ่นเพื่อนัก
นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร. อนึ่ง ข้าพเจ้าถูกความ
หิวและความกระหายเบียดเบียน แล้วห่มนวมไป
ที่แผ่นดิน กลิ้งเกลือกไปมา ดูปลาตินรณอยู่
ในที่ร้อน เมื่อข้าพเจ้าร้องให้อยู่ สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมพากันมากินน้ำตาของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่งกรรม
อะไร. ข้าพเจ้าเป็นผู้หิวกระหายลำบาก ดิ้นรน
ไปมา ย่อมไม่ประสบความสุขที่น่ายินดี ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถามเพื่อความนั้นกะท่าน
ข้าพเจ้าจะบริโภคอ้อยนั้นได้อย่างไร.

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า :-

เมื่อชาติก่อนท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำ
กรรมไว้ด้วยตนเอง เราจะบอกเพื่อความนั้นกะ
ท่าน ขอท่านจงฟังแล้วจำเพื่อความข้อนั้นไว้
(คือ) ท่านเดินกีดกินอ้อยไป และมีบุรุษคนหนึ่ง
เดินตามหลังท่านไป เขาหวังจะกินอ้อย จึงบอก
แก่ท่าน ท่านก็ไม่พูดอะไร ๆ แก่เขา เขาจึงได้

พูดวิงวอนว่า ขอท่านจงให้อ้อยเถิด ท่านได้ให้อ้อยแก่บุรุษนั้นโดยข้างหลัง นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น. เชิญท่านพึงไปถือเอาอ้อยข้างหลังซิ ครั้นถือเอาได้แล้ว จงกินให้อิมหน้าเถิด เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านจักเป็นผู้เบิกบาน ร่าเริง บันเทิงใจ. เปรตนั้นได้ไปถือเอาโดยข้างหลัง ครั้นแล้วจึงได้กินอ้อยนั้นจนอิมหน้า เพราะเหตุนั้นแล เปรตนั้นจึงได้เป็นผู้เบิกบาน ร่าเริงบันเทิงใจ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิสุส อธิบายว่า แห่งกรรมเช่นไร. บทว่า หลุณามิ ได้แก่ ข้าพเจ้าข่อมเคี้ยวคร่อน คือ ถึงความคับแค้น. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า หลุณามิ แปลว่า ข่อมเบียดเบียน อธิบายว่า ข่อมบีบคั้นโดยพิเศษ. บทว่า ขุชฺชามิ แปลว่า ถูกใบอ้อยบาด อธิบายว่า ถูกใบอ้อยเฉือน เหมือนถูกศัสตราที่คมเช่นใบดาบเฉือน. บทว่า วายมามิ ได้แก่ เราทำความพยายามจะกินอ้อย. บทว่า ปริสกุคามิ แปลว่า ตะเกียกตะกาย. บทว่า ปริญฺญชิตฺตุ ความว่า เพื่อจะบริโภคน้ำอ้อย อธิบายว่า เพื่อจะเคี้ยวอ้อย. บทว่า จินฺนุณฺตาโม แปลว่า สิ้นกำลัง คือกำลังขาดไป อธิบายว่า กำลังสิ้นไป. บทว่า กปฺโณ ได้แก่ เป็นคนกำพริ้ว. บทว่า ลาลปามิ ความว่า เราถูกทุกข์ครอบงำจึงบ่นเพื่อไปมากมาย.

บทว่า วิฆาโต แปลว่า มีความคับแค้น หรือถูกขจัดกำลัง. บทว่า ปริปตฺตามิ จมายฺ ความว่า เมื่อไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ จึงล้มลง

ที่พื้นดิน. บทว่า **ปริวตฺตฺตมิ** แปลว่า ย่อมหมุนไป. บทว่า **วาริจโรว** แปลว่า เหมือนปลา. บทว่า **นฺมฺเม** ได้แก่ บนบกอันร้อนเร้าด้วยความร้อน.

บทว่า **สนฺตฺตฺตฺโต** ได้แก่ กระทบน้ำ เพราะริมฝีปาก คอ และเพศมาถึงความเหือดแห้งไป. บทว่า **สฺตฺตฺตฺตํ** ได้แก่ ความสุข อันเป็นความสำราญ. บทว่า **น วิญฺเฑ** แปลว่า ย่อมไม่ได้. บทว่า **ตํ** แปลว่า ซึ่งท่าน. บทว่า **วิขาน** แปลว่า จงรู้. บทว่า **ปฺยาโต** แปลว่า เริ่มจะไป. บทว่า **อนฺวคฺคฺจฺจ** แปลว่า ติดตาม. บทว่า **ปฺจฺจาสนฺโต** แปลว่า หวังเฉพาะ. บทว่า **เอตํ** ในบทว่า **ตฺตฺตฺตํ** **กมฺมฺมฺมฺมฺม** นี้ เป็นเพียงนิบาต อธิบายว่า แห่งกรรมนั้น. บทว่า **ปฺญฺจฺจฺจ** **คณฺหฺยฺยฺย** ความว่า ฟังถือเอาอ้อยทางเบื้องหลังของตน นั้นแหละ. บทว่า **ปโมทิต** ได้แก่ บั่นทิ้งใจ.

บทว่า **คฺหฺตฺวาน** **ตํ** **ขาทิ** **ยวตฺตํ** ความว่า นันทปรต ถือเอาอ้อยโดยทำนองที่พระเถระสั่ง แล้วเกี่ยวกินตามชอบใจ ถือเอามัดอ้อยมัดใหญ่ น้อมเข้าไปถวายพระเถระ พระเถระเมื่อจะอนุเคราะห์เขา จึงให้เขานั้นแหละ ถือเอามัดอ้อยนั้นไปยังพระเวฬุวันมหาวิหาร ได้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ฉันอ้อยนั้น แล้วกระทำอนุโมทนา ปรตมีจิตเลื่อมใส ถวายบังคมแล้วก็ไป ตั้งแต่นั้นมา เขาก็บริโภคอ้อยตามความสบาย.

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วเกิดในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์.
ก็ประวัติของเปรตนี้มันได้ปรากฏในมนุษย์โลก. ลำดับนั้น พวก
มนุษย์เข้าไปเฝ้าพระศาสดาทูลถามเรื่องนั้น พระศาสดาตรัส
เรื่องนั้นแก่มนุษย์เหล่านั้นโดยพิสดาร แล้วทรงแสดงธรรม. พวก
มนุษย์ได้สดับธรรมนั้นแล้วได้เป็นผู้เว้นขาดจากความตระหนี่ ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอุจจุเปตวัตถุที่ ๕

๖. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตมีแต่ความหิวเพราะกรรมอะไร

[๑๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า มีพระกุมาร
สององค์เป็นพระราชโอรสอยู่ในพระนครสาวัตถี
ข้างประเทศหิมพานต์ พระราชกุมารทั้ง ๒ องค์
นั้นเป็นผู้มีวเมในอารมณ์เป็นที่ตั้งแต่งความ
กำหนด ทรงผลิตผลิตด้วยอำนาจความยินดี
ในกาม ทรงติดอยู่ในความสุขปัจจุบัน ไม่ทรง
เห็นสุขในอนาคต ครั้นจุติจากความเป็นมนุษย์
ไปจากโลกนี้สู่เปตโลกแล้ว เกิดเป็นเปรต ไม่
แสดงกายให้ปรากฏ ร้องประกาศกรรมชั่วของ
ตนที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อนว่า เมื่อพระพัก-
ฉิณยุบคคมีอยู่เป็นอันมาก และไทยธรรมอัน
เขาเข้าไปตั้งไว้ก็มีอยู่ พวกเราไม่อาจทำบุญอัน
นำมาซึ่งความสุขต่อไปแม้เล็กน้อย และทำตน
ให้มีความสวัสดิ์ได้ อะไรจะพึงลามกกว่ากาม
นั้น พวกเราจุติการราชสกุลแล้วไปบังเกิดใน
เปตวิสัย พรั่งพร้อมไปด้วยความหิวและกระหาย
เมื่อก่อน ในโลกนี้ เคยเป็นเจ้าของในที่ใด ย่อม
ไม่ได้เป็นเจ้าของในที่นี้อีก มนุษย์ทั้งหลายเจริญ

ขึ้นแล้วเสื่อมลง ย่อมตายเพราะความหิวและ
ความกระหาย นรชนรู้โทษอันเกิดด้วยอำนาจ
ความถือตัวว่า เป็นใหญ่อย่างนี้แล้ว ละความเมา
ในความเป็นใหญ่ได้แล้ว ฟังไปสู่สวรรค์ นรชน
ผู้มีปัญญาเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปรต ๒ คน จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า สวคฺคิ
นาม นคฺริ ดังนี้

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี พระเจ้าโกศลมีพระโอรส ๒ พระองค์
นำเลื่อมใส กำลังอยู่ในปฐมวัย มัวเมาในความเป็นหนุ่ม กระทำ
กรรมคือคบหาภรรยาของคนอื่น ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเปรต
ที่หลังคู. ในเวลากลางคืน เปรตเหล่านั้นพากันรำพันด้วยเสียง
อันน่าสะพึงกลัว พวกมนุษย์ได้ฟังเสียงนั้น พากันสะดุ้งกลัว คิดว่า
เมื่อพวกเราทำอย่างนี้ อวมงคลนี้ย่อมสงบ จึงพากันถวายมหาทาน
แต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แล้วกราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนอุบาสก
และอุบาสิกาทั้งหลาย เพราะได้ยินเสียงนั้น อันตรายอะไร ๆ ย่อม

ไม่มีแก่พวกท่าน เพื่อจะตรัสบอกเหตุแห่งเสียงนั้นแล้วแสดงธรรม
แก่มนุษย์เหล่านั้น จึงได้ตรัสพระคาถาว่า :-

ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า มีพระกุมาร

สองพระองค์ เป็นพระราชโอรสอยู่ในกรุงสาวัตถี
ข้างหิมวันตประเทศ พระราชกุมารทั้งสองพระ-
องค์นั้น เป็นผู้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนัด ทรงเพลิดเพลินด้วยอำนาจความ
ยินดีในกาม ทรงติดอยู่ในความสุขปัจจุบัน ไม่
ทรงเห็นสุขในอนาคต คั่นจุดจากความเป็น
มนุษย์ไปจากโลกนี้สู่เปตโลกแล้ว เกิดเป็นเปรต
ไม่แสดงกายให้ปรากฏ ร้องประกาศกรรมชั่ว
ของตนที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อนว่า เมื่อพระ-
ทักษิณยบุคคลมีอยู่เป็นอันมาก และไทยธรรม
อันเขาเข้าไปตั้งไว้ก็มีอยู่ พวกเราไม่อาจทำบุญ
อันนำมาซึ่งความสุขต่อไปแม้เล็กน้อย และทำ
อันให้มีความสวัสดิ์ได้ อะไรจะพึงลามกกว่า
กามนั้น พวกเราจุติจากราชสกุลแล้วไปบังเกิด
ในเปตวิสัย พรั่งพร้อมไปด้วยความหิวและความ
กระหาย เมื่อก่อนในโลกนี้ เคยเป็นเจ้าของใน
ที่ใด ย่อมไม่ได้เป็นเจ้าของในที่นั้นอีก มนุษย์
ทั้งหลายเจริญขึ้นแล้วกลับเสื่อมลง ย่อมตาย

เพราะความหิวและความกระหาย นรชนรู้โทษ
อันเกิดด้วยอำนาจความถือตัวว่าเป็นใหญ่อย่าง
นี้แล้ว ละความมัวเมาในความเป็นใหญ่ได้แล้ว
ฟังไปสู่สวรรค์ นรชนผู้มีปัญญาเมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อติ เม สุตํ ความว่า เราได้เห็น
ด้วยญาณของตนอย่างเดียวกันเท่านั้น ก็หามิได้ โดยที่แท้ เราได้ฟัง
มาอย่างนี้ โดยที่ปรากฏในโลก.

บทว่า กามสุสาทาภินนุทโท ได้แก่ มีปกติเพลิดเพลินด้วย
อำนาจความยินดีในกามคุณ. บทว่า ปจฺจุปฺปนฺนุสฺสฺเช ทิฏฺฐา ได้แก่
เป็นต้น คือช่องในอารมณ์รักว่าความสุขที่เป็นปัจจุบัน. บทว่า
น เต ปสฺสึสฺสูนาคตํ ความว่า พระราชา कुमार ทั้งสองนั้นละทุจริต
ประพฤตีสุจริต ไม่คิดถึงสุขที่จะพึงได้ในเทวดาและมนุษย์ในอนาคต
คือในกาลต่อไป.

บทว่า เตช โฉมฺเสนฺตฺตฺตฺสฺสนฺดา ความว่า เปรตเหล่านั้น
เมื่อก่อนเป็นราชโอรส มีรูปไม่ปรากฏร่องคร้ำครวญอยู่ในที่
ใกล้กรุงสาวัตถีนี้. เพื่อจะเล็งคำถามว่า คร้ำครวญว่าอย่างไร ?
ท่านจึงกล่าวว่า ตนได้ทำกรรมชั่วไว้ในกาลก่อน.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงจำแนกเหตุแห่งการคร้ำครวญของเปรต
เหล่านั้น โดยเหตุและผล ท่านจึงกล่าวว่า เมื่อพระทักษิณบุคล
มีอยู่มาก ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พหูสู วัต สนุเตสุ ได้แก่ เมื่อ พระทักษิณเวยเป็นอันมากมีอยู่. บทว่า เทยฺยธมฺเม อูปฏฺฐิจฺเจ ความว่า แม้เมื่อไทยธรรมที่ควรให้อันเป็นของตนอันไว้แล้วในที่ใกล้ อธิบาย ว่า อันจะได้อยู่. บทว่า ปริตุตฺติ สุขาวทฺถิ มีวาจาประกอบความว่า เราไม่อาจทำบุญอันเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขในอนาคตแม้มี ประมานน้อย แล้วทำตนให้มีความสุขสวัสดิ คือ ให้ปราศจากอุปัทวันตราย.

บทว่า ที ตโต ปาปกิ อสุส ความว่า ชื่อว่ากรรมอันเป็นบาป คือลามกกว่านั้น จะพึงกลายเป็นอย่างอื่นได้อย่างไร. บทว่า ยิ โน ราชกุลา จูตา ความว่า เพราะบาปกรรมอันใด พวกเรา จึงจุติจากราชสกุล เกิดในเปตวิสัยนี้ คือ บังเกิดในหมู่เปรต เพียงพร้อมไปด้วยความหิวกระหายเที่ยวไปอยู่.

บทว่า สามีโน อิธ หุตฺวาน ความว่า เมื่อก่อน ราชบุตร เป็นเจ้าของเที่ยวไปในที่ใดในโลกนี้ แต่ไม่เป็นเจ้าของในที่นั้นนั่นเอง ด้วยบทว่า มนุสฺสตา อุนฺนโคณฑา ท่านแสดงว่า ในเวลาเป็นมนุษย์ ราชกุมารเหล่านั้นเป็นเจ้าของ ทำกาลแล้วเสื่อมลงด้วยอำนาจ กรรม เพราะความหิวกระหาย ท่านจึงเห็นปกติของสงสาร.

บทว่า เอตมาทึนฺนํ ฌตฺว อิสุตฺรสมทสมฺภวํ ความว่า นรชนรู้โทษ กล่าวคือการเกิดในอบายอันเกิดด้วยด้วยความเมา ใน ความเป็นใหญ่นี้ แล้วละความเมาในความเป็นใหญ่เสีย ขวนขวาย

เอาแต่บุญ. บพว่า ภเว สกคโคโต นโร ความว่า ฟังไปสวรรค์ คือ
เทวโลกเท่านั้น

พระศาสดาครั้นตรัสประวัติของเปรตเหล่านั้นด้วยประการ
ดังนี้แล้ว ทรงให้อุทิสทานที่มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นกระทำแก่
พวกเปรตเหล่านั้น แล้วทรงแสดงธรรม อันเหมาะแก่อัธยาศัยของ
บริษัทผู้ประชุมกัน เทศนาอันได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๖

๗. ราชปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยประทุษร้ายต่อญาติกนรมาแล้วมาเป็นปรต

[๑๒๗] ผลแห่งกรรมทั้งหลาย ที่พระราชโอรส
ทำไว้ในชาติก่อน พึงยำยีหัวใจ พระราชโอรส
ได้สวयरูป เสียง กลิ่น รส โภจณัฐพะ อันนำ
รื่นรมย์ใจ และการพื่อนรำขับร้อง ความยินดี
ความสนุกสนานเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวไปใน
สวนแล้วเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ ได้ทรงเห็น
พระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าสุเนตตะ ผู้มีตนอัน
ฝึกแล้วมีจิตตั้งมั่น มกน้อย สมบูรณ์ด้วยหิริ
ยินดีในอาหารเฉพาะที่มีอยู่ในบาตร จึงเสด็จลง
จากคอกช้างแล้วตรัสถามว่า "ได้อะไรบ้างพระเจ้า-
เป็นเจ้า แล้วทรงจับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า
ยกขึ้นสูง แล้วทุ่มลงที่พื้นดินให้แตก ทรงพระ
สรวล หลีกไปหน่อยหนึ่ง ได้ตรัสกะพระปัจเจก-
พุทธเจ้าผู้เฒ่าอยู่ด้วยอำนาจความกรุณาว่า เรา
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากิตวะ นะะภิกษุ
ท่านจักทำอะไรเรา พระราชโอรสยัดเยียด(ตก)
อยู่ในนรกเสวยผลอันเผ็ดร้อนของกรรมอัน
หยาบช้านั้น พระราชโอรสผู้เป็นพาลทำบาป

หยาบเข้าไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งอยู่ใน
นรก ๘๔,๐๐๐ ปี นอนหงายบ้าง นอนคว่ำบ้าง
นอนตะแคงซ้ายบ้าง นอนตะแคงขวาบ้าง เท้า
ชี้ขึ้นข้างบนบ้าง ยืนอยู่อย่างนั้นบ้าง หมกไหม้
อยู่สิ้นกาลนาน ทำบาปหยาบเข้าไว้ จึงได้ประสบ
ทุกข์อันกล้าแข็งในนรกหลายหมื่นปีเป็นอันมาก
บุคคลผู้มีกิจการงานอันลามก พวกกันประทุษร้ายฤๅษี
ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้าย มีวัตรอันงาม
ย่อมได้เสวยทุกข์อันเผ็ดร้อนอย่างยิ่ง เห็นปานนี้
และเปรตผู้เป็นพระราชบุตรเสวยทุกข์เป็นอัน
มากในนรกนั้นสิ้นปีเป็นอันมาก จูติจากนรก
แล้วมาเกิดเป็นเปรตอดอยากอีก บุคคลรู้โทษอัน
เกิดเพราะอำนาจแห่งความมัวเมาในความเป็น
ใหญ่อย่างนี้แล้ว พึงละความมัวเมาในความเป็น
ใหญ่เสีย แล้วพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ควร
อ่อนน้อม ผู้ใดความเคารพในพระพุทธเจ้า
พระธรรมและพระสงฆ์ ผู้นั้นอันบุคคลพึงสรร-
เสริญในปัจจุบัน ผู้นั้นเป็นคนมีปัญญา เมื่อตาย
ไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ ราชบุตตเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาราชปุตตเปตวัตถุที่ ๗

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับในพระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภเปรตราชบุตร ได้ตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า **ปุพฺเพ**
กตานิ กมฺมานิ ดังนี้

ในเรื่องนั้น ในอดีตกาล โอรสของพระเจ้า กิตวะ ผิดใน
พระปัจเจกพุทธเจ้าในอดีตไหม้ในนรกหลายพันปี ด้วยเศษแห่ง
วิบากของกรรมนั้นนั่นแหละ เขาจึงเกิดในหมู่เปรต ท่านประสงค์
เอาว่า เปรตราชบุตร ในที่นี้. เรื่องของเปรตราชบุตรนั้น มาโดย
พิสดารในเรื่องสานุวาสิเปรต ในหนหลังนั่นแล เพราะฉะนั้น ควร
ถือเอาโดยนัยที่กล่าวแล้วในเรื่องสานุวาสิเปรตนั่นเอง. จริงอยู่
ในกาลนั้น เมื่อพระเถระกล่าวประวัติของเปรตผู้เป็นญาติของตน
พระศาสดาจึงตรัสว่า ไม่ใช่เปรตผู้เป็นญาติของท่านอย่างเดียว
เท่านั้น โดยที่แท้ แม้ท่านก็จากโลกนี้ ไปเป็นเปรต เสวยทุกข์
อย่างใหญ่ในอัฐภาพ อันเป็นอดีตโดยลำดับ ดังนี้ อันพระเถระนั้น
ทูลอารธนาแล้ว จึงตรัสเปตวัตถุนี้ว่า :-

ผลแห่งกรรมทั้งหลายที่พระราชโอรส

ได้ทำไว้ในชาติก่อน พึงย้ายหัวใจ พระราชโอรส

ได้สวयरูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันนำ

รื่นรมย์ใจ และการฟ้อนรำขับร้อง ความยินดี

ความสนุกสนานเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวไปใน

สวนแล้วเสด็จเข้าไปยังเมืองราชคฤห์ ได้ทรง
เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่าสุเนตตะ ผู้มีตน
อันฝึกแล้ว มีจิตตั้งมั่น มักน้อย สมบูรณ์ด้วย
hiri ยินดีในอาหาร เฉพาะที่มีอยู่ในบาตร จึงเสด็จ
ลงจากคอช้าง แล้วตรัสถามว่า ได้อะไรบ้าง
พระผู้เป็นเจ้า แล้วจับบาตรของพระปัจเจก-
พุทธเจ้า ยกขึ้นสูงแล้วทุ่มลงที่พื้นดินให้แตก
ทรงพระศรวลหลีกไปหน่อยหนึ่ง ได้ตรัสกะ
พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้แลดูอยู่ด้วยอำนาจความ
กรุณาว่าเราเป็นโอรสของพระเจ้ากิตตะ แนะนำภิกษุ
ท่านจักทำอะไรเรา พระราชโอรสยัดเยียด(ตก)
อยู่ในนรก ได้สวयผลอันเผ็ดร้อน ของกรรม
อันหยาบช้านั้น พระราชโอรสผู้เป็นพาล ทำบาป
หยาบซ้ำไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งอยู่
ในนรก ๘๔,๐๐๐ ปี นอนหงายบ้าง นอนคว่ำ
บ้าง นอนตะแคงซ้ายบ้าง นอนตะแคงขวาบ้าง
เท่าที่ขึ้นข้างบนบ้าง ยืนอยู่อย่างนั้นบ้าง หมกไหม้
อยู่สิ้นกาลนาน ทำบาปหยาบซ้ำไว้ จึงได้ประสบ
ทุกข์อันกล้าแข็งในนรก หลายหมื่นปีเป็นอันมาก
บุคคลผู้มีการงานอันลามก พวกกันประทุษร้าย
ฤาษี ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้าย ผู้มีวัตร

อันงาม ได้เสวยทุกข์อันเผ็ดร้อนอย่างยิ่งเห็น
ปานนี้ และปรตผู้เป็นพระราชโอรสเสวยทุกข์
เป็นอันมากในรกรกนั้นสิ้นหลายปี จุตจากนรก
แล้วมาเกิดเป็นปรตคอยากอีก บุคคลรู้โทษอัน
เกิดเพราะอำนาจความมัวเมาในความเป็นใหญ่
อย่างนี้แล้ว พึงละความมัวเมาในความเป็นใหญ่
เสีย แล้วพึงประพฤดิอ่อนน้อมต่อผู้ควรอ่อน
น้อม ผู้ใดมีความเคารพในพระพุทธเจ้า พระ-
ธรรม และพระสงฆ์ ผู้นั้นอันบุคคลพึงสรรเสริญ
ในปัจจุบัน เป็นคนมีปัญญา เมื่อตายไปย่อมเข้า
ถึงสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุพฺพเพ กตานิ กมฺมานิ วิปาโก
มถเย มนํ ความว่า ผลแห่งอกุศลกรรมที่พระราชโอรสกระทำไว้
ในชาติก่อน เกิดเป็นผลอันยิ่ง ย่ำยี ครอบงำ จิตของคนอันธพาล อธิบายว่า
พึงยังประโยชน์ของตนให้เกิดขึ้น โดยมุ่งจะทำความพินาศให้แก่
คนเหล่านี้.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงผลแห่งอกุศลกรรมนั้น อันเป็นเครื่องย่ำยี
จิตพร้อมด้วยอารมณ์ ท่านจึงกล่าวคำมีอาทิว่า รูป เสียง ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รูป ได้แก่ เพราะเหตุแห่งรูป อธิบาย
ว่า เพราะได้รูปารมณ์ตามที่ปรารถนา ที่น่าพอใจเป็นนิमित.
แม้ในบทว่า สทฺเท ดังนี้เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน.

เมื่อจะทรงแสดงกำหนดความที่กล่าวแล้วโดยทั่วไป โดย
เป็นความไม่ทั่วไปอย่างนี้ จึงตรัสคำมีอาทิว่า การฟ้อน การขับ
ดั่งนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รติ ได้แก่ ซึ่งความยินดีในกาม.
บทว่า จิตฺกํ ได้แก่ การเล่นด้วยสหายเป็นต้น. บทว่า กิริพฺพชํ
ได้แก่ กรุงราชคฤห์.

บทว่า อีสึ ความว่า ชื่อว่า ฤๅษี เพราะอรรถว่าแสวงหาคุณ
อันยิ่งใหญ่มีศีลขันธเป็นจัน อันเป็นของพระอเสกขะ. บทว่า
สุเนตฺตํ ได้แก่ อุตฺตทนต์ ได้แก่ ผู้มีจิตอันฝึกแล้วด้วยการฝึกอย่างสูง.
บทว่า สมหิตฺติ ได้แก่ ผู้มีจิตตั้งมั่นแล้วด้วยสมาธิอันสัมปยุตต์ด้วย
พระอรหัตตผล. บทว่า อุญฺเจ ปตฺตคเต รติ ได้แก่ ผู้ยินดี คือ สันโดย
ในอาหารที่อยู่ในบาตร คือที่นับเนื่องในบาตร อันได้มาด้วยการ
แสวงหา คือ ด้วยการภิกษาจาร.

บทว่า ลทฺฐา ฆนฺเตติ จาพฺุริ ความว่า ตรัสเพื่อให้เกิด
ความคุ้นเคยว่า ท่านขอรับ ท่านภิกษาบ้างไหม. บทว่า อุจฺจํ
ปคฺคยฺห ได้แก่ ยกบาตรขึ้นให้สูง.

บทว่า ฌนฺทึเต ปตฺตํ ภิญฺทิตฺวา ได้แก่ ทำลายบาตร
ให้แตกโยนไปในภูมิประเทศอันแข็ง. บทว่า อปคฺคมิ ได้แก่ หลีกไป
หน่อยหนึ่ง. ก็พระราชโอรสเมื่อจะหลีกไปหน่อยหนึ่ง. ก็พระ-
ราชโอรสเมื่อจะหลีกไปจึงกล่าวว่า เราเป็นโอรสของพระเจ้ากิตวะ
คู่ก่อนภิกษุ ท่านจักทำอะไรเราดังนี้ กะพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้แลดู

ด้วยความกรุณาว่า คนอันธพาลได้ทำความพินาศอันใหญ่หลวง ให้แก่ตน โดยเหตุอันไม่สมควรเลย.

บทว่า **มรุสสุส** แปลว่า หยาบช้า. บทว่า **กฏโก** แปลว่า ไม่น่าปรารถนา. บทว่า **ย โยควิปากั** แปลว่า วิบากใด. บทว่า **สมปิโต** ได้แก่ ติดอยู่แล้ว.

บทว่า **ฉเพว จตุรสีติ วสุธานี นหุตานิ จ** ความว่า นอนหงาย นอนคว่ำ นอนตะแคงซ้าย นอนตะแคงขวา เอาเท้าขึ้นบนหัวห้อยลง และยืนอยู่ตามเดิม อย่างละ ๘๔,๐๐๐ ปี รวมเป็น ๖ ครั้ง ๆ ละ ๘๔,๐๐๐ ปี ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า

พระราชโอรสผู้เป็นอันธพาล หมกใหม่

**ในนรก คือนอนหงาย นอนคว่ำ นอนตะแคงซ้าย
นอนตะแคงขวา เอาเท้าขึ้นข้างบนหัวลงล่าง
และยืนอยู่ตามปกติ ลี้กกาลนาน.**

ก็เพราะเหตุที่มีหลายหมื่นปี ฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า **นหุตานิ** หลายหมื่นปี. บทว่า **ภุสั ทุกขั นิจจติโต** ความว่า ประสบทุกข์ อย่างยิ่ง.

บทว่า **ปุลานิ** ได้แก่ ในการประชุมแห่งปี แต่ในคานานี้ และในคานาดัน ฟังเห็นว่า เป็นทุติยาวิภัตติลงในอรรถแห่งอัจฉินต-สังโยคแปลว่า ตลอด.

บทว่า **เอตาทิส** คือเห็นปานนั้น. บทว่า **กฏกั** ได้แก่ ทุกข์ หนักนี้ เป็นการแสดงออกแห่ง **นปฺ สกสิงคั** เหมือนในประโยคว่า

นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งเป็นต้น. มีวาจาประกอบความว่า บุคคล
ผู้มีภาระงานอันลามก พวกกันประทุษร้าย คือ รุกรานฤๅมิ ผู้ไม่
ประทุษร้าย ต่อผู้ไม่ประทุษร้าย คือ ผู้มีวัตรดี ย่อมประสบทุกข์
เห็นปานนี้ อันเผ็ดร้อนยิ่งนัก.

บท โส ได้แก่ เปตราชบุตรนั้น. บทว่า ตตุถ คือ ในนรก.
บทว่า เวทยิตฺวา แปลว่า เสวย. บทว่า นาม ได้แก่ โดยความเป็น
ผู้ปรากฏโดยแจ้งชัด. บทว่า ตโต จูโต ได้แก่ จุตินรก. คำที่เหลือ
มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงให้มหาชนผู้ประชุมกันในที่นั้น
เกิดความสังเวช ด้วยคิดว่าด้วยราชบุตรเปตอย่างนี้แล้ว จึง
ประกาศสังขะยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ในเวลาจบสังขะ ชนเป็นอันมาก
บรรลู่โศดาปัตติผล เป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาราชบุตรเปตวัตถุที่ ๗

๘. กุณฑลิกเปตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยคำพระตกนรกกนิของไม่สะอาด

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตตนหนึ่งว่า :-

[๑๒๘] ท่านเป็นใครหนอ โสฬสิ้นจากหลุมคูด
ให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านร้องครวญครางอ้ออิงไป
ทำไมเล่า ท่านมีการงานอันลามกเป็นแน่.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย
ทุกข์เกิดในยมโลก เพราะได้ทำกรรมอันลามก
ไว้จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ
ทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ชาติก่อน มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นเจ้าอาวาส
อยู่ในอาวาสของข้าพเจ้า ท่านมีปกติริษยา
ตระหนี่ตระกูล มีใจกระด้าง มักด่าบริภาษ ได้
ยกโทษภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายที่เรือนของ
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังคำของภิกษุนั้นแล้ว ได้ด่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้า
จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ภิกษุที่เข้าไปสู่ตระกูลของท่าน ไม่ใช่
มิตรแท้เป็นมิตรเทียม เป็นคนมีปัญญาทราวม
ทำลายชั้นชั้ละไปแล้ว ไปสู่คติไหนหนอ.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าพเจ้ายืนอยู่บนศีรษะของภิกษุผู้มีกรรม
อันลามกนั้น กุลุปกภิกษุไปเกิดเป็นเปรตบริวาร
ของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าอื่นถ่าย
มูลรดลงในเว็จนี้ มูลรดคุณนั้นเป็นอาหารของ
ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ากินมูลรดคุณนั้นแล้ว ถ่ายมูล
รดสิ่งใดลงไป กุลุปกเปรตนั้นก็เลี้ยงชีพด้วย
มูลรดคุณนั้น.

จบ ปฐมคฤชาทักเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาปฐมคฤชาทักเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภคฤชาทักเปรตตนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
คฤชูปโต อุกคณตฺวา ดังนี้.

ได้เห็นว่า ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถีนคร
ยังมีกฐมพีผู้หนึ่ง สร้างวิหาร อุทิศถวายภิกษุผู้เป็นศิษย์ของตน,
ภิกษุทั้งหลาย มาจากชนบทต่าง ๆ อยู่อาศัยในวิหารหลังนั้น.
มนุษย์ทั้งหลายเห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใส อุปัฏฐากด้วย
ปัจจัยอันประณีต. ภิกษุศิษย์ อดทนปัจจัยนั้นไม่ได้ เป็นผู้ถูกความ
ริษยา ครอบงำ เมื่อจะกล่าวโทษของภิกษุเหล่านั้น จึงยกโทษกะ
กฐมพี. กฐมพี ข่มขู่บริภาษภิกษุเหล่านั้น และภิกษุเป็นศิษย์.
ลำดับนั้น ภิกษุผู้เป็นศิษย์ ทำกาลละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตในเวจจุกฎี
ในวัดนั่นเอง. ฝ่ายกฐมพี ทำกาลละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตอยู่ข้างบน
ของพระเปรตนั้นนั่นแล. ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
พอเห็นเปรตนั้นแล้ว เมื่อจะถามจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านเป็นใครหนอ โผล่ขึ้นจากหลุมคู
ให้เราเป็นเช่นนี้ ท่านร้องครวญครางอ้ออิงไป
ทำไมเล่า ท่านมีภาระงานอันลามก โดยไม่ต้อง
สงสัย.

เปรตได้ดั่งดั่งนั้นแล้ว จึงแสดงตนด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย
ทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะได้ทำกรรมอันลามก
ไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

ลำดับนั้นพระเถระจึงถามกรรมที่เปรตนั้นกระทำกะเปรต
นั้น ด้วยคาถาว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา

เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ

ทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้น ได้บอกกรรมที่ตนทำด้วยคาถา ๒ คาถาว่า :-

เมื่อก่อน มีภิกษุรูปหนึ่ง เป็นเจ้าอาวาส

อยู่ในอาวาสของข้าพเจ้า ท่านมีปกติริษยา

ตระหนี่ในตระกูล มีใจกระด้าง มักด่าบริภาษ

ได้ยกโทษภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ที่เรือนของ

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังคำของภิกษุนั้นแล้ว ได้ด่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้า

จากโลกนี้แล้ว ไปสู่เปตโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ อวาสิโก มยฺหํ ได้แก่ ภิกษุ
รูปหนึ่ง ผู้เป็นเจ้าอาวาส ได้อยู่ประจำ ในอาวาสของข้าพเจ้า คือ
ในวัดที่ข้าพเจ้าได้สร้างไว้. บทว่า อชฺฌาสิต มยฺหํ ฌมฺ ความว่า
ท่านได้อยู่อาศัยในเรือนของข้าพเจ้า โดยความเป็นชิตัน ด้วย
อำนาจการอยู่ด้วยตมฺหา.

บทว่า ตสฺส ได้แก่ภิกษุผู้เป็นชิตันนั้น. บทว่า ภิกฺขโว
แปลว่า ซึ่งภิกษุทั้งหลาย. บทว่า ปริภาสิตํ แปลว่า ด่าแล้ว บทว่า
เปตโลกํ อิตฺถ กิตฺถ ความว่า เข้าถึงกำเนิดเปรต คือเป็นเปรตด้วย
อาการอย่างนี้.

พระเถระได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะถามถึงคดีของเปรตคนอกนี้

จึงกล่าวคาถาว่า :-

ภิกษุผู้ชิตันของท่าน ไม่ใช่มิตรแท้ เป็น

แต่มิตรเทียม เป็นคนมีปัญญาทราม ทำลายชั้น

ละไปแล้ว ไปสู่คติไหนหนอ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มิตรวณฺเณน ได้แก่ ด้วยมิตรเทียม
คือ โดยความเทียมมิตร.

เปรตเมื่อจะบอกเรื่องนั้น แก่พระเถระอีก จึงกล่าวคาถา
๒ คาถาว่า :-

ข้าพเจ้า ยืนอยู่บนศิรชะ ของภิกษุผู้มี

กรรมอันลามกนั้น ภิกษุผู้ชิตัน ไปเกิดเป็นเปรต

บริวารของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่า

อื่น ถ้ายมูตรหลุดลงในเวจกุฎีนี้ มูตรคู่นั้น เป็น

อาหารของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ากินมูตรคู่นั้น

แล้ว ถ้ายมูตรคู่อื่นใดลงไป เปรตผู้เป็นชิตัน

นั้น ก็เลี้ยงชีพด้วยมูตรและคู่นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตสุเสว ได้แก่ เปรตผู้เป็นภิกษุ
ชิตัน ในกาลก่อน ของข้าพเจ้านั้นนั่นแล. บทว่า ปาปกมฺมุสฺส ได้แก่
มีความประพฤติลามก. บทว่า สีเส ติฏฺฐามิ มตฺถเก ความว่า
ข้าพเจ้ายืนอยู่บนศิรชะ และเมื่อยืน ยืนอยู่บนกระหม่อมนั่นเอง
อธิบายว่า ไม่ได้ยืนอยู่บนอากาศประมาณศิรชะ. บทว่า ปรวิสย

ปตุโต ได้แก่ อาศัมนุชยโลกแล้วถึงเปตวิสัยอันเป็นแดนอื่น. บทว่า
ิมมว ความว่า บาลีที่เหลือ บัณฑิตพึงนำมาเชื่อมเข้าด้วยกันว่า
ได้เป็นบริวารของข้าพเจ้าเอง.

บทว่า ยัม ภทฺเต หทฺตยฺเย ความว่า ข้าแต่พระมหา-
โมคคัลลานะผู้เจริญ ชนเหล่าอื่น ย่อมถ้อยอุจจาระลงในเวจจกฐินั้น.
บทว่า เอตฺ เม โหติ โภชนํ ความว่า อุจจาระนั้น เป็นอาหารของ
ข้าพเจ้าทุก ๆ วัน. บทว่า ยัม หทฺตมฺ ความว่า ก็ข้าพเจ้าถ้อยอุจจาระ
ที่ข้าพเจ้ากินเข้าไป. บทว่า เอตฺ โส อูปชีวติ ความว่า เปตผู้เป็น
ชีตนั้น เลี้ยงชีพ คือยังอดสภาพให้เป็นไป ด้วยการกินอุจจาระของ
ข้าพเจ้านั้น ทุก ๆ วัน.

ในคนเหล่านั้น กุฎุมพี คำภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักว่า การกิน
อุจจาระของท่าน ยังประเสริฐกว่าการบริโภคอาหารอย่างนี้. ส่วน
ภิกษุเป็นชีตนั้น ชักชวนกุฎุมพีในการ เช่นนี้ฉันใด ตนเองก็ได้คำ
เหมือนเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้ เปตนั้นจึงมีการเลี้ยงชีพ อันน่าตึย
แม้ว่ากุฎุมพินั้น. ท่านพระมหาโมคคัลลานะ กราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แล้วทรงแสดงโทษในการว่าร้ายแล้ว ทรง
แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่
มหาชนฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปฐมคูดชาทกเปตวัตถุที่ ๘

๕. อุตชาติกเปตวิัตถุที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตคนหนึ่งว่า :-

[๑๒๕] ท่านเป็นใครหนอ โผล่ขึ้นจากหลุมคูถ
ให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านมาร้องครวญครางอ้ออึ้ง
ไปทำไมเล่า ท่านมีกรรมอันลามกเป็นแน่.

นางเปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นนางเปรตได้
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลกเพราะได้ทำกรรมชั่วไว้
จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก ฯลฯ (เหมือนเรื่องที่ ๘)

จบ ทุติยอุตชาติกเปตวิัตถุที่ ๕

อรรถกถาทุติยอุตชาติกเปตวิัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปรตผู้กินคูถคนหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศนา มีคำ
เริ่มต้นว่า อุตกูปโต อุกคฺคฺคฺตฺวา ดังนี้.

เรื่องของนางเปรตนั้น เช่นกับเรื่องที่ติดต่อกันนั้น. ในเรื่อง
นั้น มาโดยอำนาจอุบาสกว่า อุบาสกได้สร้างวิหาร แต่ในเรื่องนี้
มีความแปลกกันเท่านั้นว่า อุบาสิกาได้สร้างวิหาร. คำที่เหลือ ใน
ท้องเรื่อง และในคาถา ไม่เคยมี.

จบ อรรถกถาทุติยอุตชาติกเปตวิัตถุที่ ๕

๑๐. กณเปตวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องเปรตหิวน้ำแล้วกินไม่ได้

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตทั้งหลายว่า :-

[๑๓๐] ท่านทั้งหลายเปลือยกาย มีรูปร่างผิว
พรรณน่าเกลียด ชุบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วย
เส้นเอ็น ผอมจนแลเห็นแต่ซี่โครงเช่นนี้ แนะ
ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านทั้งหลายเป็นอะไรหนอ.

เปรตทั้งหลายตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นเปรต
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมชั่วไว้
จึงจากมนุษยโลกไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ท่านทั้งหลายทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย
วาจา ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านทั้งหลาย
จึงจากมนุษยโลกไปสู่เปตโลก.

เปรตเหล่านั้นตอบว่า :-

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่ง
อันหาโทษมิได้มีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลายมิได้ก่อสร้าง

กุศลไว้แม้เพียงกิ่งมาสก เมื่อไทยธรรมมีอยู่ก็
ไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน พวกข้าพเจ้าหิวน้ำ จึงเข้าไป
ใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับกลายเป็นว่างเปล่าไป
เมื่อเวลาร้อน ข้าพเจ้าทั้งหลายเข้าไปสู่ร่มไม้
ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดแผดเผาไป และลมมี
ดังไฟแผดเผาพวกข้าพเจ้าฟุ้งไป ข้าแต่ท่านผู้
เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่จะเสวยทุกข์อันมี
ความกระหายเป็นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่นอัน
ชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น อนึ่ง ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้
ความหิวแผดเผาแล้วอยากอาหาร พวกกันไป
สิ้นทางหลายโยชน์ ก็ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย
จึงพากันกลับมา ข้าพเจ้าทั้งหลายนี้หาบุญมิได้
หนอ เมื่อมีความหิวโหยอดโรยมากขึ้น ก็พากัน
ล้มสลบลงที่พื้นดิน บางคราวก็ล้มนอนหงาย
บางคราวก็ล้มคว่ำ ดิ้นรนไปมา ก็ข้าพเจ้าเหล่านั้น
สลบอยู่ที่พื้นดินตรงที่ล้มอยู่นั่นเอง เอาศีรษะ
ชนหน้าอกกันและกัน ข้าพเจ้าเหล่านี้หาบุญมิได้
หนอ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่
จะเสวยทุกข์ อันมีความกระหายเป็นต้นนี้ และ
ทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น เพราะเมื่อ
ไทยธรรมมีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลายก็ไม่ได้ทำที่พึง

ແກ່ຕັນ ກໍຂ້າພເຈົ້າເລ່ານັ້ນໄປຈາກທີ່ນີ້ ໄດ້ກຳເນີດ
ເປັນມະນຸຍ໌ແລ້ວ ຈັກເປັນຜູ້ຮູ້ຄວາມປະສັງຄ໌ຂອງຜູ້ຂໍ
ເປັນຜູ້ສະມູຣຸດ໌ດ້ວຍສິລ ກະກຳກຸສລີເພີ່ມກຳເປັນແນ່.

ຈບ ຄວນເປຕ໌ວັຕຖຸທີ່ ໑໐

ອຣຣຸກຄາຄວນເປຕ໌ວັຕຖຸທີ່ ໑໐

ເມື່ອພຣະສາສດາ ປະຮັບອຸ່ຍໃນພຣະເຈດວັນມາວິຫາຣ ທຣງ
ປຣາຣກເປຣຕເປັນອັນມາກ ຈິງໄດ້ຕຣັສພຣະຄາຄານີ້ ມີຄຳເຣີມຕັ້ນວ່າ
ນຄຸຄາ ທຸພຸພຸຣຸຣຸປາຕຸຕ ດັງນີ້.

ໄດ້ຍິນວ່າ ໃນກຸຣງສາວັຕຖີ ມະນຸຍ໌ເປັນອັນມາກ ເປັນຄວນະ ໄມ່ມີ
ສຣັທຣາ ໄມ່ມີຄວາມເລື່ອມໄສ ມີຈິຕຸກຸມລທິນຄື ຄວາມຕຣະເນີກລຸ້ມຣຸມ
ເປັນຜູ້ເປື່ອນເນ້ນຕ່ອສຸຈຣິຕ ມີທານເປັນຕັ້ນ ມີຊີວິຕອຸ່ຍຸ່ນານ ເພຣາະກາຍ
ແຕກຕາຍໄປ ຈິງບັງເກີດໃນກຳເນີດເປຣຕ ໄກລ້ພຣະນຄຣ. ກາຍເລ່ັງ
ວັນເນັ່ງ ທ່ານພຣະມາໂມຄຄັລລານະ ກຳລັງເດີນບິນທບາຕໃນກຸຣງ
ສາວັຕຖີ ເື່ອນພວກເປຣຕໃນຮະວ່າງທາງ ຈິງຄາມດ້ວຍຄາຄາວ່າ :-

ພວກທ່ານເປື່ອຍກາຍ ມີຣຸປຳງສິວພຣຣຸຣຸ

ນຳເຄືືຍດ ຂຸບຜອມ ມີຕ້ວສະພຣັ່ງໄປດ້ວຍເສັ້ນເອີນ

ຜອມຈອນເື່ອນແຕ່ຊີໂຄຣງເຈັ່ນນີ້ ແນ່ທ່ານຜູນິຣທຸກຸ້

ພວກທ່ານເປັນໂຄຣ ເນອ ?

ບຣຣດາບທເລ່ານັ້ນ ບທວ່າ ທຸພຸພຸຣຸຣຸປາຕຸຕ ຄວາມວ່າ ທ່ານ
ເປັນຜູ້ມີຣຳງສິວພຣຣຸຣຸນຳເຄືືຍດ. ບທວ່າ ເຄ ນຸ ຕຸມເຫຸຕ ຄວາມວ່າ

พวกท่านเป็นใครหนอ. พระมหาโมคคัลลานะ เรียกเปรตเหล่านั้น
โดยสมควรแก่ตนว่า มาริสา.

เปรตได้ฟังดังนั้น จึงพากันประกาศความที่ตนเป็นเปรต
ด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นเปรต
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะการทำกรรมชั่ว
ไว้จึงจากมนุษยโลก ไปสู่เปตโลก ดังนี้

ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่เขาทำไว้อีก ด้วยคาถาว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา
และใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร พวกท่านจึง
จากมนุษยโลก ไปสู่เปตโลก.

จึงได้กล่าวกรรมที่ตนทำด้วยคาถาว่า :-

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้เป็นที่พึง
อันหาโทษมิได้มีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มิได้ก่อ
สร้างกุศลไว้ แม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรม
มีอยู่ ก็มิได้ทำที่พึงแก่ตน พวกข้าพเจ้าหิวน้ำ
จึงเข้าไปใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับกลายเป็นว่างเปล่า
ไป เมื่อเวลาร้อน พวกข้าพเจ้าเข้าไปสู่ร่มไม้
ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดแผดเผาไป และลมมี
ดังไฟแผดเผาพวกข้าพเจ้า ฟุ้งไป ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าควรจะเสวยทุกข์ อันมีความ

กระหายเป็นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่น อันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น อนึ่งพวกข้าพเจ้า เป็นผู้ถูกความหิวแผดเผาแล้ว อยากรักษา พากันไปเส้นทางหลายโยชน์ ก็ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย จึงพากันกลับมา พวกข้าพเจ้านี้หาบุญมิได้หนอ เมื่อมีความหิวโหยอดโรยมากขึ้น ก็พากันล้มสลบลงที่พื้นดิน บางคราวก็ล้มนอนหงาย บางคราวก็ล้มคว่ำ ดิ้นรนไปมา ก็พวกข้าพเจ้านั้นสลบอยู่ที่พื้นดิน ตรงที่ล้มอยู่นั่นเอง เอาศีรษะชนหน้าอกกันและกัน พวกข้าพเจ้านี้ หาบุญมิได้หนอ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าควรที่จะเสวยทุกข์ มีความกระหายเช่นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่น อันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น เพราะเมื่อไทยธรรมมีอยู่ พวกข้าพเจ้า ก็ไม่ได้ทำที่พึงแก่ตน ก็พวกข้าพเจ้านั้น ไปจากที่นี่ ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ ของผู้ขอ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล จักทำกุศลให้มากแน่ ๆ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อปี โยชนานิ คจฺฉาม ความว่า ข้าพเจ้าไปได้หลายโยชน์. อย่างไร ? คือเป็นผู้หิวอยากกินอาหาร. อธิบายว่า พวกข้าพเจ้า ถูกความหิวครอบงำมานาน อยากรักษา คืออยากลิ้มอาหาร แม้ครั้นไปอย่างนี้ ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย ก็พา

กันกลับมา. บทว่า **อุปปลุญตา** ได้แก่ พวกข้าพเจ้า ไม่มีบุญ คือ ไม่ได้ทำคุณงามความดีไว้.

บทว่า **อุตุตนา ปฏิกิราม** ความว่า บางคราวเป็นผู้นอนหงาย เป็นไปเหมือนอวัยวะน้อยใหญ่กระจัดกระจายไป. บทว่า **อวกุชชา ปตมเส** ความว่า บางคราวก็นอนคว่ำตกลงไป.

บทว่า **เต จ** ได้แก่ พวกข้าพเจ้านั้น. บทว่า **อูริ สีลญจ ฆฎุญญ** ความว่า นอนคว่ำตกลงไป เมื่อไม่อาจจะลุกขึ้นได้ สันจันงกอยู่ ประสบเวทนา เอาการและศิระเสียดสีกัน. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง นั้นแล.

พระเถระกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรม แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. มหาชนฟังธรรมนั้นแล้ว ละมลทิน คือ ความตระหนี่ ได้เป็นผู้ยินดีสุจริต มีทานเป็นต้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาตถปิฎกเปตวัตถุที่ ๑๐

๑๑. ปาฐลิตตเปตวัตถุ

เวมานิกเปรตคนหนึ่งได้กล่าวกะหญิงมนุษย์คนหนึ่งว่า :-

[๑๓๑] สัตว์นรกบางพวกท่านก็เห็นแล้ว สัตว์

เดียรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์ หรือเทวดาบาง

พวกท่านก็เห็นแล้ว ผลกรรมของคนที่เห็น

ประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว เราจักนำท่านไปส่งยัง

เมืองปาฐลิตต ท่านไปถึงเมืองปาฐลิตตแล้ว

จงทำกรรมอันเป็นกุศลให้มาก.

เมื่อหญิงนั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว มีความปลื้มใจ จึงกล่าวตอบ

ว่า :-

ข้าแต่เทพเจ้าผู้อันบุคคลพึงบูชา ท่าน

ปรารถนาความเจริญแก่ดิฉัน ปรารถนาประโยชน์

แก่กุศลแก่ดิฉัน ดิฉันจักทำตามคำของท่าน ท่าน

เป็นอาจารย์ของดิฉัน สัตว์นรกบางพวก ดิฉัน

ก็เห็นแล้ว สัตว์เดียรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์

หรือเทวดาบางพวกดิฉันก็เห็นแล้ว ผลกรรมของ

ตนดิฉันก็ได้เห็นเองแล้ว ดิฉันจักทำบุญให้มาก.

จบ ปาฐลิตตเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถาปาฐลีปุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภวิมานเปรตคนหนึ่ง จึงตรัสกาลานี้มีคำเริ่มต้นว่า ทิฏฐา
ตยา นิรยา ตีรจฺจนโยนิ ดังนี้

ได้ยินว่าพ่อค้าชาวกรุงสาวัตถีและชาวกรุงปาฐลีบุตรเป็น
อันมาก เล่นเรือไปยังสุวรรณภูมิ. บรรดาพ่อค้าเหล่านั้น พ่อค้า
คนหนึ่งเป็นอุบาสก เกิดป่วยไข้ มีจิตปฏิพัทธ์ในมาตุคาม ได้ทำ
กาละแล้ว. เขาแม้ได้ทำกุศลไว้ก็ไม่เข้าถึงเทวโลก เกิดเป็นวิมาน
เปรตในท่ามกลางมหาสมุทร เพราะเป็นมีจิตปฏิพัทธ์ในหญิง.
ก็หญิงที่เขา มีจิตปฏิพัทธ์นั้น ขึ้นเรือไปยังสุวรรณภูมิ. ลำดับนั้น
เปรตนั้นประสงค์จะจับหญิงนั้น จึงปิดกั้นไม่ให้เรือไป. ลำดับนั้น
พ่อค้าทั้งหลายพิจารณากันว่า เพราะเหตุอะไรหนอ เรือนี้จึงไม่
แล่น จึงให้จับสลากคนกาฬิกิณี สลากได้ถึงหญิงนั้นนั้นแหละ
ถึง ๓ ครั้ง โดยความสำเร็จของอมนุษย์. พวกพ่อค้าเห็นหญิงที่
เขามีจิตปฏิพัทธ์นั้น จึงให้หย่อนแพไม้ไผ่ลงในสมุทร ให้หญิงนั้น
ลงไปอยู่บนแพไม้ไผ่นั้น. พอหญิงนั้นลงไป เรือก็แล่นบ่ายหน้าไป
ยังสุวรรณภูมิโดยเร็ว. อมนุษย์ยกหญิงนั้นขึ้นยังวิมานของตน
อภิรมย์กับหญิงนั้น.

ครั้นล่วงไป ๑ ปี หญิงนั้นเกิดเบื่อหน่าย เมื่อจะขอร้องเปรต
นั้น จึงกล่าวว่า ดิฉันอยู่ในที่นี้ก็ไม่ได้เพื่อสร้างประโยชน์ใน

สัมปรายภพ คีละท่านผู้นิรทุกข์ ขอท่านจงนำข้าพเจ้าไปเมือง
ปาฏลีบุตร. เปรตนั้นถูกหญิงนั้นอ่อนวอน จึงกล่าวคาถา :-

สัตว์นรกบางพวกท่านก็เห็นแล้ว สัตว์

เดียรัจฉาน เปรต อสุรกาย มนุษย์ หรือเทวดา

บางพวก ท่านก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตนท่าน

เป็นประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว เราจะนำท่านไป

ส่งยังเมืองปาฏลีบุตร ท่านไปถึงเมืองปาฏลีบุตร

แล้ว จงทำกุศลธรรมให้มากเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทิฏฐา ตยา นิรยา ได้แก่แม่เฉพาะ
สัตว์นรกบางพวก ท่านก็เห็นแล้ว. บทว่า ตีรจฺฉานโยนิ มีวาจา
ประกอบความว่า แม่สัตว์ดิรัจฉานมี นาคและครุฑเป็นต้น ผู้มี
หิวกระหายเป็นต้น. บทว่า อสุรา ได้แก่ อสุร ชนิดกาลกัณฐิกาสูร
เป็นต้น. บทว่า เทวา ได้แก่ เทพชั้นจาตุมหาราชบางพวก. ได้
ยินว่าเปรตนั้น พาหญิงนั้น เทียวแสดงปัจเจกนรกเป็นต้น ใน
ระหว่างๆ ด้วยอานุภาพของตน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวอย่างนี้.
บทว่า สยมทุทส กมุวิปากมตฺตโน ความว่า หญิงนั้น ไปเห็น
สัตว์นรกเป็นต้นโดยพิเศษ ก็ได้เห็นประจักษ์ซึ่งวิบากกรรมที่ตน
ทำไว้ ด้วยตนเอง. บทว่า เนสุตฺตมิ ตํ ปาฏลีบุตรมกฺขตํ ความว่า
บัดนี้ เราจักนำท่านอันใครป้องกันไม่ได้ ไปยังเมืองปาฏลีบุตร
โดยร่างของมนุษย์นั้นแล. แต่ท่านครั้นไปถึงเมืองปาฏลีบุตรแล้ว

จงทำกุศลกรรมให้มาก อธิบายว่า เจ้าจงเป็นผู้ประกอบขวนขวาย
ยินดีในบุญ เพราะเจ้าเห็นวิบากของกรรมโดยประจักษ์แล้ว.

ลำดับนั้น หญิงนั้น ครั้นได้ฟังคำของเปรตนั้นแล้ว มีความ
ดีใจ กล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่เทพเจ้า ผู้อันบุคคลพึงบูชา ท่าน

ปรารถนาความเจริญแก่ดิฉัน ปรารถนาประโยชน์

เกื้อกูลแก่ดิฉัน ดิฉันจักทำตามคำของท่าน ท่าน

เป็นอาจารย์ของดิฉัน สัตว์นรกบางพวก ดิฉันก็

เห็นแล้ว สัตว์ดิรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์ หรือ

เทพดาบางพวก ดิฉันก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตน

ดิฉันก็ได้เห็นด้วยตนเองแล้ว ดิฉันจักทำบุญไว้

ให้มาก.

ลำดับนั้น เปรตนั้น จึงพาหญิงนั้นไปทางอากาศ พักไว้ใน
ท่ามกลางเมืองปาฐลีบุตร แล้วก็หลีกไป. ลำดับญาติและมิตรเป็นต้น
ของหญิงนั้น เห็นเปรตนั้นแล้ว ดีใจยิ่งนักว่า เมื่อก่อนพวกเรา
ได้ฟังมาว่า เจ้าถูกเขาโยนลงไปในมหาสมุทรตายแล้ว เจ้านั้นคือ
หญิงนี้แหละ พวกเราเห็นแล้วหนอ มาโดยสวัสดิ์ แล้วมาประชุมกัน
ถามถึงประวัติของนาง. จำเดิมแต่นั้น นางก็ได้เล่าเรื่องทั้งหมด
ที่ตนเห็นและที่ตนเสวยมา แก่พวกญาติและมิตรเป็นต้นนั้น พ่อค้า
ชาวกรุงสวตฺติเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดาในเวลาที่ได้ถึง
กรุงสวตฺติ โดยลำดับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ส่วนข้างหนึ่ง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 576

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ จึงแสดงธรรมแก่บริษัท ๔
มหาชน ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดความสังเวช ได้ยินดีในกุศลธรรม
มีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปาฏลีปุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. อัมพวนเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตฝากทรัพย์ไปให้ลูกใช้หนี้

พวกพ่อค้าได้ถามเวมานิกเปรตคนหนึ่งว่า :-

[๑๓๒] สระโบกขรณีของท่านนี้น้ำรื่นรมย์ดี มี
พื้นราบเรียบ มีทำนองงดงาม มีน้ำมาก ดารดาษ
ไปด้วยปทุมชาติต่าง ๆ มีดอกอันบานดีกลิ่น-
กล่นด้วยหมู่ภมร ท่านได้สระโบกขรณี อันเป็น
ที่พอใจนี้อย่างไร สวณมะม่วงของท่านนี้น้ำ
รื่นรมย์ดี เพลิดเพลินทุกฤดู มีดอกบานเป็นนิตย์
นิรันดร์ กลิ่นกล่นด้วยหมู่ภมร ท่านได้วิมาน
นี้อย่างไร.

เวมานิกเปรตนั้นตอบว่า :-

สระโบกขรณีมีร่มเงาอันเยือกเย็น น้ำ
รื่นรมย์ใจ ข้าพเจ้าได้ในที่นี่ เพราะทานที่ธิดา
ของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ ข้าวยาตุ แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย.

เวมานิกเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำพวกพ่อค้า
ไปดูทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะ แล้วสั่งว่า พวกท่านจงถือเอาเป็นส่วนตัว
กึ่งหนึ่งจากทรัพย์นี้ แล้วให้ธิดาของเราใช้หนี้ที่เราขี้เมาเมา กึ่งหนึ่ง
เถิด.

พวกพ่อค้ากลับมาถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้บอกแก่ธิดาของ
เปรตนั้น แล้วได้ให้ทรัพย์ส่วนที่เปรตนั้นให้แก่คนแก่เทพธิดานั้น
นางได้ให้กหาปณะร้อยกหาปณะแก่เจ้าหนี้แล้วให้ทรัพย์ที่เหลือ
แก่สหายของบิดา ส่วนคนรับทำการใช้สอยกฐัมพินนั้นอยู่ กฐัมพินนั้น
กลับคืนทรัพย์นั้นให้แก่นาง แล้วยกนางให้เป็นภรรยาของบุตรชาย
คนหัวปี ต่อมาภายหลัง นางมีบุตรคนหนึ่ง ได้กล่าวคาถาเป็นเชิง
กล่อมบุตรว่า :-

ขอท่านทั้งหลาย จงดูผลแห่งทานที่จะพึง

เห็นเอง และผลของความข่มใจ ความตำรวม

เราเป็นทาสอยู่ในตระกูลของลูกเจ้า บัดนี้ มาเป็น

ลูกสะใภ้เป็นใหญ่ในเรือน.

ภายหลัง พระศาสดาทรงเห็นนางมีญาณแก่กล้าจึงทรงแผ่
พระรัศมีไปแสดงพระองค์ให้ปรากฏ ครอบงำอยู่เฉพาะหน้า
แล้วได้ตรัสพระคาถานี้ความว่า :-

ความประมาท ย่อมครอบงำบุคคลผู้ติด

อยู่ในความยินดีในร้าย ในความรักความชังใน

ทุกข์และสุข.

จบ อัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

อรรถกถาอัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
อัมพเปรต จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า อยญจ เต โปกฺขรณิ
สุรุมมา ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี มีคฤหบดีคนหนึ่ง ผู้เสื่อมสิ้นจาก
โภคสมบัติ. ภริยาของเขาก็ตาย ยังมีธิดาคนเดียวเท่านั้น. เขาได้
ให้ธิดานั้นไปอยู่เรือนมิตรของตน เอาเงินที่ยืมมา ๑๐๐ กหาปณะ
ไปซื้อสิ่งของ บรรทุกเกวียนไปค้าขาย ไม่นานนักก็ได้เงิน ๕๐๐
กหาปณะ อันเป็นกำไรพร้อมทั้งต้นทุนแล้วกลับมาพร้อมด้วยเกวียน
ในระหว่างทางพวกโจรดักรุมปล้นหมู่เกวียน. พวกหมู่เกวียนแตก
กระจายหนีไป. ฝ่ายคฤหบดีนั้น ซ่อนกหาปณะไว้ที่กอไม้แห่งหนึ่ง
แล้ว แอบอยู่ในที่ไม้ไผ่. พวกโจรจับคฤหบดีนั้นฆ่าทิ้งเสีย. เพราะ
ความโลภในทรัพย์ เขาจึงบังเกิดเป็นเปรตในที่นั้นนั่นเอง.

พวกพ่อค้าไปยังกรุงสาวัตถี เล่าเรื่องนั้น ให้ธิดาของเขาทราบ.
ธิดานั้น เกิดโทมนัสอย่างยิ่ง ร่ำไรอย่างหนัก เพราะความตาย
ของบิดา และเพราะภัยแห่งเลี้ยงชีพ. ลำดับนั้น กุฎุมพีผู้เป็นสหาย
ของบิดานั้น จึงกล่าวปลอบโยนนางว่า ธรรมดาว่า ภาชนะดิน
ทั้งหมดมีความแตกไปเป็นที่สุด ฉันทใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็มิ
การแตกไปในที่สุด ฉันทนั้นเหมือนกัน. ธรรมดาว่า ความตายย่อม
ทั่วไปแก่สรรพสัตว์ และไม่มีการตอบแทนได้ เพราะฉะนั้น เจ้า

อย่าเศร้าโศก อย่าปริเทวะ ถึงบิดาไปน้กละ เราจะเป็นบิดาของ
เจ้า เจ้าจึงเป็นธิดาของเรา เราจะทำหน้าที่แทนบิดาของเจ้า เจ้า
อย่าเสียใจ จงยินดีอยู่ในเรือนนี้ ให้เหมือนเรือนบิดาของเจ้าเถิด.
หญิงนั้น สงบความเศร้าโศกลงได้ ตามคำของกณฺฐพินฺน์ เกิดความ
เคารพ และความนับถือมาก ในกณฺฐพินฺน์ เหมือนในบิดาเป็นผู้มี
ปกติทำการชวนชวาย ประพฤติตามกณฺฐพินฺน์ โดยภาวะที่ตนเป็น
คนกำพร้า ประารถจะทำกิจเพื่อผู้ตาย อุทิศถึงบิดา จึงต้มข้าว
ยาสุแล้ว วางผลมะม่วงมีรสอร่อย สุกได้ที่เหมือนสีเหมือนมโนศิลา
วางไว้ในถาดสัมฤทธิ์ให้ทำสีถือเอาข้าวยาสุ และผลมะม่วง ไปยัง
วิหาร ถวายบังคมพระศาสดา กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ขอพระองค์จงทำความอนุเคราะห์ ด้วยการรับทักษิณ
ของหม่อมฉัน พระศาสดามีพระมนัสอันพระมหากรุณากระตุ้น
เดือน เมื่อจะทรงทำมโนรถของนางให้เต็มเปี่ยม จะแสดงอาการน้่ง.
นางรำเรงยินดี ได้ลาดผ้าอันบริสุทธิ์สะอาดที่ตนน้อมเข้าไปใน
บวรพุทธอาสน์ที่บรรจงจัดไว้ถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
ประทบน้่งบนอาสนะที่แล้ว.

ลำดับนั้น หญิงนั้น จึงน้อมข้าวยาสุเข้าไปถวายพระผู้มี-
พระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับข้าวยาสุแล้ว ลำดับนั้น
จึงถวายข้าวยาสุแม่แก่ภิกษุทั้งหลาย อุทิศสงฆ์แล้วล้างมือ น้อม
ผลมะม่วงเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าอีก. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงเสวยผลมะม่วงเหล่านั้น. นางถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า

แล้ว กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทักษิณาทิหม่อมฉัน
บำเพ็ญให้เป็นไป ด้วยการถวายเครื่องลาด ข้าวยาคุ และผลมะม่วง
นั้น ขอบจนถึงบิดาของหม่อมฉันเกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า
จงสำเร็จอย่างนั้นเถิด แล้วทรงกระทำอนุโมทนา นางถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ทำปักษิณแล้วหลีกไป. พอนางอุทิศ
ส่วนบุญ เปเรตนั้นก็กลับได้ สวนมะม่วง วิมาน ดันกัลปพฤษ์
และสระโบกขรณี กับทิพยสมบัติอันใหญ่หลวง.

ครั้นสมัยต่อมา พ่อค้าเหล่านั้น เมื่อจะไปค้าขาย ได้เดินไป
ทางนั้นนั่นแหละ ได้พักแรมคืนหนึ่ง ในที่ที่ตนได้เคยอยู่มาก่อน.
เปเรตนั้น เห็นพ่อค้าเหล่านั้นแล้ว จึงแสดงตนแก่พ่อค้าเหล่านั้น
พร้อมทั้งสวนและวิมานเป็นต้น. พ่อค้าเหล่านั้น เห็นดังนั้น เมื่อ
จะถามถึงสมบัติที่เปเรตนั้นได้มา จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถานี้ว่า :-

สระโบกขรณี ของท่านนี้ นารีนรมย์ดี
มีพื้นที่ราบเรียบ มีท่างดงาม มีน้ำมาก ดารดาษ
ไปด้วยปทุมชาติต่าง ๆ มีดอกอันบานสะพรั่ง
เกลื่อนกล่นด้วยหมู่ภุมร ท่านได้สระโบกขรณี
อันเป็นที่พอใจนี้อย่างไร สวนมะม่วงของท่านนี้
นารีนรมย์ดี เพลิดเพลินทุกฤดูกาล มีดอกบานเป็น
นิตยนิรันดร เกลื่อนกล่นไปด้วยหมู่ภุมร ท่าน
ได้วิมานนี้อย่างไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุรมฺมา แปลว่า นำรินรมย์.
บทว่า สฺมา แปลว่า มีพื้นที่ราบเรียบ. บทว่า สุตฺตฺตา ได้แก่ มีทำดี
เพราะมีบันไดแล้วด้วยแก้ว บทว่า มโหทฺทา แปลว่า มีน้ำมาก.

บทว่า สพฺโพทฺถํ ได้แก่ นำมาซึ่งความสุขทุกฤดูกาล ด้วย
ต้นไม้ที่สะพรั่งไปด้วยดอกและผลเป็นต้น. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าว
ว่า ย่อมแผ่ผล ดังนี้. บทว่า สุปฺปฺพิตฺตํ แปลว่า บานสะพรั่งอยู่
เป็นนิตย์.

เปตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกถึงเหตุแห่งการได้สระโบก-
ขรณีเป็นต้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

สระโบกขรณี มีร่มเงาอันเชือกเย็น นำ
รินรมย์ใจ ข้าพเจ้าได้ในที่นี้ เพราะทานที่ธิดา
ของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ ข้าวยาคุ แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เตน เม อิทฺ ลพฺภติ ความว่า เพราะ
ทานที่ธิดาของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ และข้าวยาคุ แต่พระผู้-
มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์ อุทิศข้าพเจ้า มะม่วงสุกอันแผ่ผล
ทุกฤดูกาล ก็ได้สำเร็จเป็นน้ำทิพย์ ในสระโบกขรณี อันเป็นที่ฟูใจ
อันเป็นทิพย์นี้ ด้วยการให้ข้าวยาคุและเครื่องลาด ย่อมให้สำเร็จ
เป็นสระโบกขรณี มีร่มเงาเชือกเย็น นำรินรมย์ใจ ในสวน วิมาน
และต้นกัลปพฤกษ์ เป็นต้นในที่นี้.

ก็แลเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำพ้อคำเหล่านั้น
ไปแสดงทรัพย์สิน ๕๐๐ กหาปณะนั้น แล้วกล่าวว่า ขอท่านจงรับเอา
กึ่งหนึ่งจากส่วนนี้ จงให้แก่ธิดาของเรา ด้วยประสงค์ว่า นางจง
ชำระหนี้ ที่เรากู้เขามา กึ่งหนึ่งตัวจงเป็นอยู่สบายเถิด. พ้อคำ
ถึงกรุงสาวัตถิ โดยลำดับแล้ว จึงบอกแก่ธิดาของเปรตนั้นแล้ว
ได้ให้ส่วนที่เปรตนั้น ได้ให้แก่ตน แก่นางนั่นเอง. นางได้ใช้หนี้
ทรัพย์สิน ๑๐๐ กหาปณะ แก่พวกเจ้าหนี้ นอกนั้น ได้ให้แก่กฐุมพินัน
ผู้เป็นสหายบิดาตน ส่วนตนเองทำการขวนขวายอยู่อาศัย. กฐุมพินัน
นั้น ได้ให้คืนแก่นางนั้นนั่นเอง ด้วยพูดว่า จงเป็นทรัพย์สินของตัวเอง
ทั้งหมดเถอะ แล้วแต่งงานนางกับบุตรคนโตของตน.

เมื่อกาลผ่านไป นางได้บุตรคนหนึ่ง เมื่อจะล้อเล่นกับบุตร
จึงกล่าวคำนี้ว่า :-

ขอท่านทั้งหลาย จงดูผลทาน ที่จะพึงเห็น

เอง และผลแห่งความขมใจ ความสำรวม เรา

เป็นทาสอยู่ในตระกูลของลูกเจ้า บัดนี้ มาเป็น

ลูกสะใภ้ เป็นใหญ่ในตระกูล

ภายหลังวันหนึ่ง พระศาสดา ทรงตรวจดูนางว่ามีญาณ
แก่กล้า จึงทรงแผ่พระรัศมีไปแสดงพระองค์ให้ปรากฏ ประหนึ่ง
ประทับอยู่เฉพาะหน้า แล้วได้ตรัสพระคำนี้ความว่า :-

ความประมาท ย่อมครอบงำ บุคคลผู้ติด

อยู่ในความยินดียินร้าย ในความรักความชัง

ในทุกข์และสุข.

ในเวลาจบคาถา นางดำรงอยู่ในโศคาปีตติผล. ในวันที่สอง
นางได้ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แล้วแสดงธรรม
แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน
ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

๑๓. อักขรูกขเปตวัตถุ

ภุมมเทวดาคนหนึ่งได้กล่าวเตือนอุบาสกคนหนึ่งว่า

[๑๓๓] บุคคลให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ผล
อย่างอื่นที่น่าปรารถนา น่าใคร่มีมาก เพราะฉะนั้น
ท่านจงให้ทาน แล้วท่านจักพ้นจากทุกข์และความ
ฉิบหาย ทั้งจักได้ประสบสุขอันเป็นไปในปัจจุบัน
และสัมปรายภพ เพราะทานนั้น ขอท่านจงคืน
เถิดอย่าได้ประมาท.

จบ อักขรูกขเปตวัตถุที่ ๑๓

อรรถกถาอักขรูกขเปตวัตถุที่ ๑๓

เรื่องอักขทายกเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า ยัม ททาติ น ตัม โหติ
ดังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี มีอุบาสก
ชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง เอาเกวียนหลายเล่มบรรทุกสินค้าไปขาย
ต่างประเทศ ขายสินค้าของตนในประเทศนั้นแล้ว ก็ซื้อเอาสินค้า
ต่างประเทศกลับมา เดินทางมุ่งไปกรุงสาวัตถี. เมื่ออุบาสกนั้น
กำลังเดินทางเพลาเกวียนเล่มหนึ่งหักในดง. ลำดับนั้น บุรุษคนหนึ่ง
ได้เอาฟืนและขวาน เพื่อจะตัดไม้ ออกจากบ้านตน เทียวไปในป่า
ถึงที่นั้น พบอุบาสกนั้น ผู้ถึงความโทมัส เพราะเพลาเกวียนหัก

จึงคิดว่า พ่อค่านี้อาจลำบากในคง เพราะเพลากวียนหัก อาศัย
ความอนุเคราะห์ จึงตัดท่อนไม้มาค้ำเพลากวียนให้มั่นคงแล้ว
ประกอบกวียน ให้ไป.

สมัยต่อมา บุรุษนั้น ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นภุมมเทวดา
อยู่ในดงนั้นนั่นแหละ พิจารณาถึงกรรมของตน ในเวลารাত্রี
จึงไปเรือนของอุบาสกนั้น ยืนอยู่ที่ประตูเรือนกล่าวคาถาว่า :-

บุคคลให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ผล
อย่างอื่นที่น่าปรารถนา นำใคร่มีมาก เพราะ
ฉะนั้น ท่านจงให้ทานแล้ว ท่านจักพ้นจากทุกข์
และความฉิบหาย ทั้งจักได้ประสบสุขอันเป็นไป
ในปัจจุบันและสัมปรายภพ เพราะท่านนั้น ขอ
ท่านจงตื่นเถิด อย่าประมาทเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยัม ททาติ น ตัม โหติ ความว่า
ทายกยอมให้ไทยธรรมใด ไทยธรรมนั้นแหละ ย่อมไม่มีโดยความ
เป็นผลแห่งทานนั้น ในปรโลก, โดยที่แท้ นามอย่างอื่น ที่มีผล
น่าปรารถนา นำใคร่ ก็มีอยู่มากทีเดียว เพราะฉะนั้น พวกท่าน
จงให้ทานนั้นนั่นแหละ คือ จงให้ทานโดยประการใดประการหนึ่ง
ทีเดียว. ภุมมเทวดา กล่าวเหตุในข้อนี้ว่า ครั้นให้แล้ว ย่อมพ้น
จากทุกข์และความฉิบหายทั้งสอง, อธิบายว่า ครั้นให้ทานแล้ว
ย่อมพ้นทุกข์และความพินาศ ทั้งปัจจุบัน ทั้งสัมปรายภพ. ในข้อว่า
อุกยัม เตน ทานเนน คจฺจติ นี้ พึงประกอบความดังนี้ว่า เพราะการ

ให้ฉัน เขาข้อมเข้าถึง คือ ข้อมประสบสุขทั้ง ๒ คือ สุขในปัจจุบัน และสุขในสัมปรายภพ ทั้งข้อมประกอบด้วยอำนาจหิตสุขทั้งแก่ตน และสังคม. บทว่า ชาครต มา ปมชชต ความว่า จงตื่นเพื่อยัง อันห้ามอนัตตะทั้งสอง ยังประโยชน์ทั้งสองให้สำเร็จอย่างนี้ และ จงจัดเตรียมอุปกรณ์ แล้วจงอย่าประมาทในทานนั้น. ก็ในที่นี้ เพื่อจะแสดงถึงความเอื้อเฟื้อ ท่านจึงกล่าวซ้ำ.

พ่อค้าพิจารณาถึงกิจของตนแล้ว กลับถึงกรุงสาวัตถี โดย ลำดับ ในวันที่ ๒ จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้น ให้เป็นอัฐูปัตติเหตุ แล้วทรง แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์ แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อักขรูกนเปตวัตถุที่ ๑๓

๑๔. โภคสังหารณเปตวิัตถุ

ในเวลารাত্রี หญิงเปรต ๔ คน ถูกทุกข์ครอบงำ จึงพากัน
ร้องรำพันด้วยเสียงดังอย่างน่ากลัวว่า :-

[๑๓๔] พวกเรารวบรวมโภคทรัพย์ไว้โดยชอบ
กรรมบ้าง โดยไม่ชอบกรรมบ้าง แต่คนอื่นๆ
พากันใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น ส่วนพวกเรา
กลับมีส่วนแห่งทุกข์.

จบ โภคสังหารณเปตวิัตถุที่ ๑๔

อรรถกถาโภคสังหารณเปตวิัตถุที่ ๑๔

เรื่องนางโภคสังหารณเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า มยฺ โภเค ตํ หริมา
ดังนี้ เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวัน
มหาวิหาร หญิง ๔ คน ในกรุงราชคฤห์ ทำการค้าขายด้วยเนยใส
น้ำผึ้ง น้ำมัน และข้าวเปลือกเป็นต้น ด้วยเครื่องนับโก่งเป็นต้น
รวบรวมโภคทรัพย์โดยไม่แยบคาย. เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ
กายแตก หญิงเหล่านั้นไปบังเกิดเป็นนางเปรต อยู่ที่หลังคูนอกเมือง
ในเวลากลางคืน นางเปรตเหล่านั้น ถูกความทุกข์เข้าครอบงำ
ร้องบ่นเพื่อด้วยเสียงขรมน่าสะพึงกลัว ด้วยคาถาว่า :-

พวกเรารวบรวมโภคทรัพย์ไว้ โดยชอบ

ธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง แต่คนอื่น ๆ

พากันใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น แต่พวกเรา

กลับมีส่วนแห่งทุกข์.

มนุษย์ทั้งหลาย ฟังเสียงนั้นแล้ว กลัวสะดุ้งตกใจ เมื่อราตรีสว่าง ตระเตรียมมหาทาน เพื่อภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน นิมนต์พระศาสดา และภิกษุสงฆ์ อังคาส ด้วยขาทนียะและโกชนียะ อันประณีต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว จึงกราบทูลให้ทรงทราบถึงเรื่องนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสว่า อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย เสียงนั้นไม่มีอันตรายอะไร ๆ แก่ท่านทั้งหลาย ส่วนเปรตทั้ง ๔ คนนั้น ถูกความทุกข์ครอบงำ กล่าวถึงกรรมที่ตนทำชั่ว ร้องให้เสียงรำไร พลังกล่าวคานี้ว่า :-

พวกเรารวบรวมโภคทรัพย์ไว้ โดยชอบ

ธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง คนอื่น ๆ พากัน

ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น แต่พวกเรากลับเป็น

ผู้มีส่วนแห่งทุกข์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โภคได้แก่ อุปกรณ์พิเศษแห่งทรัพย์เครื่องปลื้มใจ มีผ้าและอาภรณ์เป็นต้น อันได้ชื่อว่า โภคะ เพราะอรรถว่าเป็นบุคคลพึงใช้สอย. บทว่า สัมหริมุหา ความว่า ผู้มีจิตอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ รวบรวมไว้ ไม่ให้อะไร ๆ

แก่ใคร ๆ. บทว่า สมน วิสเมน จ ได้แก่ โดยชอบธรรม และ
ไม่ชอบธรรม อีกอย่างหนึ่ง ความว่า บัดนี้ คนอื่น ๆ ใช้สอยโกศ
เหล่านั้น ที่เรารวบรวม โดยไม่ชอบธรรม อันเป็นของเทียมกับ
ความชอบธรรม. บทว่า มยฺหิ ทุกฺขสฺส ภากิณี ความว่า ฝ่ายพวกเรา
บัดนี้ เป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ใหญ่ อันนับเนื่องในกำเนิดเปรต คือ
เสวยทุกข์ใหญ่ เพราะตนไม่ได้ทำสุจริตอะไร ๆ ไว้ และทำแต่
ทุจริต.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสคาถาที่นางเปรตนั้น กล่าวแล้ว
อย่างนี้ จึงตรัสประวัติของนางเปรตเหล่านั้น แล้วทรงกระทำเรื่อง
นั้นให้เป็นอรรถอุปมาเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้ว ทรงประกาศสัจจะสูงๆ ขึ้นไป ในเวลาจบสัจจะ ชนเป็น
อันมาก บรรลุโศคาปัตติผลเป็นต้น ฉะนี้แล

จบ อรรถกถาโกศสังหรณเปตวัตถุที่ ๑๔

๑๕. เสด็จปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยที่สุดไม่มี

พระศาสดาได้ตรัสพระคาถาที่เปต ๔ คน ประรภจะกล่าว
คนละคาถาให้บริบูรณ์ว่า :-

[๑๓๕] เมื่อพวกเราพากันหมกไหม้อยู่ในนรก

๖ หมิ่นปีเต็มบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง เมื่อไร
ที่สุดจักมี.

ที่สุดไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดยอม
ไม่ปรากฏ แนะนำผู้ไม่รู้ทุกข์ เพราะเรากับท่าน
ได้ทำบาปกรรมไว้.

พวกเราเหล่าใดไม่ให้อายุขัยของเรา
เหล่านั้นยอมเป็นอยู่ลำบาก เมื่อไทยธรรมมีอยู่
พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน.

เรานั้นไปจากเปตโลกนี้ ได้กำเนิดเป็น
มนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
สมบรูณ์ด้วยศีล ทำกุศลให้มากเป็นแน่.

จบ เสด็จปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

อรรถกถาเสฏฐิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

เรื่องเปรตผู้เป็นบุตรเศรษฐีนี้ มีคำเริ่มต้นว่า **เสฏฐิวสุตสหัส-**
ธานี ดังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเชตะวันกรุงสาวัตถี
ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ทรงประดับตกแต่งแล้ว
เสด็จขึ้นคองช้างเผือกประเสริฐ เสด็จเทียบพระนครด้วยราชฤทธิ์
อันใหญ่ ด้วยราชานุภาพอันใหญ่ ทรงทอดพระเนตรเห็นแล้ว หึง
คนหนึ่ง มีส่วนเปรียบด้วยนางเทพอัปสรเพราะสมบูรณ์ด้วยรูป
เปิดหน้าต่างชั้นบนปราสาท ในเรือนหลังหนึ่งแลดูการตกแต่ง
องค์พระราชนั้น มีจิตกลุ่มมุ่นด้วยความฟุ้งแห่งกิเลสที่เกิดขึ้น
โดยจับพลันในอารมณ์ที่ไม่เคยเห็น แม้จะมีชนในพระราชวังผู้
สมบูรณ์ด้วยคุณวิเศษ มีตระกูล รูป และอาจระเป็นต้น ก็มีจิต
ปฏิบัติในหึงนั้น ด้วยอำนาจจิตที่ข่มได้ยาก เกิดเร็วดับเร็วเป็น
สภาวะ จึงได้ให้สัญญาแก่บุรุษผู้นั่งอยู่หลังพระอาสน์ว่า เธอจง
ตรวจดูปราสาทนี้และหึงนี้ แล้วเสด็จเข้าไปยังพระราชนิเวศน์.
เรื่องอื่นทั้งหมดพึงทราบโดยนัยที่มาแล้วในเรื่องอัมพสักขรเปรต
นั้นแล.

ส่วนความแปลกกันมีดังต่อไปนี้ :- ในเรื่องนี้ บุรุษมาใน
เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต เมื่อเขาปิดประตูเมือง จึงวางคินสีรุณ
และดอกอุบลที่ตนนำมา ไว้ที่บานประตูเมือง แล้วไปยังพระเชตะวัน-

มหาวิหารเพื่อจะนอน. ฝ่ายพระราชเสด็จเข้าที่ประทับบนที่บรรทม อันเป็นสิริ ในเวลามัชฌิมยาม ได้ทรงสดับอักษร ๔ ตัว เหล่านี้ คือ ส น ทู โส ด้วยเสียงขรม เหมือนเปล่งออกด้วยลำคอใหญ่ ได้ยินว่า ในอดีตกาล เศรษฐีบุตร ๔ คน ชาวเมืองสาวัตถี มัวเมาด้วยความเมาในโภคทรัพย์ ได้ประสอกุศลเป็นอันมาก ด้วยอำนาจกรรมที่สั่งเสพภรรยาคนอื่น. ในเวลาเป็นหนุ่ม ภายหลังทำกาละแล้ว บังเกิดในโลหภูมิ ไกล้นครนั้นนั่นเอง ใหม้อยู่ถึงขอบปาก โลหภูมิประสงค์จะกล่าวคาถาคนละคาถา จึงได้กล่าวเพียงอักษร ดันแห่งคาถาเหล่านั้นที่ตนเปล่งขึ้น ได้รับเวทนาจึงกลับลงสู่โลหภูมิ.

ฝ่ายพระราชทรงสดับเสียงนั้น สดุ้งตกพระทัย ทรงสลด เกิดขนพองสยองเกล้า ทรงให้ราตรีที่เหลือนั้นล่วงไปโดยลำบาก พอรাত্রีสว่าง จึงรับสั่งให้เรียกปุโรหิตมาแล้วตรัสเล่าเรื่องนั้น. ปุโรหิตเป็นคนติดลาภ ว่าพระราชสดุ้งตกพระทัย จึงคิดว่า อุบายอันเป็นเหตุให้เกิดลาภแก่เราและแก่พวกพราหมณ์ เกิดขึ้นแล้วทูล จึงทูลว่า ข้าแต่มหाराช อุบัติวันตราอย่างใหญ่หลวงนี้ เกิดขึ้นแล้วหนอ ขอพระองค์จงบัญชาญอันประกอบด้วยหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง พระราชทรงสดับคำของปุโรหิตนั้นแล้ว จึงสั่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า เออ พวกเธอจงตระเตรียมอุปกรณ์ยัญ ๔ หมวด แห่งวัตถุทั้งมวล. พระนางมัลลิกาเทวี ได้ทรงสดับดังนั้น จึงทูลพระราชว่า ข้าแต่พระมหाराชเจ้า เพราะเหตุไร พระองค์ ทรงสดับคำของปุโรหิตนั้นแล้ว จึงมีพระประสงค์จะกระทำกิจ คือ

การฆ่าและเบียดเบียนสัตว์เป็นอันมาก พระองค์ควรทูลถามพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระญาณอันเที่ยวไปไม่ติดขัดในที่ทั้งปวง มิใช่
หรือ. และพระองค์ควรปฏิบัติอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์
แก่พระองค์. พระราชาทรงสดับคำของพระเทวีแล้ว เสด็จไปเฝ้า
พระศาสดากราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มี-
พระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนมหาบพิตร เหตุจากเสียงนั้นที่จะเป็นอันตราย
อะไร ๆ แก่พระองค์หาไม่มี ดังนี้แล้ว จึงได้ตรัสประวัติของสัตว์
เกิดในโลหภูมิเหล่านั้น ตั้งแต่ต้นจึงได้ตรัสคาถาที่ปรตเหล่านั้น
เริ่มเปล่งแต่ละตน ให้บริบูรณ์ว่า :-

เมื่อพวกเราพากันหมกไหม้ในนรก หก-
หมื่นปีเต็มบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง เมื่อไร
ที่สุดจักมี.

ที่สุดไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดยอม
ไปปรากฏ แนะนำผู้บริสุทธิ เพราะเรากับท่าน
ได้ทำบาปกรรมไว้.

พวกเราเหล่าใดไม่ให้อภัยที่มีอยู่ พวกเรา
เหล่านั้นยอมเป็นอยู่ลำบาก เมื่อไทยธรรมมีอยู่
พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก่ตน.

เรานั้นไปจากเขตโลกนี้ ได้กำเนิดเป็น
มนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
สมบุญด้วยดี ทำกุศลให้มากเป็นแน่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สฏฺฐิวสฺสสหฺसानิ แปลว่า หกหมื่นปี. ได้ยินว่าสัตว์ผู้เกิดในโลหกุมภินรกนั้น จมลงไปเบื้องล่างถึงพื้น ภายใต้ สามหมื่นปี แม้ขึ้นมาข้างบนจากพื้นล่างนั้นถึงส่วนขอบปาก สามหมื่นปีเหมือนกัน, ด้วยสัตตญานันั้น เปรตนั้นประสงค์จะกล่าว คาถาว่า สฏฺฐิวสฺสสหฺसानิ ปริปฺลฺลณานิ สพุพฺโธ พวกเราหมกไหม้อยู่ในนรก หกหมื่นปีเต็มบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ดังนี้ จึงกล่าวว่า ส ประสบเวทนาเกินประมาณ ล้มคว่ำหน้าลง. ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคานันนั้นให้บริบูรณ์ ก็พระราชา. แม้ในคาถาที่เหลือก็เช่นนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กทา อนฺโต ภวิสฺสติ ความว่า เมื่อพวกเราหมกไหม้อยู่ในโลหกุมภินรก เมื่อไรหนอ ที่สุดแห่งทุกข์นี้จักสิ้นสุดลง.

บทว่า ตถา हि ความว่า ที่สุดแห่งทุกข์นี้ย่อมไม่มีแก่ท่าน และแก่เรา ที่สุดจักไม่ปรากฏ ฉันใด พึงกล่าวเปลี่ยนวิถิตว่า ท่านกับเราได้กระทำการอันลามกไว้ ฉะนั้น นั่น คือ โดยประการนั้น.

บทว่า ทฺวชฺชิวตี ได้แก่ ชีวิตอันวิญญูชนพึงติเตียน. บทว่า เย สนฺเต ความว่า พวกเราเหล่าใด เมื่อไทยธรรมมีอยู่ คือปรากฏอยู่. บทว่า น ททฺมฺหเส แปลว่า ไม่ได้ให้แล้ว. เพื่อจะกระทำเรื่อง ที่กล่าวแล้วนั้นแลให้ปรากฏชัด ท่านจึงกล่าวว่า เมื่อไทยธรรมมีอยู่ พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน ดังนี้.

บทว่า โสหิ ตตฺเตน โส อหิ แปลว่า เรานั้น. ศัพท์ว่า นฺน เป็นนิบาตลงในอรรถว่าปริวิตก. บทว่า อิตฺโต ได้แก่ จากโลหกุมภิ

นรกนี้. บทว่า **คณฺหฺวา** แปลว่า ไปปราศแล้ว. บทว่า **โยนี ลทุชาน**
มานุสฺสี ได้แก่ ได้กำเนิดมนุษย์ คืออตภาพมนุษย์. บทว่า **วทณฺณ**
ไคเก ผู้มีการบริจาคนเป็นปกติ. หรือผู้รู้ถ้อยคำของผู้ขอ. บทว่า
สีลสมฺปนฺโน ได้แก่ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลและอาจารย์. บทว่า **กาหามิ**
กฺขลํ พหุ ความว่า เราไม่ถึงความประมาทเหมือนในกาลก่อน
จักกระทำ คือก่อสร้างกุศล คือบุญกรรมไว้ให้มาก คือ ให้เพียงพอ.

พระศาสดากรั้นตรัสพระคาถาเหล่านี้แล้ว จึงทรงแสดง
ธรรมโดยพิสดาร เมื่อจบเทศนา บุษย์ผู้นำดินเหนียวและดอก
อุบลแดง ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผล พระราชาทรงเกิดความสังเวช
ทรงละความเพ่งเล็งในหญิงที่ผู้อื่นหวังแทน ได้เป็นผู้ยินดีแก่ภรรยา
ของตน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาเสฏฐิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

๑๖. สัจฉิภูทิสสเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตถูกหม้อน้อยสี่ริษะ

วันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานเถระลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้
เห็นเปรตตนหนึ่ง จึงซักถามด้วยคาถาว่า :-

[๑๓๖]   ทำไมหนอ   ท่านจึงวิ่งพล่านไปเหมือน
                  คนบ้า เหมือนเนื้อผู้ระแวงภัย   ท่านมาร้องอ้ออึ้ง
                  ไปทำไม   ท่านคงทำบาปกรรมไว้เป็นแน่.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ   ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย
                  ทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ จึง
                  จากมนุษยโลกนี้ไปสูเปตโลก   หม้อนเหล็ก ๖ หม้อ
                  ครบบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง   ตกใส่สี่ริษะ
                  และต้อยกระหม่อมของข้าพเจ้า.

พระเถระถามว่า :-

                  ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
                  ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร   ท่านจึงได้รับทุกข์
                  เช่นนี้   อนึ่งหม้อนเหล็ก ๖ หม้อ ครบบริบูรณ์โดย
                  ประการทั้งปวง   ตกใส่สี่ริษะและต้อยสี่ริษะของ
                  ท่าน เพราะผลแห่งกรรมอะไร.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
องค์หนึ่ง นามว่าสุเนตตะ มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว
ผู้หาภัยแต่ที่ไหนมิได้ นั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนต้นไม้
ข้าพเจ้าได้ต้อยศิระของท่านแตกด้วยการคิด
ก้อนกรวด เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้าจึง
ได้ประสบทุกข์เช่นนี้ ฌ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครอบ
บริบูรณฺ์ โดยประการทั้งปวง จึงตกลงใส่ศิระ
ของข้าพเจ้า และต้อยศิระของข้าพเจ้า.

พระเถระกล่าววว่า :-

แน่บุรุษชั้ว ฌ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครอบ
บริบูรณฺ์ โดยประการทั้งปวง ตกใส่ศิระและ
ต้อยศิระของท่าน เพราะเหตุอันสมควรแก่ท่าน
แล้ว.

จบ สัจฉิฎฐกัถาสเปตวัตถุที่ ๑๖

อรรถกถาสัจฉิฎฐกัถาสเปตวัตถุที่ ๑๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปรตตนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า ก็ นุ
อุมมตตรูปว ดังนี้.

ได้อินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี ยังมีบุรุษเปลี่ย
คนหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดในการประกอบการค้ากรวด เขาถึงความ
สำเร็จในศิลปการค้ากรวดนั้น นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ใหญ่ประคองพระนคร
แสดงรูปช้าง ม้า มนุษย์ รถ เรือนยอด ธง และหม้อน้ำเต็มเป็นต้น
ที่ไปไทรด้วยการคิดกรวด พวกเด็กในพระนคร ให้ทรัพย์หนึ่งมาสก
และกึ่งมาสก เพื่อประโยชน์แก่การเล่นของตน ให้เขาแสดงศิลป
เหล่านั้น ตามความชอบใจ

ภายหลังวันหนึ่ง พระเจ้าพาราณสี เสด็จออกจากพระนคร
เข้าไปยังโคนต้นไม้ใหญ่ เห็นการจำแนกรูปต่างๆ โดยเป็นรูปช้าง
เป็นต้น ที่แนบสนิที่อยู่ไทรใหญ่ จึงตรัสถามพวกมนุษย์ว่า ใครหนอ
กระทำการจำแนกรูปต่างๆ อย่างนี้ ไทรใหญ่เหล่านี้ พวกมนุษย์
ชี้ให้ทอดพระเนตรบุรุษเปลี่ยนั้นแล้วทูลว่า บุรุษเปลี่ยนี้กระทำ
พระเจ้าข้า. พระราชารับสั่งให้เรียกบุรุษ. เปลี่ยนั้นมาแล้วตรัส
อย่างนี้ว่า แน่ะพนาย เธออาจเพื่อจะเอามูลแพะใส่ให้เต็มท้องของ
บุรุษคนหนึ่ง ผู้ที่เราชี้ให้ ผู้กล่าวอยู่กะพระราชนั้นนั่นแหละ
ได้ไหมหนอ. บุรุษเปลี่ยทูลว่า ได้พระเจ้าข้า. พระราชาจึงนำบุรุษ
เปลี่ยนั้นเข้าไปยังพระราชวังของพระองค์ ทรงเบื้อหน้าปุโรหิต
ผู้พูดมาก จึงรับสั่งให้เรียกตัวปุโรหิตมา นั่งปรึกษากันในโอกาส
ที่สงบกับปุโรหิตนั้น อันแวดล้อมด้วยกำแพง คือม่าน จึงรับสั่งให้
เรียกบุรุษเปลี่ยมา. บุรุษเปลี่ยถือเอามูลแพะประมาณทะนานหนึ่ง
มา รู้อาการของพระราชา นั่งบ่าหน้าตรงปุโรหิต เมื่อปุโรหิตนั้น

อ้าปาก ได้คีตมูลเพะทีละก้อนลงที่โคนลำคอของปุโรหิตนั้น ตาม
ช่องกำแพง ก็อม่าน. เขาไม่สามารถจะคายออกเพราะความละเอียด
จึงกลืนลงทั้งหมด. ลำดับนั้น พระราชาทรงปล่อยให้ปุโรหิตนั้น
ผู้มีท้องเต็มด้วยมูลเพะไป ด้วยรับสั่งว่า ไปเถอะพราหมณ์ ท่าน
ได้ผลแห่งความเป็นผู้พุดมากแล้ว ท่านจงดื่มน้ำที่ปรุงด้วยผลและ
เปลือกประยงค์ที่ขย้าเป็นต้น แล้วจงถ่ายออก ด้วยอาการอย่างนี้
เธอก็จะมีความสวัสดิ. ก็ด้วยการกระทำของบุรุษเปลี่ยนั้น พระองค์
ทรงพอพระทัย ได้พระราชทานบ้านส่วย ๑๔ ตำบล. เธอก็รับได้
บ้านส่วย ๑๔ ตำบลแล้ว ทำตนให้คนมีความสุขอื่นหนา ทั้งให้คน
ปรีวารชนได้รับความสุขอ้อมหนา ให้อะไร ๆ อันสมควรแก่สมณ-
พราหมณ์เป็นต้น ไม่ทำให้ประโยชน์ปัจจุบันและอนาคตเสื่อมไป
เลี้ยงชีพโดยความสุขที่เดียว ทั้งให้บำเหน็จรางวัล แก่คนผู้มายัง
สำนักตนศึกษาศิลปอยู่.

ลำดับนั้น บุรุษคนหนึ่งเข้าไปยังสำนักเขากล่าวอย่างนี้ว่า
ศิลปะอาจารย์ ขอท่านอาจารย์ให้ผมศึกษาศิลปนี้บ้าง กระผมพอแล้ว
ด้วยบำเหน็จและรางวัล. บุรุษเปลี่ยนั้นให้บุรุษนั้นศึกษาศิลปนั้น.
บุรุษนั้นศึกษาศิลปได้แล้ว ประสงค์จะทอดลงศิลป จึงเดินไป เอา
เครื่องพิฆาต คือก้อนกรวดทำลายศิระษะของพระปัจเจกพุทธเจ้า
นามว่าสุนตะผู้นั่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พระปัจเจกพุทธเจ้า
ปรินิพพานที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้นนั่นเอง พวกมนุษย์รู้เรื่องเข้า จึง
เอาก้อนดินเป็นต้น ตีบุรุษนั้นให้สิ้นชีวิตในที่นั้นนั่นเอง. เขาทำ

กาลแล้วบังเกิดในอเวจีมหานรก ไหม้อยู่ในนรกหลายพันปี ด้วย
เศษแห่งวิบากกรรมนั้นนั่นเอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึงบังเกิดเป็น
เปรตไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์. อันวิบากที่พึงเห็นสมกับกรรมนั้น
พึงมี เพราะเหตุนี้ ฉ้อนเหล็กประมาทหกหมื่นที่กำลังแห่งกรรม
ซัดขึ้น กระทบหน้าบนกระหม่อมทั้งเวลาเช้า เวลาเที่ยง และเวลาเย็น.
เปรตนั้นมีศีรษะฉีกขาด ได้รับเวทนาแสนสาหัส ล้มลงที่ภาคพื้น
แต่เมื่อพอฉ้อนเหล็กปราศไป มันก็มีศีรษะตั้งอยู่ตามปกติ.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะลงจากเขา
ศิขณภูฏ เห็นเปรตนั้นจึงสอบถามด้วยคำถามนี้ว่า :-

ทำไมหนอ ท่านจึงวิ่งพล่านไปเหมือน

คนบ้า เหมือนเนื้อผู้ระวางภัย ท่านมาร้องอ้ออึง

ไปทำไม ท่านคงทำบาปกรรมไว้เป็นแน่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุมมุตตฺตฺนุโป ความว่า ท่านเป็น
เหมือนมีสภาวะแห่งคนบ้า คือเป็นเหมือนคนถึงความเป็นคนบ้า. บทว่า
นิโค ภนฺโตว ชาวลี ความว่า ท่านวิ่งพล่านไปข้างโน้นข้างนี้เหมือน
เนื้อระวางภัย. จริงอยู่ เมื่อฉ้อนเหล็กเหล่านั้นกระทบหน้าอยู่ เขา
ไม่เห็นสิ่งที่ด้านทาน จึงวิ่งไปข้างโน้น ข้างนี้ด้วยคิดว่า การประหาร
เช่นนี้ จะไม่พึงมีหรือหนอ. แก่ฉ้อนเหล็กเหล่านั้นถูกกำลังกรรม
ซัดไป จึงกระทบน้ำลงเฉพาะบนศีรษะของเปรตนั้นยืนอยู่ที่ใด
ที่หนึ่ง. บทว่า ก็ นฺ สทฺทฺยเส ตฺวํ ความว่า ท่านร้องไปทำไมหนอ
คือ ท่านเที่ยวร้องขรมไปเหลือเกิน.

เปรตได้ฟังดังนั้นจึงให้คำตอบด้วยคาถา ๒ คาถา :-

ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวยทุกข์
เกิดในยมโลก เพราะกระทำบาปกรรมไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก น้อนเหล็กหกหมื่น
ครบบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง กระทบบน
ศีรษะและตอยศีรษะข้าพเจ้า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สกุจิ ภูฏสหัสธานี แปลว่า
น้อนเหล็กประมาณหกหมื่น. บทว่า ปริบุญณานิ แปลว่า ไม่หย่อน.
บทว่า สพุพโส คือ โดยส่วนทั้งปวง. ได้ยินว่า ศีรษะของเปรตนั้น
ประมาณยอดเขาใหญ่ บังเกิดเพียงพอที่จะให้น้อนเหล็กหกหมื่น
กระทบ. น้อนเหล็กเหล่านั้น ตกลงกระทบศีรษะของเปรตนั้น
ไม่เหลือสถานที่เพียงจุดที่สุดปลายขนทรายลงได้ เพราะเหตุนี้
เปรตนั้นจึงกระทำเสียงร้องรบกวนอยู่. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า
น้อนเหล็กเหล่านั้นกระทบและทาบศีรษะของข้าพเจ้า โดยประการ
ทั้งปวง.

ลำดับนั้น พระเถระเมื่อจะถามกรรมที่เขาทำกะเปรตนั้น จึงได้
กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

ท่านกระทำความชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย
วาจา ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้รับ
ทุกข์เช่นนี้ อนึ่ง น้อนเหล็กหกหมื่นครบบริบูรณ์

โดยประการทั้งปวงกระหน่ำบนศีรษะ และต่อ

ศีรษะของท่าน เพราะผลกรรมอะไร

เปตเมื่อจะบอกกรรมที่ตนทำแก่พระเถระนั้น จึงได้กล่าว

คาถา ๓ คาถาว่า :-

ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นพระปัจเจกพุทธ-
เจ้าองค์หนึ่ง นามว่าสุเนตตะ มีอินทรีย้ออันอบรม
แล้ว ผู้หาภัยแต่ที่ไหนมิได้ นั่งเข้าฌานอยู่ที่โคน
ต้นไม้ ข้าพเจ้าได้ต่อศีรษะของท่านแตก ด้วย
การติดก้อนกรวด เพราะผลแห่งกรรมนั้น
ข้าพเจ้าจึงได้รับทุกข์เช่นนี้ ฌอนเหล็กหกหมื่น
ครบบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง จึงตกลงบน
ศีรษะข้าพเจ้า และต่อศีรษะข้าพเจ้า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมุพฺพุชฺฐ์ ได้แก่ พระปัจเจก-
สัมพุทธเจ้า. บทว่า สุเนตฺตํ ได้แก่ ผู้มีชื่ออย่างนี้. บทว่า
ภาวิตฺนุทฺธิยํ ได้แก่ ผู้มีอินทรีย้อมีสัทธินทรีย้อเป็นต้น อันอบรมแล้ว
ด้วยอริยมรรคภาวนา.

บทว่า สาลิตฺตกฺกฺปฺหาเรน ความว่า ประกอบการติดกรวด
ด้วยธนู หรือด้วยนิ้วมือนั้นแหละ ที่ท่านเรียก สาลิตตกะ. จริง

อย่างนั้น บาลีว่า สกฺขราย ปหาเรน ดังนี้ก็มี. บทว่า ภินฺทิสฺสํ แปลว่า ทูบแล้ว.

พระเถระครั้งได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงว่า บัดนี้ เธอได้รับผลนี้แห่งกรรมเก่า อันสมควรแก่กรรมที่ตนกระทำนั่นเอง จึงกล่าวคาถาสุดท้ายว่า :-

แนะบุรุษชฺว ฆอนเหล็กหกหมื่น ครบ
บริบูรณ์โดยประการทั้งปวง กระหน่ำบสนิธิษะ
และต่อยสิริษะของท่าน เพราะเหตุอันสมควร
แก่ท่านแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ธมฺเมเน แปลว่า ด้วยเหตุอันสมควร. บทว่า เต ได้แก่ ท่าน. ท่านแสดงไว้ว่า ผลนี้สมควรแท้แก่บาปกรรมที่ท่านผู้คิดในพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น กระทำแล้ว น้อมนำเข้าไปหาท่าน เพราะฉะนั้น ผลแห่งบาปกรรมนั้นแหละ อันใคร ๆ จะเป็นเทวดา มาร พรหม หรือแม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม จะพึงป้องกันมิได้เลย.

ก็แลครั้งกล่าวอย่างนี้แล้ว จากนั้นจึงเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนคร กระทำกตัตถกิจเสร็จแล้ว ในเวลาเย็นจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอรรถูปัตติเหตุ เมื่อจะทรงแสดงธรรม
แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว จึงทรงประกาศคุณานุภาพแห่งพระปัจเจก-
พุทธเจ้า และความไม่คู้หมิ่นกรรม มหาชนเกิดความสังเวชละ-
บาปกรรมแล้ว ได้เป็นผู้ยินดีในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาสัจฉิกฎฎเปตวัตถุที่ ๑๖

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

มหาวรรคที่ ๔ ประดับด้วยเรื่อง ๑๖ เรื่อง

ด้วยประการฉะนี้

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพสักรเปตวัตถุ ๒. เสริสกเปตวัตถุ ๓. นันทกเปต-
วัตถุ ๔. เรวตีเปตวัตถุ ๕. อุจจุเปตวัตถุ ๖. กุมารเปตวัตถุ
๗. ราชปุตตเปตวัตถุ ๘. กุณฑาทกเปตวัตถุที่ ๑ ๙. กุณฑาทก-
เปตวัตถุที่ ๒ ๑๐. คณเปตวัตถุ ๑๑. ปาฎลีปุตตเปตวัตถุ ๑๒. อัม-
พวนเปตวัตถุ ๑๓. อักขรูกขเปตวัตถุ ๑๔. โภคสังหรมเปตวัตถุ
๑๕. เสฏฐิปุตตเปตวัตถุ ๑๖. สัจฉิกฎฎสหัสสเปตวัตถุ.

จบ มหาวรรคที่ ๔

จบ เปตวัตถุบริบูรณ์

กถาสรูปท้าย

ก็ด้วยลำดับคำมีประมาณเท่านี้

อรรถสังวรรณนาอันประกาศผลอันเผ็ด

ร้อนลามกของธรรมอันเป็นเหตุให้สัตว์ผู้กระทำ

ชั่ว บังเกิดเป็นเปรตโดยประจักษ์ โดยการบูชา

วิสัยนา และโดยนิยามแห่งเทศนา ทำความสลด

ใจให้เกิดแก่สัตว์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าอาศัยนัย

แห่งอรรถกถาเก่า ริเริ่มไว้ เพื่อจะประกาศเนื้อ

ความของเรื่องที่ท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ผู้ฉลาดในเรื่องถ้อยคำ กำหนดรู้เรื่องได้อย่างดี

ร้อยกรองไว้ โดยชื่อว่า เปตวัตถุ อันประกาศ

อรรถอย่างดีไว้ในเปตภูตุนั้น ตามสมควรใน

เรื่องนั้น ๆ โดยชื่อ ชื่อว่า **ปรมัตถทีปนี** มีวินิจ-

ฉัยไม่สับสน จบบริบูรณ์แล้ว โดยพระบาท

ประมาณ ๑๕ ภาณวาร คัจฉัน นุญนั้นโดยที่

ข้าพเจ้าผู้แต่งปรมัตถทีปนีนั้น ได้ประสบแล้ว

ด้วยอานุภาพแห่งนุญนั้น ขอเหล่าสัตว์แม่ทั้งปวง

จงยังลงสู่ศาสนาของพระโลกนาถ แล้วเป็นผู้

มีส่วนแห่งวิมุติรส ด้วยข้อปฏิบัติมีศีลเป็นต้น

อันบริสุทธี ขอศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
จงดำรงอยู่ในโลกตลอดกาลนาน ขอให้สัตว์ทุก
หมู่เหล่า จงมีความเคารพในศาสนาของพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นนิตยนิรันดร์
แม้ฝนก็จงหยั่งลงยังพื้นปฐพีตลอด โดยถูกต้องตาม
ฤดูกาล ขอท่านผู้ยินดีในพระสัทธรรมจงปกครอง
ชาวโลกโดยธรรม เทอญ.

จบ สังฆวรรณาเปตวัตถุ

อันท่านพระภัททันตาจารย์ธรรมปาละ

ผู้เป็นนักบวชผู้ประเสริฐในหมู่มนุษย์

ผู้อยู่ในพรตตถวิหาร รจนา

จบ บริบูรณ์